VILNIAUS IR ŽEMAIČIŲ
KATEDRŲ KAPITULŲ

Statutai

The Statutes

OF THE CHAPTERS OF
VILNA AND SAMOGITIA

Wioletta Pawlikowska-Butterwick
Liudas Jovaiša

The Statutes
OF THE CHAPTERS OF VILNA AND SAMOGITIA

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA
2015

Wioletta Pawlikowska-Butterwick
Liudas Jovaiša

VILNIAUS IR ŽEMAIČIŲ KATEDRŲ KAPITULŲ Statutai

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA
2015

UDK 348(474.5)
Pa436

Knygos rengimą ir leidimą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA
pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009-2015 metų programą
(Sut. Nr. LIT-8-73)

Recenzentai / Reviewers

dr. Darius Antanavičius
prof. dr. hab. Andrzej Zakrzewski

Redaktoriai / Editors

Richard Butterwick-Pawlikowski
Giedrė Olsevičiūtė

Knygos dailininkės

Violeta Boskaitė
Dainė Galinienė

© Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2015
© Wioletta Pawlikowska-Butterwick, Liudas Jovaiša, 2015
© Violeta Boskaitė, Dainė Galinienė, 2015

ISBN 978-9986-592-82-2

Turinys / Contents

Padėka / Acknowledgements 7

Pratarmė 9

Preface 11

Wioletta Pawlikowska-Butterwick

XVI a. Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutai

Įvadas 15

i skyrius. Vilniaus ir Žemaičių kapitulų statutai 19

1. Statutai istoriografijoje 22 | 2. Statutų tekstų pėdsakai 30 | 3. Terminologija 33 | 4. Nuorašas, kopija ar vėlesnė statutų redakcija? 35 | 5. Įstatymų leidėjas 42 | 6. Autorystė ir redagavimas 43

ii skyrius. Statutų šaltiniai 57

1. Kitų kapitulų statutai? 57 | 2. Privilegijos 64 | 3. Sinodų ir susirinkimų nutarimai 68 | 4. Paprotinė teisė 71 | 5. Statutai ir kapitulos aktai 72

iii skyrius. Statutai ir praktika 76

1. Vilniaus kapitulos statutų recepcija 77 | 2. Noviciatas 80 | 3. Kapos mokestis 81 | 4. Kapitulos paslaptis 82 | 5. Apie generalines ir partikuliarines kapitulas 83 | 6. Apie statutų skaitymą 88 | 7. Dalyvavimas posėdžiuose 90 | 8. Refekcijos 92 | 9. Kaimo valdų ir miesto namų opcijos 96 | 10. Elgesys 104

Wioletta Pawlikowska-Butterwick

Regarding the Sixteenth-Century Statutes of the Cathedral Chapters of Vilna and Samogitia

Introduction 113

chapter i. The statutes of the chapters of Vilna and Samogitia . . . 117

1. The statutes in the historiography 120 | 2. Traces of the statutes 128 | 3. Terminology 131 | 4. A copy, imitative copy or a later redaction of the statutes? 133 | 5. The legislator 141 | 6. Authorship and redaction 143

chapter ii. The sources of the statutes 157

1. Statutes of other chapters? 157 | 2. Privileges 165 | 3. Resolutions

of synods and councils 169 | 4. Customary law 171 | 5. Statutes and the metrica 173

chapter iii. The statutes and practice 177

1. The reception of the statutes of the chapter of Vilna 178 | 2. The noviciate 181 | 3. *Cappalia* 183 | 4. Capitular secrets 184 | 5. On general and particular sessions of the chapter 185 | 6. On the reading of the statutes 189 | 7. Presence at sessions 193 | 8. *Refectio* 195 | 9. Options on prestimonial villages and capitular houses 199 | 10. *Mores* 208

STATUTA CAPITULORUM VILNENSIS ET SAMOGITIAE

Publikacijos šaltiniai ir tekstų skelbimo principai 217

The sources of the text and the principles of the edition 232

Iliustracijos / Illustrations 249

Index abbreviationum 289

Index siglorum 290

STATUTA CAPITULI CATHEDRALIS VILNENSIS 291

CONSTITUTIONES CAPITULI CATHEDRALIS MEDNICENSIS SEU SAMOGITIAE 343

Index bibliographicus 389

Streszczenie 401

Index personarum 407

Index locorum 413

Padėka

Šis tyrinėjimas buvo atliktas ir paskelbtas suteikus finansinę paramą Lietuvos mokslo tarybai. Knygos rengėjai jaučia malonią pareigą pirmiausia padėkoti tiesioginiams leidinio rengimo bendradarbiams ir talkininkams – redaktoriams Richardui Butterwickui-Pawlikowskiui ir Giedrei Olsevičiūtei, dailininkėms Violetai Boskaitei ir Dainei Galinienei, verčiant iš lietuvių į anglų kalbą talkinusiam Dariui Baronui, vardų rodykles sudariusiam Karoliui Tumeliui bei įžvalgių pastebėjimų ir vertingų patarimų įvairiais klausimais nešykštėjusiam Vytautui Ališauskui. Jų darbo bei žemiau išvardytų kolegų geranoriškumo dėka šis leidinys pasirodo žymiai geresnis – nepaisant trūkumų, už kuriuos atsakingi vien knygos autoriai.

Esame ypač dėkingi bibliotekų ir archyvų, kuriuose saugomi Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutai, direktoriams, skyrių vedėjams ir jų darbuotojams. Tai jų dėka darbas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir Lenkijos menų ir mokslų akademijos bei Lenkijos mokslų akademijos bibliotekoje Krokuvoje buvo viena iš geriausių mokslinio tyrinėjimo patirčių.

Dėkojame kan. prof. Jacekui Urbanui, Krokuvos kapitulos bibliotekos direktoriui, ir archyvo darbuotojams už pagalbą ieškant statutų rankraščio.

Dėkojame p. Joannai M. Dziewulskai, pasidalijusiai neskelbtu kun. prof. Jano Fijałeko rankraštinio palikimo katalogu.

Už konsultacijas dėkojame prof. Marekui Danieliui Kowalskiui, o už lingvistinę talką – p. Agatai Błoch ir prof. Ryszardui Skowroniui (ispanų k.) bei p. Teresei Vyšniauskaitei (lietuvių k.).

Taip pat norime pareikšti padėką Vilniaus vyskupijos istorijos tyrinėtojams iš Balstogės – kun. prof. Tadeuszui Kraheliui, kun. dr. Andrzejui Kakareko, kun. dr. Tadeuszui Kasabułai ir diak. Jarosławui Kalinowskiui – už dosnias knygų dovanas. Už daugelį lituanistikos leidinių dėkojame prof. Maciejui Siekierskiui.

Galiausiai, bet ne menkiausiai norime padėkoti leidinio recenzentams – dr. Dariui Antanavičiui ir prof. Andrzejui Zakrzewskiui.

Acknowledgements

The research could be conducted because of the financial support provided by the Lithuanian Science Council (Lietuvos mokslo taryba). We owe our special and primary gratitude to those collaborators and assistants who were directly involved in the preparation of this volume: the editors Richard Butterwick-Pawlikowski and Giedrė Olsevičiūtė; the artistic designers of the book Violeta Boskaitė and Dainė Galinienė; Vytautas Ališauskas, who made many insightful and valuable suggestions, Darius Baronas who offered his help when translations from Lithuanian to English were needed, and Karolis Tumelis, who compiled the indexes of persons and places. Their collaboration – and the benevolence of the colleagues mentioned below – has greatly improved the present volume, notwithstanding the shortcomings for which only the authors bear responsibility.

We are particularly grateful to the directors and employees of the libraries and archives in which the statutes have been preserved. Work in the Library of the Lithuanian Academy of Sciences (named after Eustachy Wróblewski and Emilia Wróblewska) in Vilnius, the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania and the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków has for years invariably been one of the best of all scholarly experiences.

We offer thanks to Revd Canon Professor Jacek Urban, the director of the Archive of the Kraków Cathedral Chapter, and the staff of the archive for their assistance in searching for the statutes.

We thank Mrs Joanna M. Dziewulska for making available an unpublished catalogue of manuscripts detailing the legacy of Revd Professor Jan Fijałek.

For consultations we owe thanks to Professor Marek Daniel Kowalski and in linguistic matters to Mrs Agata Błoch and Professor Ryszard Skowron (Spanish) and Mrs Teresė Vyšniauskaitė (Lithuanian).

We also wish to record our gratitude to the historians of the Vilnan Church based in Białystok: Revd Professor Tadeusz Krahel, Revd Dr Andrzej Kakareko, Revd Dr Tadeusz Kasabuła and Deacon Jarosław Kalinowski for their generous gifts of books. For many books of Lithuanica we thank Professor Maciej Siekierski.

Last but not least, we wish to thank the reviewers of this volume Dr Darius Antanavičius and Professor Andrzej Zakrzewski.

Pratarmė

Šis leidinys skirtas Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutams – bažnytinės teisės paminklams, iki šiol nesulaukusiems specialaus tyrinėtojų dėmesio. Tai atrodo juolab pagrįsta, turint omenyje, kad minėtieji tekstai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės kodifikavimo „aukso amžiaus“ liudytojai. XVI amžiuje buvo parengtos trys Lietuvos Statuto redakcijos, tačiau pirmoji Vilniaus katedros kapitulos statutų versija buvo parengta dar anksčiau. Ji tradiciškai datuojama 1515 metais, tad Vilniaus kapitulos statutų tyrinėjimas drauge yra ir pagarbos duoklė šiam bažnytinės teisės paminklui jo penkišimtmečio proga.

Katedrų kapitulų statutai ilgą laiką buvo svarbus įstatymų rinkinys, reguliavęs minėtų bažnytinių korporacijų veiklą. Kaip ir Lietuvos Statutas, kapitulų statutai pergyveno Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir buvo naudojami ištisus keturis šimtmečius (beveik lygiai, kaip Vilniaus atveju, ar bemaž, kaip Žemaičių atveju) – iki Romos Katalikų Bažnyčios kanonų teisės kodekso paskelbimo 1917 metais. Vis dėlto, nepaisant kapitulos statutų, kaip bažnytinės teisės paminklų ir jos istorijos šaltinių, reikšmės, šiame leidinyje į juos žvelgiama pirmiausia iš Bažnyčios istorijos perspektyvos. Čia skelbiama studija – tai visų pirma mėginimas atskleisti istorinį statutų formavimąsi ir jų vėlesnį funkcionavimą kapitulų gyvenime. Kritinis statutų tekstų leidimas sudaro galimybes kitiems mokslininkams įtraukti šiuos teisės paminklus į platesnį tyrinėjimų kontekstą.

Šis leidinys – kiek daugiau nei pusantrų metų trukusio darbo vaisius. Šiuo laikotarpiu darbuotasi keliolikoje Lietuvos ir Lenkijos archyvų ir bibliotekų. Liudas Jovaiša 2014 m. pabaigoje Vloclaveko vyskupijos archyve, galima sakyti, iš naujo aptiko ligi tol menkai žinotą XVII a. pradžios Žemaičių katedros kapitulos aktų knygą, Lietuvos Nacionalinėje bibliotekoje susipažino su kitomis šios kapitulos aktų knygomis (1647–1842 m.) ir, svarbiausia, surado Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų XVIII a. nuorašą. Nepublikuotais Jovaišos tyrinėjimais pasinaudojo bendraautorė, pateikdama nuorodas: „Jovaiša, *Išrašai*“. Savo ruožtu Wioletta Pawlikowska-Butterwick ištyrė XVI a. Vilniaus katedros kapitulos statutų nuorašus Lenkijos menų ir mokslo akademijos bei Lenkijos mokslo akademijos

mokslinėje bibliotekoje Krokuvoje ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje ir savo atliktais perrašais pasidalijo su Liudu Jovaiša.

Kebli tikrinių vardų rašymo anglų kalba problema buvo sprendžiama remiantis šiais principais. Kiek įmanoma, buvo stengtasi atspindėti šaltinių kalbos formas. Tai reiškia, kad kalbant apie istorinį Vilnių ir Žemaitiją angliškame tekste vartotos lotyniškos formos (*Vilna, Samogitia*), o mažesnių gyvenviečių atveju – lenkiškos formos, pirmą kartą skliaustuose nurodant ir dabartines lietuviškas arba baltarusiškas (priklausomai nuo dabartinės teritorinės priklausomybės) formas. XVI a. asmenų krikščioniški vardai rašyti lotyniškomis formomis, o pavardės (tais atvejais, kai tokios funkcionavo) – taip, kaip paprastai buvo rašomos; reikiamais atvejais pirmą kartą paminint skliaustuose nurodytos ir alternatyvios formos. Svarbu pabrėžti, kad tokios asmenvardžių formos anaiptol nereiškia verdikto aptariamų asmenų tautybės „bylose“.

Žemiau išdėstytuose svarstymuose skaitytojas veikiai pastebės disproporciją tarp dėmesio, skirto atitinkamai Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutams. Tai lėmė didžiulis skirtumas tarp išlikusių istorijos šaltinių – didžiulio Vilniaus kapitulos archyvo ir fragmentiškų duomenų apie Žemaičių katedros kapitulos istoriją.

Turint omenyje šaltinių, kuriais remiasi mūsų išvados, pobūdį, pastebėtina, kad nebuvo įmanoma išvengti tam tikro kartojimosi. Mūsų požiūriu, tai buvo geresnis pasirinkimas už dažnas kryžmines nuorodas.

Šis leidinys – dviejų autorių bendro darbo vaisius. Wioletta Pawlikowska-Butterwick parašė išsamią studiją apie Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutus bei knygos santrauką lenkų kalba. Liudas Jovaiša parengė kritinę lotyniškų statutų tekstų publikaciją ir išvertė Wiolettos Pawlikowskos-Butterwick studiją į lietuvių kalbą. Abu bendraautoriai parašė šaltinių publikacijos įvadą.

Wioletta Pawlikowska-Butterwick, Liudas Jovaiša

Preface

This volume is dedicated to the statutes of the Vilnan and Samogitian chapters, monuments of ecclesiastical legislation which have hitherto escaped the particular attention of researchers. The objects of the research seem to be all the more relevant given that they testify to the 'golden age' of legal codification in the Grand Duchy of Lithuania. During the sixteenth century three versions of the Lithuanian Statute, that is the civil law code, were prepared. It was even earlier that the first version of the statutes of the chapter of Vilna was composed. It is traditionally dated to 1515, and so research on the Vilnan statutes can also be regarded as an act of homage to this monument of ecclesiastical legislation on its five-hundredth anniversary.

It is appropriate here to stress the importance of the capitular statutes as binding rules for these ecclesiastical corporations. Like the Lithuanian Statute, they outlived the Grand Duchy of Lithuania († 1795) and were actually used (more or less exactly, as in the case of Vilna, or nearly, as in the case of Samogitia) for four centuries – until the codification of the canon law of the universal Catholic Church in 1917. However, despite the importance of the capitular statutes as monuments and historical sources of capitular and episcopal law, the present edition aims to interpret them first and foremost from the perspective of ecclesiastical history. This study is primarily an attempt to reveal the historical emergence of the statutes and their subsequent functioning in the life of the two chapters, based on a wide range of historical sources. The critical edition of the texts of the statutes nevertheless provides other researchers with the possibility of placing and examining them in a wider comparative context.

This publication is the result of more than a year and a half's work. During this period it was possible to carry out research on more than a dozen occasions in archives and libraries in Lithuania and Poland. The outcome of Liudas Jovaiša's research, conducted at the end of 2014 in the Diocesan Archive in Włocławek, is the rediscovery of the hitherto little known acts of the Samogitian chapter from the early seventeenth century. His research in the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania gave him access to the collection of the acts of the Samogitian chapter (from the years 1647–1842) and, most importantly, brought the finding

of an eighteenth-century copy of the statutes of the Samogitian chapter. The unpublished results of Liudas Jovaiša's research were made available to his co-editor (cited as Jovaiša, 'Notes'). In turn Wioletta Pawlikowska-Butterwick, while researching in the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences in Vilnius and the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków found sixteenth-century copies of the statutes of the Vilnan chapter, and made available her transcripts to Liudas Jovaiša.

The following principles have been applied regarding the thorny problem of how to render place and personal names in an English-language text. As far as possible the language of the sources has been reflected. This means the use of the Latin forms *Vilna* (for historical Vilnius or Wilno) and *Samogitia* (for Žemaitija or Żmudź) and the Polish forms of smaller places. However, on first mention the current Lithuanian or Belarusian forms will be given in parentheses, depending on current location. Christian names of sixteenth-century personages will be given in Latin, and surnames (when they were used at all) as they were usually written. Where appropriate, alternative forms will be provided in parentheses on first mention. No verdict is implied on the 'nationality' of the persons discussed.

'You cut your coat according to your cloth' – in the arguments presented below every reader will easily discern the disproportion between the amount of attention given respectively to the statutes of the cathedral chapters of Vilna and Samogitia. This results from the enormous imbalance between the sources that have been preserved – the huge archive of the chapter of Vilna and the fragmentary material regarding the history of the Samogitian chapter.

Similarly, given the character of the sources which form the basis of our conclusions, it has not been possible to avoid some repetition. We judged this preferable to frequent cross-references.

The present volume is the result of the collaboration of two co-editors. Wioletta Pawlikowska-Butterwick has provided a thorough study of the statutes of the Vilnan and Samogitian cathedral chapters, and the summary of the contents of the volume in Polish. Liudas Jovaiša has prepared the critical edition of the texts of the statutes in Latin, and translated the study of Wioletta Pawlikowska-Butterwick into Lithuanian. Both co-editors have collaborated in writing the introduction to the edition of the statutes.

Wioletta Pawlikowska-Butterwick and Liudas Jovaiša

Wioletta Pawlikowska-Butterwick

XVI A. VILNIAUS IR ŽEMAIČIŲ KATEDRŲ KAPITULŲ STATUTAI

Įvadas

Beveik prieš šimtmetį, 1916 m., žinomas Bažnyčios istorijos tyrinėtojas Janas Fijałekas[1] monumentalioje Vloclaveko katedros kapitulos statutų publikacijoje paskelbė aniems laikams įspūdingą, o ir iki šiol mokslinės vertės nepraradusį kapitulų statutų – teisės paminklų – bibliografijos sąvadą. Čia jis detaliai ir labai skrupulingai, su jam būdingu preciziškumu aptarė kapitulų statutus ir dekretus[2]. Turinyje daug žadančiai buvo numatyta aptarti Vilniaus ir Žemaičių kapitulų statutus[3], tačiau šiuo požiūriu veikalas nuvilia. Nurodytoje vietoje autorius konstatuoja: „Tų [Vilniaus, Žemaičių, Plocko, Varmijos, Kulmo] kapitulų statutams bus skirtas atskiras leidinys“[4]. Šio sumanymo Fijałekas veikiausiai nebeįgyvendino[5]. „Vilniaus katedros ir vyskupijos diplomatiniame kodekse“ (1938–1948), išleistame jau po Fijałeko mirties († 1936 X 19), užsimenama apie „iki šiol dar nepublikuotų“ Vilniaus kapitulos statutų 1515 m. redakciją[6]. Nesama informacijos apie tai, kad publikavimui parengtas tekstas būtų išlikęs tarp Fijałeko rankraščių – nieko panašaus neminima Lenkijos menų ir mokslo

---

[1] Kun. Jano Fijałeko asmenį ir nuopelnus pastaruoju metu priminė: Andrzej Bruździński, „Krakowski ośrodek kościelnych badań historycznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w latach 1773–1939“, in: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. 5, ed. Jan Walkusz, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006, p. 13–53; Lidia Michalska-Bracha, Krzysztof Bracha, „Jan Fijałek (1864–1936)“, in: *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, t. 2, red. Jerzy Maternicki, Paweł Sierżęga, Leonid Zaszkilniak, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014, p. 179–190.

[2] Jan Fijałek, „Bibliografia ustawodawstwa kapitulnego w Polsce“, in: *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej. Z materiałów przysposobionych przez X. prałata Stan. Chodyńskiego wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził J. Fijałek*, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916.

[3] *Ibid.*, p. 491.

[4] *Ibid.*, p. CLXXIX.

[5] Plocko kapitulos statutų tekstą po daugelio metų parengė, aprūpino įvadu bei komentarais ir 1982 m. išleido Góralskis: Wojciech Góralski, *Statuty kapituły katedralnej w Płocku z 1784 roku*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1982.

[6] *KDKDW*, Nr. 348, p. 406.

bei Lenkijos mokslo akademijos mokslinės bibliotekos Krokuvoje kataloguose, kuriuose suregistruotas minėto mokslininko pomirtinis palikimas[7].

Puiki proga paskelbti šiuos dalinės teisės paminklus – statutų suteikimo Vilniaus kapitulai (1515) penkišimtmetis ir Žemaitijos krikšto (1413–1417) šešių šimtmečių sukaktis[8]. Žinoma, šios sukaktys tėra pretekstas, nes tikrosios publikavimo priežastys – bent jau iš mokslinės perspektyvos žvelgiant – yra kur kas esmingesnės. Pradėti reikėtų nuo to, kad abiejų katedrų kapitulų statutai funkcionavo labai ilgai. Žemaičių kapitulos konstitucijos formaliai galiojo daugiau nei 360 metų. 1917 m. paskelbus Kanonų teisės kodeksą, Šv. Susirinkimo kongregacija pareikalavo konstitucijas peržiūrėti ir pataisyti; tai ir atliko pati Žemaičių vyskupijos kapitula[9], o 1924 m. gruodžio 16 d. jas patvirtino paskutinis Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius († 1945 V 30)[10]. Vilniaus kapitulos statutai galbūt gyvavo dar ilgiau – XIX a. jie dar buvo iš esmės nepakitę[11]. Žinoma, amžiams bėgant istorinės aplinkybės dramatiškai keitėsi, o drauge su jomis – *mutatis mutandis* – ir kapitulos statutų taikymas. Kad ir kaip žiūrėtume, XVI a. susiformavę statutai buvo abiejų kapitulų funkcionavimo teisinis pagrindas bent jau iki trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 metais.

Jau daugiau nei prieš 120 metų žymus teisės istorikas Bolesławas Ulanowskis atkreipė dėmesį į tai, koks reikšmingas mokslo raidai yra bažnytinės teisės paminklų publikavimas[12]. Panašios nuomonės laikėsi Stanisławas Librows-

---

[7] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, t. 10: *Sygnatury 4677–4715*, ed. Jan Staszel, Wrocław 1995; *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, t. 11: *Sygnatury 4797–4886*, ed. Józef Dużyk, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1996; *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, t. 12: *Sygnatury 4716–4796*, ed. Bożena Sieraczyńska [et al.], Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1998; *Katalog rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, t. 13: *Sygnatury 4887–5587*, ed. Ewa Danowska [et al.], Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, 2001.

[8] Žemaitijos christianizacijos klausimu žr. Zenonas Ivinskis, „Žemaičių Medininkų vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai (1417–1967)“, in: *Rinktiniai raštai*, t. 4: *Krikščionybė Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1987, p. 89–150; Darius Baronas, S. C. Rowell, *The Conversion of Lithuania: From Pagan Barbarians to Late Medieval Christians*, Vilnius: The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, [2015], p. 327–361.

[9] *Constitutiones 1925*, p. 4; *Constitutiones 1939*, p. 34.

[10] Originalų vyskupo dekretą žr. LVIA, f. 1671, ap. 5, b. 82, l. 15; jis publikuotas: *Constitutiones 1939*, p. 35–36.

[11] Plačiau žr. šios knygos p. 39 (išn. 132).

[12] Bolesław Ulanowski, *O pracach przygotowawczych do historii prawa kanonicznego w Polsce*, Kraków: Nakładem Gebethnera i spółki, 1887, p. 1–15.

kis[13]. Tai atrodo itin aktualu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kapitulų atžvilgiu. Iki šiol jos dviejų svarbiausių katedrų statutai faktiškai nefunkcionavo mokslinėje apyvartoje. Ši spraga dar svarbesnė, nes tai – bažnytinės teisės paminklai dviejų Gniezno metropolijai priklausiusių vyskupijų, kurių didžiulėje teritorijoje[14] kelis amžius susidurdavo – bendraudavo ir konfrontuodavo – įvairios civilizacijos, kultūros ir religijos. Tai, kad šios žemės buvo paribyje, turėjo įtakos (apie tai – vėliau) ir statutų turiniui bei jų recepcijai.

Reikalas skelbti bažnytinės dalinės teisės paminklus Lenkijoje XIX a. 2 pusėje buvo ne vien suvoktas, bet ir pradėtas realizuoti; tuo metu geriausių istorikų parengtos statutų publikacijos tebėra aktualios ir dabar. 1875 m. pasirodė Udalryko Heyzmanno parengti Krokuvos kapitulos[15], vėliau – Gniezno kapitulos statutai[16]. Po to buvo išleisti Ignaco Polkowskio[17], Bolesławo Ulanowskio[18], Stanisławo Zachorowskio[19], Jano Gajkowskio[20] parengti statutų

---

[13] Stanisław Librowski, „Wstęp“, in: „Statuty kapituły metropolitarnej w Gnieźnie. Dekrety reformacyjne i ordynacje arcybiskupów z lat 1613–1810“, *Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 41 (1980), p. 249–257.

[14] Savo plotu Vilniaus vyskupija buvo neabejotinai didžiausia visoje Europoje.

[15] „Statuta capituli Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis A. 1328–1478“; „Statuta summaria capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis A. 1328–1478“, ed. Udalryk Heyzmann, in: *Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. 4: *Statuta synodalia episcoporum Cracoviensium XIV et XV saeculi e codicibus manu scriptis typis mandata, additis statutis Vielunii et Calissii a. 1420 conditis (et ex rarissimis editionibus – etiam authenticis – nunc iterum editis)*, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1875, p. 115–170.

[16] Jan Łukowski, „Najstarsze statuty kapituły gnieźnieńskiej“, in: *Poznańskie Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, t. 10, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1878, p. 245–273; Jan Korytkowski, „Statuta ecclesiae Gnesnensis“, in: *Prałaci i kanonicy katedry metropolitarnej gnieźnieńskiej*, t. 4, Gniezno: Nakładem i drukiem J. B. Langiego, 1883, p. 580–614.

[17] *Statuta capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis mandato et impensis R. et Cl. D. Caroli Teliga, Decani capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis edita*, ed. Ignacy Polkowski, Cracoviae: Typis Vladislai Anczyc, 1884.

[18] „Statuta capitulorum Gneznensis et Poznaniensis ecclesiarumque collegiatarum Varsoviensis et Lanciciensis“, ed. Bolesław Ulanowski, in: *Archiwum komisji prawniczej Akademii umiejętności*, t. 5, Kraków: Akademia Umiejętności, 1897.

[19] Bolesław Ulanowski, Stanisław Zachorowski, „Materiały do dziejów kolegiaty pułtuskiej“, in: *Archiwum komisji historycznej*, t. 10, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, p. 306–415.

[20] Jan Gajkowski, „Ustawy kapituł kolegiackiej i katedralnej sandomierskiej“, *Kronika diecezji sandomierskiej*, t. 6 (1913), p. 275–285, 305–312, 339–346; t. 7 (1914), p. 65–70, 97–102, 185–190, 217–220; t. 8 (1915), p. 76–81, 109–115; t. 9 (1916), p. 33–35.

tekstai. 1916 m. pasirodė aukščiau minėtas Jano Fijałeko darbas[21]. XX a. 2 pusėje išėjo Władysławo Abrahamo ir Jakubo Sawickio[22], Walentyno Patykiewicziaus[23], Stanisławo Librowskio[24], Jano Obłąko[25], Wacławo Urbano ir Kazimierzo Dola'os[26], Wojciecho Góralskio[27], Władysławo Pawelczyko[28] parengti leidiniai. Taigi galima konstatuoti, kad išleista dauguma viduramžinių Gniezno metropolijos kapitulų statutų; publikuotų Ankstyvųjų Naujųjų laikų bažnytinės teisės paminklų dalis proporcingai mažesnė.

[21] *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej* (žr. 2 išnašą).

[22] Władysław Abraham, Jakub Sawicki, „Statuty kapituły w Kruszwicy", ed. Jakub Sawicki, *Polonia sacra*, t. 8 (1956), sąs. 3–4, p. 251–315.

[23] Walenty Patykiewicz, „Statuty kapituły rudzko-wieluńskiej", *Roczniki teologiczno-kanoniczne*, t. 3 (1956), sąs. 1, p. 347–376.

[24] Stanisław Librowski, „Statuty kapituł kolegiackich dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej", *Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*, t. 1 (1959), p. 167–189.

[25] Jan Obłąk, „Statuty warmińskiej kapituły katedralnej", *Warmińskie wiadomości diecezjalne*, t. 16 (1961), sąs. 5, p. 45–58.

[26] Wacław Urban, „Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu", *Prawo kanoniczne*, t. 9 (1966), Nr. 1–2, p. 329–354; *Statuta capituli ecclesiae cathedralis Wratislaviensis ex anno 1482/1483*, edd. Wacław Urban, Kazimierz Dola, Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2004.

[27] Góralski, *Statuty kapituły katedralnej w Płocku*.

[28] *Statuta capituli et ecclesiae cathedralis Posnaniensis ex annis 1298–1763*, ed. Władysław Pawelczyk, Poznań: Papieski Wydział Teologiczny, 1995.

I SKYRIUS

Vilniaus ir Žemaičių kapitulų statutai

Statutai – vienas svarbiausių šaltinių, įgalinančių tirti kanauninkų korporacijų organizaciją ir santvarką[29]; be to, tai ir kapitulų – tiek katedrinių, tiek koleginių – savivaldos išraiška[30]. Savo statutus turėjo ir katedrų vikarai[31], mansionarijai bei altaristos[32].

Autorystės požiūriu statutai yra konkrečių asmenų darbas, tačiau jų vardus ir pavardes nurodyti įmanoma toli gražu ne visada. Vilniaus atveju galima kelti hipotezę, kad tai – grupės žmonių darbo vaisius, nors oficialiai kapitulai statutus suteikė Vilniaus vyskupas Albertas Radvila († 1519 IV 19 / VII 5[33]). Žemaičių kapitulos statutai – vieno autoriaus (ar redaktoriaus) Petro Roizijaus († 1571,

[29] Andrzej Radzimiński, „Uwagi o najstarszych statutach kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej“, in: *Społeczeństwo, armia i polityka w dziejach Polski i Europy: Studia z dziejów politycznych i wojskowych dedykowane Profesorowi Benonowi Miśkiewiczowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin*, ed. Antoni Czubiński, Poznań: Instytut Historii UAM, 2002, p. 183. Taip pat žr. Magdalena Bilska-Ciećwierz, *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków: Societas Vistulana, 2007, p. 187 ir toliau.

[30] Stanisław Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Kraków: Akademia Umiejętności, 1912. Naudojomės antruoju leidimu, kurį spaudai parengė ir pratarme aprūpino Marekas Danielius Kowalskis (Kraków: Societas Vistulana, 2005, p. 135).

[31] Žr., pvz., Magdalena Bilska-Ciećwierz, „Statuty wikariuszy kolegiaty wiślickiej z 1442 roku“, *Roczniki historyczne*, t. 72 (2006), p. 115–126.

[32] Abraomo Vainos statutą Vilniaus katedros vikarams, mansionarijams ir altaristoms žr. *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, ed. Jan Kurczewski, t. 2: *Źródła historyczne na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1910, p. 52–53.

[33] Maria Michalewiczowa, „Radziwiłł Wojciech (Albrycht)“, *PSB*, t. 30 (1987), p. 377–379. Taip pat žr. Zbigniew Szostkiewicz, *Katalog biskupów obrz. łac. przedrozbiorowej Polski* (*Sacrum Poloniae Millennium*, 1), Rzym, 1954, p. 155; Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972, p. 15; *LKD*, Nr. 73, p. 29–30.

tarp IV 23 ir 29 / prieš V 9[34]) – darbas; jis laikomas vienu žymiausių ir labiausiai Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei nusipelniusių asmenų Renesanso epochoje[35]. Žemaičių kapitulos statutai atsirado tuometinio vyskupo Jono Domanovskio († 1563 X[36]) iniciatyva[37]. Daugelį metų abu šie asmenys jungė mums rūpimas

[34] Iki šiol dalyko literatūroje Roizijaus mirties data buvo laikoma 1571 m. balandžio 26 d. (Janusz Tazbir, „Roizjusz (Roysius) Piotr“, *PSB*, t. 31 (1989), p. 499–503; Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1993, Nr. 16, p. 58; *LKD*, Nr. 2024, p. 340; Aušra Tamošiūnienė, „Petro Roizijaus poetinio talento savitumas“, in: Petras Roizijus, *Rinktiniai eilėraščiai (Carmina selecta)*, iš lotynų kalbos vertė Rita Katinaitė, Eglė Patiejūnienė, Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 23). Tokią datą, nenurodydamas pagrindo, pateikė: *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, ed. Jan Kurczewski, t. 3: *Streszczenie aktów kapituły wileńskiej*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916, p. 54. Savo ruožtu Vytautas Andriulis, nenurodydamas informacijos šaltinio, tvirtina, jog vieni tyrinėtojai Roizijaus mirtį datuoja 1571 m. kovo 23 d., o kiti – balandžio 26 d. (Vytautas Andriulis, „Petras Roizijus Lietuvos XVI amžiaus teisinės kultūros kontekste“, in: *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys*, par. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 165). Iš Vilniaus kapitulos aktų, t. y. iš 1571 m. gegužės 9 d. protokolo (LMAVB RS, ACV, V, § 112, l. 36v), žinoma tik tiek, kad Roizijus tuomet jau buvo miręs. Be to, balandžio 26 d. nebuvo surašyta jokio protokolo. Tiksliausią patikimą informaciją apie Roizijaus mirties datą galima rasti Vilniaus jėzuitų kolegijos ankstyvųjų metų istorijoje (*Compendium historiae Collegii Vilnensis SJ*, Archivum Romanum Societatis Iesu, Pol. 65, l. 87v–88), iš kurios matyti, kad Roizijų mirtis ištiko 1571 m. balandį, tarp 23 ir 29 dienos.

[35] Apie jo europinius pasiekimus ir nuopelnus Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei: José Guillén Cabañero, „Un gran latinista aragonés del siglo XVI: Pedro Ruiz de Moros“, *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, Nr. 12–13 (1961), p. 129–160; *Classical Influences on European Culture, A. D. 1500–1700: Proceedings of an International Conference held at King's College, Cambridge, April 1974*, t. 2, ed. Robert Ralph Bolgar, Cambridge: Cambridge University Press, 1976, p. 52; Tomasz Fijałkowski, „Piotr Rojzjusz – polski romanista XVI wieku. Zarys problematyki“, in: *Z dziejów polskiej kultury umysłowej w XVI i XVII wieku*, Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1976, p. 7–75; Stasys Goštautas, „Ispanų humanistas Petras Roizijus Vilniuje (1551–1571)“, *Aidai*, 1979, Nr. 9, p. 397–405; Zenonas Ivinskis, „Žemaičių religinė padėtis vysk. Jurgio Petkūno-Petkevičiaus laikais“, in: *Rinktiniai raštai*, t. 4, p. 268–271; Janusz Tazbir, *op. cit.*, p. 499–503; Liudas Jovaiša, „De arte dedicatoria“, *Knygų aidai*, 2000, Nr. 2, p. 30–32; Jolanta Malinowska, *Twórczość poetycka Piotra Roizjusza (1506–1571). Studium historycznoliterackie*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001; Aušra Tamošiūnienė, *Pilietiškumas Petro Roizijaus (~1505-1571) kūryboje*, [Daktaro disertacija], Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007; Aušra Tamošiūnienė, „Petro Roizijaus poetinio talento savitumas“, p. 19–47 (ten žr. nuorodas į kitą literatūrą).

[36] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, p. 58.

[37] Apie Joną Domanovskį žr. Józef Jasnowski, „Domanowski Jan (zm. 1563)“, *PSB*, t. 5 (1939–1946), p. 298–299; Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 44 (Nr. 103); Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, Nr. 16, p. 57–62; *LKD*, Nr. 830, p. 142–145; Wioletta Pawlikowska,

kapitulas, tokiu būdu susiedami prie dviejų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katedrų susitelkusių aukštesniųjų dvasininkų korporacijas[38]. Negana to (apie tai dar bus kalbama), Žemaičių vyskupas Jonas Domanovskis ir asesorių teismo teisėjas Petras Roizijus drauge su Vilniaus kanauninku Stanislovu Gabrielaičiu Narkuskiu († 1564 IX[39]) buvo komisijos, turėjusios parengti II Lietuvos Statuto projektą, „romėniškosios dalies“ nariai[40].

Trys Lietuvos Statutai (1529, 1566, 1588 m.) – teisinės kultūros paminklai, ryškiausiai bylojantys apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės reikšmę XVI a. Europoje. Įstatymų leidėjai tame pačiame amžiuje net tris kartus atliko savo teisės kodifikavimo darbą. III Statuto svarbą, anot Juliuszo Bardacho, „įrodo kad ir tas faktas, jog jame išreikštos vertybės sulaukė labai plataus atgarsio Didžiosios Kunigaikštystės ir kaimyninių kraštų, kuriems jis tapo pavyzdžiu, teisinėje praktikoje“[41]. Pirmoji Lietuvos pavyzdžiu norėjo pasekti Lenkija: čia tam reikalui netgi buvo sudaryta komisija, tačiau jos darbas laukiamų rezultatų neatnešė[42]. Todėl Lenkijos teisinė literatūra XVII–XVIII a. rėmėsi III Lietuvos Statutu, kuris su nedidelėmis pataisomis iki pat Respublikos padalijimų išliko „kaip Lenkijos teisės šaltinis arba bent kaip kodifikacija, užpildanti Lenkijos teisės spragas“[43]. Čia verta pastebėti, kad Vilniaus katedros kapitulos statutai yra ankstesnis teisės

---

Wileńska kapituła katedralna w drugiej połowie XVI wieku [daktaro disertacija], Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2011, p. 452–458, Nr. 11 (šiame darbe žr. nuorodas į kitą literatūrą).

[38] Apie tai plačiau žr. Wioletta Pawlikowska, „The Challenge of Trent and the Renewal of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania: The Higher Clergy of Vilnius and the Problems of Plural Benefices and Residence in the Sixteenth Century“, *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 4 (2011), p. 37–56; Wioletta Pawlikowska-Butterwick, „Clergymen on the Move: Journeys by Vilnan Canons and Prelates in the 16th Century“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, t. 29 (2014), p. 78 ir toliau.

[39] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, p. 543–548, Nr. 39; *LKD*, Nr. 2267, p. 374–376. Ochmańskis mirties data nurodo 1565 m. vasario 13 d. (Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 48, Nr. 121).

[40] Juliusz Bardach, „Statuty litewskie w ich kręgu prawno-kulturowym“, in: idem, *O dawnej i niedawnej Litwie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988, p. 30–33.

[41] *Ibid.*, p. 61.

[42] *Ibid.*

[43] Juliusz Makarewicz, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Lwów 1919, p. 15 ir toliau. Cit. pagal Bardach, „Statuty litewskie“, p. 65. Taip pat žr. Sławomir Godek, *III Statut Litewski w dobie porozbiorowej*, Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012.

kodifikavimo paminklas negu trys žymiausi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasaulietinės teisės sąvadai.

1. Statutai istoriografijoje

Vilniaus kapitulos statutų atveju iki šiol tebesivadovaujama labai netiksliomis XIX a. istorikų išvadomis. Tepavyko patikrinti ir atnaujinti tik dalį jų teiginių; daug klausimų tebelieka neišspręsta. Reikia turėti omenyje, kad XVI amžius – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės struktūrų, tiek valstybinių, tiek ir bažnytinių, klostymosi, o taip pat didelių reformų bei įstatymų leidybos formavimosi laikas[44]. Šių procesų pradžią dažnu atveju sunku apčiuopti remiantis šaltiniais.

1851 m. Julianas Bartoszewiczius pažymėjo: „Pirmiausia vyskupas kunigaikštis [Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių († 1538)[45]] pasistengė surinkti įstatus (*ustawy*), kuriais vadovavosi kapitula nuo savo įsteigimo, ir visą surinktą statutą davė patvirtinti kunigui Zakarijui“[46]. Po kelerių metų, 1860 m., Vincentas Prielgauskas (Przyałgowski) Vilniaus vyskupams skirtame monumentaliame veikale, nenurodydamas šaltinių, padarė išvadą:

> Bet kol iš Romos atkeliavo [Jokūbo] Plichtos patvirtinimo vyskupu bulė, kapitula pateikė savo statutą, **sudarytą Krokuvos ir kitų kapitulų pavyzdžiu** [*išskirta mano – WPB*], prašydamas, kad jos teises (*prawa*), įstatus (*ustawy*) ir nuosavybę pavirtintų bei pažadėtų padaryti bažnyčiai ką nors gera. Nori nenori vyskupas nominatas sutiko ir po kelių savaičių, t. y. gruodžio 4 d., visos kapitulos akivaizdoje priesaika įsipareigojo įvykdyti šiuos pažadus: 1) savo katedros bažnyčią pagal išgales ir jėgas ginti nuo visokių kėslų ir priespaudos, visuomet kiekvienu svarbiu atveju rūpintis tos bažnyčios gerove ir ją deramai gerbti; 2) paisyti visų savo prelatų ir kanauninkų laisvės, kaip paprastai būna kitose katedrose (t. y. leisti išvykti iš

---

[44] Wacław Uruszczak, „Europejskie kodeksy prawa doby renesansu“, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. 40 (1988), sąs. 1, p. 59–90. Pastaruoju metu šia tema rašė: Andrzej B. Zakrzewski, „Naiwność czy taktyka? Uzasadnianie prób unifikacji prawa litewskiego i koronnego XVI–XVIII wieku“, in: *Statutas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė*, sud. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, p. 75–83.

[45] Jono iš Lietuvos Kunigaikščių biogramą žr. Aleksander Swieżawski, „Jan (Janusz) z Książąt Litewskich“, *PSB*, t. 10 (1962–1964), p. 439–441; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 16; *LKD*, Nr. 796, p. 135–136.

[46] Julian Bartoszewicz, *Królewicze biskupi. Żywoty czterech kapłanów*, Warszawa: Instytut Wydawniczy „Bibljoteka Polska“, 1851, p. 97.

šios vyskupijos į kitą, gimtąją, jei tik šie vietoj savęs paliks pavaduotojus, arba vikarus, kurie už juos katedroje atlikinės pamaldas), taip pat išlaikyti tokią pagarbą kiekvienam kanauninkui ir prelatui, nuo pirmo iki paskutinio, ir tokias jų teises, kokias rado; o jeigu koks nors atėjūnas kėsintųsi prieš kurį nors iš kapitulos narių (norėtų jį išstumti) – ištikimai remti kapitulos pusę ir veikti prieš tokį atėjūną; 3) gausinti parapines bažnyčias ir jas aprūpinti dieceziniais kunigais, o vienuolynų mažinti ten, kur jau įsteigtos parapijos; jei jau būtų kokių nors vienuolynų, juos uždaryti ir perduoti dieceziniams kunigams; 4) kuo ištikimiausiai įvykdyti velionio savo pirmtako vyskupo testamentą bei visus jo potvarkius, kaip ir visas kitas būsimas paskutinės valios suteiktis, arba užrašymus; 5) kilus kokiai nors bylai su kanauninku arba prelatu stengtis ją užbaigti ne kitaip, kaip tik susitarimo keliu, pavedant bylą visos kapitulos teismui; 6) jeigu, gink Dieve, koks nors kunigaikštis ar bajoras pavartotų jėgą arba padarytų skriaudą bažnyčiai ar dvasininkui, neatsisakyti savo, kaip vyskupo, autoritetu ir pareigybe užstoti to asmens ir teisme siekti, kad teisingumas būtų įvykdytas; 7) suteikti kapitulai visokeriopas teises, idant ji galėtų visus bažnytinių valdų užpuolikus ir plėšikus arba dešimtinių pasisavintojus teisti bažnytiniame teisme, bausti ekskomunikos bausme ir, jiems atsiteisus, ją panaikinti.[47]

Čia kalbama apie Vilniaus vyskupo Jokūbo Plichtos priesaiką, Vilniaus kapitulai duotą 1398 m. gruodžio 4 d.[48] Tačiau šiuos septynis postulatus vargiai galima laikyti statutais. Formos požiūriu jie panašesni į vyskupų duodamą priesaiką.

Aptardamas vyskupo Jono iš Lietuvos Kunigaikščių valdymą, Prielgauskas rašė:

Tam pačiam karaliui [Zigmantui Senajam] patarus kunigaikštis vyskupas nominatas [Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių] pirmiausia ėmėsi peržiūrėti kapitulos statutą, t. y. formas, taisykles (*prawidła*) ir potvarkius, kuriais turi vadovautis prelatai ir kanauninkai, bendraudami tarpusavyje ir su vyskupu, idant kartą ir visiems laikams nusakytų vienų ir kitų tarpusavio priklausomybę bei jų veiklos ribas. Todėl kunigaikštis liepė surinkti nuostatus ir privilegijas, kuriomis Vilniaus kapitula vadovavosi nuo savo įsteigimo, ir, **pridėjęs prie jų kai kuriuos Krokuvos kapitulos įstatymus ir papročius** [*išskirta mano – WPB*], sudarė knygą, vadinamą *Kapitulos Statutu*. Jos švarraštį pateikė patvirtinti popiežiaus legatui

[47] Wincenty Przyałgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg: Druk Jozafata Ohryzki, 1860, p. 28–30. Taip pat žr. *KDKDW*, Nr. 35, p. 63–64; *Pergamentų katalogas*, ed. Rimantas Jasas, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1980, Nr. 19, p. 25. Tai pat plg. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 27.

[48] Vyskupo Jokūbo Plichtos priesaiką perspausdino Janas Kurczewskis (*Kościół zamkowy*, t. 2, p. 25–26).

> Zacharijui, Gardijos vyskupui [t. y. Guardialfieros vyskupui Zaccaria Ferreri'ui], kuris, atsiųstas iš Romos, anuomet lankėsi Lenkijoje ir Lietuvoje šv. Kazimiero kanonizacijos reikalu. Vėliau tas statutas, priderintas prie Tridento Susirinkimo nutarimų, šiek tiek jį pakeitus, tapo kapitulos elgesio taisyklėmis ir jos laisvių garantu. Netrukus po to nutilo lig tol dažnai atsinaujindavę ginčai ir antpuoliai tarp aukštesniosios dvasininkijos ir vyskupo, nes ir vienai, ir kitai pusei ten buvo nurodytos taisyklės bei potvarkiai, kurie pakankamai aiškiai rodė, kas kokiam tikslui yra skirtas ir kokią vietą Bažnyčios hierarchijoje užima.[49]

Prielgausko nuomone, statutus Vilniaus kapitulai suteikė vyskupas Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; jų šaltinis turėjo būti papročiai ir teisinės normos, galioję ano meto Vilniaus ir Krokuvos kapitulose, o mintis „surašyti statutus" turėjo kilti „senajam karaliui patarus ir paskatinus"[50].

Aptardamas vyskupo Alberto Radvilos valdymo laikotarpį (1507–1519), Prielgauskas lakoniškai ir gana netiksliai – tarsi menkindamas Radvilos nuopelnus – pažymėjo, kad vyskupas „iš Lenkijos karalių išrūpino privilegijas dvasininkijai ir, jas surašydinęs į vieną knygą, drauge su kitomis, ankstesnėmis, pateikė patvirtinti Apaštališkajam Sostui"[51]. Prielgauskas taip pat teigė, kad jau „nuo 1516 m. [...] Jonas pasirašinėjo *confirmatus electus episcopus*"[52], nors iš tiesų iki pat savo mirties 1519 m. vyskupu tebebuvo Radvila. Galbūt būtent remdamasis klaidingu datavimu Prielgauskas priėjo prie išvados, kad kapitulos įstatymų leidėjas buvo Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių?

Kiek atsargiau mūsų svarstomu klausimu pasisakė Janas Kurczewskis. Trumpoje Alberto Radvilos biogramoje, kuri paskelbta 1908 m. išleistoje knygoje apie katedrą, skaitome: „Jis liepė surinkti kapitulos privilegijas bei nutarimus ir sudaryti iš jų kapitulos statutą"[53]. Po kelerių metų, 1912 m. pasirodžiusioje monografijoje apie Vilniaus vyskupiją, Kurczewskis rašė panašiai: „jo laikais iš praėjusiame amžiuje priimtų ir vyskupų aprobuotų nutarimų buvo sudarytas

---

[49] Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, t. 1, p. 106–107. Apie legatą Zaccaria Ferreri žr. Eckehart Stöve, „Ferreri Zaccaria", *Dizionario biografico degli Italiani*, t. 46, Roma, 1996, p. 809–811.

[50] Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, t. 1, p. 131.

[51] *Ibid.*, p. 93.

[52] *Ibid.*, p. 94.

[53] Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, t. 1: *Na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1908, p. 311.

kapitulos statutas“[54]. Vis dėlto, Kurczewskio nuomone, būtent vyskupaujant Jonui iš Lietuvos Kunigaikščių ir „jo patarimu” „Vilniaus kapitulos statutas buvo peržiūrėtas ir pertvarkytas“[55].

Pirmasis šaltinių informaciją apie Vilniaus kapitulos statutus pamėgino surinkti ir susisteminti Jerzys Ochmańskis, tačiau šiam autoriui nepavyko rasti rankraštinio statutų teksto. Vardydamas Vilniaus vyskupus, suteikusius statutus Vilniaus kapitulai, Ochmańskis rėmėsi literatūra ir šaltinių informacijos nuotrupomis, todėl visiškai apėjo vyskupą Albertą Radvilą ir iškėlė Joną iš Lietuvos Kunigaikščių[56]. Tai, kad Ochmańskis nepanaudojo išlikusio statutų teksto (apie jį nežinojo?), pabrėžė Bolesławas Kumoras, recenzuodamas minėtąją knygą apie Vilniaus vyskupiją. Tačiau netikslumų, savo ruožtu, neišvengė ir Kumoras. Jis nurodė, kad statutai saugomi Krokuvos metropolinės kapitulos archyve[57], tačiau archyve autorės atlikta paieška šios informacijos nepatvirtino.

Dabartiniai Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijos tyrinėtojai yra užsiminę apie Vilniaus kapitulos statutus įvairiuose kontekstuose, susijusiuose su jų tyrinėjamomis temomis[58], tačiau patį šaltinio tekstą nurodydavo ne visada[59]. Remdamiesi XIX a. autoriais, jie neretai kartojo gan netikslias pirmtakų išvadas[60].

1988 m. apie Vilniaus kapitulos statutus lakoniškai, tačiau tiksliai užsiminė Tadeuszas Krahelis[61] – jis nurodė Lenkijos menų ir mokslo akademijos bei

---

[54] Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa djecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 33.

[55] *Ibid*., p. 34.

[56] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 27–28.

[57] Bolesław Kumor, [Recenzija leidiniui: Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań, 1972], *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 21 (1974), sąs. 4, p. 237.

[58] Plg., pvz., Tadeusz Kasabuła, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998, p. 269–270, išn. 78.

[59] Plg., pvz., Jonas Vilimas, „Muzika“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, sud. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila, Vilnius: Aidai, 2001, p. 432 (= Jonas Vilimas, „Muzyka“, in: *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, red. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila, Kraków: Universitas, 2006, p. 400).

[60] Plg., pvz., Gitana Zujienė, *Insignijos ir ceremonialas Lietuvos viešajame gyvenime (XIII–XVIII a.)*, Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 251.

[61] Tadeusz Krahel, „Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej“, *Studia Teologiczne*, t. 5–6

Lenkijos mokslo akademijos mokslinėje bibliotekoje (*Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk*) Krokuvoje saugomą egzempliorių[62]. Vėliau (2012) Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomu statutų rankraščiu savo disertacijoje pasirėmė Jonas Vilimas[63].

Apibendrinant galima konstatuoti: nors dalis tyrinėtojų žino istorinį faktą (t. y. kad Albertas Radvila suteikė statutus Vilniaus kapitulai), tačiau šis faktas iki šiol bemaž nieko – išskyrus šių eilučių autorę[64] – nesudomino. Taip pat atrodo, kad (klaidinga) informacija šiuo klausimu buvo nekritiškai kartojama.

Žemaičių kapitulos konstitucijų atvejis kiek kitoks. Konstitucijų rankraščio antraštė gan dažnai – nors neretai klaidingai[65] arba nenurodant paties teksto[66] – cituojama įvairiuose žinynuose, žodynuose ir mokslo darbuose. Iš esmės taip yra dėl to, kad su šių konstitucijų atsiradimu susijusios iškilios asmenybės.

Beveik prieš du šimtmečius, 1819 m., Józefas Maxymilianas Ossolińskis (1748–1826) paskelbė, kad Petras Roizijus, „pirmuoju įėjęs į Žemaičių kapitulos sudėtį, pasitarnavo jai, 1561 m. surinkdamas jos privilegijas ir nuostatus“[67].

(1987–1988), p. 37; idem, *Diecezja wileńska. Studia i szkice*, red. Tadeusz Kasabuła, Adam Szot, Białystok: Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku, 2014, p. 104.

[62] Biblioteka PAU, rankr. Nr. 1963, l. 9–72.

[63] Jonas Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: XV–XVIII amžių atodangos ir rekonstrukcijos bandymas* [daktaro disertacija], Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 12, 87, 90–91, in: http://www.moku.lt/wp-content/uploads/2015/05/PhD_JV_final.pdf.pdf (žiūrėta 2015-07-28).

[64] Tik baigiant rengti šį leidinį Tadeuszas Kasabuła maloniai pasidalijo su manimi nepublikuotu tekstu: Tadeusz Kasabuła, „Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej“.

[65] Sławomiras Godekas, paminėdamas (tiesa, be nuorodos į koki nors tekstą) *Constitutiones Ecclesiae Mednicensis*, konstatuoja, kad tai buvo Žemaičių vyskupijoje galiojančių teisių sąvadas (Sławomir Godek, *Elementy prawa rzymskiego w III Statucie litewskim (1588)*, Warszawa: Oficyna naukowa, 2004, p. 44). Savo ruožtu Aušra Tamošiūnienė (žr. jos įvadą: Petras Roizijus, *Rinktiniai eilėraščiai*, p. 23) tvirtina, kad „Roizijus nuveikė itin svarbių darbų ir Lietuvos teisės kultūrai. Žemaičių vyskupo Domanovskio palieptas, „daktaras Ispanas“ sudarė nuostatus Žemaičių vyskupijai (dvi redakcijas)“ (Aušra Tamošiūnienė, „Petro Roizijaus poetinio talento savitumas“, p. 23).

[66] Paulius Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltiniotyra*, sud. Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002, p. 82–83.

[67] *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polsce albo o Polsce pisali, oraz o ich dziełach, z roztrząśnieniem wzrostu i różnej kolei ogólnego oświecenia, jako też szczególnych nauk w narodzie Polskim, przez Józefa Maxymilliana Hrabię z Tęczyna Ossolińskiego*, t. 2, Kraków: Drukarnia Groblowska Jozefa Mateckiego, 1819, p. 162.

Tokią išvadą jis padarė remdamasis Zaluskių bibliotekos bibliotekininko Jano Danieliaus Janockio (1720–1786) žinute:

> rankraštyje *in 4to* [Zaluskių biblioteka turėjo] *Constitutiones Ecclesiae Cathedralis Mednicensis, seu Samogitiae sub Sigismundi Augusti principatu: Pio III*[68] *Pontifice Maximo ad Romanae, Joanne Prerembio ad Gnesnensis, Joanne autem Domanovio ad hujus Mednicensis, seu Samogitiae Ecclesiae gubernacula sedente: anno post Christum Deum Servatorem nostrum natum, primo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum, mense septembri, conscriptas, autore Reverendo Domino Petro Royzio Maureo, Celtibero, viro patricio, Regio Jurisconsulto atque Consiliario: eodemque Protonotario Apostolico atque Comite Palatino*[69]*, hujusque Cathedralis Ecclesiae Mednicensis Canonico*.[70]

Apie konstitucijų suteikimo Žemaičių kapitulai faktą trumpame *Žemaičių vyskupijos aprašyme* (1830) užsimena ir Stanislovas Čerskis[71], kuris nurodo, jog:

> Vėliau kapitulai buvo suteiktos konstitucijos, kurioms prisiekiama. Pirmosios buvo sudarytos 1561 m.; antrąsias, pavadintas *Novellae*, 1562 m. Alsėdžiuose sudarė Žemaičių kanauninkas Petras Ruizijus [*sic*] vyskupo Jono Domanovskio pavedimu ir jam prižiūrint. Konstitucijas priėmė tuometinė kapitula, 1563 m. Apaštališkojo Sosto vardu jas patvirtino popiežiaus nuncijus, anuomet buvęs Petrakave.[72]

Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius 1848 m. išleistoje *Žemaičių vyskupystėje* rašė:

> Reikia žinoti, jog kanauninkai nuo pat įsteigimo Žemaičių vyskupystės turėjo žymę, arba herbą, o ta buvo raktas švento Petro ir kalavijas, arba miečius, šv. Povilo, bet lig pat šiolei neturėjo nė kokių įstatymų, todėl elgės kaip tinkami. Išvydęs tai, vyskupas Jonas [Domanovskis] pavadino į Alsėdžius mokytą kanauninką Petrą

---

[68] Klaida spaudinyje: tuo metu popiežiumi buvo Pijus IV (1499–1565).

[69] Atkreiptinas dėmesys, kad prakalboje Roizijui tituluojamas popiežiaus „rūmų grafu“ (*comes palatinus*).

[70] *Wiadomości historyczno-krytyczne*, p. 206. Taip pat žr. Liudvikas Jucevičius, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 131.

[71] *Opis żmudzkiej dyecezyi (z trzema mapkami) przez kanonika katedralnego Stanisława Czerskiego, doktora teologii członka wielu towarzystw uczonych*, Wilno: Nakładem autora w drukarni Dworca, 1830, p. 10. Lietuviškai žr. *Žemaičių vyskupijos aprašymas su trimis nedideliais žemėlapiais, sudarytas katedros kanauninko Stanislovo Čerskio, teologijos daktaro, daugelio mokslo draugijų nario*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013, p. 22 (čia pateikiamas vertimas kiek pakoreguotas).

[72] *Ibid.*

> Roizijų ir įsakė, kad, sekdamas norą Bažnyčios šventos ir papročius kitų kapitulų, parašytų įstatymus ir Varnių kapitulai. Kaipogi Roizijus, neilgai trukdamas, ten pat Alsėdžiuose 1561 m. parašęs įstatymus, šiaip juos praminė: *Constitutiones Ecclesiae Mednicensis*. Metus nuleidus, tam pačiam vyskupui liepiant, Roizijus dar nekuriuos įstatymus dailiai surašęs, šiokį jiems davė parašą *Novellae Constitutiones Ecclesiae Mednicensis*. Tuojau po parašymo susirinkę Varniuose Albertas Vinskis, opiciolas, Petras Roizijus, kanauninkas, Jurgis Petkevyčia, taip pat kanauninkas, Grigalius Grindinas, sakytojas, arba kaznadija, vyskupo, ir Grigalius Cervinas, to paties rašytojas, minavotus įstatymus pagyrė ir priėmė, o pasiuntinys Povilo [*sic*] IV, popiežiaus, tuokart Petrikave, Lenkų žemėj, būdamas, patvirtino. Nuo tos gadynės lig mūsų dienų visa kapitula Varnių tų įstatymų tebklauso.[73]

Galima numanyti, kad minėtieji autoriai, net jei ir negalėjo pasiekti paties statutų teksto, bent jau žinojo, kur jų ieškoti. Šiuo klausimu dalis dabartinių mokslininkų pasirodė esą visiškai bejėgiai. Tomaszas Fijałkowskis, neabejotinas Roizijaus kūrybos žinovas ir jo pirmosios mokslinės biografijos autorius, lakoniškai užsiminė: „tenka apgailestauti, kad XVIII a. dar buvę ir Janockiui žinomi Roizijaus autorystės *Medininkų kapitulos statutai* iki mūsų dienų neišliko“[74]. Savo ruožtu José Guillénas Cabañero iškėlė hipotezę, kad konstitucijos turėtų būti „Zaluskių bibliotekoje, Petrograde, arba Leningrade, arba Stalingrade“[75]. Šios bibliotekos likimas buvo tragiškas – dalis jos rinkinių buvo išbarstyta pakeliui į Peterburgą, o dar mažiau jų grąžinta Lenkijai po Rygos sutarties (1921). Negana to, dauguma šių likučių, kurie nuo 1928 m. buvo palaipsniui įjungiami į Lenkijos Nacionalinės bibliotekos fondus, žuvo 1944 m., biblioteką padegus vokiečių kariams[76]. Visa tai verčia manyti, kad galimybės surasti minėtąjį konstitucijų rankraštį labai menkos. Nors, kaip rašė Michailas Bulgakovas, rankraščiai nedega…

---

[73] [Motiejus Valančius], *Żemajtiu wiskupistę aprasze K. Motiejus Wołonczewskis*, Wilniuj: Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848, p. 88–90; Motiejus Valančius, „Žemaičių vyskupystė“, in: *Raštai*, t. 2, tekstą paruošė B. Vanagienė, Vilnius: Vaga, 1972, p. 80; Motiejus Valančius, *Raštai*, parengė Vytautas Vanagas, t. 6: *Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 104–107. Veikiausiai remiantis būtent šiuo tekstu informacija apie kapitulos statutus pateikta leidinyje: *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 1, ed. Paulius Rabikauskas, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1971, p. 224.

[74] Fijałkowski, „Piotr Roizjusz“, p. 12.

[75] „Las constituciones de la Iglesia Mednicense o de Samogicia, que debe de conservarse en la Biblioteca Zalusciana de Petrogrado, o Leningrado, o Stalingrado“ (José Guillén Cabañero, „Un gran latinista aragonés“, p. 142).

[76] Joanna Płaza, „Tytułem wstępu“, in: *Pamiętniki dziejów Biblioteki Załuskich*, opr. Joanna Płaza i Bożena Sajna, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1997, p. 15.

1925 ir 1939 m. Kaune išleistos konstitucijų publikacijos[77] rodo, kad rankraštis tuomet dar egzistavo. Kazys Sendzikas savo publikacijoje 1940 m. paminėjo seminarijos bibliotekoje Kaune saugomą kapitulos statutų rankraštį, priskirdamas jį XVI amžiui. Galbūt tuometinio leidimo pagrindas buvo XVI a. (1561 m.) statutų rankraštis (originalas)?[78] Vis dėlto įmanoma, kad Sendzikas matė ne XVI a. originalą (ar netrukus po to atliktą nuorašą), o XVIII a. statutų nuorašą. Pastarąja galimybe skatintų tikėti Liudo Jovaišos nuomonė, kad 1939 ar 1940 m. Sendziko sudarytame kapitulos bibliotekos rankraščių inventoriuje buvo aprašytas būtent iki dabar išlikęs kapitulos konstitucijų egzempliorius[79]. Tuo pačiu metu Sendzikas pažymėjo, kad „visa [t. y. kapitulos bibliotekos] archyvinė medžiaga yra naudinga istorikams. Bet iki šiol ne daug kam ji buvo žinoma"[80].

2015 m. pradžioje Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje Liudas Jovaiša aptiko XVIII a. konstitucijų teksto nuorašą[81]. Jis nustatė, kad būtent šis rankraštis, paženklintas sena signatūra RD 62, po I pasaulinio karo priklausė Kauno kunigų seminarijos profesoriui, Bažnyčios istorikui kan. Antanui Aleknai. Po Aleknos mirties 1930 m. rankraštis atsidūrė Kauno metropolinės seminarijos rinkiniuose. Jie formaliai priklausė Kauno metropolinės kapitulos bibliotekai, tačiau buvo faktiškai administruojami seminarijos bibliotekos. XX a. 5 dešimtmetyje rankraštis drauge su kitais Kauno arkivyskupijos kurijos ir kunigų seminarijos archyviniais rinkiniais buvo perduotas Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos Centrinei Valstybinei (dabar – Lietuvos Nacionalinei) bibliotekai. Šiuo metu jie yra fonduose Nr. 90 (paimtas 1941 m., aprašytas apie 1950 m.) ir Nr. 130 (ko gero, nusavintas po II pasaulinio karo, aprašytas apie 1948 m.). Deja, sovietmečiu apie konstitucijų rankraštį ne(be)žinota. 1986 m. aprašytas Onos Matusevičiūtės, jis buvo (veikiausiai tada) prijungtas prie fondo Nr. 155 („Žemaičių kapitula") ir tik neseniai sunumeruotas (F. 155–3).

---

[77] Žr. šios knygos p. 222.

[78] Kazys Sendzikas, „Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai", *Bibliografijos žinios*, t. 1 (1940), p. 27. Taip pat žr. Zenonas Ivinskis, „Protestantizmo klestėjimo metai ir jo kritimo ženklai", in: *Rinktiniai raštai*, t. 4, p. 261–262.

[79] Kazys Sendzikas, „Kauno Metropolijos Bazilikos Kapitulos bibliotekos rankraščiai ir dokumentai", LNB RKRS, f. 130–2336, l. 2 (cit. pagal: Jovaiša, *Išrašai*); dar žr. šios knygos p. 224.

[80] *Ibid.*, l. 1 (cit. pagal: Jovaiša, *Išrašai*).

[81] Žr. šios knygos p. 223–224.

Tik pastaraisiais metais pačiomis konstitucijomis šiek tiek naudojosi Grzegorzas Błaszczykas[82] ir Liudas Jovaiša[83]. Negana to, atrodo, kad tik minėtiems autoriams ir rašančiajai šias eilutes pavyko pasiekti tarpukariu parengtas konstitucijų publikacijas. Tad šiandien galima teisėtai pakartoti prieš du dešimtmečius išsakytą Błaszczyko konstatavimą: „Tie statutai literatūroje iš esmės visai nežinomi“[84].

2. Statutų tekstų pėdsakai

Iš Bedos Dudíko OSB parengto ir istorijos šaltinių serijos tome paskelbto aprašo matyti, kad 1868 m. Vilniaus kapitulos 1515 m. statutų originalo tekstas su trimis antspaudais, papildytas 1584 ir 1649 m. prierašais, buvo saugomas Lvovo lotynų apeigų metropolinės kapitulos archyve (*Archiv des erzbischöflichen Capitels lateinischen Ritus in Lemberg*)[85]. Po karo dalis Lvovo archyvinių rinkinių, taip pat ir Lvovo metropolinės kapitulos archyvo likučiai, atsidūrė Lenkijoje. Pastarieji dabar sudaro arkivyskupo Eugeniuszo Baziako archyvo Krokuvoje dalį. Deja, minėto statutų egzemplioriaus likimas mums lieka nežinomas[86].

Janas Fijałekas 1923–1924 m. sąvartoje pasirodžiusiame straipsnyje, pirmajam Vilniaus vyskupijos sinodui skirto tyrinėjimo paraštėse, pakoregavo pirmtakų išvadas, nurodydamas Zaluskių bibliotekos rankraščių katalogo informaciją[87]. Iš katalogo matyti, kad 1752 m. bibliotekoje būta 1502 m. gruodžio mėnesį Vilniaus katedros penitenciarijaus Mikalojaus Zamboreckio ranka surašyto vyskupo

---

[82] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*.

[83] Liudas Jovaiša, *Katalikiškoji Reforma Žemaičių vyskupijoje* [daktaro disertacija], Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004, p. 14, 136.

[84] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, p. 11.

[85] *Statuta ecclesiae cathedralis Vilnensis edita ab episcopo Alberto Radzivilo anno sal. 1515. Ein Nachtrag ist vom Jahre 1584, dann 1649 u. s. w. Es scheint, dass diese Statuten die Norm bildeten bei der Abfassung der Lemberger. Das Original mit drei Siegeln* (*Archiv für österreichische Geschichte*, t. 39, Wien, 1868, p. 136).

[86] Konsistorijos aktų kompleksas, esantis arkivysk. Eugeniuszo Baziako archyve Krokuvoje, kuriame, tikėtina, galėtų būti statutų tekstas, dėl dezinfekcijos proceso nėra prieinamas ir iki šio momento nėra aprašytas (žr. 2014 m. kovo 18 d. ir 2015 m. gegužės 13 d. Arturo Kimaszo laiškus šio teksto autorei).

[87] Jan Fijałek, „Pierwszy synod diecezji wileńskiej w katedrze św. Stanisława 1520/21 r.“, *Kwartalnik Teologiczny Wileński*, t. 1–2 (1923–1924), p. 82.

Alberto ir visos Vilniaus kapitulos patvirtintų įstatų rankraščio: ***Constitutiones Ecclesiae Vilnen[sis]*** *per Reverendissimum Patrem Dominum* ***Albertum Episcopum*** *et totum Venerabile capitulum sancite elegans sane codex, scriptus manu Nicolai Zamboreczki ecclesie Vilnen[sis] penitenciarii anno d[omi]ni* ***M. D. II****. Mense decembri* [išskirta mano – WPB][88]. Taigi čia kalbama apie Vilniaus vyskupo Alberto Taboro (1492 – † 1507[89]) kapitulai suteiktus statutus[90]. Galbūt priesaikų, duodamų vyskupo[91] ir kanauninkų[92], tekstai, esantys seniausio

[88] *Specimen Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Zaluscianae*, ed. Jan Janozki, 1752, p. 127–128. Taip pat žr. *Encyklopedia powszechna*, wyd. Samuel Orgelbrand, t. 24, Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego odlewni czcionek i drukarni S. Orgelbranda i synów, 1867, p. 891.

[89] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 15; *LKD*, Nr. 58, p. 27–28.

[90] Vilimas klaidingai mano, kad 1502 m. įvyko vyskupijos sinodas (Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 88), nors šią problemą jau yra išaiškinę Fijałekas ir Sawickis: Fijałek, „Pierwszy synod diecezji wileńskiej", p. 81–83; Jakub Sawicki, *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne,* t. 2: *Synody diecezji wileńskiej i ich statuty*, Warszawa: Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1948, p. 2–3. Senesnėje istoriografijoje 1502 m. kapitulos statutai buvo klaidingai laikomi vyskupijos sinodo statutais ir sinodo sušaukimo įrodymu.

[91] *Ego, N., Dei et Apostolice sedis gracia sancte Ecclesie Vilnensis [Episcopus], iuro iuxta disposiciones statuti provincialis, quod incipit: „Audivimus iuramus", quod iura, statuta et consuetudines antiquas et racionabiles dicte Ecclesie nostre Vilnens pro posse et bona fide observabo, secreta Capituli in preiudicium eius nulli pandam, ab alienacione bonorum mense episcopalis abstinebo, preterquam a canonibus est permissum, alienata illicite vel distracta ad ius et proprietatem dicte mense episcopalis possetenus revocabo, Capitulum meum et personas singulares ipsos pro posse meo prosequar consiliis, auxiliis et favoribus opportunis, fratres meos prelatos et canonicos eiusdem mee Ecclesie Vilnensis vi non opprimam nec aliquem ipsorum sine iudiciali sentencia absque maioris et senioris partis Capituli consensu per se vel summissas personas captivari procurabo, nec aliquam molestiam inferam corporalem iurisdictioni dicti mei Capituli, iura ipsius [?] et personarum singularum non perturbabo, castra, municiones, fortalicia dicte mense mee episcopalis personis [?] de Capitulo dicte me Ecclesie iuxta consuetudinues antiquas in tenuta committam. Sic me Deus adiuvet* (LMAVB RS, ACV, I, l. 1).

[92] *Ego, N., iuro in sancta Dei Evangelia, quod statuta iurata et consuetudines laudabiles ipsius Ecclesie ac Venerabilis Capituli Vilnensis pro posse bona fide observabo ac tractatus et consilia Capituli, secreta, que in dampnum Ecclesie aut Capituli vergent, secrete tenebo, nemini ea sine licencia dominorum de Capitulo revelando nec alicui, contra quem fuerint, nutu, verbo aut facto detegendo, neque aliquas conspiraciones, promissiones aut colligaciones illicitas cum quibuscumque personis contra Ecclesiam et Capitulum habebo neque faciam, sed in omnibus rebus et causis ipsam Ecclesiam et Capitulum concernentibus omni simulacione, fraude et dolo semotis una cum fratribus concorditer stabo et fideliter consulam; et quod bona, proprietates et pos[s]essiones ipsius Ecclesie et Capituli directe vel indirecte, per se vel alium non alienabo, sed alienata et distracta indebite ad ius et proprietatem ipsius Ecclesie et Capituli omnibus iustis modis reducam et revocabo pro posse. Sic me Deus adiuvet et hec sancta Dei Ewanglia* [sic].

išlikusio Vilniaus kapitulos aktų tomo (apimančio 1502–1533 m.) pradžioje, yra šių statutų teksto fragmentas?

Grįžtant prie Fijałeko teiginio – mus labiau domina tolimesnė jo dalis, kurioje, tegu ir labai taupiai, nenurodydamas saugojimo vietos, autorius praneša, kad du panašaus laiko Vilniaus katedros kapitulos statutų, „kuriuos lig šiol Vilniaus vyskupijos istoriografijoje gaubia mirtina tyla“, egzemplioriai, „artimi 1515 m. redakcijai, išliko mūsų [t. y. Lenkijos] bibliotekose, toli nuo Vilniaus“[93]. Taip pat 1938–1948 m. pasirodžiusiame „Vilniaus katedros ir vyskupijos diplomatinio kodekso“ (*Kodeks Dyplomatyczny Katedry i Diecezji Wileńskiej*) leidime skaitome, kad „iki šiol dar nepublikuotų tos [Vilniaus] kapitulos statutų visumos redakcija atlikta [...] 1515 metais“[94]. Taigi, Fijałeko nuomone, jam žinomi statutų egzemplioriai buvo 1515 m. atliktos redakcijos.

Vilniaus kapitulos 1515 m. statutų originalas mums nežinomas. Užtat Ankstyvųjų Naujųjų laikų statutų kodifikacija – istorikų anksčiau vadinta „sąvadu“ (*zwód*) – išliko dviem nuorašais, esančiais Lenkijos menų ir mokslo akademijos bei Lenkijos mokslo akademijos mokslinėje bibliotekoje Krokuvoje[95] ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje Vilniuje[96]. Veikiausiai Krokuvos egzempliorius yra vienas iš Fijałeko minėtųjų[97], juolab kad, kaip matyti iš informacijos apie rankraščio kilmę, pats kun. Janas Fijałekas bibliotekai jį ir dovanojo[98].

Šiuo tyrinėjimų etapu neįmanoma atsakyti į klausimą, ar statutų nuorašo nėra išlikusio Vatikano archyve. Negalime visiškai atmesti hipotezės, kad vyskupas Albertas Radvila, rūpindamasis statutų patvirtinimu, galėjo pateikti jų

Evangelium Luce XI: „In illo tempore loquente Iesu ad turbas, extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, que suxisti. At ille dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud“ (LMAVB RS, ACV, I, l. 1v).

[93] Fijałek, „Pierwszy synod diecezji wileńskiej“, p. 82.

[94] *KDKDW*, Nr. 348, p. 406.

[95] *Statuta inclite Ecclesie cathedralis ac Sacre divi Stanislai sedis. Tam ac Venerabili capitulo quam eius pontificibus edita tum et a sanctissima sede apostolica confirmata* (1515), Biblioteka PAU, 1963, l. 9–72. Žr. *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811–2148*, par. Zbigniew Jabłoński, Alojzy Preissner, Wrocław, 1962, Nr. 1963, p. 100.

[96] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, LMAVB RS, f. 43–155.

[97] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, p. 100.

[98] *Ibid.*

egzempliorių popiežiui Leonui X (1513–1521). Tiesa, Viduramžių Lenkijoje tai nebuvo įprasta praktika – tik retkarčiais taip buvo daroma su paskirais statutais, bet ne su jų rinkiniais[99].

Bene seniausia užuomina apie Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų rankraštį siekia 1613 metus. Gruodžio 13 d. atliekant katedros vizitaciją, buvo pateiktas „originalas su apaštalinio nuncijaus parašu“ (*Statuta Capitularia Ecclesiae nostrae Mednicensis sunt approbata, prout autenticum sub inscriptione manus Nuntii Apostolici probat*)[100]. 1623 m. kapitulos vasaros sesijos metu prokuratoriui pavesta konstitucijas perrašyti „dėl pavojaus“ (*Reverendus Dominus Procurator curet describi Constitutiones propter periculum*)[101]. Galbūt baimintasi, kad originalas gali būti prarastas?

3. Terminologija

Dalyko literatūroje terminai „statutas“, „statutai“, „nutarimai“, „dekretai“ gan dažnai vartojami sinonimiškai – iš dalies dėl to, kad pačiuose statutų tekstuose galima rasti tokias frazes kaip *decretum sive statutum*[102]. Neginčijamas dalyko žinovas Marekas Danielius Kowalskis mano, kad terminas „kapitulos statutai“ gali reikšti ir vyskupo drauge su kapitula išleistus nuostatus, ir generalinių sesijų metu pačių kanauninkų priimtus nutarimus[103]. Tačiau Vilniaus kapitulos statutų rinkinyje galima aptikti ir *statutum et decretum* tipo frazių[104]. Tai galėtų byloti apie Ankstyvaisiais Naujaisiais laikais vykusį terminų atskyrimą. Tačiau taip pat pastebėtina, kad sąvokos *statutum* ir *decretum*, randamos atskirai, skirtinguose kontekstuose buvo vartojamos ne visada nuosekliai. Tad derėtų daryti prielaidą, jog formulė *statutum et decretum* galėjo būti vartota siekiant stipresnio efekto, ir šie terminai nebuvo vartojami su tokia semantine precizija, kokios galėtų tikėtis

[99] Iš prof. Mareko Danieliaus Kowalskio laiško autorei (2015 m. balandžio 20 d.).

[100] Vloclaveko vyskupijos archyvas, Žemaičių kapitulos aktų knyga, 1613–1622 m. AKapŻmudz 1, l. 30 (cit. pagal: Jovaiša, *Išrašai*).

[101] Žemaičių kapitulos aktų knyga, 1620–1638 m., LVIA, f. 696, ap. 2, b. 799, l. 55 (cit. pagal: Jovaiša, *Išrašai*).

[102] Kowalski, „Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie“, p. 234.

[103] *Ibid.*, p. 233.

[104] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (čia ir toliau žr. publikaciją šiame leidinyje), p. 306 (Nr. 13).

tyrinėtojai. Savo ruožtu Wojciechas Góralskis atskleidė, jog dekretai, kitaip nei statutai, nesaistė visiems laikams – jie pirmiausia skyrėsi savo privalomybės galia[105].

Be to, šaltiniuose bendro pobūdžio nutarimams apibrėžti aptinkamas ir terminas *constitutio*[106], reiškiantis „potvarkį“, „nurodymą“, „nutarimą“ bendro pobūdžio sprendimų atvejais.

Skaidrumo ir aiškumo dėlei pažymėtina, kad sąvoka „**statutas**“ šiame tekste taikoma tiems paskiriems nutarimams, kurie – kaip Vilniaus kapitulos atveju – visi drauge sudarė **statutų sąvadą**, o „**dekretu**“ vadinamas bendro pobūdžio nutarimas, priimamas kapitulos posėdžių metu[107]. Žemaičių kapitulos statutų rinkinys bus vadinamas **konstitucijomis**, o paskiriems jų straipsniams – analogiškai kaip Vilniaus statutų atveju – bus taikomas „**statutų**“ terminas. Vis dėlto šaltinių tekstuose kiekvienas statutas buvo vadinamas „skyriumi“ (*caput*).

Terminologijos taikymas yra susijęs su autentiškumo samprata. Ulanowskis padarė išvadą, kad:

> kapitulos statutai [...] pagal jų priėmimo eilę buvo įrašomi į knygą, o vėliau sujungiami į didesnes visumas, praleidžiant potvarkius, netekusius saistančios galios. Knygose esantis tų statutų tekstas yra vienintelis autentiškas, o vėlesni rinkiniai geriausiu atveju gali būti laikomi patvirtintais tų statutų nuorašais.[108]

Panašios nuomonės laikosi Kowalskis, kuris – kaip ir Ulanowskis – nurodo, kad „autentiškais galima pripažinti tik kapitulos protokoluose išlikusius statutų tekstus, o esantieji rinkiniuose laikytini tik kopijomis (galimai autorizuotomis)“[109].

Vilniaus kapitulos statutų atveju susiduriame su sudėtinga problema. Nutarimų, įrašytų į aktų knygas, turinys **nėra** identiškas 1515 m. statutų turiniui. Ir išlikusius kapitulų aktus, kuriuose buvo įrašomi posėdžių metu priimti nutarimai, ir vyskupo Radvilos patvirtintų statutų rinkinius galime laikyti originaliais

---

[105] Wojciech Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII–XVI w.*, Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, 1979, p. 211–212.

[106] LMAVB RS, ACV, I, l. 51v, § 108.

[107] Šiame darbe pasirėmėme ir savo poreikiams pritaikėme Stanisławo Librowskio pasiūlytą ir įvestą terminologiją, žr. Librowski, „Wstęp“, p. 250–252.

[108] Ulanowski, *O pracach przygotowawczych*, p. 14.

[109] Kowalski, „Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie“, p. 235.

nuorašais; posėdžių metu patvirtinti nutarimai galėjo tapti keliolikos statutų, įeinančių į sąvadą, šaltiniais. Tai neabejotinai žinoma tik statutų Nr. 72 ir 73 atveju, nes prie jų nurodyta, kad šie nutarimai patvirtinti generalinėje kapitulos sesijoje (*in capitulo generali*)[110]. Taip pat turime pagrindo manyti, kad vyskupo Radvilos statutai ir į kapitulos aktus įrašyti dekretai funkcionavo paraleliai ir – atsižvelgiant į aktualius poreikius – buvo abipusiškai papildomi. Kita vertus, kanauninkams buvo tikrai lengviau naudotis sąvadu nei ieškant nutarimo versti aktų knygų lapus.

Galutinai atsakyti į klausimą, ar mums žinomi Vilniaus kapitulos statutų tekstai yra XVI a. pabaigoje atlikti daugmaž tikslūs 1515 m. statutų nuorašai, ar vėlesnės jų redakcijos, neįmanoma (apie tai žr. toliau). Tačiau dėstymo aiškumo dėlei pažymėtina, kad, nepaisant šios abejonės, toliau bus nuosekliai vartojama „1515 m. statutų“ sąvoka.

4. Nuorašas, kopija ar vėlesnė statutų redakcija?

Ar aptariamieji Vilniaus kapitulos statutai yra XVI a. pabaigoje atlikti 1515 m. statutų nuorašai, ar kopijos*, ar vėlesnės jų redakcijos? Tai klausimas, į kurį neįmanoma galutinai atsakyti. Jei tai nuorašai ar kopijos, nežinia, kaip tiksliai jie seka originalu, išlaikydami jo išorinį pavidalą – juolab kad išlikę statutų egzemplioriai skiriasi tarpusavyje išoriniais (taip pat – nors ir mažesniu mastu – vidiniais) požymiais. Iš jau minėto Dudíko atlikto archeografinio aprašo ir Fijałeko paaiškinimo matyti, kad prie kapitulai vyskupo Alberto Radvilos suteiktų statutų teksto ilgainiui buvo prirašyta naujų nutarimų. Todėl negalime visiškai atmesti galimybės, kad mums žinomi rankraščiai (vienas arba abu) yra XVI a. pabaigoje atliktos 1515 m. Vilniaus kapitulos statutų originalo, prie kurio laikui bėgant prirašyta keletas naujų punktų, kopijos[111].

Tačiau lygiai taip pat įmanoma prielaida, kad perrašydami 1515 m. statutus nurašinėtojai jų tekste padarė pakeitimų kapitulos pavedimu – juolab kad dažnu

[110] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 331–333.

* „Nuorašu“ vadiname rankraštį, kuris perteikia originalo turinį, tačiau nekartoja jo formos; „kopija“ įvardijame reprodukcijai artimą imitacinį originalo vaizdo atkartojimą.

[111] Imitacinės kopijos bruožų turi, pvz., XIX a. atlikta statutų kopija (LMAVB RS, f. 43-19552), pažymėta klaidinga 1394 m. data. Plg. Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 91.

atveju laikui bėgant prie senų nuostatų buvo prirašoma naujų ir / arba pašalinami jau nebeaktualūs. Tokiu atveju turėtume reikalo su Alberto Radvilos kapitulai suteiktų statutų vėlyvesne redakcija, ilgainiui (XVI a. 2 pusėje) papildyta keliomis nutartimis. Nors esame linkę palaikyti pastarąją galimybę, klausimas **negali būti** galutinai išspręstas, nesant išlikusio originalo. Taip pat **neįmanoma** ir tiksliai datuoti mums žinomos redakcijos, tapusios nuorašų šaltiniu.

Reikėtų turėti omenyje galimybę, kad statutai Nr. 1–8 yra 1515 m. patvirtinti vyskupo Alberto Radvilos, dalis statutų Nr. 9–71 patvirtinta kapitulos tarp maždaug 1522 ir 1559 m., statutai Nr. 72–78 patvirtinti XVI a. 2 pusėje, o visumą užbaigiantis priesaikos tekstas surašytas XVII a. 4 dešimtmetyje. Tokį skirstymą siūlo statutų antraštės ir jų datavimas.

Statutų sąvado turinio analizė (apie tai žr. toliau) leidžia kelti hipotezę, kad korpuso branduolys galėjo susiformuoti tarp maždaug 1515 ir 1522 m. Reikalą komplikuoja kapitulos aktuose paliudytas faktas, kad XVI a. Vilniaus kapitulos statutai buvo daug kartų redaguojami ir perrašomi. Todėl ne visi kapitulos generalinėse sesijose priimti nutarimai buvo įtraukti į statutų sąvadą. Dėl šios ir dėl prieš tai nurodytų priežasčių tikrai **nėra aišku**, ar mūsų turimų nuorašų pagrindas buvo 1515 m. statutų originalas, ar kuri nors iš jo redakcijų.

1522 m. spalį, tad statutus jau paskelbus ir juos patvirtinus (1520 m. lapkričio 29 d.) popiežiaus legatui Zaccaria Ferreri'ui[112], kapitulos aktuose pažymėta, jog, atsižvelgdama į tai, jog statutuose esama klaidų ir riktų bei pasikartojimų, o kai kurie nutarimai yra netinkamoje teksto vietoje, kapitula nusprendė dokumentą sutvarkyti. Užduotį atlikti pavesta šiems asmenims: kanauninkui, abiejų teisių daktarui Jonui Silvijui Amatui (Giovanni Silvio de Mathio / Joannes Silvius Siculus Amatus) iš Palermo[113] († prieš 1537 VI 8[114]) ir notarui, kuriuo tuomet buvo Teofilis Zakročimietis. Ši informacija byloja, kad statutų tvarkymu ir redagavimu užsiėmė ne vyskupas, o kapitula. Galimas dalykas, Amatui darbą pavyko atlikti, nors dėl šio dalyko nesame tikri; vis dėlto netrukus, 1524 m. spalio 6 d., kapitula

[112] Patvirtinimo tekstą žr. šio leidinio p. 384–385.

[113] LMAVB RS, ACV, I, l. 51v, § 111. Tadeuszas Ulewiczius mano, kad Jono Silvijaus Amato kilmė yra gana neaiški (Tadeusz Ulewicz, *Iter Romano-Italicum Polonorum. Czyli o związkach umysłowo-kulturalnych Polski z Włochami w wiekach średnich i Renesansie*, Kraków: Universitas, 1999, p. 148–149).

[114] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 41 (Nr. 88); Danuta Quirini-Popławska, „Jan Silvius Siculus", *PSB*, t. 37 (1996–1997), p. 502–504; *LKD*, Nr. 786, p. 133–134.

pavedė kanauninkams Amatui ir Albertui Vieležinskiui († 1531 III 31[115]) perskaityti ir pataisyti kapitulos statutus[116]. Šiuo atveju galėjo būti kalbama tik apie jų suaktualinimą.

1535 m. spalio 4 d. data į aktus įrašytas nutarimas *Decretum ut statuta capituli in pergameno scriberentur*. Tuomet kapitula nutarė pavesti notarui Laurynui[117] perrašyti kapitulos statutus ant pergamento. Nutarimas pagrįstas poreikiu užtikrinti jų tvarumą. Buvusiam prokuratoriui kanauninkui Andriejui Nadborui pavesta šiam reikalui paskirti 10 auksinų[118]. Ar užduotis buvo įgyvendinta? Jokių žinių apie tai, deja, neturime. Kad ir kaip būtų, prie šio klausimo greitai nebebuvo grįžta (ar bent jau tai nepažymėta aktuose). Tačiau taip pat nieko nežinome ir apie tai, kad būtų išlikusi kokia nors pergamentinė statutų kopija. Kad tokia iš tiesų egzistavo, žinome iš 1572 m. vasario 8 d. įrašo kapitulos aktuose. Prelatu kustodu instaliavus Merkelį Giedraitį, buvo perskaityta didžioji **pergamentinio** (*in pergameno*) statuto dalis. Šią informaciją patvirtina ir 1574 m. gegužės 9 d. įrašas, kuriame užsimenama apie statutą, surašytą ant pergamento (*in pergameno scripto*)[119].

1835 m. Mykolas Balinskis, pateikdamas žinias apie Vilniaus katedros bažnyčią ir kapitulą bei remdamasis išrašais „iš Vilniaus vyskupijos aktų“ (*Z Akt Dyecezalnych Wileńskich*), nurodė, kad:

> Vilniaus vyskupu esant Valerijonui Protasevičiui Šuškovskiui, oficijolo pareigas einant Stanislovui Gabrielaičiui Narkuskiui, Vilniaus kanauninkui, Zigmanto Augusto sekretoriui, 1559 m. spalio 2 d. kapitula nutarė įvairiose knygose išbarstytus senus ir naujus kapitulos nuostatus sudėti į vieną knygą ir atiduoti kapitulai, kad viskas būtų skrupulingai saugoma. Tai buvo įgyvendinta ir iki šiol to laikomasi. 1561 metais Bernardas Boniames [*sic*], Kamerino vyskupas, Pijaus IV pasiuntinys, patvirtino Vilniaus kapitulos statutą.[120]

Kamerino (Camerino) vyskupas Berardo Bongiovanni rezidavo Lenkijoje (bent) nuo 1560 m. vasario 7 d. iki 1563 m. rugpjūčio 7 d. Literatūroje nurodoma,

---

[115] LMAVB RS, ACV, I, 139v, § 508; *LKD*, Nr. 82, p. 31–32.

[116] LMAVB RS, ACV, I, l. 77, § 282.

[117] *LKD* toks notaras neužfiksuotas.

[118] LMAVB RS, ACV, II, l. 28v–29, § 88.

[119] LMAVB RS, ACV, V, l. 133, § 398.

[120] Michał Baliński, *Opisanie statystyczne miasta Wilna*, Wilno: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1835, p. 157.

kad statutai turėjo būti patvirtinti Varšuvos seimo metu, 1561 m. kovo 4 d.[121] Iš kapitulos aktų žinome, kad 1559 m. spalio 11 d. generalinėje sesijoje buvo nutarta surinkti ir ant pergamento surašyti visus ligtolinius ir naujus nuostatus, iš jų suformuojant statutus (*De statutis antiquis decretum*)[122]. Tad teoriškai jie galėjo būti patvirtinti drauge su kitomis privilegijomis 1561 m. balandžio 10 d.[123]

Prie generalinių kapitulų metu priimtų nutarimų prieinamumo klausimo buvo grįžta 1649 m. vasario 3 d. posėdžio metu. Tuomet notarui pavesta surinkti generalinėse kapitulose priimtus nutarimus ir iš jų sudaryti atskirą rinkinį (*statuta in compendium redigenda*)[124]. Taigi rūpintasi naujai išleistų potvarkių sutvarkymu ir susisteminimu. 1650 m. spalio 3 d. Vilniaus vyskupas Jurgis Tiškevičius († 1656 I 17) nurodė kapitulai atnaujinti statutus priderinant juos prie Tridento susirinkimo nutarimų. Įdomu, kad tai padaryta tik tuomet, kai nuo *Tridentinum* pabaigos buvo praėjęs kone šimtmetis. Vyskupas taip pat nurodė pasirūpinti, kad pakoreguotus statutus patvirtintų Apaštališkasis Sostas[125]. Prie šio klausimo grįžta lygiai po metų, 1651 m. spalio 3 d. Tuomet prisimintas vyskupo Jurgio Tiškevičiaus paraginimas, kurio pirmasis punktas kvietė priderinti statutus prie bendrosios teisės ir Tridento susirinkimo nuostatų[126]. Atsižvelgdama į vyskupo paskatinimą, kapitula pavedė pataisyti statutus prelatui dekanui Baltramiejui Važinskiui, kanauninkams Jurgiui Valavičiui, Jurgiui Bialozorui († 1665 V 17) ir Mikalojui Slupskiui bei notarui[127]. Per ateinančius metus darbo atlikti nepavyko – 1652 m. spalio 7 d. kapitula vėl pavedė kapitulos statutų, „sudėtų prieš Tridento susirinkimą“, taisymą (*correctura statutorum*) prelatui kustodui Bialozorui ir kanauninkams Valavičiui bei Laurynui Mocarskiui; šįkart nurodyta darbą atlikti

---

[121] *Polska. Ludzie i czyny. Przyjaciele i wrogowie*, t. 1, sąs. 1, Kraków: skład główny G. Gebethner i Spółka, 1914, p. 77.

[122] LMAVB RS, ACV, III, l. 226v, § 650.

[123] Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 2, p. 77–82.

[124] LMAVB RS, ACV, XII, p. 543, § 925; Kurczewski, *Kościół zamkowy,* t. 3, p. 144.

[125] LMAVB RS, ACV, XII, p. 825, § 1575. Pabrėžtina, kad taip vėlai atkreiptas dėmesys į faktą, kad egzistuojantis statutų rinkinys yra gerokai praradęs savo aktualumą ir neatitinka naujo potridentinės Katalikų Bažnyčios veido. Ši šaltinių detalė iki šiol kaip reikiant neakcentuota dalyko literatūroje, žr. Wioletta Pawlikowska-Butterwick, „Problemy z wdrażaniem reformy trydenckiej w biskupstwie wileńskim w XVI wieku“, *Rocznik Lituanisticzny*, 1 (2015) [atiduota spaudai].

[126] LMAVB RS, ACV, XII, p. 957, § 1848; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 3, p. 153.

[127] LMAVB RS, ACV, XII, p. 958, § 1848; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 3, p. 153.

per ateinantį Adventą[128]. Iš 1653 m. gegužės 13 d. užuominos žinoma[129], kad tuo metu pataisos vis dar nebuvo atliktos dėl Vilnių ir jo apylinkes užklupusios epidemijos[130]. Prie statutų atnaujinimo klausimo grįžta 1654 m. gegužės 13 d. Tuomet užduotis pavesta prelatui kantoriui Jonui Nevelskiui ir kanauninkams: Mocarskiui, Andriejui Brazgalskiui, Martynui Vscislinskiui[131].

Bėgant metams apie kapitulos statutų atnaujinimą užsimenama vis rečiau. Labai tikėtina, kad šio sumanymo įgyventinti niekada taip ir nepavyko. Mums žinomi statutų tekstai neturi jokių žymių, jog buvo atsižvelgta į Tridento nutarimus, o išlikęs XIX a. statutų nuorašas[132] liudija, kad XVI a. 1 pusėje susiklosčiusi ir XVII a. įsitvirtinusi versija tarnavo kapitulai kone tris šimtmečius. Vis dėlto įmanoma, kad paskiri nutarimai laikui bėgant galėjo būti atnaujinami. Galbūt Vilniaus kapitula sąmoningai vengė atnaujinti statutus, žinodama, kad Tridento susirinkimas suteikė vyskupams plačias prerogatyvas kapitulų atžvilgiu[133]. Susirinkimo nutarimų priėmimas būtų reiškęs ženklų kapitulos autonomijos apribojimą įstatymų leidybos srityje[134] – pvz., kaip 1653 m. liepos 13 d. priimtas dekretas *De hebdomadariis*[135].

Grįžtant prie sąvado atsiradimo datavimo, pažymėtina, jog apie tai, kad veikiausiai turime reikalo su vėlesne vyskupo Alberto Radvilos statutų redakcija, liudija paskirų dekretų, įrašytų į kapitulos aktų knygas (*acta actorum capituli*) ir turinčių savo atitikmenis 1515 m. sąvade, datos. Išanalizuoti pavyzdžiai (žr. toliau) byloja, kad dalis nutarimų, esančių 1515 m. statutų sąvade, kartojo į aktų knygas įrašytus dekretus, ir atvirkščiai.

---

[128] LMAVB RS, ACV, XIII, l. 40, § 131; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 3, p. 156.

[129] LMAVB RS, ACV, XIII, l. 94v–95, § 324; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 3, p. 158.

[130] Apie epidemijas Vilniuje žr. Stanisława Namaczyńska, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1648–1696*, t. 1: *Zjawiska meteorologiczne i pomory*, Lwów: Kasa im. Rektora J. Mianowskiego Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1937, Nr. 745, p. 147.

[131] LMAVB RS, ACV, XIII, l. 130, § 522.

[132] LMAVB RS, f. 43-19552. Taip pat žr. Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 91 (čia autorius trumpai aptarė ir apibūdino kopiją, atkreipdamas dėmesį į klaidingą sukūrimo datą – 1394 metus).

[133] *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 4: *Lateran V, Trydent, Watykan I*, ed. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004, p. 750–755, 818–821.

[134] Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku*, p. 213.

[135] LMAVB RS, ACV, XIII, l. 95v, § 362.

Remdamasi statutu Nr. 34 *De non locandis hospitibus in domibus Canonicorum*, kapitula **uždraudė** kanauninkams, nereziduojantiems Vilniuje, įkurdinti pasauliečius ir dvasininkus kapitulos namuose be kapitulos arba jos prokuratoriaus sutikimo, grasant trijų kapų grašių bauda[136]. Nutarimą panaikino ir sušvelnino 1534 m. rugsėjo 30 d. dekretas *Statuti cancellati de non locandis hospitibus limitatio*, kuriuo **leista** dvasininkams, netgi be kapitulos žinios, kapitulos namuose (*curia*) priimti dvasininkus ir suteikti galimybę jiems svečiuotis[137]. Taigi, remiantis nutarimų eiliškumu, galima daryti išvadą: jei mūsų turimame statutų rankraštyje esama potvarkio, draudžiančio priimti svečius, toks tekstas turėjo atsirasti prieš 1534 metus – iki patvirtinant tą potvarkį naikinantį dekretą.

Panaši situacija susiklostė nustatant teisę į kasdienes išmokas, arba refekcijas (*quotidianae refectiones seu distributiones*). Vadovaujantis 1515 m. statutais teisę į refekcijas gaudavo pamaldas atliekantys arba bent jose dalyvaujantys dvasininkai; nedalyvaujantieji turėjo prarasti šią teisę drauge su grasinimu užsitraukti ekskomuniką *ipso facto*[138]. O 1534 m. rugsėjo 30 d. dekretas *De intrantibus ecclesiam et missam non audientibus statuti moderatio* švelnino ankstesnį sprendimą, nes numatė, kad dalyvaujančiais laikytini dvasininkai, tiesiog esantys katedroje Mišių metu. Tuo pačiu jie išlaikė teisę į refekcijas bei kasdienes dalybas ir jiems nebuvo taikoma statute numatyta bausmė[139].

Dar tiksliau nustatyti redakcijos datą galime remdamiesi 1522 m. spalio 9 d. įrašu kapitulos aktuose. Tuomet patvirtintas dekretas *Constitutio nova contra aggressores edita*[140]. Mums čia svarbiausia dekreto priėmimo priežastis: nutarimas priimtas todėl, kad statutai nenumatė bausmės už konfratro valdos antpuolį[141]. Iš tiesų, panašaus turinio įrašo statutų kodekse nerasime. Tad šis pavyzdys paremia hipotezę, jog turima statutų redakcija galėjo būti atlikta prieš 1522 m. Kita vertus, tenka pripažinti, kad dėl mums nežinomų aplinkybių minėtas potvarkis galėjo likti niekada neįtrauktas į statutų sąvadą arba būti vėliau panaikintas ir dėl to neatsispindėti kurioje nors iš vėlyvesnių redakcijų. Taigi klausimas tebelieka atviras.

---

[136] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 316.

[137] LMAVB RS, ACV, II, l. 11v–12, § 47.

[138] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 319–320.

[139] LMAVB RS, ACV, II, l. 12, § 48.

[140] LMAVB RS, ACV, I, l. 54v, § 133.

[141] *Ibid.*

Tam tikrą analogiją matome 1522 m. spalio 18 d. priimto dekreto *Statutum novum contra convitiatores editum* atveju. Jame įstatymų leidėjas taip pat pasirėmė statutais, tačiau nurodydamas menką jų efektyvumą. Dekretas priimtas, nes statutų numatyta bausmė už vulgarių arba visuotinai laikomų įžeidžiančiais žodžių vartojimą buvo perdėm menka[142]. Statutas Nr. 51 numatė baudą nuo pusės iki visos kapos grašių (atsižvelgiant į tai, kelintą kartą dvasininkas nusikalsta)[143]. Savo ruožtu, 1522 m. spalio 18 d. dekretas[144] numatė iš esmės griežtesnę bausmę: nusižengus pirmą kartą grėsė teisės į refekcijas ir dalybas atėmimas 6 mėnesiams bei draudimas įžengti į kapitulos posėdžių salę; antrą kartą bausmė turėjo būti dvigubinama ir t. t.[145] Tai, kad šios pataisos nėra 1515 m. statutuose, argumentuotai byloja hipotezės, jog turima redakcija galėjo būti atlikta prieš 1522 m. spalio 18 d., naudai.

Mūsų dėmesį taip pat atkreipė faktas, kad, remiantis kapitulos aktais, 1522 m. kapitulos generalinės rudens sesijos metu buvo priimta keliolika dekretų, kurių daugumą randame 1515 m. statutuose. Du iš jų pažymėti antraštėmis (*statutum novum*, *constitutio nova*), kurios liudija apie naujų nurodymų įvedimą. Tad ar likusieji 1522 m. patvirtinti dekretai yra jau anksčiau egzistavusių nutarčių redakcijos?

Informacijos apie statutų redakcijos datą teikia ir statutų sąvado pratarmė:

> *(...) quae vetera quaeque nova Ecclesiae Statuta a superioribus nostris in varias formas passim edita sunt, in unum volumen componere cupientes, anno salutiferi natalis Salvatoris nostri M D XV capitulo generali a nobis fratribusque nostris in sacra Divi Stanislai, Patroni nostri gloriosissimi, translatione sollemniter celebrato, ad instar unius libri seriatim iussimus redigen[dum], eisque plenum perpetuumque robur praeben[dum], ad maioremque eorum auctoritatem a Sede Apostolica confirmari fecimus.*[146]

Iš pratarmės matyti, kad kodeksas, apimantis naujus ir senus statutus, buvo paskelbtas generalinės kapitulos metu 1515 m. rugsėjo 27 d., šv. Stanislovo palaikų perkėlimo šventėje. Tuomet sąvadas jau turėjo būti parengtas. Vis dėlto vyskupas Radvila, veikiausiai norėdamas suteikti statutams aukštesnį statusą ir užtikrinti nutarimų nepajudinamumą, ėmėsi rūpintis, kad juos patvirtintų Apaštališkasis

---

[142] LMAVB RS, ACV, I, l. 59–59v, § 157.

[143] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 324.

[144] Apie tai plačiau žr. šios knygos p. 67.

[145] LMAVB RS, ACV, I, l. 59–59v, § 157.

[146] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 297–298.

Sostas. Pastangos dėl patvirtinimo, kaip nurodė Tadeuszas Kasabuła, sutapo su Laterano V susirinkimo (1512–1517) posėdžiais, o tai, autoriaus nuomone, galėjo pavėlinti patvirtinimą[147], įvykusį Vilniuje 1520 m. lapkričio 29 d.[148] Taigi, nuo statutų suteikimo kapitulai iki jų patvirtinimo prabėgo penkeri metai.

Remiantis iki šiol pateiktais pavyzdžiais, būtų galima daryti išvadą, kad 1515–1522 m. laikotarpiu iš esmės susiklostė ta statutų kodekso redakcija, kuri vėliau galėjo būti perrašinėjama. Redakcijos datavimas turi daug reikšmės mėginant nustatyti teksto autorystę. 1515 m. sąvade neaptinkame atsižvelgimo į vėliau priimtų dekretų turinį atvejų – išskyrus 1559 m. birželio 30 d. patvirtintąjį *Reformatio statuti de committendo prestimonio seu domo in recessu extra dioecesim*, kuomet imtasi reformuoti „senąjį statutą“. Nutarta, kad kiekvieną kartą, kai tik kapitulos narys nuspręs ilgesniam laikui išvykti už vyskupijos ribų, jis turi pavesti savo namą mieste (*curia*) ir dvarą užmiestyje (*praestimonium*) bičiulio konfratro globai. Be to, nurodyta paskirti administratorių, kuris būtų pavaldus nuosavybės globėjui. Už įpareigojimo nevykdymą grėsė 10 kapų lietuviškų grašių bauda[149]. Panašiai suformuluotas ir statutas Nr. 33 *De committenda domo in absentia*[150]. Šis dalykas juo svarbesnis, turint omenyje faktą, jog netrukus po to, 1559 m. spalio 11 d., buvo priimtas nutarimas dėl senųjų ir naujųjų nuostatų surinkimo ir statutų peržiūrėjimo[151].

Taigi įmanoma, kad mums žinoma statutų redakcija atsirado apie 1559 m., nors jos branduolys galėjo būti sudarytas žymiai anksčiau, 1515–1522 m. laikotarpiu.

5. Įstatymų leidėjas

Šioje vietoje reikia atkreipti dėmesį į esmingą mūsų temai performatyvinį veiksmažodį *statuimus* („nusprendžiame, nustatome“), kuriuo įvedama teisinė norma. Ta pati forma, nurodanti įstatymų leidėją, vartojama ir kapitulos aktuose, ir statutų rinkinyje. XIV a. kaip įstatymų leidėjas paprastai figūruoja vyskupas (jis turėjo įgaliojimą vartoti vyskupišką *pluralis maiestatis* „mes“). Tačiau jau

[147] Kasabuła, „Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej“, l. 5.

[148] Žr. „Potwierdzenie“, in: Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 2, p. 35–37.

[149] LMAVB RS, ACV, III, l. 219–219v, § 615.

[150] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 315–316.

[151] LMAVB RS, ACV, III, l. 226v, § 650.

Zachorowskis įrodė, kad šio fakto nereikia suprasti raidiškai. Vyskupai, suteikdami kapituloms statutus, anaiptol neprimetinėjo joms įstatymų, bet veikė kapitulai pritariant ir patariant. Negana to, mus dominančiame XVI a. pradeda rodytis ir vien pačių kapitulų patvirtinti statutai – tai liudija kapitulų įgyjamą autonomiją įstatymų leidybos srityje. Teisė leisti įstatus buvo vienas iš elementų, bylojančių apie korporacinį kapitulų pobūdį[152].

Vis dėlto XVI a. sutinkame ir dekretų, priimtų kapitulų sesijų metu, kuriuose pažymėta, jog juos priėmė drauge kapitula ir vyskupas. Wojciecho Góralskio nuomone, tokio tipo normą reikėtų traktuoti kaip „priimtą kapitulos, dalyvaujant vyskupui, atvykusiam į konkrečią sesiją“, kurios metu ir buvo priimtas nutarimas[153].

Šiame kontekste Žemaičių katedros kapitulos 1561 m. konstitucijos atrodo kaip unikalus atvejis. Jų pratarmėje esanti informacija nurodo vyskupą kaip įstatymų ir pavedimų davėją. Tad atrodytų, jog ne visos XVI a. kanauninkų korporacijos buvo įgijusios autonomiją įstatymų leidybos srityje[154]. Žvelgiant į paskirų statutų įvadines formules, krenta į akis tai, jog dalyje jų sakoma: *nos, Joannes Domanovius*. Regis, tokia frazė nurodo tų statutų šaltinį – teisinį normatyvą, kurį vyskupas suteikė kapitulai[155]. Tokiu atveju kyla klausimas: o koks gi likusių konstitucijų statutų šaltinis? Nors rinkinio visumą – konstitucijas – kapitulai sutikus jai suteikė vyskupas Domanovskis, sunku atsispirti interpretacijai, kad didžioji dalis jų sudarymo darbo, taigi ir autorystė bei redakcija, priskirtina Petrui Roizijui[156]. Apie konkretų visos kapitulos indėlį nesant šaltinių spręsti sunku.

6. Autorystė ir redagavimas

Kaip jau minėta, dalyko literatūroje svarstyta – ir netgi aprioriškai tvirtinta – kad statutus Vilniaus kapitulai suteikė arba vyskupas Albertas Radvila, arba Jonas iš

---

[152] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 136–137.

[153] Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku*, p. 216.

[154] Plg. *ibid.*, p. 213.

[155] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae* (čia ir toliau žr. publikaciją šiame leidinyje), p. 347, 352, 356, 380, 382.

[156] Apie realų prelatų ir kanauninkų darbą kapitulų naudai žr. Wioletta Pawlikowska-Butterwick, „Księgozbiór biblioteki katedralnej w Wilnie z końca XVI wieku“, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, Nr. 56 (2012), p. 162–164; eadem, „A ‘Foreign’ Elite? The Territorial Origins of the Canons and Prelates of the Cathedral Chapter of Vilna in the Second Half of the Sixteenth Century“, *Slavonic and East European Review*, 92 (2014), 1, p. 45–47.

Lietuvos Kunigaikščių. Vis dėlto iki šiol nemėginta aiškintis tekstų autorystės ir redakcijos klausimo.

Dėl šioje srityje tvyrančio chaoso, atsakant į klausimą, kas gi suteikė statutus Vilniaus kapitulai, iš dalies kaltas 1520 m. lapkričio 29 d. popiežiaus legato duoto patvirtinimo akte figūruojantis Jono iš Lietuvos Kunigaikščių vardas: tai, kaip pastebėjo Kasabuła, galėjo pagrįsti nuomonę, „jog būtent jis apvainikavo savo pirmtakų darbą“[157]. Vis dėlto šio vyskupo indėlis nebuvo visai nominalus. Iš Vilniaus kapitulos aktų žinome, kad vyskupaujant Jonui iš Lietuvos Kunigaikščių kapitula labai intensyviai vykdė kodifikavimo darbus (žr. lentelę žemiau). Pats vyskupas posėdžiuose, kuriuose buvo svarstomi dekretai, dalyvaudavo tik retkarčiais, tačiau apie jo indėlį liudija 1525 m. spalio 9 ir 13 d. nutarimai – aktuose pažymėta, jog dekretą priėmė „vyskupas drauge su kapitula, jai patariant ir sutinkant“[158]. Negana to, būtent Jono iš Lietuvos Kunigaikščių laikais sušauktas antrasis Vilniaus vyskupijos sinodas (1527–1528) – pirmasis iš tų, kurių nutarimai išliko (1528)[159].

Vis dėlto mūsų aptariamame statutų sąvade matyti Alberto Radvilos pavardė, ir būtent jam vyskupaujant atsiradę statutai tapo vėlesnių redakcijų pagrindu. Vyskupas Radvila pirmiausia žinomas kaip didis geradaris ir politikas[160]. Taipogi žinome jį asmeniškai dalyvavus Laterano V susirinkimo darbe[161]. Galbūt būtent tada jam ir dingtelėjo mintis suteikti ir patvirtinti statutus Vilniaus kapitulai? Šiaip ar taip, vargiai tikėtina prielaida, kad Radvila būtų asmeniškai ėmęsis statutų redagavimo darbo (apie vyskupo išsilavinimą, deja, vis dar žinome nedaug). Todėl potencialių redakcijos autorių tenka ieškoti tarp jo aplinkos asmenų. Visai pagrįstai paieškų lauką būtų galima apriboti artimiausių vyskupo bendradarbių

---

[157] Kasabuła, „Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej“, l. 6.

[158] LMAVB RS, ACV, I, l. 92v, § 343; l. 99v–100, § 364.

[159] Sawicki, *Concilia Poloniae*, t. 2, p. 5, 115–140. Taip pat žr. *Bibliographia synodorum particularium*, ed. Jacobus Theodorus Sawicki (*Monumenta Iuris Canonici*, series C, 2), Vatican City: S. Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, 1967, Nr. 2661, p. 250.

[160] Michalewiczowa, ‘Radziwiłł Wojciech’, p. 377–379.

[161] Szostkiewicz, *Katalog biskupów*, p. 155; Nelson Hubert Minnich, „The Participants at the Fifth Lateran Council“, *Archivum Historiae Pontificiae*, 12 (1974), p. 169–170, 192 (čia randame informaciją apie tai, kad Radvila dalyvavo Susirinkimo 3–8 sesijose – nuo 1512 m. gruodžio iki 1513 m. gruodžio). Taip pat žr. Paulius Rabikauskas, *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius-Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1993, p. 55 (čia manoma, kad Radvila į Lietuvą grįžo veikiausiai 1514 m. pradžioje).

ir labiausiai suinteresuotų asmenų – Vilniaus prelatų ir kanauninkų, tuomet užėmusių vietas kapitulos stalėse, – ratu. Pasirinkimo galimybes siaurina faktas, kad statutų redaktoriai – bent jau teoriškai – turėjo būti kanonų teisę išmanantys ir Vilniaus kapitulos papročius žinantys asmenys. Tad atrodo pagrįsta ieškoti asmenų, turinčių teisinį išsilavinimą ir reziduojančių prie katedros.

1502 m., kai buvo pradėti rašyti kapitulos aktai, Vilniaus kapitulą sudarė keturi prelatai ir dešimt kanauninkų[162]. Tuo metu vietas Vilniaus kapituloje užėmė bent keli dvasininkai, turėję reikiamą išsilavinimą. Juos išvardysime pagal narystės kapituloje pradžią chronologine tvarka (eiliškumas pagal Ochmańskį). Pirmiausia – kanonų teisės („dekretų“) daktaras Jonas Filipavičius iš Vilniaus († 1524 II 9), Vilniaus kanauninkas 1496[163] (arba 1497[164]) – 1524[165] metais. 1501 m. Vilniaus prelatu kustodu buvo kanonų teisės daktaras Stanislovas Vilnietis (*de Vilna*); žinios apie jį nutrūksta 1506 m.[166] Nuo 1511 m. Vilniaus kapitulos nariu buvo Mikalojus Viežgaila († 1533 I 19), turėjęs daug bažnytinių beneficijų ir buvęs didžiojo kunigaikščio sekretoriumi[167], apaštaliniu protonotaru, ėjęs generalinio vikaro ir oficijolo pareigas[168] bei galiausiai paskirtas Žemaičių vyskupu[169]. Mūsų tyrinėjimų kontekste iškalbingai skamba hipotezė, kad Viežgaila galėjęs būti vienu iš I Lietuvos Statuto bendraautorių[170]. Šios prielaidos naudai byloja faktas, kad 1524 m. Viežgaila, kaip didžiojo kunigaikščio sekretorius, įteikė Albertui Goštautui valdovo aprobuotą Statuto tekstą[171]. Bardachas grupei asmenų, galbūt turėjusių įtakos I Lietuvos Statuto turiniui ir redakcijai, priskyrė du Vilniaus kapitulos narius, įgijusius teisės daktaro laipsnį, – Jurgį Taliatą iš Eišiškių († prieš

[162] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 24–25.

[163] *LKD*, Nr. 754, p. 129.

[164] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 37.

[165] *Ibid.*; *LKD*, Nr. 754, p. 129.

[166] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 37; *LKD*, Nr. 2190, p. 362–363.

[167] *Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, par. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994, Nr. 935, p. 127.

[168] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 39; *LKD*, Nr. 1451, p. 254–255.

[169] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, p. 49–51, Nr. 12; *LKD*, Nr. 1451, p. 254–255.

[170] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 39–40. Taip pat žr. Bardach, „Statuty litewskie“, p. 18 (šis autorius kalba apie Mykolą [*sic*] Viežgailą).

[171] Bardach, „Statuty litewskie“, p. 18; idem, *Pomniki prawa doby Renesansu w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa: Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną, 1999, p. 21.

1533 VIII[172]) ir Vaclovą Čirką († prieš 1555 III 29[173])[174]. Bardacho hipotezė sulaukė specialistų pripažinimo[175]. Sławomiras Godekas daro prielaidą, kad „būtent šių vyrų, išmanančių kanonų ir Romos teisę, pastangų dėka I Statutas perėmė daug romėniškųjų elementų“[176].

1511[177]–1525[178] (1526[179]) m. laikotarpiu Vilniaus kanauninku buvo Jonas Albinas iš Krokuvos († apie 1529[180]). 1504 m. Albinas tapo Krokuvos akademijos, kurioje ėjo Teisės fakulteto profesoriaus pareigas, nariu. Kaip teisininkų bursos senjoras valdė Šv. Jono altariją[181] ir teoriškai turėjo dėstyti ketvirtąją Grigaliaus IX dekretalijų (*Decretales Gregorii IX*) – kanonų teisės rinkinio – knygą[182]. Tuo pačiu metu (nuo 1509 X 9) jis taip pat buvo Krokuvos vyskupo generalinio vikaro Bernardino Galo *de Jadra* pavaduotojas-viceoficijolas (*surrogatus*)[183].

---

[172] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, Nr. 14, p. 53. Plg. *LKD*, Nr. 1045, p. 185–186 (čia pateikiama informacija, kad mirė netrukus prieš 1534 m. vasario 11 d. ar 1533 m.).

[173] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, Nr. 7, p. 439. Plg. *LKD*, Nr. 2491, p. 409–410 (čia be nuorodos į informacijos šaltinį pažymėti 1546 metai; galbūt parengėjai rėmėsi Ochmańskio pateikta data – išnašoje šis autorius paaiškina, kad „mirties data lieka nežinoma, trūkstant kapitulos aktų“ (Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 41, Nr. 93)).

[174] Bardach, „Statuty litewskie“, p. 18; idem, *Pomniki prawa*, p. 22.

[175] Tyrinėjimų būklės apžvalgą ir kt. literatūrą žr.: Maria Teresa Lizisowa, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawno-sądowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000, p. 11–12; Zigmantas Kiaupa, Jūratė Kiaupienė, Albinas Kuncevičius, *The History of Lithuania Before 1795*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2000, p. 203; Godek, *Elementy prawa rzymskiego*, p. 29–30; *Первый Литовский Статут (1529)*, edd. С. Лазутка, И. Валиконите, Э. Гудавичюс, Вильнюс: Марги раштай, 2004, p. 60.

[176] Godek, *Elementy prawa rzymskiego*, p. 30.

[177] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40; *LKD*, Nr. 792, p. 134–135.

[178] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI / Lietuvių Krokuva XIV–XVI amžiais*, par. Sigitas Lūžys, Wacław Urban, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, Nr. 162, p. 138.

[179] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40.

[180] 1529 m. Albinas išvyko į Romą, kur buvo sužeistas vokiečių ietininkų (*per lancearios Germanos vulneratus*). Gydymas nepadėjo – Albinas mirė Paduvoje (Henryk Barycz, „Z dziejów humanizmu w Polsce. Kto z Polaków sprawował lekturę retoryki w Uniwersytecie Bolońskim w roku 1519–1520?“, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, t. 23 (1978), p. 29).

[181] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI*, Nr. 101, p. 116.

[182] Plačiau apie Grigaliaus IX dekretalijas žr. Ignacy Subera, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1977, p. 97–102.

[183] Elżbieta Knapek, *Akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2010, p. 223.

Tačiau Albino karjera Krokuvoje ilgai netruko: 1510–1511 m. žiemos semestre dėl pareigų apleidimo jis buvo pašalintas iš akademijos[184]. Šaltiniuose Albinas minimas kaip kanonų teisės daktaras[185], Vilniaus vyskupo Alberto Radvilos[186] ir būsimojo Gniezno arkivyskupo bei Lenkijos primo Jano Latalskio kancleris. Taigi jis buvo įgijęs fundamentalų teisinį išsilavinimą, kurį turėjo progos realizuoti ir išvystyti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Prelatų ir kanauninkų humanistų, potencialiai galėjusių redaguoti statutus, ratui reikia priskirti ir viešąjį notarą bei apaštalinį protonotarą, Vilniaus prelatą prepozitą bei kanauninką Lauryną Miendzyleskį († 1529[187]), „Turkijos galybės aprašymo“ (*Descriptio potentiae Turciae*)[188] – remiantis diplomatų pateikta informacija karaliaus kanceliarijoje suredaguoto memorialo – autorių[189].

Šiame tyrinėjimų etape būtų sunku vienareikšmiškai tvirtinti, kuris (ar kurie) iš išvardytų dvasininkų suredagavo kapitulos statutus. Vis dėlto redaktorių reikėtų ieškoti būtent tarp minėtųjų asmenų. Papildomų duomenų šiuo klausimu teikia kapitulos aktai. Iš šio šaltinio matyti, kas – bent jau teoriškai – galėjo dalyvauti kuriant statutus, nes tuo metu rezidavo Vilniuje prie katedros[190]. Negana to, būtent kapitulos aktai gali suteikti informacijos, naujai nušviečiančios statutų formavimosi etapus[191] bei šių tekstų šaltinius (prisimintina, kad dekretai buvo tvirtinami kapitulos posėdžiuose).

---

[184] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40.

[185] LMAVB RS, ACV, I, l. 31, § 34; l. 49v, § 92. Taip pat žr. *Najstarsza księga promocji wydziału sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541*, ed. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska, Warszawa: Instytut Historii PAN, 2011, p. 261.

[186] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 18; *LKD*, Nr. 792, p. 134–135.

[187] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40; *LKD*, Nr. 1149, p. 208–209.

[188] Jan Maćkowiak, „Wawrzyniec Międzyleski jako autor memoriału pt. *Descriptio potentie Turcie* o tatarach krymskich z 1514 roku“, in: *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. Studia ofiarowane Prof. dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Grzegorz Błaszczyk, Artur Kijas, Poznań: Wielkopolska Agencja Wydawnicza, 1994, p. 87–94.

[189] Wacław Zarzycki, *Dyplomacja hetmanów w dawnej Polsce*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976, p. 117.

[190] Vilniaus prelatų ir kanauninkų rezidavimo ir beneficijų telkimo problemą yra aptarusi Pawlikowska, žr. Pawlikowska, „The Challenge of Trent“, p. 37–56. Metais vėliau klebonų rezidavimo problemą nurodė Bružaitė, žr. Reda Bružaitė, „Klebonų rezidavimo problema Vilniaus ir Žemaičių vyskupijose XV amžiuje – XVI amžiaus trečiajame ketvirtyje“, *Lietuvos istorijos studijos*, 29 (2012), p. 54–70.

[191] Ulanowski, *O pracach przygotowawczych*, p. 14.

Štai vienas pavyzdys. 1522 m. spalio 13 d. kapitulos posėdyje, kurio metu patvirtintas dekretas dėl draudimo uždėti naujus mokesčius kapitulos valdiniams *De non imponendis novis contributionibus* (šis nutarimas veikiausiai vėliau buvo įtrauktas į statutų rinkinį), dalyvavo prelatas kustodas Jonas Filipavičius, prelatas dekanas Mikalojus Viežgaila ir kanauninkai: Albertas Rožanas († 1529[192]), Martynas Dušnikietis († 1527[193]), Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka Viliamovskis († prieš 1551 VII 3[194]), Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis († 1534[195]), Rapolas Choteckis († prieš 1531 VIII 15[196]), taip pat notaras[197]. Visus juos, išskyrus notarą, galima laikyti dekreto leidėjais. Tokios pat sudėties kapitula patvirtino ir dekretą apie ribų kapčius[198], kuris, kaip mums atrodo, galėjo būti statuto Nr. 39 *De coppis* šaltinis[199].

Žemiau pateikiamoje lentelėje nurodyti vardai mūsų identifikuotų XVI a. dvasininkų, dalyvavusių tuose kapitulos posėdžiuose, kurių metu buvo patvirtinti dekretai, kurių dalis tapatinama su 1515 m. statutų sąvade esančiais statutais.

Nr.	Data / šaltinis[200]	Posėdžio, kurio metu priimtas statuto rango nutarimas, dalyviai
1	1510 XI 22 (ACV, I, l. 16–16v, § 8)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius; KANAUNINKAI: Jonas Dobryničietis, Kasparas Varšuvietis, Jokūbas Kučinietis, Albertas Rožanietis; NOTARAS: Jonas Šliubovietis.
2	1511 III 10 (ACV, I, l. 16v, § 9)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius; KANAUNINKAI: Kasparas Varšuvietis, Jonas Dobryničietis, Mikalojus Žukovskis, Jokūbas Kučinietis, Adomas Vilnietis (Katriškis), Bernardas Vilnietis; NOTARAS: Jonas Šliubovietis.

[192] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 80, p. 39; *LKD*, Nr. 77, p. 30–31 (čia nenurodytas informacijos šaltinis).

[193] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 86, p. 41; *LKD*, Nr. 1272, p. 227–228.

[194] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, Nr. 8, p. 442–446; *LKD*, Nr. 2195, p. 363–364 (čia klaidinga data (1551 V 09), nurodant LMAVB RS, ACV, III, l. 11v–12).

[195] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 94, p. 42; *LKD*, Nr. 1440, p. 253.

[196] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 95, p. 42; *LKD*, Nr. 2051, p. 346.

[197] LMAVB RS, ACV, I, l. 55v, § 142.

[198] *Ibid.*, § 144.

[199] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 318.

[200] Žr. atitinkamus kapitulos aktus LMAVB RS.

3	1511, BE DATOS (ACV, I, L. 19V, § 13)	PRELATAI: KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: BERNARDAS VILNIETIS, JONAS DOBRYNIČIETIS, KASPARAS VARŠUVIETIS, JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), JONAS ALBINAS; NOTARAS: JONAS ŠLIUBOVIETIS.
4	1513 XII 13 (ACV, I, L. 19, § 18)	*VEIKIAUSIAI*[201]: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
5	1513 XII 13 (ACV, I, L. 20V, § 20)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
6	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22, § 23)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
7	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22–22V, § 24)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
8	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22V, § 25)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
9	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22V, § 12, § 26)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
10	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22V, § 27)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.
11	1513 XII 13 (ACV, I, L. 22V, § 28)	*VEIKIAUSIAI*: PRELATAI: DEKANAS STEPONAS VILNIETIS, KUSTODAS JONAS FILIPAVIČIUS; KANAUNINKAI: JOKŪBAS KUČINIETIS, ADOMAS VILNIETIS (KATRIŠKIS), ALBERTAS ROŽANIETIS, JONAS ALBINAS, KASPARAS VARŠUVIETIS, MARTYNAS DUŠNIKIETIS; NOTARAS: TEOFILIS ZAKROČIMIETIS.

[201] Tiksli sudėtis nežinoma, tačiau minimi dvasininkai tuo metu ne tik sudarė Vilniaus kapitulą, bet paprastai ir rezidavo prie Vilniaus katedros.

12	1518 X 4 (ACV, I, l. 31–31v, § 34)	PRELATAI: prepozitas Laurynas Miendzyleskis, kustodas Jonas Filipavičius; KANAUNINKAI: Bernardas Vilnietis, Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas (Jan Amasy[202]), Mikalojus Viežgaila; Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: ?
13	1520 V 11 (ACV, I, l. 32v, § 35)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis; NOTARAS: Jonas Krokuvietis.
14	1520 X 5 (ACV, I, l. 33, § 37)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius, dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Bernardas Vilnietis, Martynas Dušnikietis, Albertas Rožanietis, Albertas Vieležinskis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Jonas Albinas, Stanislovas Rozbickis; NOTARAS: Jonas Krokuvietis.
15	1522 VII 18 (ACV, I, l. 47v, § 77)	PRELATAI: prepozitas Laurynas Miendzyleskis (Kamenecо vysk.), kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Rapolas Choteckis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: Saliamonas Ciškovskis.
16	1522 X 1 (ACV, I, l. 51v, § 108)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; PRELATAI[203]: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
17	1522 X 1 (ACV, I, l. 51v, § 109)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?

[202] Ochmańskio labai tikėtinai tapatinami (Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 76, p. 38) Jonas *Amasy* ir Jonas Dobryničietis vis dėlto yra skirtingi asmenys. 1501 m. liepos 13 d. dokumente minimas asmuo (*Napyrwey zalowaly nąm xyądz Jan Philippowycz doctor a* ***xyadz Jan Amasy*** *od wszystkyey capituly* (*KDKDW*, Nr. 500, p. 604–607)) gali būti Jonas Silvijus Amatas Sicilietis. Rusėniškas dokumento originalas neišliko, tekstas žinomas tik iš lenkiško perrašo, tad užrašymo patikrinti neįmanoma. Kanauninko Jono Amasi nefiksuoja *LKD* parengėjai, kurie, panašiai kaip Ochmańskis, Amato kanauninkijos perėmimo data siūlo laikyti 1518 metus (*LKD*, Nr. 786, p. 133). Iš Quirini-Popławskos parašytos Amato biogramos (*PSB*, t. 37 (1996–1997)), žinome, kad 1501–1504 m. tarp jo mokinių buvo vėlesnis vyskupas Paulius Alšėniškis. Jei mūsų hipotezė teisinga, datą, kuomet Jonas Silvijus gavo Vilniaus kanauninkiją, reikėtų paankstinti ir perkelti į maždaug 1501 metus.

[203] Šioje vietoje reikia paminėti, kad posėdyje nedalyvavę Vilniaus kapitulos prelatai ir kanauninkai – Laurynas Miendzyleskis, Mikalojus Žukovietis, Paulius Alšėniškis ir Mikalojus Viežgaila – tarpininkaujant konfratrams perdavė įgaliojimus atlikti įprastus teisinius veiksmus jų vardu.

18	1522 X 1 (ACV, I, l. 51v, § 110)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
19	1522 X 1 (ACV, I, l. 52, § 112)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
20	1522 X 2 (ACV, I, l. 52, § 113)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
21	1522 X 2 (ACV, I, l. 52, § 114)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
22	1522 X 2 (ACV, I, l. 52, § 115)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
23	1522 X 2 (ACV, I, l. 52, § 116)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
24	1522 X 2 (ACV, I, l. 52, § 117)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
25	1522 X 3 (ACV, I, l. 52v, § 118)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
26	1522 X 3 (ACV, I, l. 52v, § 119)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?

27	1522 X 6 (ACV, I, l. 53, § 123)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.); KANAUNINKAI: Jonas Albinas, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Rapolas Choteckis, Albertas Rožanietis, Mikalojus Volbožietis; NOTARAS: ?
28	1522 X 8 (ACV, I, l. 54, § 128)	KANAUNINKAI: Albertas Rožanas, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
29	1522 X 9 (ACV, I, l. 54v § 133)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanas, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
30	1522 X 11 (ACV, I, l. 55, § 136)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
31	1522 X 13 (ACV, I, l. 55v, § 142)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
32	1522 X 13 (ACV, I, l. 55v, § 144)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
33	1522 X 13 (ACV, I, l. 56, § 146)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
34	1522 X 18 (ACV, I, l. 59–59v, § 157)	PRELATAI: kustodas Jonas Filipavičius (Kijevo vysk.), dekanas Mikalojus Viežgaila; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis, Rapolas Choteckis; NOTARAS: ?
35	1524 X 3 (ACV, I, l. 75v–76, § 263)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Saliamonas Ciškovskis?
36	1524 X 3 (ACV, I, l. 75v–76, § 269)	VYSKUPAS: Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Saliamonas Ciškovskis?

37	1525 X 9 (ACV, I, l. 92v, § 343)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila (Kijevo vysk. nominatas), scholastikas Jokūbas Staškovskis; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Stanislovas Kusowskis?
38	1525 X 13 (ACV, I, l. 99v–100, § 364)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila (Kijevo vysk. nominatas), scholastikas Jokūbas Staškovskis; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Stanislovas Kusowskis?
39	1525 X 13 (ACV, I, l. 101v–102, § 367)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila (Kijevo vysk. nominatas), scholastikas Jokūbas Staškovskis; KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Stanislovas Kusowskis?
40	1526 IX 28 (ACV, I, l. 105, § 381)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila (Kijevo vysk. nominatas); KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Stanislovas Kusowskis?
41	1529 II 12 (ACV, I, l. 125, § 457)	PRELATAI: prepozitas Laurynas Miendzyleskis (Kameneco vysk.); KANAUNINKAI: Albertas Rožanietis, Stanislovas Dambrovka, Jonas Silvijus Amatas, Albertas Vieležinskis; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
42	1532 X 7 (ACV, I, l. 156, § 557)	PRELATAI: dekanas Mikalojus Viežgaila (Žemaičių vysk.); KANAUNINKAI: Stanislovas Dambrovka, Andriejus Nadboras, Jonas Kunickis; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
43	1534 IX 30 (ACV, II, l. 11v–12, § 47)	PRELATAI: dekanas Jonas Andriejus Valentinas, kantorius Jurgis Chvalčevskis; KANAUNINKAI: Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Solfa, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
44	1534 IX 30 (ACV, II, l. 11v–12, § 48)	PRELATAI: dekanas Jonas Andriejus Valentinas, kantorius Jurgis Chvalčevskis; KANAUNINKAI: Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Solfa, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
45	1534 X 1 (ACV, II, l. 13, § 49)	PRELATAI: dekanas Jonas Andriejus Valentinas, kantorius Jurgis Chvalčevskis; KANAUNINKAI: Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Solfa, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
46	1534 X 2 (ACV, II, l. 13v, § 49)	PRELATAI: dekanas Jonas Andriejus Valentinas, kantorius Jurgis Chvalčevskis; KANAUNINKAI: Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Solfa, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?

47	1538 X 17 (ACV, II, l. 104v, § 221)	PRELATAI: kantorius Jurgis Chvalčevskis (Lucko vysk.); Vaclovas Virbickis (Žemaičių vysk.); KANAUNINKAI: Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus, Baltramiejus Kaunietis; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
48	1541 V 9 (ACV, II, l. 149v, § 360)	PRELATAI: dekanas Jonas Andriejus Valentinas; KANAUNINKAI: Stanislovas Dambrovka, Vaclovas Čirka, Andriejus Nadboras, Jonas Kunickis, Erazmas Eustachijus, Aleksandras de Pessenti, Baltramiejus Kaunietis; NOTARAS: Mikalojus Motička (Lomžiškis)?
49	1559 VI 30 (ACV, III, l. 219–219v, § 615)	PRELATAI: prepozitas Jonas Domanovskis, dekanas Jonas Virbkovskis; arkidiakonas Juozapas Jasinskis, kustodas Paulius Višenskis, kantorius Jurgis Albinas; KANAUNINKAI: Aleksandras de Pessenti, Stanislovas Narkuskis, Albertas Grabovskis, Albertas Narbutas; NOTARAS: Andriejus Stralkovskis.
50	1561 II 11 (ACV, IV, l. 5–5v, § 16–17)	ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS: Jonas Domanovskis; PRELATAI: kustodas Jonas Makoveckis; KANAUNINKAI: Stanislovas Narkuskis, Albertas Grabovskis, Petras Arciechovskis, Izaijas, Jonas Pikarskis, Laurynas Volskis.
51	1561 II 25 (ACV, IV, l. 7–7v, § 24)	ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS: Jonas Domanovskis; PRELATAI: kustodas Jonas Makoveckis, scholastikas Steponas Grabia; KANAUNINKAI: Aleksandras de Pessenti, Albertas Grabovskis, Izaijas, Jonas Pikarskis, Laurynas Volskis, Viktorinas Virbickis.
52	1564 V 15 (ACV, IV, l. 117–117v, § 433)	ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS NOMINATAS: Stanislovas Narkuskis; PRELATAI: kustodas Jonas Makoveckis, scholastikas Steponas Grabia; KANAUNINKAI: Albertas Grabovskis, Izaijas.
53	1564 V 19 (ACV, IV, l. 118–119v, § 436)	ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS NOMINATAS: Stanislovas Narkuskis; PRELATAI: dekanas Paulius Skašovskis, kustodas Jonas Makoveckis, scholastikas Steponas Grabia; KANAUNINKAI: Albertas Grabovskis, Izaijas.

Anksčiau buvome padarę prielaidą, kad pagrindinė statutų sąvado dalis galėjo atsirasti maždaug 1515–1522 m. laikotarpiu. Taip pat ir iš kapitulos aktų matyti, jog reikšmingiausi įstatymų leidybos metai buvo 1522-ieji. Šiame kontekste dar tikėtiniau atrodo hipotezė, kad Mikalojus Viežgaila turėjo įtakos 1529 m. paskelbto I Lietuvos Statuto turiniui. Viežgaila ne vien buvo, kaip minėta anksčiau, didžiojo kunigaikščio sekretorius Lietuvos Statuto kūrimo laikotarpiu (nuo 1522 m.)[204], bet ir – kaip matyti iš lentelės – aktyviai dalyvavo

[204] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 81, p. 39–40.

posėdžiuose, kuriuose buvo priimami kapitulos dekretai, tapę statutų teksto šaltiniais.

Kiti asmenys, aktyviai dalyvavę posėdžiuose, kurių metu kapitula svarstė dekretus (vėliau jie redaguoti), buvo Jonas Silvijus Amatas ir Jonas Albinas. Abu dvasininkai, pagal išsilavinimą – teisės daktarai, gana dažnai atstovaudavo kapitulos interesams, pvz., 1520 m. spalio 15 d. pateikė popiežiaus legatui Zaccaria Ferreri'ui patvirtinti 1486 m. rugsėjo 22 d. sudarytą taikos sutartį tarp Vilniaus vyskupo ir kapitulos.[205] Dar daugiau, 1522 m. būtent Jonui Silvijui teko dalyvauti redaguojant ir sudarant kapitulos statutus[206] bei juos atnaujinant[207]. Sunku spręsti, kokios apimties čia buvo jo paties indėlis, tačiau neabejotina, kad kapitula šį asmenį pasirinko neatsitiktinai. Jonas Silvijus teisės doktoratą buvo gavęs Paduvoje, o Vienos universitete kurį laiką ėjo Romos teisės profesoriaus pareigas[208]. 1499 m. jis atvyko į Krokuvą, kur pradėjo savo kaip graikų kalbos mokytojo karjerą, o vėliau tapo Zigmanto Augusto auklėtoju[209].

Dar viena, jau ketvirta asmenybė, kurios gabumai, žinios ir patirtis galėjo turėti įtakos dekretų (o netiesiogiai – ir statutų) turiniui – laisvųjų menų magistras Stanislovas Dambrovka. Taip manytina ne vien dėl to, kad jis dalyvaudavo kapitulos posėdžiuose, kurių metu buvo aptariami nutarimai, bet pirmiausia dėl to, kad kaip Vilniaus kapitulos atstovas daug kartų dalyvavo Gniezno bažnytinės provincijos sinoduose[210]. Šie sinodai turėjo fundamentalios reikšmės dalinės teisės klostymosi procese[211]. Anot Jakubo Sawickio, „Vilniaus vyskupijos delegatas provincijos sinode galėjo veikti tiek remdamasis kapitulos, kuri jį ir

---

[205] Žr. „Regesty dokumentów diecezji wileńskiej z lat 1507–1522 Jana Fijałka i Władysława Semkowicza", par. Grzegorz Błaszczyk, *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 9 (2003), p. 269, Nr. 127.

[206] LMAVB RS, ACV, I, l. 51v, § 111. Taip pat žr. Danuta Quirini-Popławska, *Działalność Włochów w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji i hierarchii kościelnej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973, p. 121.

[207] LMAVB RS, ACV, I, l. 77, § 282.

[208] Quirini-Popławska, *Działalność Włochów w Polsce*, p. 32–33.

[209] Henryk Barycz, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1969, p. 67.

[210] LMAVB RS, ACV, I, l. 109, § 411; l. 149, § 542; ACV, II, l. 113v–114. Taip pat žr. Sawicki, *Concilia Poloniae*, t. 2, p. 5.

[211] Wojciech Góralski, „Synody w historii kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego", *Studia Płockie*, t. 27 (1999), p. 149.

buvo išrinkusi, instrukcija, tiek ir paties vyskupo mandatu, tačiau neabejotina, kad jis vyko į Lenčicą spręsti dvasininkijos, valstybės bei visos Vilniaus vyskupijos ir Bažnyčios reikalų, tad, be instrukcijos, kurią buvo neabejotinai gavęs, turėjo puikiai žinoti – remdamasis konkrečiais duomenimis – vyskupijos padėtį, jos trūkumus ir skaudulius“[212]. Remdamiesi 1515 m. statutų ir kapitulos posėdžiuose priimtų dekretų turinio analize (apie tai žr. toliau), žinome, kad vienas iš statutų šaltinių buvo būtent provincijos sinodų nutarimai.

Apibendrinant aukščiau išdėstytus svarstymus, labiausiai tikėtinais Vilniaus kapitulos statutų redaktoriais reikėtų laikyti Joną Amatą, Joną Albiną, Mikalojų Viežgailą, Vaclovą Čirką ir Stanislovą Dambrovką.

Žemaičių kapitulos konstitucijų atveju jų autorystės ir redakcijos klausimas atrodo ne toks komplikuotas: vyskupui Jonui Domanovskiui pavedus, jas sudarė Petras Roizijus. Deja, skurdžiai išlikusi šaltinių bazė neleidžia įžvelgti ir atskleisti konstitucijų klostymosi etapų. Visa, ką apie tai žinome, remiasi konstitucijų prakalboje pateikta informacija[213].

Šiame kontekste prisimintina, kad abu minėti dvasininkai buvo Vilniaus kapitulos nariai (Roizijus – ir Žemaičių kapitulos narys). Roizijus atvyko į Lietuvą, prieš tai Paduvoje, Bolonijoje ir Krokuvoje įgijęs išsilavinimo ir patirties Romos teisės srityje. Apie 1551 m. Vilniuje jis tapo asesorių teismo teisėju magdeburginių miestų byloms. Nors mūsų žinios apie Jono Domanovskio išsilavinimą tebėra labai nepatikimos[214], pastebėtina, kad abu minimi dvasininkai drauge su Vilniaus kanauninku Stanislovu Narkuskiu dalyvavo II Lietuvos Statuto redakcinės komisijos darbe. Roizijus į šią komisiją oficialiai įėjo po vyskupo Jono mirties, tačiau dar iki tol jis buvo Domanovskio patarėjas[215].

---

[212] Sawicki, *Concilia Poloniae*, t. 2, p. 13.

[213] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae*, p. 346–347.

[214] Kapitulos konfratro Vaclovo Čirkos įsitikinimu, Domanovskis neturėjo mokslinio laipsnio (LMAVB RS, ACV, II, l. 60–61, § 139). Taip pat žr. Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, p. 58–59.

[215] Bardach, „Statuty litewskie“, p. 30–33. Plg. Lizisowa, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550)*, p. 12–13. Taip pat žr. Ivinskis, „Protestantizmo klestėjimo metai“, p. 262; Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, p. 152.

II SKYRIUS

Statutų šaltiniai

1. Kitų kapitulų statutai?

XIX a. viduryje istorikų sąmonėje susiklostė ir įsišaknijo įsitikinimas, kad Vilniaus kapitulos statutai buvo nusižiūrėti nuo Krokuvos kapitulos statutų[216]. Pretekstą tokiai tezei davė, be kita ko, literatūroje įsivyravęs požiūris, jog „Vilniaus kapitula [buvo] suorganizuota pagal krokuviškės pavyzdį“[217], bei frazė popiežiaus legato Zaccaria Ferreri’o 1520 m. suteiktame Vilniaus kapitulos privilegijų patvirtinimo akte, kad Vilniaus kapitula savo leidimus ir privilegijas (*indulta et privilegia*) turi Krokuvos Bažnyčios ir kapitulos pavyzdžiu (*ad instar Cracoviensis ecclesiae et capituli*)[218].

Ar **pirmieji** Vilniaus kapitulos statutai iš tiesų, kaip konstatavo Bartoszewiczius, „buvo tiesiogiai paimti iš krokuviškės“[219]? Į šį klausimą neįmanoma atsakyti, nes patys statutai neišliko. Galutinai nebus išspręstas ir klausimas, ar Bartoszewicziaus teiginys pagrįstas 1515 m. statutų atžvilgiu.

Anot apie tai jau prieš daugel metų rašiusio Stanisławo Zachorowskio[220] (tai paskelbė Stanisławas Kutrzeba[221]), „kapitulos, kaip bažnytinės korporacijos, tiesa,

---

[216] Plg., pvz., Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, t. 1, p. 28–30; 106–107; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 49.

[217] Plg., pvz., Jędrzej Moraczewski, *Starożytności polskie: Ku wygodzie czytelnika porządkiem abecadłowym zebrane*, t. 2, Poznań: leidėjas, 1852, p. 707 (be to, skyrelyje „Vilniaus vyskupija“ (*Wileńskie biskupstwo*) Moraczewskis užsimena apie 1560 metų Vilniaus kapitulos statutą); Wincenty Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, t. 2, Petersburg: Druk Jozafata Ohryzki, 1860, p. 88. Prieš dešimtmetį panašios nuomonės laikėsi ir Pawlikowska, žr. Wioletta Pawlikowska, „Kanonik Wojciech Grabowski z Sierpca – zapoznana postać szesnastowiecznego Krakowa i Wilna“, *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 11 (2005), p. 182.

[218] Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 2, p. 36–37.

[219] Bartoszewicz, *Królewicze biskupi*, p. 98.

[220] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 135.

[221] Stanisław Kutrzeba, *Historja źródeł dawnego prawa polskiego*, t. 2, Lwów-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1926, p. 138. Antrojo tomo pra-

negalėjo peržengti bendrosios teisės nuostatų (*contra ius commune*), tačiau galėjo šalia jų ir jų ribose (*praeter ius commune*) nustatyti normas ir leisti potvarkius, tiek liečiančius vien kanauninkams priderančių teisių realizavimą, tiek ir reglamentuojančius kapitulos vidinę tvarką bei jos reikalų tvarkymą“[222]. Tad nors nutarimų turinys negalėjo prieštarauti galiojančiai bendrajai teisei, jis vis dėlto nebuvo nulemtas iš anksto. Konkrečios korporacijos viduje galiojo konkretūs statutai. Todėl galime apriorišKai tvirtinti, jog skirtingų kapitulų statutai tam tikra dalimi buvo panašūs, juoba kad pagrindinis dalinės teisės šaltinis, bent jau kalbant apie dvasininkų discipliną ar pamaldų tvarką, buvo visuotinių Bažnyčios susirinkimų nutarimai. Paskirų kapitulų statutai rėmėsi, be kita ko, bažnytinių provincijų ir vyskupijų sinodų statutais. Žinoma, akivaizdu, jog būta ir skirtumų, kylančių iš specifinių vietos sąlygų[223] bei „senų papročių“ (*consuetudines antiquas*)[224].

Tai, jog mūsų hipotezė teisinga, patvirtina 1561 m. vasario 11 d. kapitulos posėdžio protokolas. Tuomet Vilniaus kapitula, panašiai kaip ir kitų katedrų dvasininkų korporacijos, norėdama tiksliau laikytis kanonų teisės nuostatų, nusprendė, kad naujai priimti į kapitulą prelatai ir kanauninkai, turintys tik žemesniuosius (akolito) šventimus, neturės teisės dalyvauti kapitulos posėdžiuose, kol netaps bent jau subdiakonais. Ir tik priėmusieji šiuos šventimus galėjo gauti trečdalį refekcijų išmokų; tuo tarpu diakonai ir giedotinių Mišių neaukojantys kunigai turėjo teisę tik į pusę refekcijų sumos. Negana to, jie turėjo užimti paskutines vietas procesijų ir iškilnių metu. Už šio nutarimo nepaisymą grėsė ekskomunikos bausmė[225]. Prie šio klausimo vėl grįžta 1564 m. gegužės 19 d. posėdyje. Tuomet jį apsvarstę prelatai ir kanauninkai, remdamiesi kitose katedrose ir koleginėse

---

tarmėje Kutrzeba su šiandien retai pasitaikančiu pagarbumu paaiškino antrojoje leidinio dalyje sunaudojęs anksti mirusio Zachorowskio tyrinėjimus, kuriuos nurodė žvaigždutėmis (*Ibid.*, p. 1).

[222] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 135.

[223] Koleginių bažnyčių kapitulų statutų panašumus ir skirtumus yra nurodę Andrzejus Radzimińskis ir Anna Jabłońska: Radzimiński, „Uwagi o najstarszych statutach”, p. 183–202; Anna Jabłońska, *Kapituła uniejowska do początku XVI wieku*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005, p. 41 ir toliau.

[224] LMAVB RS, ACV, I, l. 1. Rėmimasis papročiu kapitulų statutuose buvo visuotinis europinis reiškinys: žr., pvz., *Statuta et Consuetudines Ecclesiae Cathedralis Beatae Mariae Virginis Sarisberiensis*, ed. Christopher Wordsworth, Douglas Macleane, London: W. Clowes and Sons, 1915.

[225] LMAVB RS, ACV, IV, l. 5–5v, § 17. Tvirtindami nutarimą, kapitulos nariai pasirėmė apaštalo Pauliaus Pirmuoju laišku korintiečiams: „Argi nežinote, kad tie, kurie atlieka šventą tarnystę, valgo iš šventyklos pajamų, kad aukuro tarnai gauna dalį atnašų? Taip ir Viešpats yra patvarkęs, kad Evangelijos skelbėjai gyventų iš Evangelijos“ (*1 Kor* 9, 13–14).

bažnyčiose vyraujančiu papročiu, nutarė, kad nuo tol kiekvienas naujas kapitulos narys iš pradžių turės atlikti penkių mėnesių trukmės noviciatą. Įdomu, kad nuo jo buvo galima atleisti tik deramai motyvavus tarnyste valstybės labui. Noviciato metu kanauninkas neturėjo teisės į refekcijas ir pinigų dalybas. Baigęs noviciatą kanauninkas akolitas ir toliau negalėjo turėti teisės į refekcijas; kanauninkas subdiakonas gaudavo teisę tik į ketvirtadalį pajamų, diakonas – į pusę. Teisė gauti visą refekcijų ir kasdienių dalybų sumą, lygiai su pagal stažą vyresniais kanauninkais, turėjo priklausyti tik kunigo šventimus turintiems kanauninkams[226].

Kita vertus, lyginamoji išlikusių nutarimų rinkinių analizė gali byloti apie jų recepciją. Grįžtant prie klausimo apie Vilniaus ir Krokuvos kapitulų tarpusavio ryšį, reikia turėti omenyje, kad visus kapitulų narius saistė – ypač kalbant apie kapitulos posėdžius ir statutus – vadinamoji kapitulos paslaptis. Kiekvienas naujai nominuotas vyskupas, prelatas ir kanauninkas prieš savo ingresą ar instaliaciją prisiekdavo laikytis katedros įstatymų bei papročių ir įsipareigodavo saugoti paslaptį. Šiame kontekste iškalbingas istoriko ir Vilniaus katedros prelato Kurczewskio liudijimas. Jis XX a. pradžioje rašytuose *Praeities atsiminimuose*, aprašydamas bendravimo su „keistų profesijų žmonėmis“ patirtį, užsimena:

> Aiškinau, kad tai – likučiai archyvo, kurio visas korpusas, originalūs dokumentai ir knygos, yra Vilniaus viešojoje bibliotekoje, kad aktai yra privati kapitulos bei katedros nuosavybė ir juos žiūrėti be priežiūros ir netgi įeiti į rinkinių saugyklą **draudžia statutai**, ir kad nevalia jų išnešti, taip pat gresiant statutuose numatytoms bausmėms. Vis dėlto, jei ko nors reikia kokiam nors mokslininkui ar yra koks privatus interesas, pasitarnauju nurašydamas savo turimus dokumentus ir nurodydamas jų buvimo vietą, jei ji man yra žinoma. Tai nė kiek negelbėjo: vienas man nemandagiai rėžė į akis, kitas, kažkoks atvykėlis studentas, kreipęsis į mane per trečiuosius asmenis, kai atsakiau, apskundė vyskupijos administratoriui prelatui Franckevičiui – šis, **būdamas kapitulos narys, žinoma, žinojo statutus ir atsisakė išduoti aktus** „kelioms savaitėms pažiūrėti“. Buvo ir kitų, rimtesnių pretenzijų, tačiau atmečiau ir tas, kadangi laikiau, jog tie **m a n o rinkiniai yra pavaldūs kapitulos statutams** [*išskirta mano – WPB*].[227]

XVI a. Vilniaus kapitulos statutai už paslapties atskleidimą numatė balso teisės ir vietos kapituloje bei pajamų atėmimą vieneriems metams[228]. Dalis statutų

---

[226] LMAVB RS, ACV, IV, l. 118–119v, § 436.

[227] Jan Kurczewski, „Wspomnienia z przeszłości“, in: Tadeusz Krahel, *Diecezja wileńska*, p. 370.

[228] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

buvo tvirtinama generalinėse kapitulos sesijose. Tad ar Vilniaus prelatams ir kanauninkams buvo prieinami kitų kapitulų statutai? Taip, tačiau tik tais atvejais, kai jie buvo kitų korporacijų nariai[229]. Vis dėlto net ir tada jie buvo įpareigoti saugoti paslaptį. Taigi galima konstatuoti, kad netgi jei jie ir žinojo, pavyzdžiui, Krokuvos kapitulos statutus, negalėjo – bent jau **a t v i r a i** – to atskleisti.

Šiame kontekste intriguojančiai skamba Vilniaus kapitulos delegatams į seimą – prelatui kustodui Bialozorui ir prelatui kantoriui Nevelskiui – 1654 m. vasario 13 d. duotos instrukcijos šeštasis punktas. Kapitula pavedė savo konfratrams „palyginti mūsiškės kapitulos statutus su *Statuta et Ordinationes Capituli Cracoviensis*) [Krokuvos kapitulos statutais ir potvarkiais]; juos išrūpinti *apud Capitulum Cracoviense* [iš Krokuvos kapitulos] apsiėmė Jo Malonybė kunigas kantorius. Jų Malonybės kunigai pasiuntiniai šiuo reikalu kuo uoliausiai tepasistengia“[230].

Saugant kapitulos paslaptį praktikoje dažnai nutikdavo priešingai. Tai liudija 1532 m. spalio 1 d. protokolas *Constitutio ut prelati canonicos eorum in missis non impediant*. Tuomet Vilniaus prelatai atvirai kreipėsi į savo konfratrus, turinčius beneficijų Krokuvos katedroje, prašydami paaiškinti, kokie įstatymai galioja tenykštėje kapituloje. 1532 m. paūmėjo Vilniaus prelatų ir kanauninkų ginčas dėl mišparų atlikimo ir Mišių aukojimo konkrečiam kanauninkui paskirtos savaitės metu. Tuomet prelatai, siekę savo teisių sulyginimo su kanauninkų teisėmis, argumentavo norį tiksliai laikytis papročio, paisomo Krokuvos katedroje, kurios pavyzdžiu buvusi įsteigta Vilniaus kapitula. Tuo remdamiesi, jie kreipėsi į konfratrus, buvusius ir Krokuvos kapitulos nariais, prašydami paaiškinti tenykštėje katedroje galiojančius įstatymus. Galiausiai jiems buvo atsakyta, kad, remiantis senu katedros bažnyčios papročiu, teisę atlikti pamaldas turį kanauninkai hebdomadarijai[231]. Vilniuje išimtis padaryta prelatų vietas užimantiems vyskupams. Tokia išimtis galėjo atsirasti dėl to, kad tuometinis prelatas arkidiakonas Paulius Alšėniškis buvo drauge ir Lucko vyskupas[232].

---

[229] Apie Vilniaus prelatų ir kanauninkų beneficijų telkimą žr. Pawlikowska, „The Challenge of Trent“ , p. 37–56.

[230] LMAVB RS, ACV, XIII, l. 114–115, § 450, 6.

[231] LMAVB RS, ACV, I, l. 150, § 545.

[232] Pauliaus Alšėniškio beneficijos išvardytos: Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, Nr. 84, p. 41; *LKD*, Nr. 1877, p. 320–322.

Iš Vilniaus kapitulos aktų matyti, kad, sprendžiant vidinius bažnytinius ginčus, ginčytinais klausimais buvo remiamasi, be kitko, ir Krokuvos kapituloje galiojančiu reglamentavimu, tačiau iš mūsų pateikto pavyzdžio **negalima daryti išvados**, jog Vilniaus kapitulos statutai buvo sudaryti remiantis tenykštės katedros statutais. Galima tik teigti, kad, sprendžiant ginčytinus klausimus, pagalbon buvo pasitelkiama gimininių institucijų patirtis ir jose galiojantys papročiai.

Visgi XVI a. kapitulos aktuose aptinkamas įrašas, liudijantis apie tai, jog bent vienas iš priimtų dekretų buvo surašytas remiantis Krokuvos kapitulos statutais. 1555 m. spalio 10 d. kanauninkai patvirtino *Statutum novum ad instar ecclesiae cathedralis Cracoviensis factum*, nustatydami, kad kiekvienas prelatas arba kanauninkas, tapęs vyskupu, turi atsisakyti teisių į kapitulos namą ir dvarą. Kiekvienas kapitulos narys, leidęs vyskupui elektui rinktis namą ir / arba dvarą, turėjo būti baudžiamas priesaikos laužytojams numatyta bausme, o vyskupas elektas, pasipriešinęs įpareigojimui atsisakyti namo ir / arba dvaro, turėjo skaitytis su ekskomunikos bausme, teisių į refekcijas praradimu ir draudimu įžengti į kapitulos salę[233]. Iš tiesų, 1553 m. gegužės 18 d. Krokuvos kapitula priėmė dekretą *Contra promotos ad episcopatum statutum*, kuriuo nutarta, kad vyskupais nominatais tapę Krokuvos kapitulos nariai drauge su nominacija turi atsisakyti kapitulos namo ir dvaro[234]. Tokio pobūdžio statuto nėra 1515 m. sąvade. Iš to, kas pasakyta, galima daryti tik tokią išvadą: Krokuvos kapitulos priimtu dekretu rėmėsi viso labo vienas iš Vilniaus kapitulos dekretų, o ne ištisas statutų sąvadas.

Mūsų svarstomos temos kontekste svarbios informacijos teikia 1513 m. gruodžio 13 d. įrašas. Tądien kapitula priėmė nutarimą, kuris turėjo užkirsti kelią nesusipratimams ir apsaugoti korporaciją, kad ši nepriimtų neteisingų sprendimų su dvasininkais susijusiais klausimais. Esmingai svarbu, kad šis nutarimas priimtas remiantis Gniezno, Krokuvos, Poznanės, Vloclaveko ir kt. katedrose galiojančiais papročiais[235]. Panašiai pasielgta ir 1518 m. spalio 4 d. Tuomet, remiantis kitose kapitulose galiojančiu papročiu, buvo paskelbta kapitulos valdų (drauge su jose gyvenančiais valstiečiais) opcija. Laikantis opcijos principų, pirmumo teisę pretenduoti į valdą turėjo ilgiausią stažą

[233] LMAVB RS, ACV, III, l. 119v–120, § 304.

[234] *Statuta capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis*, Nr. 89, p. 75–76; Fijałek, „Bibliografia ustawodawstwa", p. LXXI.

[235] LMAVB RS, ACV, I, l. 22v, § 27.

kapituloje turintys dvasininkai[236]. Kapitulos valdų paskyrimo principai buvo nustatyti 1515 m. statutuose. Statutu Nr. 23 *Uni non debent concedi duae domus capitulares nec duae villae praestimoniales* nustatyta, kad jeigu kanauninkas perima „geresnį“ dvarą ar namą, jis turi grąžinti anksčiau turėtą nuosavybę. Tuomet į vakuojantį dvarą ar namą galėjo pretenduoti – pagal pašaukimą ir amžių (*fratri iuxta vocationem et senium*) – kiti konfratrai[237]. Čia pirmiausia klausimų kelia dekreto priėmimo data (1518 m. spalio 4 d.), kuri lyg ir rodytų, kad kapitula priėmė šį potvarkį praėjus keleriems metams po to, kai vyskupas Albertas Radvila suteikė Vilniaus kapitulai statutus (1515). Nors statutai tuo metu dar nebuvo patvirtinti, toks kapitulos sprendimas atrodo nelogiškas. Tad galima įsivaizduoti, kad kapitula 1518 m. spalio 4 d. priėmė dekretą, remdamasi „kitų katedrų papročiais“. Ilgainiui šis dekretas buvo įtrauktas į statutų sąvadą. Toks aiškinimas įmanomas, jei manome, jog šiuo metu disponuojame ne XVI a. pabaigoje atliktu 1515 m. statutų nuorašu, o XVI a. pabaigos arba XVII a. pradžios jų redakcija. Tai juo labiau tikėtina, turint galvoje, kad pateiktas pavyzdys yra ne vienintelis.

Hipotezės apie 1515 m. statutų teksto vėlyvesnę redakciją naudai byloja ir 1522 m. spalio 13 d. dekretas. Tądien priimtas potvarkis dėl kapitulos valdinių apmokestinimo. Nutarta, kad be kapitulos žinios ir sutikimo nė vienas jos narys neturi teisės uždėti muitų ir mokesčių kapitulos dvaruose – netgi administruojamuose jo paties – gyvenantiems valstiečiams. Už potvarkio nepaisymą grėsė trijų kapų lietuviškų grašių bauda, o neteisėtai surinktus pinigus reikėjo grąžinti. Užtat kitos rūšies mokesčius, pvz., uždėtus karaliaus, galėjo rinkti tik šiam reikalui paskirtas rinkėjas – priešingu atveju pinigus reikėjo grąžinti į bendrą kapitulos kasą[238]. Draudimas apmokestinti kapitulos valdinius ir karaliui priderantys mokesčiai buvo aptarti statute Nr. 27 *De non imponendis novis contributionibus*[239]. Šis nutarimas buvo patvirtintas kitame sesijos posėdyje prokuratoriaus Vieležinskio iniciatyva. Vis dėlto neapsieita be pakeitimų – patikslinta, kad valstiečius galima papildomai apmokestinti tik ypatingomis sąlygomis[240]. Tos pačios sesijos metu taip pat patvirtintas dekretas apie ribų

[236] LMAVB RS, ACV, I, l. 31, § 34.

[237] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 312.

[238] LMAVB RS, ACV, I, l. 55v, § 142.

[239] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 313–314.

[240] LMAVB RS, ACV, I, l. 55v, § 143.

kapčius. Pastebėtina, kad šiuo klausimu kapitulos aktuose[241] – kitaip nei statute Nr. 39 *De coppis*[242] – išsamiau išdėstytos priežastys, dėl kurių priimtas nutarimas. Darant prielaidą, kad turime reikalo ne su 1515 m. statutų kopija, o su vėlyvesne redakcija, 1522 m. spalio 13 d. dekretas galėtų būti statuto Nr. 39 šaltinis.

Analogiška padėtis statuto Nr. 28 *De dandis introitalibus domus* atveju. Šiuo nurodymu nustatyta, kad kiekvienas kanauninkas, perimantis naują namą, kiekvieną kartą turi sumokėti vienos kapos dydžio mokestį[243]. Toks pat nutarimas buvo priimtas 1522 m. spalio 8 d. kapitulos posėdyje, kuriame dalyvavo kanauninkai Albertas Rožanietis, Martynas Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis, Mikalojus Volbožietis ir Rapolas Choteckis[244].

Panašiai nutiko su statutu Nr. 48 *De paena non venientium ad generale capitulum aut eo non concluso recedentium*, kuris numatė vienos kapos dydžio baudą už nedalyvavimą generalinėje kapitulos sesijoje arba išvykimą jai nepasibaigus. Vienintelis pateisinamas nedalyvavimo arba priešlaikinio išvykimo motyvas buvo dvasininko liga arba kelionė rūpinantis kapitulos interesais[245]. Kaip matyti iš kapitulos aktų, ši korporacija dalyvavimo posėdžiuose klausimą sunormino 1522 m. spalio 1 d. Tuomet nutarta, kad prelatai ir kanauninkai, neatvykstantys į generalinės kapitulos posėdžius, turi prarasti teisę į refekcijas ir sumokėti iš savo valdos pajamų (*ex fundo*) išskaičiuojamą vienos kapos dydžio piniginę baudą. Be to, jie turėjo *ipso facto* prarasti opcijos teisę į pasirenkamus kapitulos namus ir dvarus[246]. Užtat remiantis nutarimu *contra negligentes missas* už Mišių nepaaukojimą grėsė 12 grašių dydžio bauda[247]. Jau minėtos statutų ir dekretų autorystės problemos kontekste pažymėtina, kad posėdyje dalyvavo šie Vilniaus kanauninkai: Albertas Rožanietis, Jonas Albinas, Jonas Silvijus Amatas, Stanislovas Dambruvka, Albertas Vieležinskis, vadovaujami Vilniaus vyskupo Jono iš Lietuvos Kunigaikščių[248]. Prie dekreto buvo grįžta kitą

---

[241] LMAVB RS, ACV, I, l. 55v, § 144.

[242] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 318.

[243] *Ibid.*, p. 314.

[244] LMAVB RS, ACV, I, l. 54, § 128–129.

[245] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 322.

[246] LMAVB RS, ACV, I, l. 51, § 108.

[247] *Ibid.*, § 109.

[248] *Ibid.*, § 108.

dieną. Tuomet nutarimas pakartotas, jį papildžius aplinkybių, atleidžiančių nuo pareigos dalyvauti posėdžiuose, išvardijimu[249]. Turinio požiūriu statutui Nr. 48 artimesnis 1522 m. spalio 2 d. nutarimas.

Savo ruožtu 1534 m. spalio 1 d. dekretu *conservatio statuti de non venientibus pro capitulo generali* kapitula pakartojo nutarimą dėl bausmės dvasininkams, nedalyvaujantiems generalinėje kapitulos sesijoje, numatydama jiems vienos kapos grašių dydžio piniginę sankciją[250].

Tyrinėjamos temos kontekste įdomiai skamba 1522 m. spalio 6 d. dekretas (*de domibus canonicus taxandis*), kuriame pasiremta kapitulos statutais. Tuomet nutarta, kad kiekvienas kapitulos namas prieš perduodant jį naujam savininkui turi būti įvertintas, ypač atkreipiant dėmesį į buvusio valdytojo indėlį gerinant pastato būklę. Namą perimantis kanauninkas privalėjo sumokėti atitinkamą mokestį kapitulai. Tokiu būdu gauta suma (atėmus iš jos vieną kapą grašių, kurią reikėjo grąžinti iždui) turėjo būti paskirta aniversarijui (liturginiam mirties metinių minėjimui) už mirusio savininko sielą[251]. Kapitulos namo apmokestinimą reglamentavo statutas Nr. 35 *De domibus taxandis*. Statuto turinys nuo prieš tai aptarto dekreto teksto skiriasi nežymiai – pvz., tiksliai nenustatoma, kokia pinigų suma kiekvieną kartą turi būti skiriama aniversarijui[252]. Kapitulos narių dvarų vizitavimo reikalu kapitula buvo pasisakiusi 1520 m. spalio 5 d. dekretu: norint užkirsti kelią kapitulos valdų apleidimui, kapitulos nariams pavesta vizituoti vieniems kitų valdas[253].

2. Privilegijos

Statute Nr. 42 *De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis*, skirtame refekcijoms ir kasdienėms dalyboms, įstatymų leidėjas pasirėmė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto fundacine privilegija. Šis valdovas, suteikdamas kapitulai valdas, turėjęs nurodyti, kad pajamos, gaunamos iš administruojamų valsčių, būtų skiriamos Vilniaus kapitulos narių kasdienėms dalyboms. Statutu Nr. 42

[249] LMAVB RS, ACV, I, l. 52, § 116.

[250] LMAVB RS, ACV, II, l. 12–12v, § 49.

[251] LMAVB RS, ACV, I, l. 53, § 123.

[252] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 316.

[253] LMAVB RS, ACV, I, l. 33, § 37.

teisė į kasdienes refekcijas ir dalybas rezervuota prie katedros reziduojantiems dvasininkams[254]. Tuo pačiu pakoreguotas 1511 m. kovo 10 d. nutarimas[255], kuriuo remiantis teisę į kasdienes refekcijas ir medų turėjo visi dvasininkai – tiek reziduojantys, tiek ir nereziduojantys prie katedros. Išimtį sudarė pajamos, gaunamos už aniversarijų atlikimą, – teisę į jas turėjo tik dvasininkai, dalyvavę egzekvijose arba jas praleidę dėl ligos[256]. Įvesdamas aukščiau minėtą korekciją, įstatymų leidėjas siekė įpareigoti (o gal vien motyvuoti) kapitulos narius reziduoti prie katedros. Pagal šį potvarkį kiekvienas prelatas ar kanauninkas, aukojantis Mišias arba jose dalyvaujantis, turėjo kasdien gauti po du lietuviškus grašius, o generalinės kapitulos metu arba per šventes (atsižvelgiant į jų rangą) – 2–3 kartus daugiau. Prie katedros nereziduojantis dvasininkas, pamėginęs išgauti refekcijas, turėjo užsitraukti ekskomuniką *ipso facto* – iki pasitaisys ir atsiteis[257]. Aptariant šį mus dominantį klausimą, reikia pasitelkti žinias apie Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto privilegiją[258]. Veikiausiai turima omenyje 1430 m. spalio 21 d. (netrukus prieš jo mirtį 1430 m. spalio 27 d.) Vytauto atliktas Ihumeno valdų dovanojimas, įrašytas kapitulos aktų knygos 20–21 lapuose, tarp 1511–1513 m. įrašų[259]. Vytauto privilegija Vilniaus kapitula pasirėmė ir 1518 m. spalio 4 d. posėdžio protokole. Tuomet taip pat buvo prisiminti Vilniaus vyskupo Mikalojaus Gožkovskio († 1414) statutai[260]. Pasirėmus šiomis privilegijomis, nutarta trečdalį medaus duoklės iš Ihumeno[261] skirti prie katedros reziduojančių

---

[254] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 319–320.

[255] Galbūt todėl šio nutarimo tekstas aktų knygoje perbrauktas.

[256] LMAVB RS, ACV, I, l. 16v, § 9.

[257] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 320.

[258] Vytauto privilegijos aptartos: Jerzy Ochmański, „Najdawniejsze przywileje Jagiełły i Witolda dla biskupstwa wileńskiego 1387–1395“, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 1961, sąs. 5, p. 19–36.

[259] LMAVB RS, ACV, I, l. 20–21. Taip pat žr. *Skarbiec diplomatów papiezkich cesarskich, królewskich, książęcych; uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy. Rusi litewskiéj i ościennych im krajów. Zebrał i w treści opisał Ignacy Daniłowicz […] Z pozgonnych rękopismów znajdujących się w Bibljotece Muzeum wileńskiego*, ed. Jan Sidorowicz, Wilno: W drukarni A. H. Kirkora i sp., 1860–1862, Nr. 1514, p. 110; *KDKDW*, Nr. 109, p. 133.

[260] Mūsų dėmesį atkreipia faktas, kad minimame protokole kapitula du kartus remiasi Vilniaus vyskupo Mikalojaus nutarimais – mat Ihumeno valdą didysis kunigaikštis Vytautas užrašė Vilniaus vyskupui Motiejui (g. apie 1370, † 1453 V 9 Vilniuje).

[261] Apie duokles iš Vilniaus vyskupo valsčių žr. Jerzy Ochmański, „Renta feudalna i

dvasininkų refekcijoms ir kasdienėms dalyboms[262]. Dekretas buvo autorizuotas ir patvirtintas dar kartą peržiūrėjus dokumentus ir privilegijas, daliai dvasininkų nebedalyvaujant. Už potvarkio nesilaikymą numatyta 12 kapų lietuviškų grašių bauda[263]. Tad 1518 m. dekretas apie kasdienes distribucijas ir refekcijas buvo reformuotas, o statuto Nr. 42 šaltinis buvo, be kita ko, 1430 m. Vytauto privilegija.

Šiame kontekste reika prisiminti ir dar vieną statutą, kuriame buvo paminėtas Vytautas. Panašiai kaip jau aptarto statuto Nr. 42 atveju, šio šaltinis yra 1430 m. privilegija. Tai nutarimas Nr. 64 *De exequiis Vitoudi singulis quartalibus anni complendis*[264], įpareigojęs kanauninkus keturis kartus per metus (kas ketvirtį) atlikti aniversarijų už Vytauto sielą[265]. Vis dėlto mūsų dėmesį atkreipia faktas, kad 1430 m. privilegijoje minimos pamaldos už Vytauto ir jo žmonų (Onos ir Julijonos) sielas[266], o statute kalbama tik apie aniversarijus už Vytauto sielą.

Statutas Nr. 77 – tai priesaikos, kurią instaliacijos metu duodavo Vilniaus prelatai ir kanauninkai, tekstas. Nors jos turinys artimas kitose kapitulose duodamų priesaikų tekstui, tačiau yra lokalinio pobūdžio. Jos šaltinis galėjo būti vyskupo Alberto Taboro laikais duodama priesaika – jos tekstą žinome, nes jis buvo įrašytas kapitulos aktų knygoje. Panašiai yra ir su vyskupo duodama priesaika[267].

Kaip buvo patvirtinami statutai, atskleidžia potvarkio, turėjusio užkirsti kelią vaidams ir susirėmimams tarp dvasininkų, radimasis. 1513 m. į kapitulos aktus įrašytas dekretas apie elgesio taisymą. Kadangi atprasdami nuo to, kas gera, vyskupijos kunigai imdavo nusižengti tinkamam elgesiui, siekiant juos paskatinti broliškai meilei – kaip dera aukštesnes pareigybes užimantiems žmonėms – nutarta: jei kuris nors iš kunigų užgautų konfratrą nepagarbiais, pajuokiančiais, vaidingais žodžiais arba pravardžiuotų, arba bet kokioje vietoje nuplėštų jo garbę, pirmą kartą turėtų būti baudžiamas 12 grašių bauda, antrą kartą – dukart didesne suma, o trečią kartą – ištrėmimu iš vyskupijos[268]. Įdomu, kad šiuo nutarimu

---

gospodarstwo dworskie w dobrach biskupstwa wileńskiego od końca XIV do połowy XVI wieku", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 1961, sąs. 5, p. 55.

[262] LMAVB RS, ACV, I, l. 31–31v, § 34, punktas b.

[263] *Ibid.*, l. 31v, § 34, punktas g.

[264] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 329.

[265] *Ibid.*

[266] *KDKDW*, Nr. 109, p. 133.

[267] Žr. išn. 90 šios knygos p. 31–32.

[268] LMAVB RS, ACV, I, l. 22v, § 28.

pasiremta jau kito posėdžio protokole – besvarstant kanauninko Alberto Vieležinskio žodinį užsipuolimą kanauninko Jono Albino atžvilgiu. Tuomet Vieležinskis pripažintas kaltu, skiriant jam – vadovaujantis prieš tai priimtu nutarimu – pusės kapos lietuviškų grašių baudą ir įpareigojant ją sumokėti per tris dienas. Bausmės vykdytoju paskirtas kanauninkas Bernardas Vilnietis[269].

Panašaus pobūdžio problemoms kelią užkirsti turėjo statutas Nr. 51 *De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*[270], kuriuo remiantis kanauninkams, vartojantiems įžeidžius žodžius konfratrų atžvilgiu, grėsė pusės kapos grašių (pirmą kartą) arba visos kapos (antrą ir trečią kartą) bauda. O jei bažnyčioje būtų prieita prie apsikumščiavimo (net ir be kraujo praliejimo), nepaklūstantiems drausmei turėjo būti skirta bažnytinės provincijos sinodų numatyta bausmė. Už trukdymą balsuojant arba kalbančiojo pertraukinėjimą grėsė dviejų kapų lietuviškų grašių bauda, o dvasininkas, išeinantis iš posėdžio nesulaukęs jo pabaigos, turėjo užsitraukti kasdienių dalybų (refekcijų) atėmimo bausmę[271]. Šiuo statutu pasiremta 1522 m. spalio 18 d. posėdyje. Tuomet, atsižvelgiant į tai, kad statutuose numatyta bausmė už užgaulių žodžių vartojimą nepakankamai efektyvi, nutarta, kad jei prelatas arba kanauninkas – nesvarbu kokioje vietoje (kapitulos salėje, gatvėje, namuose) – žodžiu įžeistų konfratrą, turėtų būti baudžiamas refekcijų (kasdienių dalybų) atėmimu 6 mėnesiams bei draudimu įeiti į kapitulos salę. Už pakartotinį nusižengimą turėjo būti taikoma ta pati bausmė vienerius metus, o nusižengusysis trečią kartą turėjo būti pašalintas iš kapitulos narių ir prarasti teisę įeiti į kapitulos salę bei gauti refekcijas, dvarą ir namą. Kanauninkas ar prelatas, nepaklusęs ketvirtą kartą, turėjo prarasti teisę į fundacines pajamas. Analogiškai turėjo būti baudžiamas dvasininkas, smogęs konfratrui ir jį sužeidęs (net ir be kraujo praliejimo). Atkreiptinas dėmesys ir į pačią statuto antraštę: *statutum novum contra convitiatores editum*[272].

Abu pateiktieji atvejai byloja apie tapačią situaciją: generalinėje sesijoje tvirtinant dekretą, remtasi jau egzistuojančiu nutarimu statutų rinkinyje. Antruoju atveju potvarkis buvo griežtinamas, nes – galime daryti tokią prielaidą – jo efektyvumas buvo menkas. Pretekstą šiam nutarimui suteikė 1522 m. spalio 9 d.

---

[269] LMAVB RS, ACV, I, l. 22v, § 29.

[270] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 324.

[271] *Ibid*.

[272] LMAVB RS, ACV, I, l. 59–59v, § 157.

nutikęs įvykis. Būtent tuomet, atsižvelgdami į tai, kad kapitulos statutuose trūksta atitinkamo reglamentavimo, prelatai ir kanauninkai priėmė dekretą *constitutio nova contra aggressores edita*, skirtą bausmėms už konfratro valdos antpuolį. Kad būtų užkirstas kelias pasitaikantiems antpuoliams, prelatus ir kanauninkus, užpuolančius konfratro namą arba rezgančius sąmokslą prieš savo brolį, numatyta bausti metine teisės dalyvauti kapitulos posėdžiuose atėmimo bausme, taip pat nutarta atimti jiems balso teisę bei galimybę gauti refekcijas bei visus kitus mokestinius priedus. Be to, kaltininkas buvo įpareigotas atlyginti nuostolius (tokio dydžio, kokį nustatys kapitula). Pakartotinė bausmė buvo griežtesnė, mat grėsė pašalinimas iš kapitulos narių[273]. Tokio turinio nutarimų 1515 m. statutuose nesama.

Taigi, statutus priimti skatino ir to meto Bažnyčios gyvenimo skauduliai. Dekretais buvo siekiama atsiliepti į aktualius organizacinius poreikius.

3. Sinodų ir susirinkimų nutarimai

Kapitulos statutų šaltinis buvo ir provincijos sinodų nutarimai. Vis dėlto niekas nevyko savaime, kaip matyti iš 1524 m. rugsėjo 30 d. įrašo. Šia proga Vilniaus vyskupas Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių pavedė prelatui scholastikui Jokūbui Staškovskiui pašalinti provincijos sinodų nutarimus iš katedros choro. Kaip nurodo kapitulos aktai, tai įvyko dėl to, kad Vilniaus vyskupas nebuvo pakviestas į provincijos sinodą – ir jame nedalyvavo. Savo ruožtu kapitula sutiko, kad nereikia kvestionuoti kitų vyskupijų reguliavimo priėmimo, jei tie potvarkiai jau anksčiau buvo priimti vyskupo pritariant kapitulai[274].

1510 m. lapkričio 22 d. Vilniaus kapitulos posėdyje svarstytas klausimas dėl *annus gratiae*[275] – potvarkio, žinomo „malonės metų“ vardu. Galiausiai patvirtintas dekretas *Statutum de fratre defuncto*. Jis reguliavo, kaip bus paskirstomos pajamos iš mirusio prelato ar kanauninko beneficijų pirmus metus po jo mirties. Remiantis 1296–1298 m. Gniezno provincijos sinode (jam vadovavo arkivyskupas Jakubas Świnka) kodifikuotais statutais, visas pajamas po beneficiato mirties reikėjo skirti eventualioms velionio skoloms padengti, tarnams duotinai išmaldai

[273] LMAVB RS, ACV, I, l. 54v, § 133.

[274] *Ibid.*, l. 74v, § 253.

[275] *Ibid.*, l. 16–16v, § 8.

bei maldingiems tikslams. Vis dėlto vėlesni sinodai nurodydavo pajamas padalinti tarp palikimo paveldėtojų ir beneficiato įpėdinio[276].

Iš kapitulos aktų žinome, kurie jos nariai dalyvavo 1510 m. lapkričio 22 d. posėdyje – taigi, žinome **įstatymų leidėjų** vardus. Tai buvo prelatas kustodas Jonas Filipavičius ir kanauninkai (išvardyti pagal narystės kapituloje stažą): Jonas Dobryničietis, Kasparas Hinča Varšuvietis, Jokūbas Kučinietis, Albertas Rožanietis, taip pat posėdyje dalyvavęs kapitulos notaras Jonas Šliubovietis[277]. Patvirtindami dekretą apie malonės metus, kapitulos nariai pasirėmė provincijos sinodo nutarimu. Tai negalėjo būti popiežiaus Leono X bulė *Sacrosanctae Universalis Ecclesiae regimini*, skirta Gniezno bažnytinei provincijai, nes ji vėlesnė (1515 m. rugpjūčio 9 d.)[278]. Galbūt turėtas omenyje 1510 m. lapkričio 11 d. (Šv. Martyno dieną) Petrakave arkivyskupo Jano Laskio sušauktas sinodas[279]. Jei taip, tai reikštų, kad, be kitų kapitulų delegatų, jame dalyvavo ir Vilniaus kapitulos atstovai ir kad nutarimas buvo aptartas pirmojoje posėdžių dalyje[280].

Kaip bebūtų, Vilniaus kapitula, remdamasi galiojančiomis normomis, priėmė principą, jog *annus gratiae* pradžia laikytina Viešpaties Apipjaustymo iškilmė (sausio 1 d.). Jeigu kanauninkas mirtų per pirmą naujųjų metų ketvirtį, tuomet jam priklausančios pajamos turėjo būti skirtos jo naudai, t. y. faktiškai atitekti jo turto paveldėtojams. Analogiškai ir atitinkamai proporcingai turėjo būti elgiamasi kapitulos nariui mirus antrą, trečią ar ketvirtą metų ketvirtį[281]. Taip pat numatyta, kad jei miręs kanauninkas anksčiau būtų ėjęs prokuratoriaus pareigas

---

[276] Apie „malonės metus“ žr. *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, edd. Feliks Gryglewicz, Romuald Łukaszyk, Zygmunt Sułowski, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1995, sk. 634.

[277] LMAVB RS, ACV, I, l. 16v, § 8.

[278] *Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio*, ed. Aloysius Tomassetti, t. 5, Augustae Taurinorum, 1840, p. 617–621. Taip pat žr. „Cap. X De anno gratiae“, in: *Decretales Summorum Pontificum*, t. 2, p. 198 ir toliau. Apie Leono X duotą (tačiau 1515 m. rugpjūčio 8 d.) ir Gniezno arkivyskupui Janui Laskiui įteiktą bulę užsimena Janas Kurczewskis, žr. Kurczewski, *Kościół zamkowy*, t. 1, p. 24–25.

[279] Ignacy Subera, *Synody prowincjonalne arcybiskupów gnieźnieńskich*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981, p. 78.

[280] Sinodo posėdžiai atnaujinti 1511 m. sausio 6 d. (*Ibid*., p. 79).

[281] Pajamų padalijimas buvo toks: beneficijos savininkui mirus I ketvirtį (sausį, vasarį, kovą), jam priklausė ¼ pajamų; mirus II ketvirtį (balandį, gegužę, birželį) – ½ pajamų; mirus III ketvirtį (liepą, rugpjūtį, rugsėjį) – ¾ pajamų; mirus IV ketvirtį (spalį, lapkritį, gruodį) – visų metų pajamos (žr. Jabłońska, *Kapituła uniejowska*, p. 52).

ir lankęs kapitulos valdas Rusioje (arba vietoj savęs siuntęs tarnus), jam (t. y. jo turto paveldėtojams) turėjo tekti metinė kelionės išlaidoms skirtų pinigų suma. Jeigu šią pareigą būtų atlikęs kuris nors kitas konfratras, tuomet teisė į minėtas pajamas priklausytų šiam, pavadavusiam, asmeniui[282]. Toks kapitulos aktų įrašas byloja tiek apie provincijos sinodų nutarimų recepciją, tiek apie šių nutarimų pritaikymą specifinėms vietos aplinkybėms.

Prie nutarimo apie *annus gratiae* grįžta 1513 m. gruodžio 13 d. kapitulos posėdyje. Tuomet ankstesnis įrašas pakartotas jį išplėtojant, tačiau drauge ir praleidžiant nutarimo dalį dėl kanauninkų kelionių į Rusioje esančias valdas. Be to, pažymėta, kad šis potvarkis turi būti taikomas ne vien kapitulos nariams, bet ir kiekvienam Vilniaus vyskupijoje beneficiją turinčiam dvasininkui. Mirusiajam priklausantys pinigai turėjo būti skiriami skoloms sumokėti, gedulinėms pamaldoms, išmokoms atleidžiamiems tarnams ir bažnyčių išlaikymui – ypač tų, kurių beneficijas, būdami gyvi, valdė mirę dvasininkai. Patvirtintas statutas galiojo visų dvasininkų atžvilgiu – netgi tų, kurie mirė nesurašę testamento. Kaip ir 1510 m. nutarimo atveju, *annus gratiae* turėjo prasidėti sausio 1 d. ir susidėti iš 4 ketvirčių. Velionio naudai atiteksiančių pajamų dydis priklausė nuo to, kuriame ketvirtyje ištiko mirtis[283].

Šiame kontekste svarbu tai, kad apie *annus gratiae* kalbama ir statute Nr. 21. Reikia atkreipti dėmesį į faktą, kad jo tekste praleista nutarimo dalis dėl kelionių į kapitulos valdas Rusioje; be to, statutas saistė vien katedros bažnyčios kanauninkus. Šis statutas, kaip ir 1510 m. lapkričio 22 d. priimtas dekretas, rėmėsi provincijos sinodo nutarimu. Vis dėlto liko metų dalijimo į ketvirčius principas, išlaikytos nuostatos dėl pajamų paskirstymo tarp turto paveldėtojų ir įpėdinių[284].

Iš prieinamų šaltinių aišku, kad, nepaisant daugelio ištisus dešimtmečius trukusių mėginimų, Vilniaus kapitula nepajėgė atnaujinti savo statutų atsižvelgdama į Tridento susirinkimo nutarimus. Šis klausimas jau buvo nagrinėtas detaliau[285]. Vis dėlto *a priori* galime teigti, kad Vilniaus statutuose girdėti V Laterano susirinkimo, kurio debatuose dalyvavo Vilniaus vyskupas Albertas Radvila, aidai. Vis dėlto šis klausimas reikalauja tolimesnio tyrinėjimo.

---

[282] LMAVB RS, ACV, I, l. 16–16v, § 8.

[283] *Ibid.*, l. 22, § 23.

[284] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 310.

[285] Žr. p. 38–39.

4. Paprotinė teisė

Dar vienas statutų bei dekretų šaltinis buvo – neskaitant kitų kapitulų tradicijų – pačios Vilniaus kapitulos paprotinė teisė; apie tai liudija įrašai aktų knygose. 1518 m. spalio 4 d., pasirėmusi „senu papročiu", kapitula leido dvasininkams, reziduojantiems prie katedros, laikotarpiu tarp Šv. Martyno šventės (lapkričio 11 d.) ir Velykų kas savaitę iš kapitulos miškų išsivežti po du vežimus medienos[286]. Nuo neatmenamų laikų galiojančiu „papročiu ir statutais" (*consuetudinem et statuta*) remtasi ir 1521 m. rugsėjo 28 d. perskaitytame generalinės kapitulos sesijos sušaukimo dokumente[287]. 1522 m. liepos 18 d. kanauninkai, paskirdami du prokuratorius, taipogi pasirėmė senoviniu papročiu[288]. 1522 m. spalio 8 d., minint „seną paprotį", nutarta įvesti mokestį, mokamą nuosavybės perėmimo proga[289]. Taip pat ir XVI a. 2 pusėje – tuo laikotarpiu, kai vyskupo Alberto Radvilos suteikti statutai buvo jau įsitvirtinę, – sprendimus priimantys kanauninkai kartais tebesivadovaudavo „senu papročiu". Pavyzdžiui, 1570 m. gegužės 10 d. kapitulos nariai, negalėdami išsirinkti sesijos pirmininko, pasirėmė „senu papročiu" – pasak jo, pirmininkauti sesijoms buvę renkami ilgiausią stažą kapituloje turintys nariai; taip pirmininku paskirtas kanauninkas Laurynas Volskis[290].

Mums rūpimą problemą aiškiau nušviečia į kapitulos aktus įrašytas 1591 m. kovo 22 d. posėdžio protokolas. Tuomet vyskupas Jurgis Radvila raštu įspėjo Vilniaus kanauninkus katedroje giedoti liturgines valandas. Prisiminkime, kad kanauninkų pareigybės buvo įsteigtos būtent tam, kad jie kasdien atliktų tarnybą chore bendrai giedodami liturgines valandas ir dalyvaudami Mišiose[291]. Šis paprotys nuo XIV a. ėmė pamažu nykti, pirmiausia dėl beneficijų telkimo praktikos. Tuomet kanauninkus liturginių valandų giedojime ėmė keisti vikarai[292]. Todėl kapitula, prieš tai išnagrinėjusi kapitulos statutus, privilegijas

---

[286] LMAVB RS, ACV, I, l. 32, § 34.

[287] *Ibid.*, l. 41v–42, § 63.

[288] *Ibid.*, l. 47v, § 77.

[289] *Ibid.*, l. 54, § 128.

[290] LMAVB RS, ACV, IV, l. 247v–248, § 738–739.

[291] Stanisław Chodyński, „Godziny kanoniczne", in: *Encyklopedia Kościelna Ks. Michała Nowodworskiego*, t. 6, Warszawa: w drukarni Czerwińskiego i Spółki, 1875, p. 249.

[292] Žr. Stanisław Librowski, *Kapituła katedralna włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Varsoviae, 1949, p. 52; *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones*

ir Tridento susirinkimo nutarimus, remdamasi Lenkijos Karalystėje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje priimtu ir nuolat galiojančiu „senu papročiu“ (*consuetudine antiqua*), atsakė vyskupui, kad kapitulos nariai nėra įpareigoti giedoti liturginių valandų katedroje, kadangi toks paprotys iki tol dar nebuvo įvestas. Be to, spręsti šį klausimą esą turėtų ne vyskupas, o bažnytinės provincijos sinodas, juolab kad Tridento susirinkimas nutaręs, jog menkesnės reikšmės Bažnyčios reikalai būtų nagrinėjami vyskupo ir dviejų kapitulos narių, o nutarimai svarbesniais klausimais būtų priimami kapitulos narių daugumos bei vyskupo[293].

5. Statutai ir kapitulos aktai

Šioje vietoje reikėtų atkreipti dėmesį į situaciją, kai kapitulos aktuose nesama jokių žinių apie statuto patvirtinimo būdą, o jo turinys mums žinomas vien iš 1515 m. rinkinio. Statutas Nr. 20 *De intestatis* reglamentavo, kaip elgtis su testamento nesudariusių kapitulos narių daiktais po jų savininkų mirties. Tokiu atveju vyskupo ir kapitulos paskirti įgaliotiniai turėjo sudaryti velionio palikto turto sąrašą ir po to daiktus parduoti. Tokiu būdu gautos pajamos turėjo būti skirtos skoloms sumokėti, o knygas reikėjo perduoti katedros bibliotekai. Jei bibliotekoje jau būtų tokio turinio egzempliorių, dubletai turėjo pradžiuginti bičiulius, o pinigus, gautus už pardavimą, reikėjo paskirti maldingiems darbams[294]. Šio statuto šaltinis buvo 1486 m. rugsėjo 22 d. sudarytas Vilniaus vyskupo Andriejaus Gaškavičiaus (1481 VIII 27 – 1491[295]) ir kapitulos susitarimas[296]. Juo užbaigtas ginčas tarp Vilniaus vyskupo ir kapitulos dėl aukų už Mišias ir laidotuves pasidalijimo. Susitarimas mums įdomus dar ir kitu požiūriu – jame užfiksuotas Vilniaus kapitulos narių, turėjusių įtakos jo turiniui, sąrašas. Dokumente šia

---

synodorum provincialium et dioecesanarum Regni ejusdem ad summam collectae, t. 1, ed. Zenon Chodyński, Edward Likowski, Posnaniae: sumptibus ed typis Jaroslai Leitgeber, 1883, p. 213–214.

[293] LMAVB RS, ACV, VII, l. 157–157v, § 332–333.

[294] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 309–310. Žr. Wioletta Pawlikowska, „Testamenty duchowieństwa diecezji wileńskiej w drugiej połowie XVI w. Prawo i praktyka“, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, Nr. 3–4 (2011), p. 396.

[295] Gyvenimo datos pagal: Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 15.

[296] *KDKDW*, Nr. 348, p. 406–411 (čia – p. 409).

eilės tvarka išvardyti vyskupas Andriejus ir prelatai bei kanauninkai: Stanislovas Nemenčinietis, Jonas Pyzdrietis, Mikalojus Veliunietis, Abraomas Piežchala, magistras Stanislovas, Jonas Andruševičius Pudelka, Jonas Varšuvietis, Jurgis Valažinietis, Albertas Sosna Bukietis. Be to, iš Fijałeko atlikto dokumento aprašo žinome, kad ant jo originalo buvo nurodyta dokumento įrašymo į aktus data: 1520 m. spalio 15 d. Tuomet paminėti kanauninkai Albinas ir Amatas[297].

Ligšiolinis tyrinėjimas rodo, kad į mums žinomą statutų sąvadą buvo įtraukti ne visi generalinėse kapitulos sesijose priimti nutarimai. Antai į kapitulos aktus ties 1511 metais įrašytas protokolas posėdžio, kuriame, pirmininkaujant prelatui kustodui Jonui Filipavičiui, dalyvavo kanauninkai Bernardas Vilnietis, Jonas Dobriničietis, Kasparas Varšuvietis, Jokūbas Kučinietis, Adomas Katriškis ir Jonas Albinas bei notaras Jonas Šliubovietis. Tuomet patvirtintas dekretas *De conspitiendis domibus dominorum canonicorum*; juo prokuratoriai buvo įpareigoti kasmet tikrinti kapitulos namų techninę būklę ir pranešti kapitulai apie visus trūkumus ir žalą, nurodydami remontuotinus dalykus. Dalį remonto išlaidų turėjo padengti tuometiniai namų savininkai. Be to, nutarta, kad jei kuris nors iš kanauninkų sąmoningai apleistų namą ar padarytų jam žalos, turėtų iki gyvos galvos prarasti namų opcijos teisę. Tokį nutarimą, kurio pėdsakų nerandame 1515 m. statutuose, veikiausiai paskatino konkretus faktas, kuomet kapitulos namą sugriaudino kanauninkas Miendzyleskis. Už namo apleidimą kanauninkas nubaustas dviejų kapų lietuviškų grašių bauda, o gauti pinigai skirti namo perstatymui ir remontui[298].

Į kapitulos statutus nebuvo įtraukti ir nutarimai, patvirtinti 1513 m. gruodžio 13 d. Pirmasis, priimtas remiantis Vilniaus katedros bažnyčios paprotine teise, buvo susijęs su parapinės mokyklos įsteigimu prie Vilniaus Šv. Jono bažnyčios[299]. Antrasis nutarimas, taip pat neįtrauktas į rinkinį, *sensu stricto* įpareigojo tik kapitulos narius. Jis skirtas generalinėms kapitulos sesijoms, kurios, remiantis šiuo nutarimu, turėjo būti šaukiamos triskart per metus – per Viešpaties

---

[297] *KDKDW*, Nr. 348, p. 405–411.

[298] LMAVB RS, ACV, I, l. 19v, § 13.

[299] *Ibid.*, l. 21, § 17. Taip pat žr. Jerzy Ochmański, „Najdawniejsze szkoły na Litwie od końca XIV do połowy XVI w.“, in: idem, *Dawna Litwa*, Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze, 1986, p. 124. Lietuviškai žr.: Ježis Ochmanskis, „Seniausios Lietuvos mokyklos XIV a. pabaigoje – XVI a. viduryje“, in: idem, *Senoji Lietuva*, vert. Reda Griškaitė ir Ona Mickevičiūtė, Vilnius: Mintis, 1996, p. 143.

Paaukojimo, arba Graudulinę, šventę (*In praesentatione Domini*) vasario 2 d., per Šv. Stanislovo (gegužės 8 d.) ir jo relikvijų perkėlimo (rugsėjo 27 d.) šventes[300]. 1515 m. statutuose buvo numatyta šaukti generalines sesijas dukart per metus (*statuimus, quod omnes et singuli Canonici bis omni* ***anno ad duo generalia*** *Capitula celebranda* [išskirta mano – WPB][301]). Iš kapitulos aktų aiškėja, kad generalines kapitulos sesijas žiemą (vasario 2 d.) imta šaukti tik XVI a. 2 pusėje[302]. Gruodžio 13 d. dekretu taip pat nustatyta, jog kiekvienas generalinėje kapitulos sesijoje priimtas nutarimas – nesvarbu, kiek narių dalyvautų posėdyje – „galios visateisiškai". Savo ruožtu dekretas *De particularibus capitulis fiendis* nurodė kiekvieną penktadienį šaukti partikuliarines (dalines) kapitulos sesijas. Jose buvo įpareigoti dalyvauti visi Vilniuje reziduojantys prelatai ir kanauninkai. Už nedalyvavimą be pateisinamos priežasties kiekvieną kartą turėjo būti skiriama trijų kapų lietuviškų grašių dydžio bauda[303]. Partikuliarinių kapitulos sesijų šaukimą vėliau reglamentavo statutas Nr. 57 *De capitulis particularibus signanter feriis sextis celebrandis*. Juo penktadienines partikuliarines sesijas įpareigotas šaukti prokuratorius, o už nedalyvavimą be pateisinamos priežasties arba išėjimą posėdžiui nesibaigus numatyta refekcijų atėmimo bausmė[304].

* * * * *

Bolesławo Ulanowskio ir Mareko Kowalskio reikalautas kapitulų aktų palyginimas su statutų sąvadais atskleidė, kad tarp jų esama žymių skirtumų. Vilniaus kapitulos aktuose aptinkama tik dalis kodifikuotų statutų. Ir atvirkščiai, tik dalis generalinėse kapitulos sesijose patvirtintų dekretų buvo įtraukta į statutų rinkinį[305].

Vilniaus kapitulos statutai negali būti laikomi nei **ankstyvesnių Krokuvos kapitulos statutų** ir Gniezno bažnytinės provincijos arba Vilniaus vyskupijos **sinodų nutarimų** kompiliacija, nei akla jų **r e c e p c i j a**.

---

[300] LMAVB RS, ACV, I, l. 21v, § 18.

[301] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 322.

[302] Wioletta Pawlikowska, „Kanonik Wojciech Grabowski z Sierpca", p. 203.

[303] LMAVB RS, ACV, I, l. 21v, § 19.

[304] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

[305] Analogiški Gniezno, Poznanės ir Vloclaveko kapitulų statutų atvejai, žr. Kowalski, „Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie", p. 236.

Kadangi iš mus dominančio laikotarpio Žemaičių kapitulos aktų knygos nėra išlikusios, analogiško tyrimo Medininkų katedros kapitulos atveju atlikti neįmanoma. Vis dėlto, remiantis konstitucijų prakalbos tekstu bei statutų turiniu, galima iškelti keletą prielaidų. Pirmiausia, prakalbos žodžiai nurodo, kad iki Roizijaus atliktos kodifikacijos Žemaičių kapitula statutų veikiausiai neturėjo – nebent jų tekstas būtų žuvęs:

> *Quo magis miramur superiores Episcopos, qui ante nos in Samogitia Sacrorum Antistites et Religionis exstiterunt, ita muneris sui fuisse oblitos, ut in mentem eis nunquam venerit hanc Ecclesiam Cathedralem, Ecclesiarum Samogiticarum Caput, cui divino beneficio praeficimur, legibus fundare, sed eam incerto iure regi et consuetudine nulla passos esse, nisi exstiterint quandoque et incendio casuve alio fortuito interciderunt.*[306]

Be to, galima nurodyti, kad keliais atvejais 1561 m. konstitucijų ir 1562 m. novelų paskirų statutų (*capita*) pagrindas buvo vyskupo Domanovskio dekretai. Apie tai byloja juose aptinkama frazė: *nos, Joannes Domanovius*[307].

Apibendrinant galima pasakyti, kad Vilniaus katedros statutų šaltiniai buvo šie: paprotinė teisė, dovanojimai ir privilegijos, provincijos bei vyskupijų sinodų (netiesiogiai – ir Bažnyčios visuotinių susirinkimų) nutarimai. Vilniaus ir Krokuvos kapitulų statutų turinio palyginimas parodė, kad tiesioginio ryšio tarp jų nesama. **Santykinio** panašumo priežastis – veikiau tų pačių šaltinių recepcija, o **netiesioginė** kapitulų statutų tarpusavio **priklausomybė**. Negalint nustatyti tikslios statutų datos, neįmanoma pasakyti, kurios kapitulos statutai buvo patvirtinti anksčiau – taigi atviras lieka ir įtakos klausimas. Vis dėlto kai kurie Krokuvos kapitulos dekretai įkvėpė dekretus, patvirtintus Vilniaus kapituloje.

---

[306] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae*, p. 346.

[307] *Ibid.*, p. 347, 352, 356, 380, 382.

III SKYRIUS

Statutai ir praktika

Kapitulų statutai, kaip ir Bažnyčios susirinkimų bei sinodų nutarimai, yra normatyviniai aktai. Juose esantys nutarimai pirmiausia nurodo, kaip turi būti ir kaip reikia elgtis, tad jie yra pageidaujamojo, hipotetinio pobūdžio. Drauge minėti sprendimai būdavo daromi įvykus piktnaudžiavimams ir siekė juos pataisyti, todėl netiesiogiai liudija apie konkretaus laikotarpio Bažnyčios gyvenimo negeroves. Apie tai byloja nutarimų, sudarančių statutų sąvadą, arba generalinėse kapitulos sesijose tvirtinamų sprendimų struktūra. Vis dėlto šie šaltiniai tam tikrose situacijose tyrinėtojus gali ir suklaidinti. Ypač reikia saugotis pavojaus realiu faktu palaikyti teisinėje normoje minimą, tačiau tikrovėje neegzistuojantį dalyką. Siekiant išvengti pernelyg toli siekiančių išvadų, statutų atveju galima juose esančią informaciją palyginti su kita šaltinių medžiaga. Be abejo, statutus pirmiausia galima palyginti su kapitulų aktais; šiuos gali papildyti ir kiti šaltiniai, bylojantys apie kapitulos (ir ne vien jos) veiklą. Šiuo požiūriu Vilniaus kapitulos atvejis ypač dėkingas: išliko beveik pilnas XVI amžių apimantis posėdžių protokolų komplektas (trūksta tik 1546–1550 m. protokolų)[308].

Mus dominančiu aspektu žymiai skurdesni Žemaičių kapitulos istorijos šaltiniai. Iš XVI a. išlikusios tik pačios konstitucijos; jokių to šimtmečio kapitulos aktų nesama. Kaip nustatė Kazys Sendzikas[309] ir Liudas Jovaiša[310], išlikę posėdžių protokolai apima – su nedidelėmis spragomis (1614–1619, 1638–1646, 1653–1667, 1678–1681, 1696–1703, 1747–1785 m.) – vėlesnį trijų šimtmečių laikotarpį (nuo 1613 iki 1913 m.). Tad, sutelkus dėmesį į XVI amžių, mūsų svarstymo atrama

[308] Žr. Wioletta Pawlikowska, „Wileńska kapituła katedralna w zapisie źródłowym. Część pierwsza: Ksawery Franciszek Michał Bohusz, Mamert Herburt z Fulsztyna, Jan Kurczewski – regestratorzy protokołów z posiedzeń kapitułyt“, *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 12 (2007), p. 109 ir toliau.

[309] Sendzikas, „Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai“, p. 28.

[310] Jovaiša, *Išrašai*.

bus Vilniaus kapitulos aktai ir jos statutai. Apie Žemaičių katedros kapitulos statutų recepciją tuo laikotarpiu iš esmės nieko pasakyti negalime.

Šiuo tyrinėjimų momentu negalime preciziškai nustatyti, kada buvo sudarytas mums žinomas Vilniaus kapitulos statutų sąvadas[311]. Taip pat neįmanoma pasakyti, kada tiksliai pradėjo galioti mums žinoma statutų versija. Šios aplinkybės apsunkina statutuose išdėstytų teisinių normų palyginimą su gyvenimo praktika, tačiau toks bandymas nėra neįmanomas. Padarę prielaidą, kad nutarimai tam tikru mastu atliepdavo gyvenimo patirtį, galime pamėginti atsakyti į mums rūpimus klausimus. Bet kokia retrospekcija nėra apsaugota nuo klaidų ir netikslumų, todėl ir mūsų išvados, be abejo, bus hipotetinės.

1. Vilniaus kapitulos statutų recepcija

Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutų turinio analizė įgalino konstatuoti, kad juose esantys potvarkiai iš esmės liečia tris sritis. Daugiausia nutarimų skirta turtiniams klausimams, antroje vietoje – organizaciniai reikalai, trečią grupę sudaro statutai, susiję su katedroje atliekamu Dievo garbinimu. Vis dėlto tokio mūsų pasiūlyto skirstymo nereikėtų priimti pernelyg griežtai. Dažnai tame pačiame statute aptariami tiek liturgijos, tiek kapitulos finansų klausimai. Kai kur finansiniai reikalai susipynę su organizaciniais. Pvz., statute Nr. 46 *Oblationes Missarum votivarum aequaliter omnibus distribuantur* nurodoma už votyvines Mišias gaunamas aukas lygiai dalyti visiems bažnyčioje esantiems kanauninkams. Taigi čia aptariamas kapitulos organizacijos klausimas, tačiau jis susijęs ir su finansais, ir su liturgija. Mūsų aptariamos kodifikacijos visuma sudaro įspūdį, kad XVI a. dvasininkijos gyvenime pinigai atliko dominuojantį vaidmenį.

Kad ir kokios konkrečios temos būtų aptariamos statutuose, jų nurodymai negalėjo peržengti kapitulos kompetencijos ribų. Tad nutarimų rinkinių analizė netiesiogiai byloja ir apie šios korporacijos jurisdikciją bei teises. Išimtis – statutai, kuriuos kapitulai suteikė (pažodine prasme) vyskupas. Pvz., statutas Nr. 8 *De honorifica exceptione et hospitalitate cuivis Praelato et Canonico Vilnensi in curiis nostris episcopalibus æque ac benigne praestanda*[312], mat vyskupas galėjo leisti prelatams ir kanauninkams apsistoti ir gauti išlaikymą savo valdose[313].

[311] Datavimo problema jau aptarta ankstesniuose skyriuose.

[312] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 303–304.

[313] Žr. Pawlikowska-Butterwick, „Clergymen on the Move“, p. 89–90.

Kapitulos nariais tampantys dvasininkai privalėjo duoti priesaiką, kuria, be kita ko, įsipareigodavo paisyti kapitulos įstatymų ir senovinių papročių[314]. Tokiu būdu, viena vertus, jie paklusdavo nuostatams, o kita vertus, „tvirtino priimtų statutų teisinį galiojimą“[315]. Statutus buvo galima patvirtinti ir kitu būdu – kreipiantis su atitinkamu prašymu į popiežių, jo legatą arba nuncijų[316].

Kokią reikšmę dvasininkai teikė duodamai priesaikai, matyti iš 1520 m. rugsėjo 14 d. įrašo. Tuomet ginčytasi dėl kanonijos, kuri vakavo mirus Stanislovui Rozbickiui († prieš 1520 IX 14[317]). Nors galiausiai (1520 XI 27) ją gavo Vaclovas Čirka[318], tačiau pretenzijas reiškė ir Mikalojus Volbožietis[319]. Diskusijų metu tuometinis Kameneco vyskupas Laurynas Miendzyleskis parėmė Čirkos kandidatūrą, argumentuodamas tuo, kad neketina laužyti kapitulos statutų, kurių laikytis yra prisiekęs. Jį palaikė Kijevo vyskupas Jonas Filipavičius ir kiti kapitulos nariai, išskyrus kanauninką Joną Albiną, kuris tvirtino, kad ginčijamu klausimu kapitulos statutai netaikytini[320].

Statutuose randame ir nuorodų, nustatančių aplinkybes, kurioms esant nutarimai įgyja įpareigojančią galią[321]. Toks reguliavimas turėjo netiesiogiai užkirsti kelią nepageidaujamam ir nepagrįstam taisyklių keitimui, tuo pačiu laiduodamas nutarimams ilgą tvarumą. Kaip matyti iš statuto Nr. 47 *De generalibus capitulis celebrandis* ir 1522 m. spalio 3 d. dekreto *De non revocandis generalis capituli decretis*, nutarimai turėjo įpareigoti tik tuo atveju, jei jie buvo priimti generalinėse sesijose, kuriose privalėjo dalyvauti visi kapitulos nariai. Taigi dėl menko dvasininkų dalyvavimo posėdžiuose nebuvo galima panaikinti jų metu priimtų nutarčių. Tokio pobūdžio potvarkiai turėjo užkirsti kelią mėginimams priimti sprendimus partikuliarinių sesijų metu ir apsaugoti jose nedalyvaujančiuosius nuo jiems nenaudingų nutarimų. Taisyklėms prieštaravo ir bet kokie mėginimai partikuliarinių sesijų metu atšaukti arba pakeisti dekretus[322], o partikuliarinėje

---

[314] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 304.

[315] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 139.

[316] Žr. aukščiau.

[317] LMAVB RS, ACV, I, l. 35, § 44. Plg. *LKD*, Nr. 2228, p. 368.

[318] LMAVB RS, ACV, I, l. 34v, § 43. Plg. *LKD*, Nr. 2491, p. 408.

[319] *Ibid*., l. 35, § 44.

[320] *Ibid*.

[321] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 322.

[322] LMAVB RS, ACV, I, l. 52v, § 119.

sesijoje priimtas nutarimas galėjo būti kvestionuojamas ir pripažintas negaliojančiu. Taigi, statutus koreguoti buvo įmanoma tik generalinių sesijų metu, tačiau net ir tuomet tai nebuvo paprasta. Kaip liudija 1529 m. spalio 4 d. įrašas *Abrogatio statuti de poenis non venientium ad generale capitulum*, tuomet keturi kanauninkai – Jonas Silvijus Amatas, Mikalojus Volbožietis, Stanislovas Tarla († 1544 XII 14[323]) ir Jonas Benediktas Solfa († 1564 III 30[324]) – pasiūlė atšaukti nutarimą, numačiusį sankcijas nedalyvaujantiesiems generalinėse sesijose. Pateikėjų nuomone, nedalyvaujantieji turi būti laisvi nuo vienos kapos gražių (*sexagena grossorum*) baudos, užtat dalyvaujančiuosius reikia deramai apdovanoti. Su tokia nuomone nesutiko kiti kanauninkai – Stanislovas Dambrovka ir Andriejus Nadboras; prie jų sesijos pabaigoje prisidėjo ir Amatas, tvirtindamas, kad, jei bus sulaužyta ši taisyklė, negaliojančiais reikės paskelbti visus statutus[325]. Nuostatą, kad reikia lygiai paklusti visiems statutams ir jų laikytis, netiesiogiai palaikė ir vyskupas Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių: 1533 m. spalio 4 d. jis pareiškė, kad jei kai kurie kapitulos nariai laužys paskirus statutų, kuriems prisiekė, straipsnius, tai ir jis pats neketinąs jų paisyti[326]. Apie tai, kad šio nutarimo principingai laikytasi (bent teoriškai), liudija 1538 m. spalio 21 d. įrašas. Tuomet prokuratoriaus Nadboro pavedimu posėdžiams pirmininkavęs Žemaičių vyskupas Vaclovas Virbickis († 1555 VII 18[327]), baigdamas sesiją, paskelbė, kad visiems nedalyvavusiems turi būti taikoma statutų numatyta bausmė. Tokio tipo įrašai kapitulos aktuose aptinkami gan dažnai[328].

Aukščiau išvardyti pavyzdžiai liudija (bent jau principinį) kapitulos narių nenorą laužyti statutus. Todėl 1584 m. spalio 8 d. naujai instaliuotam (1584 V 11[329]) prelatui prepozitui Motiejui Klodzinskiui († prieš 1616 X 5[330]) atsisakyta – remiantis statutais – sutrumpinti noviciato trukmę[331]. Kapitula į Klodzinskio prašymą

---

[323] *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*, t. 2, Regensburg: Sumptibus et typis Librariae Monasterii Regensbergianae, 1914, p. 279.

[324] Gerhard Zimmermann, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500–1600)*, Weimar: Böhlaus Nachfolger, 1938, p. 178; *LKD*, Nr. 818, p. 138.

[325] LMAVB RS, ACV, I, l. 133, § 490.

[326] LMAVB RS, ACV, II, l. 2, § 4.

[327] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, Nr. 15, p. 56; *LKD*, Nr. 2492, p. 410.

[328] LMAVB RS, ACV, II, l. 104, § 232.

[329] LMAVB RS, ACV, VI, p. 350–352, § 267.

[330] LMAVB RS, ACV, VIII, l. 296, § 959. Plg. *LKD*, Nr. 1836, p. 312.

[331] LMAVB RS, ACV, VI, p. 390, § 300.

gauti refekcijas atsakė neigiamai, nepaisydama tos aplinkybės, kad iki noviciato pabaigos bebuvo likusios vos kelios dienos. Dėl mums neaiškių priežasčių prie šio klausimo grįžta po kelerių metų – 1587 m. lapkričio 24 d.; tuomet Klodzinskio prašymą laišku parėmė Krokuvos kapitula, o rekomendacija – kardinolas Jurgis Radvila. Vis dėlto ir tuomet atsakymas buvo neigiamas – negana to, dar pridėjus klauzulę, kad, neatlikęs noviciato, prelatas sulaužys statutus, kuriems prisiekė (už tai grėsė ekskomunika *ipso facto*)[332]. Neigiamas kapitulos atsakymas dar iškalbingesnis ne vien dėl to, kad Klodzinskis buvo artimai susijęs su karaliaus dvaru, bet ir todėl, kad dvasininkas žadėjo kapitulai kompensaciją.

2. Noviciatas

Noviciato klausimas aptariamas dviejuose statutuose: Nr. 13 (*Quotidianae distributiones Canonicis noviciis per quinque menses continuos dari non debent*) ir Nr. 76 (*Renovatio legis. De iniustis per intercessores petitionibus*)[333]. Kapitulos nariai po instaliacijos atlikdavo penkių mėnesių trukmės noviciatą; jo metu turėjo dalyvauti choro maldose ir atlikti pamaldas katedroje. Šiuo laikotarpiu jiems nepriklausė teisė gauti refekcijas arba dalybas. Vis dėlto 1561 m. kovo 7 d. Steponui Grabiai Jalbžykovskiui († prieš 1568 VIII 5[334]) pranešta, kad, sumokėjęs kapitulos iždui 10 kapų lietuviškų grašių, jis galės iš karto gauti dalybas natūra (silkėmis, žuvimis ir duona), o refekcijas – tik pasibaigus penkių mėnesių noviciato laikotarpiui[335]. 1587 m. spalio 9 d. dviems novicijams – arkidiakonui Jonui Ryškovskiui (instaliuotas 1587 m. rugsėjo 17 d.[336]) ir kanauninkui Andriejui Jurgevičiui († prieš 1604 II 12[337]; instaliuotas 1587 m. rugpjūčio 8 d.[338]) dovanota po vieną kapą lietuviškų grašių ir po vieną indą (tris statines) šviežio medaus[339]. Vis

---

[332] LMAVB RS, ACV, VII, l. 77v–78, § 151.

[333] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 305–306, 334–335.

[334] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 530 (1566–1572). Viešųjų reikalų knyga 8*, par. Darius Baronas ir Liudas Jovaiša, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1999, Nr. 70, p. 67. Plg. *LKD*, Nr. 2415, p. 397.

[335] LMAVB RS, ACV, IV, l. 10–10v, § 35.

[336] LMAVB RS, ACV, VII, l. 69a–69b, § 132.

[337] Tuo metu į vakuojančią po Jurgevičiaus mirties kanauninko vietą buvo instaliuotas Martynas Žagelis († prieš 1643 IX 30), LMAVB RS, ACV, VIII, l. 35, § 141. Plg. *LKD*, Nr. 287, p. 61.

[338] LMAVB RS, ACV, VII, l. 68v–69a, § 131.

[339] LMAVB RS, ACV, VII, l. 74v, § 145.

dėlto šiuo atveju turime reikalo ne su refekcijos išmoka *sensu stricto*, o veikiau su vienkartine dovana. Tad nors teoriškai noviciatą atliekantys kapitulos nariai neturėjo teisės gauti refekcijas ir dalybas, šios nuostatos ne visada vienodai griežtai laikytasi.

Šiuo aspektu įdomiai skamba 1564 m. gegužės 19 d. įrašas, kuris iš dalies pakartoja statutuose išdėstytą informaciją apie pareigą naujiems kapitulos nariams asmeniškai atlikti penkių mėnesių trukmės (pradedant instaliacijos diena) noviciatą. Teoriškai kapitula galėjo atleisti dvasininką nuo pareigos nuolat reziduoti prie katedros tik tuo atveju, jei dvasininkui tektų atsidėti valstybės reikalams (*exceptis Reipublicae negotiis*)[340]. Tądien taip pat patikslinta, kad, pasibaigus noviciatui, teisę gauti visą atlygį įgis tik kunigo šventimus turintys kapitulos nariai. Diakonams turėjo tekti pusė, subdiakonams – ketvirtadalis išmokų, o prelatai bei kanauninkai, turintys žemesniuosius (akolito) šventimus, ir toliau – nepaisant atlikto noviciato – turėjo likti be teisės pretenduoti į refekcijas ir dalybas[341].

Vis dėlto iš aktų matyti, kad kapitula ne visada laikėsi lygiai griežtos pozicijos aptariamu klausimu. 1599 m. liepos 30 d. ji leido kanauninkui Abraomui Vainai († 1649 IV 14[342]) trims savaitėms (*per tres hebdomadas*) nutraukti noviciatą su sąlyga, kad vėliau pertrauką „atidirbs“ (*Quod spatium… etiam post expirationem quinque mensium sine diariorum participatione compensare tenebitur*). Teigiamas sprendimas leido kanauninkui dalyvauti tėvo, Mstislaulio kašteliono Simono Vainos, laidotuvėse[343]. Savo ruožtu kanauninko Pauliaus Gurnickio († 1632 III 8[344]) noviciato laikotarpis buvo sutrumpintas trimis savaitėmis, atsižvelgiant į tai, kad jis savo lėšomis (*suis sumptibus*) vyko į Borodzičius tvarkyti kapitulos reikalų[345].

3. Kapos mokestis

Remiantis statutu Nr. 12 *Quae pecunia pro cappis a Praelatis et Canonicis coëmendis Capitulo persolvitur*, kiekvienas naujas kapitulos narys buvo įpareigotas parūpinti penkių kapų lietuviškų graišių vertės kapą arba sumokėti

---

[340] LMAVB RS, ACV, IV, l. 118–119v, § 436.

[341] *Ibid.*

[342] LMAVB RS, ACV, XII, p. 566, § 973. Plg. *LKD*, Nr. 7, p. 19.

[343] LMAVB RS, ACV, VII, l. 338v, § 1000.

[344] *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, ed. T. Oracki, t. 1, 1984, p. 72.

[345] LMAVB RS, ACV, VII, l. 338v, § 1002.

tokio paties dydžio sumą į kapitulos kasą. Mainais į tai kapitulos narys įgydavo teisę naudotis kapa iki mirties[346]. Pretekstą priimti tokį nutarimą davė statutas Nr. 4 *Statutum Episcopis ad hanc Ecclesiam Cathedralem quamprimum receptis penitus observandum*, kuriuo Vilniaus vyskupai buvo įpareigoti paaukoti katedros labui 150 vengriškų auksinų (*aureorum hungaricalium*) vertės kieliką su patena[347].

Vis dėlto tikrovėje ne visi vyskupai skubėjo įnešti statutų nurodytą auką. 1524 m. Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių aiškino jau pradėjęs tokią sumą mokėti – tiesa, ne grynais pinigais, o savo darbu[348]. Tenka pripažinti, kad tai buvo ypatinga dosnumo rūšis... Be to, atsižvelgiant į aukščiau aptartą situaciją[349], šis pavyzdys parodo, kad vyskupas Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių selektyviai traktavo statutų potvarkius. Kanauninkas Ambraziejus Beinartas († prieš 1603 I 18[350]), priimtas į kapitulą 1579 m. lapkričio 18 d.[351], po gero pusmečio (birželio 21 d.) sumokėjo 10 kapų lietuviškų grašių mokestį[352]. Užtat 1580 m. lapkričio 5 d. iš kanauninko Baltramiejaus Niedzvickio († 1594 VI 11[353]) prokuratorius paėmė jau 20 kapų lietuviškų grašių[354]. Taigi XVI amžiui bėgant „įsirašymo“ mokesčio suma išaugo keturis kartus.

4. Kapitulos paslaptis

Kiekvienas dvasininkas prieš savo instaliaciją, duodamas priesaiką laikytis katedros įstatymų ir papročių, įsipareigodavo saugoti kapitulos paslaptį; už jos išdavimą grėsė vietos ir balso teisės kapituloje bei metinių pajamų atėmimas. Įdomu, kad kapitulos paslapčių atskleidimas buvo traktuojamas kaip tėvynės

---

[346] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 305.

[347] *Ibid.*, p. 300–301.

[348] LMAVB RS, ACV, I, l. 75v, § 269.

[349] Žr. aukščiau (p. 79).

[350] LMAVB RS, ACV, VIII, l. 17, § 61; *LKD*, Nr. 172, p. 44.

[351] LMAVB RS, ACV, VI, p. 68–69, § 65.

[352] LMAVB RS, f. 43–452, l. 3v.

[353] *Monumenta Sarmatarum viam universae carnis ingressorum Simone Starovolscio primicerio Tarnoviensi collectore*, ed. Szymon Starowolski, Cracoviae, 1655, p. 223; *LKD*, Nr. 371, p. 74.

[354] LMAVB RS, f. 43–452, l. 4.

išdavystė (*proditorem secretorum et proditorem patriae*)[355]. Pašaliniu asmeniu, anot statutų, turėjo būti laikomas ir vyskupas, taip pat posėdyje nedalyvavęs konfratras, kurio atžvilgiu jam nedalyvaujant buvo priimtas kapitulos sprendimas (*etiam episcopo aut fratri absenti, contra quem fuerit facta*)[356]. Apie tai, jog paslapties klausimas taip rigoristiškai traktuotas iš tiesų, liudija 1524 m. rugsėjo 30 d. nutikimas. Tuomet perskaitytas kanauninko Jono Albino († 1528 X 20[357]) laiškas, kuriuo adresantas prašė užtarti jį prieš vyskupą, idant jis galėtų pasiteisinti. Posėdžio metu vyskupas Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių paaiškino kanauninkams, kad Albinas skundė jam konfratrus, išdavinėjo kapitulos paslaptis ir siūlė vyskupui, kaip bausti kapitulą ir kanauninkus, – trumpai tariant, kurstė nesantaiką. Vyskupui pareiškus, kad jis apie visa tai pranešiąs kapitulai, šis iš Albino išgirdęs, kad jei tai padarysiąs, daugiau niekada nieko nebesužinosiąs[358]. Istorijos finalo, deja, nežinome. Vis dėlto Albinas iki pat mirties visateisiškai dalyvavo Vilniaus kapitulos gyvenime[359].

5. Apie generalines ir partikuliarines kapitulas

Viena iš svarbiausių kanauninkų pareigų buvo dalyvavimas kapitulos posėdžiuose – partikuliarinėse ir generalinėse sesijose. Statutais reglamentuota, kad generalinės sesijos turi vykti stabiliu ir iš anksto nustatytu metu, susijusiu su dvasinio globėjo šventėmis. Pavasario sesija turėjo prasidėti kitą dieną po šv. Stanislovo kankinystės minėjimo (gegužės 8 d.), o rudens sesija – rytojaus dieną po šv. Stanislovo relikvijų perkėlimo šventės (rugsėjo 27 d.)[360]. Žiemos sesijos posėdžiai – apie juos statutuose nekalbama – turėjo prasidėti kitą dieną po Švč. Mergelės Marijos Apsivalymo, arba Graudulinės, šventės (vasario 2 d.)[361]. Nors kapitulų sesijų šaukimo terminai buvo pastovūs, jie galėjo nežymiai keistis, jei kelios šventės sutapdavo. Iš mūsų tyrinėjimų matyti, kad XVI a. tokie sutapimai

[355] LMAVB RS, ACV, I, l. 22v, § 25.

[356] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

[357] LMAVB RS, ACV, I, l. 124, § 453; *LKD*, Nr. 792, p. 134.

[358] LMAVB RS, ACV, I, l. 74v, § 254.

[359] *Ibid.*, l. 120v, § 435; l. 121v, § 442.

[360] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 322.

[361] LMAVB RS, ACV, IV, l. 34v, § 120.

įvyko keletą kartų. Viena proga tarp kanauninkų kilo ginčas. 1570 m. vasario 3 d. notaras į aktus įrašė prokuratoriaus Lauryno Volskio († prieš 1584 V 28[362]) skundą prieš vyskupą sufraganą ir prelatą kantorių Jurgį Albiną. Iš įrašo matyti, kad Albinas reikalavo žiemos generalinę sesiją pradėti vasario 3 dieną, o kanauninkai, atsižvelgdami į tądien minimą šv. Blažiejaus iškilmę bei kitas rimtas priežastis, nusprendė posėdžius nukelti į penktadienį po Pelenų dienos (vasario 10 d.). Deja, nežinome, kokios buvo tos priežastys; jos turėjo būti gan svarbios, nes šv. Blažiejaus diena vasario 3 d. buvo minima kasmet. Tada Albinas iškoliojo prokuratorių įžeidžiais žodžiais, taip pažeisdamas jo pareigų neliečiamybę[363]. Prie klausimo grįžta vasario 17 d., kuomet prokuratorius Volskis pareiškė, jog Albinas, paniekindamas jo pareigas, įžeidęs visą kapitulą. Nors tolimesnė įvykių eiga jau nesusijusi su kapitulos posėdžių nukėlimo klausimu, konflikto vystymąsi aptarsime, kadangi įvykiai liudija apie trijų kitų statutų – Nr. 47 (*De generalibus capitulis celebrandis*), Nr. 51 (*De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*) ir Nr. 42 (*De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis*) – recepciją. Mat Albinas kitomis dienomis nebedalyvavo generalinės sesijos posėdžiuose, nors gyvas ir sveikas rezidavo Vilniuje; negana to, bažnyčioje jis nepagrįstai koliojo bažnyčios tarnus ir vikarus. Todėl, remiantis statutais, nutarta jį nubausti kasdienių dalybų ir refekcijų atėmimu iki tol, kol nesusitaikys su prokuratoriumi kanauninku Volskiu ir nepasiteisins dėl nedalyvavimo generalinėje kapitulos sesijoje[364].

Remiantis statutu Nr. 57 *De capitulis particularibus, signanter feriis sextis celebrandis*, eiliniai, partikuliariniai kapitulos posėdžiai turėjo vykti kartą per savaitę – penktadieniais. Įdomu, kad remiantis potvarkiais dalyvavimas partikuliarinėse sesijose – lygiai kaip ir generalinėse – buvo privalomas. Vis dėlto bauda už nepateisinamą nedalyvavimą arba išvykimą anksčiau laiko buvo atitinkamai mažesnė – įprastu atveju būtų grėsęs teisės į refekcijas praradimas. Bausmės dydis buvo susijęs su klausimų, svarstytų posėdžiuose, svarba ir skubumu; jis galėjo prilygti vienos dienos, ištisų savaičių ar net mėnesių refekcijų dydžiui[365].

---

[362] *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 70 (1582–1585). Кніга запісаў № 70 (Копія канца XVI ст.)*, ed. Андрэй Анатольевіч Мяцельскі, Мінск: Беларуская навука, 2008, Nr. 120, p. 186–187. Plg. *LKD*, Nr. 1165, p. 211.

[363] LMAVB RS, ACV, IV, l. 235v–236, § 707–708.

[364] *Ibid.*, l. 241v–242v, § 722.

[365] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

Tačiau grįžkime prie aptariamojo klausimo. Iš aktų analizės matyti, kad posėdžiai dažniausiai atidėlioti dėl pernelyg mažo dalyvių skaičiaus. Iškilmingai paskelbus sesijos pradžią, darbiniai posėdžiai kartais būdavo nukeliami, iki atvyks daugiau kanauninkų. Pavyzdžiui, 1556 m. iškilmingai atidarant pavasario kapitulą dalyvavo vos du prelatai (arkidiakonas Juozapas Jasinskis († prieš 1560 V 15[366]) ir kustodas Paulius Višenskis († prieš 1560 I 9[367])) drauge su vieninteliu kanauninku Petru Arciechovskiu († 1562 IX 1[368])[369]. „Tikrieji" posėdžiai prasidėjo gegužės 12 d., prisidėjus prepozitui Jonui Domanovskiui ir kanauninkui Albertui Grabovskiui († 1570 X 12[370]) [371]. Savo ruožtu 1569 m. gegužės 10 d. posėdis nukeltas kitai dienai, tikintis dalyvių pagausėjimo[372], tačiau gegužės 11 d. niekas daugiau neatvyko[373].

Generalinių sesijų trukmę paprastai lemdavo spręstinų reikalų gausa, todėl sesijos – su pertraukėlėmis – trukdavo nuo kelių dienų iki mėnesio, o kartais ir ilgiau. Partikuliarinės sesijos turėjo būti šaukiamos penktadieniais[374].

Teisės normos nenustatė, kuris kapitulos narys yra įgaliotas šaukti kapitulos posėdžius; remiantis statutu *De generalibus capitulis celebrandis*, pranešimas apie posėdį turėjo būti prikabintas prie bažnyčios durų prieš mėnesį[375]. Taigi, šaukimas (*citatio*) į generalinę rudens sesiją turėjo būti paskelbiamas vėliausiai rugpjūčio pabaigoje. Nepavyko aptikti įrašų, bylojančių apie tai, kad ši pareiga būtų neatliekama. Priešingai, išlikę įrašai liudija, kad pareiga pranešti apie artėjančią kapitulos sesiją buvo vykdoma. 1568 m. rugpjūčio 17 d. partikuliarinėje kapitulos sesijoje, remiantis statutais ir senu papročiu, nuspręsta priimti ir paskelbti (prikabinant ant katedros durų) paraginimą, šaukiantį kapitulos narius atvykti į rudens sesiją[376]. 1557 m. sprendimas paskelbti šaukimą priimtas

---

[366] LMAVB RS, ACV, III, l. 262v, § 786. Plg. *LKD*, Nr. 1021, p. 179.

[367] LMAVB RS, ACV, III, l. 235v–236, § 696. Plg. *LKD*, Nr. 1882, p. 322.

[368] „Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555–1568", ed. Łucjan Kurdybacha, *Kwartalnik Historyczny*, t. 47 (1933), sąs. 1, p. 460.

[369] LMAVB RS, ACV, III, l. 133v–134, § 336.

[370] Pawlikowska, „Kanonik Wojciech Grabowski", p. 185–186.

[371] LMAVB RS, ACV, III, l. 134, § 337.

[372] LMAVB RS, ACV, IV, l. 195v, § 616.

[373] *Ibid.*, l. 195v–196, § 617.

[374] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

[375] *Ibid.*, p. 322.

[376] LMAVB RS, ACV, IV, l. 173, § 566.

žymiai anksčiau – liepos 23 d.[377] Nepaisant to, dalyvių skaičius generalinėse sesijose (iki pat jų pabaigos) būdavo nedaug didesnis nei partikuliarinių sesijų metu[378].

Nors nėra išlikusio originalo, disponuojame 1521 m. rugpjūčio 1 d. data pažymėto šaukimo į rudens sesiją nuorašu, į kapitulos aktus įrašytu 1521 m. rugsėjo 29 d. Jo tekstas byloja, kad kapitula pranešdavo savo nariams apie posėdžius ir kviesdavo juose dalyvauti, remdamasi papročiu ir statutais. Šaukime buvo nurodoma ir informacija apie planuojamų posėdžių datą ir vietą. Be to, iš rašto matyti, kad svarbiausia posėdžių tema buvo bažnytinės nuosavybės (kilnojamojo ir nekilnojamojo turto) administravimo klausimai. Šaukime taip pat buvo informuojama apie sankcijas, gresiančias neatvykus į posėdį[379].

Statutas Nr. 49 *De pulsu ad generale capitulum* reglamentavo, kad nuo pat pirmosios iki paskutinės sesijos dienos Vilniaus prelatai ir kanauninkai turėjo būti šaukiami į posėdžius skambinant varpu. Visi turėjo susirinkti kapitulos salėje prieš Pirmąją liturginę valandą, tad skambinti reikėjo atitinkamai anksčiau. Nedalyvaujantieji turėjo *ipso facto* prarasti teisę į tos dienos refekcijas[380]. Varpai buvo pastovus gyvenimo ritmo elementas Ankstyvųjų Naujųjų laikų Vilniuje[381]. Apie tai, kokią svarbią funkciją kapitulos gyvenime atliko varpai, ir kad statutai nebuvo vien negyva raidė, liudija 1571 m. vasario 6 d. pavyzdys. Tądien turėjo prasidėti žiemos generalinės sesijos posėdžiai, tačiau, neįvykdžius reikalavimo prieš Pirmąją liturginę valandą specialiai skambinti didžiuoju varpu, kapitulos salėje dalis jos narių laiku nepasirodė. Todėl posėdžiai prasidėjo tik vasario 8 d., dviem dienomis vėliau[382].

Taisyklės įpareigojo kapitulos narius rinktis į posėdžius tam skirtoje vietoje. Įprastinė posėdžių vieta buvo kapitulos salė. Nors dažniausiai ir buvo posėdžiaujama būtent ten, retkarčiais kanauninkai susitikdavo vieno iš jų namuose arba vyskupo rūmuose. Pavyzdžiui, 1524 m. gegužės 11 d. kanauninkai Martynas

---

[377] LMAVB RS, ACV, III, l. 164v–165, § 414.

[378] Šia tema žr. Pawlikowska, „The Challenge of Trent", p. 37–55.

[379] LMAVB RS, ACV, I, l. 41v–42, § 63.

[380] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 323.

[381] Žr. David Frick, „The Bells of Vilnius: Keeping Time in a City of Many Calendars", in: *Making Contact: Maps, Identity, and Travel*, edd. Glenn Burger, Lesley B. Cormack, Jonathan Hart, Natalia Pylypiuk, Edmonton: University of Alberta Press, 2003, p. 23–59.

[382] LMAVB RS, ACV, V, l. 24–24v, § 74–75.

Dušnikietis, Jonas Silvijus Amatas ir Albertas Vieležinskis posėdžiavo Jono Albino namuose[383]. Galimas dalykas, tai lėmė reikalo, dėl kurio jie buvo susirinkę, pobūdis. Vienas iš posėdžio dalyvių buvo Vilniaus pilininkas Ulrichas Hozijus (*Hose*), kardinolo Stanislovo Hozijaus tėvas; jį kapitula buvo ekskomunikavusi dėl činšo nesumokėjimo už kapitulos sklypą[384]. Ekskomunika ir interdiktas, draudę atitinkamai eiti Komunijos ar įžengti į bažnyčią, buvo dažniausiai naudojama Bažnyčios sankcija piniginių baudų nesumokėjimo arba valdų imuniteto pažeidimo atveju[385].

Taip pat ir vėliau posėdžiai kartais vykdavo kanauninkų namuose. 1550 m. rugsėjo 28 d. ir 1551 m. sausio 14 d. posėdžiauta pas kanauninką Joną Kunickį († prieš 1552 VI 30[386])[387]. 1551 m. balandžio 17 d. posėdis vyko Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio rūmuose[388]. 1576 m. gegužės 9 d. kapitulos nariai susirinko virš zakristijos[389].

Įpareigojančią galią turėjo tik generalinėse sesijose priimti sprendimai bei statutai (apie tai jau kalbėta). Partikuliarinių sesijų nutarimai galėjo būti kvestionuojami. Šiuo klausimu kapitula elgėsi gana atsargiai ir tik retai darydavo išimtis iš nustatytų normų. Atrodo, kad dėl šios priežasties 1588 m. vasario 4 d., planuodama pokalbį su kardinolu Jurgiu Radvila apie įvairius Bažnyčios reikalus, kapitula nusprendė jį surengti arba tuo metu vykstančios generalinės sesijos metu, arba vėliau. Antruoju atveju padaryta išlyga, kad ta proga priimsimi sprendimai turės tokią pat galią kaip priimtieji generalinių sesijųų metu[390].

Generalinės sesijos posėdžius paprastai užbaigdavo uždarymo dekreto skaitymas ir malda į Šv. Dvasią.

---

[383] LMAVB RS, ACV, I, l. 70v, § 236.

[384] *Ibid.*, l. 41v, § 61; l. 70v, § 236.

[385] Beata Wojciechowska, „Wokół problemu ekskomuniki w Małopolsce w późnym średniowieczu“, in: *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym*, edd. Waldemar Kowalski ir Jadwiga Muszyńska, Kielce-Gdańsk: Kieleckie Towarzystwo Naukowe Officina Ferberiana , 2001, p. 63–72.

[386] LMAVB RS, ACV, III, l. 30, § 93; Pawlikowska, „Wojciech Grabowski z Sierpca“, p. 192; *LKD*, Nr. 825, p. 140.

[387] LMAVB RS, ACV, III, l. 2v, § 5; l. 5–5v, § 10.

[388] *Ibid.*, l. 8, § 16.

[389] LMAVB RS, ACV, V, l. 206v, § 572.

[390] LMAVB RS, ACV, VII, l. 79–79v, § 155.

6. Apie statutų skaitymą

Kapitulos statutai labai smulkmeniškai reguliavo įvairias kapitulos veikimo sferas. Statutas Nr. 50 *De legendis Statutis in capituli generalis initio* nustatė, kad kanauninkai po votyvinių Mišių į Šv. Dvasią, suėję į kapitulos salę ir prieš pradėdami darbinę posėdžių dalį, turi išklausyti statutų (ištisų tekstų arba jų santraukų), skaitomų kapitulos notaro arba prokuratoriaus (*in principio cuiuslibet generalis capituli nullatenus ad aliquos tractatus procedatur,* ***nisi Statuta ipsa vel ad minus eorum summaria*** *per Procuratorem seu Notarium Capituli publice perlegantur* [išskirta mano – WPB][391]. Už pareigos skaityti statutus nevykdymą *ipso facto* grėsė piniginė bausmė. Prokuratorius galėjo prarasti iš dalybų gaunamus pinigus, o notaras – teisę į pajamas, gaunamas už dokumentų įrašymą (*oblatio*). 1541 m. notarui Mikalojui Lomžiškiui statutų skaitymas iš viso užėmė keturias dienas[392], o 1561 m. skaityti statutus pavesta prokuratoriui Viktorinui Virbickiui († 1587 II 10[393]), kuris susitvarkė su šia užduotimi per dvi dienas[394]. Įdomu, kad 1575 m. gegužės 9 d., pradedant pavasario generalinės sesijos posėdžius, nedalyvaujantį prokuratorių Volskį pavaduojantis kanauninkas Stanislovas Goreckis († prieš 1585 III 22[395]) pavedė skaityti statutus kanauninkui Tomui Makoveckiui († 1586, tarp X 6 ir XI 14[396])[397], – nors posėdyje dalyvavo ir kapitulos notaras.

Apie įsakymą skaityti ir priminti statutus kalbama ir statute Nr. 54 *De omnimoda Statutorum observatione et exsecutione*[398]. Jis įpareigojo prokuratorius ne tik skaityti statutus, bet ir vykdyti juose esančius potvarkius. Todėl vienas iš prokuratoriams keliamų reikalavimų buvo mokėti statutus atmintinai. Kad praktikoje pasitaikydavo įvairių atvejų, liudija 1522 m. vykusi kanauninko Rapolo Choteckio, spalio 9 d. pateikusio žodinį skundą dėl prokuratoriaus Vieležinskio,

---

[391] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 323.

[392] LMAVB RS, ACV, II, l. 156, § 367.

[393] *LKD*, Nr. 2529, p. 417–419.

[394] LMAVB RS, ACV, IV, l. 33–33v, § 114–115.

[395] LMAVB RS, ACV, VI, p. 414–415, § 319.

[396] LMAVB RS, ACV, VII, l. 41, § 77; *LKD*, Nr. 2470, p. 404.

[397] LMAVB RS, ACV, V, l. 174, § 491.

[398] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 325.

byla: ieškovas skundėsi negavęs refekcijų ir kasdienių dalybų. Prokuratorius, remdamasis statutais, priminė, kad kiekvienas naujas kapitulos narys pirmus penkis noviciato mėnesius neturi teisės į refekcijas. Tuomet kapitula nusprendė patikrinti statutus šiuo klausimu ir atidėjo posėdį iki rytdienos[399]. Deja, nežinome tikslios Choteckio instaliacijos dienos – tik tai, kad kanauninku jis buvo bent jau nuo 1522 m. liepos 11 dienos[400]. 1522 m. spalio 13 d. Choteckis vėl iškėlė klausimą dėl refekcijų mokėjimo. Tuomet, nuomonėms išsiskyrus, nuspręsta perduoti klausimą Vilniaus vyskupo sprendimui[401]. Mėginant patikslinti Choteckio tapimo kapitulos nariu datą, esminės reikšmės turi bylos finalas: dar tą pačią dieną Choteckis, remdamasis instaliacijos metu duota priesaika, savo skundą atsiėmė. Taigi atrodo, kad jis sutiko su tuo, kad kaip novicijus – tegu ir nusipelnęs kapitulai – neturi teisės tikėtis atlygio[402].

Kiekvienas kanauninkas už tai, kad klausė skaitomų statutų, turėjo gauti dviejų lietuviškų grašių atlygį. Kapitula uoliai rūpinosi, kad statutai būtų skaitomi – pirmiausia dėl to, kad jos nariai ginčytinose situacijose nesiteisintų statutų nežinojimu. Tai, kad skaitymas (ir klausymas) buvo dėmesio ir laiko reikalaujanti veikla, liudija įrašai, bylojantys, jog kartais šis užsiėmimas pareikalaudavo nuo kelių iki keliolikos valandų kelių dienų laikotarpiu. 1529 m. rugsėjo 28 d. statutus pradėta skaityti po votyvinių Mišių, o baigta rugsėjo 30 d. posėdyje[403]. 1532 m. statutų skaitymas teužtruko dalį vienos dienos[404]. Po kelerių metų, 1537 m. rugsėjo 28 d., kapitulos nariai skaitomų statutų klausė tris dienas[405]. Po dvejų metų, 1539 m., dvi dienas buvo skaitomi tik statutų punktai[406]. 1544 m. statutai skaityti dvi dienas[407]. 1569 m. gegužės 10 d. perskaityta tik dalis statutų[408], o 1571 m. gegužės 9 d. perskaityta tik didžioji statutų dalis[409]. Panaši praktika stebima ir amžiaus

[399] LMAVB RS, ACV, I, l. 54v, § 134.

[400] *Ibid.*, l. 46v, § 73.

[401] *Ibid.*, l. 55v, § 143.

[402] *Ibid.*, l. 56v, § 148.

[403] *Ibid.*, l. 132, § 485 a-b.

[404] *Ibid.*, l. 149v, § 543.

[405] LMAVB RS, ACV, II, l. 62–62v, § 142.

[406] *Ibid.*, l. 118–118v, § 258.

[407] *Ibid.*, l. 173, § 419.

[408] LMAVB RS, ACV, IV, l. 196, § 616–617.

[409] LMAVB RS, ACV, V, l. 36v, § 111.

pabaigoje. 1598 m. rugsėjo 28 d.[410], 1599 m. vasario 4 d.[411] ir 1599 m. rugsėjo 28 d.[412] perskaityta tik dalis kapitulos statutų (*in parte lecta*; *in parte legerunt*).

Čia kyla klausimas: kodėl įvairavo skaitymui skiriamo laiko trukmė? Tvirtinimas, kad tai lėmė skaitančiojo sugebėjimai, būtų truizmas. Atrodo, kad taip galėjo nutikti dėl to, kad statutų skaitymas kartais būdavo atidedamas, norint užsiimti skubesniais reikalais. Kaip taisyklė, po keleto dienų būdavo grįžtama prie statutų skaitymo, tačiau protokolą sudarinėjęs notaras galėjo ne visada užfiksuoti tokią detalę. Taip manyti skatina 1570 m. rugsėjo 28 d. įrašas. Tuomet, kapitulos nariams susirinkus salėje ir užėmus savo vietas, statutų skaitymas buvo atidėtas vėlesniam laikui, iš karto pradedant dalykinius posėdžius[413]. Vis dėlto po kelių dienų (spalio 2 d.) prokuratorius Laurynas Volskis, prašant kapitulai, atliko savo pareigą[414].

Be abejo, statutų skaitymo trukmę lemdavo ir tai, kad jie ne visada būdavo skaitomi ištisai. Tai iškalbingai nurodo 1572 m. rugsėjo 30 d. įrašas, iš kurio matyti, jog kelias valandas (iki pietų) buvo skaitomos statutų antraštės (*rubrum*), informuojančios apie jų turinį[415]. 1573 m. rugsėjo 28 d. prokuratorius Laurynas Volskis pradėjo skaityti statutus ištisai, tačiau į pabaigą apsiribojo antraščių skaitymu[416]. Aptariamo dalyko kontekste neįmanoma apeiti klausimo: iš kokio statutų egzemplioriaus buvo skaitoma? 1587 m. gegužės 13 d. protokole notaras pažymėjo, kad garsiai ir raiškiai buvo perskaityti „senieji statutai“[417]. Galbūt naudotasi 1515 m. sąvadu? Atrodo, kad dėl praktinių sumetimų vargiai galėjo būti skaitomi nutarimai, priimti kapitulos posėdžių metu ir įrašyti į jos aktų knygas.

7. Dalyvavimas posėdžiuose

Nuolatinė posėdžių darbotvarkės dalis buvo dalyvaujančiųjų sąrašo tikrinimas. Buvo tikimasi, kad nedalyvaujantieji – laišku ar per tarpininką – praneš kapitulai apie neatvykimo priežastis. Po to kapitulos nariai sprendė, ar konstatuotą konfratrų

[410] LMAVB RS, ACV, VII, l. 325–325v, § 938.

[411] *Ibid.*, l. 329, § 956.

[412] *Ibid.*, l. 339, § 1003.

[413] LMAVB RS, ACV, V, l. 1, § 1–2.

[414] *Ibid.*, l. 1v, § 3–4.

[415] *Ibid.*, l. 76v, § 246.

[416] *Ibid.*, l. 111v–112, § 340.

[417] LMAVB RS, ACV, VII, l. 63v, § 120.

nedalyvavimą galima pateisinti, ar – nepateikus pakankamai pagrįstų motyvų – nedalyvaujantįjį reikia bausti. Antai 1522 m. rugsėjo 30 d. prelatą prepozitą, Kameneco vyskupą Lauryną Miendzyleskį teisino prelatas kustodas, Kijevo vyskupas Jonas Filipavičius: jis pareiškė, kad Miendzyleskis neatvyko į kapitulos sesiją, nes tuo metu buvo toli nuo Vilniaus[418]. Kanauninkas Albertas Rožanietis teisino Mikalojaus Žukovskio († po 1531[419]) nedalyvavimą prasta sveikatos būkle[420]. Kanauninkas Mikalojus Volbožietis pranešė, kad prelatą arkidiakoną, Lucko vyskupą Paulių Alšėniškį († 1555 IX 4[421]) užlaikė svarbūs reikalai[422]. Savo ruožtu kanauninkas Choteckis stengėsi pateisinti prelatą dekaną Viežgailą[423]. Pastebėtina, kad Viežgaila ir Alšėniškis neakivaizdžiai patikino kapitulą nekvestionuosiantys jos priimtų sprendimų. Vis dėlto generalinio prokuratoriaus Vieležinskio siūlymu kapitula nusprendė sprendimą atidėti iki posėdžių pabaigos – drauge laukdama, kad įgaliotiniai pateiktų pateisinimo įrodymus[424].

Kapitulos įstatymuose dalyvavimui posėdžiuose buvo skirta daug dėmesio; apie tai liudija baudžiamosios sankcijos. Remiantis statutu Nr. 48 *De poena non venientium ad generale capitulum aut eo non concluso recedentium*, bausmė už nepateisinamą neatvykimą, pavėlavimą arba išvykimą generalinei sesijai dar nepasibaigus (be svarbios priežasties) turėjo sudaryti vieną kapą lietuviškų grašių[425].

Šis nutarimas pakartotas 1522 m. spalio 1 d. posėdyje. Tuomet, pirmininkaujant vyskupui Jonui iš Lietuvos Kunigaikščių, kanauninkai Albertas Rožanietis, Jonas Albinas, Jonas Amatas, Stanislovas Dambrovka, Albertas Vieležinskis ir Rapolas Choteckis nutarė, kad prelatai ir kanauninkai, neatvykę į metinę generalinę kapitulos sesiją, ne tik praras teisę į refekcijas, bet ir bus baudžiami vienos kapos lietuviškų grašių dydžio bauda, išskaičiuojama *ex fundo*. Be to, jie turėjo vienam kartui prarasti opcijos teisę pretenduojant į kapitulos namus ir

---

[418] LMAVB RS, ACV, I, l. 51, § 103a.

[419] *Matricularum Regni Poloniae summaria*, ed. Th. Wierzbowski, t. 2, Varsaviae: Typis officinae C. Kowalewski, 1912, Nr. 5861.

[420] LMAVB RS, ACV, I, l. 51, § 104b.

[421] *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 2, ed. Paulius Rabikauskas, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1978, p. 14, išn. 38; *LKD*, Nr. 1877, p. 320.

[422] LMAVB RS, ACV, I, l. 51, § 105c.

[423] *Ibid.*, l. 51v, § 106.

[424] *Ibid.*

[425] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 322.

dvarus[426]. 1520 m. spalio 20 d. už nepateisintą nedalyvavimą rudens generalinėje sesijoje kanauninkas Mikalojus Žukovskis buvo nubaustas vienos kapos bauda[427], tačiau 1521 m. kovo 20 d., nubaustajam prašant, kapitula panaikino nuosprendį ir bausmę atšaukė[428]. 1524 m. kovo 4 d. prelatai ir kanauninkai nusprendė iš broliškos meilės ir dėkingumo už pasitarnavimą kapitulai reziduojant karaliaus dvare dovanoti bausmę už nedalyvavimą prelatui dekanui Viežgailai. Drauge, prokuratoriui Vieležinskiui pasiūlius, nuspręsta nevykdyti kanauninkui Žukovskiui paskirtos bausmės už nedalyvavimą generalinėje sesijoje[429].

Iš kapitulos aktų matyti, jog baudžiant nedalyvaujančiuosius ne visada buvo norima laukti posėdžių pabaigos. Ypač dideliu uolumu šiuo požiūriu išsiskyrė prokuratoriai Albertas Rožanietis ir Jonas Amatas, kurie jau pačioje sesijos pradžioje (1521 m. rugsėjo 28 d.) pasiūlė nedalyvaujantiesiems pritaikyti statutų nuobaudas už nepaklusnumą (*contumacia*). Vis dėlto kapitula nusprendė atidėti sprendimą iki posėdžių pabaigos[430]. 1571 m. vasario 23 d. prokuratorius atvirkščiai – tik generalinei sesijai baigiantis – pasiūlė nubausti kanauninkus, kurie neatvyko posėdžiauti, nepaisydami iš anksto, atitinkamu metu, prie katedros durų pakabinto šaukimo. Atsakydamas į tai ir remdamasis statutais, sesijos pirmininkas prelatas Roizijus nedalyvavusiuosius pasmerkė[431].

Apie tai, kad XVI amžiui artėjant į pabaigą kanauninkai uoliau žiūrėjo statutų vykdymo ir stengėsi, kad konfratrai būtų atskaitingi už savo prievolės vykdymą, liudija 1569 m. spalio 25 d. pavyzdys. Tądien posėdžio dalyviai pavedė prokuratoriui nubausti – remiantis statutų raide – kanauninkus, kurie, nepaisydami šaukimų į posėdžius ir būdami Vilniuje, atvykdavo vien į penktadieninius susirinkimus[432].

8. Refekcijos

Iš statuto Nr. 42 *De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis* matyti, jog kasdienė (kassavaitinė) refekcijų išmokėjimo sistema turėjo paskatinti

[426] LMAVB RS, ACV, I, l. 51v, § 108.

[427] *Ibid.*, l. 33, § 37a.

[428] *Ibid.*, l. 37, § 50.

[429] *Ibid.*, l. 69, § 227.

[430] *Ibid.*, l. 41v, § 62.

[431] LMAVB RS, ACV, V, l. 28–28v, § 91.

[432] LMAVB RS, ACV, IV, l. 226, § 685.

kanauninkus reziduoti prie katedros ir atlikti liturgines priedermes. Kapitulos narys, pričiuptas mėginantis gauti jam nepriklausančias refekcijas, turėjo būti ekskomunikuotas *ipso facto*; bausmė turėjo galioti iki neteisėtai gauta suma bus grąžinta[433]. Šiam klausimui skirtas ir statutas Nr. 45 *De non venientibus ad Missas et primas vesperas diebus festis*, kuriuo reikalauta, kad kanauninkai dalyvautų Mišiose (nuo pat pradžios iki pabaigos) ir mišparuose[434].

Teisę į refekcijas ir dalybas turėjo prie katedros reziduojantys ir pamaldose dalyvaujantys kapitulos nariai, baigę penkių mėnesių trukmės noviciato laikotarpį[435]. Šios nuostatos laikytasi gan skrupulingai, gal net smulkmeniškai, kaip matyti iš 1524 m. rugpjūčio 3 d. pavyzdžio. Tądien kanauninkas Andriejus Nadboras pranešė kapitulai, kad nuo jo instaliacijos praėjo penki mėnesiai, tad jis turįs teisę gauti refekcijas[436]. Iš tiesų Nadboras perėmė kanoniją 1524 m. vasario 12 d.[437], tad jo noviciatas buvo baigęsis liepos 12 dieną.

Be įprastinių refekcijų pinigais, kapitulos prokuratorius korporacijos nariams dalydavo duoną, o Gavėnios metu – ir silkes (po 20 silkių kiekvieną trečiadienį, penktadienį ir šeštadienį kiekvienam reziduojančiam konfratrui)[438]. Drauge su refekcijomis kapitulos nariai galėjo tikėtis gauti ir porciją medaus – kaip papildomą atlygį. 1562 m. birželio 12 d., remiantis senu papročiu, nutarta visiems reziduojantiems konfratrams išdalyti šviežio medaus[439].

Ilgainiui kapitulos nariai pradėjo gauti natūralių produktų atitikmenis grynaisiais pinigais. Taip pat keitėsi išmokų dažnumas. Svarbu pažymėti: nors šaltiniuose dažniausiai kalbama apie **kasdienes** dalybas bei refekcijas, iš tiesų jos buvo duodamos kartą per savaitę. Tokia nuostata įvesta gan anksti, nes jau 1520 m. spalio 6 d. kapitula pavedė prokuratoriams mokėti refekcijas reziduojantiems jos nariams kiekvieną penktadienį[440]. Veikiausiai ši savaitės diena parinkta dėl to, kad tuomet buvo šaukiamos partikuliarinės kapitulos. Įprastinė refekcijų ir dalybų teikimo vieta buvo kapitulos salė. Iš 1529 m. vasario 12 d. įrašo

---

[433] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 320.

[434] *Ibid.*, p. 321.

[435] *Ibid.*, p. 305–306.

[436] LMAVB RS, ACV, I, l. 71, § 239.

[437] *Ibid.*, l. 67v, § 219.

[438] LMAVB RS, ACV, IV, l. 47, § 173.

[439] *Ibid.*, l. 62, § 226.

[440] LMAVB RS, ACV, I, l. 33.

žinome, kaip (bent jau Vilniaus kapituloje) vykdavo dalybų procesas. Mat tuomet kapitulos nariai nusprendė įvesti tokį paprotį: prokuratoriai turi pirmiausia ant stalų išdėlioti korteles su reziduojančių konfratrų vardais, o dalijimo procedūrą pradėti tik nuskaičiavę eventualias baudas už nerezidavimą[441].

Išlikę kapitulos finansiniai registrai leidžia sužinoti ne tik konkrečią savaitę Mišias prie didžiojo altoriaus aukojusio dvasininko vardą ir pavardę, bet ir tai, kokį atlygį jis už tai gavo. Mišias aukoję dvasininkai galėjo tikėtis 48 lietuviškų grašių atlygio per savaitę, o jose dalyvavusiems konfratrams priklausė po du lietuviškus grašius kasdien (bent jau taip nurodyta statute Nr. 42). Solidesnį atlygį kapitulos nariai gaudavo XVI a. antroje pusėje. 1574 m. spalio 20 d. nutarta kiekvienam kapitulos nariui už dalyvavimą generalinėje sesijoje duoti po šešias statines šviežio medaus. Be to, pažymėta, kad praeitais metais (1573) refekcijoms buvo gaunama vos po keturias kapas lietuviškų grašių kas savaitę, nors anksčiau išmokos siekdavusios septynias kapas. Kadangi 1574 m. buvo mokama po šešias kapas lietuviškų grašių, nutarta išmokas viena kapa padidinti[442].

Hipotezę, kad refekcijų ir dalybų dydis buvo susijęs su prie katedros reziduojančių konfratrų skaičiumi, patvirtina 1533 m. spalio 10 d. įrašas. Tuomet nuspręsta sumažinti kapitulos nariams išmokamas refekcijas iki dviejų grašių per dieną. Sprendimas motyvuotas tuo, kad posėdžiuose dalyvavo daugiau asmenų nei paprastai. Prieš tai, praėjusioje kapitulos sesijoje refekcijos – atvirkščiai – buvo padidintos, atsižvelgiant į sumažėjusį dalyvių skaičių[443]. Tokia pati – dviejų grašių – suma statutų buvo numatyta mokėti prelatams ir kanauninkams eilinėmis dienomis. Už dalyvavimą apeigose Advento metu (nuo pirmojo Advento sekmadienio iki Kalėdų vigilijos imtinai) ir per visą Gavėnią (nuo Pelenų dienos iki Didžiojo šeštadienio imtinai), taip pat už dalyvavimą procesijose, rengiamose šv. Morkaus dieną, Šv. Kryžiaus dienomis (pirmadienį, antradienį ir trečiadienį prieš Šeštines), Devintinių šventės oktavos ir Švč. Mergelės Marijos Gimimo šventės oktavos dienomis, bei už dalyvavimą tomis kapitulos generalinių sesijų dienomis, kuriomis skaitomi statutai, kapitulos nariams priklausė dvigubai didesnė išmoka – 4 lietuviški grašiai kasdien. Už dalyvavimą svarbiausiose iškilmėse buvo mokama 6 lietuviški grašiai; kapitulos statutuose įvardytos Kalėdos, šv. Stepono

[441] LMAVB RS, ACV, I, l. 125, § 457.

[442] LMAVB RS, ACV, V, l. 160–161, § 462–465.

[443] LMAVB RS, ACV, II, l. 6, § 27–28.

(antroji Kalėdų diena) ir šv. Jono Evangelisto (trečioji Kalėdų diena) šventės, Trijų Karalių (Kristaus Apsireiškimo; sausio 6 d.), Graudulinės (Švč. Mergelės Marijos Apsivalymo, dabar – Kristaus Paaukojimo; vasario 2 d. – 40-oji diena po Kalėdų), Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai (kovo 25 d.) iškilmės, trys Velykų dienos, Šeštinės (Kristaus Žengimo į dangų iškilmė; 40-oji diena po Velykų), Sekminės (Šv. Dvasios Atsiuntimo iškilmė; 50-oji diena po Velykų), Švč. Trejybės iškilmė (sekmadienis po Sekminių), Devintinės (Kristaus Kūno ir Kraujo iškilmė; 60-oji diena po Velykų), Švč. Mergelės Marijos šventės (Apsilankymo, liepos 2 d.; Ėmimo į dangų, arba Žolinės, rugpjūčio 15 d.; Gimimo, arba Šilinės, rugsėjo 8 d.; Paaukojimo, lapkričio 21 d.; Nekaltojo Prasidėjimo, gruodžio 8 d.), bažnyčios pašventinimo minėjimas, dvi šv. Stanislovo šventės (gegužės 8 d. ir rugsėjo 27 d.) bei Visų Šventųjų iškilmė[444].

Įdomu, kad statutai ne vien labai smulkmeniškai reglamentavo atvejus, kuriais kapitulos nariams priklausydavo teisė gauti refekcijas, bet ir situacijas, kuomet refekcijų buvo netenkama. Kapitulos siūlymu prokuratorius galėjo atsisakyti jas išmokėti, jei, pvz., prelatas ar kanauninkas dalyvautų iškilmėse nederamai apsirengęs. Remiantis statutais, kapitulos nariai Mišių metu turėjo vilkėti (d)almucijas (*dalmucium*)[445] – ilgą juodą kailinį, vilnonį arba šilkinį apsiaustą su gobtuvu[446]. Čia reikia pridėti, kad šaltinių užuominos apie Vilniaus kapitulos narių aprangą yra labai negausios.

Remiantis statutu Nr. 17 *De celebratione dierum festorum*, kasdienių refekcijų netekdavo ir kapitulos nariai, liepdavę savo valstiečiams ir valdiniams (*coloni et subditi*) dirbti šventadieniais[447]. Jau minėtas statutas Nr. 45 nustatė, kad kasdienės refekcijos nepriklauso asmenims, nesulaukiantiems Mišių pabaigos. Už iškilmingų mišparų praleidimą grėsė vieno grašio bauda, kuri galėjo būti išskaičiuota iš refekcijų[448]. Kaip minėta, kasdienių dalybų praradimas grėsė ir už nepateisinamą nedalyvavimą generalinėse[449] bei partikuliarinėse[450] kapitulos

---

[444] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 319-320.

[445] *Ibid.*, p. 308.

[446] Irena Turnau, *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa: Semper, 1999, p. 13.

[447] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 308.

[448] *Ibid.*, p. 321.

[449] *Ibid.*, p. 322.

[450] *Ibid.*, p. 326.

sesijose. Remiantis statutu Nr. 62 *De paenis negligentium tempestive venire ad vigilias et Missas mortuorum*, refekcijas taip pat prarasdavo ir tie kapitulos nariai, kurie praleisdavo pirmąjį vigilijų nokturną arba aniversarijų Mišių už mirusius konfratrus introitą bei *Kyrie*[451].

Šiame kontekste įdomiai skamba statutas Nr. 67 *De poena eorum, qui loca et stalla sua in choro dimittunt*, iš kurio matyti, jog prelatai ir kanauninkai tiek šiokiadieniais, tiek šventadieniais privalėjo ne vien būti bažnyčioje, bet ir sėdėti stalėse egzekvijų, aniversarijų, Mišių ir mišparų metu; už šio nurodymo nepaisymą grėsė vieno grašio atėmimas iš kasdienių dalybų[452]. Tokios taisyklės priėmimas liudija, kad kapitulos nariai, tikėtina, gan dažnai vaikščiodavo po bažnyčią, šitaip veikiausiai keldami pasipiktinimą.

9. Kaimo valdų ir miesto namų opcijos

Statutai numatė, kad opcijos teisę iš principo turintiems kapitulos nariams renkantis dvarą ir namą galiojo tvarka, pagal kurią pirmumo teisę turėjo ilgesnį narystės stažą turintys asmenys, kvalifikuoti kaip galintys konkrečiu atveju pretenduoti į vakuojančią kapitulos nuosavybę. Kokiu nors turtu jau disponuojantis kapitulos narys galėjo perimti vakuojantį dvarą arba namą su sąlyga, kad turimą grąžins; tai negaliojo naujiems kapitulos nariams, kurie pirmą kartą pretendavo į nuosavybę, tad neturėjo ką grąžinti.

Opcijos principams skirti septyni statutai. Trys iš jų detaliai reglamentuoja taisykles, o keturi patikslina, kaip reikia saugoti kapitulos nuosavybę ir ja rūpintis. Statutas Nr. 22 *De conferendis domibus et praestimoniis, ac beneficiis quomodolibet vacantibus providendis* numatė, kad opcijas galima rengti dvejopu metu. Jei dvaras arba namas imtų vakuoti laikotarpiu tarp generalinių sesijų, visus opcijos teisę turinčius prelatus ir kanauninkus reikėjo bent prieš du mėnesius informuoti apie artėjančius „valdų mainus“. Toks pranešimas turėjo būti pakabintas ant katedros durų, prieš tai atlikus egzekvijas už mirusį turto valdytoją. Jeigu vakancija ištiktų generalinės sesijos metu arba iki artimiausios generalinės sesijos likus mažiau nei dviem mėnesiams, opciją reikėjo rengti

[451] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 328.

[452] *Ibid.*, p. 330.

artimiausiame sesijos posėdyje. Statutai numatė, kad opcijos teise galėjo pasinaudoti tik posėdyje asmeniškai dalyvaujantys kapitulos nariai, ir eliminavo galimybę neatvykusiems dvasininkams pretenduoti į nuosavybės dalybas per savo paskirtus įgaliotinius. Jeigu kokiu nors būdu kapitulos narys vis dėlto perimtų valdą arba namą tarpininkaujant įgaliotiniui, tokia opcija privalėjo būti anuliuota[453].

Taigi opciją reikėjo rengti nuo vakancijos paskelbimo praėjus ne ilgiau kaip dviem mėnesiams arba artimiausios generalinės sesijos metu. Jeigu opcijos data sutapdavo su generalinės sesijos laikotarpiu, prokuratorius nebeprivalėjo atskirai skelbti apie artėjančią opciją, kadangi kiti statutai įpareigojo kapitulos narius atvykti į sesijas[454]. Antai mirus kanauninkui Albertui Grabovskiui († 1570 X 12) ėmė vakuoti Didžiojo Koženio valda. Vakancija buvo paskelbta spalio 17 d.[455] Kol buvo prieita iki opcijos, jos data buvo keletą kartų atidėta, atsižvelgiant į menką dalyvių skaičių[456]. Svarstymai pradėti lapkričio 6 d. Pirmasis su prašymu suteikti jam dvarą kreipėsi kanauninkas Laurynas Volskis; jam atsakyta, kad prieš leisdami dalyvauti opcijoje kapitulos nariai turi atlikti iki šiol jo administruoto turto reviziją[457]. Tokią veiksmų eigą reglamentavo statutas Nr. 35 *De domibus taxandis* – juo nurodyta prieš perduodant namą naujam valdytojui nustatyti jo kainą ir įvertinti būklę[458]. Reikalas komplikavosi lapkričio 8 d., kai dėl vakuojančios valdos ėmė ginčytis kanauninkai Tomas Makoveckis ir Jonas Ostrovskis († po 1579 VIII 27[459]). Galbūt dėl to, nepaisant anksčiau išreikštų abejonių, lapkričio 17 d., t. y. praėjus lygiai mėnesiui nuo vakancijos paskelbimo, valda pripažinta Laurynui Volskiui[460]. Pavyzdžiai, kaip antai 1586 m. gruodžio 12 d. įrašas, liudija, kad opcijos vyksmui įtakos turėdavo aktualijos – t. y. jos terminas galėjo būti nukeliamas atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Tuo pačiu statutai nebuvo negyva įstatymo raidė, niekieno nepaisomas potvarkis. Tuomet

---

[453] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 311–312.

[454] Plg. LMAVB RS, ACV, VII, § 89, l. 48v–49.

[455] LMAVB RS, ACV, V, l. 4, § 15–17.

[456] *Ibid.*, l. 7, § 27–28.

[457] *Ibid.*, l. 7v–8, § 29–31.

[458] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 316.

[459] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI*, p. 230, Nr. 404.

[460] LMAVB RS, ACV, V, l. 9v, § 37–39.

prokuratoriui patarta: atsižvelgiant į tai, kad prelatas kustodas Benediktas Vaina († 1615 X 22[461]) kapitulos reikalais išvykęs į Gardiną, kapitula turinti atidėti opciją iki jis grįš[462].

Remiantis statutu Nr. 23 *Uni non debent concedi duae domus capitulares, nec duae villae praestimoniales*[463], vienas kapitulos narys negalėjo valdyti daugiau nei vieną dvarą ir vieną namą. Kiekvienas prelatas ar kanauninkas, perėmęs naują nuosavybę, privalėjo nedelsdamas atsisakyti teisės į ligi tol turėtą turtą, kuris savo ruožtu tapdavo opcijos teisės realizavimo objektu.

XVI a. pirmoje pusėje pirmenybė opcijos metu buvo suteikiama ilgesnį buvimo kapituloje stažą turintiems dvasininkams. Precedencijai skirtas ir statutas Nr. 24 *Ne Praelatus Canonico seniori in optione et provisione praeferatur*, kuris skelbė, kad tiems prelatams, kurie buvo ir Vilniaus kanauninkai, opcijos teisė į namą ar dvarą priklausė dėl kanonijos, o ne prelatūros turėjimo, tad opcijos metu turėjo būti imamas domėn jų, kaip kanauninkų, stažas. Tad galimybė pirmiesiems pasinaudoti opcijos teise buvo suteikiama ilgiausią stažą kapituloje turintiems kanauninkams, nes jie – bent jau teoriškai – turėjo būti labiausiai nusipelnę Bažnyčiai[464].

Vis dėlto ilgainiui prieš tokią tvarką ėmė protestuoti trumpesnį stažą kapituloje, tačiau aukštesniuosius šventimus turintys kanauninkai. Pavyzdžiui, 1560 m. birželio 11 d., mirus Albertui Narbutui († 1560 III 23[465]/ III 24[466]), kapitula pradėjo Didžiojo Koženio dvaro opciją. Atsižvelgus į stažą (maždaug 8 metų), pirmenybę turėjo kanauninkas Grabovskis, tačiau pretenzijas pareiškė ir kanauninkas Petras Arciechovskis, turėjęs 4 metų stažą; norėdamas gauti minėtą dvarą, jis pasirėmė nutarimu, garantuojančiu pirmumo teisę aukštesniuosius šventimus turinčiam dvasininkui[467]. Vis dėlto galiausiai kanauninkai nusprendę valdą atiduoti diakonui Grabovskiui.

Kapitulos aktuose esama pavyzdžių, bylojančių apie tai, kad trumpesnį stažą kapituloje turintiems dvasininkams kartais buvo daromos išimtys. Vis dėlto tuomet – tiksliai nežinodami, darome tokią prielaidą – ilgesnį stažą turintys

---

[461] *Monumenta Sarmatarum*, p. 217.

[462] LMAVB RS, ACV, VII, l. 44v–45, § 83.

[463] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 312.

[464] *Ibid.*

[465] LMAVB RS, f. 43-20221.

[466] „Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555–1568“, p. 456; plg. *LKD*, Nr. 99, p. 33.

[467] LMAVB RS, ACV, III, l. 273v–274, § 818–819.

kapitulos nariai patys savanoriškai atsisakydavo dalyvauti opcijoje. Tenka pripažinti, kad kapitulos nariai greičiausiai stengdavosi išvengti parodomųjų protestų, nes žvelgiant į ilgesnę perspektyvą toks elgesys galėjo jiems būti nenaudingas. Vieną kartą atsisakęs pasinaudoti opcijos teise, kapitulos narys galėjo vėliau priminti suteiktą malonę ir drąsiau prašyti privilegiją gavusio konfratro kokio nors patarnavimo ar užtarimo pas karalių ar vyskupą. Be to, korporacija paprastai siekė geruoju išspręsti problemą. Pavyzdžiui, 1563 m. rugsėjo 6 d. pradėta Hanievičių dvaro opcija. Tuomet karaliaus sekretoriaus Adomo Pilichovskio († 1585[468]) naudai dalyvavimo opcijoje atsisakė visi tokią teisę turėję kanauninkai[469]. Vienkartinio atsisakymo pasinaudoti opcijos teise į namą ar dvarą reiškinys galėtų byloti apie kilniaširdiškumą ir altruizmą, jeigu ne faktas, jog tie patys asmenys kitose situacijose pasižymėjo kaip itin besirūpinantys materialinėmis vertybėmis ir skrupulingai saugantys savo turtą (tai nebūtinai galiojo bendro turto atžvilgiu).

Piktnaudžiavimus mėginta eliminuoti uždraudžiant naudotis įvairių įtakingų asmenų vadinamaisiais užtarimo laiškais. Statutas Nr. 30 *De inhabilitate optantium per interpositas personas*[470] skelbė, kad namo arba / ir dvaro opcijoje negalės dalyvauti tie, kurie mėgins išreikalauti iš kapitulos turto priskyrimą sau, rodydami rekomendacinius laiškus arba remdamiesi savo ryšiais su svarbiais asmenimis[471]. Kadangi šis potvarkis apskritai buvo priimtas, tokio tipo praktika negalėjo būti retenybė.

Kapitula, priimdama į savo sudėtį asmenį, susijusį su karaliaus dvaru arba su karaliumi, įgydavo tarpininkų, galinčių ją reprezentuoti dvare. Todėl korporacija gan palankiai traktavo tuos konfratrus, kurie, užuot rezidavę prie katedros, gyveno karaliaus dvare (ypač jeigu, esant progai, pasirūpindavo bendru Vilniaus katedros bažnyčios ir vyskupijos turtu) – juoba kad šie, nereziduodami prie katedros, negaudavo kasdienių refekcijų, taigi bendrus pinigus dalydavosi mažesnis dvasininkų skaičius. Tai buvo vienas iš būdų grįsti sau kelią į sprendimų priėmimo galią.

---

[468] Halina Kowalska, „Pilichowski Adam“, *PSB*, t. 26 (1981), p. 246.

[469] LMAVB RS, ACV, IV, l. 99v, § 367–368.

[470] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 314–315.

[471] *Ibid.*

Kad patvirtintume savo konstatavimą, pasitelkime pavyzdžių tiek iš pirmosios, tiek iš antrosios XVI a. pusės. 1532 m. kovo 1 d., atsakydama į karaliaus Zigmanto Senojo ir karalienės Bonos užtarimo laiškus, perduotus kanauninko Jono Andriejaus Valentino († 1547 II 20[472]) valdų administratoriaus Mato Jasinskio, kapitula suteikė kanauninkui Aleksandrui de Pesenti († 1576 XI 10[473]) Hanievičių dvarą ir sklypą katedros šventoriuje[474]. Po pusantrų metų, 1533 m. spalio 8 d., taip pat karalienei Bonai užtariant, kapitula pripažino Pesenti'ui teisę iki gyvos galvos į kapitulos sklypą, esantį netoli katedros[475]. Reikšmingas ir 1572 m. gegužės 27 d. įrašas. Tuomet kapitula atidavė nuolat nereziduojančiam kanauninkui Stanislovui Fogelvederiui († 1603 I 10[476]) Vorsičių dvarą. Taip nutiko ne vien dėl to, kad Fogelvederis galėjo padėti kapitulai tvarkyti jos reikalus, bet visų pirma todėl, kad laišku jį užtarė karalius Zigmantas Augustas. Be to, tokiu būdu norėta jį paskatinti dar noriau rūpintis bendru kapitulos turtu[477].

Iš posėdžių, kurių metu vyko opcijos, stenogramų matyti, kaip kapitulos nariai rūpinosi nuosava ir visos korporacijos gerove; abu interesai vienas su kitu susipindavo. Atrodo, kad būtent taip reikėtų paaiškinti 1556 m. spalio 5 d. sprendimą duoti Vilniaus prelatui prepozitui Jonui Pšerembskiui (1562 I 12[478]) Kupiecko valdą, nors formaliai – nebūdamas kanauninku – jis neturėjo teisės į dvarą[479].

Panašus atvejis nutiko 1560 m. vasario 15 d. pradėjus Šilėnų dvaro opciją. Dėl menko dalyvių skaičiaus ji iš pradžių buvo nukelta į vasario 20 d., o tądien savo pirmenybės atsisakė visi posėdžio dalyviai, išskyrus karaliaus gydytoją, kanauninką Petrą Poznanietį († prieš 1578 XII 12[480]). Nors jis Vilniaus kanauninku

---

[472] Wacław Urban, „Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem", *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 41 (1991), p. 96; *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 8, Nr. 1, ed. Agnieszka Perzanowska, Kraków, 2002, p. 79, Nr. 47; *LKD*, Nr. 844, p. 146.

[473] Andrzej Sołtan, „Pesenti (de Pessentis) Alessandro", *PSB*, t. 25 (1980), p. 652–653.

[474] LMAVB RS, ACV, I, l. 151 (147), § 535–537.

[475] LMAVB RS, ACV, II, l. 5, § 23.

[476] *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. 15: *Germanicus Malaspina*, d. 1: *(1 XII 1591 – 31 XII 1592)*, ed. Leszek Jarmiński, Kraków, 2000, p. 441, Nr. A3. Plg. *LKD*, Nr. 2353, p. 386.

[477] LMAVB RS, ACV, V, l. 63v–64, § 209.

[478] „Dziennik z lat 1561–1583 dyplomaty i biskupa płockiego Piotra Dunin-Wolskiego", par. A. Obrębski, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 42 (1992), p. 106; *LKD*, Nr. 896A, p. 153.

[479] LMAVB RS, ACV, III, l. 153, § 382.

[480] Tais metais Krokuvos universitetas gavo karaliaus privilegiją, kuria jam buvo perduota

buvo tapęs tik 1559 m. liepos 14 d., t. y. kiek daugiau nei prieš pusmetį, gavo vieną iš daugiausia pajamų nešančių dvarų[481].

Visiškai priešingai buvo pasielgta prelato dekano Pauliaus Skašovskio († prieš 1575 X 7[482]) atveju – galbūt dėl to, kad jo giminystės ryšiai buvo kuklesni. 1562 m. lapkričio 4 d. Skašovskis gavo Volčos valdą[483], tačiau, išrinktas prelatu dekanu, liovėsi buvęs kanauninku, tad drauge ir prarado teisę į šį dvarą. Skašovskis buvo instaliuotas prelatu dekanu 1563 m. vasario 24 d.[484], o vakuojantis Volčos dvaras po trijų mėnesių buvo suteiktas kanauninkui Adomui Pilichovskiui. Kanauninkai taip troško ją atiduoti Pilichovskiui, kad netgi perkėlė opcijos datą[485]. Vis dėlto Pilichovskis siūlomos valdos veikiausiai taip ir nepriėmė. 1563 m. lapkričio 16 d. ji paskelbta vakuojančia ir esančia blogos būklės. Nepaisant to, Skašovskis, atsakydamas į kapitulos užklausimą, kuris iš konfratrų norėtų šio dvaro, pakartojo savo pasiūlymą perimti nuosavybę, pranešdamas kapitulos nariams, kad dar nėra atsisakęs teisių į dvarą. Tačiau kapitula jam atsakė, kad šią teisę į valdą jis praradęs užimdamas prelato dekano vietą. Galiausiai Volča buvo atiduota trumpiausią stažą kapituloje turėjusiam kanauninkui Jurgiui Petkevičiui († 1574 VII[486])[487].

Kapitulos narių naudos siekis dar akivaizdžiau matyti 1588 m. gegužės 13 d. posėdžio protokole. Tądien kapitulos salėje susirinkusieji nusprendė Bakštų valdą duoti Pauliui Gurnickiui – Luko Gurnickio broliui[488]. Jis buvo kapitulos narys nuo 1585 m. rugpjūčio 2 d.[489], tad konfratrai pažinojo jį beveik trejus metus. Vis dėlto, neatlikęs rezidavimo pareigos, Gurnickis iki tol nebuvo

---

Krokuvos Šv. Florijono prepozitūra, mirus prepozitui Petru Poznaniečiui. Žr. Jan Krukowski, *Z dziejów szkolnictwa parafialnego w Krakowie w okresie Odrodzenia*, Kraków: Wydawnictwo Nauk WSP, 1986, p. 50. Plg. *LKD*, Nr. 2021, p. 339.

[481] LMAVB RS, ACV, III, l. 246–246v, § 732.

[482] LMAVB RS, ACV, V, l. 191–192, § 533; *LKD*, Nr. 1903, p. 325.

[483] LMAVB RS, ACV, IV, l. 77–77v, § 284.

[484] *Ibid.*, l. 89v, § 324.

[485] *Ibid.*, l. 96v, § 353.

[486] *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*, ed. Paulus Jatulis, t. 1: *(1416 II 13 – 1609 IV 2)* (= Fontes Historiae Lituanae, vol. III), Roma: Academia Lituana Catholica Scientiarum. Sectio Historica, 1984, p. 365, Nr. 253; p. 371, Nr. 258; p. 375, Nr. 263; *LKD*, Nr. 1074, p. 194.

[487] LMAVB RS, ACV, IV, l. 106, § 396.

[488] LMAVB RS, ACV, VII, l. 96v–97v, § 187–188.

[489] LMAVB RS, ACV, VI, p. 435–438, § 346.

gavęs dvaro. Jam paprašius Bakštų valdos ir po to išėjus iš kapitulos salės, konfratrai konstatavo, kad Gurnickis yra gerai žinomas ir nusipelnęs asmuo karaliaus dvare, todėl, vildamiesi, kad jam pavyks atgauti prarastą valdos dalį[490], prašymą patenkino. Taip pat manyta, kad tokiu būdu Gurnickis bus paskatintas reziduoti[491].

Po dvejų metų, 1587 m. gegužės 12 d., argumentuodamas bloga ekonomine padėtimi, prašymą gauti namą ir dvarą pateikė Jonas Bulpatas († prieš 1603 II 1[492]), kapitulos nariu tapęs 1585 m. lapkričio 9 d.[493] Stažo požiūriu jis buvo vienas jauniausių kanauninkų. Prie savo prašymo Bulpatas pridėjo ir kardinolo Radvilos laišką[494]. Į prašymą kapitula atsakė rytojaus dieną: gegužės 13 d. prokuratorius kategoriškai atsisakė pripažinti Bulpatui teisę į namą, tuo pačiu paskelbdamas jį neturinčiu opcijos teisės. Pagrindžiant atsakymą, pirmiausia pasiremta statutais: kliaudamasis trečiųjų asmenų užtarimu, pretendentas sulaužęs statutus ir taip praradęs opcijos teisę. Be to, pasitelktas 1564 m. gegužės 19 d. nutarimas, kuriuo paskelbta, jog aukštesniųjų šventimų neturintis prelatas arba kanauninkas neturi teisės pretenduoti į jokias kapitulos pajamas ir nuosavybę. Negana to, remiantis šiuo nutarimu, toks narys netgi neturėjo teisės dalyvauti kapitulos posėdžiuose[495].

Pagal opcijos principus kapitulos nariai, perimantys naują valdą, tuo pačiu atsisakydavo anksčiau turėtosios. Tuomet prasidėdavo ir dvaro perdavimo naujam laikytojui procesas. Statutas Nr. 25 *De revisione domorum et praestimoniorum ante optionem et provisionem* kaip tik ir buvo skirtas tokiai valdos vakavimo ir perdavimo padėčiai reglamentuoti; juo nustatyta, kad, dvarui arba namui pradėjus vakuoti, reikia nedelsiant atlikti šios nuosavybės vizitaciją. Ja siekta išsiaiškinti, ar paskutinis laikytojas kaip reikiant rūpinosi kapitulos turtu ir ar pagerino jo būklę. Jei išvados būdavo neigiamos, toks savininkas galėjo prarasti teisę pretenduoti į kitą kapitulos turtą vėlesnės opcijos metu[496].

---

[490] LMAVB RS, ACV, VII, l. 96v, § 188.

[491] *Ibid.*

[492] LMAVB RS, ACV, VIII, l. 17–17v, § 62. Plg. *LKD*, Nr. 990, p. 173.

[493] LMAVB RS, ACV, VI, p. 451–453, § 359.

[494] LMAVB RS, ACV, VII, l. 61v–62, § 116–117.

[495] *Ibid.*, l. 62v–63, § 118–119.

[496] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 313.

Vis dėlto pasitaikydavo ir išimčių. Mirus kanauninkui Tomui Makoveckiui, ėmė vakuoti Didžiojo Koženio valda. 1587 m. vasario 6 d., t. y. gerokai vėliau nei turėjo įvykti opcija, dvaras buvo suteiktas jo paprašiusiam kanauninkui Marcelijui Suchodolskiui († prieš 1593 X 1[497])[498]. Šiojo valdytam Mažojo Koženio dvarui atsilaisvinus, jo paprašė ir jį gavo kanauninkas Mikalojus Korizna († 1598 XI 3[499]). Vis dėlto pastaruoju atveju pabrėžta, kad pretendentas gauna valdą tik atsižvelgus į jo nuopelnus kapitulai. Koriznos ligi tol laikytą dvarą revidavusio notaro pranešimu, derėjo šį valdos laikytoją nubausti, remiantis statuto sankcijomis dėl bausmių už kapitulos namų ir dvarų apleidimą. Prokuratoriaus nuomone, Korizna buvo nė kiek nepagerinęs valdos būklės[500].

Sprendimas patenkinti Koriznos prašymą buvo papildytas klauzule: jei kiti kapitulos nariai norės gauti daugiau pajamų teikiančią valdą, remiantis statutu, jie turės būti pakėlę šiuo metu administruojamo dvaro lygį. Savo ruožtu Korizna buvo įpareigotas gerokai prisidėti prie gautosios valdos padėties pagerinimo. Be to, jam įsakyta savo lėšomis atgauti tai, kas buvo prarasta jam administruojant ankstesnę nuosavybę. Tai kanauninkas prisiekė atlikti[501].

Griežčiau – nors laikydamasi statutų raidės – kapitula pasielgė su kanauninku Jonu Bulpatu. 1600 m. rugpjūčio 23 d. kanauninkas Andriejus Jurgevičius († 1603 (?), prieš 1604 II 12) pateikė Hanievičių valdos revizijos ataskaitą. Iš kapitulai pateikto inventoriaus buvo matyti, kad Bulpatas dvaro būklės ne tik nepagerino, bet – dėl savo aplaidumo – ją ir pablogino. Todėl nutarta iškviesti kanauninką į kapitulos posėdį ir atimti iš jo teisę į namą bei valdą[502].

Statutas Nr. 26 *Quomodo praestimonia vacantia ordinari debent* detalizavo, kaip reikia elgtis su privačiais daiktais, vakuojančiame dvare likusiais po jo laikytojo mirties. Toks potvarkis priimtas, siekiant užkirsti kelią velionio kapitulos nario turto grobstymui; ši nuosavybė (jei ji nebuvo aiškiai paskirstyta testamentu) turėjo būti parduota, o iš jos gauti pinigai paskirti mirusiojo sielos naudai. Pirmiausia į valdą privalėjo nuvykti prokuratorius; jo užduotis buvo sudaryti

---

[497] LMAVB RS, ACV VII, l. 208–208v, § 472–473. Plg. *LKD*, Nr. 1229, p. 221.

[498] LMAVB RS, ACV VII, l. 51v, § 96.

[499] *Monumenta Sarmatarum*, p. 226–227.

[500] LMAVB RS, ACV, VII, l. 51v, § 96.

[501] *Ibid.*, l. 51v–52, § 97.

[502] *Ibid.*, l. 359–359v, § 1075.

detalų likusių daiktų inventorių. Jei velionis turėjo tarnų, jie galėjo tikėtis atlygio. Likusius asmeninius daiktus reikėjo parduoti, o gautas lėšas paskirti aniversarijui už mirusiojo sielą[503].

Kaip matyti iš statuto Nr. 37 *De transferendis fructibus de uno praestimonio in aliud*, naują valdą perimančiam kanauninkui buvo leidžiama iš paliekamo dvaro pasiimti javus bei šieną. Jeigu jis būtų norėjęs juos parduoti, pirkimo pirmumo teisę turėjo jo dvarą perimantis konfratras. Vis dėlto, jei šis siūlytų per mažą kainą, valdą paliekantis laikytojas galėjo visus likučius parduoti ir ne kapitulos nariams – su sąlyga, kad dalį jų paliks savo įpėdiniui[504].

Teoriškai žiūrint, kaimo valdų opcijos teisę turėjo tik kanauninkai, bet ne prelatai, ir šios nuostatos dažniausiai buvo paisoma. Išimtiniais atvejais kapitula svarstydavo galimybę leisti dalyvauti opcijoje ir kuriam nors prelatui. Tokios malonės sulaukė prelatas dekanas Jonas Jarčevskis. Atsižvelgdami į prastą dekano prelatūrai priklausančios Rubno valdos būklę, jam konfratrai pasiūlė dalyvauti artimiausioje opcijoje arba pasitenkinti 20 kapų lietuviškų grašių išmoka[505].

10. Elgesys

Nors Vilniaus kapitulos statutai tiesiogiai neaptarinėjo dvasininkų elgesio, vis dėlto jais remiantis galima padaryti tam tikras išvadas. Iš statuto Nr. 51 *De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*, kuriuo stengtasi padaryti galą posėdžių metu kylantiems vaidams, matyti, kad už įžeidžių ir užgaulių žodžių vartojimą buvo numatyta bauda: pirmą kartą pusė kapos grašių, o antrą ir trečią kartą – didesnė. Jei bažnyčioje būtų prieita iki muštynių, kad ir nepraliejant kraujo, kaltininkus reikėjo bausti remiantis bažnytinės provincijos sinodų nutarimais, o už trukdymą balsuoti arba kalbos nutraukimą grėsė dviejų lietuviškų grašių bauda. Išeinantis dar prieš posėdžio pabaigą kapitulos narys turėjo būti baudžiamas dienos dalybų atėmimu[506]. Išieškoti baudas buvo įgalioti kapitulos prokuratoriai.

Kaip atrodė gyvenimas XVI a. Vilniuje? Norėdami atsakyti į šį klausimą, pasinaudokime 1522 m. spalio 17 d. įrašu. Kapitulos posėdžio metu kilo ginčas

---

[503] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 313.

[504] *Ibid.*, p. 317.

[505] LMAVB RS, ACV, VI, p. 4–5, § 4.

[506] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 324.

tarp kanauninkų Martyno Dušnikiečio ir Alberto Vieležinskio[507]. Prieš kelias dienas (spalio 13 d.) Vieležinskis, tuomet ėjęs prokuratoriaus pareigas, kapitulos pavedimu pradėjo daryti matavimus ruošiamam nutiesti naujam keliui nuo Pilies tilto link Šv. Marijos Magdalenos špitolės. Tuo metu iškilo reikalas įeiti į špitolės, kurią tuomet valdė jos įkūrėjas kanauninkas Martynas Dušnikietis, teritoriją[508]. Jis esą prikišęs Vieležinskiui, kad šis pavogęs velionio Vilniaus vaivados Mikalojaus Radvilos († 1522) pinigus; negana to, kanauninkas Martynas pavadinęs prokuratorių lupikautoju ir latru, ištremtu iš Karūnos. Kaltinamasis Martynas Dušnikietis, atsakydamas į priekaištus, pareiškė, kad ginčą pradėjęs Vieležinskis, pavadindamas jį kenkėju. Vieležinskis atkirto nevadinęs jo karaliaus kenkėju, o tik darančiu žalą kapitulos valdoms (mat kanauninkas Martynas špitolės statybos metu pakeitęs vandentiekio trasos kryptį). Be to, konfratras Martynas tariamai pranešęs karaliui apie tai, jog dingo 200 kapų Prahos grašių sumos skolaraštis (vekselis)[509]. (Čia reikėtų pastebėti, kad taip elgiantis būtų sulaužytas statutas Nr. 58 *De secretis Capituli non revelandis* apie kapitulos paslaptį[510]). Vieležinskis įvykio liudytojais įvardijo prelatą dekaną Viežgailą ir kanauninką Choteckį. Po to, kai abu ginčininkai buvo paprašyti išeiti iš kapitulos salės, prelatas dekanas, paklaustas apie šiuos įvykius, nurodė to paklausti kanauninko Choteckio, kuris geriau atsimenąs. Šis pareiškė, kad abu su dekanu Viežgaila, grįždami iš vyskupo Jono iš Lietuvos Kunigaikščių, susitiko kanauninkus Martyną ir Albertą, kurie paprašė juos ateiti į projektuojamo kelio vietą. Tuomet kapitulos prokuratorius Albertas Vieležinskis, parodęs vietą, pasakė, jog kelias būsiąs naudingas kapitulai, nes abipus jo būsią pastatyti namai, atnešiantys pajamų. Tuomet Martynas Dušnikietis pareiškęs, jog upės krantas priklausąs ne kapitulai, o karaliui. Prokuratorius ėmęs įrodinėti, kad žemė ant upės kranto bei kapitulos lėšomis pastatyta užtvanka priklausanti kapitulai. Tuomet, pasak Choteckio, Vieležinskis ir pavadinęs Martyną Dušnikietį kapitulos kenkėju, o šis juokdamasis esą pasakęs, jog girdi tai iš blogo žmogaus. Tuomet Vieležinskis savo ruožtu išvadinęs konfratrą melagiu, vagimi, latru, klastūnu ir tremtiniu, ir taip abu pradėję žodžiuotis.

---

[507] LMAVBRS, ACV, I, l. 57v, § 154.

[508] *Ibid.*, l. 56v, § 149.

[509] *Ibid.*, l. 57v, § 154.

[510] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, p. 326.

Vieležinskiui mesti kaltinimai buvo ypač reikšmingi kapitulai, mat Martynas Dušnikietis iškoneveikė jos pareigūną, o kas užgaulioja pasiuntinį, niekina ir jo siuntėją. Visgi ir prokuratorius nebuvo niekuo dėtas, nes nederėjo provokuoti priešininko įtūžio ir užgauliojimų. Tad nuspręsta ginčininkus išklausyti atskirai, po vieną. Pirmasis įėjo Martynas Dušnikietis, kurio buvo paklausta, ar jis ir toliau laikosi savo išsakytų kaltinimų ir ar gali įrodyti tai, kuo, pasak liudytojų, kaltino kanauninką Albertą.

Martynas Dušnikietis, išreikšdamas savo požiūrį į kaltinimus, atsakė nei juos patvirtinąs, nei neigiąs. Vis dėlto jis patvirtino iš prokuratoriaus Alberto Vieležinskio išgirdęs jo paslaptį – kad anas jau anksčiau, dar pretenduodamas į namą, kuriame gyvena ir dabar, disponavęs 300 kapų grašių suma, gauta iš vieno kunigo palikimo; už šią sumą ketinąs pastatyti namą. Be to, kanauninkas Albertas, kitados būdamas Ganionze, prisipažinęs kanauninkui Martynui neturįs išlaidų, už kurias privaląs atsiskaityti su dabar jau velioniu Vilniaus vaivada Mikalojumi Radvila, registrų. (Čia buvo turimi omenyje pinigai, Vieležinskio išleisti bekeliaujant po Italiją ir Prancūziją su vaivados sūnumi, tuometiniu Žemaičių vyskupu Mikalojumi Radvila.) Todėl Martynas Dušnikietis turėjęs, Vieležinskiui prašant, parašyti laišką tokiam Poznanės pirkliui, su kuriuo Vieležinskis drauge grįžęs iš Paryžiaus per Vokietiją į Lenkiją. Dar daugiau, kanauninkas Albertas esą prisipažinęs konfratrui buvęs ištremtas iš Šidloveco ir ketinąs pastatyti namą savo sugulovei kapitulai priklausančiame sklype[511]. (*Nota bene*: iš aktų žinoma, kad kanauninkas Vieležinskis iš tiesų pastatydino namą Sereikiškių gatvės kampe[512].)

Tuomet posėdžiui pirmininkavęs Kijevo vyskupas, Vilniaus prelatas prepozitas Jonas Filipavičius pakviestam kanauninkui Albertui visos kapitulos vardu pareiškė, kad nederėjo provokuoti konfratro Martyno ir vartoti vulgarių žodžių. Tada prokuratoriaus Vieležinskio paklausta, kokios bausmės ir kokio atsiteisimo už įžeidimą jis norėtų. Šis atsakė, jog tikisi, kad kanauninkas Martynas bus nubaustas už išduotą jo paslaptį, ir panoro, kad kapitula paskirtų du savo narius vesti bylos su apskųstuoju ir kad byla būtų perduota vyskupo teismui[513].

---

[511] LMAVBRS, ACV, I, l. 58, § 154.

[512] *Ibid.*, l. 59–59v, § 157.

[513] *Ibid.*, l. 58, § 154.

Tuomet Kijevo vyskupas visos kapitulos vardu pareiškė, jog ginčas prasidėjo kapituloje ir jis susijęs su garbe, todėl ir toliau turi būti sprendžiamas kapituloje. Po to jis vėl pakartojo klausimą dėl pageidaujamo atsiteisimo. Vieležinskis atsakęs, jog norįs, remdamasis teise, apsivalyti nuo kaltinimų. Galiausiai nuosprendžio skelbimas buvo atidėtas rytojaus dienai. Ginčininkai buvo įpareigoti deramai elgtis, paisyti ramybės, vengti puikavimosi; jiems uždrausta ieškoti pagalbos tarp pašalinių asmenų. Be to, kanauninkui Vieležinskiui paprašius, į kapitulos aktus įrašytas pareiškimas apie tai, jog Martynas Dušnikietis atskleidė informaciją apie skolaraštį. Martynas Dušnikietis sureagavo bemaž tą pačią akimirką, pareikšdamas, jog, atskleisdamas kapitulai Vieležinskio paslaptį, nesiekė padaryti jam skriaudos[514]. Kas dėjosi naktį, nežinome. Kitą dieną, 1522 m. spalio 18 d., Albertas Vieležinskis kreipėsi į kapitulą prašydamas užbaigti ginčą ir paskelbti nuosprendį. Tuomet kapitulos nariai nusprendė pasiteirauti šalių, ar jos sutinkančios priimti kapitulos jurisdikciją. Po to Martynas Dušnikietis paklaustas, ar atsiima įžeidimus, išsakytus konfratrui Albertui, ar ir toliau jų laikosi. Kanauninkas Martynas atsakė norįs priimti kapitulos nuosprendį ir esąs pasiruošęs atšaukti įžeidimus – nors jų ir nepamenąs – juoba kad žinąs, jog konfratras Albertas esąs geras žmogus. Taip pat ir kanauninkas Albertas, atsakydamas į klausimą, pareiškė, kad kanauninkas Martynas, atšaukdamas savo žodžius, atlygino jam padarytą žalą. Kapitulai pasitarus, remiantis statutais nurodyta abiem šalims atšaukti viena kitos atžvilgiu išsakytus įžeidimus bei kaltinimus, perskaitant atšaukimo formules[515]. Jei to nepadarys, numatyta 12 kapų lietuviškų grašių bauda; be to, kanauninkams uždrausta teikti apeliaciją. Ar konfratrai laikėsi žodžio, nežinoma.

Dar liko išsiaiškinti vekselio klausimą. Šį reikalą nušviečia 1522 m. liepos 27 d. įrašas. Tądien kanauninkas Albertas Rožanietis prokuratoriaus Vieležinskio vardu pareiškė gavęs iš Martyno Dušnikiečio 200 kapų Prahos grašių sumos skolaraštį, patvirtinantį apie Plocko vyskupo Erazmo Cioleko paimtą paskolą. Tuomet Rožanietis pripažino, kad kvitas dingo arba yra kažkurioje skrynioje. Tačiau 1522 m. rugpjūčio 1 d. jis pareiškė, kad vyskupo Cioleko vekselį buvo įdėjęs į kapitulos valdų knygą arba registrą ir drauge su vyskupo Taboro skolaraščiu įteikęs kapitulai – tada Plocko vyskupo skolaraštis ir buvęs iš jo paimtas. Tuomet posėdžiui

[514] LMAVBRS, ACV, I, l. 58, § 154.

[515] *Ibid.*, l. 58v, § 156.

pirmininkavęs Kijevo vyskupas paliudijo skolaraštį turįs ir pats savo ranka jį surašęs; kapitula buvo patikinta, kad rūpintis dėl paskolintų pinigų nėra reikalo[516].

* * * * *

XVI a. kapitulų teisės paminklai reguliavo labai įvairias šių institucijų funkcionavimo sritis. Būtų naivu tikėtis juose rasti atsakymus į visus klausimus, susijusius su kapitulos organizacija, tačiau jai statutuose skirta daug dėmesio. Ypač detaliai aptarta ūkinė-finansinė kapitulos veiklos pusė. Vis dėlto įstatymo raidės nereikėtų painioti su realiais veiksmais. Nors statutai leidžia kelti kelias hipotezes apie dvasininkų gyvenimą, jų verifikavimas iš esmės įmanomas tik analizuojant kapitulos aktus.

Iš kapitulos aktų matyti ištisas problemų ir jų sprendimo būdų spektras. Kapitulos posėdžiuose buvo sprendžiami ginčai. Prelatai ir kanauninkai buvo kaltinami, be kita ko, piktnaudžiauja alkoholiu, laiką įtartinas moteris, naudoją ginklą, užsiimą vagystėmis, vagią ir plėšikauja. Vis dėlto dvasininkų nusižengimų pavyzdžiai neturėtų būti apibendrinami (nors, kita vertus, svarstomi atvejai tam tikra dalimi nušviečia Vilniaus dvasininkijos moralės būklę). Drauge reikėtų turėti omenyje, kad Vilniaus vyskupija buvo Visuotinės Bažnyčios dalis. Tad „periferinės“ Vilniaus Bažnyčios padėties tyrimas nušviečia visos Bažnyčios būklę ne menkiau nei Italijos, Prancūzijos ar Ispanijos vyskupijų ir katedrų tyrinėjimai[517].

Pateikti pavyzdžiai patvirtina tai, jog bažnytinė bausmių sistema rėmėsi korekcinėmis bausmėmis, arba cenzūromis (joms priskiriama suspendavimas, interdiktas ir ekskomunika). Vis dėlto bažnytinių bausmių poveikį nubaustasis taip pat – o gal net visų pirma – jautė socialinėje ir ekonominėje plotmėje.

Iš normatyvinio pobūdžio šaltinio – tokie yra statutai – matyti, kad viskas turėjo savo kainą ir vertę, išreiškiamą pinigais. Beveik iš kiekvieno nusižengimo buvo galima išsipirkti. Netgi tuo metu šlubavusią liturginę tarnystę katedroje stengtasi pagydyti pinigais – tam reikalui buvo skirta kassavaitinio refekcijų mokėjimo reziduojantiems kapitulos nariams sistema.

---

[516] LMAVBRS, ACV, I, l. 48v, § 83.

[517] Cf. Tadhg Ó hAnnracháin, *Catholic Europe, 1592-1648: Centre and Peripheries*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

Arčiau įsižiūrėjus į kapitulos veiklą galima tvirtinti, kad jai buvo būdingas siekis geranoriškai išspręsti bylas. Sunkiausia bausmė – ekskomunika – realiame gyvenime taikyta gana retai. Daugumą bylų stengtasi išspręsti už uždarų durų. Nepaisant to, kad visi kapitulos nariai buvo įpareigoti saugoti paslaptį, besiginčijančios šalys buvo dar papildomai įpareigojamos tylėti.

Šiame tekste pateikta informacija gali būti tolimesnių svarstymų apie dvasininkijos mentalitetą, žmonių tarpusavio santykius ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės intelektiniu elitu laikomų dvasininkų veiksmus išeities taškas. Pabaigai verta pastebėti, kad žmonės, sukūrę kapitulos funkcionavimo taisykles bei bausmių ir atlygio sistemą, paradoksaliu būdu patys pakluso savo kūriniui, o kai kada jam ir priešinosi.

Wioletta Pawlikowska-Butterwick

REGARDING THE SIXTEENTH-CENTURY STATUTES OF THE CATHEDRAL CHAPTERS OF VILNA AND SAMOGITIA

Introduction

Almost one hundred years ago, in 1916 Jan Fijałek, a highly respected ecclesiastical historian,[1] published a bibliographical study of capitular legislation on the margins of his monumental edition of the statutes of the cathedral chapter of Włocławek. This bibliographical study was impressive for its time and retains its scholarly value. Fijałek scrupulously and meticulously described many extant and recorded statutes and decrees.[2] The table of contents promisingly indicates the description of the statutes of the chapters of Vilna (Vilnius) and Samogitia (Žemaitija).[3] However, closer inspection brings disappointment. In the expected place we read 'These statutes [of the chapters of Vilna, Samogitia, Płock, Warmia and Chełmno] will be covered in a separate publication'.[4] In all probability, Fijałek never managed to achieve this aim.[5] In the *Kodeks Dyplomatyczny Katedry i Diecezji Wileńskiej*, published between 1938 and 1948 after Fijałek's death (†19 October 1936) we read about the editing of the hitherto unpublished statutes of the Vilna chapter from 1515.[6] However, we have no information that any work

[1] The life and work of Revd Jan Fijałek have recently been recalled by Andrzej Bruździński, 'Krakowski ośrodek kościelnych badań historycznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w latach 1773-1939', in *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, vol. 5. ed. Jan Walkusz, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006, pp. 13-53; Lidia Michalska-Bracha and Krzysztof Bracha, 'Jan Fijałek (1864-1936)', in *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, vol. 2, edd. Jerzy Maternicki, Paweł Sierżęga and Leonid Zaszkilniak, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014, pp. 179-90.

[2] Jan Fijałek, 'Bibliografia ustawodawstwa kapitulnego w Polsce', in *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej. Z materiałów przysposobionych przez X. prałata Stan. Chodyńskiego wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził J. Fijałek*, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916.

[3] *Ibid.*, p. 491.

[4] *Ibid.*, p. CLXXIX.

[5] This was also the case with the statutes of the chapter of Płock, which were subsequently edited, introduced and provided with a commentary by Wojciech Góralski (*Statuty kapituły katedralnej w Płocku z 1784 roku*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1982).

[6] *KDKDW*, no. 348, p. 406.

on the statutes has survived among Fijałek's manuscripts. Nothing of the sort is noted in the catalogues of the papers which are preserved in the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków.[7]

The five-hundredth anniversary of the granting of the statutes of the Vilna chapter (on 27 September 1515) and the six-hundredth anniversary of the baptism of Samogitia (in 1413-1417),[8] furnish an occasion to publish these monuments of ecclesiastical particular law. Of course major anniversaries are only a pretext, because the real reasons are more important – at least from the scholarly perspective. To start with, the statutes of the two cathedral chapters functioned for a very long time. Those of the Samogitian chapter formally remained in force for over 360 years. After the promulgation of the new Code of Canon Law in 1917, the Congregation of the Council ordered a review and corrections of the constitutions. The chapter proposed the new version of the statutes,[9] and they were confirmed on 16 December 1924 by the last bishop of Samogitia, Pranciškus Karevičius († 30 May 1945).[10] The Vilnan statutes may have had an ever longer lifespan; they were certainly still essentially unchanged in the nineteenth century.[11] Of course, over the centuries, historical circumstances changed dramatically, and – *mutatis mutandis* – the application of the capitular statutes changed with them. However,

---

[7] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, vol. 10, *Sygnatury 4677-4715*, ed. Jan Staszel, Wrocław, 1995; *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, vol. 12, *Sygnatury 4716-4796*, ed. Bożena Sieraczyńska [et al.], Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1998; *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, vol. 11, *Sygnatury 4797-4886*, ed. Józef Dużyk, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1996; *Katalog rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, vol. 13, *Sygnatury 4887-5587*, ed. Ewa Danowska [et al.], Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, 2001.

[8] For discussion of the problem of Samogitian Christianization see Zenonas Ivinskis, 'Žemaičių Medininkų vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai (1417–1967)', in idem, *Rinktiniai raštai*, vol. 4, *Krikščionybe Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1987, pp. 89-150; Darius Baronas, S. C. Rowell, *The Conversion of Lithuania: From Pagan Barbarians to Late Medieval Christians*, Vilnius: The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, [2015], pp. 327–61.

[9] *Constitutiones 1925*, p. 4; *Constitutiones 1939*, p. 34.

[10] See the original decree of the bishop: LVIA, F1671, ap. 5, b. 82, l. 15; it was published: *Constitutiones* 1939, pp. 35–36.

[11] See below, p. 138, note 132.

the statutes agreed in the sixteenth century provided the basic legal framework for the functioning of the two chapters at least until the third partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth in 1795.

One hundred and twenty years have passed since the illustrious legal historian Bolesław Ulanowski highlighted the enormous scholarly significance of editions of relicts of ecclesiastical legislation.[12] Stanisław Librowski echoed this view.[13] This postulate is especially pertinent for the chapters of the Grand Duchy of Lithuania. The statutes of its two most important cathedrals have until now had hardly any impact at all on historical and legal research. The question is all the more important, given that these monuments of ecclesiastical law belong to two dioceses of the metropolitan province of Gniezno, on whose extensive territories[14] various civilizations, cultures and religions have for centuries overlapped and interacted. The borderland character of this region – on which more below – influenced the tenor and reception of the statutes.

The need to publish documents of ecclesiastical particular law was not only acknowledged as a desideratum, but was translated into action. Leading historians published editions of capitular statutes. The year 1875 saw the publication of Udalryk Heyzmann's edition of the statutes of the Kraków chapter.[15] The statutes of the chapter of Gniezno followed.[16] Then came statutes edited by Ignacy

---

[12] Bolesław Ulanowski, *O pracach przygotowawczych do historii prawa kanonicznego w Polsce*, Kraków: Nakładem Gebethnera i spółki, 1887, pp. 1-15.

[13] Stanisław Librowski, 'Wstęp' in 'Statuty kapituły metropolitarnej w Gnieźnie. Dekrety reformacyjne i ordynacje arcybiskupów z lat 1613-1810', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 41 (1980), pp. 249-57.

[14] In terms of territory the diocese of Vilna was undoubtedly the largest diocese in Europe at this time.

[15] 'Statuta capituli Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis A. 1328-1478' and 'Statuta summaria capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis A. 1328-1478', ed. Udalryk Heyzmann, in *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, vol. 4, *Statuta synodalia episcoporum Cracoviensium XIV et XV saeculi e codicibus manu scriptis typis mandata, additis statutis Vielunii et Calissii a. 1420 conditis (et ex rarissimis editionibus - etiam authenticis - nunc iterum editis)*, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1875, pp. 115-70.

[16] Jan Łukowski, 'Najstarsze statuty kapituły gnieźnieńskiej', in *Poznańskie Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, vol. 10, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1878, pp. 245-73; Jan Korytkowski, 'Statuta ecclesiae Gnesnensis', in *Prałaci i kanonicy katedry metropolitarnej gnieźnieńskiej*, vol. 4, Gniezno: Nakładem i Drukiem J. B. Langiego, 1883, pp. 580-614.

Polkowski,[17] Bolesław Ulanowski,[18] Stanisław Zachorowski,[19] and Jan Gajkowski.[20] 1916 brought the above-mentioned edition by Jan Fijałek.[21] In the second half of the twentieth century several editions appeared in print, having been prepared by Władysław Abraham and Jakub Sawicki,[22] Walenty Patykiewicz,[23] Stanisław Librowski,[24] Jan Obłąk,[25] Wacław Urban and Kazimierz Dola,[26] Wojciech Góralski,[27] and Władysław Pawelczyk.[28] We can therefore conclude that most of the medieval capitular statutes of the metropolitan province of Gniezno have been published; proportionately less early modern ecclesiastical legislation has made available in this way.

---

[17] *Statuta capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis mandato et impensis R. et Cl. D. Caroli Teliga, Decani capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis edita*, ed. Ignacy Polkowski, Cracoviae: Typis Vladislai Anczyc, 1884.

[18] 'Statuta capitulorum Gneznensis et Poznaniensis ecclesiarumque collegiatarum Varsoviensis et Lanciciensis', ed. Bolesław Ulanowski, in *Archiwum Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności*, vol. 5, Kraków: Akademia Umiejętności, 1897.

[19] Bolesław Ulanowski and Stanisław Zachorowski, 'Materiały do dziejów kolegiaty pułtuskiej', in *Archiwum Komisji Historycznej*, vol. 10, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, pp. 306-415.

[20] Jan Gajkowski, 'Ustawy kapituł kolegiackiej i katedralnej sandomierskiej', *Kronika Diecezji Sandomierskiej*, 6 (1913), pp. 275-85, 305-12, 339-46; 7 (1914), pp. 65-70, 97-102, 185-90, 217-20; 8 (1915), pp. 76-81, 109-15; 9 (1916), pp. 33-35.

[21] *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej* (n. 2 above).

[22] Władysław Abraham and Jakub Sawicki, 'Statuty kapituły w Kruszwicy', ed. Jakub Sawicki, *Polonia Sacra*, 8 (1956), 3-4, pp. 251-315.

[23] Walenty Patykiewicz, 'Statuty kapituły rudzko-wieluńskiej', *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 3 (1956), 1, pp. 347-76.

[24] Stanisław Librowski, 'Statuty kapituł kolegiackich dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 1 (1959), pp. 167-89.

[25] Jan Obłąk, 'Statuty warmińskiej kapituły katedralnej', *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*, 16 (1961), 5, pp. 45-58.

[26] Wacław Urban, 'Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu', *Prawo Kanoniczne*, 9 (1966), 1-2, pp. 329-54; *Statuta capituli ecclesiae cathedralis Wratislaviensis ex anno 1482/1483*, edd. Wacław Urban and Kazimierz Dola, Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2004.

[27] Góralski, *Statuty kapituły katedralnej w Płocku*.

[28] *Statuta capituli et ecclesiae cathedralis Posnaniensis ex annis 1298-1763*, ed. Władysław Pawelczyk, Poznań: Papieski Wydział Teologiczny, 1995.

CHAPTER I

The statutes of the chapters of Vilna and Samogitia

Statutes, which are one of the most important sources enabling research on the organization and constitutions of canonical corporations,[29] are also an expression of the autonomy of cathedral and collegiate chapters.[30] The lesser cathedral clergy – vicars, mansionaries and altarists[31] – also had their statutes.[32]

The authors of statutes were particular individuals, although we cannot always give their names. In the case of the Vilnan statutes, we can hypothesize that they were the result of the work of a group of people, although they were officially granted to the chapter by the bishop of Vilna, Albertus (Wojciech, Albrycht) Radziwiłł (Albertas Radvila) († 19 April / 5 July 1519[33]). In contrast, the Samogitian statutes were the work of a single author (or editor) – Petrus Roysius

[29] Andrzej Radzimiński, 'Uwagi o najstarszych statutach kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej', in *Społeczeństwo, armia i polityka w dziejach Polski i Europy: studia z dziejów politycznych i wojskowych dedykowane Profesorowi Benonowi Miśkiewiczowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin*, ed. Antoni Czubiński, Poznań: Instytut Historii UAM, 2002, p. 183. See also Magdalena Bilska-Ciećwierz, *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków: Societas Vistulana, 2007, pp. 187ff.

[30] Stanisław Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Kraków: Akademia Umiejętności, 1912. I have used the second edition, which was edited and introduced by Marek Daniel Kowalski, Kraków: Societas Vistulana, 2005, here at p. 135.

[31] The statute of Bishop Abraham Woyna for the vicars, mansionaries and altarists of Vilna Cathedral is discussed in *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, ed. Jan Kurczewski, vol. 2, *Źródła historyczne na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1910, pp. 52-53.

[32] Cf., for example, Magdalena Bilska-Ciećwierz, 'Statuty wikariuszy kolegiaty wiślickiej z 1442 roku', *Roczniki Historyczne*, 72 (2006), pp. 115-26.

[33] Maria Michalewiczowa, 'Radziwiłł Wojciech (Albrycht)', *PSB*, vol. 30 (1987), pp. 377-79. There is also a biographical note in Zbigniew Szostkiewicz, *Katalog biskupów obrz. łac. przedrozbiorowej Polski* (*Sacrum Poloniae Millennium*, 1), Rzym, 1954, p. 155; Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972 , pp. 15-16; *LKD*, no. 73, pp. 29-30.

(Pedro Ruiz de Moros, Piotr Rojzjusz, Petras Roizijus, † between 23 and 29 April 1571[34]). Roysius is considered one of the most eminent and meritorious persons in the Grand Duchy of Lithuania in the era of the Renaissance.[35] The impulse for the composition (or compilation) of the statutes of the Samogitian chapter came from the then bishop of Samogitia, Joannes of Domanowo (vel Joannes Domanowski, † October 1563[36]).[37] For many years both these persons connected both chapters

[34] Until now the literature has given the date of Roysius's death as 26 April 1571; see Janusz Tazbir, 'Roizjusz (Roysius) Piotr', *PSB*, vol. 31 (1989), pp. 499-503; Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1993, no 16, p. 58; *LKD*, no. 2024, p. 340; Aušra Tamošiūnienė, 'Petro Roizijaus poetinio talento savitumas', in Petras Roizijus, *Rinktiniai eilėraščiai (Carmina selecta)*, trans. from the Latin by Rita Katinaitė, Eglė Patiejūnienė and Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 23. This was the date indicated – without foundation – by Jan Kurczewski (*Kościół zamkowy*, vol. 3, *Streszczenie aktów kapituły wileńskiej*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916, p. 54). In turn Vytautas Andriulis ('Petras Roizijus Lietuvos XVI amžiaus teisinės kultūros kontekste' in *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys*, ed. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 165), although without reference to the sources of his information, states that some scholars give the date of Roysius's death as 23 March, others as 26 April 1571. From the original acts of the chapter and the protocol of 9 May 1571 (Wróblewski Library, ACV, V, § 112, f. 36v) it is known only that Roysius was then mentioned as deceased. Moreover, no protocol was made for 26 April. The most precise reliable information on the date of Roysius's death can be found in *Compendium historiae Collegii Vilnensis*, according to which Roysius died between 23 and 29 April 1571 (Archivum Romanum Societatis Iesu, Pol. 65, ff. 87v-88).

[35] On Roysius's Europe-wide achievements and his services to the Grand Duchy of Lithuania see, *inter alia*, José Guillén Cabañero, 'Un gran latinista aragonés del siglo XVI: Pedro Ruiz de Moros', *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, 12-13 (1961), pp. 129-60; *Classical Influences on European Culture, A.D. 1500-1700: Proceedings of an International Conference held at King's College, Cambridge, April 1974*, vol. 2, ed. Robert Ralph Bolgar, Cambridge: Cambridge University Press, 1976, p. 52; Tomasz Fijałkowski, 'Piotr Rojzjusz – polski romanista XVI wieku. Zarys problematyki', in *Z dziejów polskiej kultury umysłowej w XVI i XVII wieku*, Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1976, pp. 7-75; Stasys Goštautas, 'Dr. Ispanų humanistas Petras Roizijus Vilniuje (1551-1571)', *Aidai*, 9 (1979), pp. 397-405; Ivinskis, 'Žemaičių religinė padėtis vysk. Jurgio Petkūno – Petkevičiaus laikais', in *Rinktiniai raštai*, vol. 4, pp. 268-71; Tazbir, *Roizjusz (Roysius)*, pp. 499-503; Liudas Jovaiša, 'De arte dedicatoria', *Knygų aidai*, 2 (2000), pp. 30-32; Jolanta Malinowska, *Twórczość poetycka Piotra Roizjusza (1506-1571). Studium historycznoliterackie*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001; Aušra Tamošiūnienė, *Pilietiškumas Petro Roizijaus (~1505-1571) kūryboje*, doctoral thesis, Vytautas Magnus University, Kaunas, 2007; Aušra Tamošiūnienė, 'Petro Roizijaus poetinio talento savitumas', pp. 19-47; with further references to the literature.

[36] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, no. 16, p. 58.

[37] On Joannes of Domanowo see Józef Jasnowski, 'Domanowski Jan (zm. 1563)', *PSB*, vol. 5 (1939-46), pp. 298-99; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 103, p. 44; Błaszczyk, *Diecezja*

in question, thereby linking the milieux of the cathedrals of the Grand Duchy of Lithuania.[38] Moreover, as we shall see again below, the bishop of Samogitia, Joannes of Domanowo, and the judge of the assessory court, Petrus Roysius, together with the canon of Vilna Stanislaus Gabriałowicz Narkuski († IX 1564[39]) were members of the 'Roman' part of the commission entrusted with preparing the project of the Second Lithuanian Statute.[40]

The three Lithuanian Statutes (1529, 1566, 1588) are monuments of a legal culture and eloquently testify to the significance of the Grand Duchy of Lithuania on the map of sixteenth-century Europe. Three times in six decades, legislators accomplished the codification of their laws and legal system. The momentous importance of the Third Statute, as Juliusz Bardach put it, 'is sufficiently proved by the fact that the values it contained found their fullest expression in the legal practice of the Grand Duchy and neighbouring countries, for which it became a model'.[41] The first to wish to follow the Lithuanian example was the Polish Crown. A commission was even established, but its work did not yield the expected results.[42] So Polish legal literature of the seventeenth and eighteenth centuries cited the Third Statute which, with minor changes, survived to the partitions of the Commonwealth as 'a source of Polish law, or at least as a codification filling gaps in Polish law'.[43] It is worth noting that the statutes of the Vilna chapter represent an earlier legal codification than the Grand Duchy's three famous codifications of secular law.

żmudzka. Ustrój, no. 16, pp. 57-62; *LKD*, no. 830, pp. 142-45; Wioletta Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna w drugiej połowie XVI wieku*, unpublished doctoral thesis, Adam Mickiewicz University, Poznań, 2011, catalogue no. 11, pp. 452-58; with further references to the literature.

[38] More generally see Wioletta Pawlikowska, 'The Challenge of Trent and the Renewal of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania: The Higher Clergy of Vilnius and the Problems of Plural Benefices and Residence in the Sixteenth Century', *Bažnyčios Istorijos Studijos*, 4 (2011), pp. 37-56; Wioletta Pawlikowska-Butterwick, 'Clergymen on the Move: Journeys by Vilnan Canons and Prelates in the 16th Century', *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, 29 (2014), pp. 78ff.

[39] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, no. 39, pp. 543-48; *LKD*, no. 2267, pp. 374-76. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 121, p. 48, gives the date of his death as 13 February 1565.

[40] Juliusz Bardach, 'Statuty litewskie w ich kręgu prawno-kulturowym', in idem, *O dawnej i niedawnej Litwie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988, pp. 30-33.

[41] *Ibid.*, p. 61.

[42] *Ibid.*

[43] Juliusz Makarewicz, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Lwów, 1919, pp. 15f, quoted after Bardach, 'Statuty litewskie', p. 65. See also Sławomir Godek, *III Statut Litewski w dobie porozbiorowej*, Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012.

1. The statutes in the historiography

The imprecise statements of nineteenth-century historians are still cited to characterize the statutes of the cathedral chapter of Vilna. It has been possible to clarify only some of these statements, while many problems remain unsolved. We need to remember that during the sixteenth century both state and ecclesiastical structures were still crystallizing in the Grand Duchy of Lithuania. This was a time both of great reforms and of legislative formation.[44] The beginnings of these processes often remain hard to trace in the sources.

In 1851 Julian Bartoszewicz noted: 'The prince bishop [Joannes ex Ducibus Lithuaniae (†1538)][45] first sought to collect the statutes (*ustawy*) with which the chapter had governed itself from its inauguration and gave the entire, compiled statute to Revd Zaccaria (Zacharyasz) for confirmation'.[46]

Several years later in 1860, in his monumental work on the bishops of Vilna, Wincenty Przyałgowski without any reference to his sources concluded:

> But before the bull confirming [Jacobus] Plichta as bishop arrived from Rome, the chapter itself gave [him] its statute, compiled **on the model of Kraków and other chapters** [*my emphasis – WPB*], asking him to confirm its laws (*prawa*), statutes (*ustawy*) and properties and to promise to do something good for the church as well. Whether he was pleased or not, the bishop-nominee agreed, and after a few weeks, that is on 4 December in the presence of the entire chapter he swore by oath to keep the following promises: 1) to defend his cathedral church from all attacks and oppressions that might threaten it, according to his ability and strength, always in every proper case to care for the good of this church and to pay it due respect; 2) to treat all his prelates and canons, as is usual in other cathedrals, as free (that is, to permit them to depart this diocese for another, in their

---

[44] Wacław Uruszczak, 'Europejskie kodeksy prawa doby renesansu', *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 40 (1988), 1, pp. 59-90. Most recently: Andrzej B. Zakrzewski, 'Naiwność czy taktyka? Uzasadnianie prób unifikacji prawa litewskiego i koronnego XVI–XVIII wieku', in *Statutas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė*, ed. Irena Valikonytė and Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, pp. 75-83.

[45] See Aleksander Swieżawski, 'Jan (Janusz) z Książąt Litewskich', *PSB*, vol. 10 (1962-64), pp. 439-41; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 16; *LKD*, no. 796, pp. 135-36. Joannes ex Ducibus Lithuaniae (John of the Lithuanian Dukes) was the natural son of King Sigismund the Old and bishop of Vilna in 1519-36.

[46] Julian Bartoszewicz, *Królewicze biskupi. Żywoty czterech kapłanów*, Warszawa: Instytut Wydawniczy 'Bibljoteka Polska', 1851, p. 97.

own homeland, when they leave replacements or vicars in their place, who would worship for them in the cathedral), to respect each canon and prelate, from the first to the last, according to his due; if some newcomer should intend some evil against one of the members of the chapter (to force him out), then he [the bishop] would faithfully take the side of the chapter, and act against this newcomer; 3) to seek to multiply parish churches and establish secular priests, and diminish monasteries in places where parishes are already founded, and to establish secular priests in such monasteries as are abolished; 4) to execute most faithfully the testament of his predecessor, the bishop of blessed memory; to do so in full along with all gifts and legacies of his [predecessor's] last will which can yet be made; 5) should he have some dispute with a canon or prelate, then to try to settle it in no other way than by agreement, placing the matter before the judgement of the entire chapter; 6) not to fail, should – God forbid – one of the princes or nobles commit some violence or injury to the church, or the person of a clergyman, to protect that person with his authority and office and seek justice before a court; 7) in order that the chapter might also judge, before an ecclesiastical court, all invaders and robbers of ecclesiastical estates, or usurpers of tithes, to give the chapter all rights to put them under sentence of excommunication and after receipt of compensation, to absolve them.[47]

This passage refers to the promise made by Bishop Jacobus Plichta to the Vilna chapter on 4 December 1398.[48] It is however difficult to treat these seven postulates as statutes. Their form was closer to the formula of an oath sworn by bishops.

In turn, when describing the rule of Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae Przyałgowski wrote:

> On the advice of this king [Sigismund the Old] the prince and nominated bishop [Joannes ex Ducibus Lithuaniae] first applied himself to checking the capitular statute, that is forms, precepts (*prawidła*) and regulations, with which the prelates and canons were to govern themselves in their relations with the bishop, in order once and for all to show their mutual dependence and the limits of their activity. To this end the prince ordered the collecting of the statutes and privileges, according to which the Vilna chapter had governed itself since its foundation, and **having added**

[47] Wincenty Przyałgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, vols 1-3, Petersburg: Druk Jozafata Ohryzki, 1860; here at vol. 1, pp. 28-30. See also *KDKDW*, no. 35, pp. 63-64; *Pergamentų katalogas*, ed. Rimantas Jasas, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1980, no. 19, p. 25. On this cf. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 27.

[48] The promise of Bishop Jacobus Plichta was reprinted by Jan Kurczewski. See *Kościół zamkowy*, vol. 2, pp. 25-26.

> **to them s o m e laws and customs of the Kraków chapter** [*my emphases – WPB*], compiled a book named the *Capitular Statute*. This, in a clean copy, he gave to the papal legate, Zaccaria [Ferreri], bishop of Guardialfiera, who having been sent from Rome, was then in Poland and Lithuania for the matter of the canonization of St Casimir. This statute later, adopted to the decrees (*ustawy*) of the Council of Trent, with minor changes, became for the chapter the precept of its conduct and the guarantor of its liberties. Soon afterwards the previously continual disputes and incidents between the higher clergy and the bishop faded away; because in it both sides now had their precepts and regulations which showed quite precisely who was called to which function and their place in the ecclesiastical hierarchy.'[49]

In Przyałgowski's opinion, Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae granted the statutes of the Vilna Chapter. Their sources, however, were the then customs and legal norms which applied in the chapters of Vilna and Kraków, while the impulse to 'write down the statutes' came from the 'counsel and inspiration of the old king, his father'.[50]

In covering the rule of Bishop Albertus Radziwiłł (1507-1519), Przyałgowski laconically and imprecisely – diminishing, as it were, Radziwiłł's merits – noted that the bishop 'gained privileges for the clergy from Polish kings, and he gave these, along with other, more ancient ones written down in one book, to the Apostolic See for confirmation'.[51] Przyałgowski also mentioned that 'from 1516 [...] Joannes signed himself *confirmatus electus episcopus*',[52] although in fact Radziwiłł remained the bishop until his death in 1519. Perhaps it was on this basis that Przyałgowski concluded that the legislator was Joannes ex Ducibus Lithuaniae?

Jan Kurczewski approached this question rather more cautiously. In a short biographical note of Albertus Radziwiłł included in a book on the cathedral church published in 1908 we read: 'He ordered the collection of the capitular privileges and resolutions, and the compilation from them of a statute for the chapter'.[53] He gave a similar statement a few years later, when he published his monograph of

---

[49] Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, vol. 1, pp. 106-07. On Legate Zaccaria Ferreri see Eckehart Stöve, 'Ferreri Zaccaria', *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 46, Roma, 1996, pp. 809-11.

[50] Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, vol. 1, p. 131.

[51] *Ibid.*, p. 93.

[52] *Ibid.*, p. 94.

[53] Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, vol. 1, *Na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1908, p. 311.

the bishopric of Vilna in 1912: 'it was in his time that the capitular statute was compiled from the resolutions passed and approved by the bishops in the course of the previous century'.[54] However, in Kurczewski's view, it was under Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae and 'following his advice' that 'the statute of the Vilna chapter was checked and reformed'.[55]

The first attempt to collect and systematize the source information on the statutes of the Vilna chapter was made by Jerzy Ochmański. However, he was unable to find the manuscript text of the statutes. In listing the bishops of Vilna, who granted the chapter its statutes, Ochmański relied on the literature and fragmentary information in sources. As a result he entirely omitted Bishop Albertus Radziwiłł, while foregrounding Joannes ex Ducibus Lithuaniae.[56] Ochmański's failure to use (lack of knowledge of?) the extant statutes was raised by Bolesław Kumor in a review of Ochmański's monograph on the bishopric of Vilna. However, Kumor also did not avoid inaccuracy. He gave the place in which the statutes were preserved as the Archive of the Kraków Metropolitan Chapter.[57] The research I have conducted in this archive has not confirmed this information.

Contemporary scholars of the Catholic Church in Lithuania have mentioned the statutes of the Vilna chapter in various contexts, depending on their own research topics,[58] but have not always given a reference to the text.[59] In citing nineteenth-century authors they have often repeated their imprecise information.[60]

---

[54] Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa djecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakładiem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 33.

[55] *Ibid*., p. 34.

[56] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, pp. 27-28.

[57] Bolesław Kumor, review of Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, in *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 21 (1974), 4, p. 237.

[58] For example, Tadeusz Kasabuła, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998, pp. 269-70, n. 78.

[59] For example, Jonas Vilimas, 'Muzika', in *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, ed. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas and Eligijus Raila, Vilnius: Aidai, 2001, p. 432 (Polish translation: 'Muzyka', in *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, ed. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas and Eligijus Raila, Kraków: UNIVERSITAS, 2006, p. 400).

[60] For example, Gitana Zujienė, 'Ceremoniał ingresu biskupów wileńskich w XVII-XVIII wieku', *Barok*, 25 (2006), p. 64; eadem, *Insignijos ir ceremonialas Lietuvos viešajame gyvenime (XIII–XVIII a.)*, Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 251.

In 1988 the statutes of the Vilna chapter were briefly, although accurately cited – with a reference to the example preserved in the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków[61] – by Tadeusz Krahel.[62] In 2012 Jonas Vilimas, in an unpublished doctoral thesis, cited the manuscript of the statutes preserved in the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences.[63]

To sum up, although some researchers appear to know about the historical fact of the granting of the statutes to the Vilna chapter by Bishop Albertus Radziwiłł, this fact has attracted hardly any interest, except in the case of the current author.[64] It also seems that (mis)information on this subject has usually been repeatedly recycled.

The problem of the statutes of the Samogitian chapter is rather different. The title of the manuscript of the statutes is quite often cited – albeit often distorted,[65] or without reference to the text[66] – in diverse compendia, dictionaries and other works. The main reason for this is the eminence of the persons associated with their creation.

Almost two centuries ago, in 1819 Józef Maxymilian Ossoliński (1748-1826) concluded that Petrus Roysius, 'having first joined the chapter of Samogitia, did it

---

[61] PAU Library, 1963, ff. 9-72.

[62] Tadeusz Krahel, 'Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej', *Studia Teologiczne*, 5-6 (1987-88), p. 37. Republished in Tadeusz Krahel, *Diecezja wileńska. Studia i szkice*, ed. Tadeusz Kasabuła and Adam Szot, Białystok: Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku, 2014, p. 104.

[63] Jonas Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. XV-XVIII amžių atodangos ir rekonstrukcijos bandymas*, doctoral thesis, Vilnius University, 2012, pp. 12, 87, 90-91. Available at http://www.moku.lt/wp-content/uploads/2015/05/PhD_JV_final.pdf.pdf, (accessed on 28 July 2015).

[64] However, in the last stages of work on the current edition, Revd Canon Tadeusz Kasabuła kindly gave me access to his as yet unpublished text titled 'Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej'.

[65] For example, Sławomir Godek, *Elementy prawa rzymskiego w III Statucie litewskim (1588)*, Warszawa: Oficyna Naukowa, 2004, p. 44, mentioning (albeit without a reference to the text) the *Constitutiones Ecclesiae Mednicensis*, concludes that this was a collection of laws applying in the diocese of Samogitia. Aušra Tamošiūnienė, in her introduction to Petras Roizijus, *Rinktiniai eilėraščiai*, p. 23, states that Roysius, instructed by Bishop Joannes of Domanowo, drafted two versions of the statutes of the bishopric of Samogitia ['Roizijus nuveikė itin svarbių darbų ir Lietuvos teisės kultūrai. Žemaičių vyskupo Domanovskio palieptas, "daktaras Ispanas" sudarė nuostatus Žemaičių vyskupijai (dvi redakcijas)'].

[66] For example, Paulius Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltiniotyra*, ed. Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002, pp. 82-83.

great service in 1561 with a compilation of its privileges and statutes'.[67] He reached this conclusion on the basis of a note made by the librarian of the Załuski Library in Warsaw, Jan Daniel Janocki (1720-1786), which reads:

> in a manuscript in 4[to] [the Załuski Library possessed] *Constitutiones Ecclesiae Cathedralis Mednicensis, seu Samogitiae sub Sigismundi Augusti principatu: Pio III*[68] *Pontifice Maximo ad Romanae, Joanne Prerembio ad Gnesnensis, Joanne autem Domanovio ad hujus Mednicensis, seu Samogitiae Ecclesiae gubernacula sedente: anno post Christum Deum Servatorem nostrum natum, primo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum, mense septembri, conscriptas, autore Reverendo Domino Petro Royzio Maureo, Celtibero, viro patricio, Regio Jurisconsulto atque Consiliario: eodemque Protonotario Apostolico atque Comite Palatino*,[69] *hujusque Cathedralis Ecclesiae Mednicensis Canonico*.[70]

The fact of the granting of the statutes of the chapter of Samogitia is also mentioned in brief work of 1830, describing that diocese, by Stanisław Czerski,[71] who states:

> The first statutes (*konstytucye*) which were later granted to the chapter, and which are maintained by oath, were compiled in 1561; the later ones, called *Novellae*, were compiled in 1562 by Petrus Roysius canon of Samogitia in Olsiady (Alsėdžiai), by the authority and under the supervision of Bishop Joannes of Domanowo. The chapter accepted them at this time, and in 1563 the papal nuncio, being then in Piotrków, confirmed them in the name of the Apostolic See.[72]

---

[67] *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polsce albo o Polsce pisali, oraz o ich dziełach, z roztrząśnieniem wzrostu i różnej kolei ogólnego oświecenia, jako też szczególnych nauk w narodzie Polskim, przez Józefa Maxymilliana Hrabię z Tęczyna Ossolińskiego*, vol. 2, Kraków: Drukarnia Groblowska Jozefa Mateckiego, 1819, p. 162.

[68] A printing error: at this time the pope was Pius IV (1499-1565).

[69] It is noteworthy that in the foreword Roysius was accorded the title of palatine (*comes palatinus*).

[70] *Wiadomości historyczno-krytyczne*, p. 206. See also Liudvikas Jucevičius, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 131.

[71] *Opis żmudzkiej dyecezyi (z trzema mapkami) przez kanonika katedralnego Stanisława Czerskiego, doktora teologii członka wielu towarzystw uczonych*, Wilno: Nakładem autora w drukarni Dworca, 1830, p. 10; *Žemaičių vyskupijos aprašymas su trimis nedideliais žemėlapiais, sudarytas katedros kanauninko Stanislovo Čerskio, teologijos daktaro, daugelio mokslo draugijų nario*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013, p. 22.

[72] *Opis żmudzkiej dyecezyi*, p. 10; *Žemaičių vyskupijos aprašymas*, p. 22.

The bishop of Samogitia Maciej Wołonczewski (Motiejus Valančius) wrote in a book on the bishopric of Samogitia published in 1848:

> It should be known, that the canons, from the very inauguration of the bishopric of Samogitia, had a coat of arms, which was the key of St Peter and the sword of St Paul, but until that time had no statutes (*ustawy*), and so they behaved as they pleased. Seeing this Bishop Joannes [of Domanowo], called to Olsiady the learned canon Petrus Roysius and declared that following the desire of the Holy Church and the custom of other chapters, that he would write a statute for the chapter of Wornie (Varniai) as well. As Roysius, in a short time, in the said Olsiady in 1561, wrote a statute entitled: *Costitutiones Ecclesiae Mednicensis*. A year later at the command of the said bishop, Roysius, composing yet further statutes in beautiful Latin, gave them the title: *Novellae Constitutionis Ecclesiae Mednicensis*. Straight after their composition, having assembled in Wornie, Albertus Winski, the judicial vicar (*officialis*), Petrus Roysius, canon, Georgius Pietkiewicz, also canon, Gregorius Grindin, the bishop's preacher, and Gregorius Cerwin, his secretary, judged these statutes to be good and accepted them, and the legate of Pope Paul [*sic*] IV, being then in Poland, confirmed then in Piotrków.[73]

It can be supposed that the above scholars, even if they did not have access to the text of the statutes, at least had an idea of where to look for it. In this regard some contemporary researchers are helpless. Tomasz Fijałkowski, an undoubted expert on the works of Petrus Roysius and the author of the first scholarly biography of him, laconically mentions that 'it is to be regretted that the *Statutes of the Chapter of Miedniki*, whose author was Roysius, which still existed in the eighteenth century and were known to Janocki, have not survived to our times'.[74] José Guillén Cabañero spun the hypothesis that the *Statutes* should be found in the Załuski Library, in Petrograd, Leningrad or Stalingrad.[75] The fate of

---

[73] *Żemajtiu wiskupistę aprasze K. Motiejus Wołonczewskis*, Wilniuj: Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848, ss. 88-90; Maciej Wołonczewski, *Biskupstwo Żmujdzkie, ze żmujdzkiego na język polski przełożył i niektóre przypisy historyczne dodał Maurycy Hryszkiewicz, z przedmową Stanisława Smolki*, Kraków, nakładem Księgarni Gebethnera i Spółki, 1898, p. 42; Motiejus Valančius, *Žemaičių vyskupystė*, *Raštai*, vol. 2, Vilnius: Vaga, 1972, p. 80; Motiejus Valančius, *Raštai*, parengė Vytautas Vanagas, t. 6: *Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 104–107. This was probably the source of the information on the subject in *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, vol. 1, ed. Paulius Rabikauskas, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1971, p. 224.

[74] Fijałkowski, 'Piotr Rojzjusz – polski romanista XVI wieku', p. 12.

[75] 'Las constituciones de la Iglesia Mednicense o de Samogicia, que debe de conservarse en la Biblioteca Zalusciana de Petrogrado, o Leningrado, o Stalingrado': José Guillén Cabañero, 'Un gran latinista aragonés', p. 142.

this library was indeed tragic – part of its collections were dispersed en route to St Petersburg, a yet smaller part returned to Poland after the Treaty of Riga (1921). Moreover the remnants, gradually added after 1928 to the National Library, were in large part destroyed in 1944, deliberately burned by the German army.[76] All this means that it could be surmised that the chances of rediscovering the manuscript of the statutes are negligible. Although, as Mikhail Bulgakov wrote, *manuscripts don't burn*...

From the notes of the historical editions of the statutes in 1925 and 1939[77] we know that a manuscript still existed at that time. Perhaps the basis of the edition was the sixteenth-century (1561) manuscript of the statutes (the original?) which was then in the library of the Kaunas metropolitan seminary.[78] The fate of the original manuscript is now unknown to us. It is however also possible that Kazys Sendzikas had access not to the sixteenth-century original (or a copy made soon afterwards) but to an eighteenth-century copy of the statutes. The latter interpretation is given credence by Liudas Jovaiša's findings that it was the preserved example of the capitular *Constitutiones* that was noted in 1939 or 1940 by Sendzikas in the inventory he compiled of the manuscripts of the chapter library.[79] At this time Sendzikas also noted that the entire collection was useful to historians, but until that point few persons had known about it.[80]

The aforementioned eighteenth-century copy of the Samogitian statutes was extracted *from dust and cobwebs* by Liudas Jovaiša in the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania at the beginning of 2015.[81] He was able to establish that the manuscript, bearing the old signature RD 62, belonged after the First World War to a professor of the Kaunas seminary, the ecclesiastical historian Revd Canon Antanas Alekna. After Alekna's death in 1930 the manuscript entered

---

[76] Joanna Płaza, 'Tytułem wstępu', in *Pamiętniki dziejów Biblioteki Załuskich*, ed. Joanna Płaza and Bożena Sajna, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1997, p. 15.

[77] See below, pp. 236-37.

[78] Kazys Sendzikas, 'Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai', in *Bibliografijos žinios*, 1 (1940), p. 27. See also Zenonas Ivinskis, 'Protestantizmo klestėjimo metai ir jo kritimo ženklai', in idem, *Rinktiniai raštai*, vol. 4, pp. 261-62.

[79] Kazys Sendzikas, 'Kauno Metropolijos Bazilikos Kapitulos bibliotekos rankraščiai ir dokumentai', Mažvydas Library, F130–2336, f. 2, cited after Jovaiša, 'Notes'.

[80] Ibid., f. 1, cited after Jovaiša, 'Notes'.

[81] See below, pp. 237-38.

the collections of the Kaunas metropolitan seminary. It formally belonged to the Library of the Chapter of the Metropolitan Basilica in Kaunas, but this collection was administered by the the said Library of the Interdiocesan Seminary in Kaunas. In the 1940s the manuscript, together with other archivalia from the seminary and curia was moved from Kaunas to the Central State Library of the Lithuanian Soviet Socialist Republic (now the Mažvydas Library); these materials currently constitute two archival collections – fondas 90 (taken in 1941, catalogued in 1950) and part of fondas 130 (catalogued about 1948). Unfortunately, after the Second World War, knowledge of the manuscript of the *Constitutiones* was scant. Described in 1986 by Ona Matusevičiūtė, the manuscript was – probably at this point – attached to the previously uncatalogued collection, fondas 155 ('Žemaičių kapitula'), and has recently received a permanent signature number (no. 3).

In recent years, the statutes of the chapter of Samogitia have been used – to a limited degree – by Grzegorz Błaszczyk[82] and Liudas Jovaiša.[83] It seems, moreover, that only these authors, as well as the current one, have managed to find the interwar editions of the statutes. Otherwise, we can still repeat Błaszczyk's verdict, reached more than two decades ago: 'these statutes are almost entirely unknown in the literature'.[84]

2. Traces of the statutes

From the description by Beda Dudík OSB published in a serial source publication it transpires that in 1868 the the original statutes of the Vilna chapter, with three seals, from 1515, with additions from 1584 and 1649, were in the 'Archive of the Metropolitan Chapter of the Latin Rite in Lwów' (Archiv des erzbischöflichen Capitels lateinischen Ritus in Lemberg).[85] After the Second World War a part of the Leopolitan archival collections, including 'Archival remnants of the

[82] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*.

[83] Liudas Jovaiša, *Katalikiškoji Reforma Žemaičių vyskupijoje*, doctoral thesis, Vilnius University, 2004, pp. 14, 136.

[84] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, p. 11.

[85] 'Statuta ecclesiae cathedralis Vilnensis edita ab episcopo Alberto Radzivilo anno sal. 1515. Ein Nachtrag ist vom Jahre 1584, dann 1649 u. s. w. Es scheint, dass diese Statuten die Norm bildeten bei der Abfassung der Lemberger. Das Original mit drei Siegeln', *Archiv für österreichische Geschichte*, vol. 39, Wien, 1868, p. 136.

Metropolitan Chapter in Lwów', was transferred to Poland (whose frontiers had been shifted westwards). Currently these fragments belong to the Archive of Archbishop Eugeniusz Baziak in Kraków. Unfortunately the fate of the original statutes is not known to us.[86]

Jan Fijałek, in an article which was published at the turn of 1923 and 1924, on the margins of a work on the first synod of the diocese of Vilna, corrected the information of his predecessors, citing the information contained in the catalogue of the Załuski Library.[87] This catalogue reveals that in 1752 the library contained ***Constitutiones Ecclesiae Vilnen[sis]*** *per Reverendissimum Patrem Dominum* ***Albertum Episcopum*** *et totum Venerabile capitulum sancite elegans sane codex, scriptus manu Nicolai Zamboreczki ecclesie Vilnen[sis] penitenciarii anno d[omi]ni* ***M. D. II****. Mense decembri* [my emphasis – WPB].[88] This refers to statutes granted to the chapter by the bishop of Vilna Albertus (Wojciech) Tabor (1492-†1507[89]).[90] Perhaps the formulae of oaths sworn by the bishop[91] and

---

[86] The collection of Consistory Acts in the Archive of Archbishop Eugeniusz Baziak in Kraków, in which the statutes might in theory be found, is not accessible because of fumigation, and as yet has not been catalogued. Information in letters from Magister Artur Kimasz to the author, dated 18 March 2014 and 13 May 2015.

[87] Jan Fijałek, 'Pierwszy synod diecezji wileńskiej w katedrze św. Stanisława 1520/21 r.' *Kwartalnik Teologiczny Wileński*, 1-2 (1923/24), p. 82.

[88] *Specimen Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Zaluscianae*, ed. Jan Janozki, 1752, pp. 127-28. See also *Encyklopedia powszechna*, ed. Samuel Orgelbrand, vol. 24, Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego odlewni czcionek i drukarni S. Orgelbranda i synów, 1867, p. 891.

[89] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 15; *LKD*, no. 58, pp. 27-28.

[90] Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 88, follows the erroneous historiographical tradition, which considered the aforementioned chapter statutes to be constitutions of the diocesan synod, though the mistake was corrected by Jan Fijałek, 'Pierwszy synod diecezji wileńskiej', pp. 81-83, and Jakub Sawicki, *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne,* vol. 2: *Synody diecezji wileńskiej i ich statuty*, Warszawa: Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1948, pp. 2-3.

[91] *Ego, N., Dei et Apostolice sedis gracia sancte Ecclesie Vilnensis [Episcopus], iuro iuxta disposiciones statuti provincialis, quod incipit: 'Audivimus iuramus', quod iura, statuta et consuetudines antiquas et racionabiles dicte Ecclesie nostre Vilnens pro posse et bona fide observabo, secreta Capituli in preiudicium eius nulli pandam, ab alienacione bonorum mense episcopalis abstinebo, preterquam a canonibus est permissum, alienata illicite vel distracta ad ius et proprietatem dicte mense episcopalis possetenus revocabo, Capitulum meum et personas singulares ipsos pro posse meo prosequar consiliis, auxiliis et favoribus opportunis, fratres meos prelatos et canonicos eiusdem mee Ecclesie Vilnensis vi non opprimam nec aliquem ipsorum sine iudiciali sentencia absque maioris et senioris partis Capituli consensu per se vel summissas*

the canons,[92] which open the oldest surviving volume of the capitular metrica (covering the years 1502-32) are fragments of the text of the statutes?

Returning, however, to Fijałek's argument, the most interesting part for us comes next, when, albeit very economically, without indicating the location, he states that 'the capitular statutes, of Vilna Cathedral no less, on which the historiography of the bishopric of Vilna has hitherto been silent, have been preserved in two copies made close in time to the edition of 1515, in our [Polish] libraries far beyond Vilna'.[93] Likewise, in the 1938-48 edition of the *Kodeks Dyplomatyczny Katedry i Diecezji Wileńskiej* we read that 'the editing of the entirety of the statutes of this chapter [of Vilna], as yet unpublished, occurred [...] in 1515'.[94] So in Fijałek's view, the copies he knew were versions made in 1515.

We do not know the original of the statutes of the chapter of Vilna of 1515. However, an early modern codification of the statutes, which older historians called a collection (*zwód*), has survived in two copies: one in the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków[95] and the other in the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy

---

personas captivari procurabo, nec aliquam molestiam inferam corporalem iurisdictioni dicti mei Capituli, iura ipsius [?] et personarum singularum non perturbabo, castra, municiones, fortalicia dicte mense mee episcopalis personis [?] de Capitulo dicte me Ecclesie iuxta consuetudinues antiquas in tenuta committam. Sic me Deus adiuvet, Wróblewski Library, ACV, I, f. 1.

[92] *Ego, N., iuro in sancta Dei Evangelia, quod statuta iurata et consuetudines laudabiles ipsius Ecclesie ac Venerabilis Capituli Vilnensis pro posse bona fide observabo ac tractatus et consilia Capituli, secreta, que in dampnum Ecclesie aut Capituli vergent, secrete tenebo, nemini ea sine licencia dominorum de Capitulo revelando nec alicui, contra quem fuerint, nutu, verbo aut facto detegendo, neque aliquas conspiraciones, promissiones aut colligaciones illicitas cum quibuscumque personis contra Ecclesiam et Capitulum habebo neque faciam, sed in omnibus rebus et causis ipsam Ecclesiam et Capitulum concernentibus omni simulacione, fraude et dolo semotis una cum fratribus concorditer stabo et fideliter consulam; et quod bona, proprietates et pos[s]essiones ipsius Ecclesie et Capituli directe vel indirecte, per se vel alium non alienabo, sed alienata et distracta indebite ad ius et proprietatem ipsius Ecclesie et Capituli omnibus iustis modis reducam et revocabo pro posse. Sic me Deus adiuvet et hec sancta Dei Ewanglia [sic]. Evangelium Luce XI: "In illo tempore loquente Iesu ad turbas, extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, que suxisti. At ille dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud"*, Wróblewski Library, ACV, I, f. 1v.

[93] Fijałek, 'Pierwszy synod diecezji wileńskiej', p. 82.

[94] *KDKDW*, no. 348, p. 406.

[95] *Statuta inclite Ecclesie cathedralis ac Sacre divi Stanislai sedis. Tam ac Venerabili capitulo quam eius pontificibus edita tum et a sanctissima sede apostolica confirmata* (1515), PAU Library, 1963, ff. 9-72. See *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811-2148*, ed. Z. Jabłoński, A. Preissner, Wrocław, 1962, no. 1963, p. 100.

of Sciences in Vilnius.[96] In all probability, the copy currently preserved in Kraków is one of those mentioned by Fijałek.[97] This is all the more likely, because, as the information on the provenance of the manuscript states, it was a gift to the Library from Revd Jan Fijałek.[98]

We do not yet know whether a copy of the statutes has or has not survived in the Vatican Secret Archive. We cannot entirely exclude the possibility that Bishop Albertus Radziwiłł, seeking the confirmation of the statutes, presented a copy to Pope Leo X (1513-1521). This however was not a general custom in medieval Poland. It was only sometimes practised, with individual statutes, not with whole collections.[99]

The earliest mention of the manuscript of the Samogitian statutes dates from 1613. During a visitation of the cathedral on 14 December of that year the 'authentic [document] with the signature of the apostolic nuncio' was shown ('*Statuta Capitularia Ecclesiae nostrae Mednicensis sunt approbata, prout autenticum sub inscriptione manus Nuntii Apostolici probat*').[100] During its summer session in 1623 the chapter instructed the procurator to make a copy of the statutes 'because of the danger' (which perhaps means that the chapter feared the loss of the original): (*Reverendus Dominus Procurator curet describi Constitutiones propter periculum*).[101]

3. Terminology

In the historiography, the terms statute, statutes and decrees are quite often used interchangeably. These is partly due to the fact in the very texts of the statutes one can often find phrases such as *decretum sive statutum*.[102] Marek Daniel Kowalski, an unquestioned authority on the subject, considers that the term

---

[96] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis*, Wróblewski Library, F43-155.

[97] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811-2148*, no. 1963, p. 100.

[98] *Ibid.*

[99] Information in a letter from Professor Marek Daniel Kowalski to the author, dated 20 April 2015.

[100] Archiwum Diecezjalne we Włocławku, AKapŻmudz 1, f. 30, cited after Jovaiša, 'Notes'.

[101] Codex of acts from 1620-1638, LVIA, F696, ap. 2, b. 799, f. 55, cited after Jovaiša, 'Notes'.

[102] Kowalski, 'Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie', p. 234.

capitular statutes can mean both capitular statutes issued by the bishop jointly with the chapter, and resolutions passed by the canons and prelates themselves during general sessions of the chapter.[103] Nevertheless, in the collection of statutes of the Vilna chapter we also encounter phrases such as *statutum et decretum*.[104] This may indicate the terms were differentiated in the early modern period. We should also note that the terms *statutum* and *decretum*, were used – separately – in various contexts, and not always consequentially. There is also the possibility that the combined term *statutum et decretum* was used in order to 'enhance the effect' and the words were not treated with the kind of semantic precision desired by some scholars. In turn Wojciech Góralski has shown that decrees, as opposed to statutes, were not forever binding – above all they differed in their obligatory force.[105] The question requires further research.

Moreover, the source material also contains instances of the use of the term *constitutio*,[106] meaning order, instruction or decision to refer to resolutions of a general nature.

For the sake of clarity and transparency, I use the term **statute** to refer to individual resolutions, which – in the case of the Vilna chapter – together constituted a **collection of statutes** (*zwód*). I use **decree** regarding resolutions of a general nature issued at sessions of the chapter.[107] The Samogitian collection of statutes will be referred to as the ***Constitutiones***. The individual resolutions which comprise the Samogitian *Constitutiones* will be called **statutes** – analogously to the Vilnan statutes. However, in the source each statute was called a *caput*.

The terminology applied here is linked to the concept of authenticity. Bolesław Ulanowski concluded that:

> Capitular statutes, [---] were entered into the books as they were passed, and afterwards collected into greater wholes, omitting those rules which had lost their

[103] Kowalski, 'Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie', p. 233.

[104] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 306 (no 13)).

[105] Wojciech Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII-XVI w.*, Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, 1979, pp. 211–12.

[106] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51v, § 108.

[107] I have here adopted and adapted to the present requirements the terminology introduced and proposed by Stanisław Librowski, 'Wstęp', pp. 250–52.

binding force. Only the text contained in these books is authentic; later collections can only pass – at the most – for authorized copies of these statutes'.[108]

A similar view is taken by Kowalski, who – following Ulanowski – states that 'only the texts of statutes preserved in capitular protocols can be acknowledged as authentic, while those kept in collections can be regarded merely as copies (possibly authorized ones)'.[109]

In the case of the statutes of the chapter of Vilna the problem is complicated. The content of the decrees entered in the metrica is **not** the same as the tenor of the statutes of 1515. Both the extant acts of the chapter, into which were entered decrees passed during sessions, and collections of statutes passed by Bishop Radziwiłł can be regarded as original copies. Decrees passed at sessions can be the source basis for a dozen or so statutes comprising the collection. However, we can only be sure of this in the case of statutes 72 and 73, to which was appended information about their being passed *in capitulo generali*.[110] We also have reason to believe that the statutes of Bishop Radziwiłł and the decrees entered into the metrica – functioned in parallel and – depending on the needs of the moment – complemented each other. It was doubtless easier, however, for canons to use the collection than to leaf through the metrica in search of particular resolutions.

Given the impossibility – about which more is said below – of finally resolving the question of whether the known statutes of the Vilna chapter of 1515 are late sixteenth-century copies of the 1515 statutes or their later redactions, for the sake of clarity it needs to be noted that despite this doubt, the text will quite deliberately use the term: *the statutes of 1515*.

4. A copy, imitative copy or a later redaction of the statutes?

A question which cannot definitively be answered is whether the statutes of the Vilna chapter under discussion here are late sixteenth-century copies (or possibly: true or imitative copies – *kopie naśladowcze*)* of *the statutes of 1515*

[108] Bolesław Ulanowski, *O pracach przygotowawczych do historii prawa kanonicznego w Polsce*, Kraków: Nakładem Gebethnera i spółki, 1887, p. 14.

[109] Kowalski, 'Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie', p. 235.

[110] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 331–33).

or their later redaction. If they are (true or imitative) copies, then we do not know the degree to which they reproduce the original and its external form. The problem is complicated by the fact that the two documents differed between themselves in form and, to a lesser degree, in content. From the aforementioned archaeographical description made by Beda Dudík OSB and the explanations of Jan Fijałek it transpires that further statutes were over time added to the statutes granted to the chapter by Albertus Radziwiłł. So we cannot wholly exclude the possibility that one or both of the manuscripts known to us are late sixteenth-century copies – more or less exact ones (*kopie naśladowcze*) – of the original of the 1515 statutes of the Vilna chapter, to which several new resolutions were later appended.[111]

It is also possible that the copyists, while copying the 1515 statutes, made changes – on the instructions of the chapter. This is all the more likely given the frequency of the practice of adding new regulations to old ones, and/or removing the ones which were no longer applicable. We would then be dealing with a later redaction of the statutes granted by Albertus Radziwiłł, to which in time (in the second half of the sixteenth century) several resolutions were added. For this reason, although the second solution seems more probable to me, it is **not** possible to solve the problem, given that the original has not come down to us. Similarly, it is **not** possible to fix the exact date of the redaction known to us, which was the basis of the copies.

We should also consider the possibility that statutes 1–8 are those granted by Bishop Albertus Radziwiłł in 1515, while statutes 9–71 were agreed by the chapter between 1522 and 1559, and statutes 72–78 were passed in the second half of the sixteenth century. Number 79 – the formula of the oath, which closes the whole collection, was composed in the 1630s. Such a division is suggested by the titles of the statutes and the dating.

To sum up this point, the analysis of the contents of the collection of statutes (on which more follows below) allows us to construct the hypothesis that the bulk

---

* The English word 'copy' does not distinguish between a true or imitative copy, akin to a reproduction (Polish: *kopia*, *kopia naśladowcza*), and a less exact copy, which faithfully conveys the content, but not the exact visual form of the original (Polish: *odpis*).

[111] For example, the nineteenth-century copy of the statutes in the Wróblewski Library (F43-19552), which bears the erroneous date of 1394, shows characteristics of an imitative copy. Cf. Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 91.

of the statutes arose between c. 1515 and 1522. The matter is complicated by the fact, known from the capitular metrica, that in the course of the sixteenth century the statutes of the Vilna chapter were repeatedly redacted and copied. So not all the decrees agreed by the chapter at general sessions entered the collection of statutes. For this reason, as well as those advanced earlier, we **cannot** be certain whether the basis of the known copies was the original of 1515 or one of the later redactions.

In October 1522, and so after both the passing and the confirmation (on 29 November 1520) by the legate Zaccaria Ferreri,[112] it was noted in the capitular acts that because of the fact that the capitular statutes contained errors and repetitions, and that some resolutions were put in the wrong place in the text, the chapter decided to put them in order. The accomplishment of the task was assigned to the following persons: the canon and doctor *utriusque juris* Joannes Silvius Siculus Amatus (Giovanni Silvio de Mathio) from Palermo[113] († before 8 June 1537[114]) and the notary, who was then Theophilus of Zakroczym. This infomation shows that the chapter – and not the bishop – took charge of the ordering and re-editing of the statutes. It is possible that Joannes Amatus was able to do this work, although of this we cannot be certain. Soon, however, on 6 October 1524 the chapter instructed Canon Amatus and Canon Albertus Wieleżyński († 31 March 1531[115]) to decipher and correct the capitular statutes.[116] This time the task could only have been to bring the statutes up to date.

Eleven years later, on 4 October 1535, the decree *Decretum ut statuta capituli in pergameno scriberentur* was inscribed into the acts. The chapter took the decision to instruct the notary Laurentius[117] to copy the capitular statutes onto parchment. This decision was justified by the need to assure the statutes greater durability. The former procurator, Canon Andreas Nadbor was ordered to

---

[112] For the confirmation see pp. 384-85 of the present volume.

[113] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51v, § 111. Tadeusz Ulewicz, *Iter Romano-Italicum Polonorum. Czyli o związkach umysłowo-kulturalnych Polski z Włochami w wiekach średnich i Renesansie*, Kraków: Universitas, 1999, pp. 148-49, considered the origins of Joannes Silvius Amatus as quite uncertain.

[114] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 88, p. 41; Danuta Quirini-Popławska, 'Jan Silvius Siculus', *PSB*, vol. 37, (1996-97), pp. 502-04; *LKD*, no. 786, pp. 133-34.

[115] Wróblewski Library, ACV, I, 139v, § 508; *LKD*, no. 82, pp. 31-32.

[116] Wróblewski Library, ACV, I, f. 77, § 282.

[117] No entry in *LKD*.

assign 10 florins to this aim.[118] Was the task completed? Unfortunately we lack the evidence to answer this question. Nevertheless, the chapter did not return to this matter for a considerable time – or at least not according to the acts. Similarly, we do not know of any preserved copy of the statutes on parchment. We know that one existed from a note dated 8 February 1572. After the installation of Melchior Giedroyć as prelate-custodian, the greater part of the **parchment** statute (*in pergameno*) was read out. This information is confirmed by an entry from 9 May 1574, in which the statute is referred to *in pergameno scripto*.[119]

In 1835 Michał Baliński, providing information on the cathedral church and the chapter of Vilna on the basis of notes 'from the Vilnan diocesan records' stated:

> In the time of the bishop of Vilna Walerian Protasewicz Szuszkowski, and the officialate of Stanislaus Gabryełowicz Narkuski, canon of Vilna and secretary to Sigismund Augustus, on 2 October 1559 the chapter decided that the old and new statutes of the chapter, scattered in diverse books, should be collected in one book and given back to the chapter so that they might be kept strictly in all matters. Somehow this took effect and remains so until now. In 1561 Bernard Boniames [*sic*], bishop of Camerino and envoy of Pius IV, confirmed the statute of the Vilna chapter.[120]

The bishop of Camerino, Berardo Bongiovanni was present in Poland in the period between – at least – 7 February 1560 and 7 August 1563. According to the literature the confirmation of the statutes took place at the Warsaw sejm on 4 March 1561.[121] From the capitular acts we know that at a general session on 11 October 1559 the chapter resolved to collect and inscribe on parchment all its existing and new resolutions, and compile statutes from them (*de statutis antiquis decretum*).[122] Therefore they could theoretically have been confirmed along with other privileges on 10 April 1561.[123]

The problem of the accessibility of the resolutions adopted at general sessions of the chapter returned at the session of 3 February 1649. The notary

---

[118] Wróblewski Library, ACV, II, ff. 28v-29, § 88.

[119] Wróblewski Library, ACV, V, f. 133, § 398.

[120] Michał Baliński, *Opisanie statystyczne miasta Wilna*, Wilno: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1835, p. 157.

[121] *Polska. Ludzie i czyny. Przyjaciele i wrogowie*, vol. 1, no. 1, Kraków: skład główny G. Gebethner i Spółka, 1914, p. 77.

[122] Wróblewski Library, ACV, III, f. 226v, § 650.

[123] Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 2, pp. 77-82.

of the chapter was instructed to gather resolutions taken at general sessions and compile a separate collection from them (*statuta in compendium redigenda*).[124] Thus the purpose was to order and systematize the newly issued regulations. On 3 October 1650 the then bishop of Vilna Georgius Tyszkiewicz († 17 January 1656) commanded the chapter to bring the statutes into line with the decrees of the Council of Trent. It is interesting that it was only at this point, almost a century after the closure of *Tridentinum*, that a bishop of Vilna obliged the chapter to adapt its statutes to the decisions of the Council. The bishop also ordered the commencement of efforts to have the updated statutes confirmed by the Apostolic See.[125] The question returned exactly a year later, on 3 October 1651. The episcopal reminder calling for the adaptation of the statutes to general law and the Tridentine decrees was recalled.[126] The chapter duly assigned the correction of the statutes to the dean, Prelate Bartholomeus Ważyński and the canons Georgius Wołłowicz, Georgius Białłozor († 17 May 1665), Nicolaus Słupski and the notary.[127] Another year passed and the work was still not done, since on 7 October 1652 the chapter again instructed Prelate Custodian Białłozor and Canons Wołłowicz and Laurentius Mocarski to correct the statutes (*correctura statutorum*) 'compiled before the Council of Trent'. This time they were told to complete the work during the forthcoming Advent.[128] From a note of 13 May 1653 it is known that the correction could not be accomplished because of the epidemic (*pestis*),[129] which then afflicted Vilna and the vicinity.[130] The question of correcting and updating the statutes returned once more on 13 May 1654. On this occasion

---

[124] Wróblewski Library, ACV, XII, p. 543, § 925. Kurczewski, *Kościół zamkowy,* vol. 3, p. 144.

[125] Wróblewski Library, ACV, XII, p. 825, § 1575. It is significant that it was so late that it was noted that the existing collection of the statutes had become outdated and did not reflect the new face of the Catholic Church after the Council of Trent. This detail from the sources has not hitherto been duly appreciated in the historiography. See Wioletta Pawlikowska-Butterwick, 'Problemy z wdrażaniem reformy trydenckiej w biskupstwie wileńskim w XVI wieku', *Rocznik Lituanisticzny*, 1 (2015) (in press).

[126] Wróblewski Library, ACV, XII, p. 957, § 1848; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 3, p. 153.

[127] Wróblewski Library, ACV, XII, p. 958, § 1848.

[128] Wróblewski Library, ACV, XIII, f. 40, § 131; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 3, p. 156.

[129] Wróblewski Library, ACV, XIII, ff. 94v-95, § 324; Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 3, p. 158.

[130] On the epidemic in Vilna see Stanisława Namaczyńska, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1648-1696*, vol. 1, *Zjawiska meteorologiczne i pomory*, Lwów: Kasa im. Rektora J. Mianowskiego, Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1937, no. 745, p. 147.

the task was assigned to Prelate Cantor Joannes Newelski, and Canons Laurentius Mocarski, Andreas Brazgalski and Martinus Wciśliński.[131]

As time passed the question of updating the capitular statutes was recalled ever more rarely. The aim was probably never achieved. The texts known to us show no sign of accommodating the Tridentine decisions. A surviving nineteenth-century copy of the statutes[132] testifies that the version established in the first half of the sixteenth century and revived in the seventeenth century served the capitular corporation for almost three centuries. Nevertheless it is possible that individual resolutions could in time be updated. Perhaps the Vilna chapter deliberately avoided updating the statutes, because the Council of Trent granted bishops extensive prerogatives regarding chapters.[133] Adopting the decrees would mean a significant limitation of the chapter's legislative autonomy[134] – such as the decree passed on 13 July 1653: *De hebdomadariis*.[135]

To return to the question of the date at which the collection was created, the case that we are dealing with a later redaction of Bishop Albertus Radziwiłł's statutes is strengthened by the dates of particular decrees inscribed into the *acta actorum capituli* relative to their 'equivalents' in the 1515 statutes. The examples analysed below show that some of the resolutions contained in the collection of *statutes of 1515* repeated earlier decisions entered into the metrica, while with some other resolutions it was the other way round.

In the light of statute number 34 *De non locandis hospitibus in domibus Canonicorum*, the chapter **forbade** canons not resident in Vilna, on pain of a penalty of three schocks of Lithuanian *grosze*, from temporarily accommodating lay and clerical persons in capitular houses without the assent of either the chapter or its procurator.[136] This resolution was annulled and moderated by the decree

---

[131] Wróblewski Library, ACV, XIII, f. 130, § 522.

[132] Wróblewski Library, F43-19552. See also Vilimas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai*, p. 91, in which the author briefly describes and characterizes the copy, showing the erroneous dating of 1394.

[133] *Dokumenty soborów powszechnych*, vol. 4, *Lateran V, Trydent, Watykan I*, ed. Arkadiusz Baron and Henryk Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004, pp. 750-55; 818-21.

[134] Wojciech Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII-XVI w.*, Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, 1979, p. 213.

[135] Wróblewski Library, ACV, XIII, f. 95v, § 362.

[136] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 316).

of 30 September 1534, *Statuti cancellati de non locandis hospitibus limitatio*, which **permitted** clergymen, even without the chapter's knowledge, to receive and host friends in capitular properties.[137] Therefore, in accordance with the order in which these resolutions were made, if the known manuscript of the statutes contains a regulation forbidding the reception of guests, then the text must have been set down before 1534, when the decree annulling the regulation was passed.

A similar situation arises with the regulation about the right to the daily allowance or *refectio* (*quotidianis refectionibus seu distributionibus*). According to the 1515 statutes, the *refectio* belonged to clergymen who celebrated or at least participated in divine service in the cathedral. Absentees would lose their right to the daily allowance on pain of being excommunicated *ipso facto*.[138] However, the decree of 30 September 1534, *De intrantibus ecclesiam et missam non audientibus statuti moderatio*, relaxed the earlier decision, for it laid down that the mere presence of clergymen in the cathedral (during Mass) on ferial weekdays would suffice. They would keep their right to the daily allowance and would not be subject to the statutory penalty.[139]

This date can be made still more precise on the basis of an entry from 9 October 1522, when the decree *Constitutio nova contra aggressores edita* was passed.[140] For our purposes the reason for passing the decree is the essential point: the statutes did not envisage penalties for trespassing on the property of a fellow-member of the chapter.[141] Indeed, we do not find any such provision in the codex. Therefore this example supports the hypothesis that the redaction could date from before 1522. On the other hand it could have been the case for reasons unknown to us the regulation was never included in the collection of statutes, or else that it was annulled and therefore did not become part of a later redaction. So the question remains open.

We can discern a certain analogy in the case of the decree of 18 October 1522, *Statutum novum contra convitiatores editum*, in which the legislator appealed to the statutes while also indicating that they were ineffective. The decree was

---

[137] Wróblewski Library, ACV, II, ff. 11v-12, § 47.

[138] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 319–20).

[139] Wróblewski Library, ACV, II, f. 12, § 48.

[140] Wróblewski Library, ACV, I, f. 54v, § 133.

[141] *Ibid.*

passed because the penalty envisaged by the statutes for using vulgar words, or those generally considered offensive, was too low.[142] Statute number 51 prescribed a penalty from half to one *sexagena* (depending on how many times the clergyman had committed the offence).[143] In turn the decree of 18 October (described in more detail elsewhere)[144] essentially envisaged a harsher penalty – for a first offence it threatened to deprive the delinquent of the *refectio* for six months and forbid him entry to the Chapter House; a second offence doubled the penalty, and so on.[145] The absence of this correction in the 1515 statutes is argument for the hypothesis that the extant redaction was made before 18 October 1522.

Our attention is also drawn to the fact that according to the capitular metrica, during the autumn general session of the chapter in 1522, more than a dozen decrees were passed, of which the majority can be found in the 1515 statutes. Two of them were given titles (*statutum novum*, *constitutio nova*) which testify to the introduction of new regulations. So are the rest of the decrees passed in 1522 redactions of regulations which already existed?

More information indicating the date of the redaction of the statutes is provided by the preface to the collection of the statutes:

> *(...) quae vetera quaeque nova Ecclesiae Statuta a superioribus nostris in varias formas passim edita sunt, in unum volumen componere cupientes, anno salutiferi natalis Salvatoris nostri M D XV capitulo generali a nobis fratribusque nostris in sacra Divi Stanislai, Patroni nostri gloriosissimi, translatione sollemniter celebrato, ad instar unius libri seriatim iussimus redigen[dum], eisque plenum perpetuumque robur praeben[dum], ad maioremque eorum auctoritatem a Sede Apostolica confirmari fecimus.*[146]

From the preface it transpires that the codex containing the old and new statutes was presented to the general session of the chapter on the feast of the translation of St Stanislaus (27 September) in 1515. The collection must by then have been ready. However, Bishop Radziwiłł probably, in order to give the statutes a higher rank and to ensure the unchallengeability of the resolutions, sought to

---

[142] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 59-59v, § 157.

[143] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 324).

[144] See p. 168.

[145] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 59-59v, § 157.

[146] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 297-98).

have them confirmed by the Apostolic See. These efforts, as Tadeusz Kasabuła has shown, coincided with the sessions of the Fifth Lateran Council (1512-17). This factor, he believes, could have influenced the delays in confirming the statutes.[147] The confirmation finally took place in Vilna on 29 November 1520,[148] five years after the statutes had been presented to the chapter.

In the light of the examples cited until this point it could be concluded that the period between 1515 and 1522 was vital for the redaction of the codex of the statutes, which could have been copied later. Establishing the date of the redaction is of crucial importance for the problem of authorship. In the collection of 1515 we do not find any account taken of the content of decrees passed by the chapter in a later period, except for that passed on 30 June 1559 *Reformatio statuti de committendo prestimonio seu domo in recessu extra dioecesim*, which was the basis for the decision to reform 'the old statute'. It was decided that whenever a member of the chapter chose to travel for a longer time beyond the borders of the diocese, he should place his house and his prestimonial property under the care of a friendly colleague. He should moreover designate a manager who would be subordinated to the guardian of the property. Neglect of this duty made one liable to a penalty of 10 schocks of Lithuanian *grosze*.[149] Statute number 33, *De committenda domo in absentia*, conveyed a similar message.[150] The question is all the more important given that soon afterwards, on 11 October 1559, the chapter took the decision to collect and the older and new resolutions, and to re-compile the statutes.[151]

It is therefore possible that the redaction of the statutes which is known to us was made around 1559, although the main body could have been created considerably earlier, between 1515 and 1522.

5. The legislator

At this point we should pay attention to the form of the key performative verb 'we establish' (*statuimus*), which introduces a legal norm. The first-person plural

[147] Kasabuła, 'Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej', p. 5.

[148] See 'Potwierdzenie' in Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 2, pp. 35-37.

[149] Wróblewski Library, ACV, III, f. 219-19v, § 615.

[150] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 315-16).

[151] Wróblewski Library, ACV, III, f. 226v, § 650.

form of this verb appears both in the capitular metrica and in the collection of the statutes. The form employed indicates the legislator. In the fourteenth century the bishop (who was entitled to use the episopal 'we') usually played the part of capitular legislator. However, Stanisław Zachorowski demonstrated long ago that the record of the bishop granting the statutes to the chapter should not be interpreted literally. In granting statutes to chapters bishops did not impose laws on them, but acted with their assent and on their advice. However, in the period in question here, that is, the sixteenth century, records begin of statutes which were passed by the chapters themselves, which testifies to the acquisition of autonomy in the legislative field by capitular corporations. The right to issue statutes was one of the elements which testified to the corporate character of chapters.[152]

Nevertheless for the sixteenth century we also encounter decrees (regulations passed at capitular sessions) in which it was noted that they were passed by the chapter and the bishop. In the opinion of Wojciech Góralski, this type of norm should be treated as 'passed by the chapter with the participation of the bishop, present at the given session' during which the decree was agreed.[153]

In this context, the Samogitian *Constitutiones* of 1561 seem to be a quite unique case. The information contained in the preface indicates that the legislator (and the commissioner) was Bishop Joannes of Domanowo. So it would seem that not all sixteenth-century canonical corporations had obtained legislative autonomy.[154] Analysing the introductory formulae of particular statutes, it is striking that some of them include the wording *nos Joannes Domanovius*. It seems that the appearance of such a phrase can testify to the source being a legal norm which the bishop had granted to the chapter.[155] In such a case, the question arises of the source of the remaining statutes of the *Constitutiones*. Although the whole collection – the *Constitutiones* – was passed by the agreement of the chapter, and granted to it by Bishop Joannes, it is extremely hard to resist the interpretation that the burden of their compilation, and by the same their

[152] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, pp. 136-37.

[153] Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku*, p. 216.

[154] Cf. *ibid.*, p. 213.

[155] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae* (see below, pp. 347, 352, 356, 380, 382).

authorship and redaction should be ascribed to Petrus Roysius.[156] However, it is difficult to judge the actual contribution of the chapter as a whole, given the lack of sources.

6. Authorship and redaction

As has been shown above, historians have speculated about, or even stated *a priori* the granting of the statutes to the Vilna chapter either by Bishop Albertus Radziwiłł, or by Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae. However, the question of the authorship and redaction has not yet been adequately addressed.

Part of the chaos in the historiography regarding who granted the Vilna chapter its statutes derives from the fact that the act of confirmation, dated 29 November 1520, bears the name of Joannes ex Ducibus Lithuaniae. This, as Tadeusz Kasabuła has noted, could have given rise to the judgement 'that it was he who crowned the work of his predecessors'.[157] However, his part was not entirely nominal. The acts of the Vilna chapter inform us that the chapter worked intensively on codification during his pontificate (see the table below). Although the bishop himself participated sporadically in the sessions during which decrees were discussed, his contribution is attested by the resolutions of 9 and 13 October 1525, because in the acts it was noted that the decree was issued by 'the bishop together with the chapter, on its advice and with its permission'.[158] Moreover, it was under Joannes ex Ducibus Lithuaniae that the second diocesan synod of Vilna was called (in 1527/28). This gathering produced the first surviving synodal statutes in the history of the diocese (1528).[159]

Nevertheless, it is the name of Albertus Radziwiłł which appears on the collection of statutes that is known to us. It was the statutes drafted and agreed

---

[156] On the subject of the actual work done by prelates and canons for their chapters, see Wioletta Pawlikowska-Butterwick, 'Księgozbiór biblioteki katedralnej w Wilnie z końca XVI wieku', *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 56 (2012), pp. 162-64; eadem, 'A "Foreign" Elite? The Territorial Origins of the Canons and Prelates of the Cathedral Chapter of Vilna in the Second Half of the Sixteenth Century', *Slavonic and East European Review*, 92 (2014), 1, pp. 45-47.

[157] Kasabuła, 'Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej', p. 6.

[158] Wróblewski Library, ACV, I, f. 92v, § 343; ff. 99v-100, § 364.

[159] Sawicki, *Concilia Poloniae,* vol. 2, pp. 5, 115-40. See also *Bibliographia synodorum particularium*, ed. Jacobus Theodorus Sawicki (*Monumenta Iuris Canonici*, series C, 2), Vatican City: S. Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, 1967, no. 2661, p. 250.

during his pontificate which formed the basis for later redactions and copies. Bishop Radziwiłł showed himself to be a great patron and politician.[160] We also know that he personally participated in the deliberations of the V Lateran Council.[161] Perhaps it was at this time that the thought of passing and granting statutes to the Vilna chapter began to germinate? It is however difficult to suppose that Radziwiłł personally undertook the task of compiling them. Unfortunately we know little of his education. So the potential authors and editors should be sought among persons in his circle, limiting the search to his closest associates and the persons most interested in the compilation of the statutes: the prelates and canons of Vilna, who at this time sat in the capitular stalls. The potential field of candidates is further limited by the consideration that the compilers should – at least in theory – have been persons versed in canon law and acquainted with the customs of the chapter of Vilna. It therefore makes sense to seek resident canons and prelates with a legal education.

In 1502, the year in which the Vilna chapter started to maintain its metrica, it consisted of four prelates and ten canons.[162] Several of these clergymen had the necessary training. In the order of their entry to the chapter (according to Jerzy Ochmański) they were: *Doctor decretorum* Joannes Filipowicz of Vilna († 9 February 1524), canon of Vilna between 1496[163] (or 1497[164]) and 1524.[165] In 1501 the prelate-custodian of Vilna cathedral was *Doctor decretorum* Stanislaus of Vilna. However, we know no more of him after 1506.[166] From 1511 Nicolaus Wieżgajło († 19 January 1533) was a member of the chapter, first as a canon and later also as dean. Besides numerous benefices he was a secretary to the grand duke,[167]

---

[160] Michalewiczowa, 'Radziwiłł Wojciech', pp. 377-79.

[161] Szostkiewicz, *Katalog biskupów*, p. 155; Nelson Hubert Minnich, 'The Participants at the Fifth Lateran Council', *Archivum Historiae Pontificiae*, 12 (1974), pp. 169-70, 192, where we find the information that Radziwiłł took part in sessions 3-8 of the Council (from December 1512 until December 1513) and probably returned to Lithuania early in 1514. On this subject see Paulius Rabikauskas, *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius-Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1993, p. 55.

[162] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, pp. 24-25.

[163] *LKD*, no. 754, p. 129.

[164] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 37.

[165] *Ibid.*; *LKD*, no. 754, p. 129.

[166] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 37; *LKD*, no. 2190, pp. 362-63.

[167] *Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku*.

an apostolic protonotary, a vicar-general and *officialis* (judicial vicar),[168] and bishop of Samogitia.[169] In the context of the capitular statutes, it is significant that he has been suggested as one of the drafters of the First Lithuanian Statute of 1529.[170] This hypothesis is supported by the fact that as a grand ducal secretary he supplied Chancellor Olbracht Gasztołd (Albertas Goštautas) with the text of the statute approved by the monarch.[171] Juliusz Bardach counted two further members of the Vilna chapter with doctorates in law among the group of persons who could have influenced the tenor and drafting of the First Lithuanian Statute. They were Georgius Taliat of Ejszyszki († before August 1533[172]) and Venceslaus Czyrka († before 29 March 1555[173]).[174] Bardach's hypothesis has been accepted by other specialists.[175] Sławomir Godek supposes that 'thanks to the efforts of these men, well versed in canon and Roman law, the First Statute adopted and adapted many Romanist elements'.[176]

Spisy, ed. Henryk Lulewicz and Andrzej Rachuba, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994, no. 935, p. 127.

[168] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 39; *LKD*, no. 1451, pp. 254-55.

[169] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, pp. 49-51, no. 12; *LKD*, no. 1451, p. 254-55.

[170] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, pp. 39-40. See also Bardach, 'Statuty litewskie', p. 18, who writes about Michał [*sic*] Wieżgajło.

[171] Bardach, 'Statuty litewskie', p. 18; idem, *Pomniki prawa doby Renesansu w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa: Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną, 1999, p. 21.

[172] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, no. 14, p. 53. Cf. *LKD*, no. 1045, pp. 185-86, which provides information that he died shortly before 11 February 1534 and in 1533.

[173] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, no. 7, p. 439. Cf. *LDK*, no. 2491, pp. 409-10, which gives 1546, but without any reference to the source of the information. Perhaps the editors followed the suggestion of Jerzy Ochmański (*Biskupstwo wileńskie*, no. 93, p. 41), who in a footnote explained that 'the [exact] date remains unknown because of the lack of capitular acts'.

[174] Bardach, 'Statuty litewskie', p. 18; Bardach, *Pomniki prawa*, p. 22.

[175] For a summary of the state of research and further literature see Maria Teresa Lizisowa, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawno-sadowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000, pp. 11-12; Zigmantas Kiaupa, Jūratė Kiaupienė and Albinas Kuncevičius, *The History of Lithuania before 1795*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2000, p. 203; *Первый Литовский Статут (1529)*, edd. С. Лазутка, И. Валиконите, Э. Гудавичюс, Вильнюс: Марги раштай, 2004, p. 60; Godek, *Elementy prawa rzymskiego*, pp. 29-30.

[176] Godek, *Elementy prawa rzymskiego*, p. 30.

In the period between 1511[177] and either 1525[178] or 1526,[179] among the canons of Vilna was Joannes Albin of Kraków († c. 1529).[180] In 1504 Albin was incorporated into the Kraków Academy, where he was a professor in the Faculty of Law. As the senior of the lawyers' *bursa* (hall of residence) he possessed the altary of St John,[181] and so theoretically he should have lectured from the fourth book of the *Decretales Gregorii IX* – a collection of canon law.[182] On 9 October 1509 he was also surrogate to the vicar-general of Kraków, Bernardinus Gallus de Jadra.[183] Albin's career in Kraków did not last long, however. In the winter semester of 1510/11 he was expelled from the Academy for neglecting his duties.[184] In the sources Albin appears as a doctor of canon law,[185] as chancellor to Bishop Albertus Radziwiłł[186] and to the future archbishop of Gniezno and primate of Poland, Jan Latalski. He therefore had a thorough legal education, and had the opportunity to apply and develop it in the Grand Duchy of Lithuania.

Among the humanist circle of prelates and canons who could potentially have contributed to the drafting of the statutes we should also include the public notary and apostolic protonotary, prelate-prepositus and canon of Vilna Laurentius Międzyleski († 1529),[187] the author of *Descriptio potentiae*

---

[177] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40; *LKD*, no. 792, pp. 134-35.

[178] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI. Lietuvių Krokuva XIV-XVI amžiais*, ed. Sigitas Lūžys and Wacław Urban, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, no. 162, p. 138.

[179] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40.

[180] In 1529 Albin travelled to Rome where he was wounded *per lancearios Germanos vulneratus*. Treatment failed – he died in Padua. Henryk Barycz, 'Z dziejów humanizmu w Polsce. Kto z Polaków sprawował lekturę retoryki w Uniwersytecie Bolońskim w roku 1519-1520?', *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 23 (1978), p. 29.

[181] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV-XVI*, no. 101, p. 116.

[182] More generally on the *Decretales Gregorii IX*, see Ignacy Subera, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1977, pp. 97-102.

[183] Elżbieta Knapek, *Akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2010, p. 223.

[184] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 40;

[185] Wróblewski Library, ACV, I, f. 31, § 34; f. 49v, § 92. See also *Najstarsza księga promocji wydziału sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402-1541*, edd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek and Izabela Skierska, Warszawa: Instytut Historii PAN, 2011, p. 261.

[186] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 18; *LKD*, no. 792, pp. 134-35.

[187] *Ibid.*, p. 40; *LKD*, no. 1149, pp. 208-09.

Turciae,[188] a memorandum drafted in the royal chancellery on the basis of information provided through diplomatic channels.[189]

At this stage it is difficult to reach a verdict on which of the aforementioned clergymen drafted the capitular statutes. Nevertheless the compilers should be sought among them. Further indications are supplied by the capitular metrica. From this source we can infer who, at least in theory, could have contributed to the drafting and compilation of the statutes, because they were resident by the cathedral in Vilna.[190] The metrica can also illuminate the stages in which the statutes took form,[191] and the sources from which they were compiled. It should be recalled that decrees were passed at sessions of the chapter.

For example, on 13 October 1522 a session of the chapter took place, during which a decree was passed about not imposing new taxes on subjected inhabitants of capitular properties, *De non imponendis novis contributionibus* (this regulation was probably later incorporated into the collection of the statutes). The following were present: two prelates: Custodian Joannes Filipowicz and Dean Nicolaus Wieżgajło; seven canons: Albertus Rozan († 1529),[192] Martinus of Duszniki († 1527),[193] Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka Wilamowski († before 3 July 1551),[194] Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz († 1534),[195] Raphael Chotecki († before 15 August

---

[188] Jan Maćkowiak, 'Wawrzyniec Międzyleski jako autor memoriału pt. *Descriptio potentie Turcie* o tatarach krymskich z 1514 roku', in *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. Studia ofiarowane Prof. dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, ed. Grzegorz Błaszczyk and Artur Kijas, Poznań: Wielkopolska Agencja Wydawnicza, 1994, pp. 87-94.

[189] Wacław Zarzycki, *Dyplomacja hetmanów w dawnej Polsce*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976, p. 117.

[190] The question of residence and the plural tenure of benefices by prelates and canons of Vilna has been addressed by Pawlikowska, 'The Challenge of Trent', pp. 37-56. The problem of the residence of parish priests was subsequently taken up by Reda Bružaitė, "Klebonų rezidavimo problema Vilniaus ir Žemaičių vyskupijose XV amžiuje – XVI amžiaus trečiajame ketvirtyje", *Lietuvos istorijos studijos*, 29 (2012), pp. 54-70.

[191] Ulanowski, *O pracach przygotowawczych*, p. 14.

[192] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 80, p. 39. Likewise *LKD*, no. 77, pp. 30-31, although without the source of its information.

[193] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 86, p. 41; *LKD*, no. 1272, pp. 227-28.

[194] Pawlikowska, *Wileńska kapituła katedralna*, no. 8, pp. 442-46. Nb. *LKD*, no. 2195, pp. 363-64, erroneously gives the date 9 May 1551, with a reference to the Wróblewski Library, ACV, III, ff. 11v-12.

[195] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 94, p. 42; *LKD*, no. 1440, p. 253.

1531),[196] and a notary.[197] All, except the notary, can be considered as responsible for the decree. The chapter, in the same line-up, also passed a decree on mounds marking boundaries,[198] which – as we can suppose – could have been the source of statute number 39 *De coppis*.[199]

The table below contains information on the sixteenth-century sessions identified by the present author, and on the names of those clergymen who participated in sessions during which decrees were passed, of which at least part can be identified with statutes contained in the collection of *statutes of 1515*.

	Date/source[200]	Participants in a session during which a resolution with the rank of statute was passed.
1	22 Nov. 1510 (ACV, I, f. 16-16v, § 8)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Joannes of Dobrzynice, Caspar Hincza of Warsaw, Jacobus of Kuczyn, Albertus Rozan; NOTARY: Joannes of Ślubowo
2	10 Mar. 1511 (ACV, I, f. 16v, § 9)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Caspar Hincza of Warsaw, Joannes of Dobrzynice, Nicolaus of Żuków, Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Bernardus of Vilna; NOTARY: Joannes of Ślubowo
3	Not dated (ACV, I, f. 19v, § 13)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Bernardus of Vilna, Joannes of Dobrzynice, Caspar Hincza of Warsaw, Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Joannes Albin; NOTARY: Joannes of Ślubowo
4	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 19, § 18)	*Probably*:[201] PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
5	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 20v, § 20)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus

[196] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 95, p. 42; *LKD*, no. 2051, p. 346.

[197] Wróblewski Library, ACV, I, f. 55v, § 142.

[198] *Ibid*., f. 55v, § 144.

[199] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 318).

[200] See the respective capitular acts in the Wróblewski Library.

[201] The exact composition is not known, but the clergymen mentioned here were not only members of the Vilna chapter at this time, but were also in residence as a rule.

6	13 XII 1513 (ACV, I, f. 22, § 23)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
7	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 22-22v, § 24)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
8	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 22v, § 25)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Johannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
9	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 22v, § 12, § 26)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
10	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 22v, § 27)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
11	13 Dec. 1513 (ACV, I, f. 22v, § 28)	*Probably*: PRELATES: Dean Stephanus, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra, Albertus Rozan, Joannes Albin, Caspar Hincza of Warsaw, Martinus of Duszniki; NOTARY: Theophilus
12	4 Oct. 1518 (ACV, I, f. 31-31v, § 34)	PRELATES: Prepositus Laurentius Międzyleski, Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Bernardus of Vilna, Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus (Jan Amasy),[202] Nicolaus Wieżgajło; Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: ?

[202] 'Jan Amasy' and 'Jan z Dobrzynic' were probably conflated by Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 76, p. 38, but they were not one and the same person. The person mentioned in a document dated 13 July 1501, *KDKDW*, no. 500, pp. 604-07: 'Napyrwey zalowaly nąm xyądz Jan Philippowycz doctor a **xyadz Jan Amasy** od wszystkyey capituly' [*my emphasis – WPB*], could be Joannes Silvius Amatus the Sicilian. The original of the document in Ruthenian has not survived, and we know the text only from the Polish translation (quoted), which prevents a verification of the entry. The editors of the *LKD* do not note any Revd Canon Jan Amasy. Like Ochmański, they propose 1518 as the year in which Joannes Silvius became a canon of Vilna. *LKD*, no. 786, p. 133. From the biographical note of Joannes Silvius written by Danuta Quirini-Popławska, *PSB*, vol. 37, pp. 502-04, we know that in 1501-04 among his students was the future bishop, Paulus Holszański. If our hypothesis is correct, then the date of Joannes Silvius's entry into the Vilna chapter should be moved to around 1501.

13	11 May 1520 (ACV, I, f. 32v, § 35)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Albin, Martinus of Duszniki; NOTARY: Joannes of Kraków
14	5 Oct. 1520 (ACV, I, f. 33, § 37)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz, Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Bernardus of Vilna, Martinus of Duszniki, Albertus Rozan, Albertus Wieleżyński, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Joannes Albin, Stanislaus Rozbicki; NOTARY: Joannes of Kraków
15	18 July 1522 (ACV, I, f. 47v, § 77)	PRELATES: Prepositus Laurentius Międzyleski (bishop of Kamieniec), Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Raphael Chotecki, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: Salomon
16	1 Oct. 1522 (ACV, I, f. 51v, § 108)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; PRELATES:[203] Custodian Johannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
17	1 Oct. 1522 (ACV, I, f. 51v, § 109)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
18	1 Oct. 1522 (ACV, I, f. 51v, § 110)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Johannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
19	1 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, § 112)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
20	2 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, § 113)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?

[203] It should be mentioned here that the absent prelates and canons of Vilna – Laurentius Międzyleski, Nicolaus of Żuków, Paulus Holszański and Nicolaus Wieżgajło – authorized their confrères to act legally in their name as plenipotentiaries.

21	2 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, § 114)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
22	2 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, §115)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
23	2 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, § 116)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
24	2 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52, § 117)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
25	3 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52v, § 118)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
26	3 Oct. 1522 (ACV, I, f. 52v, § 119)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
27	6 Oct 1522 (ACV, I, f. 53, § 123)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev); CANONS: Joannes Albin, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Raphael Chotecki, Albertus Rozan, Nicolaus of Wolborz; NOTARY: ?
28	8 Oct 1522 (ACV, I, f. 54, § 128)	CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
29	9 Oct. 1522 (ACV, I, f. 54v § 133)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
30	11 Oct. 1522 (ACV, I, f. 55, § 136)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?

31	13 Oct. 1522 (ACV, I, f. 55v, § 142)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
32	13 Oct. 1522 (ACV, I, f. 55v, § 144)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
33	13 Oct. 1522 (ACV, I, f. 56, § 146)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
34	18 Oct. 1522 (ACV, I, f. 59-59v, § 157)	PRELATES: Custodian Joannes Filipowicz (bishop of Kiev), Dean Nicolaus Wieżgajło; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus of Wolborz, Raphael Chotecki; NOTARY: ?
35	3 Oct. 1524 (ACV, I, ff. 75v-76, § 263)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Salomon?
36	3 Oct. 1524 (ACV, I, ff. 75v-76, § 269)	BISHOP: Joannes ex Ducibus Lithuaniae; CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Salomon?
37	9 Oct. 1525 (ACV, I, f. 92v, § 343)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło (nominated bishop of Kiev), Scholar Jacobus Staszkowski; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Stanislaus Kussowski?
38	13 Oct. 1525 (ACV, I, ff. 99v-100, § 364)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło (nominated bishop of Kiev), Scholar Jacobus Staszkowski; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Stanislaus Kussowski?
39	13 Oct. 1525 (ACV, I, ff. 101v-102, § 367)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło (nominated bishop of Kiev), Scholar Jacobus Staszkowski; CANONS: Albertus Rozan, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Stanislaus Kussowski?
40	28 Sept. 1526 (ACV, I, f. 105, § 381)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło (nominated bishop of Kiev); CANONS: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Stanislaus Kussowski?

41	12 Feb. 1529 (ACV, I, f. 125, § 457)	PRELATES: Prepositus Laurentius Międzyleski (bishop of Kamieniec); CANONS: Albertus Rozan, Stanislaus Dąbrówka, Joannes Silvius Amatus, Andreas Nadbor, Joannes Benedictus Solfa, Albertus Wieleżyński; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
42	7 Oct. 1532 (ACV, I, f. 156, § 557)	PRELATES: Dean Nicolaus Wieżgajło (bishop of Samogitia); CANONS: Stanislaus Dąbrówka, Andreas Nadbor, Joannes Kunicki; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
43	30 Sept. 1534 (ACV, II, ff. 11v-12, § 47)	PRELATES: Dean Joannes Andreas de Valentinis, Cantor Georgius Chwalczewski; CANONS: Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Benedictus Solfa, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
44	30 Sept. 1534 (ACV, II, ff. 11v-12, § 48)	PRELATES: Dean Joannes Andreas de Valentinis, Cantor Georgius Chwalczewski; CANONS: Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Benedictus Solfa, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
45	1 Oct. 1534 (ACV, II, f. 13, § 49)	PRELATES: Dean Joannes Andreas de Valentinis, Cantor Georgius Chwalczewski; CANONS: Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Benedictus Solfa, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
46	2 X 1534 (ACV, II, f. 13v, § 49)	PRELATES: Dean Joannes Andreas de Valentinis, Cantor Georgius Chwalczewski; CANONS: Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Benedictus Solfa, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
47	17 Oct. 1538 (ACV, II, f. 104v, § 221)	PRELATES: Cantor Georgius Chwalczewski (bishop of Łuck (Lutsk)); Venceslaus Wierzbicki (bishop of Samogitia) CANONS: Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas, Bartholomeus of Kowno (Kaunas); NOTARY: Nicolaus of Łomża?
48	9 May 1541 (ACV, II, f. 149v, § 360)	PRELATES: Dean Joannes Andreas de Valentinis; CANONS: Stanislaus Dąbrówka, Venceslaus Czyrka, Andreas Nadbor, Joannes Kunicki, Erasmus Eustachius de Czas, Alexander de Pessentis, Bartholomeus of Kowno; NOTARY: Nicolaus of Łomża?
49	30 June1559 (ACV, III, f. 219-19v, § 615)	PRELATES: Prepositus Joannes of Domanowo, Dean Joannes Wirbkowski; Archdeacon Josephus Jasiński, Custodian Paulus Wiszneński, Cantor Georgius Albin, CANONS: Alexander de Pessentis, Stanislaus Narkuski, Albertus Grabowski, Albertus Narburt; NOTARY: Andreas Strzałkowski of Rawa

50	11 Feb. 1561 (ACV, IV, f. 5-5v, § 16-17)	Bishop of Samogitia: Joannes of Domanowo; PRELATES: Custodian Joannes Makowiecki; CANONS: Stanislaus Narkuski, Albertus Grabowski, Petrus Arciechowski, Isaiah, Joannes Pikarski, Laurentius Wolski
51	25 Feb. 1561 (ACV, IV, f. 7-7v, § 24)	Bishop of Samogitia: Joannes of Domanowo; PRELATES: Custodian Joannes Makowiecki; Scholar Stephanus Grabia; CANONS: Alexander de Pessentis, Albertus Grabowski, Isaiah, Joannes Pikarski, Laurentius Wolski, Victorinus Wierzbicki
52	15 May 1564 (ACV, IV, f. 117-17v, § 433)	Nominated bishop of Samogitia: Stanislaus Narkuski; PRELATES: Custodian Joannes Makowiecki, scholar Stephanus Grabia; CANONS: Albertus Grabowski, Isaiah
53	19 May 1564 (ACV, IV, ff. 118-19v, § 436)	Nominated bishop of Samogitia: Stanislaus Narkuski; PRELATES: Dean Paulus Skaszowski, Custodian Joannes Makowiecki, Scholar Stephanus Grabia; CANONS: Albertus Grabowski, Isaiah

In the discussion above it was shown that the main corpus of the statutes could possibly have been compiled between about 1515 and 1522. Likewise, the chapter's metrica reveals that the year 1522 was crucial for capitular legislation. In this context the hypothesis is strengthened of Nicolaus Wieżgajło having influenced the tenor of the First Lithuanian Statute of 1529. Wieżgajło was not only a royal secretary in the period when the First Lithuanian Statute was being compiled (from 1522),[204] as we saw earlier. He also – as the table has demonstrated – participated actively in the sessions during which the chapter passed decrees which were the sources of particular statutes.

Further persons who took an active part in sessions at which the chapter discussed and then worked on decrees were Joannes Silvius Amatus and Joannes Albin. Both of these clergymen, being doctors of law, relatively frequently represented the interests of the chapter. For example, on 15 October 1520 they presented the papal legate Zaccaria Ferreri with the officially inscribed mediatory verdict between the bishop and chapter of Vilna from 22 September 1486.[205]

[204] Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 81, pp. 39-40.

[205] See 'Regesty dokumentów diecezji wileńskiej z lat 1507-1522 Jana Fijałka i Władysława Semkowicza', ed. Grzegorz Błaszczyk, *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 9 (2003), no. 127, p. 269.

Moreover, in 1522 it fell to Joannes Silvius to re-edit and compile[206] and to update the capitular statutes.[207] Although it is difficult to establish the scale of his own contribution, undoubtedly the choice of the chapter was not accidental. Joannes Silvius possessed a doctorate of law awarded in Padua, and besides this was a professor of Roman law at the Academy of Vienna.[208] In 1499 he came to Kraków where he began his career as a teacher of Greek. Later he became tutor to the young Sigismund Augustus.[209]

The fourth key personage whose skills, knowledge and experience could have influenced the tenor of the decrees and indirectly of the statutes was the *magister artis liberalis* Stanislaus Dąbrówka. This is not only because he participated in sessions at which resolutions were discussed, but most of all because as a delegate of the Vilna chapter he frequently took part in provincial synods.[210] And it is known that provincial synods played a fundamental role in the process of shaping particular law.[211] As Jakub Sawicki put it, 'a delegate of the Vilna diocese could equally well act at a provincial synod on the basis of an instruction from the chapter, which had after all chosen him, or even by a mandate from the bishop himself; it is certain that he travelled to Łęczyca to deal with matters affecting the clergy, the Commonwealth and the entire diocese and church of Vilna, and so independently of the instructions which he had undoubtedly received, he had to know the exact condition of the diocese, its shortcomings and maladies, and moreover on the basis of specific data'.[212] On the basis of the analysis (discussed below) of the content of the 1515 statutes and of the decrees passed by the chapter, we know that the regulations of provincial synods were the source of many of the statutes.

---

[206] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51v, § 111. See also Danuta Quirini-Popławska, *Działalność Włochów w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji i hierarchii kościelnej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973, p. 121.

[207] Wróblewski Library, ACV, I, f. 77, § 282.

[208] Quirini-Popławska, *Działalność Włochów w Polsce*, p. 32-33.

[209] Henryk Barycz, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1969, p. 67.

[210] Wróblewski Library, ACV, I, f. 109, § 411; f. 149, § 542; ACV, II, ff. 113v-14. See also: Sawicki, *Concilia Poloniae*, vol. 2, p. 5.

[211] Wojciech Góralski, 'Synody w historii kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego', *Studia Płockie*, 27 (1999), p. 149.

[212] Sawicki, *Concilia Poloniae*, vol. 2, p. 13.

Summing up the above arguments, the most probable compilers of the statutes of the Vilna chapter are Joannes Silvius Amatus, Joannes Albin, Nicolaus Wieżgajło, Venceslaus Czyrka and Stanislaus Dąbrówka.

In the case of the statutes of the Samogitian chapter the question of their redaction seems less complicated. On the instructions of Bishop Joannes of Domanowo they were compiled by Petrus Roysius. Unfortunately, the scant extant sources impede the presentation and explanation of the stages in which they were compiled. All our knowledge derives from the preface to the *Constitutiones*.[213]

In this context it is worth recalling that both these clergymen were members of the chapter of Vilna, and in the case of Roysius also of Samogitia. Roysius arrived in Lithuania having earlier acquired learning and experience in Padua, Bologna and Kraków in the field of Roman law. In Vilna around 1551 he became a judge of the assessory court for the city – in Magdeburg law. Although our knowledge about the education of Joannes of Domanowo remains highly uncertain,[214] we know that both these clergymen, along with the canon of Vilna Stanislaus Narkuski participated in the work on the redaction of the Second Lithuanian Statute. Officially Roysius joined the commission after the death of Bishop Joannes, but he had earlier been his advisor.[215]

[213] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae* (see below, pp. 346–47).

[214] In the opinion of his colleague from the chapter – Venceslaus Czyrka – Joannes of Domanowo did not possess any academic degrees, Wróblewski Library, ACV, II, ff. 60-61, § 139. See also Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, pp. 58-59.

[215] Bardach, 'Statuty litewskie', pp. 30-33. Cf. Lizisowa, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550)*, pp. 12-13. See also Ivinskis, 'Protestantizmo klestėjimo metai', p. 261; Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, p. 152.

CHAPTER II

The sources of the statutes

1. Statutes of other chapters?

As we saw earlier, the middle of the nineteenth century the conviction took shape – and then took root – in the consciousness of historians that the statutes of the Vilna chapter were modelled on the statutes of the cathedral chapter of Kraków.[216] This thesis was prompted by the view which was widespread in the literature that 'the chapter of Vilna [was] set up on the model of Kraków',[217] and the note in the act of legate Zaccaria Ferreri in 1520, confirming the privileges of the Vilna chapter, that the Vilna chapter possessed its *indulta et privilegia* [...] *ad instar Cracoviensis ecclesiae et capituli*.[218]

Were the **first** statutes of the chapter of Vilna really, as Bartoszewicz concluded, 'taken raw from those of Kraków'?[219] The question cannot be answered, because the original statutes have not survived. The question of whether Bartoszewicz's claim is essentially applicable to the *statutes of 1515* is also ultimately insoluble.

In the first place, as Stanisław Zachorowski long ago wrote[220] (and Stanisław Kutrzeba published),[221] 'while chapters, as ecclesiastical corporations, could not

[216] E.g. Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, vol. 1, pp. 28-30; 106-07; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 49.

[217] E.g. Jędrzej Moraczewski, *Starożytności polskie: Ku wygodzie czytelnika porządkiem abecadłowym zebrane*, vol. 2, Poznań, 1852, p. 707 (moreover, under the heading *wileńskie biskupstwo*, Moraczewski mentions the statute of the Vilna chapter from 1560); Przyałgowski, *Żywoty biskupów*, vol. 2, p. 88. A similar view was once held by Wioletta Pawlikowska, 'Kanonik Wojciech Grabowski z Sierpca – zapoznana postać szesnastowiecznego Krakowa i Wilna', *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 11 (2005), p. 182.

[218] *Kościół zamkowy*, vol. 2, pp. 36-37.

[219] Bartoszewicz, *Królewicze biskupi*, p. 98.

[220] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 135.

[221] Stanisław Kutrzeba, *Historja źródeł dawnego prawa polskiego*, vol. 2, Lwów-Warszawa-

breach the principles of common law (*contra ius commune*), they could however beyond them, and within their boundaries (*praeter ius commune*) establish norms and issue regulations, touching both the execution of laws applying only to the canons, and those settling the conduct of business and internal order in chapters'.[222] So although the tenor of the resolutions should not be at odds with the general law in force, neither was it imposed from above. Particular statutes were binding within particular corporations. As a result, we can assume *a priori* a certain similarity between the statutes of various chapters, especially given that the main sources of particular law, at least in questions such as discipline among the clergy, ordinations, worship were the general councils of the Church and their decrees. The basis for the statutes of particular chapters were also, *inter alia*, the statutes passed by provincial and diocesan synods. It is obvious that differences existed which derived from local conditions[223] '*et consuetudines antiquas*'.[224]

The case for the correctness of this hypothesis is strengthened by an entry from 11 February 1561. At this time the Vilna chapter, like other cathedral corporations desiring to keep the regulations of canon law more strictly, decided that newly accepted prelates and canons who had only lower orders would not have the right to participate in capitular deliberations until they had become at least sub-deacons. Only with the acceptance of these orders could they acquire the entitlement to one third of the money which would have been theirs from the daily allowance. Deacons and presbiters who did not sing Mass would be entitled to just half of their *refectio*. Moreover, during processions and celebrations they were to take the last places. Excommunication threatened those who broke the

---

Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1926, p. 138. In the foreword to the second volume Kutrzeba explained (with an honesty all too rarely encountered today) that in the second part of his work he had used the research of the prematurely deceased Stanisław Zachorowski, and these parts were marked by asterisks. *Ibid*., p. 1.

[222] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 135.

[223] Similarities and differences between the statutes of the collegiate chapters of the Gniezno metropolitan province have been demonstrated by Andrzej Radzimiński, 'Uwagi o najstarszych statutach', pp. 183-202, and Anna Jabłońska, *Kapituła uniejowska do początku XVI wieku*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005, pp. 41ff.

[224] Wróblewski Library, ACV, I, f. 1. Appeals in capitular statutes to custom was a general phenomenon across Europe. See, for example, *Statuta et Consuetudines Ecclesiae Cathedralis Beatae Mariae Virginis Sarisberiensis*, ed. Christopher Wordsworth and Douglas Macleane, London: W. Clowes and Sons, 1915.

resolution.[225] The chapter returned to this question at the session of 19 May 1564. The prelates and canons, citing the custom prevalent in other cathedral and collegiate churches, decided that henceforth each new member of the chapter would first have to complete a five-month noviciate. It is interesting that the only basis for dispensation from the requirement was suitably justified service to the Commonwealth. For the duration of the noviciate, the canon had no right to the daily allowance. Following the the noviciate a canon-acolyte still had no right to the *refectio*. Once he had become a subdeacon, he acquired the right to a quarter of the daily allowance; while ordination as a deacon brought a half-share. Full rights to the *refectio*, alongside senior colleagues in the chapter, would in future be held only by canons who were ordained as priests.[226]

On the other hand, it is the comparative analysis of the preserved collections which can testify to their reception. Returning to the question of the mutual relations between the Vilnan and Cracovian statutes, we should bear in mind that all members of chapters were bound by the obligation to keep capitular secrets – especially as regarded capitular sessions and statutes. Each newly nominated bishop, prelate and canon – before his ingress or installation – swore an oath to be faithful to the laws and customs of the cathedral, and to keep its secrets. In this context the testimony of Jan Kurczewski speaks eloquently to us. In his memoirs, written at the beginning of the twentieth century, when describing his experiences with 'people of strange professions', Kurczewski mentions that:

> I explained that these were the remnants of the archive, whose entire body of originals and books were in the Vilna Public Library, that the acts were the private property of the chapter and the cathedral and examining them without supervision, and even entry into the collections is **forbidden by the statutes**, that to take them outside is also not allowed according to the [canonical] censures envisaged in the statutes. However, if one of the learned scholars or someone in a private matter should require it, I would serve them with copies of those documents in my possession and I would indicate the place in which these documents are to

[225] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 5-5v, § 17. In passing a regulation, the canons appealed to St Paul's first letter to the Corinthians: 'Do ye not know that they which minister about holy things live of the things of the temple? and they which wait at the altar are partakers with the altar? Even so hath the Lord ordained that they which preach the gospel should live of the gospel.' 1 Cor. 9, verses 13-14 (quoted here according to the King James Version, http://www.kingjamesbibleonline.org/1-Corinthians-Chapter-9/).

[226] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 118-19v, § 436.

be found, as far as I know. This did not help at all: one spoke rudely to my face, some other freshly arrived student sought to reach me through third persons, and when I refused he made a complaint to Prelate Frąckiewicz, who was in charge of the diocese; he of course, **being a member of the chapter knew the statutes and refused the issue of the acts** 'for an examination of a few weeks'. There were also other attempts, more serious ones, but I avoided yielding to those, as I considered those **collections o f m i n e as subject to the capitular statutes** [*my emphases – WPB*].[227]

In the light of the sixteenth-century statutes of the chapter of Vilna, someone who revealed capitular secrets (see below) risked the penalty of losing his right to speak and his place in chapter, and forefeiting his income for a year.[228] A part of the statutes were passed at general sessions of the chapter. So did prelates and canons of Vilna have access to the statutes of other chapters? The answer is: yes, but only if they were members of other corporations.[229] Even then, however, they were bound to keep those chapters' secrets. It can therefore be concluded that even if they did possess knowledge of, for example, the statutes of the chapter of Kraków, they should not – at least **o p e n l y** – bear witness to that knowledge.

In this context the sixth point of an instruction given on 13 February 1654 to delegates of the chapter to the *sejm*, Custodian Georgius Białłozor and Cantor Joannes Newelski, is intriguing. The chapter instructed the two prelates to seek the '*Statuta et Ordinationes Capituli Cracoviensis* to confront them with the statutes of our chapter; and the Reverend Cantor offered to attempt to obtain them *apud Capitulum Cracoviense*. In which the envoys contributed to these urgent efforts'.[230]

Things were often different in practice, as is indicated by the protocol of 1 October 1532 *Constitutio ut prelati canonicos eorum in missis non impediant*, when the Vilnan prelates openly made a request to their confrères who simultaneously held benefices in Kraków cathedral to explain the laws which were in force in that chapter. The year 1532 saw the escalation of the dispute between the prelates and canons of Vilna about the celebration of Vespers and Mass during the *Hebdomada*, that is, the week falling to the given canon. The

---

[227] Jan Kurczewski, 'Wspomnienia z przeszłości' in Krahel, *Diecezja wileńska*, p. 370.

[228] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

[229] On the plural tenure of benefices by prelates and canons of Vilna, see Pawlikowska, 'The Challenge of Trent', pp. 37-56.

[230] Wróblewski Library, ACV, XIII, ff. 114-15, § 450, 6.

prelates, who sought to equalize their rights with those of the canons, argued that they wished closely to follow the custom maintained in Kraków cathedral, on whose model the chapter of Vilna had been founded. It was for this reason that they asked colleagues who were also members of the Kraków chapter to explain the rules applying in that cathedral. They finally obtained the reply that according to old custom in the cathedral church, the right of celebration belonged to the hebdomadarians. An exception was then made for prelates who were also bishops [of other dioceses].[231] The reason for this exception could have been the fact that the archdeacon of Vilna at this time, Paulus Holszański, was also the bishop of Łuck.[232]

Although it transpires from the acts of the Vilna chapter that in resolving internal ecclesiastical questions the chapter cited, among other things, the regulations binding in the Kraków chapter, it **does not follow**, however, that the Vilnan statutes were modelled on those of Kraków cathedral. It does however follow that in deciding doubtful cases use was made of the experience and the customs which applied in fraternal institutions.

Nevertheless, in the sixteenth-century capitular metrica we find an entry testifying that one of the decrees passed was compiled on the model of the statutes of the Kraków chapter. On 10 October 1555 the canons and prelates passed the *Statutum novum ad instar ecclesiae cathedralis Cracoviensis factum*. This laid down that every prelate or canon who was promoted to bishop should on his elevation resign his rights to capitular property and a prestimonium. Anyone who allowed a bishop-elect to take the option of a house and/or a prestimonium would be subjected to the penalty prescribed for perjurers. A bishop-elect who resisted the duty to give up his house and/or prestimonium could count on the penalty of excommunication, the loss of his *refectio* and a prohibition on entering the chapter.[233] Indeed, on 18 May 1553 the Kraków chapter had passed the decree *Contra promotos ad episcopatum statutum* which established that nominated bishops from the Kraków chapter should together with their nomination resign from capitular properties and prestimonia.[234] However, we do not find a similar

---

[231] Wróblewski Library, ACV, I, f. 150, § 545.

[232] Paulus Holszański's benefices are listed by Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, no. 84, p. 41; *LKD*, no. 1877, pp. 320-22.

[233] Wróblewski Library, ACV, III, ff. 119v-20, § 304.

[234] *Statuta capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis*, no. 89, pp. 75-76; Fijałek, *Bibliografia ustawodawstwa*, p. LXXI.

statute in the collection of the 1515 statutes. Moreover, all the above shows is that one of the decrees was modelled on a decree passed by the Kraków chapter; not the collection of statutes.

In this context important information is provided by an entry of 13 December 1513. The chapter then issued a resolution intended to prevent misunderstandings and to warn the corporation from making unjust decisions in questions regarding clerics. What matters here is that the resolution was passed, citing the customs applying in the cathedrals of Gniezno, Kraków, Poznań, Włocławek and so on.[235] The chapter acted similarly on 4 October 1518. On this occasion, citing the custom of other chapters, it began the allocation of options to capitular landed properties, including the inhabitants of those villages. In accordance with the principle of option, priority went to those clergymen who had been members of the chapter for the longest time.[236] The principles of allocating capitular properties were set out in a statute of 1515. In statute number 23, *Uni non debent concedi duae domus capitulares nec duae villae praestimoniales* it was established that if a canon took possession of a 'better' prestimonium or house, he should then give up the property he had previously possessed. The vacant prestimonium or house could then be sought – according to the criteria of seniority and vocation – by other confrères.[237] In the first place, the date on which this decree was passed is food for thought. The date of 4 October 1518 would indicate that the chapter passed this regulation a few years after Bishop Albertus Radziwiłł had granted the statutes to the chapter in 1515. Although the statutes had not yet been confirmed, this interpretation seems illogical. So the scenario cannot be excluded in which the chapter passed a decree on 4 October 1518 based on the 'customs of other cathedrals'. In time this decree was incorporated into the collection of statutes. Such a solution would be possible if we assume that the document we know is not a late sixteenth-century copy of the 1515 statutes, but a copy of a redaction of the statutes from the end of the sixteenth or beginning of the seventeenth century. This is all the more possible, given that this is not only example of this kind.

The hypothesis of the secondary status of the 1515 statutes, that is, that they are in fact a later redaction of the statutes, is also supported by the decree of 13

---

[235] Wróblewski Library, ACV, I, f. 22v, § 27.

[236] *Ibid.*, f. 31, § 34.

[237] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 312).

October 1522. At this time a regulation was passed regarding the imposition of taxes on subject inhabitants of capitular properties. It was decreed that without the knowledge and agreement of the chapter, none of its members had the right to impose tariffs and taxes on the villagers in prestimonial estates, even those remaining under his direct supervision. Breaching this rule risked a penalty of three schocks of Lithuanian *grosze*, as well as the obligation to return the extorted money. Other kinds of taxes, such as those levied by the king, could only be received by the designated collector. Otherwise the money should be returned to the common capitular treasury.[238] Statute number 27 *De non imponendis novis contributionibus* also deals with not imposing taxes on capitular serfs and with the contributions owing to the king.[239] The resolution was confirmed on the recommendation of the chapter' procurator, Albertus Wieleżyński, at the next session. However, the decree did not escape amendment, because it was specified that villagers could be burdened with additional taxes only in exceptional circumstances.[240] The same session also saw the passing of a decree on boundary mounds. It is worth noting in that in this matter the acts of the chapter[241] – unlike Statute 39 *De coppis*[242] – contain fuller justifications of the reasons for adopting the resolution. Assuming that we are dealing with a later redaction, and not an imitative copy of the 1515 statutes, the decree of 13 October 1522 could have been the source of statute 39.

The situation seems analogous in the case of statute number 28 *De dandis introitalibus domus*, which prescribed a fee of one *sexagena* each time a canon took possession of a new property.[243] This resolution was adopted by the chapter at the session of 8 October 1522, when the following canons participated: Albertus Rozan, Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński, Nicolaus Wolborz i Raphael Chotecki.[244]

The case of statute number 48 *De paena non venientium ad generale capitulum aut eo non concluso recedentium* was similar. This envisaged a penalty of one *sexagena* for absence or early departure from the general sessions of the

---

[238] Wróblewski Library, ACV, I, f. 55v, § 142.

[239] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 313–14).

[240] Wróblewski Library, ACV, I, f. 55v, § 143.

[241] *Ibid.*, f. 55v, § 144.

[242] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 318).

[243] *Ibid.* (p. 314).

[244] Wróblewski Library, ACV, I, f. 54, § 128-29.

chapter. The only acceptable reasons for absence or early departure were illness and travel in the interests of the chapter.[245] The capitular acts reveal that norms regulating the question of participation in sessions were agreed on 1 October 1522. It was then decided that prelates and canons who did not come to general sessions of the chapter were to lose their *refectio* and would be subject to a monetary penalty of one *sexagena*, which would be deducted *ex fundo*. Moreover, they would *ipso facto* lose their right to options on capitular houses and prestimonia.[246] However, according to the resolution *contra negligentes missas*, failure to celebrate Mass would incur a fine of 12 *grosze*.[247] In the context of the aforementioned problem of the authorship of statutes and decrees it should be noted that the participants in this session were Albertus Rozan, Joannes Albin, Joannes Silvius Amatus, Stanislaus Dąbrówka, Albertus Wieleżyński and that Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae presided.[248] The following day they returned to the decree. They repeated it, while adding the note about the circumstances which dispensed from the duty to participate in capitular sessions.[249] Comparing the content, it is the resolution of 2 October 1522 which is closer to statute number 48.

In turn the chapter, by the decree *conservatio statuti de non venientibus pro capitulo generali* passed on 1 October 1534, repeated its earlier resolution that clergymen who departed from general sessions of the chapter were subject to a sanction of one schock of Lithuanian *grosze*.[250]

In the context of the subject being researched here, the decree of 6 October 1522 (*de domibus canonicus taxandis*) is interesting because it cited a regulation of the capitular statutes. It was resolved on this occasion that each capitular house should, before being given to a new possessor, be valued, with particular attention paid to the contribution of the previous possessor to improving the condition of the building. A canon who took fresh possession of a property was obliged to pay a proportionate fee. The sum gained in this way, diminished by one schock of Lithuanian *grosze*, which was to be returned to the treasury, was to be assigned

---

[245] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 322).

[246] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51, § 108.

[247] *Ibid.*, § 109.

[248] *Ibid.*, § 108.

[249] *Ibid.*, f. 52, § 116.

[250] Wróblewski Library, ACV, II, ff. 12-12v, § 49.

to the *anniversarium* (the liturgical commemoration of the anniversary of the death) of the previous possessor, offered for the sake of his soul.[251] The question of the tariff applying to capitular houses was regulated by statute number 35, *De domibus taxandis*. The tenor of this statute differed slightly from that of the decree described above. The sum – which was not specified – should on each occasion be assigned to the *anniversarium*.[252] The chapter addressed the subject of visitations of prestimonial properties in a decree of 5 October 1520. In order to prevent neglect in capitular estates, members of the chapter were recommended to visit each other in their properties.[253]

2. Privileges

In statute number 42, *De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis*, which dealt with the *refectio*, the legislator cited the privilege of Grand Duke Vytautas (Witold). Vytautas, in granting the chapter its estates, was supposed to have recommended that the revenue from managing these properties be applied to the daily allowance of the members of the Vilna chapter. The statute specified that only resident clergymen had the right to the *refectio*.[254] This decree corrected one from 10 March 1511,[255] according to which all clergymen – whether resident by the cathedral or not – had the right to the daily allowance and to honey. An exception was the income gained from the commemoration of the *anniversarium*, because the right to this income belonged only to those who participated in the exequies, or who were absent through illness.[256] By introducing this correction the legislator intended to oblige (or perhaps merely to motivate) members of the chapter to reside by the cathedral. According to the idea of the regulation every prelate or canon who celebrated or participated in Mass should receive two Lithuanian *grosze* daily. During the period of the general sessions of the chapter, and on holy days, they would get two or three times more. However a non-resident

[251] Wróblewski Library, ACV, I, f. 53, § 123.

[252] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 316).

[253] Wróblewski Library, ACV, I, f. 33, § 37.

[254] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 319–20).

[255] Perhaps this is why this decree was crossed out in the acts.

[256] Wróblewski Library, ACV, I, f. 16v, § 9.

clergymen who attempted to obtain the *refectio* under false pretences would *ipso facto* be excommunicate. He would remain in this state until he had repented and made amends.[257] On this subject we should take into account what we know about the privilege of Grand Duke Vytautas.[258] The privilege in question was probably that for the Ihumen estate, issued on 21 October 1430 (shortly before his death on 27 October 1430). This was entered into the capitular metrica on folios 20-21, between entries from the years 1511-13.[259] The chapter cited the privilege of Vytautas on in the protocol of the session of 4 October 1518. It also referred to the statutes of the third bishop of Vilna, Nicolaus of Gorzków († 1414).[260] On the basis of these privileges it was decided to assign the third part of the due of honey from Ihumen[261] to the daily allowance for resident clergymen.[262] The decree was authorized and confirmed after the documents and privileges had been re-examined, despite the absence of some of the clergymen. Those who did not keep the regulation were liable to a penalty of 12 schocks of Lithuanian *grosze*.[263] So in 1518 the decree on the *refectio* was reformed, while the source of statute number 42 was, among other things, Vytautas's privilege of 1430.

At this point we should also recall another statute which referred to Grand Duke Vytautas. As in the case of statute number 42, its source was a privilege of 1430. This was statute number 64 *De exequiis Vitoudi singulis quartalibus anni*

---

[257] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 320).

[258] Vytautas's privileges are described by Jerzy Ochmański, 'Najdawniejsze przywileje Jagiełły i Witolda dla biskupstwa wileńskiego 1387-1395', *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 5, 1961, pp. 19-36.

[259] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 20-21. See also *Skarbiec diplomatów papiezkich, cesarskich, królewskich, książęcych; uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy. Rusi litewskiéj i ościennych im krajów. Zebrał i w treści opisał Ignacy Daniłowicz* [...] *Z pozgonnych rękopismów znajdujących się w Bibljotece Muzeum wileńskiego*, ed. Jan Sidorowicz, Wilno: W drukarni A.H. Kirkora i spółki, 1860-62, no. 1514, p. 110; *KDKDW*, no. 109, p. 133.

[260] It is striking that in this protocol the chapter should have twice cited the statutes of Bishop Nicolaus, because the estate of Ihumen was granted by Grand Duke Vytautas to the fifth bishop of Vilna, (born c. 1370, † 9 May 1453 in Vilna).

[261] On dues from the estates of the bishopric of Vilna, see Jerzy Ochmański, 'Renta feudalna i gospodarstwo dworskie w dobrach biskupstwa wileńskiego od końca XIV do połowy XVI wieku', *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 5, 1961, p. 55.

[262] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 31-31v, § 34, point b).

[263] *Ibid.*, f. 31v, § 34, point g).

complendis,[264] which laid down that four times every year (once a quarter) the canons should celebrate the *anniversarium* for the soul of Vytautas.[265] However it is striking that while the privilege refers to services for the souls of Vytautas and his wives (Anna and Julianna),[266] the statute speaks only of *anniversaria* for the soul of Vytautas.

Statute number 77 is the text of the oath sworn by prelates and canons of Vilna during their installation. Its tenor, although close to those of oaths taken in other chapters does have a local character. The source could be the oath sworn in the time of Bishop Albertus Tabor, whose text is known, because it was inscribed into the capitular metrica. This is also the case with the oath taken by the bishop.[267]

The way in which statutes were passed can be followed using the example of a regulation intended to prevent quarrels and fights among the clergymen. In 1513 a decree was entered into the acts on the correction of morals. Because among the priests of the diocese morals had been breached – attributed to their becoming disaccustomed to good conduct – and in order to incline them to fraternal love, as behoved persons holding senior positions, it was resolved that of any one of the priests should offend his confrères with dishonest, clownish or cantankerous words, or insults, or if he should slander them in any place, then on the first occasion he would be subjected to a penalty of 12 *grosze*, and on the second twice that sum. A third offence would incur banishment from the diocese.[268] It is interesting that this resolution was cited in the very next protocol of the capitular sessions. The chapter discussed the verbal attack made by Canon Albertus Wieleżyński on Canon Joannes Albin. Wieleżyński was found guilty and – in accordance with the above resolution – fined half a schock of Lithuanian *grosze*, which he had to pay within three days. Canon Bernardus of Vilna was appointed to execute the punishment.[269]

Statute 51, *De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*, was intended to deal with similar problems.[270] Canons and prelates who used offensive words to their colleagues were threatened with a penalty, on the first occasion of

---

[264] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 329).

[265] *Ibid.* (p. 329).

[266] *KDKDW*, no. 109, p. 133.

[267] See note 91 above (pp. 129–130).

[268] Wróblewski Library, ACV, I, f. 22v, § 28.

[269] *Ibid.*, f. 22v, § 29.

[270] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 324).

half a *sexagena*, and on the second and third – of a full *sexagena*. And should a fight break out in church, albeit without bloodshed, then the unruly clergymen would be subjected the the penalty prescribed by the provincial statute. Those who impeded 'voting', or the passing of resolutions, or interrupted others, faced a penalty of two schocks of Lithuanian *grosze*. The execution of the punishments was assigned to the chapter's procurators. In turn a clergyman who prematurely left a session would be penalized by the loss of his daily allowance.[271] The resolution was cited at the session of 18 October 1522. Because the penalty prescribed in the statutes for using insulting language was proving an insufficient deterrent, it was decided that should a prelate or canon verbally offend a confrère, then irrespective of the place where the offence had taken place (whether in the chapter house, the street or a residence) then he would forfeit the *refectio* for six months and was barred from the chapter house. A repeat offence would mean the same penalty would be applied, but last a year, while a third offence would subject the delinquent to exclusion from the society of the chapter, a bar on entry into the chapter house, the loss of the *refectio*, his prestimonium and his house. Insubordinate canons and prelates who offended a fourth time would lose their right to foundation monies. Analogously, a clergyman who struck his colleague, even without spilling blood, would face the above punishments. The resolution was notably given the heading: *statutum novum contra convitiatores editum*.[272]

Both the above examples reveal an analogous situation. The prelates and canons in passing a resolution cited an existing one in the collection of the statutes. In the second case we are dealing with a toughening of the regulation because – as we may suppose – of its ineffectiveness. The resolution was prompted by an event on 9 October 1522. Because of the lack of suitable provisions in the capitular statutes the canons and prelates passed the decree *constitutio nova contra aggressores edita* which detailed the penalties facing those who attacked the property of a colleague. On this occasion, in order to prevent the hostile intrusions that were occurring, it was decided that a canon or prelate who assaulted the house of a colleague or who conspired against his confrères faced the penalty of a year-long exclusion from sessions of the chapter, the loss of the right to speak in chapter, and the loss of the *refectio* and all additional emoluments. The

[271] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 324).

[272] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 59-59v, § 157.

perpetrator would also be obliged to make good the damage (according to the chapter's estimate). In the case of a repeat offence the punishment was harsher, as it would include exclusion from the society of the chapter.[273] No such resolution on this kind of subject can be found in the 1515 statutes.

The inspiration for the passing of statutes could therefore also be the current afflictions of the church. Decrees were a response to current organizational needs.

3. Resolutions of synods and councils

The resolutions of synods were also among the sources of capitular statutes. Nevertheless, nothing happened of its own accord, as the entry of 30 September 1524 shows. On that occasion the bishop of Vilna, Joannes ex Ducibus Lithuaniae instructed the capitular scholar, Prelate Jacobus Staszkowski, to remove the provincial statutes from the cathedral choir. The reason for removing the statutes was – as the acts record – the failure to invite the bishop of Vilna and in consequence his absence from the sessions of the synod. The chapter for its part agreed that there was no question of accepting regulations from foreign dioceses, unless they had previously been accepted by the bishop with the consent of the chapter.[274]

On 22 November 1510 the chapter considered the question of the *annus gratiae*[275] – a regulation known by the name of the year of grace. Finally it adopted the *Statutum de fratre defuncto*. This regulated the destination of beneficial income during the first year after the death of a prelate or canon. According to the statutes codified at the provincial synod of Gniezno which was held in 1296-98 under Archbishop Jacobus Świnka, the entire income after the death of the beneficiary was to be applied to the payment of any debts left by the deceased, to gifts to his servants and pious purposes. However, later synods ordered that the income be shared between the heirs and successor of the beneficed clergyman.[276]

The capitular metrica tells us the names of the clergymen who participated in the above session of 22 November 1510 – that is, the names of the **legislators**.

---

[273] Wróblewski Library, ACV, I, f. 54v, § 133.

[274] *Ibid.*, f. 74v, § 253.

[275] *Ibid.*, f. 16-16v, § 8.

[276] On the *annus gratiae*, see *Encyklopedia Katolicka*, vol. 1, edd. Feliks Gryglewicz, Romuald Łukaszyk and Zygmunt Sułowski, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1995, column 634.

They were: Custodian Joannes Filipowicz and Canons (ordered by the length of their service in the chapter) Joannes of Dobrzynice, Caspar Hincza of Warsaw, Jacobus of Kuczyn, Albertus Rozan, and recording the deliberations – the notary Joannes of Ślubów.[277] The clergymen in passing the decree on the *annus gratiae* cited the resolution of the provincial synod. We can immediately exclude the bull of Pope Leo X, issued on 9 August 1515 for the province of Gniezno, *Sacrosanctae Universalis Ecclesiae regimini*, as the basis for the resolution.[278] The synod called by Archbishop Joannes Łaski to Piotrków for Martinmas – 11 November 1510 – could however be considered.[279] This would assume that among the delegates of the chapters representatives of the chapter of Vilna were present, and that the resolution was discussed in the first part of the deliberations.[280]

In any case, the principle was established, according to the norms that applied, that the *annus gratiae* would be counted from the feast of the Circumcision of the Lord and the Octave of the Nativity (1 January). If a canon of the chapter were to die in the first quarter of the new year, then the income due to him would be applied to his benefit – that is, to his heirs. Analogous and proportionate solutions were to be adopted, if he died in the second, third or fourth quarter.[281] It was also decided that if during his lifetime the deceased canon, acting as procurator of the chapter, had visited capitular properties located in Ruthenia, or else had sent his servants there in his place, then the amount of annual travel expenses would also go to him (his heirs). On the other hand, if this duty had been performed by one of his colleagues, then the replacement would automatically gain the right to the income.[282] This entry shows both the reception of synodal resolutions and their adaptation to specific local circumstances.

---

[277] Wróblewski Library, ACV, I, f. 16v, § 8.

[278] *Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio*, ed. Aloysius Tomassetti, vol. 5, Augustae Taurinorum, 1840, pp. 617-21. See also cap. X 'De anno gratiae', in *Decretales Summorum Pontificum*, vol. 2, pp. 198f. The bull issued by Leo X (dated however to 8 August 1515) to Archbishop Łaski is mentioned by Kurczewski, *Kościół zamkowy*, vol. 1, pp. 24-25.

[279] Ignacy Subera, *Synody prowincjonalne arcybiskupów gnieźnieńskich*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981, p. 78.

[280] The synod was recalled on 6 January 1511, *ibid.*, p. 79.

[281] The income was to be divided as follows: death in January, February or March – a quarter of the income; in April, May or June – a half; in July, August or September – three quarters; in October, November or December – all. See Jabłońska, *Kapituła uniejowska*, p. 52.

[282] Wróblewski Library, ACV, I, f. 16-16v, § 8.

The chapter returned to the resolution on the *annus gratiae* at its session of 13 December 1513. The entry was repeated in an elaborated form, while omitting the part regarding the journeys of canons to capitular properties in Ruthenia. Moreover, it was noted that the regulation would cover not only members of the chapter, but every clergyman beneficed in the diocese of Vilna. The money owing to the deceased would be applied to the settling of his debts, services for his soul, paying off of servants and the maintenance of churches – especially those in which the deceased had been beneficed in his lifetime. This decree bound all clergymen, even those who died intestate. As with the resolution of 1510, the *annus gratiae* began on 1 January and was divided into four quarters. The amount of income due depended on the quarter in which the clergyman had died.[283]

In this context it is important that the *annus gratiae* is dealt with also by statute 21. It is striking that the entry not only omits the resolution about travel to capitular property in Ruthenia, but it also applies only to canons possessing a prebend in the cathedral church. Its basis was, like the decree passed by the chapter on 22 November 1510, a provincial statute. However the division of the year into four quarters remained unchanged, as did the principle according to which the income was divided between heirs and successors.[284]

From the available sources it is clear that despite many attempts being undertaken over the decades, the chapter of Vilna was not able to update its statutes according to the resolutions of the Council of Trent. This question was dealt with in some detail above.[285] Nevertheless we can assume *a priori* that in the Vilnan statutes we can hear echoes of the V Lateran Council, in whose deliberations participated the bishop of Vilna, Albertus Radziwiłł. This question does however require further research.

4. Customary law

A further source of statutes and decrees was – besides the customs of other chapters – the customary law of the chapter of Vilna. This is attested by entries in the metrica. On 4 October 1518, citing 'ancient custom' the chapter permitted

[283] Wróblewski Library, ACV, I, f. 22, § 23.

[284] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 310).

[285] See pp. 137-38.

resident clergymen to two carts of timber weekly from the capitular woods in the period between 11 November and Easter.[286] Customs and statutes (*consuetudinem et statuta*) in force since time immemorial were also cited by a reminder read out on 28 September 1521 which called members to the general session of the chapter.[287] Similarly, on 18 July 1522, in establishing two procurators, the chapter complied with ancient custom.[288] Likewise, on 8 October 1522, citing 'ancient custom', a resolution was taken regarding the fee to be paid by members on taking possession of a property.[289] The second half of the sixteenth century, the period when the statutes granted to the chapter by Bishop Albertus Radziwiłł were revived, also saw cases when the canons and prelates in making decisions appealed to 'ancient custom'. For example, on 10 May 1570, faced with the impossibility of selecting and designating a president, the clergymen cited the ancient custom according to which, the clergymen with the longest service in the chapter presided. On this basis they decided to nominate Laurentius Wolski as president.[290]

New light is cast on this problem by the protocol entered into the acts on 22 March 1591. In a letter Bishop Georgius Radziwiłł reminded the canons of Vilna that they should sing canonical hours in the cathedral. Let us recall that canons had originally been instituted for daily service in the choir through the collective singing of holy offices and participation in Holy Mass.[291] From the fourteenth century this custom had begun to fade away, because of the plural tenure of benefices. At this point canons began to be replaced by vicars choral for the singing of canonical hours.[292] However, the chapter of Vilna, having studied the capitular statutes, privileges and the Tridentine decrees, appealing moreover to the ancient custom (*antiqua consuetudine*) accepted and still in force in the

---

[286] Wróblewski Library, ACV, I, f. 32, § 34.

[287] *Ibid.*, ff. 41v-42, § 63.

[288] *Ibid.*, f. 47v, § 77.

[289] *Ibid.*, f. 54, § 128.

[290] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 247v-48, § 738-39.

[291] Stanisław Chodyński, 'Godziny kanoniczne', in *Encyklopedia Kościelna, Ks. Michała Nowodworskiego*, vol. 6, Warszawa: w drukarni Czerwińskiego i Spółki, 1875, p. 249.

[292] See Stanisław Librowski, *Kapituła katedralna włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Varsoviae, 1949, p. 52; *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum Regni ejusdem ad summam collectae*, vol. 1, edd. Zenon Chodyński and Edward Likowski, Posnaniae: sumpt. et typis Jaroslai Leitgeber, 1883, pp. 213-14.

Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania, answered that members of the chapter were not obliged to sing canonical hours in the cathedral, because this custom had not as yet been introduced. Moreover, it argued that the question was not a matter for the bishop, but for a provincial synod, all the more so as the Council of Trent had resolved that ecclesiastical matters of lesser import were to be dealt with by the bishop and two members of the chapter, while matters of greater import were to be decided by the majority of the chapter and the bishop.[293]

5. Statutes and the metrica

At this point we should pay attention to a situation in which the capitular metrica does not inform us about the way in which the statute was passed, but the content is known from the collection of the *statutes of 1515*. Statute 20 *De intestatis* regulated the procedure regarding the moveable property of members of the chapter who died intestate. In such a case, representatives designated by the bishop and chapter should compile an inventory of the things left by the deceased, which should then be sold for money. The income acquired in this way would be assigned to the settling of the late canon or prelate's debts. His books would be given to the cathedral library. If however the library already had a similar book, then the additional copy could either console one of his friends or be sold for pious works.[294] The source of this statute was a verdict agreed on 22 September 1486 with the bishop of Vilna Andreas Goskowicz (27 August 1481-1491[295]).[296] The understanding between bishop and chapter ended a dispute over the division of offerings for Masses and funerals. It interests us for another reason as well, because it contains a list of the members of the chapter who influenced its tenor. The document lists – in order – Bishop Andreas and the following prelates and canons: Stanislaus of Niemenczyn, Joannes of Pyzdry, Nicolaus of Wieluń, Abraham Pierzchał, Magister Stanislaus, Joannes Andryszewicz Pudełko,

---

[293] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 157-57v, § 332.

[294] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 309-10). See Wioletta Pawlikowska, 'Testamenty duchowieństwa diecezji wileńskiej w drugiej połowie XVI w. Prawo i praktyka', *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, no. 3-4 (2011), p. 396.

[295] The dates of his life are given after Ochmański, *Biskupstwo wileńskie*, p. 15.

[296] *KDKDW*, no. 348, pp. 406-11, at p. 409.

Joannes of Warsaw, Georgius of Wołożyn and Albertus Sosna of Buk. Moreover, from Fijałek's description of the document we know that on the original of the document there was a note of it having been inscribed into the acts on 15 October 1520. On the latter date Joannes Albin and Joannes Silvius Amatus were mentioned.[297]

The research conducted until now shows that not all of the resolutions adopted at general sessions of the chapter were incorporated into the known collection of statutes. In the capitular acts for the year 1511 a protocol was entered for a session presided over by Custodian Joannes Filipowicz, and in which the following canons participated: Bernardus of Vilna, Joannes of Dobrzyń, Caspar of Warsaw, Jacobus of Kuczyn, Adam of Kotra and Joannes Albin, as well as the notary Joannes of Ślubów. They passed the decree *De conspitiendis domibus dominorum canonicorum*, according to which the procurators should annually check the technical condition of capitular houses and inform the chapter of all faults and damages, indicating the elements that required repair. Part of the cost of repairs was to be borne by the current possessors of the houses. It was also decided that if one of the canons deliberately neglected, or damaged capitular property, then he would forfeit his right to options on houses – for life. In all probability this resolution, of which there is no trace in the 1515 statutes, was prompted by the fact of the ruination of a capitular houses by Canon Laurentius Międzyleski. For the neglect of his house the canon was fined two schocks of Lithuanian *grosze*. The money was assigned to the rebuilding and refurbishment of the house.[298]

The resolutions adopted on 13 December 1513 also failed to become part of the statutes. The first resolution, which was taken while citing the customary law of the Vilna cathedral church, concerned the founding of a parochial school next to the parish church of St John in Vilna.[299] The second obliged the members of the chapter in the strict sense. It dealt with general sessions of the chapter, which should be held three times a year: at Candlemas (*In praesentatione Domini*,

[297] *KDKDW*, no. 348, pp. 405-11.

[298] Wróblewski Library, ACV, I, f. 19v, § 13.

[299] *Ibid*., f. 21, § 17. See also Jerzy Ochmański, 'Najdawniejsze szkoły na Litwie od końca XIV do połowy XVI w.', in idem, *Dawna Litwa*, Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze, 1986, p. 124; Ježis Ochmanskis, 'Seniausios Lietuvos mokyklos XIV a. pabaigoje – XVI a. viduryje', in idem, *Senoji Lietuva*, trans. Reda Griškaitė and Ona Mickevičiūtė, Vilnius: Mintis, 1996, p. 143.

2 February) and the feasts of St Stanislaus (8 May and 27 September).[300] The 1515 statutes envisaged the calling of general sessions twice yearly (*statuimus, quod omnes et singuli Canonici bis omni* ***anno ad duo generalia*** *Capitula celebranda* [my emphasis – WPB]).[301] The capitular metrica tells us that winter general sessions of the chapter began to be called only in the second half of the sixteenth century.[302] Returning, however, to the question of the decree of 13 December 1513, it was also decided that each resolution which – irrespective of the numbers present – was adopted at a general session would 'apply in full force'. In turn the decree *De particularibus capitulis fiendis* laid down, that on each Friday (except for holy days) particular sessions of the chapter should be called. All canons and prelates who were resident in Vilna were obliged to attend. Unjustified absence was to be penalized on each occasion by a fine of three schocks of Lithuanian *grosze*.[303] Particular sessions of the chapter were regulated by statute 57 *De capitulis particularibus signanter feriis sextis celebrandis*, from which it transpires that summoning the Friday meetings was among the duties of the procurator. However, the penalty for an unjustified absence or premature departure was the loss of the daily allowance.[304]

* * * * *

The comparison of the contents of capitular acts with those of collections of statutes, postulated by Bolesław Ulanowski and Marek Kowalski, has revealed significant differences. Only some of the codified statutes are to be found in the acts of the chapter of Vilna. Conversely, only some of the decrees passed at general sessions of the chapter were incorporated into the statutes.[305]

The Vilnan statutes are neither a compilation, nor a slavish **r e c e p t i o n** of **older synodal resolutions** and the **statutes of the chapter of Kraków**.

---

[300] Wróblewski Library, ACV, I, f. 21v, § 18. See also Ochmański, 'Najdawniejsze szkoły na Litwie', p. 124.

[301] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 322).

[302] Pawlikowska, 'Kanonik Wojciech Grabowski z Sierpca', p. 203.

[303] Wróblewski Library, ACV, I, f. 21v, § 19.

[304] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

[305] An analogous situation applied in the cases of Gniezno, Poznań and Włocławek. See Kowalski, 'Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie', p. 236.

Because the metrica of the chapter of Samogitia has not survived for this period, we cannot conduct analogous research for that cathedral chapter. Nevertheless, on the basis on the text of the preface to the Samogitian *Constitutiones* we can form several suppositions. First, the words of the preface show that until they were compiled by Petrus Roysius, the chapter of Samogitia had probably not had any statutes until then, unless it had lost them.

> *Quo magis miramur superiores Episcopos, qui ante nos in Samogitia Sacrorum Antistites et Religionis exstiterunt, ita muneris sui fuisse oblitos, ut in mentem eis nunquam venerit hanc Ecclesiam Cathedralem, Ecclesiarum Samogiticarum Caput, cui divino beneficio praeficimur, legibus fundare, sed eam incerto iure regi et consuetudine nulla passos esse, nisi exstiterint quandoque et incendio casuve alio fortuito interciderunt.*[306]

We can also show that in several cases the bases of particular statutes (*capita*) of the *Constitutiones* of 1561 and the *Novellae Constitutiones* of 1562 were the decrees of Joannes of Domanowo. This is witnessed by the phrase *nos Joannes Domanovius*.[307]

To recapitulate, it can be demonstrated that the sources of the statutes of the chapter of Vilna were: customary law, grants and privileges, and the legislation of synods and indirectly also of general councils of the Church. The comparison of the contents of the statutes of the chapters of Vilna and Kraków has shown a lack of direct dependence between the statutes. Their **relative** similarity arose rather from the reception of the same sources, and **not from the direct dependence** of one upon the other. The lack of certainty regarding their dates makes it impossible to state which statutes were passed first. And so the question of influence remains unresolved. Nevertheless, some decrees of the Kraków chapter were an inspiration for those adopted by the chapter of Vilna.

---

[306] *Constitutiones capituli cathedralis Mednicensis seu Samogitiae* (see below, p. 346).

[307] *Ibid.*, pp. 347, 352, 356, 380, 382.

CHAPTER III

The statutes and practice

Capitular statutes, like the documents of synods and councils, are normative acts. The resolutions contained in them show chiefly what is meant to be, and what kind of conduct is expected. They are therefore hypothetical postulates. However it should also be remembered that they dealt with and responded to certain abuses, and so indirectly reveal the problems which the Church was then experiencing. The structure of the resolutions which constituted the collection of statutes as well as decrees passed at general sessions of the chapter also testify to these problems. However, these sources can also – in certain situations – be misleading. Particular care is needed not to recognize a fact contained in a legal norm as existing reality, when this was not the case. To avoid reaching unwarranted conclusions from statutes one can confront the information they contain with that from other sources. Without doubt, sources which can be confronted with the letter of the statutes include the capitular metrica, other records produced by the chapter and sources originating elsewhere. For the cathedral chapter of Vilna the situation is exceptionally good, because for the sixteenth century an almost complete set of protocols of capitular sessions has been preserved. Only those from the period 1546-1550 are missing.[308]

Far sparser for the problem in question are the sources regarding the legislation of the Samogitian chapter. For the sixteenth century we have only the *Constitutiones*, while the capitular acts have not survived. According to the findings of Kazys Sendzikas[309] and Liudas Jovaiša[310] the preserved protocols of

[308] See Wioletta Pawlikowska, 'Wileńska kapituła katedralna w zapisie źródłowym. Część pierwsza: Ksawery Franciszek Michał Bohusz, Mamert Herburt z Fulsztyna, Jan Kurczewski – regestratorzy protokołów z posiedzeń kapituły', *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 12 (2007), p. 109f.

[309] Sendzikas, 'Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai', p. 28.

[310] Jovaiša, 'Notes'.

the sessions of the chapter cover, with gaps in the years 1614–1619, 1638–1646, 1653–1667, 1678–1681, 1696–1703 and 1747–1785, a period of three centuries – from 1613 to 1913. For this reason – concentrating our attention on the sixteenth century – the sources on which our conclusions are founded will be the acts and statutes of the Vilna chapter. We can say little about the reception of the statutes of the Samogitian chapter in this period.

The collection of the statutes of the chapter of Vilna is a source whose date of compilation cannot be established precisely in the current state of research.[311] It is similarly impossible to identify the exact moment from which the version available to us was in force. Although this situation complicates matters, it does not prevent the confrontation of the legal norms contained in the statute with the practice of 'real life'. We can try to do so on the assumption that resolutions were in some sense a response to experience. Because no retrospection is entirely free from error and imprecision, our conclusions will be similarly hypothetical.

1. The reception of the statutes of the chapter of Vilna

The initial analysis of the Vilnan and Samogitian statutes has allowed us to state that their content can be grouped into three categories. Most resolutions deal with property questions, and after that with organizational matters. The third and least numerous group regards Divine service in the cathedral. However, this threefold division should not be treated too rigidly. Some statutes concern both liturgical and financial matters. In several statutes financial matters were mixed with organizational ones. For example, statute number 46, *Oblationes Missarum votivarum aequaliter omnibus distribuantur*, ruled that offerings for votive Masses were to be divided equally between all members of the chapter present in the church. An organizational question was in this way linked to a liturgical one. The codification as a whole supports the conviction that money played the dominant role in the life of sixteenth-century clergymen.

Independently of the particular subject, the questions raised in the statutes should not exceed the competences of the chapter. The analysis of the collections should therefore reveal its corporate authority and rights. Exceptions to this

[311] The problem of dating has been dealt with in earlier chapters.

rule are the statutes literally granted by the bishop to the chapter. These include number 8, *De honorifica exceptione et hospitalitate cuivis Praelato et Canonico Vilnensi in curiis nostris episcopalibus æque ac benigne praestanda*,[312] because the bishop could permit the prelates and canons to benefit from the *stacja*, or the right to quartering in episcopal estates when travelling on capitular business.[313]

On their entry into the chapter, clergymen were obliged to swear an oath in which they promised to respect the laws and ancient customs of the chapter.[314] In this way on the one hand they subjected themselves to the rules, and on the other they 'reinforced the legal force of the statutes that had been passed'.[315] Another method of confirming the statutes was to turn to the pope, legate or nuncio with a suitable request.[316]

The importance which clergymen attached to their oaths is shown by an entry dated 14 September 1520. A dispute was then in progress over the canonry vacated by the death of Stanislaus Rozbicki († before 14 September 1520[317]). Although the canonry ultimately went to Venceslaus Czyrka (on 27 November 1520[318]), a claim was also made by Nicolaus of Wolborz.[319] During the dispute the bishop of Kamieniec, Laurentius Międzyleski, argued, in supporting Czyrka's candidacy, that he did not intend to act against the sworn statutes of the chapter. He was supported by the bishop of Kiev, Joannes Filipowicz, and the remaining members of the chapter, except for Canon Joannes Albin who maintained that the capitular statutes did not apply to the disputed question.[320]

In the statutes we find regulations specifying the circumstances which had to apply for the resolutions to be binding.[321] Indirectly these regulations were intended to prevent undesirable and unjustified changes to the rules and to ensure the long duration of the resolutions. In the light of statute number 47,

---

[312] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 303-04).

[313] See Pawlikowska-Butterwick, 'Clergymen on the Move', pp. 89-90.

[314] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 304).

[315] Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, p. 139.

[316] See above.

[317] Wróblewski Library, ACV, I, f. 35, § 44. Cf. *LKD*, no. 2228, p. 368.

[318] Wróblewski Library, ACV, I, f. 34v, § 43. Cf. *LKD*, no. 2491, p. 408.

[319] *Ibid.*, f. 35, § 44.

[320] *Ibid.*

[321] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 322).

De generalibus capitulis celebrandis, and the decree of 3 October 1522, *De non revocandis generat capituli decreta*, the resolutions were to be binding if they had been made at general sessions of the chapter, in which all members of the chapter were obliged to participate. So a low number of participants in general sessions could not be a reason for annulling resolutions later. These statutes were intended to prevent attempts to pass resolutions at particular sessions, and to protect those absent from particular sessions from unfavourable regulations. All attempts to repeal or amend decrees during particular sessions of the chapter were also against the rules.[322] For this reason, a rule passed at a particular session could be challenged and annulled. Later corrections of the statutes could be accomplished only at general chapters. That this was no easy task is attested by an entry from 4 October 1529, *Abrogatio statuti de penis non venientium ad generale capitulum*. On this occasion four canons: Joannes Amatus, Nicolaus of Wolborz, Stanislaus Tarło († 14 December 1544[323]) and Joannes Benedictus Solfa († 30 March 1564[324]) proposed to repeal the rule regarding the punishment of clergymen absent from general chapters. In the opinion of the proposers of the resolution absent canons and prelates should not be penalized (*sexagenae grossorum*), but those present should be suitably rewarded. The resolution was opposed by two other members of the chapter, Stanislaus Dąbrówka and Andreas Nadbor, whose position – towards the end of the session – was endorsed by Canon Joannes Silvius Amatus who stated that if this rule were to be violated, then all the statutes would have to be regarded as annulled.[325] Indirectly, the principle of equal subjection and equal obedience to the statutes was also supported by Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae, who on 4 October 1533 declared that if particular articles of the sworn statutes could be broken by some members of the chapter, then he would not keep them either.[326] An entry from 21 October 1538 testifies that – at least in theory – resolutions were held in principled regard. On the instruction of the procurator, Canon Andreas Nadbor, the presiding officer of the general session, Venceslaus

[322] Wróblewski Library, ACV, I, f. 52v, § 119.

[323] *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*, vol. 2, Regensburg: Sumptibus et typis Librariae Monasterii Regensbergianae, 1914, p. 279.

[324] Gerhard Zimmermann, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500-1600)*, Weimar: Böhlaus Nachfolger, 1938, p. 178; *LKD*, no. 818, p. 138.

[325] Wróblewski Library, ACV, I, f. 133, § 490.

[326] Wróblewski Library, ACV, II, f. 2, § 4.

Wierzbicki (the bishop of Samogitia († 18 July 1555[327]) declared, as he concluded the deliberations, that all those absent were subject to the statutory penalty. This kind of entry is found quite often in the capitular acts.[328]

The above examples bear witness to the reluctance of the cathedral clergymen (at least in principle) to violate the statutes. For this reason on 8 October 1584 – citing the statutes – a newly installed prelate (on 11 May 1584[329]) – Provost Matthias Kłodziński († before 5 October 1616[330]), was denied a shortened noviciate.[331] The chapter's answer to Kłodziński's request was negative, despite the fact that only a few days remained to the end of his noviciate. It is not clear why the question returned three years later. On 24 November 1587 Kłodziński's renewed request was endorsed both by a letter from the cathedral chapter of Kraków and a recommendation from the bishop of Vilna, Cardinal Georgius Radziwiłł. The chapter again refused, adding the clause that if Kłodziński did not complete his noviciate then he would be acting in defiance of the sworn statutes, which *ipso facto* made him liable to excommunication.[332] The chapter's decision is all the more striking, not only because Kłodziński was closely linked to the royal court, but also because he had promised compensation.

2. The noviciate

The question of the noviciate is covered by two statutes: number 13 (*Quotidianae distributiones Canonicis noviciis per quinque menses continuos dari non debent*) and number 75 (*Renovatio legis. De iniustis per intercessores petitionibus*).[333] Members of the chapter were obliged after their installation to complete a five-month noviciate, during which time they should participate in choral prayers and conduct Divine service in the cathedral. They did not enjoy the right to *refectio* or distribution during this period, although an entry from 7 March 1561 indicates

[327] Błaszczyk, *Diecezja żmudzka. Ustrój*, no. 15, p. 56; *LKD*, no. 2492, p. 410.

[328] Wróblewski Library, ACV, II, f. 104, § 232.

[329] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 350-52, § 267.

[330] Wróblewski Library, ACV, VIII, f. 296, § 959. Cf. *LKD*, no. 1836, p. 312.

[331] Wróblewski Library, ACV, VI, p. 390, § 300.

[332] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 77v-78, § 151.

[333] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 305-06, 334-35).

that Stephanus Grabia Jałbrzykowski († before 5 August 1568[334]) was informed that if he paid 10 schocks of Lithuanian *grosze* into the cathedral treasury he would then be able to receive *naturalia* in the form of herrings, other fish and bread, and after a five-month noviciate – the *refectio*.[335] On 9 October 1587 two novices: Archdeacon Joannes Ryszkowski (installed on 17 September 1587[336]) and Canon Andreas Jurgiewicz († before 12 February 1604[337], installed on 8 August 1587[338]) were each given one schock of Lithuanian *grosze* and one vessel (amounting to three *miednice*) of raw honey.[339] We are not dealing here with the payment of the *refectio* when defined strictly, but instead with one-off gifts. Although in theory the clergymen undertaking their noviciate were not entitled to collect the *refectio* and daily distribution, the rule was not always upheld with the same degree of rigour.

In the context of the example given above, the entry of 19 May 1564 is worded interestingly. It partly repeats the information contained in the statutes about the duty of new members of the chapter to complete in person a five-month noviciate, dated from their installation. In theory the chapter could dispense a clergymen from the duty of permanent residence by the cathedral only if the clergyman was engaged in serving the Commonwealth (*exceptis Reipublicae negotiis*).[340] It was then specified that after completing the noviciate only members of the chapter who had been ordained as priests would be entitled to full payments. Those ordained as deacons could receive half, while sub-deacons could expect a quarter. Canons and prelates in lower orders (acolytes) would still, despite completing their noviciate, not be entitled to the *refectio* and daily distributions.[341]

Nevertheless the acts reveal that the chapter did not always treat this problem quite so restrictively. On 30 July 1599 it permitted Canon Abraham

---

[334] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 530 (1566-1572). Viešųjų reikalų knyga 8*, edd. Darius Baronas and Liudas Jovaiša, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1999, no. 70, p. 67. Cf. *LKD*, no. 2415, p. 397.

[335] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 10-10v, § 35.

[336] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 69a-69b, § 132.

[337] The installation of Martinus Żagiel († before 30 September 1643) in the canonry vacant after Jurgiewicz took place at this time, Wróblewski Library, ACV, VIII, f. 35, § 141. Cf. LKD, no. 287, p. 61.

[338] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 68v-69a, § 131.

[339] *Ibid.*, f. 74v, § 145.

[340] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 118-19v, § 436.

[341] *Ibid.*

Woyna († 14 April 1649[342]) to interrupt his noviciate for three weeks (*per tres hebdomadas*), on condition that he made up the time later (*Quod spatium… etiam post expirationem quinque mensium sine diariorum participatione compensare tenebitur*). This positive decision allowed the canon to participate in the funeral of his father – the castellan of Mścisław (Mstislavl) Szymon Woyna.[343] In turn Canon Paulus Górnicki († 8 March 1632[344]) had his noviciate shortened by three weeks in consideration of his departure on chapter business to Borodzicze *suis sumptibus*.[345]

3. *Cappalia*

In the light of the statute number 12 *Quae pecunia pro cappis a Praelatis et Canonicis coëmendis Capitulo persolvitur* every clergyman on entering the chapter was obliged to provide a cope worth five schocks of Lithuanian *grosze* or else to pay the same sum into the capitular treasury. In exchange he received the right to wear it for life.[346] The justification for this resolution was provided by the statute number 4 *Statutum Episcopis ad hanc Ecclesiam Cathedralem quamprimum receptis penitus observandum* that bishops of Vilna were obliged to offer the cathedral a chalice and paten to the value of 150 Hungarian złotys (*aureorum ungaricalium*).[347]

However, in practice, not every bishop was willing to make the offering specified by the statute. In 1524 Joannes ex Ducibus Lithuaniae argued, that he had after all already begun to pay such a sum, although in work, and not in cash.[348] This was, it should be acknowledged, a singular kind of generosity. Moreover, given the situation described above,[349] this example shows that Bishop Joannes treated

---

[342] Wróblewski Library, ACV, XII, p. 566, § 973. Cf. *LKD*, no. 7, p. 19.

[343] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 338v, § 1000.

[344] *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, ed. T. Oracki, vol. 1, 1984, p. 72.

[345] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 338v, § 1002.

[346] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 305).

[347] *Ibid.* (pp. 300-01).

[348] Wróblewski Library, ACV, I, f. 75v, § 269.

[349] See above (p. 180).

the letter of the statute selectively. In turn Canon Ambrosius Beynart († before 18 January 1603[350]), who entered the chapter of Vilna of 18 November 1579,[351] made his payment of 10 schocks of Lithuanian *grosze* several months later on 21 June 1580,[352] while on 5 November 1580, the procurator received from Canon Bartholomeus Niedźwiecki († 11 June 1594[353]) the sum of 20 schocks.[354] So in the course of less than a century the amount of the 'initiation fee' had risen fourfold.

4. Capitular secrets

Before his installation in the chapter every clergyman swore an oath to be faithful to the laws and customs of the cathedral, and by the same promised to maintain the capitular secrets, on pain of being deprived of his place and voice in the chapter, as well as a year's revenues. It is interesting that revealing the secrets of the chapter to a stranger was treated as equally heinous as treason to the fatherland (*proditorem secretorum et proditorem patriae*).[355] Even the bishop was treated (in the light of the statutes) as a stranger – and so were confrères suspected of conduct against the chapter (*etiam Episcopo aut fratri absenti, contra quem fuerit facta*).[356] That the question of secrets was indeed treated so rigorously is attested by an incident of 30 September 1524. A letter was read out, written by Canon Joannes Albin († 20 October 1528[357]) in which the sender asked for intercession with the bishop, so that he could explain himself. The bishop, Joannes ex Ducibus Lithuaniae, then explained to the canons that Albin had reported on his confrères to him, revealed secrets of the chapter, and suggested the manner in which the bishop should punish the chapter and its canons; in general he had sown discord. However, when the bishop declared that he would

[350] Wróblewski Library, ACV, VIII, f. 17, § 61; *LKD*, no. 172, p. 44.

[351] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 68-69, § 65.

[352] Wróblewski Library, F43-452, f. 3v.

[353] *Monumenta Sarmatarum viam universae carnis ingressorum Simone Starovolscio primicerio Tarnoviensi collectore*, ed. Szymon Starowolski, Cracoviae 1655, p. 223; *LKD*, no. 371, p. 74.

[354] Wróblewski Library, F43-452, f. 4.

[355] Wróblewski Library, ACV, I, f. 22v, § 25.

[356] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

[357] Wróblewski Library, ACV, I, f. 124, § 453; *LKD*, no. 792, p. 134.

inform the chapter of everything, he had heard from Albin, that if he did so, he would never again discover anything.[358] Unfortunately we do not know how the matter ended. Nevertheless, Albin fully participated in the life of the Vilna chapter until his death.[359]

5. On general and particular sessions of the chapter

One of the fundamental duties of canons and prelates was participation in sessions of the chapter: particular (weekly) and general sessions. The statutes regulated that general sessions should be held at regular times, fixed in advance to coincide with the feasts of the patron saint. Thus the spring session was to begin the day after the feast marking the martyrdom of St Stanislaus (8 May), the autumn session the day after the feast marking the translation of his relicts (27 September).[360] On the other hand the deliberations of the winter session – which are not mentioned in the statutes – were to begin the day after Candlemas (2 February).[361] Nevertheless, although the dates of these sessions were fixed, they could be moved slightly in the case of the coincidence of holy days (occurrence). Our findings show that in the sixteenth century the coincidence of feasts occurred on several occasions. Once a dispute broke out in connection with this. Under the date of 3 February 1570, the notary recorded in the acts a complaint brought by the procurator Laurentius Wolski († before 28 May 1584[362]) against the suffragan bishop and prelate-cantor Georgius Albin. It transpires that Albin insisted on the winter chapter beginning on 3 February. However his colleagues decided that because of the feast of St Blasius and other important reasons the deliberations would be postponed until the Friday after Ash Wednesday (10 February). Unfortunately we do not know what those other reasons were, but they must have been more important, because the feast of St Blasius is always celebrated on 3 February. Albin then insulted

[358] Wróblewski Library, ACV, I, f. 74v, § 254.

[359] *Ibid.*, f. 120v, § 435; f. 121v, § 442.

[360] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 322).

[361] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 34v, § 120.

[362] *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 70 (1582–1585). Кніга запісаў № 70 (Копія канца XVI ст.)*, ed. Андрэй Анатольевіч Мяцельскі, Мінск: Беларуская навука, 2008, no. 120, pp. 186-87. Cf. *LKD*, no. 1165, p. 211.

Procurator Wolski with abusive language, demeaning his office.[363] The question returned on 17 February when Wolski testified that Albin, in insulting his office of procurator had offended the entire chapter. Although the turn of events no longer concerned the question of postponing the deliberations of the chapter (the reason for the outbreak of the dispute), we shall relate it in connection with the fact that the event affected and testifies to the reception of three other statutes – namely: numbers 47 (*De generalibus capitulis celebrandis*), 51 (*De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*) and 42 (*De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis*). Albin did not participate in the remaining days of the general session, despite the fact that he was in health and present in Vilna. Moreover, in the church he had verbally abused servants and vicars. It was therefore decided to punish him – citing the capitular statutes – by depriving him of his daily *refectio* and distribution until he was reconciled with Canon-Procurator Wolski and had justified his absence from the general chapter.[364]

According to statute number 57, *De capitulis particularibus, signanter feriis sextis celebrandis*, once a week – on Fridays – ordinary particular sessions of the chapter were to take place. It is interesting that in the light of the regulations, attendance at these sessions was compulsory, just as it was at general sessions. However the penalty for unjustified absence or early departure was proportionally lower. The sanction was the loss of the *refectio* which would otherwise have been due. The punishment was calibrated according to the importance and urgency of the business to be transacted, and could amount to a day's, week's or month's entitlement to *refectio*.[365]

Let us return to the matter in question. Analysis of the acts reveals that sessions were more often adjourned because of low turnouts. After the solemn inauguration of the general session, sometimes the working part of the deliberations was often postponed until the arrival of more canons. For example, in 1556 only two prelates participated in the opening session of the chapter: Archdeacon Josephus Jasiński († before 15 May 1560[366]) and Custodian Paulus Wiszeński († before

[363] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 235v-36, § 707-08.

[364] *Ibid.*, ff. 241v-42v, § 722.

[365] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

[366] Wróblewski Library, ACV, III, f. 262v, § 786. Cf. *LKD*, no. 1021, p. 179.

9 January 1560[367]), along with one canon: Petrus Arciechowski († 1 September 1562[368]).[369] The real business commenced several days later on 12 May, with Joannes of Domanowo and Albertus Grabowski († 12 October 1570[370]) now also in attendance.[371] On the other hand, on 10 May 1569 sessions were postponed to the next day in the hope of more persons.[372] But on 11 May no one else arrived.[373]

The duration of general sessions was usually determined by the amount of business to be transacted. So sessions could last, with short breaks, from between a few days to a month or more. However, particular sessions were held on Fridays.[374]

Although the law did not establish a norm regarding the authority to convoke capitular sessions, according to the statute *De generalibus capitulis celebrandis* information about sessions was to be nailed to the church door a month in advance.[375] So in the case of autumn general sessions the summons (*citatio*) should be made no later than towards the end of August. We have not found any record testifying to any neglect occurred in this regard. On the contrary, entries have been preserved which indicate that the duty of informing members of the chapter about approaching sessions was carried out. On 17 August 1568, at a particular session the clergymen, citing the statutes and ancient custom, took the decision to publish and announce the summons – nailing it to the cathedral door – calling the members of the chapter to the autumn general session.[376] In 1557 the decision to publish the summons was made much earlier – on 23 July.[377] Despite this precaution, attendance at general sessions was on the whole not much higher than at particular sessions.[378]

---

[367] Wróblewski Library, ACV, III, ff. 235v-36, § 696. Cf. *LKD*, no. 1882, p. 322.

[368] 'Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555–1568', ed. Łucjan Kurdybacha, *Kwartalnik Historyczny*, vol. 47 (1933), part 1, p. 460.

[369] Wróblewski Library, ACV, III, ff. 133v-34, § 336.

[370] Pawlikowska, 'Kanonik Wojciech Grabowski', pp. 185-86.

[371] Wróblewski Library, ACV, III, f. 134, § 337.

[372] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 195v, § 616.

[373] *Ibid.*, ff. 195v-96, § 617.

[374] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

[375] *Ibid.* (p. 322).

[376] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 173, § 566.

[377] Wróblewski Library, ACV, III, ff. 164v-65, § 414.

[378] On this subject see Pawlikowska, 'The Challenge of Trent', pp. 37-55.

Although no original summons has been preserved, we do have a copy of a summons to the autumn general session dated 1 August 1521, which was entered into the metrica on 28 September 1521. In this text the chapter, citing custom and the statutes informed and summoned its members to be present at the session. The summons also contained information about the date and place of the deliberations. Moreover, it also emerges from the text that the principal subject to be discussed concerned the management of church property – movable and immovable. Finally a sanction was threatened for those who did not attend.[379]

Statute number 49 *De pulsu ad generale capitulum* regulated that from the day of the beginning of the session until its end, the canons and prelates were to be summoned to the session by the ringing of a bell. All clergymen should be present in the chapter house before prime (*prima*), and so the bell should be rung sufficiently in advance. Absent members *ipso facto* would lose that day's *refectio*.[380] Without doubt bells were a permanent element which set the rhythm of life in early modern Vilna.[381] The importance of the function played by bells in the life of the chapter and the fact that the statutes were no dead letter is attested by an example from 6 February 1571. The deliberations of the winter general session were due to start that day. However, someone neglected his duty. The bell for prime was not preceded by a separate ringing of the greater bell, and so some of the clergymen did not arrive – in time – in the chapter house. As a result the deliberations were begun only on 8 February, with a two-day delay.[382]

According to the rules the canons and prelates were obliged to assemble for sessions in the designated place: usually the chapter house. Although the clergymen most frequently did deliberate in the chapter house, sporadically they met in the bishop's residence or in the house of one of the canons or prelates. For example, on 11 May 1524 Canons Martinus of Duszniki, Joannes Silvius Amatus and Albertus Wieleżyński deliberated in the house of Canon Joannes Albin.[383]

---

[379] Wróblewski Library, ACV, I, ff. 41v-42, § 63.

[380] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 323).

[381] See David Frick, 'The Bells of Vilnius: Keeping Time in a City of Many Calendars' in *Making Contact: Maps, Identity, and Travel*, edited by Glenn Burger, Lesley B. Cormack, Jonathan Hart and Natalia Pylypiuk, Edmonton: University of Alberta Press, 2003, pp. 23–59.

[382] Wróblewski Library, ACV, V, f. 24-24v, § 74-75.

[383] Wróblewski Library, ACV, I, f. 70v, § 236.

Perhaps this was because of the type of matter they were discussing. One of the participants was the warden (*horodniczy, aedilis*) of Vilna, charged with looking after and supplying the castle and city fortifications. He was Ulrich Hose, the father of the future Cardinal Stanislaus Hosius (Hozjusz), whom the chapter had excommunicated for retaining the rents for a capitular property.[384] The most frequently employed sanction of the Church for failure to pay monetary penalties or violating its properties was the imposing of excommunication or an interdict, which respectively forbade the person to participate in communion or to enter the church.[385]

Later we also find sessions which were held in capitular properties. On 28 September 1550 and on 14 January 1551 the chapter deliberated in the house of Canon Joannes Kunicki († before 30 June 1552[386]).[387] On 17 April 1551 a session was held in the palace of the bishop of Vilna, Paulus Holszański.[388] And on 9 May 1576 the clergymen assembled above the sacristry.[389]

Binding force applied only to those decisions, resolutions and statutes which – as was discussed above – were agreed at general sessions. Those agreed at particular sessions could be challenged. The chapter treated this question quite strictly and only rarely made an exception. So on 4 Februrary 1588, planning a conversation with Cardinal Georgius Radziwiłł about the organization of the church, the chapter decided to conduct it either during the current general session or else later. In the latter case the condition was specified that the decisions made would have the same force as if taken at general sessions.[390]

Deliberations usually concluded with the reading out of a closing decree and a prayer to the Holy Spirit.

---

[384] Wróblewski Library, ACV, I, f. 41v, § 61; f. 70v, § 236.

[385] Beata Wojciechowska, 'Wokół problemu ekskomuniki w Małopolsce w późnym średniowieczu', in *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym*, edd. Waldemar Kowalski and Jadwiga Muszyńska, Kielce-Gdańsk: Kieleckie Towarzystwo Naukowe Officina Ferberiana, 2001, pp. 63-72.

[386] Wróblewski Library, ACV, III, f. 30, § 93. See Pawlikowska, 'Wojciech Grabowski z Sierpca', p. 192; *LKD*, no. 825, p. 140.

[387] *Ibid.*, f. 2v, § 5; f. 5-5v, § 10.

[388] Wróblewski Library, ACV, III, f. 8, § 16.

[389] Wróblewski Library, ACV, V, f. 206v, § 572.

[390] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 79-79v, § 155.

6. On the reading of the statutes

The statute regulated diverse spheres of the functioning of the chapter in great detail. Statute number 50, *De legendis statutis in capituli generalis initio*, laid down that the canons and prelates, after the votive Mass to the Holy Spirit, should immediately after entering the chapter house, that is before beginning the actual business at hand, should listen to the reading out of the capitular statutes, in whole or in part, by the notary or procurator of the chapter: *in principio cuiuslibet generalis capituli nullatenus ad aliquos tractatus procedatur,* ***nisi Statuta ipsa vel ad minus eorum summaria*** *per Procuratorem seu Notarium Capituli publice perlegantur* [my emphasis – WPB].[391] The neglect of the duty to read out the statutes was *ipso facto* liable to a monetary penalty. The procurator could lose the money he was due from the distributions, while the notary might forfeit the fees payable for the inscription of documents (*oblationibus*). In 1541 it took the notary Nicolaus of Łomża four days to read out the statutes.[392] In 1561 the reading out of the statutes was assigned to Procurator Victorinus Wierzbicki († 10 February 1587[393]), who completed the task in two days.[394] It is interesting, however, that on 9 May 1575, at the beginning of the spring general session of the chapter, that because of the absence of Procurator Wolski, the canon who was deputizing for him, Stanislaus Gorecki († before 22 March 1585[395]), delegated the reading out of the statutes to Canon Thomas Makowiecki († between 6 October and 14 November 1586[396]).[397] This was despite the fact that the notary was also present.

The duty to read out and recall the statutes is also dealt with by statute number 54, *De omnimoda Statutorum observatione et exsecutione*,[398] which obliged the procurators not only to read out the statutes, but also to enforce the rules contained in them. In this light one of the requirements imposed on the procurators was to

---

[391] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 323).

[392] Wróblewski Library, ACV, II, f. 156, § 367.

[393] *LKD*, no. 2529, pp. 417–19.

[394] Wróblewski Library, ACV, IV, ff. 33-33v, § 114-15.

[395] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 414-15, § 319.

[396] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 41, § 77; *LKD*, no. 2470, p. 404.

[397] Wróblewski Library, ACV, V, f. 174, § 491.

[398] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 325).

learn the text of the statutes by heart. That knowledge of the statutes was variable is attested by the case of Canon Raphael Chotecki. On 9 October 1522 he made a verbal complaint against Procurator Wieleżyński, claiming that he had not paid the *refectio* and distribution. The procurator however – citing the statutes – recalled that new members of the chapter had no right to the *refectio* during their five-month noviciate. The chapter then decided to check the statutes, and postponed the question to the following day.[399] Unfortunately we do not know the exact date of Chotecki's installation as a canon of Vilna. All that is known is that the latest possible date is 11 July 1522.[400] On 13 October 1522 Chotecki again asked about the payment of his *refectio*. Given the divided opinions it was decided to refer the question to the judgement of the bishop of Vilna.[401] However, in the context of finding the exact date of Chotecki's assumption of his canonry the end-result of the question is crucially important. That very same day Chotecki, appealing to the oath he had sworn during his installation, withdrew his complaint. So it would seem that as a novice, albeit having performed good service to the chapter, he had no right to expect the gratification.[402]

For listening to the statutes, each canon and prelate was to be rewarded with 2 Lithuanian *grosze*. The chapter paid great attention to the question of reading out the statutes. It did so most of all so that clergymen – in situations involving disputes – did not explain themselves by ignorance of the statutes. That the reading out of (and the listening to) the statutes was an absorbing and time-consuming task is testified by some entries, that sometimes this task lasted from a few to more than a dozen hours for several days. On 28 September 1529 after the votive Mass the reading of the statutes was commenced: the task was completed during the session of 30 September.[403] In 1532, however, only a part of one day was needed.[404] Several years later, beginning on 28 September 1537, the clergymen listened to the statutes for three days.[405] Two years after that, in 1539,

[399] Wróblewski Library, ACV, I, f. 54v, § 134.

[400] *Ibid.*, f. 46v, § 73.

[401] *Ibid.*, f. 55v, § 143.

[402] *Ibid.*, f. 56v, § 148.

[403] *Ibid.*, f. 132, § 485a-b.

[404] *Ibid.*, f. 149v, § 543.

[405] Wróblewski Library, ACV, II, f. 62-62v, § 142.

in the course of two days, only the points were read out.[406] In 1544, it took two days to read the statutes.[407] Just some of them were read out on 10 May 1569,[408] while most of them were read out on 9 May 1571.[409] Things proceeded similarly at the end of the sixteenth century. On 28 September 1598,[410] 4 February 1599[411] and on 28 September 1599[412] only a part of the statutes were read out (*in parte lecta, in parte legerunt*).

The question arises of the reasons for the differing amount of time devoted to reading out the statutes. It would be a truism to claim that it depended on the ability of the reader. It was more likely linked to the fact that the reading of the statutes was sometimes put off in order to deal with more urgent matters. As a rule the chapter returned within a few days to the duty of reading out the statutes. However, this detail might not always have been noted by the notary charged with the protocol. This supposition is supported by an entry of 28 September 1570. After the clergymen had assembled in the chapter house and taken their places, the reading out of the statutes was postponed, and they immediately began the business at hand.[413] A few days later – on 2 October – Procurator Laurentius Wolski carried out the duty at the request of the chapter.[414]

Undoubtedly the length of time spent reading out the statutes was affected by the fact that they were not always read in their entirety. This is attested eloquently by the entry of 30 September 1572, which reveals that reading out the headings (or the *rubrum* which provided information about the contents of each statute) took several hours (until dinner).[415] Moreover, on 28 September 1573 Wolski began to read out the statutes in full, but before reaching the end he was reading just the headings.[416] In this context the question of which manuscript version of

[406] Wróblewski Library, ACV, II, f. 118-18v, § 258.

[407] *Ibid.*, f. 173, § 419.

[408] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 196, § 616-17.

[409] Wróblewski Library, ACV, V, f. 36v, § 111.

[410] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 325-25v, § 938.

[411] *Ibid.*, f. 329, § 956.

[412] *Ibid.*, f. 339, § 1003.

[413] Wróblewski Library, ACV, V, f. 1, § 1-2.

[414] *Ibid.*, f. 1v, § 3-4.

[415] *Ibid.*, f. 76v, § 246.

[416] Wróblewski Library, ACV, V, ff. 111v-12, § 340.

the statutes was being read cannot be ignored. In the protocol of 13 May 1587 the notary recorded that the 'old statutes' were read out loudly and clearly.[417] Perhaps the collection of 1515 was in use? It might seem that for practical reasons decrees passed at sessions of the chapter and entered into the metrica were not being read out.

7. Presence at sessions

Checking the list of those present or absent from sessions was always part of the chapter's deliberations. It was expected of those absent that they would – either by letter or an intermediary – inform the chapter of the reasons for their absence. Next, the clergymen decided either to consider the confirmed absence of their confrères as justified or – if insufficient reasons had been provided – to penalize them. For example, on 30 September 1522 the absence of the bishop of Kamieniec and provost of Vilna Cathedral Laurentius Międzyleski was justified by the bishop of Kiev and prelate-custodian of Vilna, Joannes Filipowicz. He testified that Międzyleski had not come to the chapter because he was currently far from Vilna.[418] Canon Rozan explained the absence of Reverend Żukowski († after 1531[419]) by his poor state of health.[420] Canon Nicolaus of Wolborz put it to his colleagues that the archdeacon, who was also the bishop of Łuck, Paulus Holszański († 4 September 1555[421]), had been kept away by important business.[422] In turn, Dean Wieżgajło tried to justify the absence of Canon Chotecki.[423] It is worth adding that Wieżgajło and Holszański assured the chapter via their messengers that they would not question the chapter's decisions. However on the recommendation of the general procurator Wieleżyński, the chapter

[417] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 63v, § 120.

[418] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51, § 103 a.

[419] *Matricularum Regni Poloniae summaria*, ed. Th. Wierzbowski, vol. 2, Varsaviae: Typis officinae C. Kowalewski, 1912, no. 5861.

[420] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51, § 104 b.

[421] *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, vol. 2, ed. Paulius Rabikauskas, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1978, p. 14, footnote 38; *LKD*, no. 1877, p. 320.

[422] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51, § 105 c.

[423] *Ibid.*, f. 51v, § 106.

resolved to hold back from making a decision until the end of the deliberations. It expected that the absent members' plenipotentiaries would present their authorization.[424]

In capitular legislation the duty to participate in sessions was given much attention, attested by penal sanctions. According to statute number 48, *De poena non venientium ad generale capitulum aut eo non concluso recedentium*, the punishment for staying away, for arriving late at a general session or leaving early, all without good cause, amounted to a schock of Lithuanian *grosze*.[425]

This resolution was repeated at the session of 1 October 1522. Then, with Bishop Joannes ex Ducibus Lithuaniae presiding, Canons Albertus Rozan, Joannes Albinus, Martinus Duszyński, Joannes Amatus, Stanislaus Dambrówka, Albertus Wieleżyński and Raphael Chotecki decided that prelates and canons who did not come to a general session, besides losing their entitlement to the *refectio*, would be subject to a monetary penalty of a schock of Lithuanian *grosze*, deducted *ex fundo*. They would also lose (on a one-off basis) the right to options on capitular houses and prestimonial estates.[426] On 20 October 1520, the chapter punished Canon Nicolaus Żukowski for unjustified absence from the autumn general session with a fine of one *sexagena*.[427] However, on 20 March 1521, at the request of the said clergyman, the chapter repealed the sentence.[428] On 4 March 1524 the members of the chapter resolved, citing fraternal love and gratitude for services rendered to the corporation during his stay at the royal court, to waive the penalty which would otherwise have been faced by the absent Dean Wieżgajło. At the same time, on the recommendation of Procurator Wieleżyński, it was decided not to effect the punishment for absence imposed on Canon Żukowski.[429]

It transpires from acts that the chapter did not always want to wait until the end of its deliberations before punishing absent members. Excessive zeal in this regard was shown by the procurators, Canons Albertus Rozan and Joannes

---

[424] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51v, § 106.

[425] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 322).

[426] Wróblewski Library, ACV, I, f. 51v, § 108.

[427] *Ibid.*, f. 33, § 37 a.

[428] *Ibid.*, f. 37, § 50.

[429] *Ibid.*, f. 69, § 227.

Amatus, who made recommendations to apply the statutory penalties to members of the chapter for disobedience (*contumacia*) at the beginning of the autumn general session (on 28 September 1521). Nevertheless the corporation resolved to wait until the end of the session before deciding their fate.[430] On the other hand, on 23 February 1571 the procurator, concluding the deliberations recommended the punishment of the canons who had not come to the session, despite the summons having been nailed to the cathedral doors in good time. The presiding prelate, Petrus Roysius, answered by condemning the absent members according to the statutes.[431]

That the chapter applied the statutes more severely, and sought to hold its members to account for their duties in the second half of the sixteenth century is also suggested by the example of 25 October 1569. The participants in the general session instructed the procurator to punish – according to the letter of the statutes – the canons, who despite having been summoned and despite their presence in Vilna, only attended sessions on Fridays.[432]

8. *Refectio*

According to statute number 42, *De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis*, the daily (or weekly) system of paying the *refectio* was intended to encourage canons and prelates to reside by the cathedral and carry out their liturgical duties. A clergyman caught trying to obtain the allowance fraudently was *ipso facto* subject to excommunication, in which condition he would remain until he had returned the money.[433] This problem was also the subject of statute number 45, *De non venientibus ad Missas et primas vesperas diebus festis*, which laid down that members of the chapter should be present for the entire duration of Mass and Vespers.[434]

The entitlement to *refectio* and distributions belonged to canons and prelates residing by the cathedral and participating in services after they had

[430] Wróblewski Library, ACV, I, f. 41v, § 62.

[431] Wróblewski Library, ACV, V, f. 28-28v, § 91.

[432] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 226, § 685.

[433] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 320).

[434] *Ibid.* (p. 321).

completed a five-month noviciate.[435] The clergymen treated this question quite scrupulously. This is indicated by the example of 3 August 1524. Canon Andreas Nadbor informed the chapter that five months had passed since his installation, and so he had acquired the right to the *refectio*.[436] Indeed, Nadbor had taken possession of his canonry on 12 February 1524,[437] and so had finished his noviciate on 12 July.

Within the distribution the canons and prelates received from the procurator, apart from the usual *refectio* paid in money, bread, and on each Wednesday, Friday and Saturday during Lent – 20 herrings.[438] As gratifications they could also expect a portion of honey. On 12 June 1562, citing ancient custom, it was decided to divide raw honey between all resident clergymen.[439]

As time passed, canons and prelates began to receive the monetary equivalent of distributions in kind. The frequency of payments also changed. It should be noted that although the sources speak most often about **daily** distributions and *refectio*, in practice the clergymen received them once a week. This principle was introduced relatively early, because already on 6 October 1520 the chapter instructed the procurators to give the *refectio* to the resident members of the chapter every Friday.[440] Probably this day of the week was chosen because it was then that particular sessions of the chapter were held. The usual place for the distribution was the chapter house. It is thanks to an entry dated 12 February 1529 that we know how – at least in the Vilna chapter – the distribution was conducted. The canons and prelates decided to establish the custom that the procurators would first place on the table cards with the names of the resident clergymen. And no dues would be paid until deductions for absence had first been made.[441]

Thanks to financial registers we know not only the Christian names and surnames of the clergymen who in each week celebrated Mass at the high altar of Vilna Cathedral, but we also know how much they were paid for doing so. For celebrating Mass the clergymen could expect a weekly gratification amounting

---

[435] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 305-06).

[436] Wróblewski Library, ACV, I, f . 71, § 239.

[437] *Ibid.*, f. 67v, § 219.

[438] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 47, § 173.

[439] *Ibid.*, f. 62, § 226.

[440] Wróblewski Library, ACV, I, f. 33.

[441] *Ibid.*, f. 125, § 457.

to 48 Lithuanian *grosze*, while each canon or prelate participating in the Mass was entitled to two *grosze* daily – at least according to statute number 42. The most lucrative rewards were received in the middle of the sixteenth century. Information comes from an entry dated 20 October 1574. The chapter notary recorded that it had been decided to give each canon and prelate six *miednice* of raw honey for their participation in the general session. It was also note that although canons and prelates had earlier received a weekly *refectio* of seven schocks of Lithuanian *grosze*, in the previous year (1573) they had received only four schocks. As the *refectio* in the current year had been six schocks, it was decided to raise it by one schock.[442]

The hypothesis that the amount of the *refectio* and distributions depended on the number of clergymen in residence is confirmed by an entry of 10 October 1533, when in turn it was decided to diminish the *refectio* paid out to members of the chapter to two Lithuanian *grosze* daily. The decision was justified by the fact that more clergymen had taken part in the deliberations than had previously been the case when, during the last general session, because of the lower number of participants the *refectio* had been raised[443]. The daily sum of two Lithuanian *grosze* was that envisaged for ordinary days in the statutes. For participation in ceremonies during Advent (from the first Sunday until Christmas Eve), throughout Lent from Ash Wednesday until Holy Saturday, for taking part in processions on St Mark's Day, during the three Days of the Cross (the Monday, Tuesday and Wednesday before Ascension Day), during the octaves of Corpus Christi and the Birth of the Blessed Virgin Mary, as well as on days during which the statutes were read out to general sessions of the chapter, the clergymen would receive twice as much – four Lithuanian *grosze* per day. For participation in the most important celebrations, which the chapter recognized as the feasts of Christmas, St Stephen (26 December), St John the Evangelist (27 December), the Three Kings (Epiphany) (6 January), Candlemas (the Purification of the Blessed Virgin Mary) (forty days after Christmas – 2 February), the Annunciation (25 March), the Tridium of Easter, the Ascension (40 days after the Resurrection), the three days of Pentecost (50 days after the Resurrection), the Holy Trinity (the Sunday after Pentecost), Corpus Christi (60 days after the Resurrection); the Visitation of

[442] Wróblewski Library, ACV, V, ff. 160-61, § 462-65.

[443] Wróblewski Library, ACV, II, f. 6, § 27-28.

the Blessed Virgin Mary (2 July), the Assumption of the Blessed Virgin Mary (15 August), the Birth of the Blessed Virgin Mary (8 September), the Presentation of the Blessed Virgin Mary (21 November), the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary (8 December), on the occasions of the dedication of the church, on the feasts of St Stanislaus (on 8 May and 27 September), and on All Saints' Day (1 November), the canons and prelates were allowed six Lithuanian *grosze*.[444]

It is interesting that the statutes set very detailed norms not only when canons and prelates were entitled to the *refectio*, but also, when they lost their entitlement. The procurator – instructed by the chapter – could refuse to pay it, if a canon or prelate for example participated in ceremonies inappropriately attired. In the light of the statutes canons and prelates should during Mass wear a *dalmucium*,[445] that is a long hooded garment made from fur, silk or wool.[446] It is worth adding that the dress of members of the Vilna chapter is mentioned only very rarely in the capitular sources.

According to statute number 17, *De celebratione dierum festorum*, canons and prelates also forefeited their daily *refectio* if they commanded their peasants and subjects (*colonos et subditos*) to work on holy days.[447] However, the aforementioned statute number 45 provided for the loss of the *refectio* by clergymen who departed before the end of a Mass. For missing the more solemn celebrations of Vespers a penalty of one *grosz* could be deducted from their *refectio*.[448] The forfeiture of the daily *refectio* also threatened those who were absent without good cause from general[449] and particular[450] sessions of the chapter. In the light of statute number 62, *De paenis negligentium tempestive venire ad vigilias et Missas mortuorum*, canons and prelates also lost their distributions if they were not present at the first nocturne during the *officium defunctorum* or else left out the introit and *Kyrie* while celebrating an anniversary Mass.[451]

---

[444] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 319-20).

[445] *Ibid.* (p. 308).

[446] Irena Turnau, *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa: Semper, 1999, p. 13.

[447] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 308).

[448] *Ibid.* (p. 321).

[449] *Ibid.* (p. 322).

[450] *Ibid.* (p. 326).

[451] *Ibid.* (p. 328).

In this context interest is aroused by statute number 67, *De poena eorum, qui loca et stalla sua in choro dimittunt*, according to which canons and prelates should be not just in the church, but in their stalls during exequies, anniversaries, Masses and Vespers both on ferial and on Holy Days, or else face a penalty of one *grosz* out of their daily *refectio*.[452] The very fact that such a rule was passed indicates that members of the chapter must have quite often walked around the church, probably causing scandal.

9. Options on prestimonial villages and capitular houses

In the light of the statutes the receipt of a house or a prestimonium by members of the chapter entitled to an option was regulated by the principle of seniority with the possibility of the so-called right to an option. This involved the possibility of taking over a vacant prestimonium or house by a member of the chapter who was already in possession of other property, on condition that he returned the property held by him until that point. This did not apply to new members of the chapter, who took possession of capitular property for the first time, so they were not able to return anything.

Seven statutes deal with the principles to be applied to options by the clergymen. Three of these precisely specify the conditions. The remaining four detail the manner in which the chapter's property should be secured and looked after. Statute number 22, *De conferendis domibus et praestimoniis, ac beneficiis quomodolibet vacantibus providendis*, envisaged that options could be exercised at two times. If a prestimonium or house became vacant between general sessions of the chapter, then all the clergymen entitled to participate in the process should be informed of the approaching 'exchange of properties' at least two months in advance. The announcement should be fixed to the cathedral doors after the exequies for the deceased possessor. However, if the vacancy occurred during a general session, or if less than two months remained until the start of the next general session, then the option should be exercised at the general session. The statutes laid down that the right to an option belonged only to those clergymen who were personally taking part in the session, and thus excluded the possibility of absent clergymen participating in the option via plenipotentiaries, even in possession of authorization. If however

[452] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 330).

by some means a clergyman did take possession of property through the mediation of a plenipotentiary then such an option should be annulled.[453]

So the option had to be exercised within two months at most of the announcement of the vacancy, or else at the next general session of the chapter. If the date coincided with the deliberations of the general session then the procurator was freed from the obligation additionally to inform members of the chapter of the approaching option, because canons and prelates were obliged to be present at general sessions by other statutes.[454] For example, after the death of Canon Albertus Grabowski, the prestimonium of Korzeń Wielki fell vacant. This vacancy was announced on 17 October.[455] Before the option could finally be exercised, the date was postponed several times, because of the small number of eligible canons and prelates present.[456] Initially the process was begun on 6 November. At this point Canon Laurentius Wolski requested the vacant prestimonium. Wolski received the answer that before they could be admitted to the option, members of the chapter had to survey the property they had hitherto possessed.[457] This was indeed in accord with the letter of statute number 35, *De domibus taxandis*, which ordained that each possessor of a house should assess its value and check its condition before giving it up.[458] The matter became more complicated on 8 November, when Canons Thomas Makowiecki and Joannes Ostrowski († after 27 August 1579[459]) began to argue over the vacant prestimonium. Perhaps this was the reason why, despite the doubts voiced earlier, the property was assigned to Laurentius Wolski on 17 November, exactly one month after the vacancy had been announced.[460] However, the examples below, such as the entry dated 12 December 1586 attest that current events influenced the procedure of the option, so that its date of its commencement could be moved according to the situation. By the same token the statutes were no legal dead letter (a law or regulation which nobody respected). On this occasion, because the custodian, Prelate Benedictus Woyna

---

[453] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 311-12).

[454] Cf. Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 48v-49, § 89.

[455] Wróblewski Library, ACV, V, f. 4, § 16.

[456] *Ibid.*, f. 7, § 28.

[457] *Ibid.*, ff. 7v-8, § 30.

[458] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 316).

[459] *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV-XVI*, p. 230, no. 404.

[460] Wróblewski Library, ACV, V, ff. 9v-10, § 39.

(† 22 October 1615[461]), had departed on capitular business to Grodno (Hrodna), the procurator was instructed to halt the option until he had returned.[462]

According to statute number 23, *Uni non debent concedi duae domus capitulares, nec duae villae praestimoniales*,[463] a single member of the chapter was entitled to no more than one prestimonium and one house. Each clergyman who entered into possession of new property should immediately waive his rights to the one he had previously held, which *iuxta vocacionem* was subject to the right of option on the same basis.

In the first half of the sixteenth century, priority in exercising options belonged to the clergymen with the longest service in the cathedral chapter. The question of precedence is also covered by statute number 24, *Ne Praelatus Canonico seniori in optione et provisione praeferatur*, which laid down that prelates who were also canons of Vilna, enjoyed the right of option to a house or prestimonium through their canonry, not their prelature, and so – during the exercise of the option – it should be the length of canonical, and non prelatical service that was counted. The longest-serving canons were preferred, because they – at least in theory – were held to be the most meritorious servants of the church.[464]

However, with time canons with fewer years in the chapter but higher ecclesiastical orders started to protest. For example, on 11 June 1560, after the death of Albertus Narburt († 23 March 1560[465]/ 24 March 1560[466]) the chapter initiated the option on the prestimonium of Korzeń Wielki. According to seniority measured by service in the chapter, priority belonged to Canon Grabowski, who had then been a canon for about eight years. However, a claim was also made by Canon Petrus Arciechowski, who had served as a canon for four years, but invoked a rule giving priority to clergymen in higher orders.[467] In the end the chapter decided to give the prestimonium to Canon Grabowski, although he was only a deacon.

Examples can be found in the metrica showing that exceptions were sometimes made for clergymen who had served less time in the chapter. However on these

---

[461] *Monumenta Sarmatarum*, p. 217.

[462] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 44v-45, § 83.

[463] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 312).

[464] *Ibid.*

[465] Wróblewski Library, F43-20221.

[466] 'Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555-1568', p. 456. Cf. *LKD*, no. 99, p. 33.

[467] Wróblewski Library, ACV, III, ff. 273v-74v, § 818-19.

occasions – we can suppose – longer-serving clergymen more or less voluntarily resigned from participating in the option. It has to be admitted that members of the chapter on the whole sought to avoid ostentatious protests, because in the longer term such conduct could prove less beneficial to them. By resigning on a one-off basis from the entitlement to exercise the option, sometimes they could – citing their own graciousness – ask a privileged clergymen more boldly for a favour or intercession with the king or the bishop. Moreover, in the main the corporation sought to resolve problems by finding a compromise. For example, on 6 September 1563, the option was opened on the prestimonium of Haniewicze. All the canons with a right to the option yielded it to the royal secretary Adam Pilichowski († 1585[468]).[469] This phenomenon of one-off resignations from the option to a house or prestimonium could bear witness to nobility of character and altruism were it not for the fact that they very same persons revealed themselves at other times to be highly concerned with material goods, and as men who looked after their own property with great care, a care that was not always applied to the common property of the chapter.

The chapter sought to eliminate abuses by forbidding so-called letters of instance written by various influential persons. Statute number 30, *De inhabilitate optantium per interpositas personas*,[470] disqualified from options on houses and/or prestimonial estates those clergymen who sought to force the chapter to allocate properties to themselves by showing letters of recommendation or citing their connections.[471] Given the fact that such a regulation was passed, this kind of practice may not have been rare.

In admitting persons connected with the royal court or even the king himself, the chapter gained intermediaries who could represent it at court. For this reason the corporation quite favourably treated confrères who instead of residing by the cathedral, spent time at the royal court, especially if they took any opportunities arising to look after the common property of the church and the diocese of Vilna. Moreover, the fact that non-residents did not collect the daily *refectio* meant that the sum of money available had to be divided among fewer persons. This was one of the means of marking out a path to decision-makers.

---

[468] Halina Kowalska, 'Pilichowski Adam', *PSB*, vol. 26 (1981), p. 246.

[469] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 99-99v, § 367.

[470] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, pp. 314-15).

[471] *Ibid.*

Examples from the first and second halves of the sixteenth century support our conclusion. On 1 March 1532, answering letters of instance addressed by King Sigismund the Old and Queen Bona, delivered to the chapter by Mateusz Jasiński, who managed the estates of Canon Joannes Andreas de Valentinis († 20 February 1547[472]), the chapter allocated the Queen's musician, Canon Alexander de Pessentis († 10 November 1576[473]), the prestimonium of Haniewicze as well as a plot of land in the cathedral cemetery.[474] A year and a half later, on 8 October 1533, again at the instance of Queen Bona, the chapter granted Pessentis the lifetime use of a plot located close to the cathedral.[475] Equally telling is the entry of 27 May 1572. On this occasion the chapter gave the prestimonium of Worsicze to the permanent non-resident Canon Stanislaus Fogelweder († 10 January 1603[476]). It did so not only because Fogelweder could help the chapter transact business, but most of all because King Sigismund Augustus had written a letter on his behalf. Moreover, in this way it was hoped to make him even more willing to look after the chapter's property.[477]

Stenographs of the sessions during which options were exercised reveal the care taken by the clergymen both of their own interests and those of the entire corporation. These interests were intertwined. It would seem that this best explains the fact noted on 5 October 1556, when it was decided to give the prestimonium of Kupiecko to the provost of Vilna, Prelate Joannes Przerębski († 12 January 1562[478]) despite the fact that – not being a canon – he had no right to the option.[479]

There was a similar situation with the option on Szyłany, which was initiated on 15 February 1560. Because of the low number of persons present, the session

---

[472] Wacław Urban, 'Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem', *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 41 (1991), p. 96; *Corpus inscriptionum Poloniae*, vol. 8, no. 1, ed. Agnieszka Perzanowska, Kraków 2002, p. 79, no. 47; *LKD*, no. 844, p. 146.

[473] Andrzej Sołtan, 'Pesenti (de Pessentis) Alessandro', *PSB*, vol. 25 (1980), pp. 652–53.

[474] Wróblewski Library, ACV, I, f. 151 (147), § 535-37.

[475] Wróblewski Library, ACV, II, f. 5, § 23.

[476] *Acta Nuntiaturae Polonae*, vol. 15: *Germanicus Malaspina*, part. 1: *(1 XII 1591-31 XII 1592)*, ed. Leszek Jarmiński, Cracoviae: Academia Scientiarum et Litterarum Poloniae, 2000, p. 441, no. A3. Cf. *LKD*, no. 2353, p. 386.

[477] Wróblewski Library, ACV, V, ff. 63v-64, § 209.

[478] 'Dziennik z lat 1561-1583 dyplomaty i biskupa płockiego Piotra Dunin-Wolskiego', ed. A. Obrębski, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 42 (1992), p. 106; *LKD*, no. 896a, p. 153.

[479] Wróblewski Library, ACV, III, f. 153, § 382.

was adjourned to 20 February. On that day all resigned their priority except for the royal medic, Canon Petrus of Poznań († before 12 December 1578[480]). Despite the fact that this clergyman had been a canon of Vilna only since 14 July 1559, scarcely half a year, he obtained one of the most lucrative prestimonial estates.[481]

Dean Paulus Skaszowski († before 7 October 1575[482]) was treated very differently, perhaps because he was of modest birth. On 4 November 1562 Skaszowski received the prestimonial village of Wołcza.[483] However, when he became dean, he ceased to be a canon, and so lost the right to the prestimonium. He was installed as a prelate on 24 February 1563.[484] Three months later the vacant property of Wołcza was assigned to Canon Adam Pilichowski. The canons were so desirous of giving it to Pilichowski that they moved the date of the option.[485] However, most probably Pilichowski did not accept the offered prestimonium. On 16 November 1563 it was described as in a poor condition and vacant. Despite this, Skaszowski, responding to the question asked by the chapter, which of its members wished to take possession of the property, renewed his offer to do so, informing the corporation that he had not yet formally given up his rights to the prestimonium. Nevertheless the chapter refused him, noting that he had lost those rights when he became dean. Finally Wołcza was given to the canon with the shortest service in the chapter, Georgius Pietkiewicz († July 1574[486]).[487]

The mercenary attitude of the canons was eloquently expressed in the protocol of 13 May 1588. That day, by decision of the members of the chapter assembled in the chapter house, the prestimonium of Bakszty was given to the

---

[480] That year the University of Kraków received a royal privilege which gave it the prepositure of the parish of St Florian, following the death of the then prepositus, Petrus of Poznań. Jan Krukowski, *Z dziejów szkolnictwa parafialnego w Krakowie w okresie Odrodzenia*, Kraków: Wydawnictwo Nauk WSP, 1986, p. 50. Cf. *LKD*, no. 20121, p. 339.

[481] Wróblewski Library, ACV, III, f. 246-46v, § 732.

[482] Wróblewski Library, ACV, V, ff. 191-92, § 533. *LKD*, no. 1903, p. 325.

[483] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 77-77v, § 284.

[484] *Ibid.*, f. 89v, § 324.

[485] *Ibid.*, f. 96v, § 353.

[486] *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*, vol. 1: *(1416 II 13-1609 IV 2)*, ed. Paulus Jatulis, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum. Sectio Historica (*Fontes Historiae Lituanae*, vol. 3) 1984, p. 365, no. 253; p. 371 no. 258; p. 375 no. 263; *LKD*, no. 1074, p. 194.

[487] Wróblewski Library, ACV, IV, f. 106, § 396.

brother of Łukasz Górnicki – Paulus Górnicki.[488] Górnicki had been a member of the chapter of Vilna since 2 August 1585,[489] and so he was known to the Vilna community for less than three years. Because of the fact that he had not fulfilled the duty of residence, he had not taken possession of a prestimonium. When however he asked the chapter to grant him Bakszty, his confrères stated – after he had left the chapter house – that he was well known and had rendered services at the royal court. Therefore, in the hope that he would be able to recover a part of the chapter's lost property,[490] they answered his request affirmatively. They also thought that they would thus be able to encourage him to reside more frequently by the cathedral.[491]

Two years later, on 12 May 1587, a request for a house and a prestimonium was made, because of his poor material state, by Joannes Bulpata († before 1 February 1603[492]), who had been a member of the chapter since 9 November 1585.[493] So he was one of the more junior clergymen. But his request was endorsed in writing by the bishop, Cardinal Radziwiłł.[494] The chapter answered the following day: the procurator categorically refused him the right to the house, and by the same disqualified from the option. In justification, referring to the letter of the statutes, he was told that by invoking the support of a third person he had violated the statutes, and so had disqualified himself automatically. Moreover, the chapter cited the resolution of 19 May 1564, according to which prelates and canons without higher orders (mere acolytes) had no right to capitular income or possessions. Furthermore, they did not even have the right to participate in sessions of the chapter.[495]

According to the principle of option, canons taking possession of a new prestimonium automatically resigned from the village they had previously held. The process of allocating it to a new possessor then began. The principles to be

---

[488] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 96v-97v, § 187-88.

[489] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 435-38, § 346.

[490] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 96v, § 188.

[491] *Ibid.*

[492] Wróblewski Library, ACV, VIII, f. 17-17v, § 62. Cf. *LKD*, no. 990, p. 173.

[493] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 451-53, § 359.

[494] Wróblewski Library, ACV, VII, ff. 61v-62, § 116-17.

[495] *Ibid.*, ff. 62v-63, § 118-19.

followed while possession was vacant and the means of its handover were specified by statute number 25, *De revisione domorum et praestimoniorum ante optionem et provisionem*, which ordained a visitation immediately after a prestimonium or a house became vacant. The aim of the visitation was to check if the last possessor had properly looked after capitular property, and if he had contributed to its improvement. If the judgement was negative, then the possessor could lose his right to an option on other properties in future.[496]

There were however exceptions. After the death of Canon Thomas Makowiecki the prestimonium of Korzeń Wielki fell vacant. On 6 February 1587, and so well after the due time for the exercise of the option, it was granted – at his own request – to Canon Marcellus Suchodolski († before 1 October 1593[497]).[498] Suchodolski vacated Korzeń Mały, which was claimed – successfully – by Canon Nicolaus Koryzna († 3 November 1598[499]). Nevertheless, in the second case a condition was attached that he received it only because of his services to the chapter community. This was because, according to the account of the notary who had inspected the prestimonium hitherto held by Koryzna, he should – according to the letter of the statute regarding penalties for those who neglected capitular houses and prestimonial estates – have been punished. According to the procurator, Koryzna had not contributed to its improvement.[500]

A clause was attached to this to the effect that if the other members wished to receive more lucrative prestimonial estates, they should contribute to the raising of the standard of those they currently possessed, according to the statute. Koryzna was obliged significantly to contribute to the amelioration of the prestimonium he had received. He was also commanded to make good the damage to the prestimonium he had previously possessed, at his own expense. The canon swore to do so.[501]

The chapter treated Canon Joannes Bulpata more harshly – applying the letter of the statutes. On 23 August 1600 Canon Andreas Jurgiewicz related his

---

[496] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 313).

[497] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 208-08v, § 472-73. Cf. *LKD*, no. 1229, p. 221.

[498] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 51v, § 96.

[499] *Monumenta Sarmatarum*, pp. 226-27.

[500] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 51v, § 96.

[501] *Ibid.*, f. 52, § 97.

visitation of the property of Haniewicze. The inventory submitted to the chapter showed that Bulpata had not only not contributed to the improvement of the prestimonial estate, but through his neglect to the worsening of its condition. It was therefore resolved to summon the canon before the chapter and to deprive him of his rights to his house and prestimonium.[502]

Statute number 26, *Quomodo praestimonia vacantia ordinari debent*, specified the procedure regarding the private items which remained after the death of the previous possessor in a vacant prestimonium. The rule was established in order to prevent the theft of the property of the deceased clergyman, which – if it had not been disposed of clearly in a testament – should be converted into money and the income obtained applied to the benefit of the soul of the departed. First the procurator should go to the prestimonial estate in order to compile a detailed register of the remaining items. If the late clergyman had employed servants, then they might also expect a payment on dismissal. The other things should be sold and the money used for anniversary masses for the soul of the deceased.[503]

According to statute number 37, *De transferendis fructibus de uno praestimonio in aliud*, a canon who gave up possession of a new prestimonium was free to harvest the grain and hay on it. If however he preferred to sell them, first refusal belonged to the new possessor. If however, he offered too low a price, then the departing canon could sell all rudiments to persons outside the chapter, as long as some part remained to his confrère.[504]

In theory the right of option to prestimonial villages belonged to canons, not prelates. The clergymen usually maintained this principle. In exceptional situations the chapter took the participation of a prelate into account. Such a grace was received, for example, by Dean Joannes Jarczewski. In his case the corporation suggested that because of the poor condition of the decanal property of Rubno, he might participate in the exercise of an option, when a suitable one occurred, or else content himself with the sum of 20 schocks of Lithuanian *grosze*.[505]

---

[502] Wróblewski Library, ACV, VII, f. 359-59v, § 1075.

[503] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 313).

[504] *Ibid.* (p. 317).

[505] Wróblewski Library, ACV, VI, pp. 4-5, § 4.

10. *Mores*

The statutes of the Vilna chapter do not directly concern the morality of the clergy, but they do allow us to draw certain conclusions on the subject. From statute number 51, *De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus*, which sought to curtail quarrels breaking out during deliberations, it emerges that the use of abusive or offensive language was subject to a penalty in the first instance of half a *sexagena*, and the amount rose for second or third offences. If a fight started in the church, even without bloodshed, then the protagonists should be punished in accordance with the regulations contained in the provincial statutes. For obstructing votes or resolutions, or for interrupting others while they were speaking, the prescribed punishment was two Lithuanian *grosze*. A clergyman who left a session early faced the loss of his daily distributions. The procurator was responsible for the execution of the punishments imposed on members of the chapter.[506]

What was life like in sixteenth-century Vilna? Answers to this question are suggested by an entry dated 17 October 1522. During the session of the chapter a dispute broke out between Canons Martinus of Duszniki and Albertus Wieleżyński.[507] A few days earlier (13 October), Wieleżyński, carrying out his duties as procurator and acting according to the chapter's instructions, began to conduct a survey in order to lay out a new road which was to lead from the castle bridge towards the hospital of St Mary Magdalene. He needed to enter the grounds of the hospital, which was under the governance of its founder, Canon Martinus of Duszniki.[508] Canon Martinus, according to the entry, had allegedly accused Wieleżyński of stealing the money of the late palatine of Vilna, Mikołaj Radziwiłł. He had also – it was claimed – called him an extortioner and a scoundrel who had been banished from the Polish Crown. The accused Martinus of Duszniki, rejecting the accusations, testified that Wieleżyński had begun the dispute by accusing him of causing damage. Wieleżyński replied that he had certainly not called him a royal damage-doer, but only a destructor of the chapter's property, who during the building of the hospital, had altered the direction of the water

[506] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 324).

[507] Wróblewski Library, ACV, I, f. 57v, § 154.

[508] *Ibid.*, f. 56v, § 149.

drainage. Martinus had also allegedly informed the king of the loss of a bill of exchange for 200 shocks of Prague *grosze*.[509] To clarify: in this manner he would have violated statute number 58, *De secretis Capituli non revelandis*, on the chapter's secrets.[510] Wieleżyński called Dean Wieżgajło and Canon Chotecki as his witnesses to the event. After both Martinus and Wieleżyński had been asked to leave the chapter house, the dean, questioned about what had happened, replied that the question should be put to Reverend Chotecki, who remembered the events better. Chotecki testified that he and Wieżgajło, returning from the bishop (Joannes ex Ducibus Lithuaniae) had come across Canons Martinus and Albertus, who had asked them to come to the place of the planned road. Procurator Albertus Wieleżyński, showing them this place, said that the road would be useful to the chapter, and that on both sides of the road houses would be built, which would be a source of income to the chapter. Then Martinus of Duszniki stated that the river bank did not belong to the chapter but to the king. The procurator then proved, claimed the witness, that the land right up to the river and the dam built at the expense of the chapter were its property. At this point – according to Chotecki – Wieleżyński called Martinus of Duszniki a damage-doer to the chapter, at which the accused Canon Martinus, having smiled, said that he heard this from a bad man. This prompted the plaintiff Canon Wieleżyński to call Martinus a liar, thief, scoundrel, swindler and outcast, and so they began to insult each other.

The accusations made by Wieleżyński were graver for the chapter, because Martinus of Duszniki had insulted its messenger, and whoever insulted the messenger dishonoured those who had sent the message. At the same time the procurator was not without fault, because he should not have provoked his opponent to anger and such insults. It was then decided to hear the two individually. Martinus of Duszniki was called in first, and asked if he maintained his accusations and if he could prove his accusations against Canon Albertus as related by the witnesses.

Canon Martinus responded that he neither confirmed nor denied the accusations. Nevertheless he testified that he had in secret heard from Procurator Wieleżyński that when the latter wished to exercise an option on the house in

[509] Wróblewski Library, ACV, I, f. 57v, § 154.

[510] *Statuta capituli cathedralis Vilnensis* (see below, p. 326).

which he now lived, he already had at his disposal the sum of 300 schocks of Lithuanian *grosze*, which he had received as a legacy from a certain priest. For this sum he intended to build a house. Moreover, Albertus, when once in Goniądz, had allegedly admitted to Martinus that he did not possess the registers of expenses from which he should square accounts with the late palatine of Vilna, Mikołaj Radziwiłł. The matter concerned the expenses incurred by Wieleżyński during his voyage around Italy and France with Radziwiłł's son, the then bishop of Samogitia: also called Mikołaj Radziwiłł. For this reason Martinus had written, he claimed, a letter to a merchant from Poznań, with whom he had returned together from Paris through Germany to Poland. Furthermore, said Martinus, Albertus had admitted that he had been exiled from Szydłowiec and that he intended to build a house on a plot of land belonging to the chapter for his mistress.[511] It is worth noting here that the capitular acts record that Canon Wieleżyński did indeed build a house at the corner of Szerokiszki.[512]

To return however to the matter in question, the chapter then summoned Canon Albertus. The presiding officer, the bishop of Kiev and custodian of Vilna Joannes Filipowicz – in the name of the entire chapter – told him that he should not have provoked Martinus of Duszniki using vulgar language. Wieleżyński was then asked about the punishment and compensation he expected for the insult he had been subjected to. Canon Albertus stated that he expected Martinus to be punished for revealing his secret. He therefore demanded that the chapter nominate two of its members to conduct the case against the accused and to pass the case to the bishop of Vilna's court. [513]

Bishop Filipowicz then spoke, and on behalf of the chapter told the procurator that the matter had been brought before the chapter and that it was a matter of honour, so it should continue to be dealt with by the chapter. He again asked about the expected compensation. Wieleżyński is recorded to have replied that he should, in accordance with the law, be exonerated from the accusations against him. The announcement of the verdict was set for the following day. The two sides were obliged to maintain decent conduct, remain calm and avoid boasting; they were forbidden to seek help from outsiders. In addition, at Canon Wieleżyński's

[511] Wróblewski Library, ACV, I, f. 58, § 154.

[512] *Ibid.*, f. 59-59v, § 157.

[513] *Ibid.*, f. 58, § 154.

request a protest was entered into the capitular acts at the revealing by Martinus of Duszniki of the information about the bill of exchange. Almost immediately Canon Martinus reacted to the protest, declaring that in revealing Wieleżyński's secret to the chapter he had no intention of injuring him.[514] We do not know what happened that night; nevertheless the following day, 18 October 1522, Albertus Wieleżyński made a request to the corporation to end the dispute and announce its verdict. The chapter then decided to ask the two sides if they accepted the jurisdiction of the chapter. Next it asked Martinus of Duszniki if he withdrew the insults he had directed at Albertus, or if he stood by them. Martinus answered that he wished completely to accept the verdict of the chapter and that if he had at all insulted Canon Albertus – although he did not remember that he had – then he was prepared to revoke everything, especially as he knew that Albertus was a good man. Similarly, Canon Albertus declared in response to the question put to him that Canon Martinus, in withdrawing the words, had made up for the injury he had suffered. After discussion, the chapter citing the statutes ordered both sides to withdraw their insults and accusations by reading out the formula of revocation.[515] If they failed to do this they each faced a penalty of 12 schocks of Lithuanian *grosze*. The canons were forbidden to appeal. It is not known for certain if they kept their word.

The question of the bill of exchange remains to be explained. Some light is cast on it by an entry of 27 July 1522. Canon Albertus Rozan, in the name of Procurator Wieleżyński, testified that he had obtained from Martinus of Duszniki a bill of exchange, attesting the contracting of a loan by the bishop of Płock, Erasmus Ciołek. The bill stated the sum of 200 Prague *grosze*. Rozan testified that the receipt had either been lost or it could be found in one of the chests. However on 1 August 1522 Rozan stated that he had put the bill of Bishop Ciołek into a book or register of capitular property and presented it to the chapter together with a bill of Bishop Tabor. At this point the bill of the bishop of Płock would also have been taken from him. The presiding officer, the bishop of Kiev, then testified that he had the bill, and moreover that he had written it out himself. He also reassured the chapter that it should not worry about the loaned money.[516]

---

[514] Wróblewski Library, ACV, I, f. 58, § 154.

[515] *Ibid.*, f. 58v, § 156.

[516] *Ibid.*, f. 48v, § 83.

* * * * *

Summing up, it can be seen that sixteenth-century monuments of capitular legislation regulated the most varied spheres in which cathedral chapters functioned. Although it would be naive to expect that we can find answers in these statutes to all the questions regarding the organization of chapters, many of the statutes were indeed devoted to these questions. Particularly detailed attention was paid to the economic and financial sphere. However, the dead letter of the law should not be mistaken for deeds. Although the statutes allow us to advance several hypotheses on the life of the clergy, their verification is mainly possible through the analysis of capitular records.

From the capitular metrica emerge both an entire spectrum of problems, and the chosen means of tackling them. Disputes were resolved at sessions of the chapter. Clergymen were accused, among other things, of excessive consumption of alcohol, keeping suspect women, using weapons, theft and armed robbery. However, we should also remember not to generalize from particular examples of clerical misbehaviour, although the examples do cast some light on the moral condition of the Vilnan clergy. Moreover, it should be recalled that the diocese of Vilna was part of the universal Church. So research on the condition of the 'peripheral' Vilnan church, no less than research on dioceses and cathedrals in Italy, France or Spain, will cast light on the Church as a whole.[517]

The examples provided above confirm that the ecclesiastical system of penalties was based on corrective punishments or censures (which included suspension, interdict and excommunication). Nevertheless punished clergymen felt the ability to execute ecclesiastical penalties also – perhaps especially – in the social and economic sphere.

From the capitular statutes – normative sources – emerges the inescapable conclusion that virtually everything had its price and value expressed in money. It was possible to pay one's way out of almost every offence. The chapter even tried to heal the ailing Divine service in the cathedral with the help of money. This was the point of the system of paying a daily *refectio* to its resident members.

---

[517] Cf. Tadhg Ó hAnnracháin, *Catholic Europe, 1592-1648: Centre and Peripheries*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

Having looked more closely at the activity of the corporation, we can state that it showed a clear tendency to arbitrate disputes in a conciliatory fashion. In reality it reached quite rarely for the gravest punishment – excommunication. It sought to resolve most matters behind closed doors. Although all members of the chapter were obliged to keep its secrets, the chapter nevertheless obliged parties to disputes to keep silence.

The information included in this text can serve as a point of departure for further conclusions, for example on the mentality of the clergy, interpersonal relations and on the deeds of those who have been considered the intellectual elite of the Grand Duchy of Lithuania. Finally, it is worth noting that – perhaps paradoxically – the very persons who compiled the rules by which the chapter functioned and its system of penalties and rewards, were themselves subject to them, and sometimes contested them.

STATUTA CAPITULORUM VILNENSIS ET SAMOGITIAE

Publikacijos šaltiniai ir tekstų skelbimo principai

Vilniaus katedros kapitulos statutų rankraščiai

Vilniaus katedros kapitulos statutų publikacijos pagrindas – rankraštis (toliau vadinamas „Vilniaus rankraščiu“, o kritiniame aparate žymimas raide A), išlikęs Vilniaus kapitulos archyviniame fonde ir šiuo metu saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (F. 43–155).

Šiame popieriniame kodekse surašyti vadinamieji vyskupo Alberto Radvilos statutai, kelios priesaikų formulės ir du statutai, pačios kapitulos priimti 1570 ir 1584 metais. Visi vyskupo Radvilos statutai surašyti viena ranka; ta pati ranka įrašė ir statutą Nr. 72 *De creandis Procuratoribus in capitulo generali*; tai liudija, kad išlikęs rankraštis turėjo būti surašytas ne anksčiau kaip 1584 metais. Savo ruožtu rankraščio popieriaus vandenženkliai (Niurnbergo herbas) datuotini XVII a. pradžia[1]. Kodeksas geros būklės, jo formatas 37,5 x 27 cm. Jis įrištas tamsiai vyšninės spalvos oda aptrauktais kietviršiais, kuriuose matyti segtuvų žymės. Abu kietviršiai dekoruoti identiškai – paauksuotais aklaisiais plokštelių ir ruleˇių įspaudais, sudarančiais veidrodinę kompoziciją su centre įkomponuota rombine arabeska[2].

Kodeksą iš viso sudaro 40 raudonomis paraštėmis pažymėtų lapų, įskaitant du tuščius nenumeruotus (vieną pradžioje, o kitą – pabaigoje) ir dar du kitus, pažymėtus kaip 1a ir 1b, esančius prieš 1 lapą. Rankraščio archyviniame apraše nurodyta, kad jį sudaro 36 lapai (senoji numeracija išlikusi ir dabar). Visai arba iš dalies tušti yra šie puslapiai: 1bv, 1v, 34r (tušti du trečdaliai), 34v, 36r (tuščias trečdalis) ir 36v–37v. Nuo 4 lapo prasideda nauja foliacija (pradedant 1 ir baigiant 36).

---

[1] Plg. Edmundas Laucevičius, *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas*, Vilnius: Mintis, 1967, Nr. 1258–1262, p. 189. Tarp čia pateiktų panašių vandenženklių, sutinkamų 1602–1613 m. dokumentuose, tikslaus analogo nėra.

[2] Deja, neįmanoma nustatyti tikslios rankraščio įrišimo datos. Šiame kontekste paminėtina, kad prokuratorių sąskaitose ties 1598 m. sausio 10 d. pažymėtos 24 lietuviškų grašių išlaidos kapitulos statutui įrišti, LMAVB RS, f. 43–483, l. 1.

Vilniaus rankraštyje yra išlikęs pats plačiausias Vilniaus katedros kapitulų statutų sąvadas. Pirmiausia (l. 1ar–1br) pateikiamas dviem skiltimis įrašytas turinys (žr. iliustraciją Nr. 1); į jį įtraukti tekstai iki l. 32r imtinai. L. 1r–30v surašyti vadinamieji vyskupo Alberto Radvilos statutai, pradedant tituliniu lapu ir pratarme (žr. iliustracijas Nr. 2 ir 3), l. 30v–31r – statutas *De creandis Procuratoribus in capitulo generali*, priimtas 1584 m. spalio 9 d. generalinėje kapitulos sesijoje (*Actum Vilnae in capitulo generali, ut supra, ix mensis Octobris anno Domini MDLXXXIIII*); l. 31r–32r – statutas *De temporibus rationis a Capituli Procuratoribus quotannis reddendae*.

L. 32v–33r įrašytas nutarimo dėl kapitulos generalinės sesijos atidarymo tekstas (*Decretum celebrationis generalis capituli*; žr. iliustraciją Nr. 4), o l. 33r–v – nutarimas dėl kapitulos generalinės sesijos uždarymo (*Decretum conclusionis generalis capituli*); l. 33v–34r jau kita ranka įrašyta *Renovatio legis. De iniustis per intercessores petitionibus* (žr. iliustraciją Nr. 5). Trys ketvirčiai l. 34r yra tušti. L. 35r–v kitu braižu, imituojančiu spausdintą tekstą, įrašyta į kapitulą priimamų prelatų ir kanauninkų priesaikos formulė (*Forma iuramenti tam a Praelatis, quam a Canonicis in ingressu ad Capitulum faciendi*; žr. iliustraciją Nr. 6), o l. 35v dalyje – kapitulos notaro priesaikos tekstas (*Forma iuramenti a Notario electo praestandi*)[3]; priesaikas užbaigiantys sakiniai publikacijoje, kaip ir rankraštyje, išskirti kursyvu. L. 37r dar kita ranka įrašytas kodeksą užbaigiantis vyskupijos kanclerio priesaikos tekstas (*Forma iuramenti a Cancellario Dioecesano praestandi*; žr. iliustraciją Nr. 7).[4] Rankraštį užbaigia tušti puslapiai (l. 36v ir nenumeruotas lapas).

Vilniaus rankraštyje taisymų ir marginalijų nedaug – ankstesnių rankų pėdsakai palikti rašalu, vėlesnių – raudonu, mėlynu ir juodu pieštukais. Kustodai žymėti nesistemingai: l. 6v – tekstą surašiusio asmens ranka, l. 4r, 5v, 6r, 7v,

[3] Tokiu pačiu braižu įrašyta ir po vyskupo priesaikos skaitoma Evangelijos pagal Joną ištrauka; žr. statutą Nr. 3.

[4] Materialinį pagrindą Vilniaus kapitulos kanclerio egzistavimui padėjo Aleksandras Koreckis, kuris 1626 m. spalio 2 d. paskyrė kancleriui aprūpinimą, paskirdamas šio pareigūno teikimo teisę vyskupui ir kapitulai. Pirmasis kancleris įėjo į Vilniaus katedros kapitulą (tačiau be instaliacijos) 1629 m. lapkričio 2 d. Žr. Tadeusz Kasabuła, „Kanclerz diecezjalny w kapitule katedralnej wileńskiej w okresie przedrozbiorowym“, in: *„W tym, który umacnia“. Księga pamiątkowa ku czci J. E. Ks. Bp. Prof. zw. Edwarda Ozorowskiego z okazji 25–lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSD w Białymstoku*, ed. Józef Zabielski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004, p. 307.

10v, 12v, 13v – smulkiu kitos rankos braižu, l. 12r, 15v, 16r, 16v – dar kita ranka.

Vilniaus rankraštis išsiskiria reprezentatyvumu – tai specialiai šiam tekstui skirtas didelio formato kodeksas. Jo tekstų antraštės įrašytos spalvotu (dažniausiai – raudonu, antrojo statuto – mėlynu, kartais – pakaitomis raudonu ir mėlynu) rašalu (žr. iliustracijas Nr. 1, 2, 4, 6, 8–11), o pirmosios statutų tekstų raidės puoštos spalvotais inicialais (žr. iliustracijas Nr. 12–16)[5]. Tiesa, iki galo išbaigti tik kodekso pradžioje esantys inicialai, tolimesnių nupieštas tik „karkasas“ (žr. iliustracijas Nr. 10 ir 11); vis dėlto ir to pakanka, kad šį rankraštį būtų galima laikyti vienu iš įspūdingiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės knygų puošybos pavyzdžių.

Antrasis Vilniaus kapitulos statutų rankraštis (toliau vadinamas „Krokuvos rankraščiu“, o kritiniame aparate žymimas raide B) – gerokai kuklesnis ir, sprendžiant iš braižo, archaiškesnis, datuotinas XVI a. viduriu. Jis sudaro dalį kodekso, kurias apibūdinamas kaip Vilniaus katedrą liečiančių 1495–1567 m. laikotarpio dokumentų nuorašų rinkinys („Kopiariusz materiałów odnoszących się do katedry wileńskiej z lat 1495–1567“). Šio kodekso formatas – beveik kvadratinis (16,5 x 15 cm), jį sudaro 112 lapų. Popierinio kodekso viršeliai aptraukti oda (su šviesiai rudu kapiliarų tinklu tamsiame fone) oda, jie rėminami du paralelinius stačiakampius sudarančiu akluoju įspaudu. Pirmajame viršelyje išlikę du odiniai raišteliai, galiniame matyti tik jų žymės. Viršutinėje nugarėlės dalyje užklijuota popieriaus skiautelė su senu ranka įrašytu numeriu „56“.

Šis nuorašų kodeksas dabar saugomas Lenkijos menų ir mokslų akademijos bei Lenkijos mokslų akademijos mokslinėje bibliotekoje Krokuvoje (*Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*). 1963 numeriu pažymėtą rankraštį sudaro šių dokumentų nuorašai:[6]

1. „Obligacio r[everendissi]mi do[mi]ni n[ost]ri Vilnensis de solvendis 40 sexagenis de Humieno iuxta forma[m] concordiae“ (l. 2);
2. „Responsion[es] annue de Humieno“ (l. 3);
3. „Bulla S. D. N. D. Pii diuina providentia Papae quarti super forma Iuramenti professio[n]is fidei“, 1564 (l. 4–7);

[5] Kritiniame aparate nurodomi tik atvejai, kai antraštė užrašyta juodu rašalu ar tekstas neturi inicialo.

[6] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811–2148*, Nr. 1963, p. 100.

4. „Statuta inclite ecclesie cathedralis ac sacre divi Stanislai sedis tam ac venerabili capitulo quam eius pontificibus edita tum et a sanctissima sede apostolica confirmata […]“ (l. 9–72);
5. „Privilegium vicarioru[m] ecclesiae cathedralis Vilnen[sis]“, 1542 (l. 73–80), ir 1561 (l. 81–94);
6. „Copia ascultata privilegii fundatio[n]is mansion[nario]rum capelle ep[iscop]alis in ecclesia cathedrali Vilnen[si]“, 1495 (l. 94v–99);
7. Pijaus V 1569 m. bulės, suteiktos elgetaujančiosioms vienuolijoms ir patvirtintos kardinolo Michele Bonelli, fragmentas (l. 100–108);
8. „Copia privilegii super prediu[m] et laneu[m] seu ma[n]sum agri in bonis ep[iscop]at[us] Vilnen[sis] Werki Sta[nisla]o Miska civi Vilnen[si] co[n]cessi“, fragmentas, apie 1560 (l. 109–111).

Šiame kodekse esantis Vilniaus katedros kapitulos statutų rankraštis (žr. iliustracijas Nr. 17–19) atliktas juodu ar tamsiai rudu rašalu; jo bendroji antraštė, skyrių antraštės bei inicialai išskirti šviesiai rudos spalvos rašalu. Dalyje lapų matyti suliejimo žymės; kai kurių lapų kampai arba šonai paklijuoti popieriumi. Rankraštyje atpažįstami bent kelių skaitytojų palikti ženklai – pabraukimai šviesiu ir juodu rašalu; atrodo, būta dar ir trečio tekstą žymėjusio asmens, palikusio pabraukimus plonesne plunksna. Popieriaus, ant kurio surašyti statutai, vandenženklis skiriasi nuo gretimų dokumentų nuorašų vandenženklių[7]; tai rodytų, kad statutų rankraštis iš pradžių atsirado kaip savarankiškas vienetas. Įdomu, kad paskutiniame, tuščiame statutų rankraščio lape (72v) atsispaudė gretimai esančio 1542 m. privilegijos nuorašo inicialas. Tai verčia manyti, kad „kaimyninis“ nuorašo tekstas buvo baigtas puošti pieštu inicialu kiek vėliau, rankraščiams jau atsidūrus bendrame kodekse.

Abiejų statutų rankraščių koliacija, atskleidusi labai nežymius, tačiau iškalbingus skirtumus, parodė, kad Vilniaus rankraštyje esama kelių žodžių ir vietų, praleistų Krokuvos rankraštyje, ir atvirkščiai. Tai reiškia, jog Vilniaus rankraštis buvo atliktas remiantis kitu, ne Krokuvos, rankraščiu. Tikėtina, kad jie abu turėjo vieną bendrą šaltinį; abiejų nuorašų tiesioginės sąveikos įrodymų neaptikta.

Vilniaus katedros kapitulos statutų tekstas skelbiamas Vilniaus rankraščio pagrindu dėl kelių priežasčių. Pirma, Vilniaus rankraščio, kaip „oficialaus“ statutų

[7] Vandenženklis neidentifikuotas; E. Laucevičiaus kataloge tokio nesama.

tekstų šaltinio, statusą liudija jo reprezentacinė išvaizda; Krokuvos rankraštis, esantis konvoliute, daug kuklesnis, laikytinas „darbiniu“ ar parankiniu (galbūt naudotu kapitulos prokuratoriaus?) egzemplioriumi. Antra, „oficialumo“ žymę turinčio Vilniaus rankraščio tekstas yra platesnis nei Krokuvos rankraščio, kuriame nėra turinio, priesaikų formulių, o tekstas baigiamas statutu *De sacrilegio* (kadangi į Krokuvos rankraštį neįtrauktas 1570 m. priimtas statutas, šio rankraščio atsiradimo *terminus ante quem* laikytini 1570 metai). Šioje publikacijoje visi Vilniaus rankraštyje esantys priedai laikomi skelbiamo statutų teksto korpuso dalimi: nors jie vėlesni ir atlikti kitomis rankomis, tačiau, atsižvelgiant į vėlesnę Vilniaus kapitulos statutų funkcionavimo tradiciją, kurios dalimi jie tapo, laikytini autoritetingais ir istoriškai reikšmingais pirmykščio „branduolio“ papildymais, užbaigusiais „kanono“ formavimąsi.

Tai, kad toks „kanonas“ klostėsi būtent Vilniaus rankraščio pagrindu, liudija vėlesni statutų nuorašai, kurie visi kartojo būtent šios teksto versijos turinį. Negana to, vienas XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios statutų nuorašas (LMAVB RS, f. 43–27513), iš esmės laikytinas „oficialiojo“ rankraščio kopija, siekė kuo tiksliau atkartoti pirmavaizdį. Jame ne tik perrašyti visi tie patys tekstai bei toks pat neišbaigtas (paskutinių tekstų neapimantis) turinys, bet ir stengtasi imituoti grafinį teksto ir jo puošmenų pavidalą (žr. iliustracijas Nr. 20–22). Puošnieji inicialai čia gana tiksliai imituoti (tik nupiešti daugiausia ta pačia – juoda – spalva) ir – dar daugiau – išbaigti, pirmavaizdyje esančius „karkasus“ baigiant puošti smulkiu ornamentiniu dekoru (žr. iliustracijas Nr. 11 ir 23).

1800 m. vasario 20 d. generalinėje kapitulos sesijoje aprobuotas naujas kapitulos statutų egzempliorius (LMAVB RS, f. 318–28499; žr. iliustraciją Nr. 24): pražuvus vienam, nuo seno naudotam rankraščiui, jis buvo parengtas naudojantis kitu nuorašu, saugotu kapitulos archyve, o naująjį nuorašą su senuoju sutikrino kapitulos įgalioti kanauninkai koadjutoriai Tomas Puzina ir Juozapatas Mirskis[8]. Tiek aukščiau minėtoji Vilniaus rankraščio kopija, tiek ir šis nuorašas buvo papildyti tapačiais 1777–1810 m. laikotarpiu Vilniaus kapitulos priimtais dekretais ir vyskupo priesaikos tekstu. Dar viename XIX a. statutų

[8] „Praesens exemplar Statutorum Capituli, ex occasione deperditi exemplaris ex antiquo usitati de novo ex altera ejusdem copia, in archivo capitulari asservata, confectum et transsumptum, a delegatis... Thoma Puzyna et Josephato Mirski, coadjutoribus canonicis, revisum et collationatum, sessionaliter connotatur et tanquam copia legalisata pro firma et valida declaratur“, LMAVB RS, f. 318 – 28499, l. 43.

nuoraše (LMAVB RS, f. 43–19552; žr. iliustraciją Nr. 25) be vėlesnių papildymų perrašytas Vilniaus rankraščio tekstas (išskyrus turinį). Visi šie nuorašai atspindi vėlesnę kapitulos statutų istorijos raidą, tačiau nustatant patikimą XVI a. statutų tekstą nėra reikšmingi, todėl rengiant publikaciją į juos nebuvo atsižvelgta.

Turint omenyje Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų korpuso sudėtį, palyginamumo labui kaip Vilniaus kapitulos statutų teksto priedą nuspręsta paskelbti popiežiaus legato Zaccaria Ferreri'o suteiktą šių statutų aprobatą. Šis tekstas jau buvo paskelbtas Jano Kurczewskio 1910 m. (kritiniame aparate žymimas *K*) ir Henryko Damiano Wojtyskos 1992 m. (kritiniame aparate žymimas *W*), tačiau šiam leidimui parengtas naujai, remiantis pergamentiniu originalu (LMAVB RS, f. 6–116; kritiniame aparate žymimas *orig*). Gan gausiais trumpiniais pasižymintis originalo tekstas taip pat palygintas su Vilniaus kapitulos privilegijų knygoje (LMAVB RS, f. 43–202) esančiais dviem nedaug vėlesniais XVI a. nuorašais (kritiniame aparate žymimi *a* ir *b*). Be jų, žinomi dar du vėlyvi XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios nuorašai (LMAVB RS, f. 43–27513, l. 43–45; f. 318–28499, l. 44–47), tačiau rengiant šią publikaciją jie nebuvo panaudoti.

Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų rankraščiai ir publikacijos

Seniausia užuomina apie Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų rankraštį siekia 1563 metus, kuomet nuncijui patvirtinti buvo pateikta „konstitucijų knyga" (*Liber Constitutionum*)[9]. Vargu, ar šis XVI a. rankraštis galėjo išlikti iki mūsų dienų. XXI a. pradžioje kapitulos konstitucijų tekstas bebuvo žinomas iš dviejų beveik identiškų publikacijų, pasirodžiusių Kaune 1925 m. („Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia", n. II, in: *Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Caunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente, anno D-ni 1924 conscriptae*, Kaunas: Raidės spaustuvė, 1925, p. 40–85[10]; žr. iliustraciją Nr. 34) ir 1939 m.

[9] Žr. konstitucijų aprobatos publikaciją šiame leidinyje, p. 384–385.

[10] Vienas iš žinomų 1925 m. išleistų konstitucijų egzempliorių yra laikomas LNB (signatūra B lot. 54 / 925), antras – LVIA (f. 1671, ap. 5, b. 82). Rengiant publikaciją naudotasi LNB ir LVIA egzemplioriais. Iliustracijose matomas LNB egzempliorius.

(„Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia“, n. II, in: *Constitutiones Capituli Metropolitani Basilicae Archicathedralis Kaunensis*, Kaunas, 1939, p. 41–86[11]; žr. iliustracijas Nr. 38 ir 39). Šiuose leidiniuose konstitucijų tekstas paskelbtas kaip priedas Nr. 2, papildantis atnaujintų Žemaičių katedros kapitulos (1925) ir Kauno metropolinės katedros kapitulos (1939) statutų leidimą (žr. iliustracijas Nr. 35, 36 ir 40).

Atsižvelgiant į šių leidinių retumą, rengiant šią publikaciją buvo planuota parengti juose paskelbtų tekstų kritinį leidimą.[12] Vis dėlto naujo leidimo pagrindu tapo 2015 m. pradžioje Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje Liudo Jovaišos aptiktas rankraštis, esantis Žemaičių kapitulos archyviniame fonde (F. 155–3). Tai viena ranka atliktas konstitucijų nuorašas, datuojamas XVIII a. pabaiga.[13] Nedidelio formato (25 x 18,8 cm) knygelę kartoniniais tamsiai rudos spalvos odos viršeliais sudaro 38 lapai: jie bibliotekininkų sunumeruoti pieštuku nuo 1 iki 38 (36–38 lapai tušti). Originali foliacija rašalu apima 21 lapą (t. y. atitinka pieštuku numeruotus lapus nuo 5 iki 25) – pradedant vyskupo Jono Domanovskio laišku ir baigiant 1561 m. konstitucijomis *sensu stricto* (t. y. pradedant 1561 m. konstitucijų turiniu tolimesni rankraščio lapai nebebuvo sunumeruoti). Rankraštis pažymėtas lipdėmis (viena – ant nugarėlės, kita – pirmojo viršelio vidinėje pusėje) su ankstesne archyvine signatūra „RD 62“. Antspaudas (l. 1r) „Iš a. a. Profesoriaus Kanauninko ANTANO ALEKNOS bibliotekos“ liudija, kad šis konstitucijų nuorašas priklausė Žemaičių (o vėliau – Kauno metropolinės) kapitulos kanauninkui Antanui Aleknai. Veikiausiai po jo, Bažnyčios istorijos profesoriaus, mirties 1930 m. šis rankraštis atsidūrė Kauno metropolinės kunigų seminarijos bibliotekoje. Apie tai byloja gausūs

---

[11] Vienas iš žinomų 1939 m. išleistų konstitucijų egzempliorių yra laikomas LNB (signatūra B lot. 3 / 939), antras – LVIA (f. 1671, ap. 5, b. 82), trečias – Wiolettos Pawlikowskos-Butterwick asmeninėje bibliotekoje. Rengiant publikaciją naudotasi LNB ir LVIA egzemplioriais. Iliustracijose matomas LNB egzempliorius.

[12] Wiolettos Pawlikowskos-Butterwick asmeniniame archyve saugoma skrajutė (leidimo data ir vieta nenurodyta) liudija, kad prieš dešimtį metų Lietuvos istorijos institutas planavo pakartotinai paskelbti Žemaičių katedros kapitulos statutus serijoje *Historiae Lithuaniae Fontes Minores*.

[13] Rankraščiui panaudotas D. & C. BLAUW popierius, pažymėtas „Paštavežio“ vandenženkliu su trimis prancūziškomis lelijomis puošta karūna. Jis labai panašus į Edmundo Laucevičiaus kataloge *Popierius Lietuvoje* užfiksuotą Nr. 3050 (p. 425), rastą 1792 ir 1796 m. surašytuose dokumentuose.

šios institucijos nuosavybės ženklai: apvalus antspaudas su įrašu „Metropolijos Kunigų Seminarijos Biblioteka KAUNE“ (l. 4r, 39r), įsigijimo faktą liudijantis antspaudas „Metropolijos kunigų seminarijos inventorius Nr. 21719 įsigytas 19.. m. ... mėn. .. d. Lt ... “ (l. 2v) ir veikiausiai šios bibliotekos katalogo antspaudas „Kat. Nr. ...“ (l. 1r), kuriame rašalu įrašytas, o vėliau išbrauktas inventorinis numeris „13/357“ (žr. iliustraciją Nr. 26).

Rankraštį sudaro (po titulinio lapo 4r) vyskupo Jono Domanovskio laiškas, 1561 m. konstitucijų tekstas (žr. iliustraciją Nr. 27) ir skiltimis surašytas jų turinys bei abėcėlinis antraščių sąrašas (žr. iliustraciją Nr. 29), 1562 m. novelos (žr. iliustraciją Nr. 28) ir jų turinys bei 1563 m. nuncijaus Berardo Bongiovanni aprobatos raštas. Laiško ir trijų 1561 m. konstitucijų knygų tekstai aprūpinti kolontitulais: *Epistola* arba *Liber primus* (*secundus* / *tertius*) *Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis* (žr. iliustraciją Nr. 30); ta pačia ranka, tačiau nesistemingai, žymėti kustodai. Lape 35v ta pačia ranka įrašyta kapitulos notaro priesaikos formulė: *Iurisiurandi a Notario Capituli praestandi formula. Cap. 1* (žr. iliustraciją Nr. 31). Prieš antraštinį lapą kita ranka įrašyti nutarimų dėl generalinės kapitulos sesijos atidarymo / uždarymo tekstai (l. 2r: *Decretum celebrationis generalis capituli*; l. 3r: *Decretum conclusionis generalis capituli*) (žr. iliustraciją Nr. 32).

Rankraštyje išlikę tekstai iškalbingai byloja apie „perrašinėjimo papildant“ praktiką: dėl jos „grynasis“ konstitucijų rankraštis ilgainiui „apaugdavo“ kitais, parankiniais ir kapitulos veiklai svarbiausiais tekstais – pirmiausia generalinės sesijos atidarymo / uždarymo bei notaro priesaikos formulėmis. Žemaičių katedros kapitulos aktų knygose užfiksuota, kad 1740–1746 m. nutarimai dėl sesijos atidarymo / uždarymo buvo skaitomi būtent iš kapitulos konstitucijų knygos („Decretum ex Lib. Constit. Capitular. de celebrando Generali Capitulo legit.“)[14]. 1738 m. vasario 4 d. įraše labai konkrečiai paminėtas kitas priedas – notaro priesaikos tekstas, įrašytas – lygiai kaip išlikusiame rankraštyje – „Garbingosios Kapitulos statutų pabaigoje“ (kun. Juozapas Vaitkevičius davė kapitulos notaro priesaiką „juxta formam in calce Statutorum Venerabilis Capituli expressam“).[15]

[14] Žemaičių kapitulos aktų knyga, 1737–1746 m., LNB RKRS, f. 130–272, l. 104, 117v, 118v, 123v, 125, 134, 189v.

[15] *Ibid.*, l. 41.

Ar tarpukario publikacijos buvo parengtos remiantis šiuo, iki mūsų dienų išlikusiu rankraščiu? Taip manyti, viena vertus, skatintų žinia, jog 1939–1940 m. Kauno metropolinės bazilikos kapitulos biblioteką peržiūrėjęs Kazys Sendzikas joje rado būtent šį rankraštį[16], o apie jokį kitą tuo metu egzistavusį egzempliorių žinių nesama. Kita vertus, reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad 1925 ir 1939 m. publikacijose nepaskelbti nei notaro priesaikos, nei generalinės sesijos atidarymo / uždarymo formulių tekstai, esantys rankraštyje, tačiau šalia kapitulos konstitucijų įdėti rankraštyje nesami tekstai: 1507 m. popiežiaus Julijaus II dokumentas, kuriuo patvirtinamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro atliktas kapitulos narių teikimo teisės perleidimas Žemaičių vyskupui Martynui (I priedas) ir du vyskupo Juozapo Arnulfo Giedraičio nutarimai – 1810 m. liepos 18 dienos (III priedas) ir 1811 m. vasario 15 dienos (IV priedas) (žr. iliustraciją Nr. 37).

Atskiras „Konstitucijų“, 1925 ir 1939 m. leidiniuose paskelbtų kaip II priedas, numeravimas sudaro įspūdį, kad minėtų papildomų dokumentų šaltiniai buvo atskiri, vienas su kitu nesusiję rankraščiai. Vis dėlto neatmestina, kad rengiant leidimą galėjo būti pasinaudota ir kitu konstitucijų nuorašu – tokiu, kuriame buvo pridurti drauge su konstitucijomis paskelbtieji 1507, 1810 ir 1811 m. dokumentai. Nuorašas su tokio turinio priedais, ko gero, iš tiesų egzistavo. Antai žinoma, kad vysk. J. A. Giedraičio 1810 m. liepos 18 d. nutarimas dėl opcijos taisyklės įvedimo pretenduojant į kapitulos prelatų vietas buvo įrašytas į konstitucijų knygą („Przerzeczona konfirmacya dla prałatow wydana przez J. O. Xięcia Pasterza, żeby gradatim postępowali na prelatury, znayduie się w Księdze Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis“).[17] Ten pat turėjo atsirasti ir 1811 m. vasario 15 d. vyskupo Giedraičio nutarimas, jo paties pakeistas į konstituciją, dėl Tverų prepozitūros ir Rietavo klebonijos inkorporavimo į kapitulos narių beneficijas („…jak to widzieć można w Księdze Konstytucyi“)[18]. Galimybę, kad abu čia minimi vyskupo Giedraičio potvarkiai 1925 ir 1939 m. paskelbti būtent kaip kapitulos konstitucijų rankraščio priedai, sustiprina faktas, jog šie vyskupo potvarkiai niekada taip ir nebuvo realiai įgyvendinti, tad vėliau gyvo ir aktualaus poreikio juos „tiražuoti“ nebūta.

---

[16] Jis pateikė rankraščio matmenis bei nurodė iki šiol išlikusią signatūrą („RD 62“). Plačiau žr. p. 29, taip pat išn. 78–80.

[17] 1811 m. vasario 7 d. įrašas Žemaičių kapitulos 1786–1811 m. aktų knygoje, LNB RKRS, f. 155, byla nenumeruota, p. 242.

[18] *Ibid.*, p. 251.

Dėl aukščiau išdėstytų argumentų tikėtina, jog XX a. 1 pusėje galėjo būti žinomas (ir naudojamas) dar bent vienas konstitucijų nuorašas – jau vien turint omenyje faktą, kad Žemaičių vyskupijos katedros kapitula tebegyvavo ir iki pat 1924 m. tebesivadovavo senosiomis konstitucijomis. Įdėmus publikuotų tekstų ir išlikusio nuorašo sulyginimas rodo, kad paskelbtieji tekstai bemaž identiški rankraštiniam tiek teksto turiniu, tiek speficiniu redakciniu išdėstymu (analogiškas konstitucijų turinys ir antraščių sąrašas), o publikacijose nurodyti lapai iš esmės atitinka rankraščio numeraciją. Kai kurios publikacijų klaidos liudija, kad perrašant tekstą veikiausiai naudotasi būtent mūsų žinomu rankraščiu: novelų IV skyriaus tekste praleista vieta tiksliai atitinka vieną peršoktą rankraščio eilutę (nuo jos pradžios iki pabaigos), o novelų V skyriaus publikacijos tekste dėl akies klaidos praleista vieta paaiškintina peršokimu nuo vieno panašų segmentą turinčio žodžio (*Procura<u>tori</u>*) prie kito (*Sanc<u>tor</u>um*), esančio tiesiai po juo; tokį klaidos pobūdį patvirtina ir publikacijos tekste įvykusi abiejų žodžių konfliacija į vieną bendrą *Procuratorum*. Esama ir dar keleto akies klaidų, tikėtina, bylojančių apie naudojimąsi šiuo rankraščiu: III knygos V skyriuje, peršokant nuo *facultate* prie *voluntate* (žr. iliustraciją Nr. 33), ir III knygos IV skyriuje, peršokant nuo *descendendum* prie *dissolvendum*.

Vis dėlto esama ir argumentų, bylojančių alternatyvaus publikacijų šaltinio naudai. Pirmiausia – tai įterpiniai, kurių nesama rankraštyje. Dalis jų galėjo atsirasti, leidėjui pastebėjus klaidą ir pačiam savarankiškai ją ištaisant. Vienas iš tokių pavyzdžių – praleista frazė vyskupo priesaikoje iš Evangelijos pagal Joną, pastebėta ir ištaisyta antrajame konstitucijų leidime. Panašiais atvejais laikytini ir žodžiai (pvz., *ne* I knygos VIII skyriuje, *tradi* III knygos I skyriuje), kuriuos buvo įmanoma įterpti taisant netinkamai išreikštą mintį. Vis dėlto pastebėtina, kad I knygos XXII skyriuje įterptas žodis (*abfuturo*) įrašytas skliaustuose; atrodytų, jog leidėjas hipotetinės rekonstrukcijos atvejus galėjo žymėti būtent taip (t. y. skliaustais). Taigi, viena vertus, tarsi prašosi išvada, kad tais atvejais, kuomet įterpiniai skliaustais nebuvo žymimi, teksto rengėjas turėjo remtis kokiu nors teksto šaltiniu. Kita vertus, taip pat įmanoma, kad publikavimo principų nedeklaravęs leidėjas taip pažymėjo tik jam atrodžiusį abejotinu rekonstrukcijos variantą, o gal ir apskritai nesilaikė nuoseklios sistemos.

Rimtesnių klausimų kelia kelios kitos konstitucijų publikacijų vietos. Antai I knygos IX skyriuje įterptas žodis *pabulum*, kurio nėra rankraštyje. Jo buvimas sakinyje nėra būtinas, tad teksto rengėjui savaime nebūtų užkliuvęs. Panašios

vietos – nuncijaus Bongiovanni tekste įterpta frazė *seu alias* bei žodis *nostrae* vyskupo Domanovskio laiške (*Ecclesiae nostrae Cathedralis Mednicensis*). Taip pat atkreiptinas dėmesys į įvairuojančias kai kurių asmenvardžių formas vyskupo Jono Domanovskio laiške, skirtumus antraštėse (pvz., antraštė *Epistola* yra tik rankraštyje; skirtingais būdais rašomi skaitvardžiai), nuncijaus aprobatos publikacijoje randamas (tiesa, vienintelėje vietoje) pilnas žodžių formas pateikiančiam leidimui nebūdingas santrumpas *Dnum* ir *Rndo* (rankraštyje šioje vietoje – pilni žodžiai *Dominum* ir *Reverendo*).

Sudėjus istorinius ir tekstologinius argumentus *pro et contra*, mūsų nuomone, Žemaičių kapitulos konstitucijų teksto 1925 ir 1939 m. leidimų šaltinio (ar šaltinių) klausimą tenka palikti atvirą.

Skelbiant Žemaičių katedros kapitulos konstitucijas, kaip jų priedai publikuojami tame pačiame rankraštyje įrašyti notaro priesaikos (ta pačia ranka) ir generalinės sesijos atidarymo / uždarymo (kita ranka) tekstai, leidžiantys juos palyginti su Vilniaus kapitulos praktikoje vartotais analogais. Kaip pirmojo priedo pirmasis tekstas skelbiamas ir ankstyvesnė notaro priesaikos versija, pagal kurią kapitulai 1635 m. prisiekė notaras Stanislovas Petravičius. Ji publikuojama iš Žemaičių kapitulos 1620–1638 m. aktų knygos (LVIA, f. 696, ap. 2, b. 799, l. 125r).

Vilniaus katedros kapitulos statutų teksto pavidalai

Seniausias – Krokuvos – rankraštis pasižymi gausiomis Viduramžių lotynų kalbos ypatybėmis. Jame gana dažni trumpinimo atvejai; vietoj *ae* paprastai rašoma *e* (*inclite Ecclesie, precepcione, que, equitatem*), kartais – *ę* (*Sacrę*), vartojama *w* (*ewm, Ewangelio, tezawro, exeqwtorie, exeqwcio, eqwmque, Vitowdus*), tarp *m* ir *n* įterpiama *p* (*indempnitati, contempnamus*), vietoje *-ti-* rašoma *-ci-* (*definicione, racione, tocius, quocies, eciam*). Vilniaus rankraštis „šiuolaikiškesnis“: jame, kaip ir Krokuvos rankraštyje, rašoma *–ij*, tačiau *e / ę* beveik visada pakeista (galbūt – bent kai kuriose vietose – kiek vėliau, kita ranka?) *ae*, nevartojama *w*, nerašoma *-mpn-*, beveik nepasitaiko *-ci-* atvejų. Abu rankraščiai labai skiriasi *u* ir *v* raidžių vartojimu: Krokuvos rankraštyje daug dažniau vartojama *v* (pvz., *qvid, qvo, svmus, aliqvam vtilitatem, avctoritate, cvm, statvti, lavde, pavca*), tik žodžio pradžioje visada nuosekliai rašoma *u* (pvz., *utilitate*); Vilniaus rankraštyje kone visais atvejais rašoma *u*, išskyrus žodžio pradžią, kurioje rašoma *v* (pvz., *vt*). Taip pat dažni skirtumai vartojant geminatas

(Krokuvos rankraštyje, kitaip nei Vilniaus, rašoma: *Pallatinides, ritte, legittimo, peccuniam, cittaciones, viccario, quottidianis, pollite, errario, redditus*, tačiau Vilniaus rankraštyje sutinkame, priešingai nei krokuviškiame, *candellas*). Dėl skirtingų priežasčių *h* raidė rašoma arba ne: Krokuvos rankraštyje, kitaip nei Vilniaus, rašoma: *inabilitas, ippoteca, ebdomadarius, turificacio, tezaurus, ortodoxa, hostia, Lithuania, Penthecosten*. Skiriasi ir paskirų žodžių pavidalai: Krokuvos rankraštyje rašoma *solenniter, duodecim, authoritas, fedus, iccirco, sanctimus, diocesis, cerimonie, ceterus, saltim, chrata, exolvere, astrictus, superpilicium, inprimis, duntaxat, inclyta, syncera, mynisteria, presbyter, diffinio*, Vilniaus rankraštyje – *solemniter, duodecem, auctoritas, foedus, idcirco, sancimus, dioecesis, caeremoniae, caeterus, saltem, crata, exsolvere, adstrictus, superpeliceum, imprimis, dumtaxat, inclitus, sincer, ministerium, presbiter, definio*.

Abiejuose – tiek Vilniaus, tiek Krokuvos – rankraščiuose vyrauja žodžių rašymas mažosiomis raidėmis. Vilniaus rankraštis išsiskiria specifiniais diakritiniais ženklais virš balsių (*ë, û, à, è, ò*), didžiosios *I* rašyba (su tašku), nuolatiniu kontrakcijų *æ/œ* rašymu, ženklo *&* vartojimu antraštėse ir Evangelijų ištraukų tekstuose.

Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų teksto pavidalai

XVIII a. konstitucijų nuorašas išskirtinėmis ypatybėmis nepasižymi: čia *j* raidė vartojama tais atvejais, kai žymima fonema *j* (*hujus, cujusque, ejus, major, jus* etc.), vartojamas junginys *ij* (pvz., *alij*) ir specifiniai diakritiniai ženklai (*Episcopatûs, Coërcere*). Rankraščiui būdingas gana dažnas ir menkai sistemingas didžiųjų raidžių vartojimas.

Abiejose – 1925 ir 1939 m. – teksto publikacijose buvo modernizuota didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba, koreguota kai kurių žodžių rašyba kartu ir atskirai, žodžiai *Deus* ir *Iesus* nebeišskirti didžiosiomis raidėmis, atsisakyta specifinių diakritinių ženklų, pertvarkyta (tačiau ne iki galo nuosekliai) skyryba. Iš esmės atsisakyta raidės *j* vartojimo, keičiant ją *i*: *eius, alii, iura*., koreguota *u* ir *v* rašyba (*svaserit* keista į *suaserit*, *consvetudo* – į *consuetudo*, *mansvetudinis* – į *mansuetudinis*, *Lit(h)vania* – į *Lit(h)uania*) , koreguota geminatų rašyba (vietoje *supellex* rašyta *suppellex*, vietoje *quatuor* – *quattuor*), taip pat *ti / ci* vartojimas (*propicius* keista į *propitius*, *nuncius* – į *nuntius*), *ae / e* rašyba (*haereditas* keista

į *hereditas*, *caeterus* – į *ceterus*). Po priešdėlio *ex-* imta rašyti *s* raidę (pvz., vietoj *extiterunt – exstiterunt*, *extat – exstat*, *executum – exsecutum*, *expectare – exspectare*), tačiau ne iki galo nuosekliai. Gana atsitiktinai, kai kuriose vietose, *paena* keista į *poena*.

1939 m. publikacijoje ištaisyta dalis 1925 m. leidinyje padarytų riktų, korektūros ir raidžių rinkimo klaidų, nežymiai koreguota skyryba bei stengtasi pasiekti pasirinktos konversijos nuoseklumo: *caeter-* sistemingai keista į *ceter-*, *haereditarius* – į *hereditarius*, *literae* – į *litterae*; imta rašyti *exsecutores*, *exsequendum*. Kita vertus, kai kuriais atvejais grįžta prie pirmojoje publikacijoje pakeistų rankraščio rašybos formų (pvz., *septentrio* vietoj *septemtrio*, *prosecuturum* vietoj *prosequuturum*, *quemquam* vietoj *quenquam*, *heres* vietoj *haeres*) bei vieno kito žodžio rašymo didžiąja raide. Drauge pakartota didžiuma ruošiant 1925 m. leidimą padarytų teksto praleidimo klaidų, vos vienoje vietoje įterpiant praleistą žodį. Taigi, ruošiant naują publikaciją buvo redaguojama senoji, tekstas su rankraščiu nebebuvo tikrinamas – turbūt išskyrus vieną kitą atvejį, kuomet rengėjui kilo klausimų ir poreikis patikrinti konkrečią teksto vietą.

1925 ir 1939 m. publikacijose nebuvo perteiktas originalus teksto ir skyrelių antraščių išdėstymas: skyrelių numeriai perkelti į pirmos pastraipos pradžią ir išskirti išretintu šriftu, skaičių nurodant ne arabiškais, o romėniškais skaitmenimis (pvz.: C a p u t II.). Abiejose publikacijose (kitaip nei rankraštyje) vysk. Jono Domanovskio ir popiežiaus legato Berardo Bongiovanni tekstų pabaiga, nurodanti dokumentų sukūrimo datą ir vietą, išskirta atskira pastraipa, neišlaikytas rankraščiui būdingas kai kurių žodžių rašymas didžiosiomis raidėmis (pvz., *DEUS, IESUS, MARIAE, PII*).

Lotyniškųjų tekstų publikavimo principai

Šios publikacijos tikslas – pirmiausia pateikti skaitytojui statutus ir konstitucijas kaip teisės paminklą, nesiekiant paskelbti šių tekstų kaip LDK Ankstyvųjų Naujųjų laikų lotynų kalbos paminklo. Siekiant šio tikslo nuspręsta visiems tekstams, žinomiems iš įvairaus laikotarpio nuorašų bei leidimų ir gerokai besiskiriantiems rašybos bei skyrybos principais, suteikti labiau standartizuotą pavidalą – suvienodintas, šiandiens įprastesnes žodžių rašybos formas ir teksto mintį adekvačiau perteikiančią punktuaciją (įskaitant ir sakinių ribas), orientuotą į lietuvių kalbos skyrybos sistemą. Tokią publikavimo prieigą lėmė ir dar viena

priežastis – tai, kad nė vienu atveju neturima rankraščio, kurį galėtume laikyti pavyzdiniu. Neturint tikslo perteikti kiekvieno žodžio rašybos variantus ir jų rašybos „tobulinimą“, publikacijos kritiniame aparate nežymimi rašybos bei skyrybos skirtumai, taip pat „techninės“ klaidos, neturinčios įtakos teksto prasmei (pvz., Žemaičių katedros konstitucijų leidimuose ar kuriame nors viename iš jų įsivėlusi korektūros ar spaudos klaida: *Elccesiam, Episcpo, nosrae, firmitaitis, nosturm, fratibus, vedtigalis, imtatione, sacfificio, praetemittatur, cahedralem, comporbatae, fadta, existivavero, tament, ingresssus, Medicensis, Contitutiones, secundem, abliquo, quarpropter, facultatetes, aedlficia, neglidendo, Ėcclesiaeve, as ervabuntur*, etc.).

Kritiniame aparate visais atvejais fiksuojamos konkretaus rankraščio fizinės ypatybės, taisymai, marginalijos. Taip pat žymimi visi skirtumai, siūlantys alternatyvų prasminį skaitymą, arba variantai, bylojantys apie galimą kitą teksto šaltinį (visais atvejais pažymimos besiskiriančios tikrinių vardų bei skaitvardžių rašybos formos). Pagrindinis tekstas skelbiamas iš esmės remiantis patikimiausiu rankraščiu. Vilniaus katedros kapitulos statutų atveju, remiantis rankraščiu *A*, kritiniame aparate nurodomi alternatyvūs *B* variantai arba klaidos. Žemaičių katedros kapitulos konstitucijų atveju pagrindiniu laikomas rankraščio tekstas (*ms*); skirtumai nuo rankraščio, bendri abiems publikacijoms, žymimi *ed*, o esant publikacijų skirtumams jos įvardijamos konkrečiai – *ed 1* / *ed 2*. Skelbiant Vilniaus kapitulos statutų patvirtinimo dokumentą iš pergamentinio originalo, nurodomi dviejų bemaž vienalaikių XVI a. nuorašų (*a* ir *b*) skirtumai bei Kurczewskio (*K*) ir Wojtyskos (*W*) publikacijų variantai.

Vis dėlto, nepaisant aukščiau deklaruoto rėmimosi patikimiausiu rankraščiu principo, šioje publikacijoje jo nėra būtinai laikomasi kiekvienoje situacijoje. Tad tais atvejais, kai alternatyvūs variantai, teikiami šalutinių rankraščių ar publikacijų, yra akivaizdžiai geresni arba pataisantys pagrindinio rankraščio klaidas, jie tiesiog įtraukiami į pagrindinį tekstą, variantą nurodant kritiniame aparate. Taigi šis tekstas galiausiai formuojamas remiantis eklektiniu principu, siekiant atkurti hipotetinį originalo tekstą.

Nepaisant „distancijos“ pagrindinio šaltinio atžvilgiu, publikacijoje žymima svarbiausių – Vilniaus kapitulos statutų (*A*) ir Žemaičių kapitulos konstitucijų (*ms*) – rankraščių foliacija: be jos šių tekstų turiniai netektų savo funkcionalumo.

Vilniaus katedros kapitulos statutų antraštės patogumo dėlei leidėjo sunumeruotos, skaičių nurodant laužtiniuose skliaustuose. Žemaičių katedros

kapitulos konstitucijų antraštės išdėstomos remiantis rankraščio pavidalu (kitaip nei ankstesnėse publikacijose). Vilniaus kapitulos statutų pratarmė rengėjo suskirstyta pastraipomis; Ferreri'o dokumento bei Žemaičių kapitulos konstitucijų teksto skirstymas pastraipomis peržiūrėtas, remiantis rankraščiu ir / arba publikacijomis.

Šioje publikacijoje nežymimi kustodai, neperteikiamas specifinis *ae, oe, et* pavidalas (*æ, œ, &*), atsisakyta specifinių diakritinių ženklų (pvz., *â, à, û*) – išskyrus balsiams atskirti vartojamą *ë* (pvz., *coërcere*). Vietoj *j* visur vartojama *i* raidė, koreguota geminatų bei raidžių *u* ir *v* rašyba. Suvienodinta, specialiai nežymint, žodžių rašyba kartu / atskirai (*inquantum, exnunc, quoad, etiamsi*), taip pat įvairuojančios rašybos formos (pvz., *poena, auctoritas, heres, septentrio, exsisto, sollemnis, quandocumque, tamquam, tantumdem, ubicumque, ceterus, inclytus, quicumque, quattuor, litterae, lacrima, quidquam, supellex, dioecesis, astrictus, querela, nuntius*). Įprastos ir abejonių nekeliančios santrumpos išskleistos jų nepažymint; probleminiais atvejais jos rekonstruojamos laužtiniuose skliaustuose. Tokiu pat būdu išskiriami ir teksto rengėjo įterpiniai. Klaustuku laužtiniuose skliaustuose žymimos neaiškios ar abejotinos, šauktuku laužtiniuose sklaiustuose – klaidingos teksto vietos. Didžiųjų ir mažųjų raidžių žodžio pradžioje rašyba suvienodinta dabartinės vartosenos pagrindu, didžiąja raide – panašiai kaip Vilniaus rankraštyje – rašant kai kuriuos titulus, bažnytines pareigybes, bažnytinių institucijų pavadinimus, religinių realijų vardus (pvz., *Reverendissimus, Venerabilis, Dominus, Episcopus, Capitulum, Notarius, Procurator, Statuta, Constitutiones, Missa, Vesperae*)[19]. Majuskulos vartojimas, tokiu būdu išskiriant ištisus žodžius arba jų dalis, publikacijoje išlaikytas.

[19] NB: kapitula, kaip institucija, tekste rašoma didžiąja raide (*Capitulum*), tačiau jos sesijų pavadinimai – mažąja (*capitulum generale / particulare*).

The sources of the text and the principles of the edition

The manuscripts of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter

The basis of the current edition *of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter* is the manuscript, henceforth referred to as the Vilnius manuscript (and indicated *A* in the critical apparatus) which is currently kept in the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences in Vilnius (F43–155).

This paper codex contains 'statutes promulgated by Bishop Albertus Radziwiłł', several formulae of oaths and two statutes passed by the chapter itself in 1570 and 1584. The statutes of Bishop Radziwiłł are all in the same hand. The same hand also wrote statute no. 72: *De creandis Procuratoribus in capitulo generali*, which dates this manuscript to 1584 at the earliest. In turn the watermark (the coat of arms of the city of Nuremberg) would indicate paper from the early seventeenth century.[1] This codex is in good condition, and its dimensions are 37.5 x 27 cm. It is bound in dark red leather, and the traces of the metal binders are still visible. Both covers are decorated identically, that is with gilded blind stamps of a roulette and plate, forming a mirror-style composition with a rhombic arabesque in the centre.[2]

The codex is composed of 40 paper folios, marked with red ink margins, including two blank unpaginated folios (at the beginning and at the end) and two marked 1a and 1b (before the folio 1). In the archival metrica of the document it is stated that the manuscript contains 36 folios (the current foliation is still an old

[1] See Edmundas Laucevičius, *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas*, Vilnius: Mintis, 1967, no. 1258–1262, p. 189. There is no direct match for the watermark of the Vilnius manuscript, and the documents signed with the watermarks of the same type date back to the years 1602–1613.

[2] Unfortunately we are unable to establish the exact date of the binding of the codex, but in this context it is worth mentioning that an entry in the procurators' accounts for 10 January 1598 notes that 24 Lithuanian *grosze* were expended on the binding of the capitular statute. Wróblewski Library, F43–483, f. 1.

one). Folios 1bv, 1v, 34v, 36v are fully blank, two thirds of the space of folio 34r is empty, while one third of the space of 36r is blank.

The Vilnius manuscript contains the fullest version of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter. At the very beginning, on folios 1ar–1br, there are the contents, broken down in two columns (see ill. no. 1), and they show references to the texts written as far as and including folio 32r. The folios numbered from 1–30v contain the 'statutes of Bishop Albertus Radziwiłł' which begin with the title page and the preface (see ill. nos 2 and 3). Folios 30v and 31r contain the statute *De creandis Procuratoribus in capitulo generali* passed at the general chapter on 9 October 1584 (*Actum Vilnae in capitulo generali, ut supra, ix mensis Octobris, anno Domini MDLXXXIIII*). From the end of folio 31 until folio 32 there is the statute *De temporibus rationis a Capituli Procuratoribus quotannis reddendae*.

Folios 32v and 33r contain a text for the opening of the general chapter *Decretum celebrationis generalis capituli*; see ill. no. 4), folio 33r–v contains a decision for the closure of the general chapter *Decretum conclusionis generalis capituli*); folios 33v–34r contain the decree *Renovatio legis. De iniustis per intercessores petitionibus* written in another hand (see ill. no. 5). Three quarters of folio 34r are blank. On folio 35r–v there are formulae of oath for the newly elected prelates and canons (*Forma iuramenti tam a Praelatis, quam a Canonicis in ingressu ad Capitulum faciendi*; see ill. no. 6), and text of the oath of the notary of the chapter (*Forma iuramenti a Notario electo praestandi*); they have been written in a manner imitating printed text;[3] the final sentences in the edition, as well as in the manuscript, are written in italics. Folio 36r, which closes the text of the statutes, contains *Forma iuramenti a Cancellario Dioecesano praestandi*, written in yet another hand (see ill. no. 7).[4] The manuscript ends with blank folios – 36v and the last one without a number.

---

[3] The extract from the Gospel according to John (see the statute no. 3) has been written in the same quasi-printed manner.

[4] The material basis of the chancellorship of the Vilna chapter was created by Aleksander Korecki, who on 2 October 1626 founded the endowment, but assigned the right of presentation to this dignity to the bishop and the chapter. The first chancellor entered the Vilna cathedral chapter, albeit without an installation, on 2 November 1629. See Tadeusz Kasabuła, 'Kanclerz diecezjalny w kapitule katedralnej wileńskiej w okresie przedrozbiorowym', in *'W tym, który umacnia'. Księga pamiątkowa ku czci J. E. Ks. Bp. Prof. zw. Edwarda Ozorowskiego z okazji 25–lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSD w Białymstoku*, ed. Józef Zabielski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004, p. 307.

The Vilnius manuscript has few emendations and marginalia: some earlier hands have left their traces with ink, and later ones with red, blue or black pencil. 'Custodians' were marked inconsistently: folio 6v – by the hand which wrote the text of the statutes, folios 4r, 5v, 6r, 7v, 10v, 12v, 13v – by another hand in small letters, and folios 12r, 15v, 16r, 16v – by yet another hand.

The distinctiveness of the Vilnius manuscript becomes clear from its representational character – this is a large-format codex designed for this particular text. The headings of the manuscript have been written in colour ink (usually in red, sometimes (e. g. the heading of the statute no. 2) in blue, sometimes interchangeably; see ill. nos 1, 2, 4, 6, 8–11). The beginnings of the texts of the statutes have been marked by colourful initial letters (see ill. nos 12–16).[5] True, fully completed initial letters stand only at the beginning of the manuscript, while only their 'templates' have remained in its further parts (see ill. nos 10 and 11). If anything, this manuscript can legitimately be counted as one of the most impressive specimens of the art of book production in the Grand Duchy of Lithuania.

The second manuscript of the Vilna chapter's statutes, referred to as the Kraków manuscript (and indicated *B* in the critical apparatus) is more modest in its workmanship and, on account of its more archaic spelling, probably dates from the mid-sixteenth century. It is part of the codex that contains documentary evidence pertaining to the cathedral of Vilna and is appropriately titled 'Kopiariusz materiałów odnoszących się do katedry wileńskiej z lat 1495–1567'. The format of this codex represents an almost perfect square: its dimensions are 16.5 x 15 cm, and it contains 112 folios. This paper codex is bound in leather (a light-brown capillary-like grid on the dark backdrop), its front and back cover are framed with blind stamps forming two parallel quadrangles. Two straps are still remaining in the front cover, and their traces are visible in the back one. The cover has a sticker with the old call number '56'.

This copy book is currently preserved in the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków (*Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*). The manuscript bearing no. 1963 includes copies of the following documents:[6]

---

[5] Only the rare cases when the heading is written in black ink or the initial letter is absent are noted in the critical apparatus.

[6] *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811–2148*, no. 1963, p. 100.

1. ‘Obligacio r[everendissi]mi do[mi]ni n[ost]ri Vilnensis de solvendis 40 sexagenis de Humieno iuxta forma[m] concordiae’ (f. 2);
2. ‘Responsion[es] annue de Humieno’ (f. 3);
3. ‘Bulla S. D. N. D. Pii diuina providentia Papae quarti super forma Iuramenti professio[n]is fidei’, 1564 (ff. 4–7);
4. ‘Statuta inclite ecclesie cathedralis ac sacre divi Stanislai sedis tam ac venerabili capitulo quam eius pontificibus edita tum et a sanctissima sede apostolica confirmata […]’ (ff. 9–72);
5. ‘Privilegium vicarioru[m] ecclesiae cathedralis Vilnen[sis]’, 1542 (ff. 73–80), and 1561 (ff. 81–94);
6. ‘Copia ascultata privilegii fundatio[n]is mansion[nario]rum capelle ep[iscop]alis in ecclesia cathedrali Vilnen[si]’, 1495 (ff. 94v–99);
7. Fragment of a copy of bull of Pope Pius V of 1569, issued for the mendicant orders and confirmed by Cardinal Michele Bonelli (ff. 100–08);
8. ‘Copia privilegii super prediu[m] et laneu[m] seu ma[n]sum agri in bonis ep[iscop]at[us] Vilnen[sis] Werki Sta[nisla]o Miska civi Vilnen[si] co[n] cessi’, fragment, c. 1560 (ff. 109–11).

The manuscript of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter included in this codex (see ill. nos 17–19) was written in black or dark brown ink. Its general title, the headings of sections and initial letters are written in light brown ink. Some folios of the manuscript bear the traces of the impact of humidity, some of them have been repaired by pasting some additional paper to corners or outer sides of the folios. At least a couple of readers left their marks in the form of highlights made in bright or dark ink. It seems likely that there was also a third such reader, whose pen was somewhat sharper than the rest. The watermarks of the manuscript of the statutes[7] differ from those of other documents, thus implying that initially the manuscript in question functioned as a separate item. It is worth noting that the last blank folio of the statutes (72v) bears an unintended ‘mirror image’ of the initial letter of the 1542 charter of privileges on folio 81. This prompts us to suppose that the decoration of this ‘neighbouring’ text was accomplished some time later, when both manuscripts had already been bound in one and the same codex.

[7] They have not been identified; watermarks of such sort are absent in the Laucevičius‘ edition.

The collation of both texts revealed slight, although far from insignificant differences. It has turned out that the Vilnius manuscript has a number of words or phrases that are absent from the Kraków manuscript, and *vice versa*. It follows that the Vilnius manuscript was made relying on another manuscript, not that of Kraków. It is plausible to suggest that both these manuscripts had a common master copy. There is no trace of interaction between these two extant manuscripts.

There are several reasons why the text of the Vilnius manuscript has been chosen as the basis for our publication. First, there is the 'official' character of the Vilnius manuscript. This is evident from its representative appearance – the Kraków manuscript, included in the collected volume, is far more modest, and should be considered an item designed for daily reference (and perhaps used by the procurator of the chapter?). Second, the text of the 'official' Vilnius manuscript is more complete than that of the Kraków manuscript, which has no contents or formulae of oaths, and whose text itself ends with the statute *De sacrilegio* (because the Kraków manuscript does not contain the statute passed in 1570, the *terminus ante quem* of this manuscript may tentatively be placed at 1570). In this edition all annexes contained in the Vilnius manuscript are considered part and parcel of the corpus of the texts of the statutes, even though they date from a later period of time and were written by different hands. Paying attention to the later tradition of the functioning of the Vilna chapter statutes, of which they were an integral part, these texts should be regarded as authoritative and historically significant contributions to the original 'core' that brought the formation of the 'canon' to an end.

Extant later copies which follow the contents of the Vilnius manuscript provide sufficient evidence that such a 'canon' was based on the aforementioned source of the text. Moreover, a copy of the statutes dating from the turn of the seventeenth and eighteenth centuries should be regarded as the transcription of the 'official' manuscript of the statutes: it follows its master copy very closely (Wróblewski Library, F43–27513). This manuscript not only includes all the texts and the unfinished list of the contents, but its design and letter ornamentation were made in imitation of its master copy (see ill. nos 20–22). The flamboyant initial letters were reproduced quite faithfully (for the most part, they were drawn in the same black ink) and, in the end, they have become more complete: the 'templates' of the master copy were filled in with exquisite ornamentation (see ill. nos 11 and 23).

On 20 February 1800 the general session of the chapter confirmed the new copy of the statutes (Wróblewski Library, F318–28499; see il. no 24): it was prepared after the older one had been found to be missing (following yet another copy preserved in the archives of the chapter). The new and old copies were collated by canons Thomas Puzyna and Josaphat Mirski,[8] especially authorized to carry out this task. Both these later copies were supplemented by appendices which contain identical decrees of the Vilna chapter passed in 1777–1810 and the formula of the episcopal oath. One more nineteenth-century copy (Wróblewski Library, F43–19552; see il. no. 25) contains the text of Vilna chapter statutes extant in the Vilnius copy (albeit without the contents and later additions). They testify to the somewhat later development of the statutes of the chapter, but they do not provide any useful data for the reconstruction of the reliable sixteenth-century text of the statutes, and that is why they have been left aside.

The composition of the corpus of the constitutions of the Samogitian Cathedral Chapter has prompted us, for the sake of comparison, to include as an annex to the Vilnius statutes the confirmation of the latter issued by the papal legate Zaccaria Ferreri. This text was published by Revd Jan Kurczewski in 1910 (noted as *K* in the critical apparatus) and by Revd Henryk Damian Wojtyska in 1992 (noted as *W* in the critical apparatus), but now a new edition of this text has been prepared by drawing on the original parchment (Wróblewski Library, F6-116; noted as *orig* in the critical apparatus). The original text containing numerous abbreviations was also collated with with the two sixteenth-century copies included in the privilege book of the Vilna chapter (Wróblewski Library, F43–202, noted as *a* and *b* in the critical apparatus). The almost identical later copies of the legatine confirmation from the late eighteenth and early nineteenth centuries (Wróblewski Library, F43–27513, ff. 43–45, and F318–28499, ff. 44–47) have also been preserved, but were not consulted for this edition.

[8] 'Praesens exemplar Statutorum Capituli, ex occasione deperditi exemplaris ex antiquo usitati de novo ex altera ejusdem copia, in archivo capitulari asservata, confectum et transsumptum, a delegatis --- Thoma Puzyna et Josephato Mirski, coadjutoribus canonicis, revisum et collationatum, sessionaliter connotatur et tanquam copia legalisata pro firma et valida declaratur', Wróblewski Library, F318–28499, f. 43.

The manuscripts of the Constitutiones of the Samogitian Cathedral Chapter and their editions

The oldest reference to the manuscript of the constitutions of the Samogitian Cathedral Chapter has come down to us from 1563, when the 'Constitutions book' (*Liber Constitutionum*) was submitted to the papal nuncio for confirmation.[9] It seems hardly possible that this manuscript could have survived to our days. At the beginning of the twenty-first century, the *Constitutiones* of the cathedral chapter of Samogitia were known from two almost identical editions published in Kaunas in 1925 and 1939 ('Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia', n. II, in *Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Caunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente, anno D-ni 1924 conscriptae*, Kaunas: Raidės spaustuvė, 1925, pp. 40–85;[10] see ill. no. 34); 'Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia', n. II, in *Constitutiones Capituli Metropolitani Basilicae Archicathedralis Kaunensis*, Kaunas, 1939, pp. 41–86;[11] see ill. nos 38, 39). These publications contain the text of the *Constitutiones* as appendix no. 2 to the updated editions of the statues of the Samogitian Cathedral Chapter (1925) and of the Kaunas Metropolitan Cathedral (1939) (see ill. nos 35, 36, 40).

Because of the great rarity and inaccessibility of these publications it was initially planned to prepare a critical edition of the texts contained therein.[12] However, the basis for the new edition was provided by the manuscript discovered by Liudas Jovaiša in the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania at the beginning of 2015. Kept in the collection of the Samogitian Cathedral Chapter

---

[9] See the confirmation of the *Constitutiones* in this edition, pp. 384–85.

[10] One of the known copies of the 1925 edition is kept in the Mažvydas Library (pressmark B lot. 54 / 925), the second is preserved in the LVIA, F1671, ap. 5, b. 82. Both these copies were consulted while preparing this edition. LNB copy is reproduced in the illustrations.

[11] One of the known copies of the 1939 edition is kept in the Mažvydas Library (pressmark B lot. 3 / 939), the second copy is preserved in the LVIA, f. 1671, ap. 5, b. 82, the third in the private library of Wioletta Pawlikowska-Butterwick. The copies preserved in the Mažvydas Library and LVIA were consulted while preparing this edition. LNB copy is reproduced in the illustrations.

[12] A flyer (s.l.d.) in the possession of Wioletta Pawlikowska-Butterwick shows that ten years ago, the Lithuanian Institute of History publicized its intention to republish the statutes of the Samogitian chapter in the series *Historiae Lithuaniae Fontes Minores*.

(F155–3), it is a copy from the end of the eighteenth century,[13] made by one hand. It is a small-format book (25 x 18.8 cm) in a dark brown leather binding and contains 38 folios: they are numbered in pencil from folio 1 to folio 38 (folios 1 and 36–38 are empty). The original foliation in ink covers 21 folios (according to the pencilled numbers from folio 5 to folio 25) – from the beginning of the letter of Bishop Joannes of Domanowo to the end of the *Constitutiones* in the strict sense (that is, beginning from the list of the contents of the 1561 *Constitutiones*, further folios of the manuscript were left unnumbered). The manuscript bears two stickers indicating its earlier call number 'RD 62' (on the spine and on the inner side of the first cover). The stamp on folio 1r reads 'I a. a. Profesoriaus Kanauninko ANTANO ALEKNOS bibliotekos', and testifies that this volume of the *Constitutiones* once belonged to Antanas Alekna, canon first of the Samogitian Cathedral and then of the Kaunas Metropolitan Chapters. It is probable that after his death in 1930 this manuscript was handed over to the library of the Kaunas Metropolitan Seminary. This acquisition is attested by numerous property signs of this institution: a round stamp reading 'Metropolijos Kunigų Seminarijos Biblioteka KAUNE' (folios 4r, 34r); a stamp of acquisition reading 'Metropolijos kunigų seminarijos inventorius Nr. 21719, įsigytas 19... m. ... mėn. .. d. Lt ...' (folio 2v); and probably the stamp of the catalogue of this library 'Kat. Nr. ...' (folio 1r), bearing the inventory number '13/357' in ink, which was later crossed out (see ill. no. 26).

The manuscript is composed (after the title folio – 4r) of the letter of Bishop Joannes of Domanowo, of the text of the 1561 *Constitutiones* (see ill. no. 27) with its contents (divided into two columns) and the alphabetical index of its headings in two columns (see ill. no. 29), of the *Novellae Constitutiones* of 1562 (see ill. no. 28) and their rubric, and of the confirmation of the nuncio, Berardo Bongiovanni in 1563. The letter and three books of the *Constitutiones* are provided with surtitles *Epistola* or *Liber primus* (*secundus* / *tertius*) *Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis* (see ill. no. 30); 'custodians' have occasionally been written by the same hand. On folio 35v the same hand has written the text of the oath of the capitular notary: *Iurisiurandi a Notario Capituli praestandi formula. Cap. 1* (see ill. no. 31). Before the title folio a second hand has entered

[13] This is paper made by D. & C. BLAUW, marked 'Posthorn' with a crown adorned with three fleurs-de-lys. It is very similar to no. 3050, p. 425, in Laucevičius's catalogue, *Popierius Lietuvoje*, which was in use in 1792 and 1796.

the decrees of the opening and closure of the general session (folio 2r: *Decretum celebrationis generalis capituli*; folio 3r: *Decretum conclusionis generalis capituli*) (see ill. no. 32).

The texts contained in this manuscript speak about the practice of 'transcribing with additions'. It was due to this practice that the 'genuine' manuscript text of the *Constitutiones* 'accumulated' other (and from a pragmatic perspective most useful) texts – first of all, the decrees of the opening and closure of the general session and formulae of oaths for notaries. The metrica of the Samogitian Cathedral Chapter demonstrates that in 1740–1746 the decrees of the opening and closure of the general sessions used to be read aloud from the book of the *Constitutiones* of the Cathedral Chapter ('Decretum ex Lib. Constit. Capitular. de celebrando Generali Capitulo legit.').[14] Dating from the same period (4 February 1738) in the same codex one can find a still more precise mention of another addition, that is, the formula of the capitular notary's oath placed (exactly as in the preserved manuscript) 'at the end of the statutes of the Venerable Chapter' (Revd Joseph Woytkiewicz took the oath of the chapter notary 'juxta formam in calce Statutorum Venerabilis Capituli expressam').[15]

The question arises of whether the aforementioned interwar editions were prepared with recourse to this extant manuscript. This idea seems natural enough, taking into account that this very same manuscript was found by Kazys Sendzikas, who surveyed the library of the Kaunas Metropolitan Chapter in 1939–1940,[16] and there is no notice whatsoever about any other pertinent copy. On the other hand, we have to note that the 1925 and 1939 editions reproduce neither the notary's oath, nor the formulae for the opening and closure of the general session, even though these texts are contained in the manuscript. These publications do however contain some other texts which are absent from the manuscript: the decree of Pope Julius II from 1507 approving the right to present members of the chapter granted to the bishop of Samogitia Martinus by Grand Duke Alexander Jagiellon (appendix I) and two decrees of Bishop Josephus Arnulphus Giedroyć of 18 July 1810 (appendix III) and 15 February 1811 (appendix IV) (see ill. no. 37).

---

[14] The metrica of the Samogitian cathedral chapter, 1737–1746, Mažvydas Library, F130–272, ff. 104, 117v, 118v, 123v, 125, 134, 189v.

[15] *Ibid.*, f. 41.

[16] He measured the dimensions of the manuscript and indicated its extant call number ('RD 62'). For more, see p. 127; see also notes nos 78–80.

The separate numeration of the *Constitutiones* that were published as appendix no. 2 in the editions of 1925 and 1939 leaves one with impression that the added documents were taken from other, mutually independent manuscript sources. However, it should not be ruled out that some other manuscript copy of the *Constitutiones* containing the added documents of 1507, 1810 and 1811 may have been used for the preparation of the interwar publications. There is some probability that a copy with such appendices may well have existed. It is known, for example, that Bishop Giedroyć's decision of 18 July 1810, dealing with the introduction of the rule of option in case vacant stalls of the prelates were to be filled, was entered in the book of the *Constitutiones* ('Przerzeczona konfirmacya dla prałatow wydana przez J. O. Xięcia Pasterza, żeby gradatim postępowali na prelatury, znayduie się w Księdze Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis').[17] The same book must also have included the decision of 15 February 1811, reworked by the same bishop into a constitution by which the provostship of Twery (Tverai) and the parish of Retowo (Rietavas) were henceforth to be counted among the benefices of the cathedral chapter ('...jak to widzieć można w Księdze Konstytucyi').[18] These two decisions were never implemented, and, consequently, there was never any practical need to multiply their texts. In all probability they represented nothing more than the appendices to the manuscript of the capitular constitutions and as such could have been published in 1925 and 1939.

The considerations adduced above provide some additional support for the idea that in the first half of the twentieth century at least one more copy of the *Constitutiones* may have been known and used. This seems all the more probable if we take into account the fact that the cathedral chapter of Samogitia still existed and until 1924 functioned in accordance with its ancient *Constitutiones*. Careful analysis of the published and manuscript texts has revealed that the former are almost absolutely identical to the latter in terms of their contents and even as regards their structural composition – they show analogous lists of contents and headings, and the folios noted in the editions practically correspond to the foliation of the manuscript. Some typographical errors indicate that in all likelihood it

[17] The inscription of 7 February 1811 in the metrica of the Samogitian cathedral chapter (1786–1811), Mažvydas Library, F155 (no file number), p. 242.

[18] *Ibid.*, p. 251.

was precisely the manuscript in question that was used for the transcription: the omitted fragment in the fourth chapter of *Novellae* matches the line left out in the manuscript. One more example concerns the fifth chapter of *Novellae* in the printed edition where due to an optical error (*error oculi*) the sight of the editor was diverted from word *Procurat<u>ori</u>* to word *Sanct<u>or</u>um* placed just below the former: the result the conflation of the two – *Procuratorum* – in the edited text. There are a few more 'occular' errors which support the assumption that this manuscript could have been used as a basis for the edition: the omission in book III, chapter V is possible to explain by 'jumping' directly from *facul-<u>tate</u>* to *volun-<u>tate</u>* (see ill. no. 33), and perhaps the same could be said about the omission between *descendendum* and *dissolvendum* in book III, chapter IV.

However, some contrary arguments may also be advanced, implying that some alternative manuscript source may have been used. First, insertions absent from the manuscript should be mentioned. Some of them could have been produced by the editors who, if they suspected some errors, could have gone to some lengths to rectify them. One such example is provided by the omitted phrase from the Gospel according to John in the bishop's oath: the omission in the manuscript and in the first edition was made good in the second edition of the *Constitutiones*. Similar cases are likely to be represented by some particular words that could have been introduced in order to improve some vaguely expressed notions (for example, word *ne* in book I, chapter VIII, or word *tradi* in book III, chapter I). It should also be noted that book I, chapter XXII contains the inserted word (*abfuturo*) in round brackets and therefore it seems likely that hypothetical emendations by the editors could have been signalled in this way (by means of brackets). Consequently it would seem reasonable to suggest that if insertions were not put into brackets, the editor must have relied on some other textual source. However, it seems no less probable that the editor, who did not made explicit the principles of his editorial work, could use brackets where, in his opinion, he had to deal with doubtful cases of textual reconstruction. It may just be the case that he did not follow editorial principles consistently.

Further serious issues arise when we look at some other places in the interwar publications of the *Constitutiones*. For example, book I, chapter IX contains the word *pabulum* which is absent from the manuscript. Its presence in the sentence is not grammatically necessary, and therefore this place in itself could not have detained the attention of the editor. We come across some other similar

instances: there is an inserted phrase (*seu alias*) in the text of the papal nuncio Bongiovani, there is an inserted word *nostrae* in the letter of Bishop Joannes of Domanowo: (*Ecclesiae nostrae Cathedralis Mednicensis*). Attention must also be paid to differing forms of personal names in the letter of Bishop Joannes of Domanowo, to differences in the titles of the headings (for example, the heading *Epistola* is recorded only in the manuscript, while numerals are rendered in different ways), and to the abbreviated forms *Dnum* and *Rndo* in the publication of the confirmation by the papal nuncio which otherwise reproduces words in full (they are rendered thus instead of word *Dominum* and *Reverendo* in the manuscript).

Having set out the pros and cons related to historical arguments and textual criticism, we would like to express our opinion that the question of the manuscript source(s) of the 1925 and 1939 editions of the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter must, for now, remain open.

The edition of the Samogitian *Constitutiones* is followed by the publication of the texts of the notary's oath and of the opening and closure of the general session; both these texts are contained in the same manuscript of the *Constitutiones*, the former was made in the same hand, while the latter was produced by another hand. This will allow scholars conveniently to compare them with the analogous texts used in the diocese of Vilna. The first text in appendix no. 2 is represented by the somewhat earlier formula of the oath which in 1635 was employed by notary Stanislaus Piotrowicz. The latter text has been reproduced from the metrica of the Samogitian Cathedral Chapter covering the years 1620–1638 (LVIA, F696, ap. 2, b. 799, f. 125).

The palaeographic features of the statutes of the Vilnius Cathedral Chapter

The oldest – Kraków – manuscript exhibits numerous features of medieval Latin. There are numerous abbreviations in it: instead of *ae* there is *e* (*inclite Ecclesie, precepcione, que, equitatem*), sometimes *ę* (*Sacrę*), the letter *w* is also used (*ewm, Ewangelio, tezawro, exeqwtorie, exeqwcio, eqwmque, Vitowdus*), the letter *p* is inserted between *m* and *n* (*indempnitati, contempnamus*), *-ci-* is written instead of *-ti-* (*definicione, racione, tocius, quocies, eciam*). The outlook of the Vilnius manuscript is more 'modern'. This manuscript also shows *-ij*, but almost always it

has *ae* instead of *e/ę* (perhaps – at least in some places – such changes were effected by some other later hand?). There is no *w*, no *-mpn-* in the Vilnius manuscript and only very rarely do we find *-ci-* in it. Both manuscripts differ profoundly in the use of *u* and *v*: the Kraków manuscript shows the letter *v* very frequently (for example, *qvid, qvo, svmus, aliqvam vtilitatem, avctoritate, cvm, statvti, lavde, pavca*), in contrast to the beginning of a word where letter *u* (e. g. *utilitate*) was constantly used. The Vilnius manuscript almost always shows the letter *u*, with the exception of the beginning of a word where letter *v* was used, as in *vt*. The differences in the use of geminates are also frequent (in contrast to the Vilnius manuscript, the Kraków manuscript has such written forms as: *Pallatinides, ritte, legittimo, peccuniam, cittaciones, viccario, quottidianis, pollite, errario, redditus*). In contrast to the latter, the Vilnius manuscript shows *candellas*. For different reasons the letter *h* is either written down or omitted. Unlike the Vilnius manuscript, the Kraków manuscript shows: *inabilitas, ippoteca, ebdomadarius, turificacio, tezaurus, ortodoxa, hostia, Lithuania, Penthecosten*. There are also differences in the form of particular words as they are rendered in these two manuscripts. The Kraków manuscript has: *solenniter, duodecim, authoritas, fedus, iccirco, sanctimus, diocesis, cerimonie, ceterus, saltim, chrata, exolvere, astrictus, superpilicium, inprimis, duntaxat, inclyta, syncera, mynisteria, presbyter, diffinio*, while the same words in the Vilnius manuscript are written: *solemniter, duodecem, auctoritas, foedus, idcirco, sancimus, dioecesis, caeremoniae, caeterus, saltem, crata, exsolvere, adstrictus, superpeliceum, imprimis, dumtaxat, inclitus, sincer, ministerium, presbiter, definio*.

In both the Vilnius and Kraków manuscripts the use of small letters is predominant. The Vilnius manuscript, specifically, is characterized by the use of diacritics (*ë, û, à, è, ò*), capital *I* with a dot over it, systematic usage of the contraction *æ / œ*, and frequent cases of *&* in the headings and in the excerpts from the Gospel.

The palaeographic features of the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter

The eighteenth-century copy of the *Constitutiones* does not present any exceptional features. The letter *j* is used wherever the phoneme *j* is denoted (*hujus, cujusque, ejus, major, jus* etc.). The manuscript shows the combination *ij* (for example in

alij), and specific diacritical signs (*Episcopatûs, Coërcere*). The usage of capital letters is quite frequent (and quite unsystematic) in the manuscript.

The spelling of capital and small letters was modernized in the editions of 1925 and 1939, when the writing of words jointly or separately was adjusted, the words *Deus* and *Iesus* were not rendered in capital letters, diacritical signs were removed, the punctuation was reordered, though not consistently enough. In principle, the letter *j* was no longer reproduced and was replaced by the letter *i* (*eius, alii, iura*), the spelling of *u* and *v* was adjusted (*svaserit* was changed into *suaserit*, *consvetudo* into *consuetudo*, *mansvetudinis* into *mansuetudinis*, *Lit(h)vania* into *Lit(h)uania*), the same holds true with regard to the spelling of geminates (instead of *supellex – suppellex*, and instead of *quatuor – quattuor*), to *ti* versus *ci* (*propicius* was changed into *propitius*, *nuncius* into *nuntius*), to *ae* versus *e* (*haereditas* was changed into *hereditas*, *caeterus* into *ceterus*). The prefix *ex-* was added with the letter *s* (for instance, instead of *extiterunt* we see now *exstiterunt*, *extat – exstat*, *executum – exsecutum*, *expectare – exspectare*). However, such changes were not carried out with the utmost consistency. Some changes from *paena* to *poena* are rather accidental.

Some slips and typograhical errors present in the 1925 edition were corrected in the edition of 1939. Some adjustments were also made to the punctuation and efforts were made to apply the editorial changes as consistently as possible: due to this systematic approach we see consequential changes from *caeter-* to *ceter-*, from *haereditarius* to *hereditarius*, from *literae* to *litterae*, and the like. The forms *exsecutores*, *exsequendum*, began to be applied. On the other hand, we can detect instances where changes made in the first edition were rejected in the second, so we see *septentrio* instead of *septemtrio*, *prosecuturum* instead of *prosequuturum*, *quemquam* instead of *quenquam*, and *heres* instead of *haeres*). This applies to some words written with capital letters. Nevertheless most of the omissions made in the 1925 edition were reproduced in the 1939 edition, with the sole exception of one omitted word. Hence, the new edition was for the most part made on the basis of the first edition, without consulting the manuscript perhaps except for some casual instances when the new editor had to address some specific problems or to look for something in a particular place in the manuscript.

The editions of 1925 and 1939 did not reproduce the original order of headings of the text and sections: the section numbers were moved to the beginning of the first paragraph(s) and distinguished by the use of expanded spacing, the figures

being indicated not in original Arabic, but in Roman numerals (for example, C a p u t II.). In both publications the final parts (indicating the date and place) of the documents issued by Bishop Ioannes of Domanowo and by the papal legate Berardo Bongiovanni have been distinguished by a new paragraph (absent in the manuscript), and the specific manner of rendering some names in capital letters (*DEUS, IESUS, MARIAE, PII*) was not retained in the aforementioned editions.

The editorial principles of the Latin texts

The purpose of this edition is to make available to the scholarly community the statutes and constitutions primarily as monuments of ancient law, not as a monument to the Latinity practised in the Grand Duchy of Lithuania in the early modern period. For this reason it was decided to provide a more standardized form of the texts that have been transmitted to us in copies compiled in different periods of time or through the mediation of different editions. It is only natural that they all display diverse fashions of spelling and punctuation. Therefore these have been rendered in today's more usual forms and provide the text of this edition with a punctuation system (including the division into sentences) that more adequately reflects the meaning and structure of the text; it is modelled on current Lithuanian. This approach is also premised on one more consideration, namely, the absence of any manuscript source that could be regarded as an ideal one. In the absence of the need to register all variations of every word and the 'emendations' of their spelling, the critical apparatus of this edition does not include differences in spelling and punctuation, nor does it signal 'technical' errors that have no bearing on the meaning of the text (for example, such mistakes as may be encountered in the editions of the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter: *Elccesiam, Episcpo, nosrae, firmitaitis, nosturm, fratibus, vedtigalis, imtatione, sacfificio, praetemittatur, cahedralem, comporbatae, fadta, existivavero, tament, ingresssus, Medicensis, Contitutiones, secundem, abliquo, quarpropter, facultatetes, aedlficia, neglidendo, Ėcclesiaeve, as ervabuntur*, etc.).

The critical apparatus always registers the defects, corrections, and marginal inscriptions of each individual manuscript copy and its text. All differences suggesting alternative readings or variations providing evidence as to the likelihood of the existence of some other source material are annotated (in all

cases the divergent forms of personal names and numerals are noted). In each case the most reliable copy has normally been used as the basis of each edited text. In the case of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter the critical apparatus to the text *A* is made up of variations and errors taken from text *B*. In the case of the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter the main text is that of *ms*. Differences between the manuscript (*ms*) and both editions are marked off with the addition of *ed*. If there are differences between the editions they are indicated with *ed 1* and *ed 2*. The original parchment (*orig*) served as the basis for the publication of the confirmation of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter. This text is accompanied by variations from its contemporary copies (*a and b*) and from the editions prepared by Kurczewski (*K*) and Wojtyska (*W*).

Nevertheless, the principal reliance placed on the most reliable manuscript has not been applied to all situations. Therefore in cases in which alternative variants, suggested by secondary sources or publications, are undoubtedly better, they are included in the main text, with variants noted in the critical apparatus. Thus the text of this edition is ultimately based upon the eclectic principle – in an effort to reconstruct the hypothetical original text, insofar as this has been possible.

Notwithstanding a certain 'distance' towards the main source, it was decided to note the foliation or pagination of the most important manuscript – *A* in case of the Vilna chapter statutes and *ms* in the case of the Samogitian *Constitutiones*, otherwise their contents (reproduced here) would have lost their functionality.

The headings of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter have been numbered by the editor in square brackets in order to facilitate quoting. The headings of the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter are reproduced according to the manuscript (and contrary to the previous editions). The preface of the statutes of the Vilna Cathedral Chapter is divided into paragraphs; such a division in the cases of Ferreri's document and the *Constitutiones* of the Samogitian Cathedral Chapter is reviewed, either following the manuscript, or preferring the variant of the particular edition.

This edition does not signal 'custodians'. The specific ways in spelling *ae, oe, et* (*æ, œ, &*), as well as special diacritical signs (for instance, *â, à, û*) are not reproduced – except *ë* which is used in order to divide/distinguish (different) vowels (for example *coërcere*). Instead of *j* we have used *i* throughout. The spelling of geminates has been adjusted and letters *u* and *v* are rendered in accordance

with their pronunciation. A unified mode of spelling has been employed for words written together or separately, without indicating this in the text or critical apparatus (*inquantum, exnunc, quoad, etiamsi*). The variations in spelling have also been made uniform (for instance, *poena, auctoritas, heres, septentrio, exsisto, sollemnis, quandocumque, tamquam, tantumdem, ubicumque, ceterus, inclytus, quicumque, quattuor, litterae, lacrima, quidquam, supellex, dioecesis, astrictus, querela, nuntius*). Usual and self-evident abbreviations have been disclosed without marking them off. Square brackets have been employed in the more complicated cases. Interventions of the editor are noted in a similar way. Unclear or doubtful places in the text are noted by a question mark in square brackets, and errors are signalled by an exclamatory mark in square brackets. Capital and small letters at the beginning of words have been reproduced more or less according to modern usage, except some titles, ecclesiastical offices or institutions, and more important terms (for example, *Reverendissimus, Venerabilis, Dominus, Episcopus, Capitulum, Notarius, Procurator, Statuta, Constitutiones, Missa, Vesperae*) which are capitalized (that is, in a way more or less resembling the Vilnius manuscript).[19] The appearance of words (or their parts) written in maiuscula letters is preserved.

[19] Nb. The Chapter as an institution (*Capitulum*) is distinguished from its sessions (*capitulum generale / particulare*).

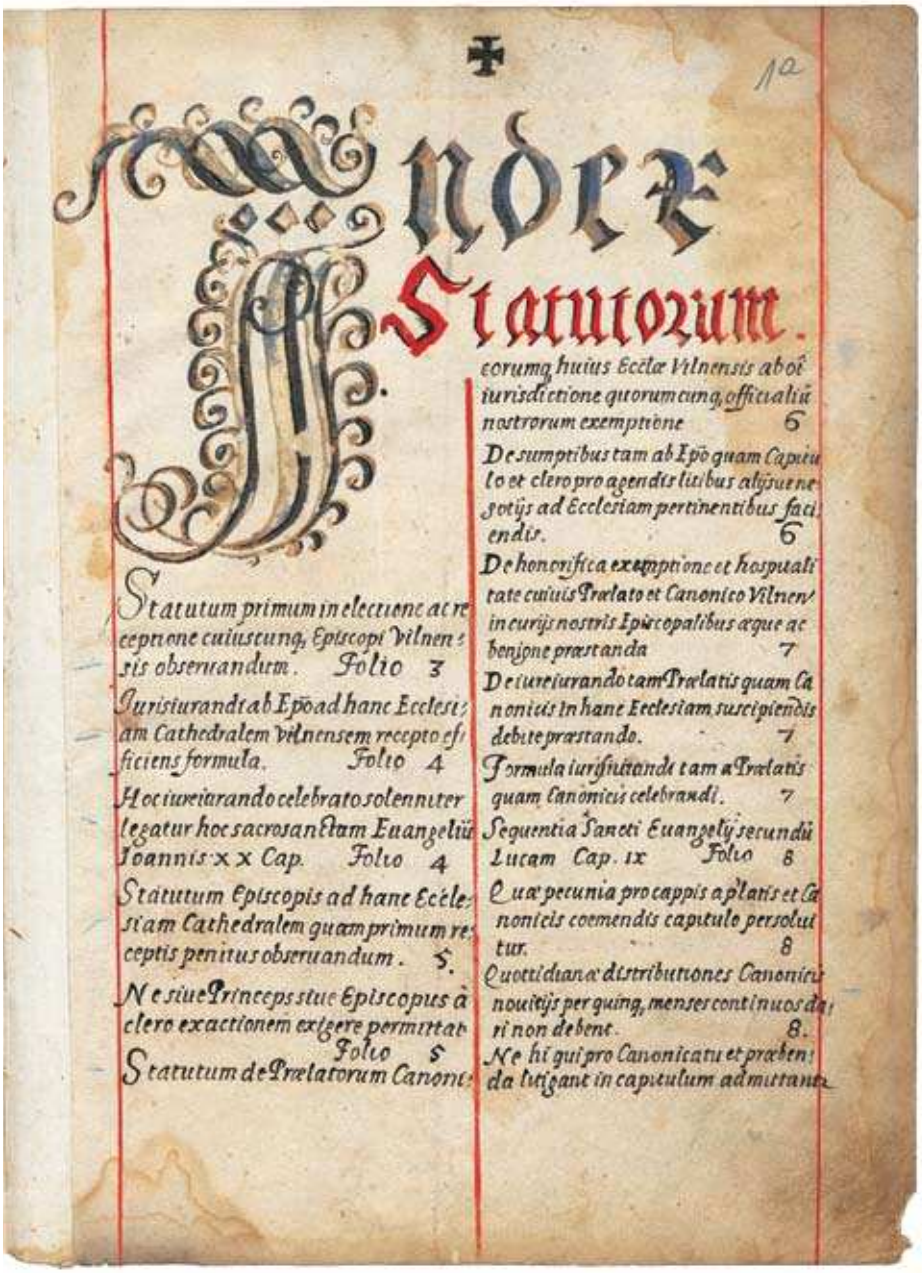

Index Statutorum.

Statutum primum in electione ac re
ceptione cuiuscunq, Episcopi Vilnen
sis obseruandum. Folio 3

Iurisiurandi ab Epō ad hanc Eccles
am Cathedralem Vilnensem recepto ef
ficiens formula. Folio 4

Hoc iureiurando celebrato solenniter
legatur hoc sacrosanctum Euangeliū
Ioannis xx Cap. Folio 4

Statutum Episcopis ad hanc Eccle
siam Cathedralem quam primum re
ceptis penitus obseruandum. 5.

Ne siue Princeps siue Episcopus à
clero exactionem extgere permittat
Folio 5

Statutum de Prælatorum Canone
corumq huius Eccle Vilnensis abo
iurisdictione quorumcunq officialiū
nostrorum exemptione 6

De sumptibus tam ab Epō quam Capitu
lo et clero pro agendis litibus alijsue ne
gotijs ad Ecclesiam pertinentibus faci
endis. 6

De honorifica exemptione et hospitali
tate cuiuis Prælato et Canonico Vilnen
in curijs nostris Episcopalibus æque ac
benjone præstanda 7

De iureiurando tam Prælatis quam Ca
nonicis in hanc Ecclesiam suscipiendis
debite præstando. 7

Formula iurisiurandi tam a Prælatis
quam Canonicis celebrandi. 7

Sequentia Sancti Euangelij secundū
Lucam Cap. ix Folio 8

Quæ pecunia pro cappis a plānis et Ca
nonicis coemendis capitulo persolui
tur. 8

Quotidianæ distributiones Canonicis
nouitijs per quinq, menses continuos da
ri non debent. 8.

Ne hi qui pro Canonicatu et præben
da litigant in capitulum admittant

1. Vilniaus kapitulos statutų Vilniaus rankraščio turinys
1. The table of contents of the statutes of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript

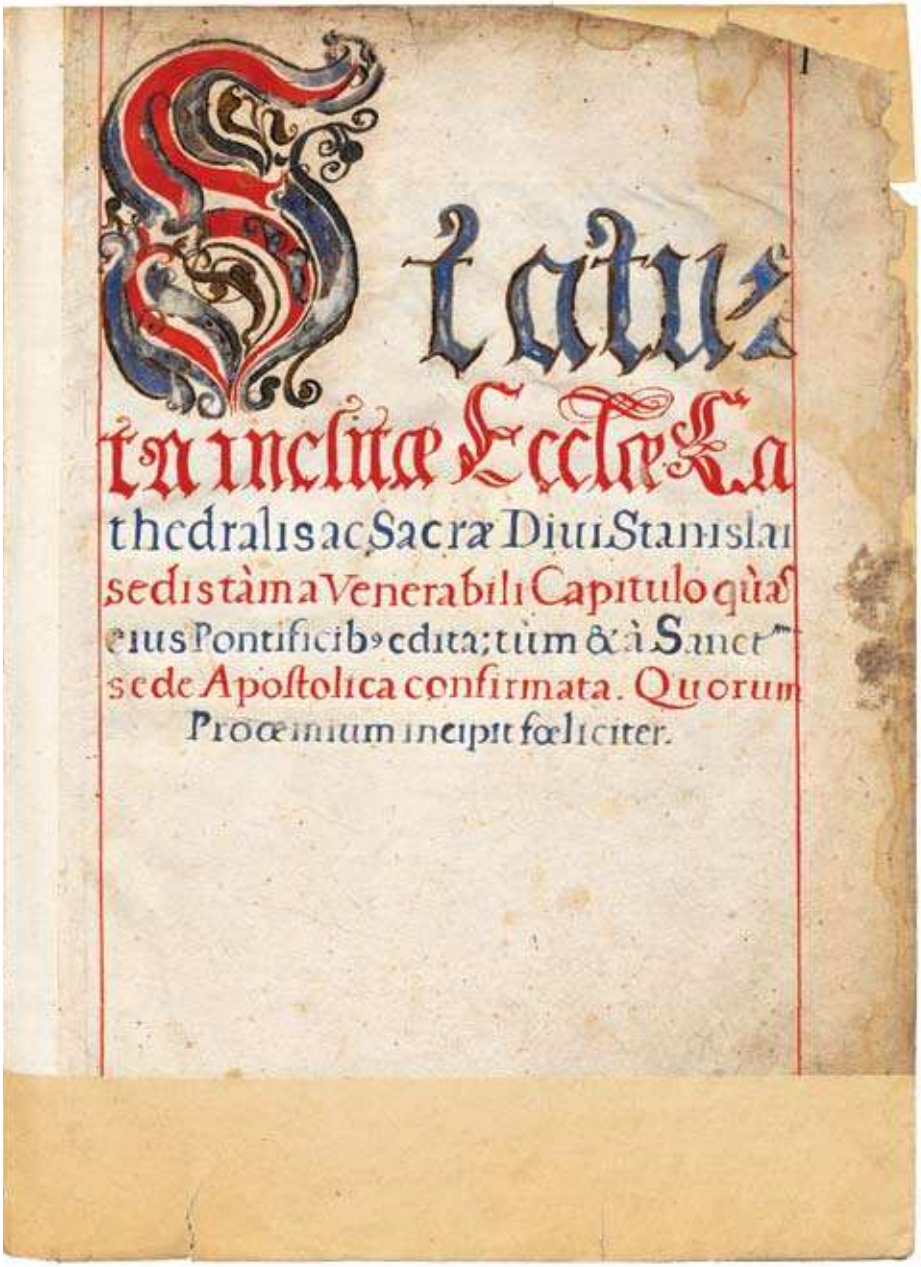

2. Vilniaus kapitulos statutų antraštė Vilniaus rankraštyje
2. The title page of the statutes of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript

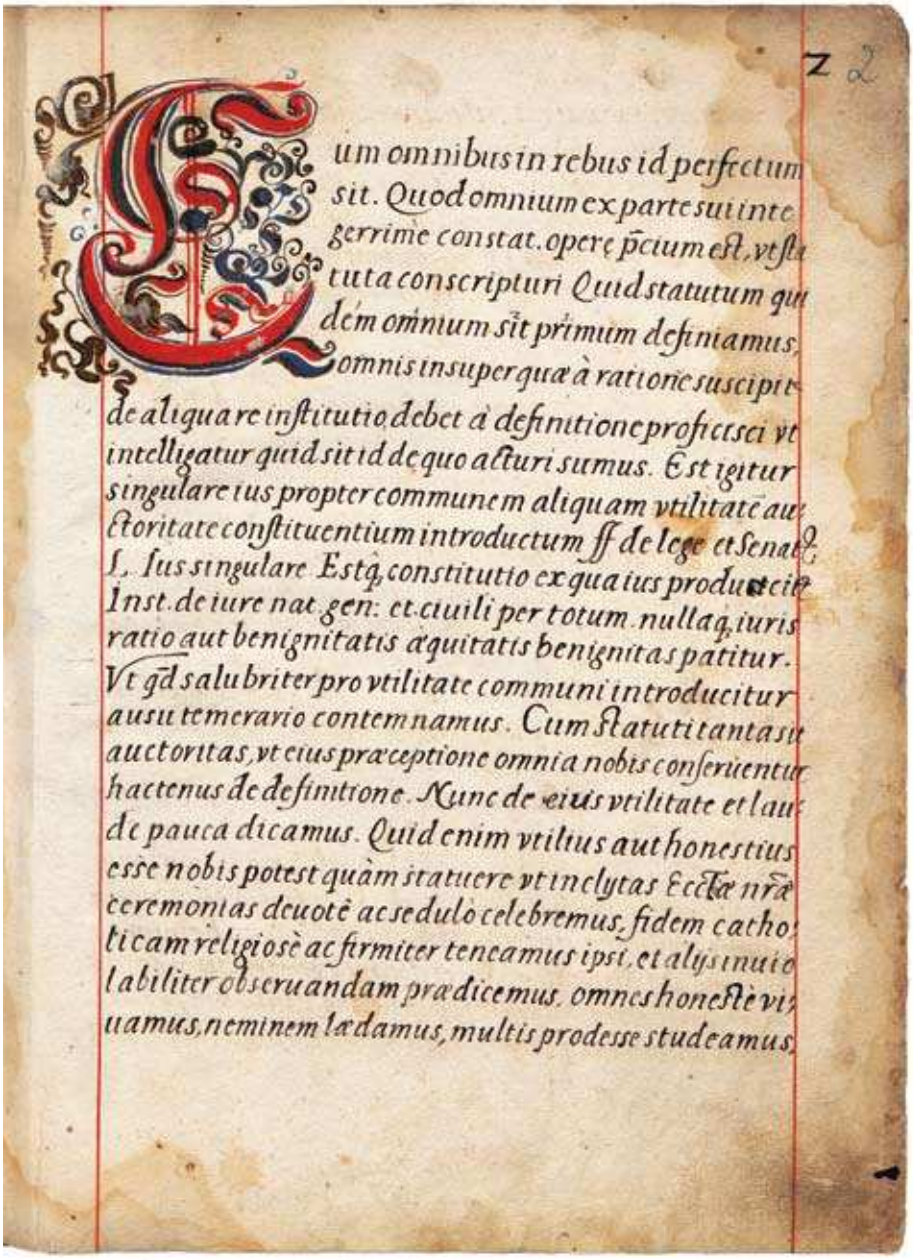

3. Vilniaus kapitulos statutų pratarmės pradžia Vilniaus rankraštyje
3. The beginning of the preamble of the statutes of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript

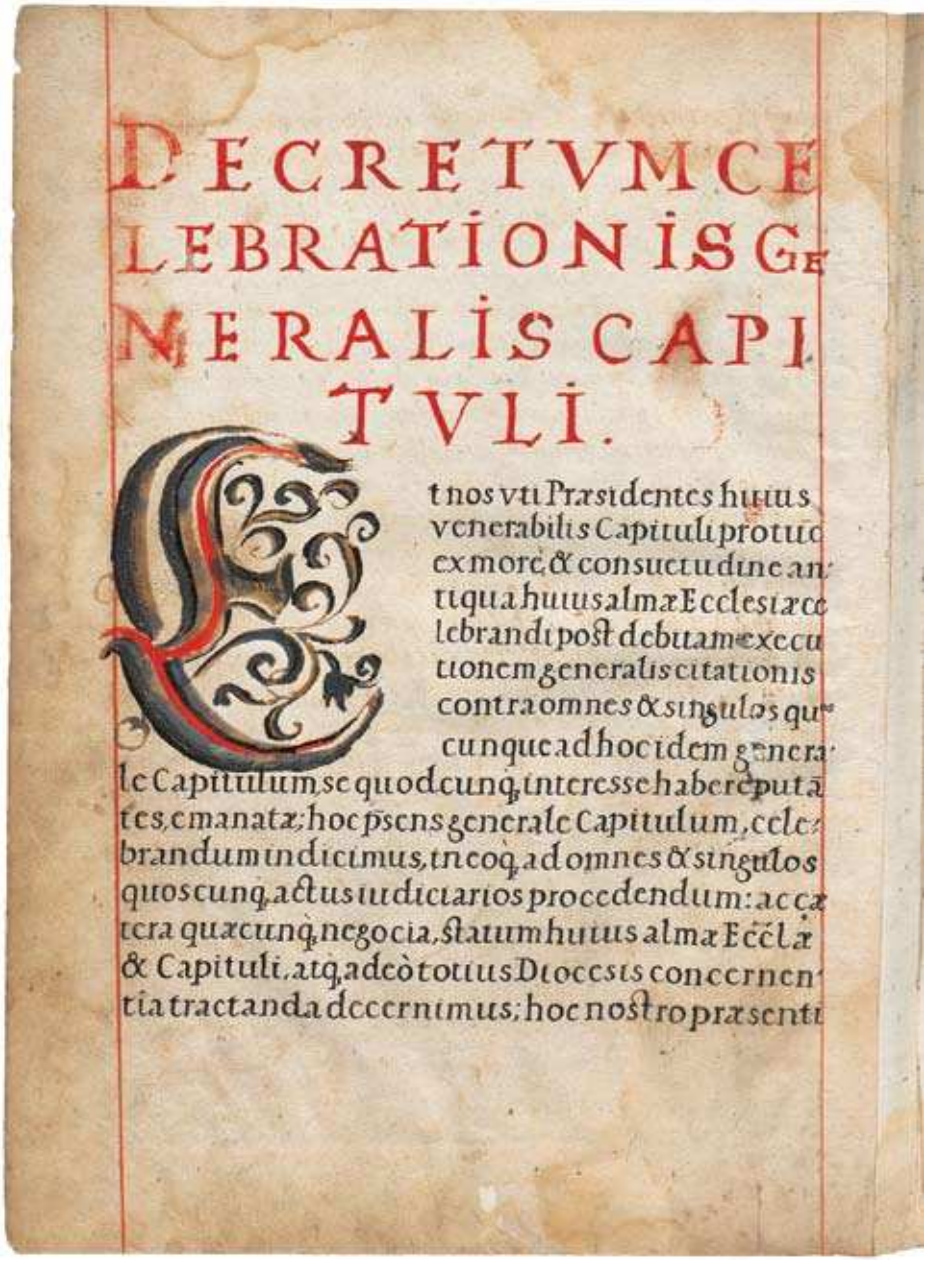
DECRETVM CE
LEBRATIONIS GE
NERALIS CAPI
TVLI.

Et nos vti Præsidentes huius
venerabilis Capituli protuc
ex more & consuetudine an
tiqua huius almæ Ecclesiæ ce
lebrandi post debitam execu
tionem generalis citationis
contra omnes & singulos qu
cunque ad hoc idem gene
le Capitulum se quod cunq; interesse habere putā
tes, emanatæ; hoc præsens generale Capitulum, cele
brandum indicimus, in eoq; ad omnes & singulos
quos cunq; actus iudiciarios procedendum: ac cæ
tera quæcunq; negocia, statum huius almæ Eccl æ
& Capituli, atq; adeò totius Diœcesis concernen
tia tractanda decernimus; hoc nostro præsenti

4. Vilniaus kapitulos sesijos atidarymo dekretas Vilniaus rankraštyje
4. The decree opening the session of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript

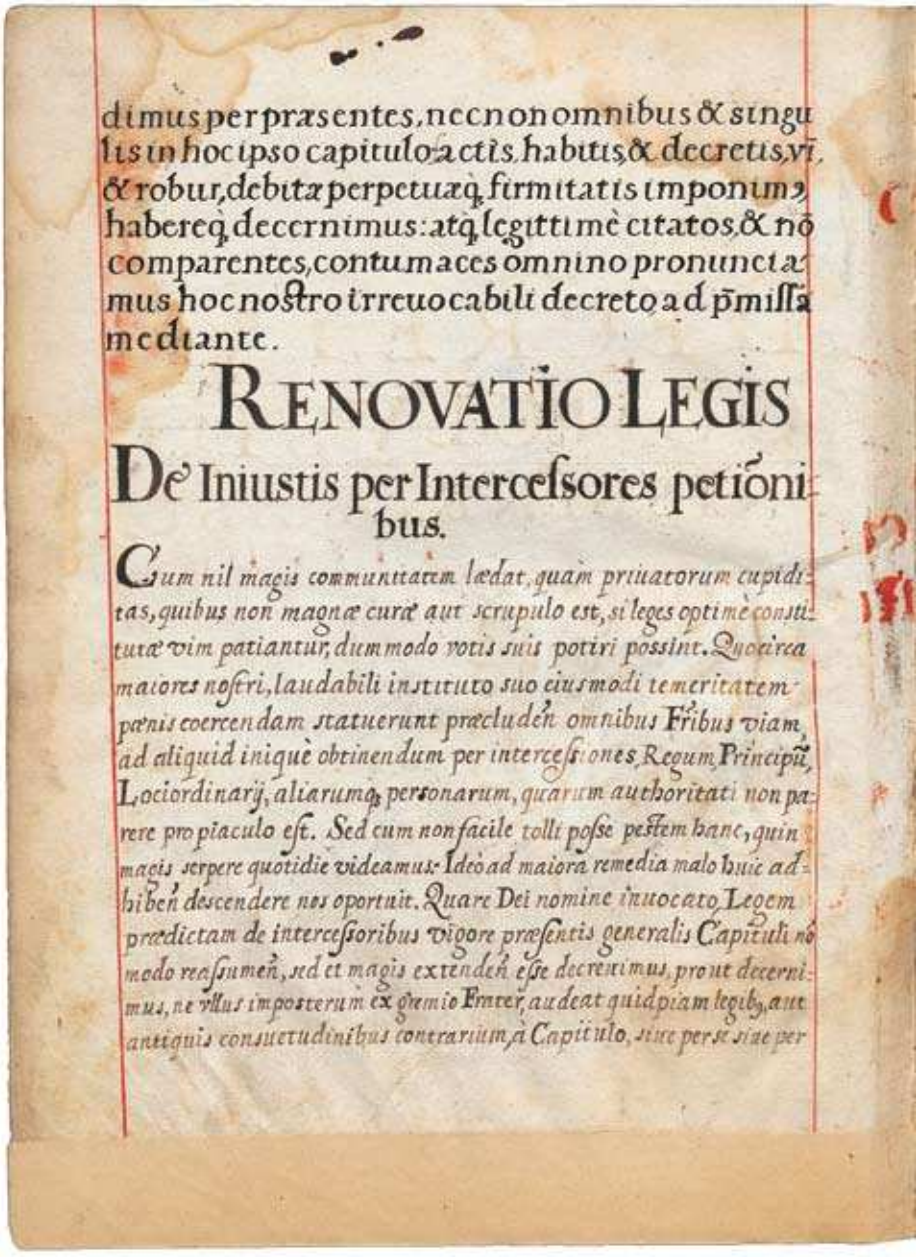

dimus per præsentes, necnon omnibus & singu
lis in hoc ipso capitulo actis, habitis, & decretis, vi,
& robur, debita perpetuæq; firmitatis imponim⁹,
habereq; decernimus: atq; legittimè citatos, & nō
comparentes, contumaces omnino pronunciā
mus hoc nostro irreuocabili decreto, ad p̄missa
mediante.

RENOVATIO LEGIS

De Iniustis per Intercessores petiōnibus.

Cum nil magis communitatem lædat, quam priuatorum cupiditas, quibus non magnæ curæ aut scrupulo est, si leges optimè constitutæ vim patiantur, dummodo votis suis potiri possint. Quocirca maiores nostri, laudabili instituto suo eiusmodi temeritatem pœnis coercendam statuerunt præcludēn omnibus Fribus viam, ad aliquid iniquè obtinendum per intercessiones Regum, Principū, Lociordinarij, aliarum⁹ personarum, quarum authoritati non parere propiaculo est. Sed cum non facile tolli posse pestem hanc, quin magis serpere quotidie videamus: Ideò ad maiora remedia malo huic adhibēn descendere nos oportuit. Quare Dei nomine inuocato, Legem prædictam de intercessoribus vigore præsentis generalis Capituli nō modo reassumēn, sed et magis extendēn esse decreuimus, prout decernimus, ne vllus imposterum ex gremio Ecclesiæ audeat quidpiam legibus aut antiquis consuetudinibus contrarium, à Capitulo, siue per se siue per

5. Vilniaus kapitulos statutų Vilniaus rankraščio prierašai: sesijos uždarymo dekreto pabaiga ir dekreto dėl neteisėto užtarimo atnaujinimas

5. Additions to the statutes of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript: the end of the decree suspending the session and the renewal of the decree about unjust intercessions

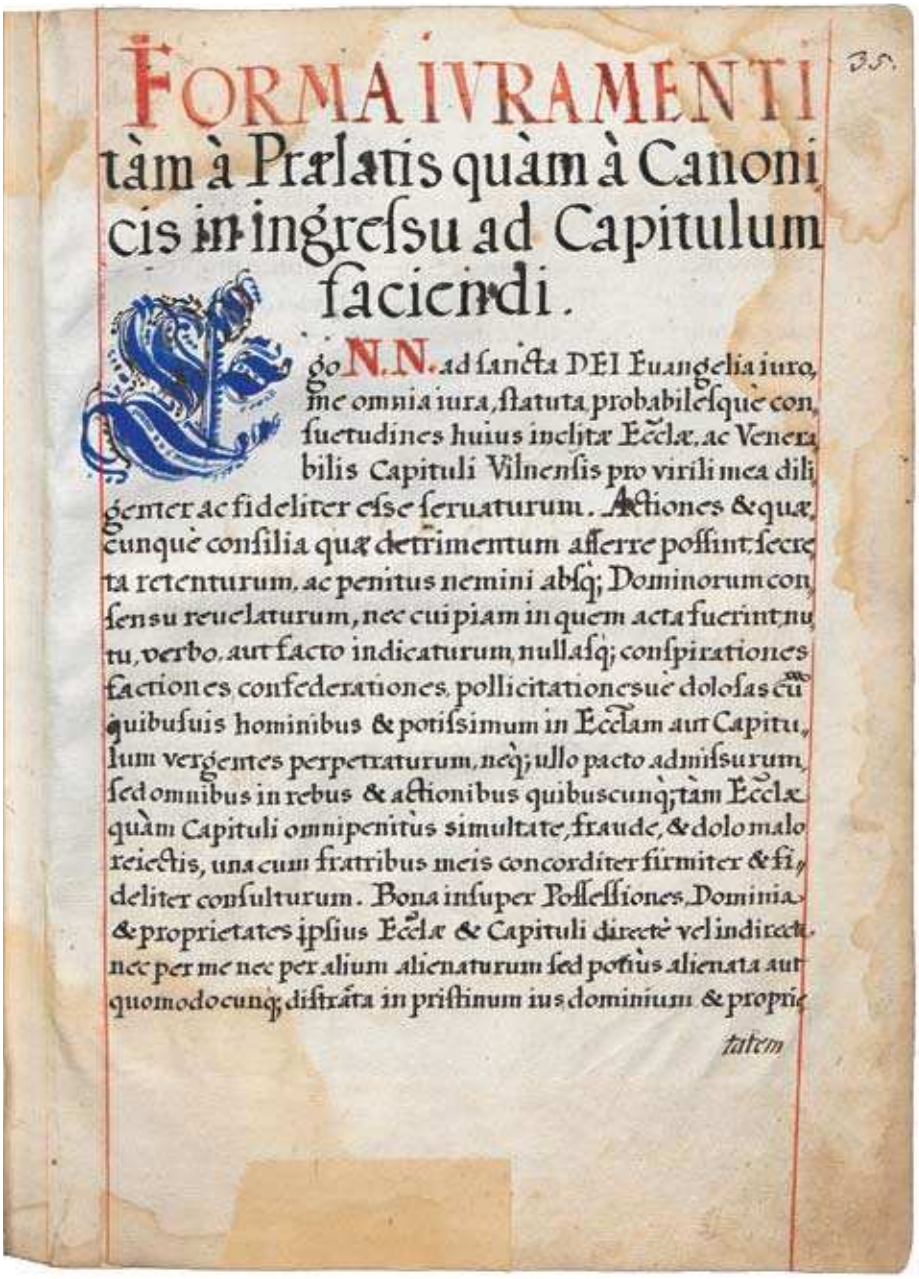

FORMA IVRAMENTI
tàm à Prælatis quàm à Canonicis in ingreſsu ad Capitulum faciendi.

Ego N.N. ad ſancta DEI Euangelia iuro, me omnia iura, ſtatuta, probabileſquè conſuetudines huius inclitæ Eccl̃æ, ac Venerabilis Capituli Vilnenſis pro viribi mea diligenter ac fideliter eſse ſeruaturum. Actiones & quæcunquè conſilia quæ detrimentum afferre poſſint ſecreta retenturum, ac penitus nemini abſq; Dominorum conſensu reuelaturum, nec cuipiam in quem acta fuerint nutu, verbo, aut facto indicaturum, nullaſq; conſpirationes factiones, confederationes, pollicitationesue doloſas cũ quibuſuis hominibus & potiſsimum in Eccl̃am aut Capitulum vergentes perpetraturum, neq; ullo pacto admiſsurum, ſed omnibus in rebus & actionibus quibuscunq; tàm Eccl̃æ quàm Capituli omnipenitus ſimultate, fraude, & dolo malo reiectis, una cum fratribus meis concorditer firmiter & fideliter conſulturum. Bona inſuper Poſſeſſiones, Dominia & proprietates ipſius Eccl̃æ & Capituli directè vel indirectè nec per me nec per alium alienaturum ſed potiùs alienata aut quomodocunq; diſtrãcta in priſtinum ius dominium & proprietatem

6. Vilniaus kapitulos prelato / kanauninko priesaikos tekstas Vilniaus rankraštyje
6. The formula of the oath taken by a prelate or canon of Vilna in the Vilnius manuscript

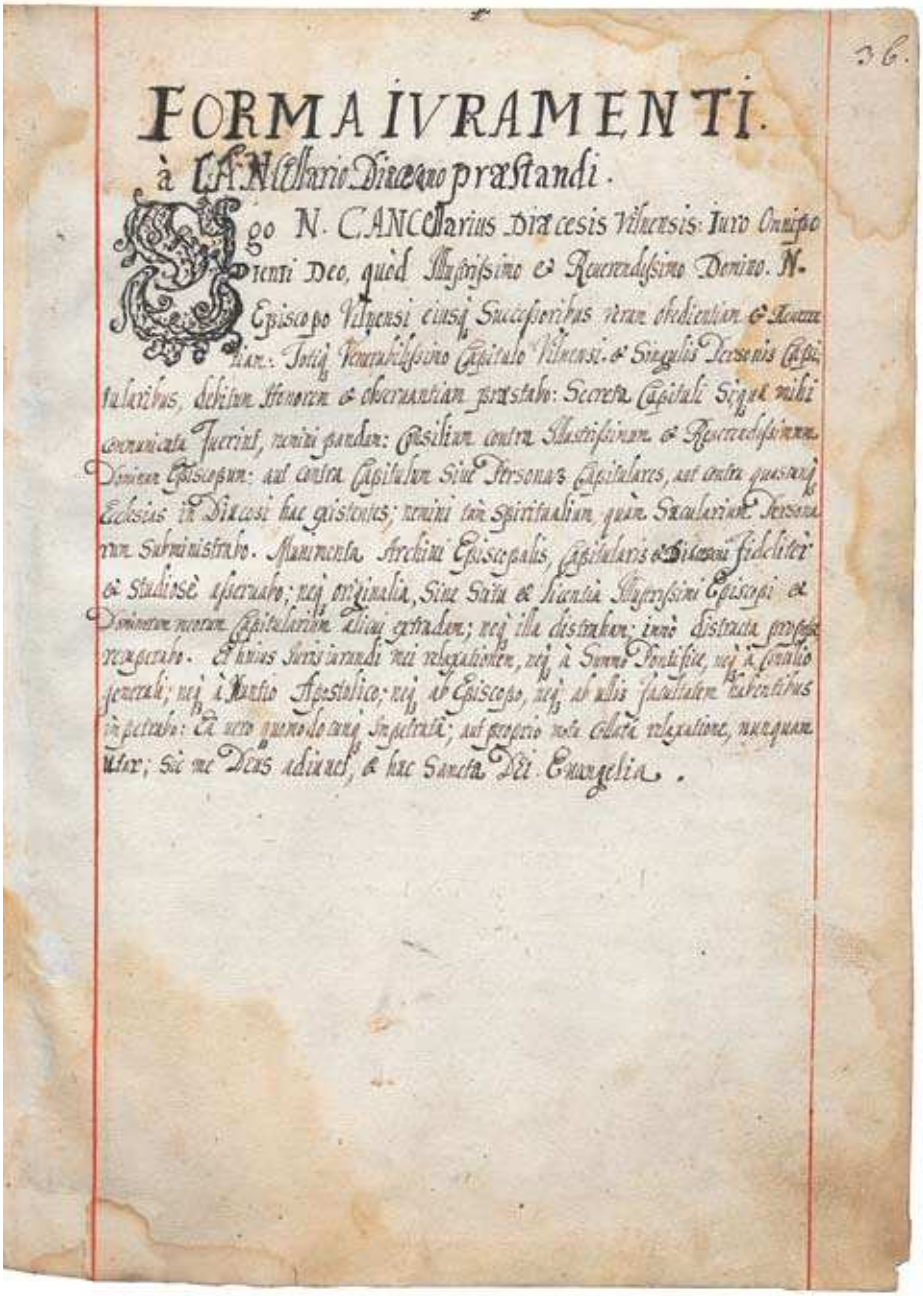

FORMA IVRAMENTI.

à CANCellario Diœcesano præstandi.

Ego N. CANCellarius Diœcesis Vilnensis: Iuro Omnipotenti Deo, quòd Illustrissimo & Reverendissimo Domino. N. Episcopo Vilnensi eiusq Successoribus veram obedientiam & Reverentiam: Totiq Venerabilissimo Capitulo Vilnensi. & Singulis Personis Capitularibus, debitum Honorem & observantiam præstabo: Secreta Capituli Siquæ mihi communicata fuerint, nemini pandam: Consilium contra Illustrissimum & Reverendissimum Dominum Episcopum: aut contra Capitulum Sive Personas Capitulares, aut contra quascunq Ecclesias in Diœcesi hac existentes; nemini tàm spiritualium quàm Sæcularium Personarum Subministrabo. Munimenta Archivi Episcopalis, Capitularis & Diœcesani fideliter & studiosè asservabo; neq originalia, Sine Scitu & licentia Illustrissimi Episcopi & Dominorum meorum Capitularium alicui extradam; neq illa distraham; innò distracta propria recuperabo. Et huius Iuris iurandi mei relaxationem, neq à Summo Pontifice, neq à Concilio generali; neq à Nuntio Apostolico; neq ab Episcopo, neq ab ullis facultatem habentibus impetrabo: Ea vero quomodocunq impetrata; aut proprio motu collata relaxatione, nunquam utar; Sic me Deus adiuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.

7. Vilniaus vyskupijos kanclerio priesaikos tekstas Vilniaus rankraštyje
7. The formula of the oath taken by the chancellor of the diocese of Vilna in the Vilnius manuscript

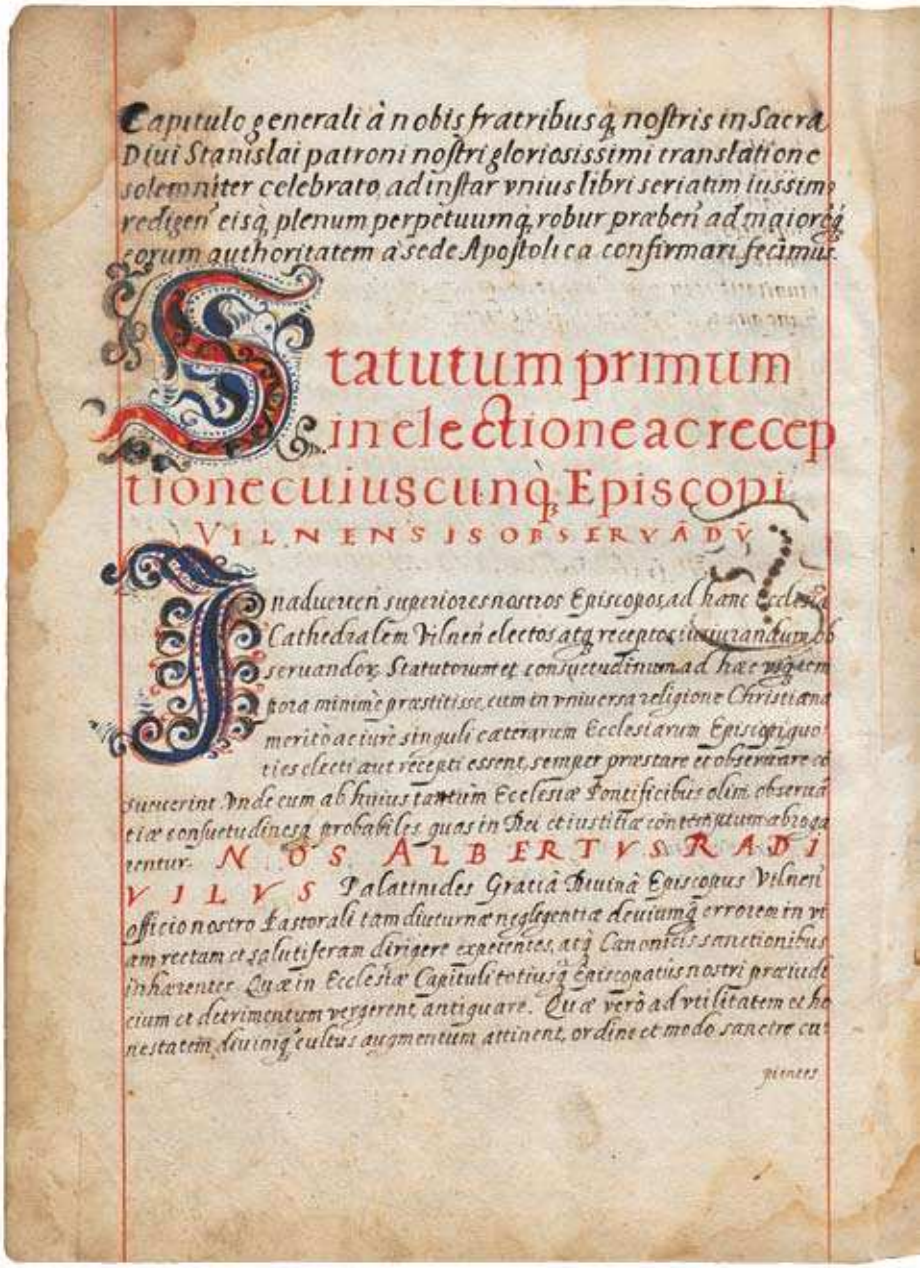

Capitulo generali à nobis fratribusq; nostris in Sacra Diui Stanislai patroni nostri gloriosissimi translatione solemniter celebrato, ad instar vnius libri seriatim iussimus redigen' eisq; plenum perpetuumq; robur præben' ad maiorq; eorum authoritatem à sede Apostolica confirmari fecimus.

Statutum primum in electione ac receptione cuiuscunq; Episcopi VILNENSIS OBSERVĀDV

Inaduerten' superiores nostros Episcopos ad hanc Ecclesiæ Cathedralem Vilnen' electos atq; receptos iuriurandum obseruandor. Statutorum et consuetudinum ad hæc vsq; tempora minimè præstitisse, cum in vniuersa religione Christiana meritò ac iure singuli cæterarum Ecclesiarum Episcopi quoties electi aut recepti essent, semper præstare et obseruare consueuerint. Vnde cum ab huius tantum Ecclesiæ Pontificibus olim obseruātiæ consuetudinesq; probabiles, quas in Dei et iustitiæ contemptum abrogarentur. NOS ALBERTVS RADIVILVS Palatinides Gratiâ Diuinâ Episcopus Vilnen' officio nostro Pastorali tam diuturnæ neglegentiæ deuiumq; errorem in viam rectam et salutiferam dirigere expetentes, atq; Canonicis sanctionibus inhærentes. Quæ in Ecclesiæ Capituli totiusq; Episcopatus nostri præiudicium et detrimentum vergerent, antiquare. Quæ verò ad vtilitatem et honestatem diuinique cultus augmentum attinent, ordine et modo sanctre cu-

pientes

8. Vilniaus kapitulos pirmojo statuto antraštė ir pradžia Vilniaus rankraštyje
8. The title and the beginning of the first statute of the chapter of Vilna in the Vilnius manuscript

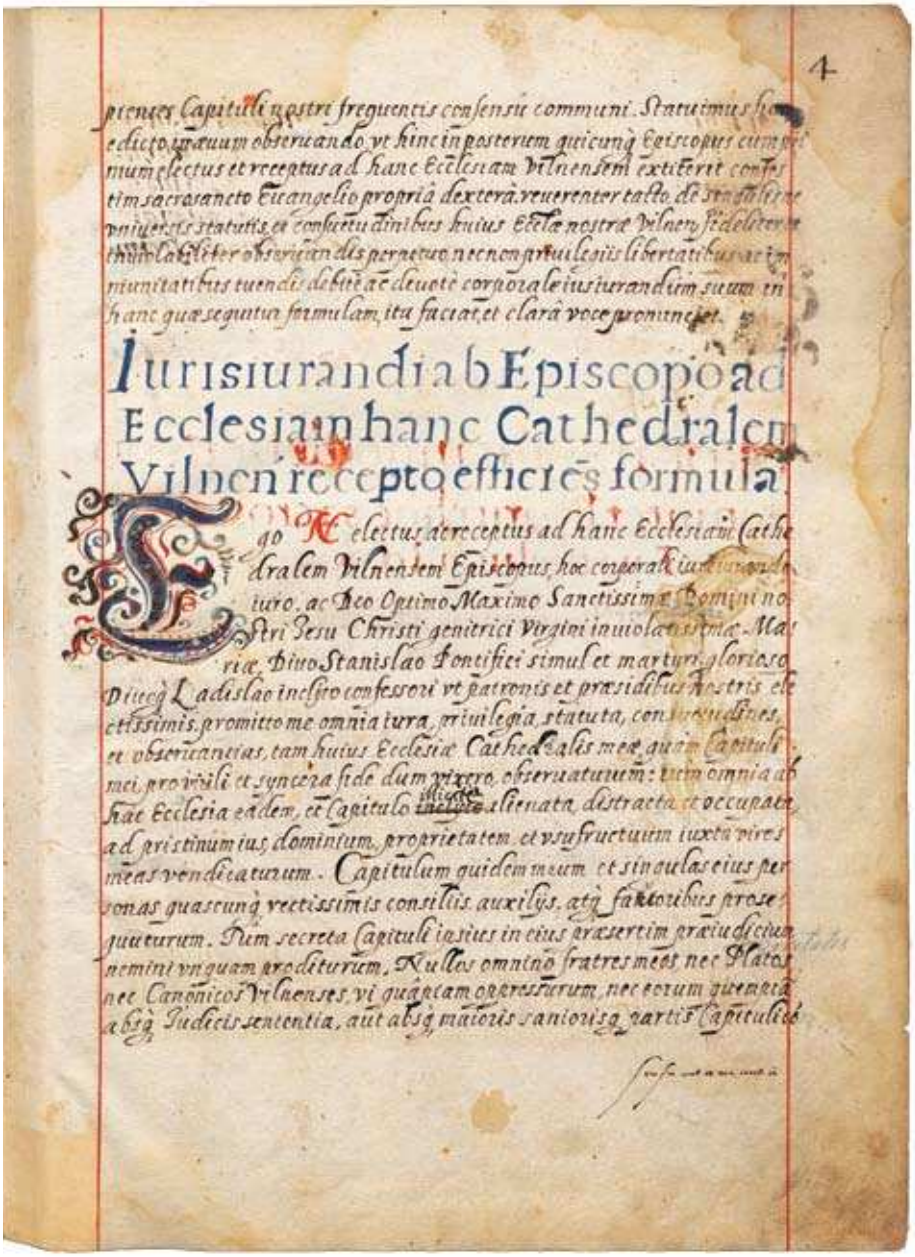

9. Vilniaus vyskupo priesaikos teksto antraštė ir pradžia Vilniaus rankraštyje
9. The title and the beginning of the formula of the oath taken by the bishop of Vilna in the Vilnius manuscript

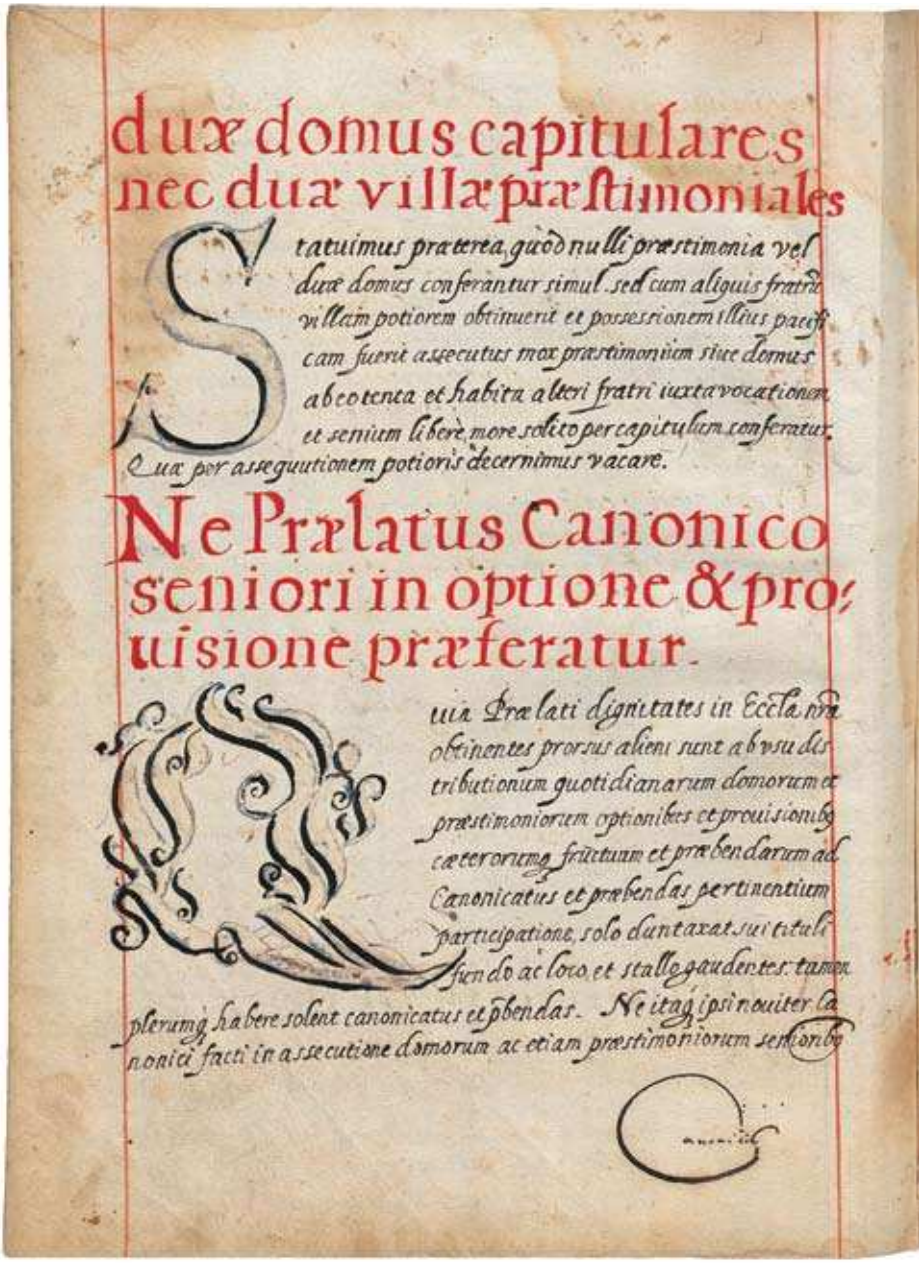

10. Neužbaigti inicialai Vilniaus rankraštyje
10. Unfinished initial capitals in the Vilnius manuscript

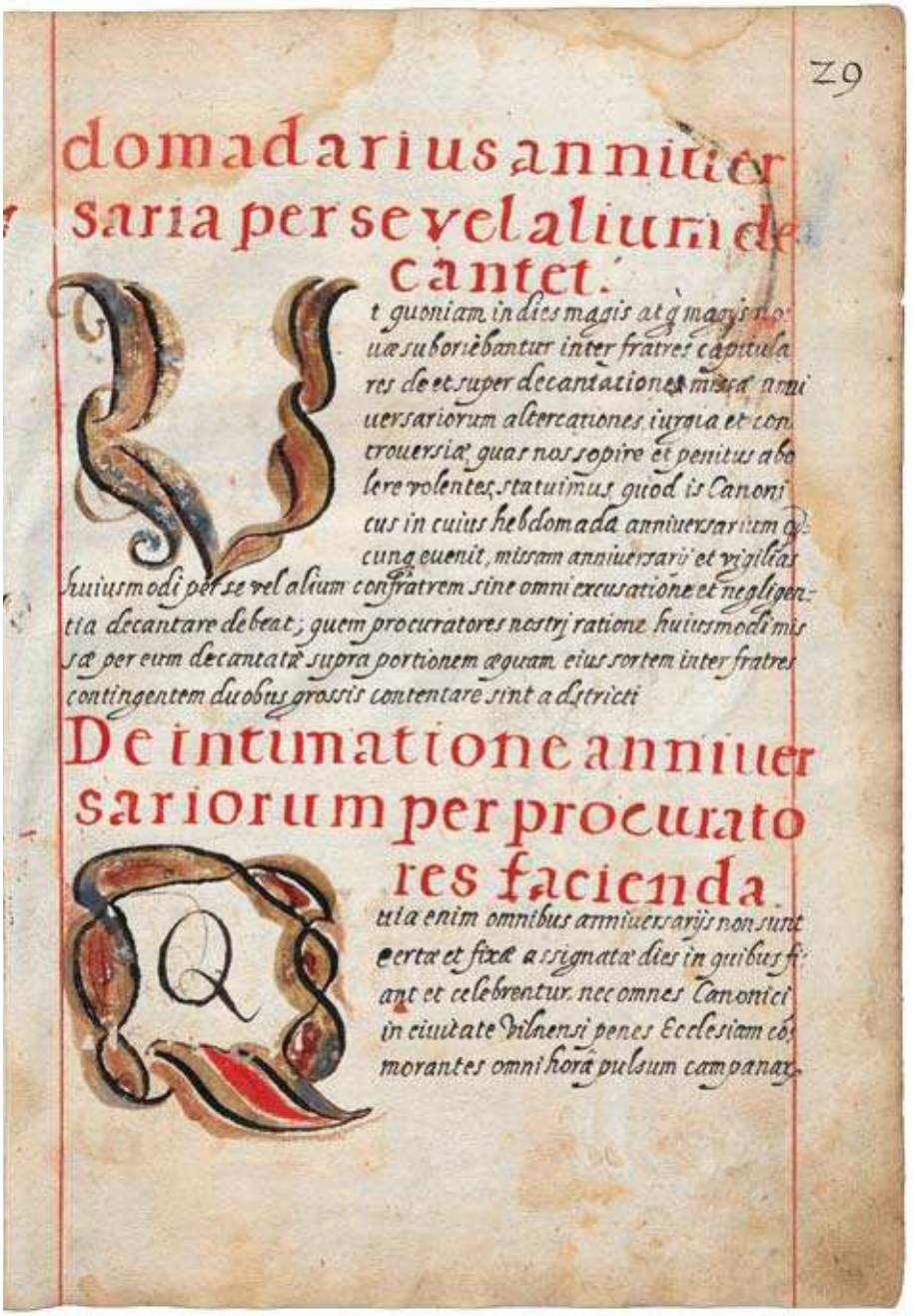

11. Neužbaigti inicialai Vilniaus rankraštyje
11. Unfinished initial capitals in the Vilnius manuscript

12. Vilniaus rankraščio inicialų pavyzdžiai
12. Examples of initial capitals in the Vilnius manuscript

13. Vilniaus rankraščio inicialų pavyzdžiai
13. Examples of initial capitals in the Vilnius manuscript

14. Vilniaus rankraščio inicialų pavyzdžiai
14. Examples of initial capitals in the Vilnius manuscript

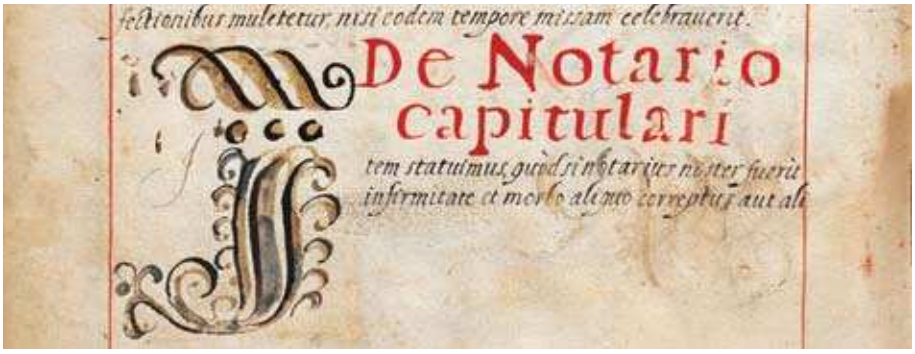

15. Vilniaus rankraščio inicialų pavyzdžiai
15. Examples of initial capitals in the Vilnius manuscript

16. Vilniaus rankraščio inicialų pavyzdžiai
16. Examples of initial capitals in the Vilnius manuscript

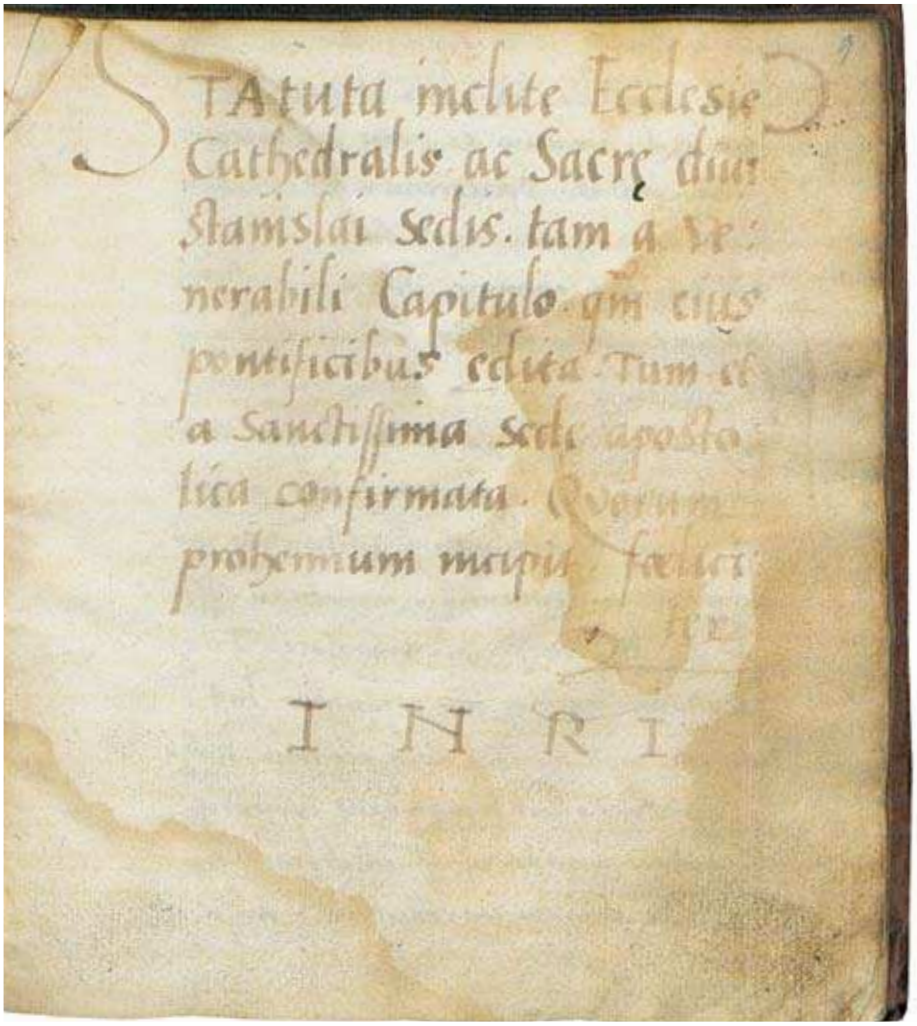

17. Vilniaus kapitulos statutų antraštė Krokuvos rankraštyje
17. The title page of the statutes of the chapter of Vilna in the Kraków manuscript

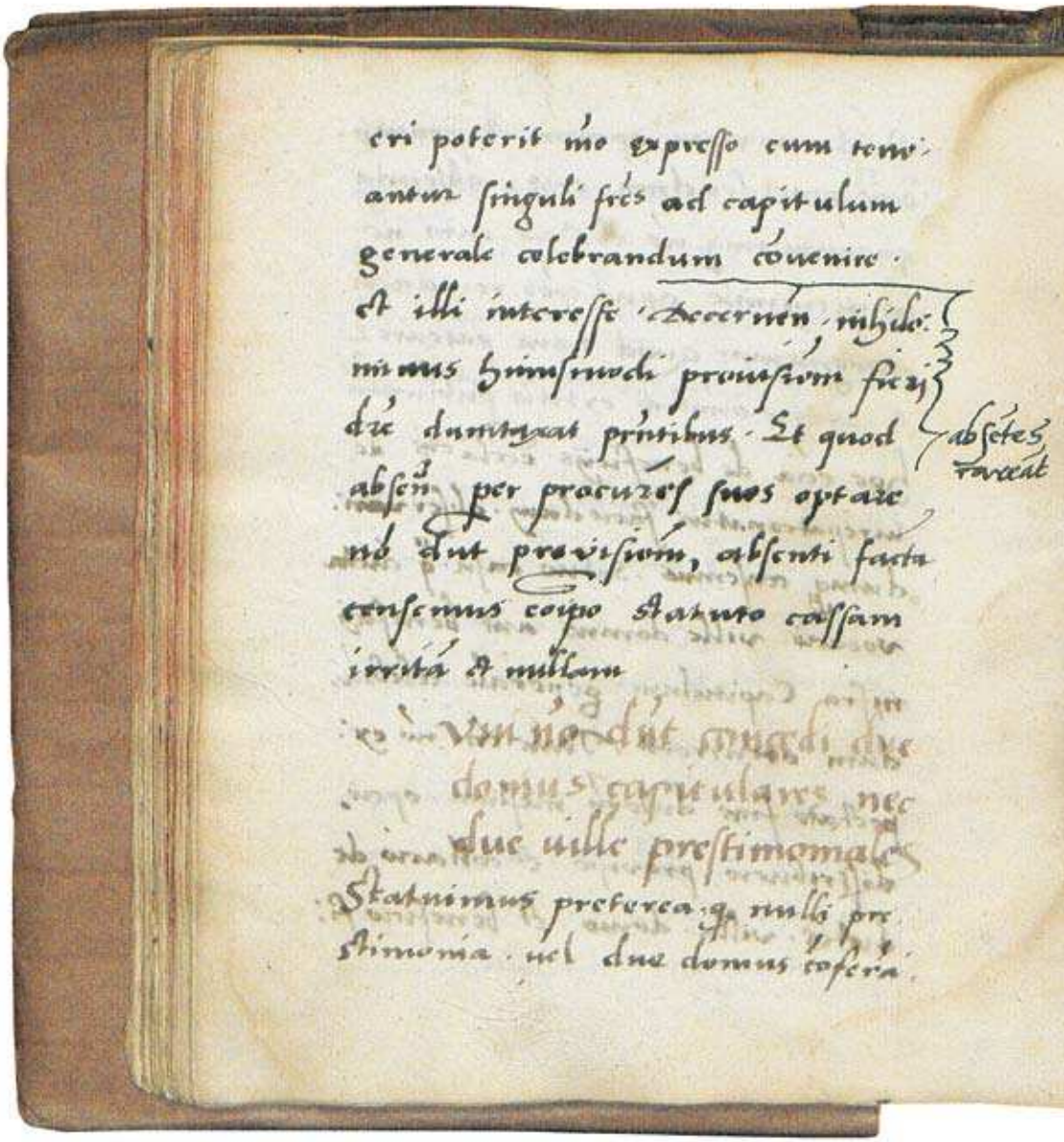

18. Vilniaus kapitulos statutų Krokuvos rankraščio tekstas su skaitymo ženklais
18. The text of the statutes of the chapter of Vilna and marginalia in the Kraków manuscript

tur simul. Sed cum aliquis fratrum
villam poriorem obtinuerit. et posse-
ssionem illius pacifica fuerit assequtus
mox prestimonium siue domus ab eo
tenta. et habita alteri fratri iuxta vo:
cacionem. et seniorum more solito per ca:
pitulum conferatur: quo per assequi
onem porioris decernimus vacare
Ne prelatus canonicus se
mori in opcionem et pro
visionem preferatur
Quia prelati dignitates in ecclesia
nostra obtinentes prorsus alieni sunt
ab usu distribucionum quottidianorum
demorum. et prestimoniorum. opcionibus

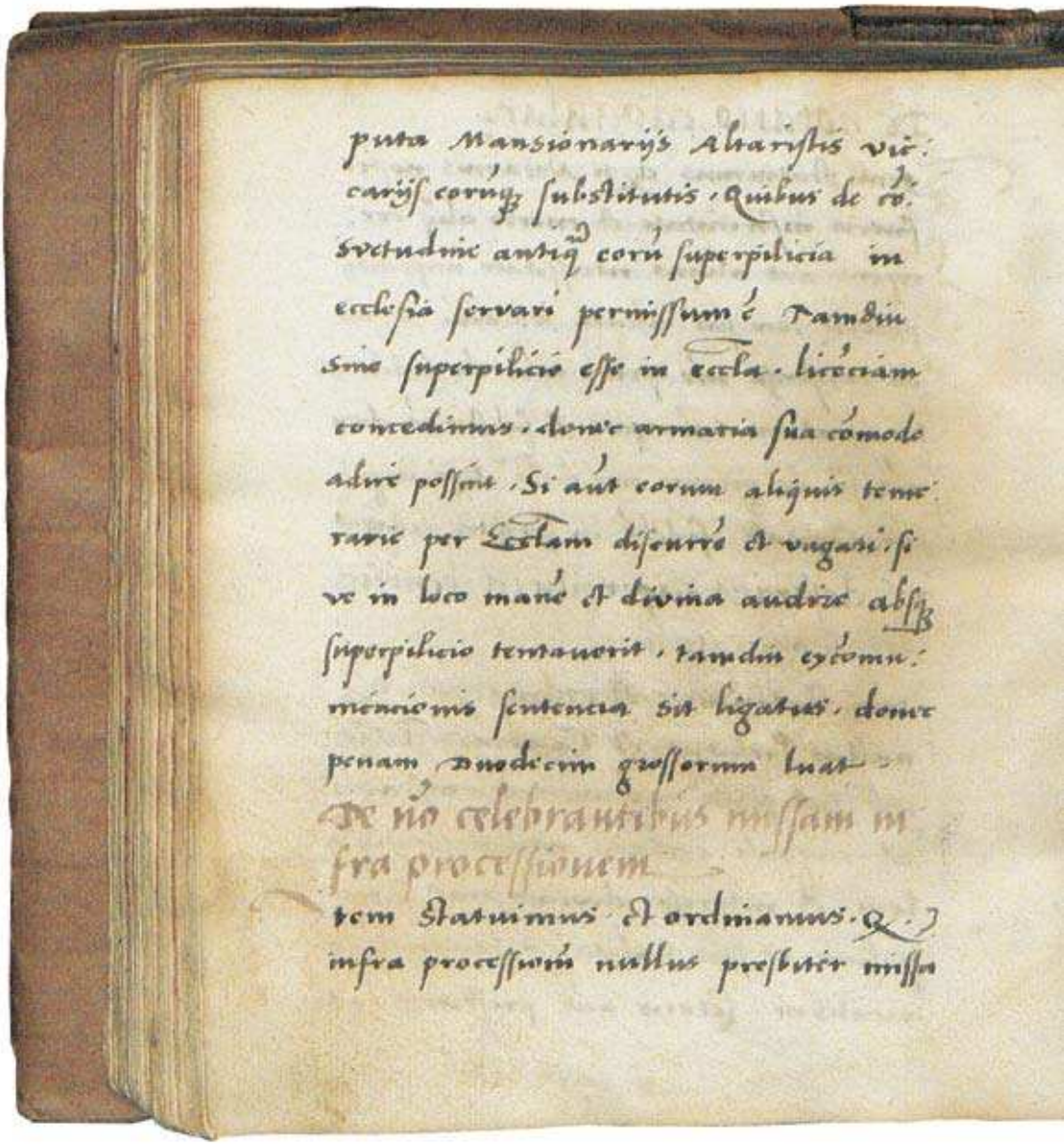

19. Vilniaus kapitulos statutų Krokuvos rankraščio pabaiga
19. The end of the statutes of the chapter of Vilna in the Kraków manuscript

celebrare audeat. sub pena excomu-
nicacionis. Quam incurrat ipso facto et
duodecim gr̃ luat. In manibusq; pro-
curis nri eos reponere teneatur

De sacrilegio

Item statuimus q; nullus presbiter au-
deat sub pena sacrilegii aliquam rem
Ecclesiam, ut puta ceram. aurum. argen-
tum. stannum. candelas, ornatus. et li-
bros tam de sacristia. et capella regia. q3
eciam per totam ecclam. sine nra aut
procuratorum nrorum. et eorum quorum inter
est licencia. et mandato contrectare

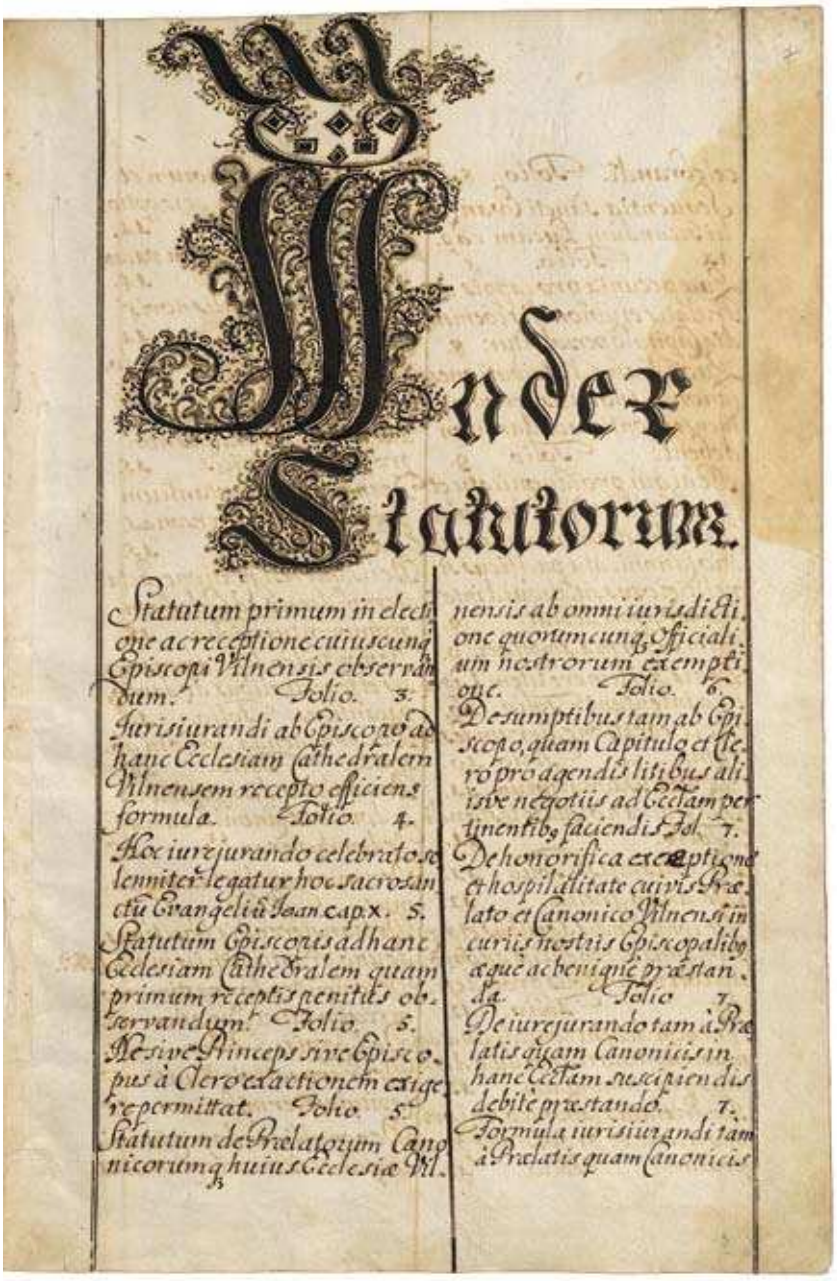

Index
Statutorum.

Statutum primum in electione ac receptione cuiuscunq; Episcopi Vilnensis observandum. Folio. 3.
Iurisiurandi ab Episcopo ad hanc Ecclesiam Cathedralem Vilnensem recepto efficiens formula. Folio. 4.
Hoc iurejurando celebrato solenniter legatur hoc sacrosanctū Euangeliū Ioan. cap. x. 5.
Statutum Episcopis ad hanc Ecclesiam Cathedralem quam primum receptis penitus observandum. Folio. 5.
Ne sive Princeps sive Episcopus à Clero exactionem exigere permittat. Folio. 5.
Statutum de Prelatorum Canonicorumq; huius Ecclesiæ Vilnensis ab omni iurisdictione quorumcunq; Officialium nostrorum exemptione. Folio. 6.
De sumptibus tam ab Episcopo, quam Capitulo et Clero pro agendis litibus aliisve negotiis ad Ecclam pertinentibus faciendis. Fol. 7.
De honorifica exceptione et hospitalitate cuivis Prælato et Canonico Vilnensi in curiis nostris Episcopalibus atque ac beneficiis præstanda. Folio. 7.
De iurejurando tam à Prælatis quam Canonicis in hanc Ecclam suscipiendis debite præstando. 7.
Formula iurisiurandi tam à Prælatis quam Canonicis

20. Vilniaus kapitulos statutų turinys XVII–XVIII a. sąvartos kopijoje (LMAVB RS, f. 43–27513)
20. The table of contents of the statutes of the chapter of Vilna in an exact copy from the turn of the seventeenth and eighteenth century (Wróblewski Library, F43–27513)

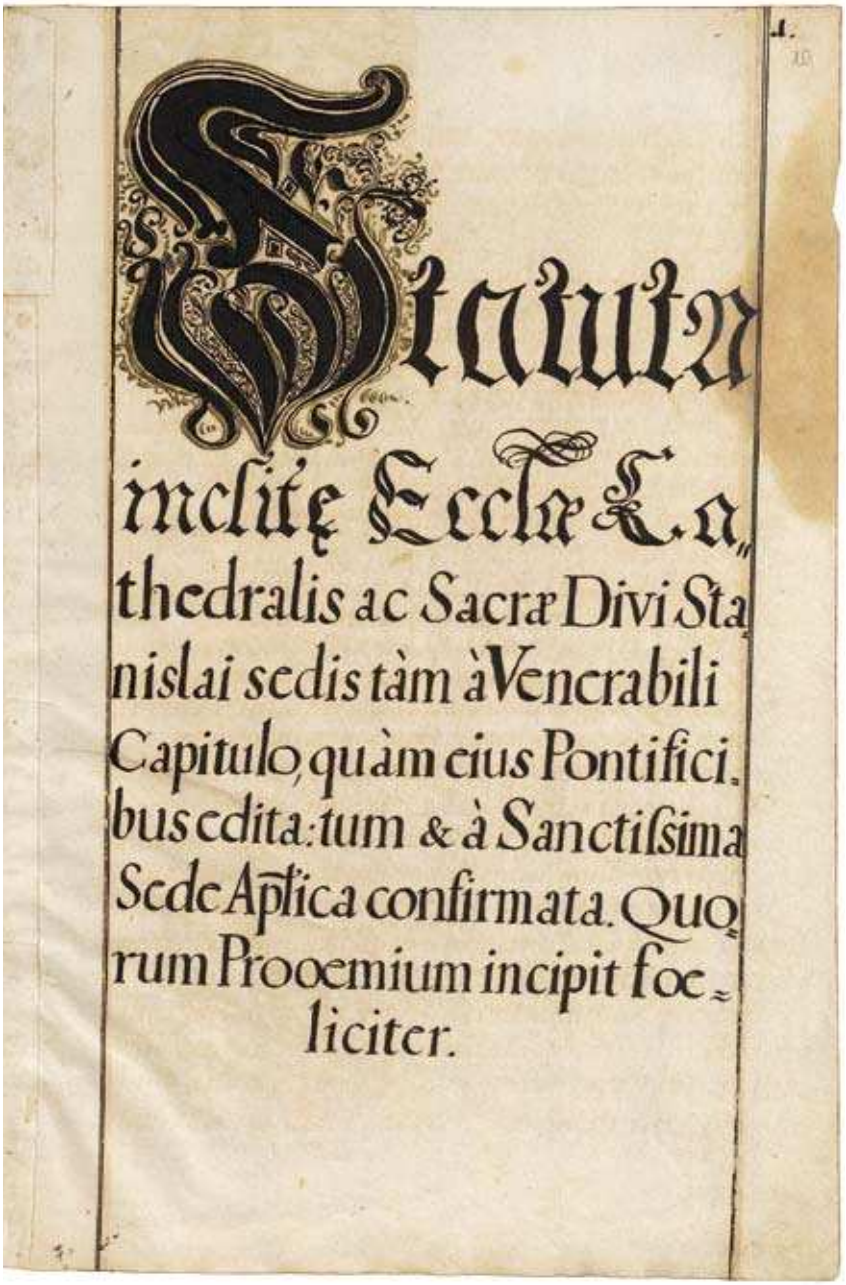
Statuta
inclitę Eccle Ca
thedralis ac Sacrę Divi Sta
nislai sedis tàm à Venerabili
Capitulo, quàm eius Pontifici
bus edita: tum & à Sanctiſsima
Sede Aplica confirmata. Quo
rum Prooemium incipit fœ
liciter.

21. Vilniaus kapitulos statutų antraštė XVII–XVIII a. sąvartos kopijoje
21. The table of contents of the statutes of the chapter of Vilna in an exact copy from the turn of the seventeenth and eighteenth century

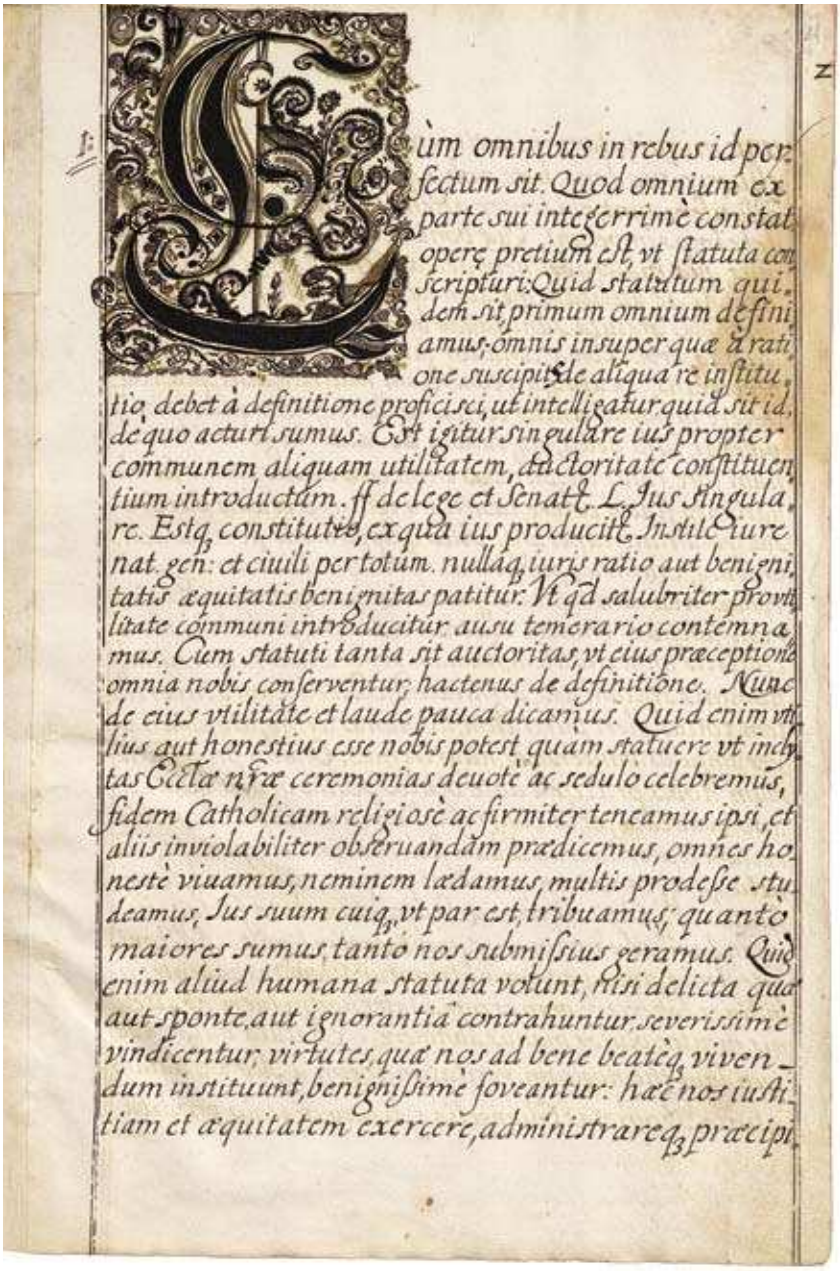
Cùm omnibus in rebus id per-
fectum sit. Quod omnium ex
parte sui integerrimè constat
operę pretium est, vt statuta con-
scripturi: Quid statutum qui-
dem sit primum omnium defini-
amus: omnis insuper quæ à rati-
one suscipit de aliqua re institu-
tio debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id,
de quo acturi sumus. Est igitur singulare ius propter
communem aliquam utilitatem, auctoritate constituen-
tium introductum. ff de lege et Senatt. L. Ius singula-
re. Estq; constitutio, ex qua ius producitur. Instit. iure
nat. gen: et ciuili per totum. nullaq; iuris ratio aut beni-
tatis æquitatis benignitas patitur. Vt qd salubriter provi-
litate communi introducitur, ausu temerario contemna-
mus. Cum statuti tanta sit auctoritas, vt eius præceptione
omnia nobis conserventur, hactenus de definitione. Nunc
de eius vtilitate et laude pauca dicamus. Quid enim vti-
lius aut honestius esse nobis potest quam statuere vt inch-
tas Ecclæ nræ ceremonias deuotè ac sedulo celebremus,
fidem Catholicam religiosè ac firmiter teneamus ipsi, et
aliis inviolabiliter obseruandam prædicemus, omnes ho-
nestè viuamus, neminem lædamus, multis prodesse stu-
deamus, Ius suum cuiq; vt par est, tribuamus; quantò
maiores sumus, tanto nos submissius geramus. Quid
enim aliud humana statuta volunt, nisi delicta quæ
aut sponte, aut ignorantia contrahuntur severissimè
vindicentur; virtutes, quæ nos ad bene beatèq; viven-
dum instituunt, benignissimè foveantur: hæc nos iusti-
tiam et æquitatem exercere, administrareq; præcipi-

22. Vilniaus kapitulos statutų pratarmės pradžia XVII–XVIII a. sąvartos kopijoje
22. The beginning of the preamble of the statutes of the chapter of Vilna in an exact copy from the turn of the seventeenth and eighteenth century

23. Užbaigti inicialai Vilniaus kapitulos statutų XVII–XVIII a. sąvartos kopijoje
23. Finished initial capitals in an exact copy of the the statutes of the chapter of Vilna from the turn of the seventeenth and eighteenth century

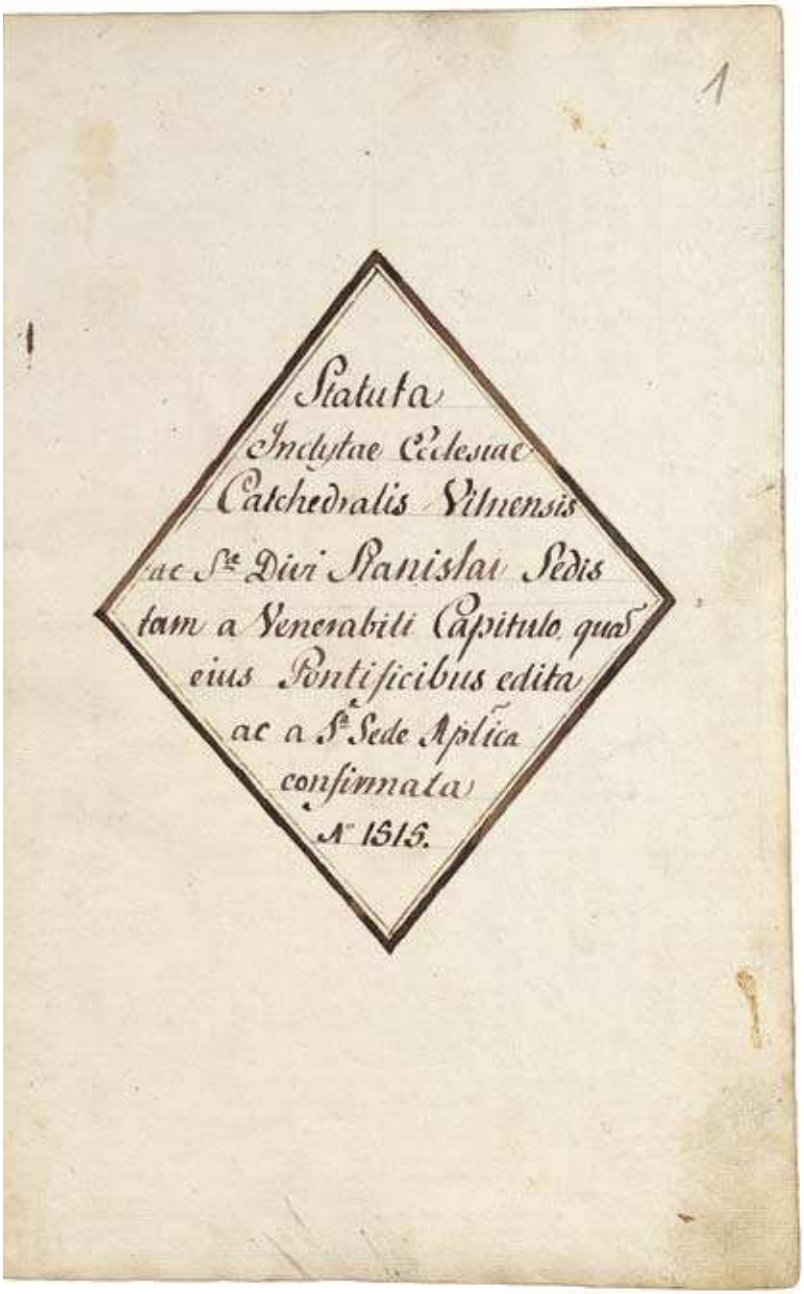

24. Vilniaus kapitulos statutų XIX a. nuorašo (LMAVB RS, f. 318–28499) titulinis lapas
24. The title page of a ninenteenth-century copy of the statutes of the chapter of Vilna (Wróblewski Library, F318–28499)

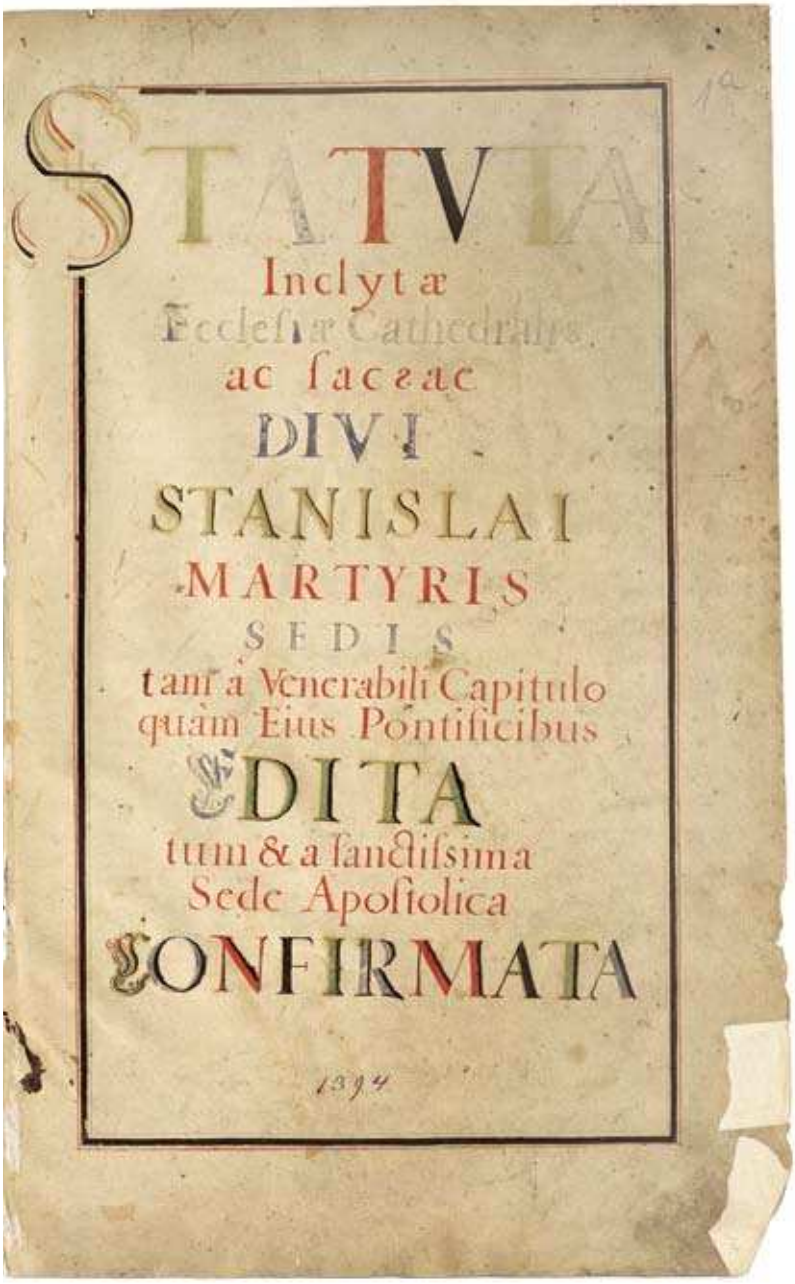

25. Vilniaus kapitulos statutų XIX a. nuorašo (LMAVB RS, f. 43–19552) titulinis lapas
25. The title page of a nineteenth-century copy of the statutes of the chapter of Vilna (Wróblewski Library, F43–19552)

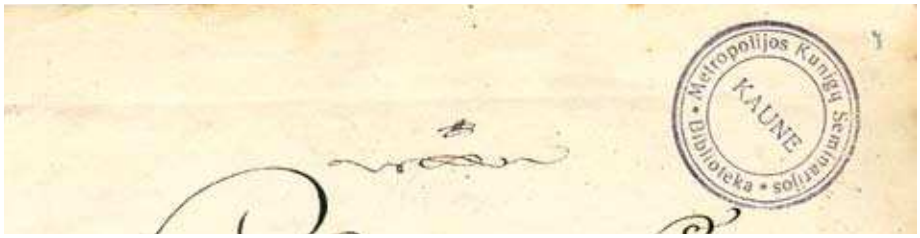

26. Žemaičių kapitulos konstitucijų rankraščio nuosavybės ženklai
26. Signs of the provenance of the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

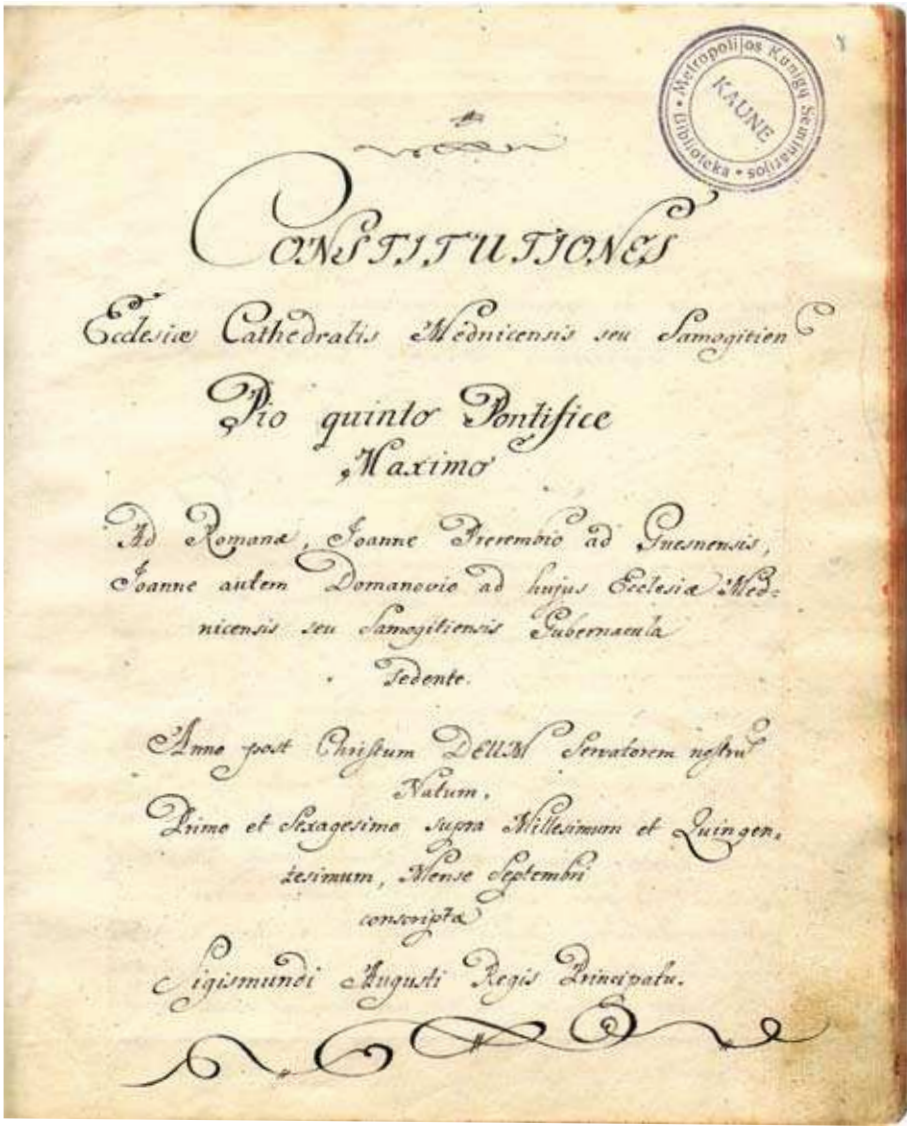

27. Žemaičių kapitulos konstitucijų titulinis lapas
27. The title page of the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

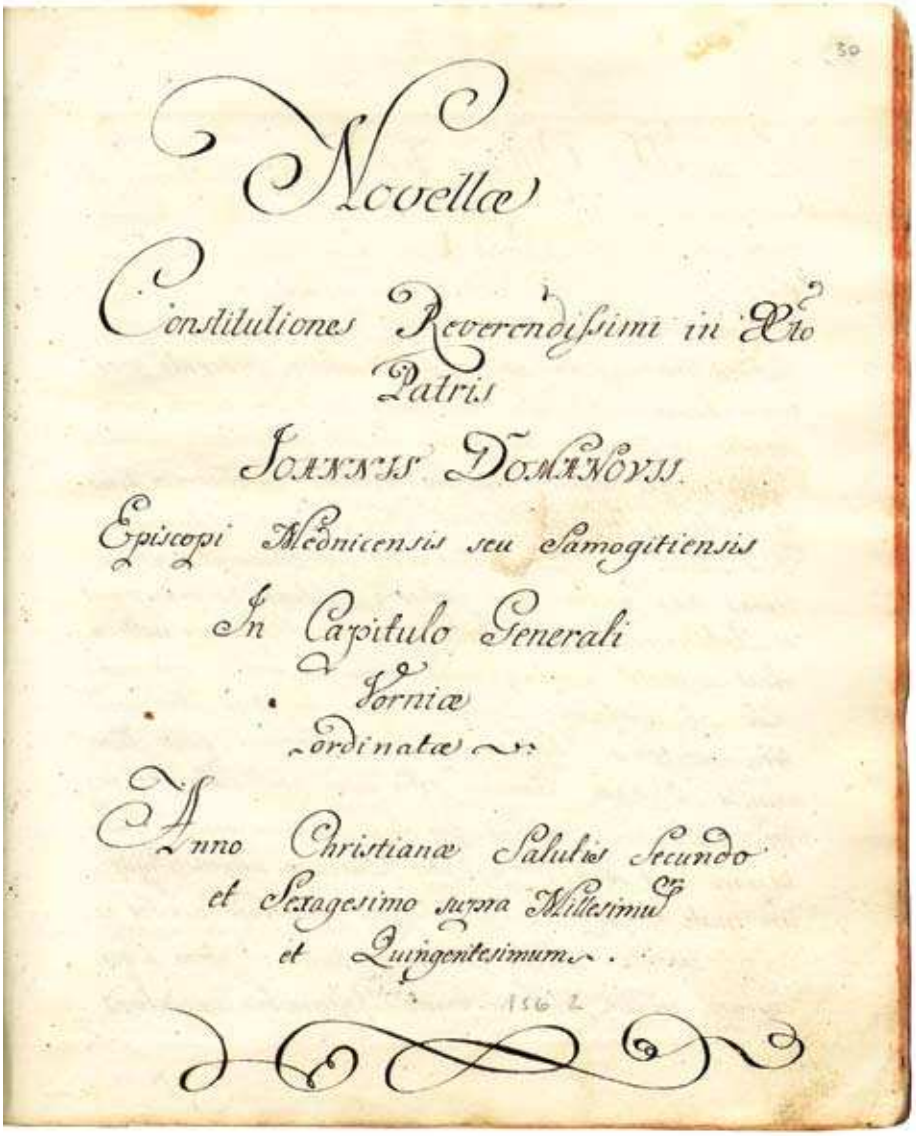

28. Žemaičių kapitulos novelų titulinis lapas
28. The title page of the manuscript of the *novellae* of the chapter of Samogitia

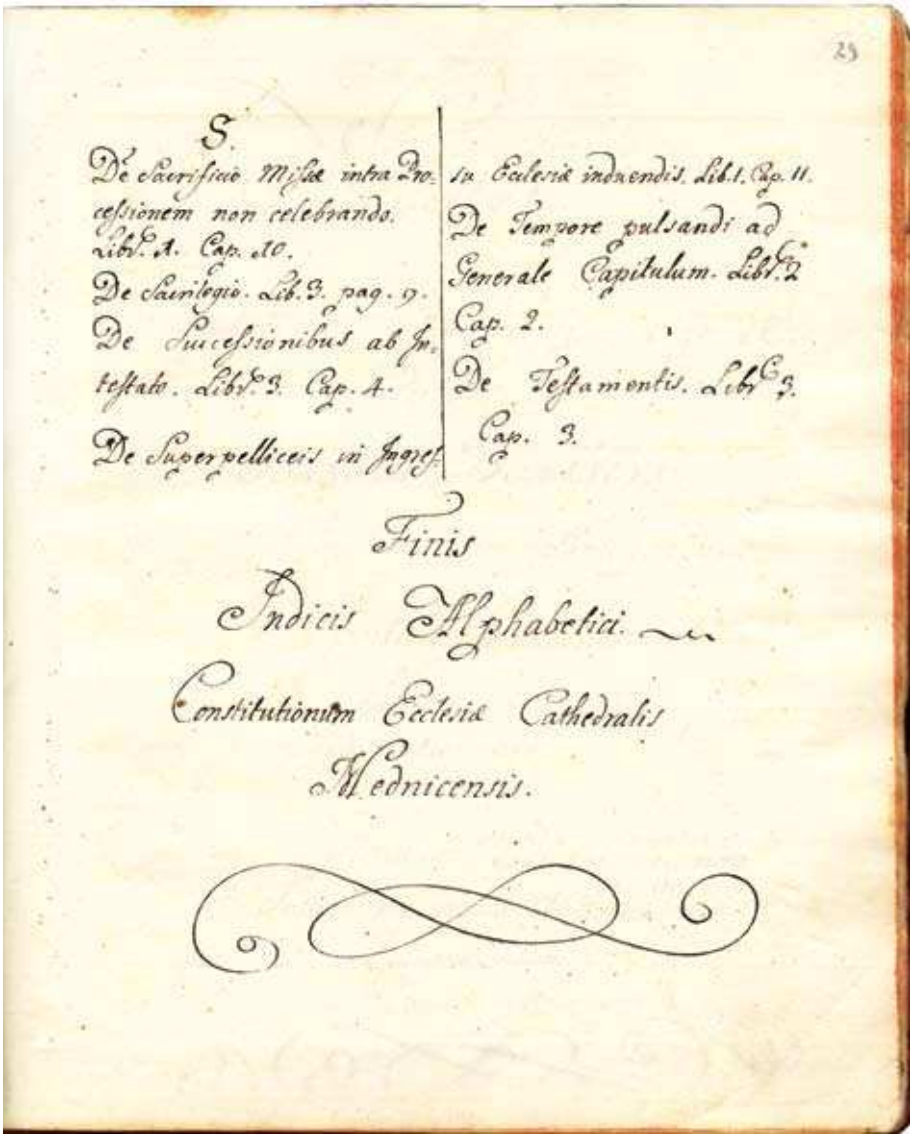

29. Žemaičių kapitulos konstitucijų abėcėlinio antraščių sąrašo pabaiga
29. The end of the alphabetical index of titles in the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

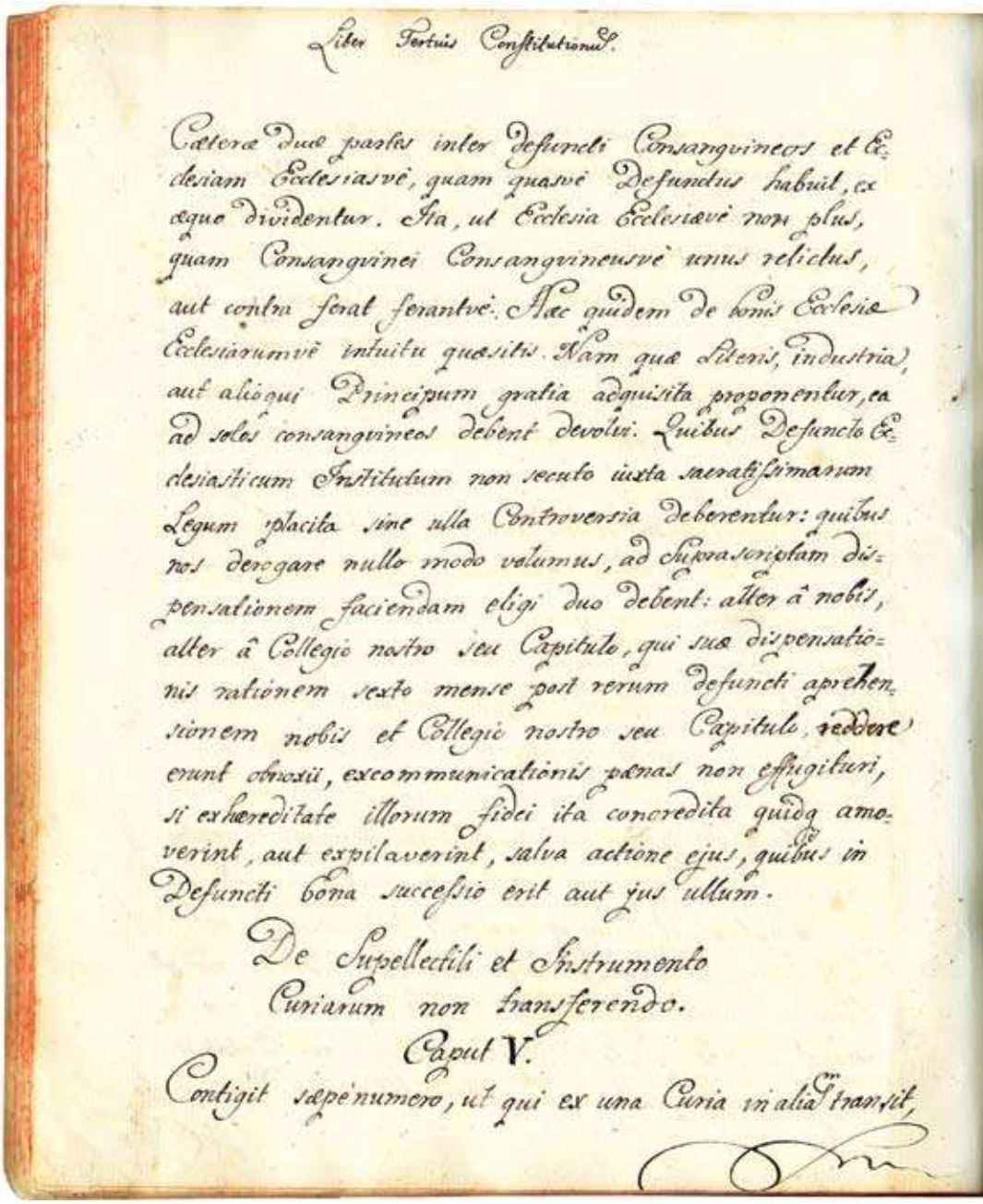

Liber Tertius Constitutionu[m].

Cætera duæ partes inter defuncti Consanguineos et Ecclesiam Ecclesiasvè, quam quasvè Defunctus habuit, ex æquo dividentur. Ita, ut Ecclesia Ecclesiavè non plus, quam Consanguinei Consanguineusvè unus relictus, aut contra ferat ferantvè. Hæc quidem de bonis Ecclesiæ Ecclesiarumvè intuitu quæsitis. Nam quæ Literis, industria, aut alioqui Principum gratia adquisita proponentur, ea ad soles consanguineos debent devolvi. Quibus Defuncto Ecclesiasticum Institutum non secuto iusta sanctissimarum Legum placita sine ulla Controversia deberentur: quibus nos derogare nullo modo volumus, ad suprascriptam dispensationem faciendam eligi duo debent: alter à nobis, alter à Collegio nostro seu Capitulo, qui suæ dispensationis rationem sexto mense post rerum defuncti aprehensionem nobis et Collegio nostro seu Capitulo, reddere erunt obnoxii, excommunicationis pœnas non effugituri, si exhæreditate illorum fidei ita concredita quidq amoverint, aut expilaverint, salva actione ejus, quibus in Defuncti bona successio erit aut jus ullum.

De Supellectili et Instrumento Curiarum non transferendo.

Caput V.

Contigit sæpenumero, ut qui ex una Curia in aliam transit,

30. Žemaičių kapitulos konstitucijų rankraščio tekstas su kolontitulais
30. The manuscript text of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia with surtitles

transit. Aut ex prestimonio in prestimonium, instrumento omni exportato, curiam et prestimonium deformet: Quod cum factu indignum sit, jubemus et perpetuo statuimus, ut eorum, quæ in Curiâ quis aut prestimonii possessionem missus reperit, nihil auferat: cuiuscunq illa generis sint, eorum quæ quis comparasset, quocunq velit transferendi facta potestate, nisi clavis affixa, proponantur: solovè, parietibusvè cohæreant. Nam nec fornaces dissolvere, nec fenestras vitreas, membranasvè eximere jus erit, facultate omnibus adempta testamento aut alia qualibet voluntate instrumenti Lignei ullius domestici dandi, legandi, aut quoq modo relinquendi, eadem in Supelledili prohibitio est.

De Anno Gratiæ

Caput VI.

Nè post cujusq mortem ambigatur de Reditu Ecclesiasticorum, prædiorum colonorum cæterarumq possessionum, quantum Defuncti cedat hereditati, et quantum Successori in beneficio debeatur: quem ad onus vocari, et ab emolumento excludi, nequaquam convenit. Statuimus divisо in quatuor trimestria anno, ut si quis decedat intra primum trimestre, hoc est: Mense Januario, Februario, aut Martio

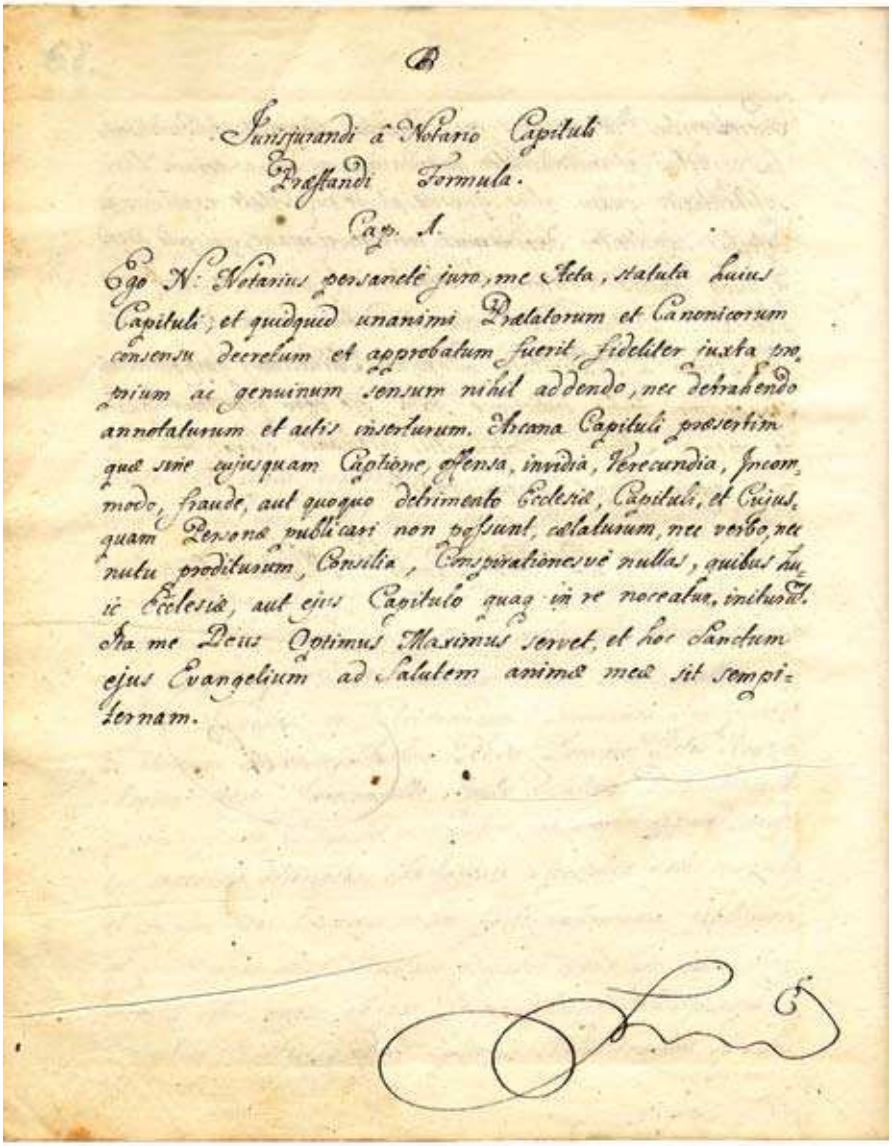

B

Jurisjurandi à Notario Capituli
Præstandi Formula.

Cap. 1.

Ego N: Notarius persanctè juro, me Acta, statuta huius Capituli; et quidquid unanimi Prælatorum et Canonicorum consensu decretum et approbatum fuerit, fideliter juxta proprium ac genuinum sensum nihil addendo, nec detrahendo annotaturum et actis inserturum. Arcana Capituli præsertim quæ sine cujusquam Captione, offensa, invidia, Verecundia, Incommodo, fraude, aut quoquo detrimento Ecclesiæ, Capituli, et Cujusquam Personæ publicari non possunt, cælaturum, nec verbo, nec nutu proditurum, Consilia, Conspirationesvè nullas, quibus huic Ecclesiæ, aut ejus Capitulo quaq in re noceatur, inituru. Ita me Deus Optimus Maximus servet, et hoc Sanctum ejus Evangelium ad Salutem animæ meæ sit sempiternam.

31. Kapitulos notaro priesaikos tekstas Žemaičių kapitulos konstitucijų rankraštyje
31. The formula of the oath of the capitular notary in the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

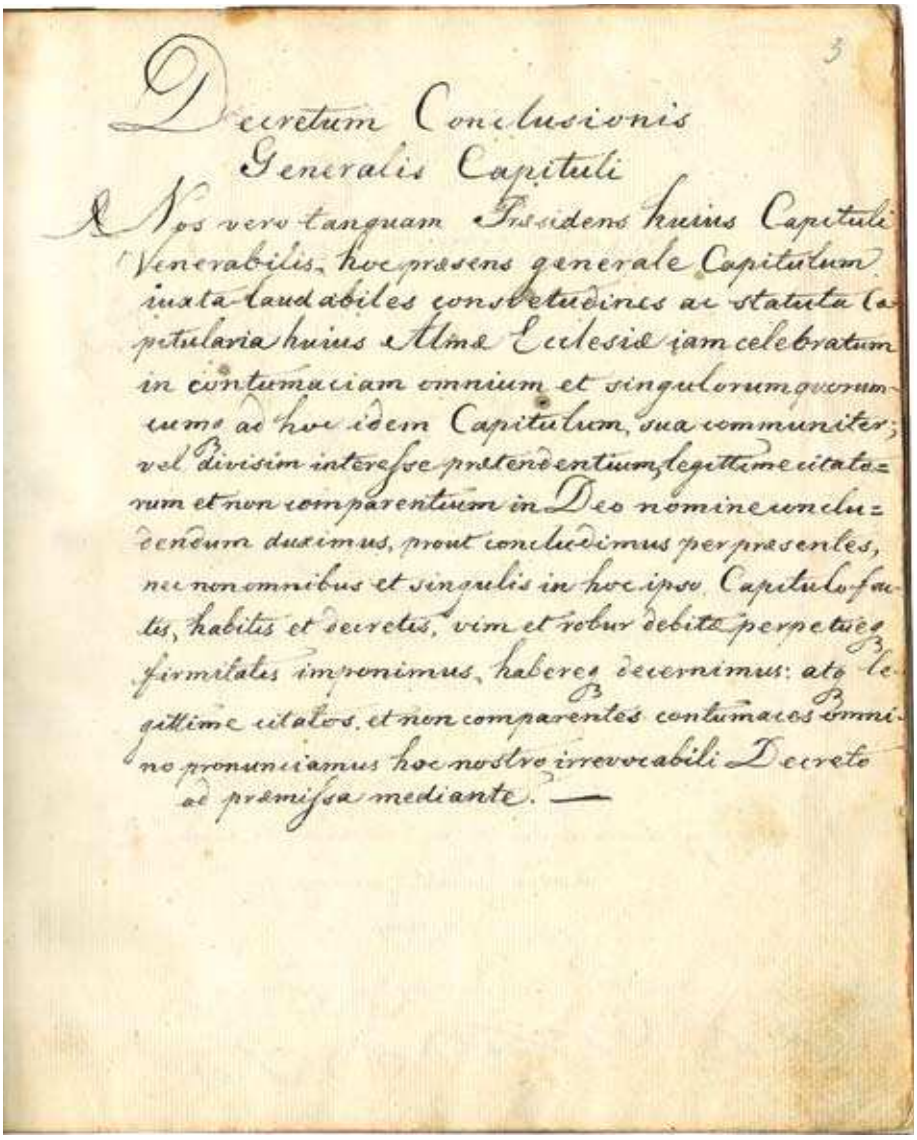
3

Decretum Conclusionis
Generalis Capituli

Nos vero tanquam Presidens huius Capituli
Venerabilis, hoc presens generale Capitulum
iuxta laudabiles consuetudines ac statuta Ca-
pitularia huius Alme Ecclesie iam celebratum
in contumaciam omnium et singulorum quorum-
cumq; ac hoc idem Capitulum, sua communiter;
vel divisim interesse pretendentium, legittime citato-
rum et non comparentium in Deo nomine conclu-
dendum duximus, prout concludimus per presentes,
ne non omnibus et singulis in hoc ipso Capitulo fac-
tis, habitis et secretis, vim et robur debite perpetue
firmitatis imponimus, haberes decernimus: ato le-
gittime citatos et non comparentes contumaces omni-
no pronunciamus hoc nostro irrevocabili Decreto
ac premissa mediante. —

32. Kapitulos sesijos uždarymo dekretas Žemaičių kapitulos konstitucijų rankraštyje
32. The decree suspending the session of the chapter in the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

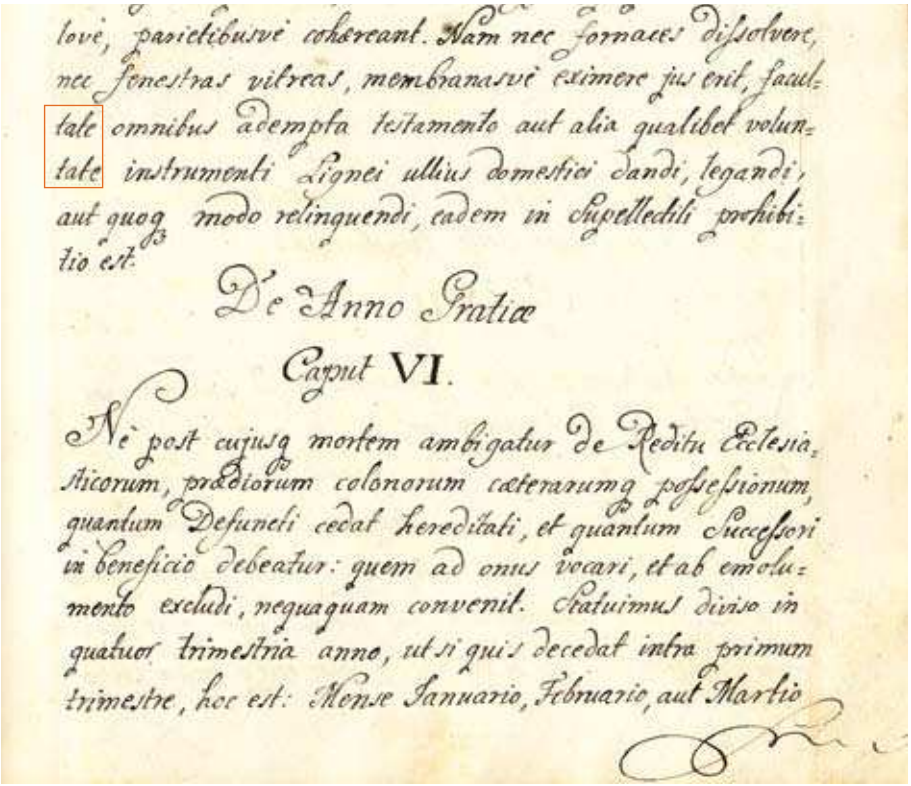

lovè, parietibusvè cohæreant. Nam nec fornaces dissolvere, nec fenestras vitreas, membranasvè eximere jus erit, facultate omnibus adempta testamento aut alia qualibet voluntate instrumenti Lignei ullius domestici dandi, legandi, aut quoq modo relinquendi, eadem in Supellectili prohibitio est.

De Anno Gratiæ

Caput VI.

Nè post cujusq mortem ambigatur de Reditu Ecclesiasticorum, prædiorum colonorum cæterarumq possessionum, quantum Defuncti cedat hereditati, et quantum Successori in beneficio debeatur: quem ad onus vocari, et ab emolumento excludi, nequaquam convenit. Statuimus diviso in quatuor trimestria anno, ut si quis decedat intra primum trimestre, hoc est: Mense Januario, Februario, aut Martio

33. *Lapsus oculi* vieta Žemaičių kapitulos konstitucijų rankraštyje
33. The place of a *lapsus oculi* in the manuscript of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

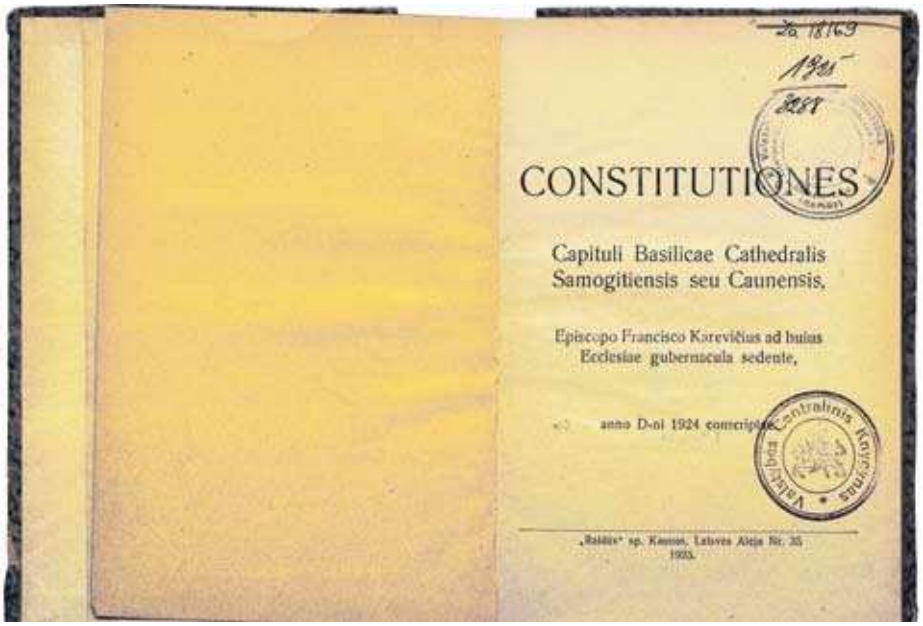

CONSTITUTIONES

Capituli Basilicae Cathedralis
Samogitiensis seu Caunensis,

Episcopo Francisco Karevičius ad huius
Ecclesiae gubernacula sedente,

anno D-ni 1924 conscriptae

„Raidės" sp. Kaunas, Laisvės Alėja Nr. 35
1925.

34. Žemaičių kapitulos konstitucijų 1925 m. leidinio titulinis lapas
34. The title page of the 1925 edition of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia

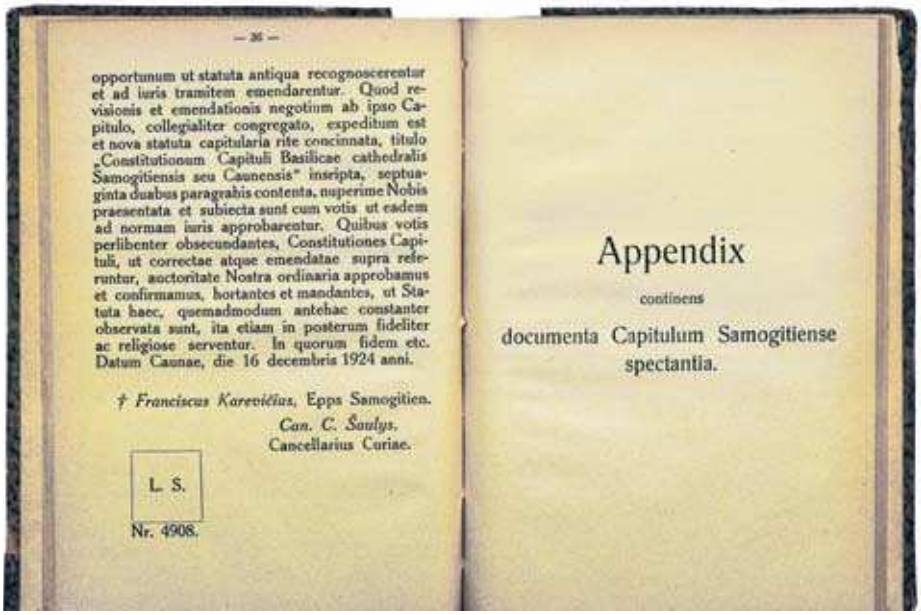

— 36 —

opportunum ut statuta antiqua recognoscerentur et ad iuris tramitem emendarentur. Quod revisionis et emendationis negotium ab ipso Capitulo, collegialiter congregato, expeditum est et nova statuta capitularia rite concinnata, titulo „Constitutionum Capituli Basilicae cathedralis Samogitiensis seu Caunensis" inscripta, septuaginta duabus paragrahis contenta, nuperime Nobis praesentata et subiecta sunt cum votis ut eadem ad normam iuris approbarentur. Quibus votis perlibenter obsecundantes, Constitutiones Capituli, ut correctae atque emendatae supra referuntur, auctoritate Nostra ordinaria approbamus et confirmamus, hortantes et mandantes, ut Statuta haec, quemadmodum antehac constanter observata sunt, ita etiam in posterum fideliter ac religiose serventur. In quorum fidem etc. Datum Caunae, die 16 decembris 1924 anni.

† *Franciscus Karevičius*, Epps Samogitien.
Can. C. Šaulys,
Cancellarius Curiae.

L. S.

Nr. 4908.

Appendix

continens

documenta Capitulum Samogitiense spectantia.

35. 1925 m. leidinio priedų antraštinis lapas
35. The title page of the appendices in the 1925 edition

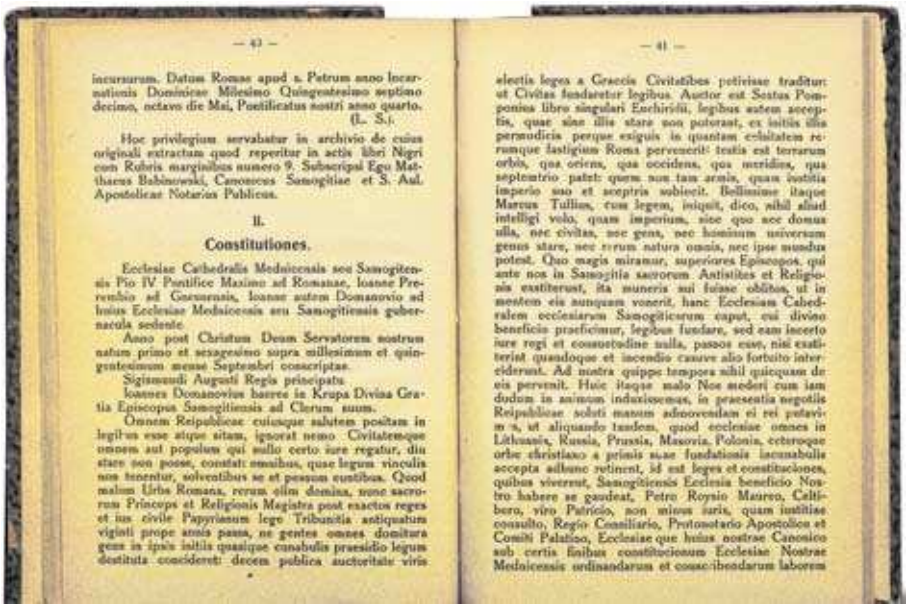

— 43 —

incarnationis Dominicae Millesimo Quingentesimo septimo decimo, octavo die Mai, Pontificatus nostri anno quarto.
(L. S.).

Hoc privilegium servabatur in archivio de cuius originali extractum quod reperitur in actis libri Nigri cum Rubris marginibus numero 9. Subscripsi Ego Matthaeus Babinowski, Canonicus Samogitiae et S. Aul. Apostolicae Notarius Publicus.

II.

Constitutiones.

Ecclesiae Cathedralis Medniccnsis seu Samogitiensis Pio IV Pontifice Maximo ad Romanae, Ioanne Prerembio ad Gnesnensis, Ioanne autem Domanovio ad huius Ecclesiae Medniccnsis seu Samogitiensis gubernacula sedente.

Anno post Christum Deum Servatorem nostrum natum primo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum mense Septembri conscriptae.

Sigismundi Augusti Regis principatu.

Ioannes Domanovius baeres in Krupa Divina Gratia Episcopus Samogitiensis ad Clerum suum.

Omnem Reipublicae cuiusque salutem positam in legibus esse atque sitam, ignorat nemo. Civitatemque omnem aut populum qui sullo certo iure regatur, din stare non posse, constat: omnibus, quae legum vinculis non tenentur, solventibus se et pessum euntibus. Quod malum Urbe Romana, rerum olim domina, nunc sacrorum Princeps et Religionis Magistra post exactos reges et ius civile Papyrianum lege Tribunitia antiquatum viginti prope annis passa, ne gentes omnes domitura gens in ipsis initiis quasique cunabulis praesidio legum destituta concideret: decem publica auctoritate viris

— 44 —

electis leges a Graecis Civitatibus petitasse traditur: ut Civitas fundaretur legibus. Auctor est Sextus Pomponius libro singulari Enchiridii, legibus autem acceptis, quae sine illis stare non potuerat, ex initiis illis permodicis perque exiguis in quantam celsitatem rerumque fastigium Roma pervenerit: testis est terrarum orbis, qua oriens, qua occidens, qua meridies, qua septemtrio patet: quem non tam armis, quam institis imperio suo et sceptris subiecit. Bellissime itaque Marcus Tullius, cum legem, inquit, dico, nihil aliud intelligi volo, quam imperium, sine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. Quo magis miramur, superiores Episcopos, qui ante nos in Samogitia sacrorum Antistites et Religionis exstiterunt, ita muneris sui luisse oblitos, ut in mentem eis nunquam venerit, hanc Ecclesiam Cathedralem ecclesiarum Samogiticarum caput, cui divino beneficio praeficimur, legibus fundare, sed eam incerto iure regi et consuetudine nulla, passos esse, nisi exstiterint quandoque et incendio casuve alio fortuito interciderunt. Ad nostra quippe tempora nihil quicquam de eis pervenit. Huic itaque malo Nos mederi cum iam dudum in animum induxissemus, in praesentia negotiis Reipublicae soluti manum admovendam ei rei putavimus, ut aliquando tandem, quod ecclesiae omnes in Lithuania, Russia, Prussia, Masovia, Polonia, ecbroque orbe christiano a primis suae fundationis incunabulis accepta adhuc retinent, id est leges et constitutiones, quibus viveretur, Samogitiensis Ecclesia beneficio Nostro habere se gaudeat, Petro Roysio Maureo, Celtibero, viro Patricio, non minus iuris, quam institiae consulto, Regio Consiliario, Protonotario Apostolico et Comiti Palatino, Ecclesiae quae huius nostrae Canonico sub certis finibus constitutionum Ecclesiae Nostrae Medniccnsis ordinandarum et consecribendarum laborem

36. Žemaičių kapitulos konstitucijų (1561–1562) publikacijos pradžia 1925 m. leidinyje
36. The beginning of the text of the *Constitutiones* of the chapter of Samogitia (1561–1562) in the 1925 edition

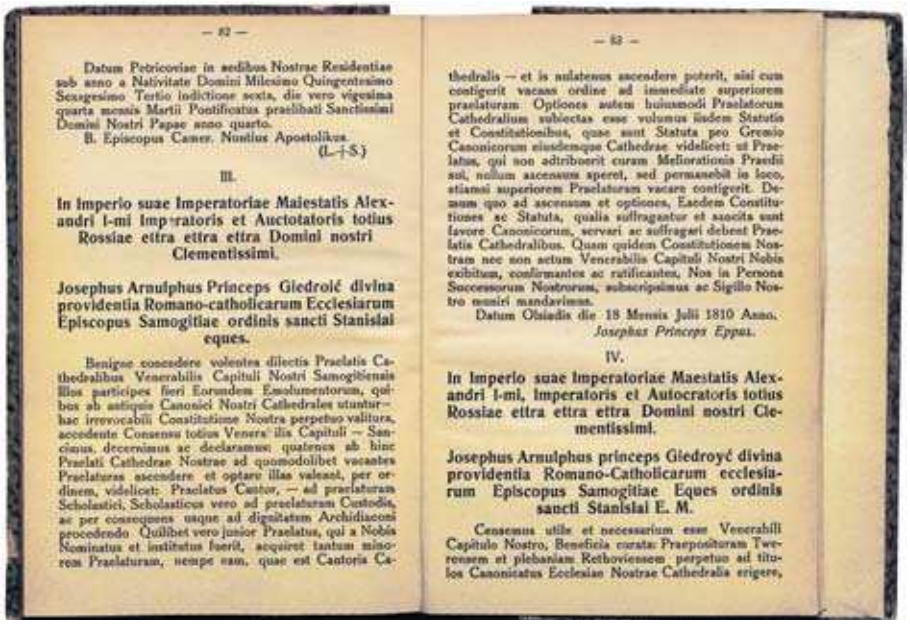

— 82 —

Datum Petricoviae in aedibus Nostrae Residentiae sub anno a Nativitate Domini Millesimo Quingentesimo Sexagesimo Tertio indictione sexta, die vero vigesima quarta mensis Martii Pontificatus praelibati Sanctissimi Domini Nostri Papae anno quarto.

B. Episcopus Camer. Nuntius Apostolicus.
(L. ✝ S.)

III.

In Imperio suae Imperatoriae Maiestatis Alexandri I-mi Imperatoris et Auctotatoris totius Rossiae ettra ettra ettra Domini nostri Clementissimi.

Josephus Arnulphus Princeps Giedroić divina providentia Romano-catholicarum Ecclesiarum Episcopus Samogitiae ordinis sancti Stanislai eques.

Benigne concedere volentes dilectis Praelatis Cathedralibus Venerabilis Capituli Nostri Samogitiensis Illos participes fieri Eorundem Emolumentorum, quibus ab antiquis Canonici Nostri Cathedrales utuntur— hac irrevocabili Constitutione Nostra perpetuo valitura, accedente Consensu totius Venerabilis Capituli — Sancimus, decernimus ac declaramus: quatenus ab hinc Praelati Cathedrae Nostrae ad quomodolibet vacantes Praelaturas ascendere et optare illas valeant, per ordinem, videlicet: Praelatus Cantor, — ad praelaturam Scholastici, Scholasticus vero ad praelaturam Custodiae, ac per consequens usque ad dignitatem Archidiaconi procedendo. Quilibet vero junior Praelatus, qui a Nobis Nominatus et institutus fuerit, acquirat tantum minorem Praelaturam, nempe eam, quae est Cantoria Ca-

— 83 —

thedralis — et is nullatenus ascendere poterit, nisi cum contigerit vacans ordine ad immediate superiorem praelaturam. Optiones autem huiusmodi Praelatorum Cathedralium subiectas esse volumus iisdem Statutis et Constitutionibus, quae sunt Statuta pro Gremio Canonicorum eiusdemque Cathedrae videlicet: ut Praelatus, qui non adtribuerit curam Melioritionis Praedii sui, nullum ascensum speret, sed permanebit in loco, etiamsi superiorem Praelaturam vacare contigerit. Demum quo ad ascensum et optiones, Eaedem Constitutiones ac Statuta, qualia suffragantur et sanctis sant favore Canonicorum, servari ac suffragari debent Praelatis Cathedralibus. Quam quidem Constitutionem Nostram nec non actum Venerabilis Capituli Nostri Nobis exibitum, confirmantes ac ratificantes, Nos in Persona Successorum Nostrorum, subscripsimus ac Sigillo Nostro muniri mandavimus.

Datum Olsiadis die 18 Mensis Julii 1810 Anno.
Josephus Princeps Eppus.

IV.

In Imperio suae Imperatoriae Maestatis Alexandri I-mi, Imperatoris et Autocratoris totius Rossiae ettra ettra ettra Domini nostri Clementissimi.

Josephus Arnulphus princeps Giedroyć divina providentia Romano-Catholicarum ecclesiarum Episcopus Samogitiae Eques ordinis sancti Stanislai E. M.

Censemus utile et necessarium esse Venerabili Capitulo Nostro, Beneficia curata: Praepositurum Twerensem et plebaniam Rethoviensem perpetuo ad titulos Canonicatus Ecclesiae Nostrae Cathedralis erigere,

37. Priedų Nr. 3 ir 4 antraštės 1925 m. leidinyje
37. Titles of Appendices 3 and 4 in the 1925 edition

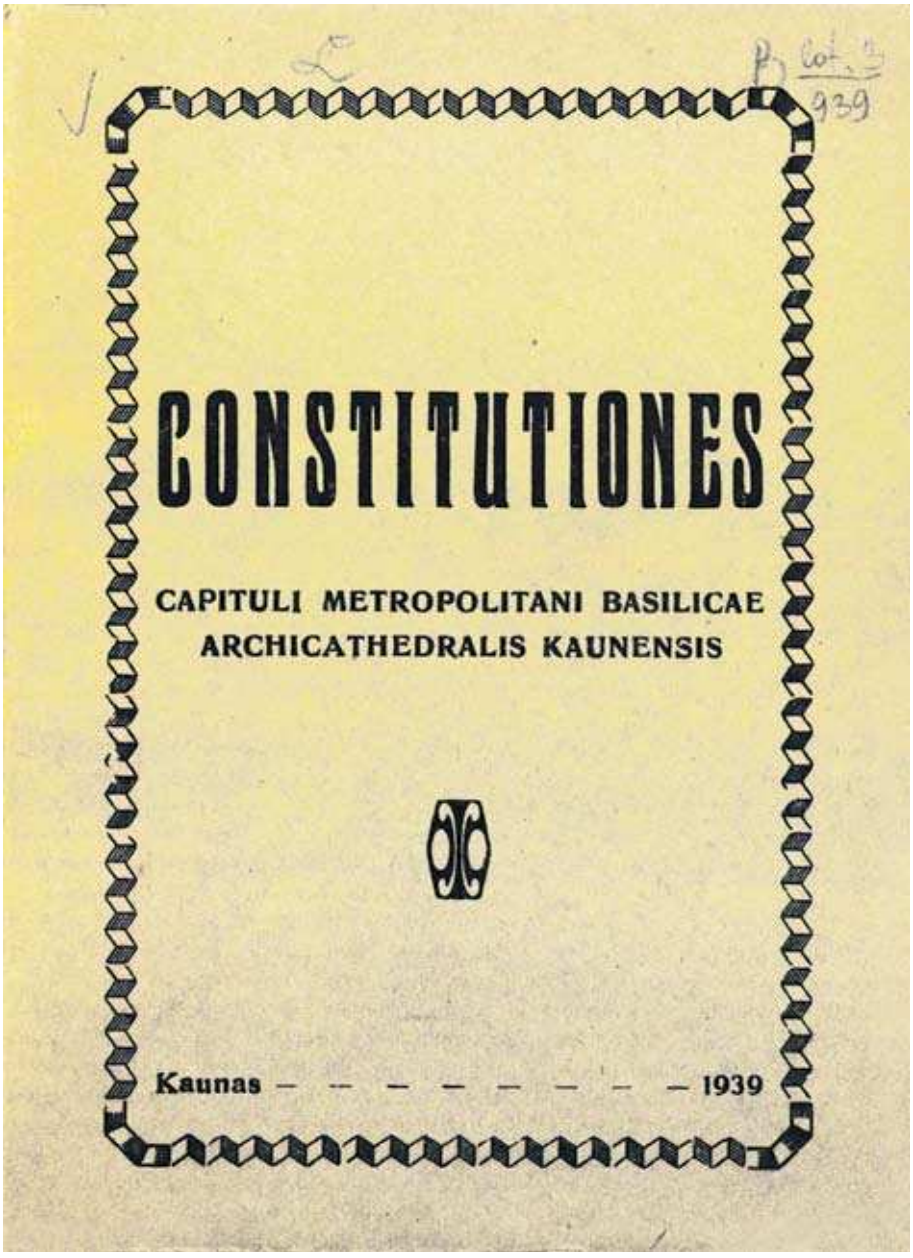

38. Kauno metropolinės kapitulos konstitucijų 1939 m. leidinio viršelis
38. The cover of the 1939 edition of the *Constitutiones* of the Metropolitan Chapter of Kaunas

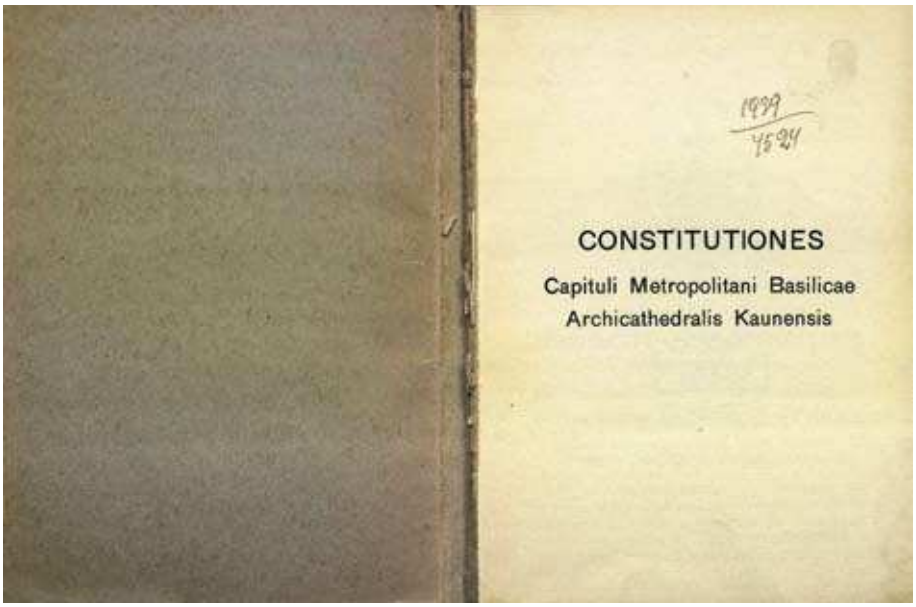

39. Kauno metropolinės kapitulos konstitucijų 1939 m. leidinio titulinis lapas
39. The title page of the 1939 edition of the *Constitutiones* of the Metropolitan Chapter of Kaunas

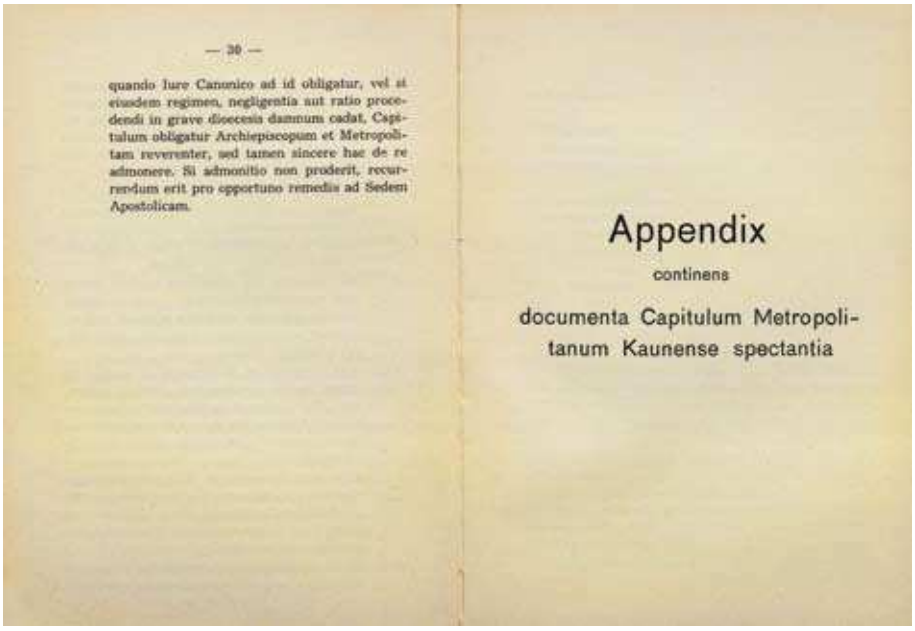

40. 1939 m. leidinio priedų antraštinis lapas
40. The title page of the appendices in the 1939 edition

Index abbreviationum

adnot	–	adnotatum	err	–	erravit
adscr	–	adscriptum	fort	–	fortasse
al	–	alius, -a, -um	inc	–	incipit
apogr	–	apographum	ins	–	insertum
atram	–	atramentum	iter	–	iteratum
ca	–	circa	lin	–	linea
cf	–	confer	mg	–	in margine
corr	–	correctum	omm	–	ommisit
del	–	deletum	prob	–	probabiliter
des	–	desinit	sup	–	supra
dubit	–	dubitanter	suppl	–	supplevit
ed	–	editio	vid	–	videtur

Index siglorum

A – codex manu scriptus Statutorum Capituli Vilnensis (post a. 1584), LMAVB RS, F. 43–155.

a – apographum privilegii Zachariae Ferreri (ca a. 1530–1540), LMAVB RS, F. 43–202, ff. 219r–222r.

B – manuscriptum Statutorum Capituli Vilnensis (ca a. 1560–1570), Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, n. 1963, ff. 9r–72r.

b – apographum privilegii Zachariae Ferreri (ca a. 1530–1540), LMAVB RS, F. 43–202, ff. 54r–57r.

ed – lectio concordans *ed 1* et *ed 2*.

ed 1 – editio Constitutionum Capituli Mednicensis seu Samogitiae, in: *Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Kaunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente*, Kaunas, 1925, pp. 40–85.

ed 2 – editio Constitutionum Capituli Mednicensis seu Samogitiae, in: *Constitutiones Capituli Metropolitani Archicathedralis Kaunensis*, Kaunas, 1939, pp. 41–86.

K – editio privilegii Zachariae Ferreri, in: *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, ed. Jan Kurczewski, Wilno, 1910, pp. 35–37.

ms – codex manu scriptus Constitutionum Capituli Mednicensis seu Samogitiae (finis saec. XVIII), LNB RKRS, F. 155–3.

orig – authenticum privilegium membraneum Zachariae Ferreri (a. 1520), LMAVB RS, F. 6–116.

W – editio abbreviata privilegii Zachariae Ferreri, in: *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. II: *Zacharias Ferreri (1519–1521) et nuntii minores (1522–1553)*, ed. Henricus Damianus Wojtyska CP, Romae, 1992, n. 31, pp. 75–77.

STATUTA CAPITULI CATHEDRALIS VILNENSIS

A: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 43–155 (post a. 1584).

B: Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, n. 1963, ff. 9r–72r (ca 1560–70).

Index Statutorum

f. 1ar

Statutum primum in electione ac receptione cuiuscumque Episcopi Vilnensis observandum. Folio 3
Iurisiurandi ab Episcopo ad hanc Ecclesiam Cathedralem Vilnensem recepto efficiens formula. Folio 4
Hoc iureiurando celebrato sollemniter legatur hoc sacrosanctum Evangelium Ioannis, XX [!] cap. Folio 4
Statutum Episcopis ad hanc Ecclesiam Cathedralem quamprimum receptis penitus observandum. 5
Ne sive Princeps, sive Episcopus a clero exactionem exigere permittatur. Folio 5
Statutum de Praelatorum Canonicorumque huius Ecclesiae Vilnensis ab omni iurisdictione quorumcumque officialium nostrorum exemptione. 6
De sumptibus tam ab Episcopo, quam Capitulo et clero pro agendis litibus aliisve negotiis ad Ecclesiam pertinentibus faciendis. 6
De honorifica exemptione et hospitalitate cuivis Praelato et Canonico Vilnensi in curiis nostris episcopalibus aeque ac benigne praestanda. 7
De iureiurando tam Praelatis, quam Canonicis in hanc Ecclesiam suscipiendis debite praestando. 7
Formula iurisiurandi[a] tam a Praelatis, quam Canonicis celebrandi. 7
Sequentia sancti Evangelii secundum Lucam, cap. IX. Folio 8
Quae pecunia pro cappis a Praelatis et Canonicis coëmendis Capitulo persolvitur. 8
Quotidianae distributiones Canonicis noviciis per quinque menses continuos dari non debent. 8
Ne hi, qui pro canonicatu et praebenda litigant, in Capitulum admittantur, // *f. 1av*
aut sive in suo canonicatu pacificus, sive litigiosus sit, aliquid interea percipere debeat. 9
Idem in forma ampliori. 9
De his, qui temere litem Capitulo intentant. Folio 10
De celebratione dierum festorum. 10[b]
De usu dalmutiorum[c]. 10[d]

[a] *corr A* [b] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [c] *corr ex* dalmaticarum *A* [d] *adnot lin mg stylo caeruleo A*

De libera potestate testandi[a]. 11
De intestatis. 11
De anno gratiae 12
De conferendis domibus et praestimoniis ac beneficiis quomodolibet vacantibus providendis. 12
Uni non debent concedi duae domus capitulares, nec duae domus praestimoniales. 13
Ne Praelatus Canonico seniori in optione et provisione praeferatur. 13
De revisione domorum et praestimoniorum ante optionem et provisionem. 14[b]
Quomodo praestimonia vacantia ordinari debent. 14
De non imponendis novis contributionibus. 15[c]
De dandis introitalibus domus. 15
De non celebrantibus actu aut ad sacros ordines non promotis Canonicis. 15
De inhabilitate optantium per interpositas personas. 15
De iis, qui resignatione facta iterum denuo ad Ecclesiam promoventur. 16
De non tollendis mensis, scamnis et fenestralibus de domibus vacantibus[d]. 16
De committenda domo in absentia. 16[e]
De non locandis hospitibus in domibus Canonicorum. 17
De domibus taxandis. 17[f]
De non solventibus[g] taxam domus. 17
De transferendis fructibus de uno praestimonio in aliud. 18[h]
De committendo praestimonio in recessu extra dioecesim. 18
De coppis. 19
De praerogativis nunciorum capitulariter missorum. 19
De non obligando praestimonio aliquibus extraneis personis. 19
De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis. 20[i]
Ad altare maius nullus debet cantare et legere Missam, nisi sit Canonicus. 20
De negligentia Missarum. 21[j]
De non venientibus ad Missas et primas Vesperas diebus festis. 21[k]
Oblationes missarum votivarum aequaliter omnibus distribuantur. 22[l]

[a] *sup lin al manu et atram; del* celebrandi *A* [b] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [c] NB *al manu et atram mg A* [d] -bus *corr A* [e] *adnot lin mg stylo nigro A* [f] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [g] solvendis *err A* [h] *adnot lin mg stylo nigro A* [i] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [j] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [k] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [l] *adnot lin mg stylo caeruleo A*

De generalibus capitulis celebrandis. 22[a]
De poena non venientium ad gene- // -rale capitulum aut eo non concluso recedentium. 22 *f. 1br*
De pulsu ad generale capitulum. 23
De legendis[b] Statutis in capituli generalis initio. 23[c]
De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus. 23
Donationes, remissiones mutuae non nisi in capitulo generali esse debent. 24
Ad officia Procuratorum nullus se intromittet. 24[d]
De omnimoda Statutorum observatione et exsecutione. 25[e]
Ut Procuratores exacto anno rationem suae administrationis ponant. 25[f]
De antiquis debitis. 25[g]
De capitulis particularibus signanter[h] feriis sextis celebrandis. 25[i]
De secretis Capituli non revelandis. 26[j]
De solvendis portionibus praestimonialibus. 26[k]
De anniversario fraternitatis in fine generalis capituli celebrando. 27[l]
De exequiis fratrum defunctorum. 27[m]
De poenis negligentium tempestive venire ad vigilias et Missas mortuorum. 27
Ut pecuniae anniversariorum in alios usus non convertantur. 28
De exequiis Vitoudi singulis quartalibus anni complendis. 28
Ut Canonicus hebdomadarius anniversaria per se vel alium decantet. 29
De intimatione anniversariorum per Procuratores facienda. 29[n]
De poena eorum, qui loca et stalla sua in choro dimittunt. 29[o]
De Notario Capitulari. 29
Ut deferant superpelicea beneficiati et officiati in Ecclesia. 30[p]
De non celebrantibus Missam infra processionem. 30[r]
De sacrilegio. 30
De creandis Procuratoribus in capitulo generali. 30[s]
De temporibus rationis a Capituli Procuratoribus quotannis[t] reddendae. 31[u]

[a] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [b] *corr, prob ex* eligendis *A* [c] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [d] *sub numero lin ducta A* [e] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [f] *sub numero lin ducta A* [g] *sub numero lin ducta A* [h] *corr, prob ex* signa inter *A* [i] *adnot lin mg stylo caeruleo et* NB *al manu et atram A* [j] *adnot lin mg stylo caeruleo et* NB *al manu et atram A* [k] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [l] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [m] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [n] *sub numero lin ducta A* [o] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [p] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [r] *adnot lin mg stylo caeruleo A* [s] *sub numero lin ducta A* [t] *corr al manu et atram ex* quottidianis *A* [u] *sub numero lin ducta A*

f. 1r

Statuta inclytae Ecclesiae Cathedralis ac Sacrae Divi Stanislai Sedis tam a Venerabili Capitulo, quam eius Pontificibus edita, tum et a Sanctissima Sede Apostolica confirmata. Quorum praemium incipit feliciter.[a]

f. 2r Cum omnibus in rebus id perfectum sit, quod omnium ex parte sui integerrime constat, operae pretium est, ut Statuta conscripturi, quid statutum quidem sit primum omnium[b], definiamus; omnis insuper, quae a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit id, de quo acturi sumus. "Est igitur singulare ius propter communem aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum" (ff. de lege et Senat. L. ius singulare)[1]. Estque constitutio, ex qua ius producitur[c] – institutio "De iure naturali, gentium et civili"[2], per totum. Nullaque iuris ratio aut benignitatis, aequitatis benignitas patitur. Ut quod salubriter pro utilitate communi introducitur, ausu temerario contemnamus, cum statuti tanta sit auctoritas, ut eius praeceptione omnia nobis conserventur.

Hactenus de definitione; nunc de eius[d] utilitate et laude pauca dicamus. Quid enim utilius aut honestius esse nobis potest, quam statuere, ut inclytas Ecclesiae nostrae caeremonias devote ac sedulo celebremus, fidem catholicam religiose ac firmiter teneamus ipsi et aliis inviolabiliter observandam praedicemus, omnes
f. 2v honeste vivamus, neminem laedamus, multis prodesse studeamus, // ius suum cuique, ut par est, tribuamus, quanto maiores sumus, tanto nos submissius geramus? Quid enim aliud humana statuta volunt, nisi delicta, quae sponte aut ignorantia contrahuntur, severissime vindicentur, virtutes, quae nos ad bene beateque vivendum instituunt, benignissime foveantur? Haec nos iustitiam et aequitatem exercere administrareque praecipiunt, iniquitatem iniustitiamque declinare penitusque effugere suadent, haec nobis, quae digna, quae sancta, quae salutifera sunt, evidenter ostendunt, haec, quae expetere debeamus,

[a] *titulus lineis diversis atram tum rubro, tum caeruleo scriptus A;* INRI *sub titulo B* [b] *corr ex* quidem omnium sit primum *A* [c] *finis verbi corr eadem manu A* [d] *corr A*

[1] *cf Digesta Iustiniani, lib. I (De iustitia et iure), tit. III (De legibus senatusque consultis et longa consuetudine), lex 16 (Pauli): „Ius singulare est, quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum est".* [2] *cf Institutiones Iustiniani, lib. I, tit. II (De iure naturali, gentium et civili).*

imperant, quae bonis bene agere licere permittamus, quae malis abstinere deceat consulamus, adhortantur.

Ac de utilitate quidem hactenus; nunc de iurium, quae nobis statuta sunt, laude breviter exequamur. Romulus itaque, urbis Romae conditor fautorque, divinis rebus rite perpetratis vocataque ad concilium multitudine, quae coalescere in populi unius corpus nulla re praeterquam viribus poterat, iura dedit, utque sancta ac salubria generi hominum fore ratus est. Iuribus enim constitutis omnes ferme nationes fidem colere, iustitiam retinere et aliis parere sua voluntate coeperunt. Alio quippe modo de rebus actionibusque civilibus, publicis aut privatis decernere nequiremus, nisi iura institutaque maiorum perciperemus, ex quorum fontibus omnem vivendi ordinem, probabiles mores, civitatis immunitatem, humani generis libertatem, cuiusque hominis statum atque dignitatem, sacerdotum sinceritatem, totius cleri puritatem, humanas denique atque divinas res singulas universasque hauriremus. Omnia profecto iurium // nobis praecepta ante oculos posita, in usu *f. 3r* quotidiano collocata et in congressu hominum exposita nobis rectum et aeternum ad divam felicitatem iter aperiunt. Statuta quoque canonum, quae sunt propria cuiuscumque Pontificatus atque Capituli, omnia sacerdotum dicta factaque in quandam saluberrimam aequalitatem redigunt, auctoritate denique nutuque eorum nutriuntur, domitas habentes libidines coërcere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. Statuta quidem secundum theologicam veritatem legem a Moyse datam, aliosque Prophetas, Evangeliaque divino oraculo prodita imitata ad universae Ecclesiae gubernacula longe lateque clarent, quibus humanum genus ad vitia pronum coërcetur et omnium mortalium audacia reprimitur. Ac inter facinorosos tuta est innocentia, neque quisquam audet propriam sibi sumere ultionem. Accidit, ut statutis claris litterarum monimentis traditis probabiles consuetudines canonicaeque sanctiones et omnes Ecclesiae Cathedralis constitutiones robur suum stabile et inconcussum sortiantur.

Sed de statutis quidem hactenus. NOS, ALBERTVS RADIVILVS[a], Palatinides, Divina et Apostolicae Sedis providentia Episcopus Vilnensis, unaque Venerabilis Capituli nostri fratres, statutorum ipsorum utilitatem necessitatemque intuentes, Christi nomine invocato flexisque corporis et mentis genibus, quae vetera quaeque nova Ecclesiae [b] Statuta a superioribus nostris in varias formas passim edita

[a] NOS... RADIVILVS *atram rubro A* [b] nostrae *B habet hic*

sunt, in unum volumen componere cupientes, anno salutiferi natalis Salvatoris
f. 3v nostri M D XV[a] // capitulo generali a nobis fratribusque nostris in sacra Divi Stanislai, Patroni nostri gloriosissimi, translatione sollemniter celebrato, ad instar unius libri seriatim iussimus redigen[dum] eisque plenum perpetuumque robur praeben[dum], ad maioremque eorum auctoritatem a Sede Apostolica confirmari fecimus.

[1] Statutum primum in electione ac receptione cuiuscumque Episcopi Vilnensis observandum

Inadverten[do] superiores nostros Episcopos, ad hanc Ecclesiam Cathedralem Vilnensem electos atque receptos, iusiurandum observandorum Statutorum et consuetudinum ad haec usque tempora minime praestitisse, cum in universa religione Christiana merito ac iure singuli ceterarum Ecclesiarum Episcopi, quoties electi aut recepti essent, semper praestare et observare consueverint, unde cum ab huius tantum[b] Ecclesiae Pontificibus olim observantiae consuetudinesque probabiles, quas in Dei et iustitiae contemptum abrogarentur, NOS ALBERTVS RADIVILVS[b], Palatinides, gratia divina Episcopus Vilnensis, officio nostro pastorali tam diuturnae negligentiae deviumque errorem in viam rectam et salutiferam dirigere expetentes atque canonicis sanctionibus inhaerentes, quae in Ecclesiae Capituli totiusque Episcopatus nostri praeiudicium et detrimentum vergerent, antiquare, quae vero ad utilitatem et honestatem divinique cultus
f. 4r augmentum attinent[d], ordine et modo sancire cu- // -pientes, Capituli nostri frequentis consensu communi statuimus hoc edicto in aevum observando, ut hinc in posterum quicumque Episcopus, cum primum electus et receptus ad hanc Ecclesiam Vilnensem exstiterit, confestim sacrosancto Evangelio propria dextera reverenter tacto de singulis ac universis statutis et consuetudinibus huius Ecclesiae nostrae Vilnensis fideliter et inviolabiliter observandis perpetuo, necnon privilegiis, libertatibus ac immunitatibus tuendis debite ac devote corporale iusiurandum suum in hanc, quae sequitur, formulam, ita faciat[e] et clara voce pronunciet.

[a] millesimo quingentesimo quintodecimo *B* [b] *fort corr A* [c] NOS... RADIVILVS *atram rubro A*
[d] et divini cultus augumentum [?] attinerent *B* [e] faciet *B*

[2] Iurisiurandi[a] ab Episcopo ad Ecclesiam hanc Cathedralem Vilnensem recepto efficiens formula[b]

Ego, N.[c], electus ac receptus ad hanc Ecclesiam Cathedralem Vilnensem Episcopus, hoc corporali iureiurando iuro ac Deo Optimo Maximo, Sanctissimae Domini nostri Iesu Christi Genitrici Virgini inviolatissimae Mariae, Divo Stanislao, pontifici simul et martyri glorioso, Divoque Ladislao, inclyto confessori, ut patronis et praesidibus nostris electissimis, promitto me omnia iura, [d] privilegia, statuta, consuetudines et observantias tam huius Ecclesiae Cathedralis [e] meae, quam Capituli mei pro virili et sincera fide, dum vixero, observaturum; tum omnia ab hac Ecclesia eadem[f] et Capitulo illicite[g] alienata, distracta et occupata ad pristinum [h] ius, dominium, [i] proprietatem et usufructum[j] iuxta vires meas vindicaturum; Capitulum quidem meum et singulas eius personas quascumque rectissimis consiliis, auxiliis atque favoribus[k] prosequuturum, tum secreta Capituli ipsius, in eius praesertim praeiudicium, nemini unquam prodituram; nullos omnino fratres meos, nec Praelatos[l], nec Canonicos Vilnenses, vi quapiam oppressurum, nec eorum quempiam absque iudicis sententia aut absque maioris saniorisque[m] partis Capituli con- // -sensu aut a me, aut a meis personis capi aut *f. 4v* aliquam corporalem molestiam inferri ausurum, neque ullo pacto permissurum; iurisdictionem ipsius Capituli eiusque personarum singularum quaecumque iura nulla ratione impediturum, immo semper approbaturum; processus quoque ac censuras ab ipso[n] Capitulo in quascumque personas emanatas, fulminatas et illatas minime revocaturum[o]; concordias insuper superiorum Episcoporum cum Capitulo factas firmiter observaturum; praesentis denique iurisiurandi mei relaxationem neque a Summo Pontifice, neque a Concilio generali, neque ab ullis[p] facultatem habentibus impetraturum, ea vero quomodocumque[r] impetrata aut proprio motu collata nunquam usurum esse. Ita me Deus adiuvet, et haec sancta summi et aeterni Dei Evangelia.

[a] Iusiurandi *B* [b] *titulus atram caeruleo A* [c] *atram rubro A* [d] et *B habet hic* [e] Vilnensis *B habet hic* [f] eadem Ecclesia *B* [g] *sup lin al manu et atram; del* inclyto *A* [h] statum *B habet hic* [i] et *B habet hic* [j] usufructuum *A* [k] *corr bis ex* fautoribus *A: 1) manu antiqua atram bruno; 2) stylo* [l] Dignitates *sup lin stylo adscr A* [m] seniorisque *B* [n] *corr A* [o] (iurisdictionem ipsius Capituli... revocaturum) *stylo inclusum parenthesibus A* [p] illis *B* [r] quocumque modo *B*

[3] Hoc iureiurando celebrato sollemniter[a], legatur hoc sacrosanctum Evangelium Io: XX. [!] c.[1]

In illo tempore dixit Iesus discipulis suis: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, vidit lupum venientem et dimittit oves, et fugit. Et lupus rapit et dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus et cognosco oves meas, et cognoscunt me meae. Sicut novit me Pater, et ego nosco[b] Patrem, et animam meam pono pro ovibus meis. Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient. Et fiet unum ovile et unus pastor.[c]

f. 5r **[4] Statutum Episcopis ad // hanc Ecclesiam[d] Cathedralem quamprimum receptis penitus observandum**

Ut haec Ecclesia Cathedralis Vilnensis, qua cum fedus spiritualis coniugii inivimus, munere dotali sponsi sui gaudeat et laetetur, ne[e] humano coniugio, cui munerum dotalium exsistit largitio, neglectior esse videatur, cum praesertim personae Praelatorum Canonicorumque singulae huiusce Ecclesiae susceptionem suam probabili statuto cappae largitate condecorent, indignum ac minus honestum esset personas pontificali dignitate insignitas ac in huius quidem Ecclesiae administrationem sublimatas nullo liberalitatis[f] ac munificentiae merito astringi, cum in his potissimum conspici debeat amplior munificentiae gratitudo, quam illis humanarum rerum opus aditus suppeditat. Idcirco ex fratrum nostrorum cuiusvis dignitatis consensu atque decreto hoc perpetuum et irrefragabile promulgamus statutum, ut quicumque electus Episcopus aut quovis modo assumptus a die initae possessionis infra anni decursum calicem aureum cum patena aureorum ungaricalium iusti ponderis et boni auri numero centum et quinquaginta in vim contracti federis spiritualis liberaliter ac munifice praebere Ecclesiamque hanc Vilnensem, ut propriam eius sponsam, munerare insigni, videlicet hoc[g], xenio teneatur. Ad quod quidem munus Ecclesiae suae[h] realiter offerendum

[a] sollemniter celebrato *B* [b] agnosco *B* [c] *A totus textus iurisiurandi al manu scriptum, imitando textum typis vulgatum, ut in decreto celebrationis vel conclusionis Capituli vel in forma iuramenti notarii* [d] i *ins A* [e] in [?] *B* [f] -ali- *prob corr A* [g] hoc videlicet *B* [h] *dubit; corr, fort ex* sive *A*

[1] *Io 10:11-16; versio haec concordat cum editione Erasmiana (v. g.* vidit, nosco*)*

proprio iureiurando a se tempore receptionis[a] suae, ut moris est, praestito penitus astringatur.

[5] Ne sive Princeps, sive Episcopus a clero exactionem exigere permittatur

Cum non absque summo dolore nostro communi in memoriam redigere valeamus *f. 5v*
eum errorem, in quem fratres nostri Principis consiliique sui gratiam incidere contra canonicas sanctiones et eorum[b] iusiurandum solebant nec verebantur eam Ecclesiae immunitatem deserere, quam tueri debuissent, adeo quod eis permittentibus in deteriorem conditionem sacerdotium, quam sub duri [?] Pharaonis tyrannide[c], qui divinam legem non noverat, adactum esse videbatur. Quem quidem errorem nos abolere et indemnitati ecclesiasticae devote ac religiose, ut debemus, consulere atque providere volentes, communi frequentium fratrum nostrorum consilio habito ac trutinato, censemus, decernimus ac rite constituimus et in perpetuum observari statuimus, quod tam nosmetipsi, quoad vixerimus, quam quicumque nobis successores futuri sint[d], exactiones aut contributiones, quantumvis necessarias, clero regulari aut sacerdotibus[e] absque totius Capituli requisitione atque consensu iusto, legitimo et necessario nullatenus imponemus, nec etiam quavis ratione, praetextu aut colore a Principe consiliariisque suis decretas imponendas esse permittemus, nec quidem ullatenus consensum quempiam praestabimus, immo tam canonum, quam pontificali nostra auctoritate penitus contra nitentes iuxta probatam et servatam Regni Poloniae veterem consuetudinem resistemus. Excepta tamen, quam clementissimus auferat Deus, extrema Reipublicae[f] Christianae et nimium[g] urgente necessitate. Ad quam tamen admittendam nobis statuti huius vigore minime licebit, nisi prius requisito et obtento universi Capituli consensu expresso; quod ea de causa per edictum publicum in valvis Ecclesiae nostrae figendum infra duodecim dies Capitulum indicendum erit, et rite celebrandum. Collectores insuper sola nostra episcopali auctoritate, nisi universi Venerabilis Capituli nostri consensu habito, eligendi erunt; qui quidem sint de gremio nostro, et nullos alios omnino[h] minime[i] eligere audebimus. Ipsi vero exactores nostri, videlicet Canonici, omnem pecuniam

[a] reemptionis *B* [b] -o- *fort corr ex* -a- *A* [c] sub diri Pharaonis tramide *B* [d] successores nobis futuri sunt *B* [e] sacerdotali *B* [f] -eip- *corr A* [g] *corr ex* minimum *A* [h] omnino alios *B* [i] *deest B*

exactam et iuste numeratam in nostrae Ecclesiae aerario atque thesauro, et non alio quovis in loco reponere et conservare tamdiu astringantur, donec de certa
f. 6r nostra nostrorumque fratrum[a] aut ma- // -ioris et sanioris[b] partis Capituli scientia atque consensu ex praedicto thesauri loco amovere aut cuipiam tradere visi erunt.

[6] Statutum de Praelatorum Canonicorumque huius Ecclesiae Vilnensis ab omni iurisdictione quorumcumque officialium nostrorum exemptione

Cum ad officium nostrum pastorale ac decus et ornamentum huius nostrae Ecclesiae Cathedralis Vilnensis pertinere censeamus, ut pacifice, tranquille[c] ac cum charitate vivatur, dissensionesque et lites sopiantur, nos, Albertus Radivilus, Palatinides[d], Dei gratia Episcopus, et Venerabile ac frequens Capitulum nostrum, videlicet Praelati et Canonici nostri, velut solida Ecclesiae columina[e], statuimus ac hinc in posterum perpetuo[f] observandum decernimus universos et singulos Praelatos et Canonicos, dignitatem, personatum, officium aut praebendam eadem in nostra Ecclesia cum iuris pontificii plenitudine obtinentes, a quacumque Praepositorum, Archidiaconorum, Decanorum et quorumcumque officialium aliorum[g] seu iudicum[h] nostrorum generalium et specialium iurisdictione exemptos ac penitus liberos et esse, et fore sancimus[i], necnon eosdem statuti nostri huius[j] vigore ab illorum auctoritate et iurisdictione eximimus, liberamus ac penitus et omnino absolvimus. Citati vero, aut quoquo modo[k] tracti coram eis aut eorum quopiam, de quorumcumque beneficiorum suorum titulis nullo modo
f. 6v comparere aut respondere teneantur, nisi coram frequenti eodem Capitulo // nostro toties, quoties huiuscemodi citationes et quaestiones[l] in eosdem fratres nostros quavis ratione aut via oborientes[m] remittantur, decernentes ac prorsus omnino statuentes irritum et inane omne id, quicquid in eosdem quovis temerario ausu[n] adversus hoc statutum nostrum tentatum fuisse comperiatur. Ceterum in his, quae praedicti fratres nostri tam coram nobis, quam auditore causarum nostro generali et vicario in spiritualibus, sive officiali, agere voluerint, cancellario ceterisque consistorii notariis pro citationibus aliisque processibus, litteris et instrumentis in causis eorum necessariis et opportunis nil solvere et dare

[a] fratrumque nostrorum *B* [b] senioris *B* [c] tranquille et pacifice *B* [d] Nos... Palatinides *atram rubro A* [e] *corr, fort ex* colimina *A*; colimina *B* [f] perpetuo in posterum *B* [g] aliorum officialium *B* [h] iudicium *B* [i] *corr ex* sanctimus *A* [j] huius nostri *B* [k] *deest B* [l] -ae- *corr A* [m] aborientes *B; fort corr ex* aborientes *A* [n] ausu temerario *B*

cogantur, sed omnia licitum iusque[a] est, ut fratribus gratuito concedantur, nec ad ea solvenda impeti aut compelli debeant.

[7] De sumptibus tam ab Episcopo, quam Capitulo et clero pro agendis litibus aliisve negotiis ad Ecclesiam pertinentibus faciendis[b]

Ceterum si quando aut[c] nos, aut fratres nostros inopinatum arduumque negotium aliquod, ad Ecclesiam nostram pertinens, apud Sedem Apostolicam aliosve quoscumque Principes et Dominos nostros oportere agere et expedire acciderit, aut pro litibus in nos Capitulumque nostrum intentatis experiendis, abolendis[d] sopiendisque sumptus impendere, tam de pontificali mensa nostra dimidiam partem sumptuum[e] faciendorum, quam Capitulum nostrum Venerabile una cum omni universae dioecesis nostrae[f] regularium sacerdotaliumque personarum clero[g] alteram dimidiam, nemine penitus contradicente aut obstante, ultro citroque [h] persoluturos esse statuimus, fratribusque nostris, ab ipso clero eam pecuniam exacturis, auxilium, consilium, favorem, auctoritatem iurisdictionemque // *f. 7r* nostram omnimodam tam nos facturos esse decernimus, quam omnes successores nostros idem praestare debere decernimus.

[8] De honorifica exceptione et hospitalitate cuivis Praelato et Canonico Vilnensi in curiis nostris episcopalibus aeque ac benigne praestanda

Cum fratres nostri tam Canonici, quam Praelati, qui una nobiscum ecclesiastica ministeria divinarumque caeremoniarum sollemnia negotia et onera pontificatus nostri aestate[i] et hieme noctes atque dies subeunt, atque bene consulentes favendo et auxiliando nobis semper assistant, digna ac merita a nobis ipsis consolatione praestita specialique praemio necnon etiam praerogativa gaudere debeant, statuimus, ut quoties toties[j] quempiam eorum iter ad diversa loca agentium in curias nostras episcopales divertere et adire contigerit, per quoscumque earundem nostrarum curiarum regentes seu factores benigne et honorifice esse suscipiendos. Quibus in expensis tunc sibi pernecessariis pro cuiuscumque eorum conditione debite procurari et honeste provideri et sancimus, et hoc nostro statuto in perpetuum valituro committimus et mandamus; nec secus omnino fieri aut haberi volumus, praedecessorum praesertim vestigiis moribusque laudabilibus

[a] phasque *B* [b] faciundis *A* [c] *deest B* [d] aboliendis *A* [e] sumptorum *B* [f] *ins desuper al manu A; deest B* [g] -o *fort corr A* [h] liberaliter *B habet hic* [i] *fort corr ex* aetate *A* [j] *fort intelligendum* toties quoties

inhaerentes, qui a prima huius Ecclesiae nostrae fundatione hanc debitam ac meritam[a] hospitalitatem benigne ac liberaliter[b] servaverunt.

f. 7v **[9] De iureiurando tam a Prae- // -latis, quam [c] Canonicis in hanc Ecclesiam suscipiendis debite praestando**

Conspicientes incuria praedecessorum nostrorum hucusque neglectum esse, ut tam ab ipsis Praelatis, quam Canonicis huiusce Ecclesiae nostrae, quoties suscipiuntur, legitimum ac necessarium de ipsius iuribus consuetudinibusque probabilibus conservandis atque Capituli quibuscumque consiliis minime patefaciendis, quae fortasse nimium obesse possent, necnon de rebus ecclesiasticis nequaquam alienandis, ut[d] exigeretur et [e] praestaretur iusiurandum. Cui quidem negligentiae aut inertiae maturum remedium adhibentes, decernimus ac instituimus, ut in posterum singuli Praelati et Canonici, priusquam eis in choro stallum et in Capitulo locus et suffragium tribuatur, tacto reverenter Evangelio, iuxta sacrorum canonum sanctiones debitum suum iusiurandum hanc in subsequentem formulam devote ac religiose celebrent, ac infallibiliter[f] exequantur.

[10] Formula iurisiurandi tam a Praelatis, quam Canonicis celebrandi

Ego, N.[g], ad sancta Dei Evangelia iuro me omnia iura, statuta probabilesque consuetudines huius inclytae Ecclesiae ac[h] Venerabilis Capituli Vilnensis pro virili mea diligenter ac fideliter esse servaturum; actiones et quaecumque consilia, quae detrimentum afferre possint, secreta retenturum ac penitus nemini absque dominorum consensu revelaturum, nec cuipiam, in quem acta fuerint, nutu, verbo
f. 8r aut facto indicaturum; nullasque conspirationes, fac- // -tiones, confederationes pollicitationesve[i] dolosas cum quibusvis hominibus, et potissimum in Ecclesiam aut Capitulum vergentes, perpetraturum neque ullo pacto admissurum, sed omnibus in rebus et actionibus quibuscumque tam Ecclesiae, quam Capituli, omni penitus simultate, fraude et dolo malo reiectis, una cum fratribus meis concorditer, firmiter et fideliter consulturum; bona insuper, possessiones, dominia[j] et proprietates ipsius Ecclesiae et Capituli directe vel indirecte nec per me, nec per alium alienaturum, sed potius alienata aut quomodocumque[k] distracta in pristinum ius, dominium et proprietatem praedictae Ecclesiae et

[a] *corr ex* hanc meritam ac debitam *A* [b] liberalitatem *B* [c] a *B habet hic* [d] et *B* [e] omnino *B habet hic* [f] infallanter *B* [g] *atram rubro A* [h] *deest B* [i] pollicationesve *B* [a] dominia, possessiones *B* [k] quocumque modo *B*

Capituli omnibus modis iustis et legitimis, inquantum potero, reducturum, revocaturum atque vindicaturum. Ita me Deus adiuvet, et haec sancta summi et aeterni Dei Evangelia.

[11] Sequentia sancti Evangelii secundum Lucam, c. XI.[1]

In illo tempore loquente Iesu ad turbas, extollens vocem quaedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quae suxisti. At ille dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud.

[12] Quae pecunia pro cappis a Praelatis et Canonicis[a] coëmendis Capitulo persolvitur

Quoniam honestum et decorum est munifica Pontificum nostrorum exempla imitari, quemad- // -modum singuli Episcopi centum et quinquaginta aureos nummos *f. 8v*
Ecclesiae Capituloque nostro pro munere praebent, ita par nobis esse videtur, ut singuli Praelati et Canonici quinque sexagenas pecuniae communiter currentis capparum gratia ad divinas caeremonias apparatusque ecclesiasticos coëmendarum, aut cappas eiusdem valoris dent, quibus, quoad vixerint, utantur, solvantque Capituli Notario grossos quindecem, vicariis Canonicorum[b] viginti quattuor et scholae magistro etiam[c] viginti quattuor. Et quod erit ad eorum admissionis memoriam, et quod aequum et iustum esse censemus, hoc communi frequentis Capituli consensu statuimus sancimusque perpetuo observandum, ut quivis novus Praelatus aut Canonicus admissus infra mensem dictam summam benigne ac pacifice persolvat sub excommunicationis poena, in quam eo facto, quicumque secus egerit, decernimus incidisse[d] eumque, nisi plene satisfecerit, minime absolvendum esse. Hoc tamen nobis praeservamus, quod si non cappa, sed pecunia dictae summae in Capituli thesauro reposita fuerit, ea iudicio arbitrioque Capituli sive pro cappa, sive quovis alio Ecclesiae nostrae defectu supplendo convertatur.

[13] Quotidianae distributiones Canonicis noviciis per quinque menses continuos dari non debent

Cum quotidianae distributiones ex praebendarum fructibus anni praeteriti colligantur, par nobis esse non videtur eas[e] sibi novicios ac laborum veterum

[a] pro cappis tam a Praelatis, quam Canonicis *B* [b] caeremoniarum *A* [c] *deest B* [d] decernisse incidimus *err B* [e] *fort corr ex* eos *A*

[1] *Luc 11:27-28*

praemia percipere debere. Canonice statuimus et nemine penitus refragante decernimus, ut quicumque Canonicus iam admissus in suo canonicatu pacificus
f. 9r sive litigiosus exstiterit, sub periurii poena a die susceptionis // suae ad[a] usque quinque menses continuos canonicis quidem refectionibus omnino[b] careat, interea tamen et mortuariis, et aliis[c] quibusque oblationibus una nobiscum gaudeat. Hoc enimvero statutum et decretum nostrum ad commutantes insuper, aut eos, quibus resignatio canonicatus facta fuerit, extensum validumque esse sancimus.

[14] Ne hi, qui pro canonicatu et praebenda litigant, in Capitulum admittantur, aut sive in suo canonicatu pacificus, sive litigiosus sit, aliquid interea[d] percipere debeat

Canonicis sanctionibus consuetudinique antiquae, ad haec praecipue tempora tenentibus et servatis inhaerentes, uno omnium consensu et voce statuimus, quod duobus pluribusve super canonicatu et praebenda Ecclesiae nostrae litigantibus, lite huiusmodi pendente, nemo interim eorum ad Capitulum admitti nec aliquid ex praebenda percipere debeat, praeterquam aliquis ex his iure experientibus ab uno prius anno integro possessor et praebendae perceptor, ne interea a quopiam adversario impetitus exstiterit. Is enim, quaecumque in eum lis[e] intendatur, ut possessor et perceptor merito ad Capitulum admittatur, et omni praebenda et distributionibus plene gaudeat, quousque aut iure succubuerit, aut de adversario potitus[f] denique fuerit victoria.

[15] Idem in forma ampliori

Quamvis antiqua et commendatione digna consuetudine iureque fuerit, prout
f. 9v est, cautum[g], ordina- // -tum et approbatum, quod duobus super canonicatu et praebenda in Ecclesia Vilnensi litigantibus, neuter illorum ad Capitulum deberet admitti, ne aliquis[h] gauderet portionibus, lite huiusmodi inter eos pendente. Verum quia hoc ab aliquibus in aliam opinionem, et magis in hunc sensum referebatur, quod videlicet duobus litigantibus, id est, litem inter se per citationem iudicis competentis aut per appellationem vim citationis habentis super canonicatu et praebenda acceptatis moventibus, neuter eorum extunc admitti deberet ad Capitulum et ad refectiones, et antequam constaret de dicta litis pendentia, quod primo receptus interim tam in Ecclesia, quam in Capitulo pro possessore

[a] *deest B* [b] *deest B* [c] *deest B* [d] *deest B* [e] lis in eum *B* [f] potius *A* [g] prout cautum est *B* [h] aliquibus *B*

haberi et omnes refectiones percipere[a] et eis gaudere deberet. Volentes igitur hoc statutum dubiis quibusvis et opinionibus suspensivis subcinctis et amputatis in lucidiorem declarationem deducere, antiquae dudum tentae et approbatae consuetudini adhaerentes[b], statuimus et ordinamus, et inviolabiliter omnino deinceps temporibus perpetuis observandum et tenendum ab omnibus fore praecipimus irrefragabiliter et volumus, quod duobus vel pluribus competitoribus super canonicatu et praebenda Ecclesiae nostrae Vilnensis litigantibus, hoc est, quomodocumque aut qualitercumque concurrentibus, aut se quavis auctoritate mandatoque superioris et actione in canonicatum et praebendam intronisari, recipi, admitti et installari[c], ut moris est, petentibus et obtinentibus, nullus eorum tam ad refectiones, quam ad iura capitularia debet admitti, usquequo diversitas, quaestio et lis per et inter eos subortae et motae per iudicem competentem definitae et decisae fuerint, nec processus per Episcopum aut Capitulares alicui eorum in suffragium debent dari, etiamsi aliquis eorum teneatur pro possessore, nisi forte in beneficio foret per annum pacificus; tali enim non debent negari processus, nisi super spolio ab adversario per appellationem impeteretur.

[16] De his, qui temere litem Capitulo intentant *f. 10r*

Quoniam compertum est experientia, quae est optima et legum, et rerum interpres, qualiter nonnulli huius Ecclesiae Canonici novas lites et excogitata impedimenta moverunt et intentaverunt Capitulo nostro Vilnensi, ex eo, quod contra eos mandata superiorum et exsecutoriae[d] sive gratiarum, sive rei iudicatae receptae, admissae et exsecutae fuerint. Ne itaque huiusmodi processuum exsecutorialium ac mandatorum nostrorum maiorum exsecutio, imo ipsa debita obedientia nobis et nostris fratribus aliquod detrimentum et iacturam pariat, statuimus, quod si et inquantum aliquis Canonicus de gremio Ecclesiae nostrae Vilnensis pro eo, quod contra ipsum aliqua exsecutio processuum[e] exsecutorialium facta sit, aut alicui appellationi legitime adhaesum fuerit, aliquam litem, controversiam et materiam quaestionis nobis et nostro Capitulo movere et intentare suis ausibus temerariis praesumpserit, talis eo ipso incidat poenam temeritatis, et ad provisionem domorum et praestimoniorum ab ipso Capitulo obtinendorum perpetuo reddatur inhabilis.

[a] *deest B* [b] adhae- *corr A,* inhaerentes *B* [c] praebendam intromitti, admitti, recipi et installari *B* [d] -ae *corr ex* -e *A* [e] -u- *ante* -m *ins sup lin A*

[17] De celebratione dierum festorum

f. 10v Sane revolventes nobiscum animo, quod etsi praecepto Domini et ipsius Sanctae Matris Ecclesiae, et fidei orthodoxae[a] ordinatione omnes catholici dies festos Deo Optimo Maximo et Sanctis eius dicatos debito honore peragere, inprimis tamen et potissimum ii, qui in dignitate ecclesiastica sunt constituti, tanquam ceteris vita, moribus, exemplo et virtute praestantiores, condigna veneratione excolere et celebrare debent. Et quoniam nonnulli fratres nostri, huius praecepti et ordinationis transgressores et contemptores, suos homines subditos ad conducendum ligna et alia necessaria diebus festis cogunt et compellunt, per quod in communi populo scandalum generatur, unde nos, huic scandalo viam praecludere volentes, statuimus, quod quicumque Canonicus die dominico aut quocumque alio, qui tam a populo, quam ab Ecclesia festus et celebris agitur, aliquid sibi id genus conduci fecerit aut colonos et subditos suos ad labores aliquos coëgerit et compulerit, extunc illa die, aut alias immediate sequenti, distributionibus quotidianis ipso facto sit privatus.

[18] De usu dalmutiorum[b]

Quoniam nonnulli Canonici insignia dignitatum suarum per parsimoniam comparare negligunt, aut empta et habita diebus sacris ad hoc deputatis non deferent, honori ac dignitati non tantum suae, sed etiam ipsius Ecclesiae plurimum
f. 11r detrahendo. Qua- // -propter nos, qui decus, ornamentum et dignitatem libenter videre ac in dies magis atque magis contemplari, ut fas aequumque est, volumus, hoc nostro edicto perpetuo valituro sancimus et constituimus, quod quilibet Canonicus omnibus diebus dominicis infra Missarum sollemnia necnon infra supplicationes litaniasque Rogationum aliasve processiones, etiam funebres, dalmutium sub poena privationis refectionum illius diei deferat, quam incurrat ipso facto[c].

[19] De libera potestate testandi

Cum et canonicae, et legales sanctiones per expressum dictent nil[d] esse, quod magis hominibus debeatur, quam ut concedatur cuilibet libera facultas testandi, proinde ut domini fratres Praelati et Canonici Ecclesiae Cathedralis Vilnensis nostrae de laboribus, quos in bonis sibi a Deo collatis subiverunt et fecerunt,

[a] -h- *ins A* [b] *corr ex* dalmaticarum *A* [c] ipso facto incurrat *B* [d] nihil *B*

disponere, ac etiam [a] consolatione gaudere possint et valeant, statuimus, quod quilibet Praelatus et Canonicus de bonis mobilibus et se moventibus, quae suis laboribus acquisivit, non solum in vita, verum etiam in mortis articulo disponat, ac testamentum, sive ultimam voluntatem, faciat, suis servitoribus, familiaribus, amicis, pauperibus et creditoribus, pro eorum serviens debitis deservitis[b], legando, dando, concedendo, relinquendo, et in suae animae remedium pro suo beneplacito voluntatis ad eleemosinas piis locis convertendo et applicando.

[20] De intestatis

Quoniam plerosque longam ac diuturnam sibi vitam promittentes mors insperata *f. 11v*
atque subitanea, qua nihil est certius, praeoccupare solet, sicque eos ab intestato[c] frequenter[d] decedere contingit. Quare si quispiam Praelatorum aut Canonicorum ab hac luce, quod absit, intestatus discesserit[e], statuimus et ordinamus, quod bona eorumdem ab intestato derelicta iuxta continentiam concordiae, per piae memoriae Andream, Episcopum Vilnensem, praedecessorem nostrum, cum suo Capitulo factae, in hunc, qui sequitur, modum, dispensari. Inprimis, quod bona huiusmodi intestati per nos aut nostrum in spiritualibus vicarium in absentia nostri, et per Venerabile insimul Capitulum conscribi[f] et fideliter dispensari debent; ad eamque dispensationem factores sive dispensatores duos et exsecutores, unum videlicet nomine nostro, alterum vero nomine Capituli nostri, sive unum neutri parti suspectum, ad id tamen unanimi consensu eligere, nominare et deputare debebimus. Qui quidem factores, sicut praefertur, electi, et unanimi consensu deputati, habebunt sive habebit plenum posse et mandatum de rebus huiusmodi derelictis debita intestati principaliter solvere. Super excrescentes vero res si libri fuerint, tunc notabiliores ad Ecclesiae nostrae librariam dare, si et inquantum tales non habeantur in eadem; qui si in libraria fuerint, extunc cum rebus aliis, quaecumque fuerint, ad pia opera et pro consolatione amicorum iuxta descriptam a iure formam, necnon etiam pro remedio animae defuncti disponere et fideliter dispensare debebunt; de quibus in generali capitulo rationem dare et cum effectu facere sint astricti. Si quis autem bona eadem in toto vel in parte rapere, distrahere
seu quomodocumque occupare[g] praesumpserit, aut ordinationem factorum et // *f. 12r*

[a] extrema *B habet hic* [b] eorum servitiis debitis *B* [c] *corr ex* ab intestato *in* abinde intestatos *al atram A* [d] frequenter ab intestato *B* [e] intestatus, quod absit, decesserit *B* [f] *corr, fort ex* inscribi *A* [g] -c- *ante* u *ins al atram A*

exsecutorum nostrorum huiusmodi ausu quovis temerario impediverit, praeter poenas canonicas contra tales fulminatas, excommunicationis maioris sententiam incurrat ipso facto, a qua non nisi satisfactione praevia absolutionis beneficium mereatur obtinere.

[21] De anno gratiae

Sancte et religiose cogitantes pro defunctis, qui sunt in futura vita, in qua amplius neque locus, neque tempus est merendi vel demerendi, sed sola retributio iusta pro iis, quae quis in hac vita mortali gessit, sive bonum, sive malum; quodque eos, quos vivos dileximus, et mortuos diligere teneamur; conspicientes[a] itaque et habita inter nos deliberatione ac tractatu[b] de anno gratiae, qui non minus statutum, quam lex iustitiae et aequitatis potest[c] nuncupari, hac unanimi approbatione, consensu et voto sancimus, constituimus et ordinamus perpetuo observandum, quod quilibet frater noster, dignitatem, personatum, canonicatum et praebendam in Ecclesia nostra obtinens, iuxta formam statuti provincialis gaudeat anno gratiae, infra scripta tamen forma et conditione: ita videlicet, quod annus gratiae a festo Circumcisionis Domini sumet initium et iuxta anni quadripartitam divisionem in quattuor partes dividetur, tres menses in quamlibet partem anni computando. In prima quarta videlicet Ianuarius, Februarius, [d] Martius; in secunda anni parte tres, videlicet Aprilis, Maius, Iunius; in tertia tres, videlicet Iulius, Augustus, September; in quarta similiter tres computentur, videlicet October, November, December. Si quis igitur in anni principio, hoc est, in tribus primae quadrupartitae anni mensibus aut eorum altero decesserit, quartam partem omnium fructuum et proventuum, quocumque censeantur
f. 12v nomine, iuxta veterem[e] // valorem sui beneficii habeat, remanentibus tribus partibus pro successore. Qui vero[f] mensibus secundae quadrupartitae vita excesserit, omnium fructuum ex aequo habeat veram[g] medietatem, altera pro successore reservata. At qui mensibus tertiae quadrupartitae vita obierit, tres partes omnium proventuum in vero valore accipiet, quarta successori cedet. Verum is, qui mensibus ultimae quadrupartitae vitae suae diem clauserit extremum, omnes fructus et proventus percipiat, nihil penitus reservando pro successore.

[a] -te- *ins al manu et atram A* [b] tractu *A* [c] *deest A* [d] et *B habet hic* [e] veterem *corr, fort ex* veterum *A;* verum *B* [f] Qui vero *corr, prob ex* Is vero, qui *A;* Is vero, qui *B* [g] veram habeat *B*

[22] De conferendis domibus et praestimoniis, ac beneficiis quomodolibet vacantibus providendis

Revolventes cum debita diligentia, quomodo villarum praestimonialium et domorum capitularium quomodocumque vacantium distributio et provisio capitulum generale dumtaxat[a] concernebat; et plerumque ex diuturna capituli generalis expectatione earundem villarum praestimonialium et domorum vacatione durante continuata notabilis desertatio rerumque post obitum fratris derelictarum pro anima defuncti disponendarum gravis et damnosa distractio domorumque collapsio et ruina contingebat. Volentes itaque huic defectui salubriter providere, mutua deliberatione praehabita statuimus, ut deinceps quotiescumque aliquam villam aut domum, lapso a die vacationis eorumdem duorum mensium spatio, prima die capitulari post eosdem immediate occurrente, et non prius, omnibus dilationibus semotis, de praefatis villis prae- // -stimonialibus seu villa, domo *f. 13r* vel domibus sic vacantibus vel vacante alicui vel aliquibus ex fratribus debeat provideri. Ut autem huiusmodi vacatio et provisio aliquem non lateat, sed etiam ad notitiam fratrum absentium[b] perveniat, volumus[c], ut exequiis fratris defuncti peractis, aut vacatione villae seu domus per cessum seu decessum, sive per munus consecrationis impensum, aut alio quovis iusto vacationis genere, occurrente, extunc citatio generalis contra omnes et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes ad hanc ipsam optionem et provisionem tam active, quam passive et[d] publice in valvis Ecclesiae per Procuratores Capituli pro tempore exsistentes affigatur, eiusque citationis terminus ad eandem diem primam capitularem post decursum[e] duorum mensium[f] proxime futuram peremptorie assignetur. Quo quidem termino citationis[g] adveniente, ad eiusmodi[h] villarum praestimonialium et domorum optionem et provisionem procedendum erit, absentia quorumcumque non obstante, cum non sit verisimile apud ipsos remanere incognitum. Quod tam patenter et notorie omnibus exstitit publicatum, hoc etiam de beneficiis ecclesiasticis[i] de iure patronatus faciendum observandumque censemus, salvo casu, quo dicta vacatio[j] villae, domus aut beneficii infra capitulum generale evenerit, aut infra cursum dictorum mensium huiusmodi capitulum

[a] dumtaxat generale *B* [b] *corr ab editore ex* absentum *A et B* [c] *subter lin ducta A* [d] *deest B* [e] decessum *A* [f] mensium duorum *B* [g] citationis termino *B* [h] huiusmodi *B* [i] hoc etiam... ecclesiasticis *subter lin ducta A* [j] vocatio [?] *B*

generale[a] celebrandum occurrerit; tunc enim non expectato fine dictorum mensium optio, distributio, provisio et collatio de dictis villa, domo et beneficio fieri poterit modo expresso, cum teneantur singuli fratres ad capitulum generale celebrandum convenire et illi interesse. Decernentes nihilominus huiusmodi provisionem fieri debere dumtaxat praesentibus.[b] Et quod absentes per procuratores suos optare non debent provisionem, alioquin provisionem[c] absenti factam censemus eo ipso statuto cassam, irritam et nullam.

f. 13v **[23] Uni non debent concedi // duae domus capitulares, nec duae villae praestimoniales**

Statuimus praeterea, quod nulli praestimonia vel duae domus conferantur simul, sed cum aliquis fratrum villam potiorem obtinuerit, et possessionem illius pacificam fuerit assecutus, mox praestimonium sive domus ab eo tenta et habita alteri fratri iuxta vocationem[d] et senium libere more solito per capitulum conferatur. Quae per assecutionem potioris decernimus vacare.

[24] Ne Praelatus Canonico seniori in optione et provisione praeferatur

Quia Praelati dignitates in Ecclesia nostra obtinentes prorsus alieni sunt ab usu distributionum quotidianarum, domorum et praestimoniorum optionibus et provisionibus, ceterorumque fructuum et praebendarum ad canonicatus et praebendas pertinentium participatione, solo dumtaxat sui tituli[e] fundo ac loco et[f] stallo gaudentes, tamen plerumque habere solent canonicatus et praebendas. Ne itaque ipsi noviter Canonici facti in assecutione domorum ac
f. 14r etiam praestimoniorum senioribus // Canonicis ratione suarum dignitatum, quas coniunctim cum canonicatibus et praebendis obtinent, praeferantur senioribus Canonicis, per quod praeiudicium et iniuria non mediocris illis irrogaretur, statuimus, quod tam[g] Praelati canonicatus et praebendas habentes, quam seniores et vocatione priores[h] Canonici actu presbyteri in assecutione villarum praestimonialium et domorum ceteris, vocatione posterioribus, tanquam melius et diutius de ipsa Ecclesia meriti anteferantur, quandoquidem Praelati nihil habent commune in praestimoniis et domibus cum Canonicis.

[a] evenerit… generale *omm B* [b] absentes careant *mg B* [c] alioquin provisionem *omm B* [d] tenta et… vocationem *subter lin ducta B;* secundum [?] senium *mg adscr B* [e] titulo, *B* [f] et loco ac *B* [g] *deest B* [h] habentes, quam… priores *subter lin ducta B;* actu presbyteri habeant optiones *adscr mg B*

[25] De revisione domorum et praestimoniorum ante optionem et provisionem

Quoties de cetero domum sive praestimonium modo quovis vacare contigerit, statuimus, quod adveniente termino, in quo iuxta formam superiorem eorum optio, collatio et provisio fieri debeat, reproducta citatione per[a] Procuratorem[b] et audita petitione alicuius fratris de gremio, domum aut praestimonium vacantia, aut eorum alterum optantis et sibi de eis provideri postulantis, antequam provisio huiusmodi[c] sibi assignetur praepetita, revideantur praestimonium aut domus per eum possessa. Ut si interea in eis[d], dum possedit, meliorem fecit conditionem, prout tenetur, secundum senium et vocationem eidem iure provideatur; alioquin repellatur, repulsusque contentus sit primo. Quod[e] etiam si in- // -fra annum de conditione *f. 14v*
meliori per eum facienda non constiterit, privetur huiusmodi praestimonii aut domus prius habitorum et obtentorum, quod [?][f] sine quavis prorogatione fieri debet ante Capitulum primum extunc proxime et immediate sequens, nisi forte aliquis ita brevi tempore possedisset, quod verisimiliter non potuisset meliorem efficere conditionem. Hoc etiam adiecto, quod praestimonium sive domum vacantem taliter petere non poterit, qui pro die assignata venire neglexerit, licet ex post venerit.

[26] Quomodo praestimonia vacantia ordinari debent

Indemnitati fraternae salubriter consulentes, ne bona laboribus et industria fratris defuncti parta post obitum quomodolibet distrahantur, sed ut pro remedio animae eius convertantur, statuimus, ut quotiescumque aliquod praestimonium vacare contigerit, extunc Procuratores Capituli pro tempore exsistentes[g] possessionem eiusdem recipient, omniaque derelicta, etiam domus utensilia describant[h]. Et si defunctus aliqua debita contraxerit, tunc compensatis omnibus derelictis et venditis fiat satisfactio creditoribus et servitoribus defuncti. Si aliunde haberi non poterit, si quid debitis ac servitiis deductis ac persolutis resultaverit, in anniversarium defuncti convertatur.

[27] De non imponendis novis contributionibus *f. 15r*

Quia nonnulli Canonici subditos suos in eorum praestimoniis clam inconsulto Capitulo novis contributionibus, constitutionibus depactare et spoliare solent,

[a] *ins sup lin al manu A* [b] -m *corr A* [c] huiusmodi provisio *B* [d] in eis interea *B* [e] Quo *B* [f] q[uo?]d *ins al atram mg A* [g] exsistens *A* [h] *corr al manu et al atram ex* conscribant *A*

quocirca statuimus et perpetuo observandum volumus, et mandamus, quod nullus Canonicus Ecclesiae Cathedralis Vilnensis audeat seu debeat aliquas[a] contributiones collectas et pedagia pro utilitate et commoditate sua sine consensu nostro capitulari in subditos suos[b] sub poena trium sexagenarum et restitutionis exactorum et extortorum instituere et imponere. Si quis autem huic nostro statuto[c] contravenire tentaverit, suprascripta poena mulctetur. Regiae vero sive quaecumque contributiones legitime institutae, si quaestori non fuerint per quempiam redditae et consignatae, fisco capitulari applicentur.

[28] De dandis introitalibus domus

Cum thesaurus noster capitularis non tantum pro necessitatibus nostris, sed
f. 15v etiam pro ornamento et decore Ecclesiae expen- // -ditur, ne habeatur ratio crementi, statuimus, ut quilibet Canonicus, quoties acceptat domum, toties ponat sexagenam pecuniarum ad thesaurum Capituli in domus introitu, ne exhausto thesauro per continuam diminutionem tollatur clipeus defensionis, cuius nervus maxime pecunia est. Quam quidem sexagenam in taxam domus, si pensio fuerit assignata, computari volumus.

[29] De non celebrantibus actu aut ad sacros ordines non promotis Canonicis

Attendentes, quomodo nonnulli Canonici, in sacris ordinibus constituti, per se non celebrantes aut ad eosdem se promoveri non facientes, ipsi Ecclesiae minus utiles exsistent, nihilominus in petendis provisionibus tam domorum, quam praestimoniorum ceteris continue laborantibus pares aut potiores esse nituntur, proinde statuimus, quod quilibet Canonicus presbyter per semetipsum Ecclesiae in divinis caeremoniis non deserviens, sive non celebrans, aut ad sacros ordines non promotus, in petendis et obtinendis provisionibus ceteris[d] per se laborantibus penitus sit inferior et posterior.

[30] De inhabilitate optantium per interpositas personas

Quoniam saepe contingit propter intercessionem Regis, Pontificum, Principum
f. 16r et aliarum cuiuscumque eminentiae et auc- // -toritatis tam ecclesiasticarum, quam saecularium personarum iura, statuta, ordinationes et laudabiles Ecclesiae

[a] -as *corr A* [b] *deest B* [c] statuto nostro *B* [d] *deest B*

nostrae Vilnensis constitutiones turbari, et quodam praepostero ordine personas minus meritas meritis anteferri, proinde hoc edicto irrefragabili perpetuoque valituro statuimus et ordinamus, quod exnunc in posterum deinceps nullo[a] modo omnino Canonicus quorumcumque dominorum tam saecularium, quam spiritualium auxilium, intercessionem et favorem petere debeat, ut ceteris in optione domorum et praestimoniorum anteferatur, sub poena inhabilitatis pro illa vice dumtaxat, etiamsi illa intercessio colorem motus proprii haberet.

[31] De iis, qui resignatione facta iterum denuo ad Ecclesiam promoventur

Si quempiam Canonicorum contigerit per viam et modum commutationis aut simplicis resignationis sive alias quomodolibet aliter[b] de gremio huius Ecclesiae nostrae Vilnensis se alibi transferre, talis demum, si ad eandem Ecclesiam nostram promotus aut receptus exstiterit, merito per hoc primae receptionis locum, senium et vocem ammittit, cum per huiusmodi egressum Ecclesiam ipsam deseruisse videatur, et propterea omnia consueta statutaria[c] perinde solvet, acsi nunquam de gremio antea fuisset.

[32] De non tollendis scamnis, mensis et fenestralibus de domibus vacantibus *f. 16v*

Sane considerantes in hoc magnam vigere deformitatem, pariter et dedecus, quod vacante domo per cessum vel decessum possessor prior, transferens sese in domum aliam, aut etiam exsecutores defuncti domum ipsam, nullo eis saltem iusto et legitimo titulo in hoc suffragante, scamnis, mensis, membranis [d] fenestralibus spoliant deturpantque, propterea statuimus, quod in domo sive praestimonio quomodolibet vacanti scamna, fenestralia, mensae, ostia et aliae res clavis affixae penitus et omnino non amoveantur[e].

[33] De committenda domo in absentia

Domorum capitularium conditionem meliorem facere cupientes, statuimus, quod dum et quando aliquis fratrum a domo sibi per Capitulum data absens fuerit, ne in absentia eius ipsa domus deterior fiat, ipsam alicui ex fratribus, // cuius favorem *f. 17r* habere possit, committat propter hoc, ut si quispiam dominus[f] vim aliquam in ea

[a] -o *corr A* [b] *deest B* [c] statuaria *A* [d] et *B habet hic* [e] moveantur *B* [f] domus *vid corr A;* dominus *B*

facere, aut se in eadem locare et alias quomodolibet propria voluntate inhabitare tentaret, huiusmodi iniuriae et violentiae abigi et propulsari possint et valeant. Et nihilominus debet ponere in eadem aliquem custodem, hominem probum, honestum[a], [b] pacificum et nulli molestum, qui eandem polite servet et teneat, Canonicoque commissario morem gerat et obediat, iniuriasque, si quae irrogatae fuerint, eidem deferat.

[34] De non locandis hospitibus in domibus Canonicorum

Cum hoc sit, quod hospites in domos recepti plerumque non tantum ingrati exsistant, verum etiam damnis non resarcitis recedant et mala pro bonis referant, indemnitati communi providere [c] cupientes statuimus, quod nullus Canonicus tam praesens, quam absens aliquam personam saecularem et spiritualem in propria domo sine consensu Capituli aut Procuratorum locare hospitioque recipere praesumat, sub poena trium sexagenarum de ipsius proventibus undecumque provenientibus[d] detrahenda et persolvenda.

f. 17v **[35] De domibus taxandis**

Ne fratres nostros, qui servitia et sudores suos expendunt in aedificiis sumptuosis[e], fraudari contingat; quominus etiam post mortem pro tantis laboribus et sumptibus speciali consolatione gaudeant, utque hoc ipsum[f] ceteris[g] ad faciendam meliorem domus conditionem. stimulum et incentivum praebeat, statuimus, ut quotiescumque domum aliquam capitularem modo quovis vacare contigerit, extunc antequam alicui de fratribus iuxta traditam superius formam concedatur et assignetur, prius ad certam taxam sive summam pecuniariam provida moderatione aestimetur et[h] taxetur. Quam taxam Canonicus, qui eandem domum assecutus fuerit, temporibus et terminis suis competentibus sibi propterea per Capitulum praefixis et assignatis, sub poena privationis eiusdem domus, in manus Procuratorum tenebitur solvere super taxa domus sine omni excusatione et dilatione terminis [i] advenientibus solvenda teneatur, et sit de Capitulo fideiussores dare astrictus. Quae quidem taxa in anniversaria defuncti aedificantis iuxta doctrinam et ordinationem Capituli convertatur.

[a] -e- *prob corr A* [b] et *B habet hic* [c] volentes et *B habet hic* [d] *ins* -ien- *sup lin al manu A* [e] *corr ex* sumptuosos *A;* sumptuosos *B* [f] *corr B* [g] certis *A* [h] et aestimatione *B* [i] *aliquid del B*

[36] De non solventibus taxam domus

Praeterea statuimus, ut nullus Canonicus domum aut quamcumque rem aliam *f. 18r* petere et obtinere valeat, nisi prius taxam domus prioris integre exsolvat, nec ullo unquam pacto in sua petitione veniet exaudiendus, sitque omnino pro illa vice alienus a petita provisione.

[37] De transferendis fructibus de uno praestimonio in aliud

Quaestiones et frequentes controversias super transferendis fructibus de uno praestimonio in aliud post provisionem alicui noviter per Capitulum factam quomodolibet oborientes sopire et extinguere cupientes, statuimus, ut dum et quando alicui fratri villam praestimonialem in provisionem dari et concedi contigerit, qui aliam prius habuisset, in qua fruges suas, ut puta annonam, avenam, bladum, faenum et cetera id genus locavit et reposuit, licitum sit ei[a] fruges huiusmodi, similiter et stramina, et faenum, si quae habuerit, de priori praestimonio in aliud, quod noviter asse- // -cutus est, totaliter recipere et *f. 18v* secum asportare. Verum si alicui extraneo, quam fratri de gremio, frumenta huiusmodique[b] cetera vendiderit, extunc frater succedens, si voluerit hoc idem pretium, pro quo contractus est, dare, frumenta et cetera similia pro se retinere poterit. Quod si successor redimere ab extraneo praetacta non curaverit, nihilominus emptor extraneus medietatem[c] straminum fratri succedenti sine quavis contradictione relinquere sit astrictus.

[38] De committendo praestimonio in recessu extra dioecesim

Quia saepenumero propter absentiam et discessum ad loca remota Canonicorum eorum subditi opprimuntur et negliguntur, villaeque et bona eorum praestimonialia deteriorantur, [d] distrahuntur et [e] suis limitibus minuuntur, quare statuimus, ut quoties aliquem Canonicum extra dioecesim ad loca remota recedere vel domicilium constituere contigerit, extunc praestimonium suum alicui fratri committat, et procuratorem in eo fidelem constituat, qui in[f] iniuriis, si quae irrogatae fuerint, refugium ad Canonicum, cui praestimonium commissum exsistit, habeat, et velut domino suo principali obtemperet, et morem gerat.

[a] *deest B* [b] huiusmodi quae *A* [c] medium *B* [d] et *B habet hic* [e] in *B habet hic* [f] *ins al manu et al atram A*

f. 19r **[39] De coppis**[a]

Cum pro limitandis bonis capitularibus magni sumptus requiruntur, adeo ut[b] nonnunquam fructus praestimoniorum, de quorum finibus agitur, non sufficient, itaque statuimus, quod orta lite super finibus quorumcumque bonorum nostrorum cum aliquibus vicinis nobilibus, si ventum fuerit ad coppas faciendas, ut ipsae coppae fiant sumptibus et expensis communibus, ita ut[c] Procuratores nostri pro tempore exsistentes, vel alter eorum, cum duobus Canonicis, de quorum praestimonio agitur, vel aliis ad id capitulariter deputatis pro coppa et limitibus definiendis ire debebunt[d], sumptusque et expensas pro donariis ex aerario communi capitulari fecerint[e]; possessores vero bonorum victualia omnia et potum cum adiutorio hominum suorum suppeditent[f] pariter et ministrent.

[40] De praerogativis nuntiorum capitulariter missorum

Iustum et aequum est, ut Canonici, qui in negotiis Ecclesiae aut capitularibus
f. 19v capitulariter mittuntur, non debeant perdere e- // -molimenta sua, quae eis iure, nisi legationi destinarentur, [g]; proinde statuimus, ut Canonici ad agendum aliqua negotia capitulariter missi interea, dum ipsa agunt, omnes distributiones quotidianas et alias obventiones quascumque perinde habeant, acsi praesentes circa Ecclesiam residerent, non obstante eo, quod sumptibus capitularibus ea sollicitant.

[41] De non obligando praestimonio aliquibus extraneis personis

Cum experientia doceat omnes et singulos creditores id potissimum curare, ut de bonis, quae sibi in summis pecuniariis pignori dantur, supra summam principalem creditam, qua [?] sperant sese rehabituros, aliquid lucrentur, propter quod iurgia, contumeliae, rapinae et spolia hominum in hypothecam datorum emergunt. Idcirco cupientes indemnitati communi ac hominum subditorum nostrorum providere, statuimus et ordinamus, quod nullus Canonicus praestimonium seu praestimonialem portionem, de quo sibi fuerit per Capitulum provisum[h], aliquibus creditoribus in quibuscumque pecuniarum quantitatibus arendare, obligare, impignorare et hypothecare, sub poena privationis eiusdem, praesumat. Verum

[a] *atram nigro transformatum in* De scopulis [?] signisque granicierum *A* [b] quod *B* [c] quod *B* [d] -ebu- *corr A* [e] faciant *B* [f] -pped- *corr A* [g] *hic aliquod verbum deberet esse* [h] *omm B*

si ex aliqua rationabili et notabili necessitate ipsum urgente fuerit necessitatus hoc facere, extunc petito imprimis, et obtento de super consensu Capituli, quaerat favorem alicuius fratris de gremio, cui, et non extraneae personae, praestimonium suum in quacumque pecuniarum quantitate arendare, obligare et hypothecare ad certum tempus poterit, et non alias, aliter, nec alio modo.

[42] De refectionibus et quotidianis distributionibus dandis *f. 20r*

Etsi felicis recordationis divus Vitowdus, primus vineae[a] Christi in hoc Magno Ducatu Lituaniae auctor et[b] propagator, nonnulla bona ac fructus, redditus et proventus pro distributionibus quotidianis assignaverit, tamen quia per incuriam praedecessorum nostrorum fundus huiusmodi iuxta formam dotationis neglectus fuit pro consolatione circa Ecclesiam residentium converti, ne igitur negligentia huiusmodi decori Ecclesiae praeiudicet, Canonicosque abducat, quominus circa Ecclesiam personaliter, ut aequum est, resideant, nos ex officio nostro pastorali decorem Ecclesiae nostrae contemplantes, fratresque nostros, qui hic personaliter residentes nobiscum Ecclesiam ipsam tanquam solidae columnae suis humeris sustentant, speciali privilegio et consolatione reficere volentes, statuimus, quod Procuratores Capituli pro tempore exsistentes omnibus et singulis Canonicis, circa Ecclesiam residentibus et in ipsa Missam unam omni die ad minus audientibus aut per se legentibus, per duos grossos singulis diebus distribuant[c] pro refectionibus. Adventus vero tempore, incipiendo a prima dominica usque ad vigiliam Natalis[d] inclusive, necnon per totam Quadragesimam, incipiendo a die Cinerum usque ad Sabbatum Sanctum Paschae inclusive, in festo Sancti Marci et tribus diebus Rogationum, per octavam Corporis Christi et in octava Nativitatis Mariae ratione processionis, ac etiam tempore generalis capituli, interim donec statuta leguntur, // singulis diebus per grossos quattuor. In celebrioribus *f. 20v*
vero festivitatibus, ut puta Natalis Domini, Sanctorum Stephani[e], Ioannis, Epiphaniae, Purificationis et Annuntiationis Mariae, per tres dies festi Paschae, Ascensionis, tribus diebus Pentecosten, Trinitatis, ipso die dumtaxat Corporis Christi, Visitationis, Assumptionis, Nativitatis, Praesentationis ac Conceptionis Beatae Virginis Mariae, Ecclesiae dedicationis, pro ambabus festivitatibus Sancti Stanislai et Sanctorum Omnium per sex grossos[f] Canonicis in civitate

[a] *al atram corr A* [b] ac *B* [c] singulis Canonicis... distribuant *lin ducta subter B* [d] *omm B* [e] *corr A* [f] *omm B*

Vilnensi praesentibus et summam Missam in Ecclesia Cathedrali audientibus pro refectionibus et quotidianis distributionibus nostri Procuratores sabbativis diebus futuris perpetuis temporibus realiter et cum effectu solvent, ut ipsi spe consolationis allecti circa Ecclesiam ipsam resideant. Verum si quispiam missa in Ecclesia non audita nec per se lecta alicuius diei[a] refectiones ausus fuerit recipere, hoc nostro statuto declaramus eum incidisse sententiam excommunicationis ipso facto, a qua ei beneficium absolutionis nullatenus, nisi restitutione praevia impendatur.

[43] Ad altare maius nullus debet cantare et legere[b] Missam, nisi sit[c] Canonicus

Cum statuto provinciali caveatur, quod in altari maiori cuiuslibet Ecclesiae Cathedralis, non nisi Canonicus eiusdem Ecclesiae exstiterit, Missam celebrare potest et debet, quare nos huic sanctioni tanquam canonicae adhaerentes, eandem in nostra Ecclesia observari volumus pariter et mandamus.

f. 21r **[44] De negligentia Missarum**

Quia cum in altari maiori nullus presbyter, nisi sit Praelatus aut Canonicus, celebrare potest Missam, negligentiaque divini officii debite supplenda quamvis in omnibus passim[d] detestetur, in his tamen, qui Ecclesiis capitalibus[e] praesunt, plurimum damnatur et in populo scandalum generat, eapropter decet, ut Ecclesia nostra Cathedralis et tanquam ceterarum mater et magistra celebrius Sacra et caeremonias suas diebus festis Deo et Sanctis eius dicatis per[f] personas sublimiores in[g] dignitate constitutas peragat et compleat. Quo ritu et sollemnitatibus suis ceteris praestet, et maiorem in populo excitet[h] devotionem; illudque summopere cavendum est, ne negligentia in celebrandis divinis officiis[i] committatur per eos, qui patrimonio Domini nostri Iesu Christi et Beati Stanislai, Patroni nostri gloriosissimi, fratres nostros vivunt. Quandoquidem beneficium datur propter officium, idcirco statuimus et perpetuo irrefragabiliter observandum esse volumus, ut quilibet Canonicus ad hoc ipsum institutus Missas suae hebdomadae per se vel confratrem diebus dominicis et aliis celebribus in eius hebdomada occurrentibus sub poena duodecim grossorum celebret, et alia onera consueta[j],

[a] diei alicuius *B* [b] legere et cantare *B* [c] *deest B* [d] passim in omnibus *B* [e] *deest B* [f] *iter et del B* [g] *deest B* [h] -c- *ins A* [i] ne negligenciis divinis officiis *B* [j] consueta onera *B*

ad se de iure et consuetudine pertinentia, rite et legitime compleat, supportet et perficiat. Casu vero, quo ipsum a civitate Vilnensi recedere contingat, extunc, ubi advenerit hebdomada eius, vicarius ipsius petat aliquem Canonicum, fratrem tamen de gremio, ut vices patroni sui absentis suppleat, ne per absentiam suam in eius turno negligentia fiat. Si vero vicarius invenire Canonicum pro cantanda Mis-
// -sa non curaverit aut quovis modo non poterit, adeo ut[a] Procuratores Capituli *f. 21v*
per intimationem eius fuerit necessitatus quaerere Canonicum ad celebrandam Missam, aut ipsemet per se cantare [b], extunc in eventum praedictum taliter recedens ab Ecclesia male rebus ordinatis luat poenam duodecim grossorum.

[45] De non venientibus ad Missas et primas vesperas diebus festis

Ampliorem ordinem inter se et decorem Ecclesiae facere cupientes, statuimus, ut omnes et singuli Canonici in civitate Vilnensi pro tempore exsistentes universis diebus dominicis et ceteris anni festivitatibus infra Missarum sollemnia in stallis suis, nisi Missas celebraverint, personaliter intersint, usque ad finem Missae summae perseverantes. Non veniens vero aut quoquo modo Missa summa nondum finita recedens distributionibus quotidianis illius diei omnibus sit privatus; et nihilominus etiam ad Vesperas primas festorum celebrium a populo, in quibus fit thurificatio in Ecclesia, sub poena unius grossi de refectionibus illius aut sequentis diei detrahendi et defalcandi omnino venire teneantur. Infirmus tamen et legitime se excusans aut causam suae absentiae divisoribus sive Procuratoribus aut eorum alteri intimans poenae tali minime subiacebit.

[46] Oblationes Missarum votivarum aequaliter omnibus distribuantur *f. 22r*

Cupientes sopire omnes altercationes, quae inter fratres saepenumero de et super usu et iure percipiendi votivas et offertoria oriebantur, quae sibi interessentes celebrationi Missae et oblationi dumtaxat competere praetendebant, ceteris in civitate Vilnensi praesentibus nihil penitus assignantes. Eapropter statuimus, quod omnes votivae et oblationes pro tempore in Ecclesia et in capellis quibuscumque obvenientes omnibus Canonicis in civitate Vilnensi praesentibus aequaliter distribuantur, dummodo illo die Divinis intersint et in sua Ecclesia Missam audiverint.

[a] quod *B* [b] *fort deberet esse* Procurator… ipsemet… per se cantare

[47] De generalibus capitulis celebrandis

Cum singulos Canonicos pro incumbentibus Capituli negotiis expediendis non sit facile semper[a] convocare, proinde decernimus, ordinamus et perpetuis futuris temporibus observandum esse statuimus, quod omnes et singuli Canonici bis omni
f. 22v anno ad duo[b] generalia capitula celebranda, pro // utrisque videlicet festivitatibus Divi Stanislai, Patroni nostri gloriosissimi, convenire[c] teneantur. Ad ultimum vero capitulum, pro festo Translationis Sancti Stanislai in autumno tenendum et celebrandum, quicumque Canonicus non interfuerit, poena sexagen[ae][d] grossorum ex fundo per Procuratores Capituli mulctetur, et inhabilis ad optionem domorum et praestimoniorum infra annum, extunc computando, pro una vice dumtaxat exsistat. Et citatio debet publicari et intimari in valvis Ecclesiae per Procuratores uno mense ante festum Translationis Sancti Stanislai, in quo quicquid factum, gestum, statutum, ordinatum, decretum et sancitum fuerit, absentia quorumcumque non obstante roboris plenariam habeat firmitatem, nec in particularibus capitulis quoquo modo revocari, cassari, annullari, immutari, retractari, corrigi et emendari possit et valeat.

[48] De poena non venientium ad generale capitulum aut eo non concluso recedentium

Quoniam Ecclesia Cathedralis Vilnensis in honore Divi Stanislai dicata exsistat, aequum censemus, ut dies festus Patroni nostri frequentia et praesentia omnium Canonicorum in corona constitutorum magis sanctus et celebris reddatur, tum maxime ob eam causam, quia pro festivitate eadem institutum sit annuum generale
f. 23r capitulum celebrari. Itaque statuimus, // quod quilibet Canonicus pro festo Sancti Stanislai ad capitulum generale celebrandum sub poena unius sexagenae venire teneatur. Alioquin esto, quod secundo, tertio aut[e] quocumque alio die, in medio vel in fine generalis capituli venerit, aut eo non concluso recesserit, dummodo a primis Vesperis Sancti Stanislai successive et continuo ab initio capituli usque ad finem et conclusionem eiusdem non perseveraverit, pro absente reputetur, excepta sola causa aegritudinis morbo in civitate Vilnensi correpti, ac etiam causa expeditionis negotiorum capitularium, per absentem capitulariter missum facta et gesta; quae duo tantummodo absentes a generali capitulo relevare volumus.

[a] s- *corr A* [b] dua [?] *B* [c] conveni [?] *B* [d] sexagen. *A;* sexagena [!] *B;* [e] *deest B*

[49] De pulsu ad generale capitulum

Ut[a] quempiam non lateat tempus conveniendi et congregandi ad tractatus generalis capituli[b], statuimus, ut omni die interim, donec capitulum generale celebratur, pulsus ad magnam campanam pro eodem ante Missam mansionariorum Capellae Regiae fiat, et infra pulsum ad Primam quilibet Canonicus pro celebrando capitulo et negotiis capitularibus capitulariter tractandis in loco capitulari sub poena privationis refectionum illius diei repraesentet.

[50] De legendis[c] Statutis in capituli generalis initio

Licet a nostris praedecessoribus et nobis fuerit et sit saepenumero propositum, *f. 23v*
tractatum, conclusum et definitum, quatenus in principio cuiuslibet generalis capituli, perfecta Missa in loco capitulari de Sancto Spiritu, quae legi debet, inprimis et ante omnia Statuta capitularia per Procuratorem aut Notarium Capituli publice alta et intelligibili voce omnibus audientibus perlegantur, tamen quia nec poena in contrafacientes, nec praemium observantibus addictum fuit, hoc ipsum per incuriam Procuratorum in abusum transiverat, adeo ut[d] multorum conscientiae, iureiurando ad observanda Statuta adstrictae, propter inscitiam continentiae eorumdem[e] saepe saepium irretitae fuerint, nos igitur, huiusmodi laqueis viam praecludere volentes, statuimus, pro futurorum cautela irrefragabiliter observari decernentes, ut deinceps in principio cuiuslibet generalis capituli nullatenus ad aliquos tractatus procedatur, nisi Statuta ipsa vel ad minus eorum summaria per Procuratorem seu Notarium Capituli publice perlegantur; et ut praesentes ad dictam lectionem attentiores reddantur, per illos dies dumtaxat, donec Statuta in capitulo generali leguntur, omnes et singuli interessentes capitulumque generale facientes et repraesentantes Canonici supra solitas refectiones per duos grossos praemientur. Procurator vero[f], si dicta Statuta legi et pronunciari facere neglexerit, omnibus distributionibus et oblationibus, cuiuscumque speciei fuerint, per totum generale capitulum ipso facto[g] sit privatus.

[a] *initiale* E *erronee scriptum A;* Ut *B* [b] ad generale capitulum *B* [c] *corr ex* ligendis *atram nigro A* [d] quod *B* [e] eorusdem [!] *B* [f] Procurator vero *subter lin ducta et* Nota *al manu et atram mg A* [g] ipso facto *deest B*

[51] De infamantibus et vota in capitulo interrumpentibus

f. 24r Deformitatem, quae interdum ex verbalibus infamationibus et frequentius ex votorum interruptionibus in capitulo evenire solet, abolere et in melius deducere satagentes, statuimus, quod deinceps in capitulo, dum tractantur res et negotia Capituli, nulla inter fratres verborum nec votorum interruptio fiat, nec etiam sermo loquentis per impetum alicuius praecidatur. Si quis autem temerarie aliquem ex fratribus verbis indecentibus et inhonestis manifeste invaserit, poena mediae sexagenae pro primo, pro secundo vero et[a] tertio, ac toties[b] quoties[c] ultra fecerit, una sexagena grossorum puniatur. Et quatenus manuum intervenerit, quod Deus avertat, violenta invectio, cum vel sine sanguinis effusione, ad statutum provinciale recurratur. At votum interrumpens poena duorum grossorum mulctetur, quos[d] Procuratores Capituli a talibus exigere debebunt. Si quis autem ira vel quavis alia petulantia de capitulo negotio non concluso recesserit, distributionibus quotidianis et obventionibus undecumque provenientibus illo die sit privatus.

[52] Donationes, remissiones mutuae non nisi in capitulo generali esse debent

Nobiscum frequenter cum dolore revolventes gravia detrimenta et iacturas, quae
f. 24v in rebus nostris capitularibus ex mutuis potissimum // alias factis patimur, unde etiam nec spes aliquando proprium retrahendi recuperandique saltem relinquatur, idcirco statuimus et irrefragabiliter ordinamus, quod pecuniae thesauri nostri capitularis pro mutuis emptionibus et donationibus faciendis, et quibuscumque aliis rebus comparandis extra capitulum generale non moveantur, expendantur nec concedantur, excepta sola causa notabilis et inevitabilis necessitatis ipsum Capitulum urgentis, et non alias, aliter, nec alio modo, super quo volumus omnium fratrum requirendum esse et debere accedere expressum consensum. Hoc ipsum ad bona immobilia penitus[e] extendendum; remissiones vero debitorum, poenarum[f] et aliae quaevis donationes, in capitulis particularibus utcumque factae, eo ipso habeantur pro non remissis aut non[g] donatis, et Procuratores nostri, non obstante tali remissione sive donatione, teneantur taliter donata et remissa repetere et exigere per censuram ecclesiasticam, a qua debitores si fuerint per capitulum particulare absoluti, ipsa absolutio nullius sit roboris et momenti,

[a] ac *B* [b] totiens *A,* tociens *B* [c] *corr ex* quotiens *A;* quociens *B* [d] -s *corr et aliquid del in rasura A* [e] penitus ad bona immobilia *B* [f] poenarum debitarum *B* [g] non *ins sup lin A et etiam B*

nec Notarius sub poena praestiti iuramenti huiusmodi donationes et remissiones in capitulis particularibus factas ullatenus notare astringatur[a]. Procuratores autem in praemissis repetendis si negligentes et remissi fuerint, sic donata et remissa in ratione nullo unquam modo posita admittantur sive recipiantur.

[53] Ad officia Procuratorum nullus se intromittat

Item statuimus, quod nullus audeat se, sub poena suspensionis ab ingressu capituli, in officium Procuratorum pro tempore exsistentium ingerere aut quovis quaesito colore intromittere, sine speciali licen- // -tia et voluntate; etiam esto, *f. 25r* quod alicui aliqua offerantur, ad Procuratores remittere debet.

[54] De omnimoda[b] Statutorum observatione et exsecutione

Et quoniam frustra est iura, constitutiones et statuta edere et promulgare, nisi sint, qui ea debitae exsecutioni demandent, itaque statuimus et ordinamus, quod Procuratores nostri pro tempore exsistentes contra omnes et singulos Canonicos Statuta exequi debent, quae ad unguem scire teneantur. Si autem, quod Deus avertat, amore, favore, odio vel quavis alia humana gratia contra delinquentes neglexerint extendere et exequi Statuta[c], luant ipsi poenam illam, quam neglexerunt[d] exigere; quamque incurrant ipso facto et sint excommunicati, a qua non nisi satisfactione praevia absolvantur, in quo eorum conscientias oneramus.

[55] Ut Procuratores exacto anno rationem suae administrationis ponant

Ut etiam ceteris fratribus constet de introitibus ac fructibus, reditibus ac proventibus[e] // nostris communibus capitularibus, et ne administratione *f. 25v* Procuratorum Capitulum incommodet, et aliquod dispendium cum detrimento patiatur, statuimus, ut concluso capitulo generali annuo in autumno Procuratores nostri coram fratribus de gremio ad hoc capitulariter deputatis de omnibus et singulis per eos tempore procurationis eorum perceptis undecumque provenientibus[f] et expositis per exactum calculi examen plenariam et sufficientem ponant et faciant[g] rationem; quam si quovis colore quaesito reddere neglexerint, extunc ipso facto tamdiu post capitulum generale incipiendo a prima die careant distributionibus quotidianis, donec ipsam fecerint cum effectu rationem.

[a] *corr ex* astringantur *A;* astringantur [?] *B* [b] *corr B* [c] statuto [?] *B* [d] neglexerint *B* [e] fructibus et proventibus, redditibus *B* [f] proventibus *A* [g] ponat et faciat *err A*

[56] De antiquis debitis

Cupientes dissensiones inter Procuratores antiquos et modernos de et super exigendis debitis, tempore administrationis antiqui Procuratoris contractis, quomodolibet oriundas sopire, statuimus, quod Procuratores antiqui omnia et singula debita, tempore eorum procurationis ex quavis causa contracta, ipsimet exigere et Procuratoribus sequentibus pro tempore exsistentibus tradere, et cum effectu consignare teneantur et sint astricti.

[57] De capitulis particularibus, signanter feriis sextis celebrandis

f. 26r Item statuimus et ordinamus, quod quicumque Canonicus pro capitulo particulari celebrando omni feria sexta statim post pulsum campanae ad Primam in loco capitulari sese non repraesentaverit, nec suae absentiae causam legitimam Procuratoribus notificaverit, illius diei careat refectionibus. Si autem quispiam non perfecto capitulo licentia non obtenta recesserit[a], refectionibus illius diei etiam sit privatus[b]. Verum si pro negotiis Ecclesiae aut nostris capitularibus arduis extra feriam sextam emergentibus tractandis ad quemcumque locum senioris[c] Canonici per Procuratores convocati venire noluerint, omnibus refectionibus et portionibus per continuam septimanam sint privati. Si autem haec convocatio Capituli mandato Episcopi fuerit indicta, venire contemnens aut modo alio quovis[d] negligens puniatur refectionibus per mensem. Indicere autem et convocare[e] capitula non nisi Procuratores nostri pro tempore exsistentes habeant facultatem et omnimodam potestatem.

[58] De secretis Capituli non revelandis

Iusto et aequo iudicio omnem proditorem secretorum, perinde atque proditorem patriae decernentes severe puniendum, statuimus, quod si aliquis ex fratribus
f. 26v nostris, quod absit, tractatus et secreta aliqua // Capituli, quae in detrimentum et infamiam Capituli, Ecclesiae aut personae vergerent, extra capitulum alieno cuipiam, etiam Episcopo aut fratri absenti[f], contra quem fuerit facta, detexerit vel publicaverit, de quo postmodum constaret, extunc talis tam loco, quam voce in capitulo deinceps aeviterne careat, ab[g] omnibus et singulis proventibus et obventionibus per decursum unius anni sit privatus.

[a] *omm B* [b] etiam privetur *B* [c] seniores *fort corr A* [d] alio quovis modo *B* [e] provocare *B* [f] *corr B* [g] ac *B*

[59] De solvendis portionibus praestimonialibus

Quoniam saepenumero propter absentiam nonnullorum fratrum a civitate Vilnensi, et quandoque per incuriam praesentium in solvendis dationibus et portionibus praestimonialibus communitati de eorum praestimoniis debitis notabilis negligentia accidit et committitur, propterea statuimus et irrefragabiliter perpetuo observandum decernimus, quod [si][a] Canonicus dationem et portionem praestimonialem tam in melle, quam in pecuniis Capitulo et communitati ex eius praestimonio annis singulis debitam infra duas septimanas post festum Sancti Stanislai immediate sequentes non solverit, extunc Procuratores [b] nostri pro tempore exsistentes talem portionem praestimonialem sic communitati neglectam de sorte fundi negligentis integre communitati defalcet, quacumque contradictione non obstante.

[60] De anniversario // fraternitatis in fine generalis capituli celebrando *f. 27r*

Cum Doctor gentium Paulus Apostolus moneat nos ad orandum pro invicem, inprimis tamen Ecclesia pro iis censet debere orare, qui nobis vinculo charitatis ac foedere et societate fraternitatis coniunguntur, ut itaque Illustres[c], Magnifici, Generosi et Nobiles huius inclyti Magni Ducatus Lituaniae ad acceptandum nobiscum fraternitatem provocarentur[d], statuimus, ut finito capitulo generali[e] in crastino post Vesperas omnes et singuli Praelati et Canonici cessante legitimo impedimento ad decantandum sollemniter vigilias novem lectionum pro animabus fratrum et sororum defunctorum fraternitatis nostrae capitularis in Ecclesiam Cathedralem convenire debeant, et sequenti die in mane Missam[f] pro peccatis cum commemoratione defunctorum fraternitatis eiusdem sub poena privationis refectionum illorum dierum decantent[g]. Et ut septem cerea lumina[h] pro divino cultu de nostra largitione super crata ferrea in choro ante maius altare habeantur, quilibet Canonicus et alii confratres singulis capitulorum generalium temporibus contribuant cum effectu Procuratoribus nostris pro candelis fraternitatis per sex grossos, qui etiam annis singulis nobis de eisdem rationem facere tenebuntur.

[a] *ins ab editore; deest A et B* [b] Capituli *B habet hic* [c] *fort corr ex* Illustris *A* [d] convocarentur et [?] *B* [e] finito... generali *subter lin ducta stylo caeruleo A* [f] in Missam mane *B* [g] decantandam convenirent *B* [h] lumina cerea *B*

f. 27v **[61] De exequiis // fratrum defunctorum**

Praeterea quoties aliquem fratrem ab hac luce migrare contigerit, statuimus, quod omnes Praelati et Canonici, in civitate Vilnensi personaliter pro tunc residentes, una cum vicariis omnibus adsint sinceriter funeri ipsius defuncti, et in domo eius dalmutiis et superpeliceis[a] induti vigilias novem lectionum decantent, et honorifice ad locum sepulturae processionaliter conducant, et cum orationibus ac caeremoniis consuetis eum sepulturae commendent, in crastino vero Missam defunctorum decantent; postmodum his peractis quilibet frater de gremio, ubivis locorum constitutus, pro anima defuncti per se vel per alium sub poena excommunicationis ipso facto tres Missas infra mensem legere et complere teneatur. At si quispiam ex fratribus ita remote fuerit a civitate Vilnensi tempore obitus fratris, quod infra mensem mors defuncti ad eius notitiam verisimiliter pervenire non potuit, mensem ipsum a tempore habitae notitiae currere volumus.

[62] De poenis negligentium tempestive venire ad vigilias et Missas mortuorum

Quia nonnulli fratres nostri ad vigilias et Missas mortuorum, quas facimus in
f. 28r eo- // -rum anniversariis, nimis tarde venire consueverunt, malum exemplum ceteris praebentes, idcirco statuimus, quod qui primum nocturnum in vigiliis vel introitum cum *kyrie eleison*[b] in Missa anniversarii neglexerit, excepta sola causa infirmitatis, nullas pro illa vice portiones habere debet, quas etiam si taliter receperit, ad restitutionem earum tanquam male perceptarum teneatur.

[63] Ut pecuniae anniversariorum in alios usus non convertantur

Praeterea statuimus, ut nullus Procurator, immo nec ipsum Capitulum pecunias fratris mortui pro anniversario depositas in toto vel in parte ad alium usum, nisi ad quem destinatae sint[c], quacumque necessitate non obstante, convertat, nec mutuo pignoribus duplum valentibus aut cautionibus idoneis et quantumvis sufficientibus exponat, sed pro anniversario defuncti conserventur[d] omni anno, donec pecunia erit, sexagenam unam applicando.

[a] superciliciis *B* [b] kijrie-leijzon *B* [c] sunt *B* [d] *corr, fort ex* convertentur *B*

[64] De exequiis Vitoudi[a] singulis quartalibus anni complendis

Cum felicis recordationis christianissimus et invictissimus Princeps Vitouudus[b], *f. 28v*
hoc inclyto Magno Ducatu Lituaniae ad viam veritatis fidei orthodoxae reducto, cultum divinum et caeremonias auxerit et propagaverit, Ecclesiasque notabiles fundaverit et bene dotaverit, ac alia praeclara religionis et pietatis monumenta posteritati reliquerit; quae tametsi in omnibus passim Ecclesiis abunde patent in omnibus, tamen nostrisque fratribus Praelatis et Canonicis ac ipsa nostra Cathedrali Ecclesia Vilnensi potissimum resplendent. Ne itaque ingrati beneficiorum videamur, et eam ipsam praedecessorum nostrorum oblivionem et negligentiam approbare nitamur, quibus per ignaviam anniversaria, per eundem gloriosissimum Principem sibi in primaeva Ecclesiae fundatione privilegialiter constituta, quotannis complere et peragere venerat in abusum. Idcirco statuimus et perpetuo irrefragabiliter observandum censemus et volumus, ut singulis quattuor temporibus anni anniversaria et exequiae fundatoris Vitouudi iuxta formam privilegiorum desuper factorum et datorum per Canonicos decantentur; quibus Procuratores nostri Capituli pro tempore exsistentes pro huiusmodi anniversariis sexagenam unam de pecuniis cerae ex relictis candelarum in singulis quartalibus distribuere debebunt.

[65] Ut Canonicus heb- // -domadarius anniversaria per se vel alium decantet *f. 29r*

Ut quoniam in dies magis atque magis novae suboriebantur inter fratres capitulares de et super decantationes Missae anniversariorum altercationes, iurgia et controversiae, quas nos sopire et penitus abolere volentes statuimus, quod is Canonicus, in cuius hebdomada anniversarium quodcumque evenit, Missam anniversarii et vigilias huiusmodi per se vel per alium confratrem sine omni excusatione et negligentia decantare debeat; quem Procuratores nostri ratione huiusmodi Missae per eum decantatae supra portionem aequam eius sortem inter fratres contingentem duobus grossis contentare sint adstricti.

[66] De intimatione anniversariorum per Procuratores facienda

Quia enim omnibus anniversariis non sunt certae et fixae assignatae dies, in quibus fiant et celebrentur, nec omnes Canonici in civitate Vilnensi penes

[a] Vitowdi *B* [b] Vitowdus *B hic et alibi*

f. 29v Ecclesiam commorantes omni hora pulsum campanarum // pro anniversariis et defunctorum exequiis audire et scire possunt, ne itaque non venientes[a] suae absentiae ignorantiam praetendere valeant seu etiam quomodolibet allegare, statuimus, ut dum et quando anniversarium occurrerit [b], Procuratores Capituli pro tempore exsistentes omnibus Canonicis praesentibus ipsum anniversarium mane ante prandium illius diei, in quo vigiliae mortuorum decantari debebunt, intiment et significent[c].

[67] De poena eorum, qui loca et stalla sua in choro dimittunt

Cum decus et ornamentum Ecclesiae maiori ex parte dependeat ex personis in dignitate constitutis, indignum censemus Canonicos infra exequias mortuorum et quaecumque[d] anniversaria sua propria loca et stalla in choro deserere et alia sibi per Ecclesiam quaeritare debere. Itaque statuimus, quod quicumque Canonicus infra exequias et quaecumque anniversaria defunctorum, necnon etiam infra Missas et Vesperas festorum celebrium et dierum dominicorum ad Ecclesiam veniens in choro et in stallo suo non steterit, poena unius grossi de refectionibus mulctetur, nisi eodem tempore Missam celebraverit.

[68] De Notario capitulari

Item statuimus, quod si Notarius noster fuerit infirmitate et morbo aliquo
f. 30r correptus, aut ali- // -qua necessitate impeditus, poterit loco sui alium notarium legalem de consensu nostro, prius tamen de fidelitate iuratum, subrogare et substituere, dummodo sit de gremio nostrae Ecclesiae, qui negotia Capituli in scriptis fideliter redigat.

[69] Ut deferant superpelicea beneficiati et officiati in Ecclesia

Item statuimus et ordinamus, quod nullus Praelatus et Canonicus Ecclesiae nostrae sub poena excommunicationis audeat ingredi Ecclesiam nostram Cathedralem et interesse Divinis sine superpeliceo ac sine habitu et tonsura clericalibus. Ceteris autem presbyteris, ut puta mansionariis, altaristis, vicariis eorumque substitutis, quibus de consuetudine antiqua eorum superpelicea in Ecclesia servari permissum est, tamdiu sine superpeliceo in Ecclesia licentiam

[a] advenientes *B* [b] peragendum *B habet hic* [c] *fort corr ex* intimet et significet *A* [d] *corr, prob ex* quicumque *A*

concedimus, donec armaria sua commode adire possint. Si autem eorum aliquis temerarie per Ecclesiam discurrere et vagari, sive in loco manere et Divina audire absque superpeliceo tentaverit, tamdiu sententia excommunicationis[a] sit ligatus, donec poenam duodecim grossorum luat.

[70] De non celebrandis Missis[b] infra processionem

Item statuimus et ordinamus, quod infra processionem nullus presbyter Missam[c] celebrare audeat sub poena excommunicationis, quam incur- // -rat ipso facto, et *f. 30v* duodecim grossos luat, in manibusque Procuratoris nostri eos reponere teneatur.

[71] De sacrilegio

Item statuimus, quod nullus presbyter audeat sub poena sacrilegii aliquam rem ecclesiasticam, ut puta ceram, aurum, argentum, stannum, candelas, ornatus et libros, tam de sacristia et Capella Regia, quam etiam per totam Ecclesiam sine nostra aut Procuratorum nostrorum et eorum, quorum interest, licentia et mandato contrectare.[d]

[72] De creandis Procuratoribus in capitulo generali

Quoniam in omni Republica bene constituta id inter cetera maxime providetur, ne hi, qui publicis commodis augendis praeficiuntur, perpetuo id munus ac officium habeant, sed ubi usus venerit, solertiam uniuscuiusque, cuius ac perspectae fidei et probitati ad eum honorem liber pateat aditus, cum continuus is magistratus unius personae non mediocri Reipublicae incommodo plerumque exsistat. Quocirca nos, Praelati et Canonici Ecclesiae Cathedralis Vilnensis, in generali capitulo pro festo Sancti Stanislai, gloriosi // martyris ac pontificis, in Septembri *f. 31r* indicto ac laudato more ab antiquo tempore in hac Cathedrali Ecclesia recepto congregati, animadvertentes ex bonis praedictae Ecclesiae atque proventibus Capituli publicis parva admodum[e] commoda hucusque referre, incuria quadam et negligentia praedecessorum nostrorum, qui semel Procuratore eorumdem bonorum electo, in eo munere eum perennem ac perpetuum esse voluerunt; ne in posterum perpetui hi honores in Capitulo exsistant, ex communi atque

[a] excommunicationis sententia *B* [b] -dis -is *corr atram nigro A;* De non celebrantibus missam *B* [c] presbyter missa [?] *B* [d] *hic des B* [e] ex bonis praedictae... admodum *subter lin ducta stylo caeruleo A*

unanimi omnium sententia decrevimus atque irrevocabili modo statuimus, ut ab eo tempore more aliorum praecipuorum Cathedralium Ecclesiarum collegiorum non alio tempore, quam in generali capitulo quolibet anno perpetuis temporibus pro festo Sancti Stanislai in mense Septembris e medio Praelatorum et Canonicorum eiusdem Ecclesiae Cathedralis praedictae, cuius maxime probitas ac in rebus gerendis dexteritas commendata fuerit, concordibus votis ac sententiis Procurator bonorum publicorum Ecclesiae et Capituli deligatur[a], non diutiusque eum honorem obtineat, quam per unius anni spatium, verumtamen ad sequens in eodem praefato mense generale capitulum, ubi etiam non prius publico nomine quietare debet, quam in omnium Praelatorum et Canonicorum praesentia de universis proventibus suae fidei commissis debita ratione facta. Hoc vero in continuatione capituli generalis praedicti cuiuslibet anni ante electionem alterius facere sit obstrictus et teneatur, non praecludendo etiam viam, cuius industria in augendis commodis probaretur, ut ex communi sententia hoc idem munus et sequenti anno obtineret. Actum Vilnae in capitulo generali, ut supra, ix mensis Octobris, anno Domini MDLXXXIIII[b].

f. 31v **[73] De temporibus ra- // -tionis a Capituli Procuratoribus quotannis reddendae**

Prospiciendum est etiam atque etiam, ac diligenter huius Ecclesiae emolumentis consulendum, ne Procuratorum Capituli remissius studium ac segnius inconsultave temeritas pro suis nostra profundentium rebus communibus incommodare possit, damnumve aliquod aut detrimentum adferre, neve huius Ecclesiae facultates, redditus ac proventus parum in tuto sint et soli procuratorio munere fungentium arbitratui subiiciantur; itaque statuimus, ut non expectato capitulo generali, quod post diem Translationis Sancti Stanislai sacrum quotannis celebrari solet, Procuratores Capituli actus sui, hoc est accepti et dati, reddere rationem, postulante id Capitulo, habeant necesse, sive suspectus illorum actus ac negotiorum gestio Capitulo fuerit, sive alia quaelibet causa ad rationem audiendam Capitulum permoverit. Ne vero exclusi temporis angustia ad rationem repente ac ex inopinato reddendam Procuratores Capituli merito conquerantur, decimo die post capituli etiam particularis decretum, de reddenda ratione factum,

[a] Procurator bonorum... deligatur *subter lin ducta stylo rubro A* [b] Actum Vilnae... MDLXXXIIII *litteris maioribus A*

rationes eos reddere volumus oportere. Quod si dies decimus in dominicum aut alium celebrem inciderit, in diem sequentem, qui profestus sit, rationis redditio erit reiicienda. Procuratores autem Capituli stata die rationem reddere aut detractantes, aut non paratos, praeter distributionum iacturam, quam per vetus statutum pati debent, hoc amplius, ne leni illa poena contempta moras nectant et // Capituli per has eludant desiderium, praestimonio privatos esse *f. 32r* ipso iure censemus, et simul fundo illius anni, ita ut purgare moram reddita quolibet die postea ratione non possint, aut suprascriptis poenis per integrum restitutionem defungi ac liberari. A reddenda, ut modo cautum est, ratione solam adversam valetudinem, qua Vilnae laborent, patrocinio fore; [.....][a] atque adiuncto volumus modo accepti et expensi codices, quos conscriptos habere unumquemque aliena negotia gerentem[b] oportet, aut etiam adversaria ac simul reliqua Capitulo tradant, ne si illa invaletudine augescente diem suum obierint, Capitulum administratae rei suae sit penitus incertum et pecunia[c], quae reliqua est, praeterea careat. Enimvero si capitulum generale in autumno post Sancti Stanislai Translationem singulis annis haberi consuetum, causa forte nulla exigente, Procuratores actus sui rationem non reddiderint et reliqua tradiderint, iidem in eodem autumnali generali capitulo, eius conclusione non expectata, quo die decreto Capituli erunt iussi, reddant rationem, oportet. Hoc autem qualibet causa detractantibus aut facere non paratis suprascriptas poenas edicimus et iniunctas esse volumus, ipso iure, praeter quotidianas refectiones, praestimonio et fundo, sicuti proxime scriptum est, absque ulla prorsus venia carituris, nisi quominus rationem reddant, eos aegrotatio et invaletudo Vilnae distringat, quo casu si rationum codices aut adversaria reliqua item reddant, satis habebunt; ad alias vero excusationes quamlibet per speciem probabiles videantur, frustra confugiet [?!][d], quo magis praescriptas poenas declinent. Datum Vilnae in capitulo generali pridie nonas Octobris, anno Salutis humanae undeseptuagesimo supra millesimum et quingentesimum.

[74] DECRETUM CELEBRATIONIS GENERALIS CAPITULI *f. 32v*

Et nos, uti Praesidentes huius Venerabilis Capituli, protunc ex more et consuetudine antiqua huius Almae Ecclesiae celebrandi, post debitam exsecutionem generalis

[a] *spatium vacuum A* [b] aliena negotia gerentem *subter lin ducta stylo caeruleo A* [c] administratae rei suae... pecunia *subter lin ducta stylo caeruleo A* [d] *vid corr A*

citationis contra omnes et singulos quoscumque, ad hoc idem generale capitulum se quodcumque interesse habere putantes, emanatae hoc praesens generale capitulum celebrandum indicimus; in eoque ad omnes et singulos quoscumque actus iudiciarios procedendum, ac cetera quaecumque negotia, statum huius Almae Ecclesiae et Capituli, atque adeo totius Dioecesis concernentia, tractanda
f. 33r decernimus; hoc nostro praesenti // decreto mediante, absentia citatorum quorumcumque in aliquo minime obstante, quos etiam sub finem eiusdem capituli contumaces pronunciari curabunt, idque Christi nomine invocato.

[75] DECRETUM CONCLUSIONIS GENERALIS CAPITULI

Nos vero, tanquam Praesidens huius Capituli Venerabilis, hoc praesens generale capitulum, iuxta laudabiles consuetudines ac statuta capitularia huius Almae Ecclesiae iam celebratum, in contumaciam omnium et singulorum quorumcumque, ad hoc idem capitulum sua communiter vel divisim interesse praetendentium, legitime citatorum et non comparentium, in Dei nomine concludendum duximus,
f. 33v prout conclu- // -dimus per praesentes; necnon omnibus et singulis in hoc capitulo actis[a], habitis et decretis vim et robur debitae perpetuaeque firmitatis imponimus habereque decernimus; atque legitime citatos et non comparentes contumaces omnino pronunciamus, hoc nostro irrevocabili decreto ad praemissa mediante.

[76] RENOVATIO LEGIS. De iniustis per intercessores petitionibus[b]

Cum nihil magis communitatem laedat, quam privatorum cupiditas, quibus non magnae curae aut scrupulo est, si leges optime constitutae vim patiantur, dummodo votis suis potiri possint. Quocirca maiores nostri laudabili instituto suo eiusmodi temeritatem poenis coërcendam statuerunt, praecludendo omnibus fratribus viam ad aliquid inique obtinendum per intercessiones Regum, Principum, Loci Ordinarii aliarumque personarum, quarum auctoritati non parere pro piaculo est. Sed cum non facile tolli posse pestem hanc, quin magis serpere quotidie videamus, ideo ad maiora remedia malo huic adhibenda descendere nos oportuit. Quare Dei nomine invocato legem praedictam de intercessoribus vigore praesentis generalis capituli non modo reassumendam, sed et magis extendendam esse decrevimus, prout decernimus, ne ullus in posterum ex gremio frater audeat quidpiam legibus aut antiquis consuetudinibus contrarium a Capitulo, sive per

[a] *vid postea corr in* factis *A* [b] *caput atram nigro A*

se, sive per // interpositas personas cuiuscumque status aut praeeminentiae, *f. 34r*
et[iam] [?] Loci Ordinarii, petere, et quasi necessitatem imponere, ut vel ex residentia quinque mensium aliquid diminuatur, aut praesentia praetextu aut colore aliquo, per subtiles rationes excogitato, concedatur, aut optiones domorum et praestimoniorum non iuxta praescriptum legum dentur, aut denique exsecutio decretorum quorumcumque restringatur sive cassetur. Sub poena contra violatores secretorum in statutis expressa, quam extendi in omnes, nullo habito delectu personarum, sub conscientiis et iuramento praestito, lege hac irrefragabili volumus et decernimus.

[77] FORMA IURAMENTI tam a Praelatis, quam a Canonicis in ingressu ad Capitulum faciendi[a] *f. 35r*

Ego[b], N. N.[c] ad sancta DEI Evangelia iuro me omnia iura, statuta, probabilesque consuetudines huius inclytae Ecclesiae ac Venerabilis Capituli Vilnensis pro virili mea diligenter ac fideliter esse servaturum; actiones et quaecumque consilia, quae detrimentum afferre possint, secreta retenturum ac penitus nemini absque dominorum consensu revelaturum, nec cuipiam, in quem acta fuerint, nutu, verbo aut facto indicaturum; nullasque conspirationes, factiones, confederationes pollicitationesve dolosas cum quibusvis hominibus, et potissimum in Ecclesiam aut Capitulum vergentes, perpetraturum neque ullo pacto admissurum; sed omnibus in rebus et actionibus quibuscumque tam Ecclesiae, quam Capituli, omni penitus simultate, fraude et dolo malo reiectis, una cum fratribus meis concorditer, firmiter et fideliter consulturum. Bona insuper, possessiones, dominia et proprietates ipsius Ecclesiae et Capituli directe vel indirecte nec per me, nec per alium alienaturum, sed potius alienata aut quomodocumque distracta in pristinum ius, dominium et proprie- // -tatem praedictae Ecclesiae et Capituli *f. 35v*
omnibus modis iustis et legitimis, inquantum potero, reducturum, revocaturum atque vindicaturum. Item quia secreta Capituli, quae detrimentum vel infamiam Capitulo aut Ecclesiae, aut alicui personae adferre possint, nemini pandam, nec Episcopo, nec fratri absenti, contra quem fuerit actum in Capitulo, detegam vel publicabo; et huius iurisiurandi mei relaxationem neque a Summo Pontifice, neque a Concilio Generali, neque a Nuntio Apostolico, neque a Loci Ordinario,

[a] FORMA IURAMENTI *atram rubro, verba sequentia atram nigro A* [b] *initiale* E *alii generis, atram caeruleo A* [c] N. N. *atram rubro A*

neque ab ullis facultatem habentibus impetrabo; ea vero quomodocumque impetrata aut proprio motu collata relaxatione nunquam utar. Et quia ex utroque parente nobili genere sum natus. Ego idem super haec Dei Evangelia *spondeo, voveo, iuro. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia*.[a]

[78] FORMA IURAMENTI a Notario electo praestandi[b]

Ego, N., electus Notarius Venerabilis Capituli Vilnensis, iuro Omnipotenti Deo, quia acta eiusdem Venerabilis Capituli et omnia decreta, statuta ac sanctiones fideliter connotabo, transumpta et extracta ex actis fideliter extradam, secreta Venerabilis Capituli nemini pandam. Et huius iurisiurandi mei relaxationem neque a Summo Pontifice, neque a Concilio Generali, neque a Nuntio Apostolico, neque a Loci Ordinario, neque ab ullis facultatem habentibus impetrabo; ea vero quomodocumque impetrata aut proprio motu collata relaxatione nunquam utar. *Ita me DEUS adjuvet et haec Sancta DEI Evangelia*.[c]

f. 36r **[79] FORMA IURAMENTI a CANcellario Diaecesano praestandi**[d]

Ego, N., CANCellarius Diaecesis Vilnensis, iuro Omnipotenti Deo, quod Illustrissimo et Reverendissimo Domino N., Episcopo Vilnensi, eiusque successoribus veram obedientiam et reverentiam, totique Venerabilissimo Capitulo Vilnensi et singulis personis Capitularibus debitum honorem et observantiam praestabo; secreta Capituli, si quae mihi communicata fuerint, nemini pandam; consilium contra Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Episcopum aut contra Capitulum sive personas Capitulares, aut contra quascumque Ecclesias in Diaecesi hac exsistentes nemini tam spiritualium, quam saecularium personarum subministrabo; munimenta Archivi episcopalis, capitularis et diaecesani fideliter et studiose asservabo, neque originalia sine scitu et licentia Illustrissimi Episcopi et Dominorum meorum Capitularium alicui extradam, neque illa distraham; immo distracta pro posse recuperabo. Et huius iurisiurandi mei relaxationem neque a Summo Pontifice, neque a Concilio Generali, neque a Nuntio Apostolico, neque ab Episcopo, neque ab ullis facultatem habentibus impetrabo; ea vero quomodocumque impetrata aut proprio motu collata relaxatione nunquam utar. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia.

[a] spondeo... Evangelia *litteris italicis A* [b] *caput atram nigro A* [c] Ita... Evangelia *litteris italicis A* [d] *caput atram nigro A*

APPENDIX

[Confirmatio statutorum, privilegiorum et bonorum Capituli Ecclesiae Cathedralis Vilnensis][a]

orig: LMAVB RS, F. 6–116 (authenticum privilegium membraneum)
a: LMAVB RS, F. 43–202, ff. 219r–222r (apogr., ca 1530–1540)
b: LMAVB RS, F. 43–202, ff. 54r–57r (apogr., ca 1530–1540)
K: *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, t. II, ed. Jan Kurczewski, Wilno, 1910, pp. 35–37 (editio).
W: *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. II: *Zacharias Ferreri (1519–1521) et nuntii minores (1522–1553)*, ed. Henricus Damianus Wojtyska CP, Romae, 1992, n. 31, pp. 75–77 (editio abbreviata).

Zacharias, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Gardiensis, Sanctissimi in Christo Patris et[b] Domini nostri[c] Domini Leonis, divina providentia Papae decimi, Praelatus domesticus et Referendarius secretus ac per universum Regnum Poloniae et Magnum Ducatum Lithuaniae[d] omnesque et singulas terras, mediate et immediate vel alias quomodolibet eisdem Regno et Ducatui subiectas, cum omnimoda Legati de latere et Maioris Poenitentiarii de Urbe potestate Nuntius et Orator, dilectis nobis in Christo Venerabilibus Praeposito, Praelatis et Capitulo[e] Ecclesiae Vilnensis[f] in eodem Magno Ducatu Lithuaniae constitutae[g] salutem in Domino sempiternam.

Ecclesia vestra, quae in catholica religione nova in Christo et fructuosa plantatio est, et cuius vos[h] honorabilia et et praecipua membra estis, tanto[i] maioribus gratiarum praerogativis ab[j] Apostolica Sede muniri et decorari promeretur, quanto[k] in medio generationis pravae et perversae, scismaticorum scilicet[l], habitans, suorum filiorum mater fertilisssima novos quotidie fructus in

[a] *titulus ab editore datus;* Bulla confirmationis statutorum, privilegiorum et exemptionum Venerabilis Capituli Ecclesiae Cathedralis Vilnensis, eidem per R[everendissimu]m Zachariam, Episcopum Gardiensem, Sedis Apostolicae apud gloriosissimum Principem Sigismundum Regem Poloniae invictissimum in magnoducatu Lyttuaniae oratorem gratiose concessa *a;* Confirmatio bonorum et statutorum Ecclesiae Cathedralis Vilnensis *b* [b] omm *K, W* [c] *omm K* [d] Lyttuaniae *a in nonnullis locis;* Lythuaniae *b ut semper* [e] Praeposito, Praelatis et Capitulo *atram rubro mg a* [f] Wylnen- *a ut semper* [g] constituto *a* [h] *omm b* [i] tante *b* [j] sub *b* [k] quibus *b* [l] silicet [!] *orig*

agro dominico parturit, novum[s] quotidie spiritualis foetus lucrum ad apostolicum gremium fert, multimodis illustrata virtutibus; et ex scismaticis plurimos assidua opera ad salutis portum et Sanctae Romanae Ecclesiae unitatem adducit.

Eapropter[b] cum nobis exposueritis Statuta plurima et[c] Constitutiones rationi consona, laudabilesque et approbatas ac praescriptas consuetudines a tempore etiam[d] susceptae catholicae religionis apud vos exsistere et vigere, quae a bonae memoriae Reverendis in Christo Patribus Iacobo et Mathia[e], Nicolaoque ac Ioanne et Alberto Thabor[f], olim Vilnensibus Episcopis, necnon a Reverendo in Christo Patre Ioanne ex Ducibus Lithuaniae, moderno Vilnensi Electo, successive sua auctoritate pontificali et ordinaria, a vobis quoque generalis Capituli vestri praefati communi decreto in dicta Ecclesia pro decore Domus Dei et cultu divino mutuaque pace ac unitate servandis[g] legitime sancita, ordinata, introducta, edita, promulgata et confirmata sunt. Insuper et plurimas exemptiones[h], immunitates, antelationes, arbitrales[i] et amicabiles compositiones sententiasque definitivas[j] in vestrum favorem rite latas, quae et ex eo, quod in rem iudicatam transivere, firmum robur adeptae sunt, indulta etiam[k] et privilegia vobis vestroque Capitulo apostolica quoque auctoritate [l] concessa, praecipueque q[uod?] dicta Ecclesia Vilnensis vestrumque Capitulum ad instar Cracoviensis[m] Ecclesiae et Capituli cum absoluta et libera iurisdictione et coërcione super vicarios[n], mansionarios, altaristas seu capellanos et clericos omnes in eadem vestra Ecclesia institutos, tam pro iuribus omnibus, quam oblationibus in eadem Ecclesia quomodolibet, etiam in Missis votivis[o] fieri consuetis, apostolica auctoritate erecta sunt et sub Christi vexillo firmata, q[uod]q[ue] [?][p] ab eadem Sede[r] vobis indultum est[s], ut in causis a nullo, nisi ab eodem vestro Capitulo vel ab eadem Sede seu eius vices gerentibus iudicari possitis, aliasque plurimas concessiones et praerogativas aequo et iusto consentaneas; praeterea terras, flumina, rivos[t], molendina, lacus, stagna, pontes, passus, nemora, silvas, pascua, agros, decimas, villas, grangias, domos, oppida, castra, iura diversaque bona alia mobilia et immobilia cum suis dependentibus

[a] novumque *W* [b] Quapropter *K* [c] Statuta... et *subter linea ducta b* [d] *dubitanter orig;* et *a et b;* etiam *W; omm K* [e] Iacobo et Mathia *subter linea ducta b* [f] *omm K* [g] servantur *K* [h] et plurimas exemptiones *subter lin ducta b* [i] antelationes arbitrales *W* [j] definitas *K* [k] *omm K* [l] pontificali et ordinaria a vobis q. generalis Capituli vestri p(er) [?] *del b* [m] Craccov- *orig ut semper* [n] super vicarios *subter lin ducta b* [o] Ecclesia quomodolibet et Missis omnibus votivis *b;* ecclesia (quolibet) quandolibet et in missis votivis *K* [p] atque *K* [r] q[uod]q[ue] [?]... Sede *subter lin ducta est b* [s] q[uod]q[ue] [?]... indultum est *subter lin ducta est orig* [t] praeterea terras... rivos *subter lin ducta est b*

annexis et connexis vobis et Capitulo vestro a piae[a] olim memoriae Poloniae Regibus, Lithuaniae Ducibus aliisque Principibus et personis catholicis et Deo devotis pro vestro statu decenter servando ac vestra sustentatione rite concessa, legata et donata sunt. Quae[b] omnia et singula praedicta triplici vinculo, quod difficile rumpitur, maiorique adhuc robore et munimine contra impugnatores et contradictores[c] quoslibet fulciantur, nobis humiliter supplicastis, ut ea quoque nos[d] apostolica auctoritate, nobis commissa et qua fungimur, confirmare et approbare[e], necnon per speciales [?][f] conservatores vobis et vestro Capitulo praefato a nobis deputandos et assignandos per censuras ecclesiasticas eadem auctoritate apostolica illaesa servare, defendere ac tueri de speciali[g] dono gratiae dignaremur.

Nos itaque, cupientes iustis desideriis vestris in Domino satisfacere, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, praedicta Statuta et Constitutiones, rationi consonas [h]laudabilesque, et approbatas ac praescriptas consuetudines, a tempore etiam[i] susceptae catholicae religionis apud vos exsistentes et vigentes, quae a bonae memoriae Reverendis in Christo Patribus Iacobo et[j] Mathia, Nicolaoque ac Ioanne et Alberto Thabor[k], olim Vilnensibus Episcopis, necnon a Reverendo in Christo Patre Joanne ex Ducibus Lithuaniae, moderno Vilnensi Electo, successive[l] sua auctoritate pontificali et ordinaria, a vobis quoque generalis capituli vestri praefati communi decreto in dicta Ecclesia pro decore Domus Dei et cultu divino mutuaque pace ac unitate servandis legitime sancita, ordinata, introducta, edita, promulgata et confirmata sunt. Insuper et plurimas exemptiones, immunitates, antelationes, arbitrales et amicabiles compositiones sententiasque definitivas in vestrum favorem rite latas, quae[m] et ex eo, quod in rem iudicatam transivere, firmum robur adeptae sunt, indulta etiam[n] et privilegia vobis vestroque Capitulo apostolica quoque auctoritate concessa, praecipueque q[uod?][o] dicta Ecclesia Vilnensis vestrumque Capitulum ad instar Cracovien[sium][p] praedictorum Ecclesiae et Capituli[r] cum absoluta et libera iurisdictione et coërcione super vicarios, mansionarios, altaristas seu capellanos et clericos omnes in eadem vestra Ecclesia institutos tanquam super iuribus omnibus, quam oblationibus in

[a] pie *K* [b] Quo *orig, W* [c] et contradictores *omm K* [d] *omm K* [e] Nos apostolica auctoritate... approbare *subter lin ducta orig* [f] sp.ales *orig;* spe.ales *a, b;* spirituales *W;* episcopales *K* [g] spirituali *W* [h] *inc ommissio W* [i] et *a, K* [j] *omm K* [k] Tabor *orig* [l] Electo, successive *subter lin ducta est orig* [m] *omm K* [n] *omm K* [o] praecipua q. *a* [p] Cracovien. *a;* Crac. *b;* Cracoviensis *K* [r] Ecclesia et Capitulum Viln. ad instar Ecclesiae Cracoviensis *atram rubro mg a*

eadem Ecclesia quomodolibet, etiam[a] in Missis votivis fieri consuetis auctoritate apostolica erecta sunt et sub Christi vexillo firmata, q[uod]q[ue] [?][b] ab eadem Sede vobis indultum[c] est, ut in causis[d] a nullo, nisi ab eodem vestro Capitulo vel ab eadem Sede seu eius vices gerentibus iudicari possitis[e], aliasque plurimas concessiones et praerogativas aequo[f] et iusto consentaneas; praeterea terras, flumina, rivos, molendina, lacus, stagna, pontes, passus, nemora, silvas, pascua, agros, decimas, villas, grangias[g], domos, oppida, castra, iura diversaque[h] bona alia mobilia et immobilia cum suis dependentibus annexis et connexis vobis et Capitulo vestro a piae olim memoriae Poloniae Regibus, Lithuaniae Ducibus aliisque Principibus et personis Catholicis et Deo devotis pro vestro statu decenter servando ac vestra sustentatione rite concessa, legata et donata sunt. Quae omnia et singula praedicta triplici vinculo, quod difficile rumpitur, maiorique adhuc robore et munimine contra impugnatores et contradictores quoslibet fulciantur,[i] eadem auctoritate apostolica, nobis commissa et qua[j] fungimur in hac parte, in omnibus punctis, clausulis et continentiis de speciali[k] dono gratiae approbamus, ratificamus et confirmamus, decernentes praedicta omnia et singula [l] ac eorum[m] quodlibet robur perpetuum obtinere, mandantes universis et singulis tam ecclesiasticis, quam saecularibus personis, quocumque nomine censeantur, quatenus praemissa omnia et singula et[n] in eis contenta [o] inviolabiliter observent, et inquantum Sedem Apostolicam venerantur, faciant ab aliis observari. Quocirca ut eo magis in praedictis in posterum contra quoscumque molestatores opportune defensionis adminiculo muniamini, Reverendis in Christo Patribus Cracoviensi et Luceoriensi[p] Episcopis vel alteri ipsorum eadem auctoritate apostolica nobis commissa committimus et mandamus, ut in praemissis vos vestrumque Capitulum conservent, defendant ac tueantur, contradictores quoslibet et rebelles per censuras ecclesiasticas et alia iuris remedia compescendo.

Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac omnibus illis, quae Sanctissimus Dominus Noster in facultatibus nobis concessis voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. In quorum fidem praesentes[r] [s] litteras per secretarium nostrum fieri nostrique sigilli iussimus et fecimus

[a] ecclesia, quolibet etiam *K* [b] quoque *K* [c] q[uod]q[ue] [?]... indultum *subter lin ducta et* NB *adscr mg b* [d] Causae Capituli Viln. per quem deciden[dae] *atram rubro mg a* [e] q[uod]q[ue] [?] ab eadem Sede... iudicari possitis *subter lin ducta orig* [f] aeque *K* [g] grangias *atram rubro mg a* [h] universaque *K* [i] *finis ommissionis W* [j] eadem auctoritate... et qua *subter lin ducta orig* [k] spirituali *W* [l] et *del a* [m] earum *b, K* [n] ut *K* [o] et *ins K* [p] Luceorensi *K* [r] *omm b* [s] nostras *ins W*

appensione communiri. Datum Vilnae sub anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vigesimo, die penultimo mensis novembris[a], pontificatus praefati Sanctissimi Domini nostri Leonis Papae[b] decimi anno octavo.

Zacharias, Episcopus Gardiensis, Sanctissimi Domini Nostri Papae cum potestate Legati de latere et Maioris Poenitentiarii Nuntius et Orator, qui supra, manu propria.[c]

Inscriptiones dorsales:

Je. de Paulo.[d]

Ita [?] apud me Iheronimum de Paulo.[e]

[a] 1520 pen. Novembr. *al manu et al atram mg a* [b] PP. *A* [c] Zacharias... manu propria *deest b; manu nuntii orig* [d] Je. de Paulo *deest b, K, W* [e] Ita [?]... de Paulo *deest a, b, K, W*

CONSTITUTIONES CAPITULI CATHEDRALIS MEDNICENSIS SEU SAMOGITIAE

ms: Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, F. 155–3 (apogr., finis saec. XVIII).

ed 1: „Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia", n. II, in: *Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Caunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente, anno D-ni 1924 conscriptae*, Kaunas: Raidės spaustuvė, 1925, pp. 40–85.

ed 2: „Appendix continens documenta Capitulum Samogitiense spectantia", n. II, in: *Constitutiones Capituli Metropolitani Basilicae Archicathedralis Kaunensis*, Kaunas, 1939, pp. 41–86.

ed: lectio concordans *ed 1* et *ed 2*

Constitutiones
f. 4r

Ecclesiae Cathedralis Mednicensis seu Samogitiensis[a] Pio quarto[b] Pontifice Maximo ad Romanae, Ioanne Prerembio ad Gnesnensis, Ioanne autem Domanovio ad huius Ecclesiae Mednicensis seu Samogitiensis gubernacula sedente, anno post Christum DEUM, Servatorem nostrum, natum primo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum, mense Septembri conscriptae Sigismundi Augusti Regis Principatu.

Epistola.[c]
f. 5r (1r)

Ioannes Domanovius, Heres in Krupa, divina gratia Episcopus Samogitiensis, ad clerum suum.

Omnem reipublicae cuiusque salutem positam in legibus esse atque sitam ignorat nemo, civitatemque omnem aut populum, qui nullo certo iure regatur, diu stare non posse constat, omnibus, quae legum vinculis non tenentur, solventibus se et pessum euntibus. Quod malum urbs Roma[d], rerum olim Domina, nunc Sacrorum Princeps et Religionis Magistra, post exactos Reges et ius civile Papyrianum, Lege Tribunicia[e] antiquatum, viginti prope annis passa, ne gentes omnes domitura gens in ipsis initiis quasique cunabulis praesidio legum destituta concideret, decem publica auctoritate viris electis leges a Graecis civitatibus petivisse traditur, ut civitas fundaretur legibus[1]. Auctor est Sextus Pomponius

[a] Samogitensis *ed* [b] quinto *err Ms;* IV *corr ed* [c] *deest ed* [d] Romana *ed* [e] Tribunitia *ed*

[1] post exactos reges... fundaretur legibus *cf Sextus Pomponius, „Liber singularis enchiridii", 3–4*

„Libro singulari enchiridii“. Legibus autem acceptis, quae sine illis stare non
f. 5v (1v) poterat[a], ex initiis illis permodicis perque exiguis in quantam celsitatem // rerumque fastigium Roma pervenerit, testis est terrarum orbis, qua Oriens, qua Occidens, qua Meridies, qua Septentrio patet, quem non tam armis, quam iustitia imperio suo et sceptris subiecit. Bellissime itaque Marcus Tullius: cum legem, inquit, dico, nihil aliud intelligi volo, quam imperium, sine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest[1]. Quo magis miramur superiores Episcopos, qui ante nos in Samogitia Sacrorum Antistites et Religionis exstiterunt, ita muneris sui fuisse oblitos, ut in mentem eis nunquam venerit hanc Ecclesiam Cathedralem, Ecclesiarum Samogiticarum Caput, cui divino beneficio praeficimur, legibus fundare, sed eam incerto[b] iure regi et consuetudine nulla passos esse, nisi exstiterint quandoque et incendio casuve alio fortuito interciderunt. Ad nostra quippe tempora nihil quicquam de iis[c] pervenit. Huic itaque malo nos mederi cum iam dudum in animum induxissemus, in praesentia negotiis Reipublicae soluti manum admovendam ei rei putavimus. Ut aliquando tandem, quod Ecclesiae omnes in Lithuania, Russia, Prussia, Masovia, Polonia ceteroque orbe Christiano a primis suae fundationis incunabulis accepta adhuc retinent, id est leges et constitutiones, quibus viverent, Samogitiensis Ecclesia nostro beneficio[d] habere se gaudeat[e], Petro Royzio[f] Maureo, Celtibero, Viro Patricio, non minus iuris quam iustitiae consulto, Regio Consiliario, Protonotario Apostolico et Comiti Palatino Ecclesiaeque huius nostrae Canonico, sub certis finibus constitutionum Ecclesiae
f. 6r (2r) nostrae Mednicensis ordinandarum et conscribendarum // laborem commisimus. Quod opus ipse, ut est nostri observans et studiosus, non gravate suscepit et apud Olsadum[g] in curia nostra, quo ipsum Vornia evocavimus, ingenti illud quidem cura et studio aggressus, summa celeritate confecit. Nobisque cum dedisset legendum, perlectum Victorino Virbitio[h], Viro Magnifico, Gregorio Grindio, Concionatori nostro, Georgio Petcunio[i], Physico Doctore, Gregorio Cervino[j], Secretario nostro, et Alberto Vinskio, nostro per Samogitiam Vicario Generali, Ecclesiae nostrae Cathedralis Canonicis comprobantibus, auctoritate nostra episcopali confirmavimus, corroboravimus, et pro Constitutionibus Ecclesiae [k] Cathedralis

[a] poterant *ed* [b] in certo *ms* [c] eis *ed* [d] beneficio nostro *ed* [e] gaudet *ms* [f] Roysio *ed* [g] Olsiadum *ed* [h] Vidbitio *err ed 2* [i] Pectunio *err ms* [j] Dervino *ed* [k] Nostrae *ins ed*

[1] *cf Cicero, „De legibus“, lib. III, § 3*

Mednicensis in omnibus et per omnia servari in praesentia praecipimus, quasi universum opus nostro esset ore promulgatum. Omnia enim nostra facimus, quibus auctoritatem impartimur[a].

Datum apud Olsadum[b] in curia nostra, III kalendas[c] Octobris, anno Salutis humanae M.D.L.XI.

Liber Primus Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis

f. 6v (2v)

De iureiurando a receptis in Ecclesiam dando. Caput primum.

Etsi nemo nescit, quacumque praeditus dignitate sit, eius ordinis, in quem cooptatur, rebus se studere, utilitatem, commodum, emolumentum, honorem, statum, dignitatem ac incolumitatem, quoad eius maxime facere potest, tueri debere. Quia tamen alii metu, alii gratia, plerique, ut saepe didicimus, cupiditate, suarum videlicet partium obliti, ab officio discedunt, vetusto omnium ferme Ecclesiarum more, salutari sane ac pernecessario, receptum est, ut episcopatum aliamve praelaturam aut canonicatum initurus certi iurisiurandi religione obstringatur, ne, quid se facere oporteat, aut ignorare, aut dissimulare possit, DEUM vero violati iurisiurandi vindicem et ultorem reveritus, se intra muneris sui fines contineat. Hunc autem iurisiurandi dandi morem, quia a nostratibus quandoque[d] neglectum accepimus[e], ne posteritatis incuria, quod tam recte ac sancte Christiani totius orbis consensu introductum est, in desuetudinem abeat, nos, Joannes Domanovius, divina gratia huius // Ecclesiae Mednicensis *f. 7r (3r)* Episcopus de nostra, Archidiaconi, unici post nos in hac Ecclesia Mednicensi Praelati, et Canonicorum omnium sententia constituimus, ut tam Episcopus, quam Archidiaconus et Canonici statim atque in Ecclesiam hanc, cui in praesentia DEI beneficio praesidemus, recepti erunt, sacramento obligentur; nec prius officio aut dignitate, qua praediti sunt, fungi permittantur stallumque obtineant

[a] impertimur *ed 2* [b] Olsiadum *ed* [c] tertio Calendas *ed 1,* tertio Kalendas *ed 2* [d] quantoque *ed* [e] acceptimus *err ed 1,* acceptavimus *ed 2*

in choro et in capitulo vocem, quam iusiurandum, quod infra sollemnibus verbis conceptum est, iuraverint, tacto, ut moris est, reverenter, dum iusiurandum recitatur, dextra manu sacrorum DEI Evangeliorum codice.

Iurisiurandi[a] ab Episcopo, postquam in Eccle-
-siam receptus est, dandi formula.
Caput secundum.

Ego, N., persancte iuro me Constitutiones omnes, quae ab hac inclyta Mednicensi Ecclesia, Sponsa mea, hactenus receptae sunt aut quandoque recipientur, inveteratas item consuetudines, quae antehac comprobatae sunt aut postea comprobabuntur, privilegia item omnia et iura, tam ad hanc Ecclesiam meam, quam ad Canonicorum eius[b] Capitulum spectantia, aut quae quandoque[c] spectabunt, diligenter et summa fide servaturum inviolata atque illaesa. Ad haec, *f. 7v (3v)* si quae erunt tam ab // hac Ecclesia mea, quam a Canonicorum eius Capitulo adversus sacros canones distracta, alienata aut a quoque cum iniuria Ecclesiae meae aut Canonicorum eius Capituli usurpata, vi possessa aut occupata, ea ut recuperem, vindicem et in pristinum ius reponam, nihil mihi[d] reliqui facturum. Canonicorum vero Capitulo et ordinis eius singulis consilio et ope adfuturum eosque honore et favore prosecuturum. Arcana item Capituli hujus, quae praesertim sine magna cuiusquam captione ac detrimento vulgari non possunt, celaturum nihilque cum eis per vim aut iniuriam facturum, aequo iure usurum, quodque per sacros canones haud liceat, non tentaturum. Si quid aut ab omnibus, aut a quoquam eorum admissum animadvertero, nihil in eos eorumve[e] quemquam inconsulto[f] Capitulo vindicaturum, mea et meorum opera et manu in eis eorumve quoque capiendo aut comprehendendo omnino abstenturum nec quoquo modo passurum, ut eorum Capituli iurisdictio impediatur aut imminuatur, sed ut suam semper dignitatem et auctoritatem retineat. Et si qui ab eorum ordine processus censuraeve emanaverint, eorum nihil infirmaturum, si quid inter decessores meos et eum ordinem convenerit, id nulla eis facta controversia observaturum. Denique, ut contra suprascripta haec aut eorum quiddam mihi facere quid liceat, nulla, neque Summi Pontificis, neque Sedis Apostolicae aut Concilii etiam oecumenici

[a] Ius iurandi *ms* [b] eiusque *ed* [c] quandocunque *ed* [d] *omm ed 2* [e] eorumque *ed* [f] inconsultato *ed*

privilegio, praerogativa auctoritateve usurum, etiamsi sponte aut motu proprio horum aliquid mihi concederetur. Ita me Deus Optimus Maximus servet et hoc sanctum eius Evangelium ad salutem animae meae sit sempiternam.

Post iusiurandum ab Episcopo, ut praescriptum est, datum, sequens Evangelii caput legi debet, quod exstat Ioannis 10 cap.[a] [1] *f. 8r (4r)*

In illo tempore dixit IESUS discipulis suis: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, vidit[b] lupum venientem et dimittit oves, et fugit. Et lupus rapit et[c] dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus et cognosco oves[d] meas, et cognoscunt me meae. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem, et animam meam pono pro ovibus meis. Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient. Et fiet unum ovile et unus pastor.

Iurisiurandi ab Archidiacono et Canonicis in Ecclesiam receptis dandi formula. Caput tertium.

Ego, N., persancte iuro me Constitutiones omnes, quae ab hac // inclyta Mednicensi Ecclesia hactenus receptae sunt aut quandoque recipientur, inveteratas item consuetudines, quae antehac comprobatae sunt aut postea comprobabuntur, diligenter et summa fide servaturum, nihilque eorum, quae ad huius inclytae Ecclesiae[e] Mednicensis utilitatem, commodum, emolumentum, honorem, statum, dignitatem ac incolumitatem pertinere putavero, praetermissurum. Nihil rerum ecclesiasticarum alienaturum, quod cum Ecclesiae detrimento sit, nec *f. 8v (4v)*

[a] Jo. X cap. *ed* [b] videt *ed* [c] dimittit... rapit, et *deest ms ac ed 1; suppl ed 2* [d] *deest ed 2* [e] Ecclesiae inclytae *ed*

[1] *Io 10:11-16; haec versio (ab editoribus correcta) videtur sequi editionem Erasmianam*

alienantibus consensurum, quin, quae alienata per alios scivero aut per iniuriam amissa, ea in pristinam Ecclesiae possessionem, quoad ius et vires meae patientur, asserturum ac repositurum, amicitiam, amorem, consanguinitatem, omnes denique necessitudines, quo magis res huius Ecclesiae salvae sint, posthabiturum. Arcana huius Capituli, praesertim quae sine cuiusquam captione aut offensa vulgari non possunt, celaturum, nec verbo, nec nutu prodituram. Consilia nulla conspirationesve, quibus huic Ecclesiae aut eius Collegio seu Capitulo quaqua in re noceatur, initurum ineuntibusve consensurum, quin pro virili obviam iturum. Meo autem Episcopo, si quid ad eius dignitatem ac officium spectare existimavero, consilio et ope adfuturum, honorem debitum ei et reverentiam habiturum, et eius praeceptis iuxta sacros canones[a] obtemperaturum. Ita me DEUS Optimus Maximus servet et hoc sanctum eius Evangelium ad salutem animae meae sit sempiternam.

f. 9r (5r)

Iureiurando, ut praescriptum est, dato,
sequens Evangelii caput legi placuit,
quod exstat Lucae 11 capite[b].[1]

In illo tempore loquente IESU ad turbas, extollens vocem quaedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quae suxisti. At ille dixit: Quinimo, beati, qui audiunt verbum DEI et custodiunt illud.

De largitione ab Episcopo Ecclesiae suae facienda.
Caput IV.

Quod Episcopi, quibus Ecclesiae, Sponsae suae, ornandae studium est ac cura, facere sua sponte solent, eius necessitatem omnibus imponere volentes, statuimus, ut Episcopus intra annum post pacatam sui episcopatus adeptionem in hanc Ecclesiam Mednicensem arrhae sponsalitiae loco munus aliquod argenteum conferre teneatur, sive calicem, sive crucem, sive aliud, quo maxime Ecclesia indigebit, parare maluerit, quod tamen quattuor argenti marcas, non minus,

[a] canones sacros *ed* [b] Lucae XI cap. *ed*

[1] *Luc 11:27-28*

contineat, facta cuique potestate in eo, quod ita largiturus est, stemma suum repraesentandi, ut illius largitionis apud posteros exstet memoria et perpetuum monumentum. Porro hanc largitionem ab Episcopis intra annum negligi sine periurio posse nolumus.

De largitione ab Archidiacono et Canonicis Ecclesiae facienda. Caput V.

f. 9v (5v)

Dignum quoque est, ut Archidiaconus et Canonici Episcopum suum imitentur et illius exemplum secuti ornare pro sua quisque virili hanc Ecclesiam procurent. Quapropter statuimus, ut Archidiaconus et Canonici intra mensem post archidiaconatus et canonicatus pacatam adeptionem duas sexagenas in suo quisque ingressu aerario Ecclesiae inferant, unde illud, quo tunc magis indigebit Ecclesia, comparetur. Haec pecunia Procuratori Capituli intra mensem a quo numerata non fuerit, is sciat se in excommunicationis sententiam ipso iure incidisse, a qua[a] absolvi non poterit, quoad praesenti nostrae Constitutioni satisfecerit. Novus item Archidiaconus aut Canonicus Notario Capituli grossos quindecim, Canonicorum vicariis sexagenam unam, scholae magistro grossos duodecim, ut in more est, numerabit, hoc solatio memoriam fausti laetique ingressus retenturis, qua in re uniuscuiusque verecundiam oneramus.

De Constitutionibus Ecclesiae observandis. Caput VI.

Frustra est ac sine ullo operae pretio iura constituere, nisi ad eorum observationem ii, quibus scripta sunt, compellantur. // Quamobrem statuimus, ut *f. 10r (6r)*
Procurator Capituli omnes et singulos ad Constitutionum Ecclesiae [b] Mednicensis observantiam cogat poenasque pro cuiusque admisso exigat. Quod si per sordes, gratiam aut amicitiam poenam exigere a quoquam neglexerit, quam ille promeruit, ipse persolvat et aerario Ecclesiae inferat, et quoad persolverit, excommunicatum se esse sciat.

[a] quo *err ms* [b] nosrae [!] *ed habet hic*

Quo iure iudicandum, cum Constitutionibus Ecclesiae nostrae Mednicensis deficimur[a]. Caput VII.

Quorundam errorem coarguere volentes, qui nostram Ecclesiam Mednicensem vicinarum Ecclesiarum, quarum iurisdictionem non agnoscimus, subiectam esse arbitrantur, statuimus, ut casus Constitutionibus Ecclesiae nostrae non comprehensos[b] iure provinciali definiantur[c]. Qui vero expressi iure provinciali non erunt, in iis ad Summorum Pontificum, postremo ad Imperatorum constitutiones haberi receptum iubemus, quas Ecclesia Romana, ceterarum Ecclesiarum Princeps et Regina, cum iure suo deficitur, sequi non dubitat, ac secundum earum definitionem iudicare et litibus finem imponere.

De fori exemptione. Caput VIII.

f. 10v (6v) Ut forensis conquiescat strepitus odiaque, quae ex litibus oriri solent, sopiantur, et ut Archidiacono et Canonicis, fratribus nostris, honor habeatur, nos, Ioannes Domanovius, divina gratia Episcopus Mednicensis, de Capituli nostri et Collegii[d] sententia Archidiaconum et Canonicos nostros a iudicum et officialium nostrorum tam generalium, quam singularium seu specialium iurisdictione eximimus ac liberamus, exemptos, liberos ac[e] penitus immunes esse sancimus. Eos eorumve aliquem ad suum tribunal contra praesentem prohibitionem nostram evocare ausis non impune laturis, quin poenas suae temeritatis nobis pro animi nostri motu persoluturis, eo quod contra suprascriptas personas iudicio tentaverint, irrito prorsus facto. Enimvero, si qua cuiquam cum Archidiacono aut Canonicis nostris eorumve aliquo lis[f] erit, de ea cognoscere Collegium nostrum seu Capitulum habebit necesse; et nulli eam committet, aut delegare examinandam[g] aut definiendam poterit. Eam praeterea tribuendam eisdem praerogativam putavimus, ut si quando coram nobis Auditoreve nostro causarum, Generali Vicariove in spiritualibus sive Officiali iudicio experientur, litemve ab alio sibi illatam sustinebunt, Cancellario ceterisque Consistorii notariis

[a] deficimus *ed* [b] *deberet esse* comprehensi [c] definiatur *ed* [d] Collegii et Capituli nostri *ed* [e] et *ed* [f] litis *ed* [g] examinandum *ms*

pro litteris tam iudicii praeparatoriis, quam aliis causae et liti servientibus nihil solvere compellantur, quin ut ne[a] ab ultro solventibus talium litterarum nomine quidquam accipiatur, // Cancellarii et ceterorum Consistorii nostri notariorum *f. 11r (7r)* verecundiam oneramus.

De hospitalitate in Episcopi curiis praestanda. Caput IX.

Inter cetera Episcopi officia hospitalitatem non in postremis Divus Paulus posuit; quae necessitas si nobis, Apostolorum locum tenentibus, generaliter in omnes iniuncta est, quanto magis iis, qui nobiscum Sacris operantur et divina peragunt mysteria, simus obnoxii, nemo non videt. Quamobrem Archidiacono et Canonicis nostris, per civitates, oppida, villas, possessiones aut quaecumque bona nostra iter facientibus, quoties illa eis transire contigerit, hospitium ibi patere debere commodum et honorificum volumus, praeberi in ipsos, familiam et equos tectum, esculenta, poculenta [b] et stratum; cuius rei impositam sibi necessitatem civitatum, oppidorum, villarum, possessionum et locorum nostrorum praefecti a nobis sciant. Si secus fecerint, nostram procul dubio indignationem sine spe veniae incursuri.

De non negligendo Missarum Sacrificio. Caput X.

Quanto maiore pollet Ecclesia quaeque dignitate, tanto in re divina facienda *f. 11v (7v)* vigilantior esse et religiosior debet, ne, quae aliis exemplo futura est, merito suo reprehensibilis habeatur. Statuimus itaque, ut rite et ordine Sacra fiant nihilque ritus orthodoxi statarum sollemniumque caeremoniarum praetermittatur. Retineri denique veterem morem volumus et intemeratum servari, ut sua quisque canonicus hebdomada, diebus item dominicis seu festis, per se aut per confratrem celebret. Nec sine mulcta eius transeat cessatio, nostro irroganda arbitrio, ne impune ferat, qui de altari vivens altari non servit debitumque divinae Maiestati cultum, studiis deditus profanis, negligit.

[a] *deest ms* [b] pabulum *ed habet hic*

De superpeliceis in ingressu Ecclesiae induendis. Caput XI.

Statuimus, ut Canonici et alii beneficia in Ecclesia nostra habentes eorumque vicarii, cum ad Sacra audienda aut facienda in Templum ingrediuntur, aut mox ingressi, superpelicea induant, poena in eos, qui secus fecerint, pro animi nostri motu irroganda.

De dalmutiorum usu. Caput XII.

f. 12r (8r) Antiquissimum dalmutiorum usum in omnibus Cathedralibus Ecclesiis receptum in Ecclesia nostra Mednicensi retinere volentes, eorum parsimonia reprehensa, qui sumptui parcentes ea sibi non comparant, aut negligentia habentium nec utentium, statuimus, ut Archidiaconus et Canonici Ecclesiae nostrae omnibus diebus dominicis tam intra sollemnia Missarum Sacrificia, quam dum supplicationes, Rogationum litaniae aliaeque processiones, etiam funebres, peraguntur, dalmutiis tanquam suae dignitatis insignibus induti sint atque incedant, mulcta eis, qui contra fecerint, arbitrio nostro irroganda.

De Sacrificio Missae intra processionem non celebrando. Caput XIII.

Antiquam et in omnibus Ecclesiis receptam consuetudinem sequentes, vetamus intra processionem Sacrificium Missae celebrari[a], eis, qui contra fecerint, excommunicationis sententiam ipso iure incursuris, et hoc amplius aerario Capituli duodecim grossos illaturis; eius pecuniae exactio, ut ceterarum poenarum, Procuratori Capituli incumbet[b].

[a] celebrare *ed* [b] incumbent *err ed*

De prohibita Missarum lectione intra Summae Missae[a] celebrationem. Caput XIV.

Ut maiori[b] attentione sollemnia Missarum Sacrificia audiantur, prohibemus, dum Summa Missa canitur[c], alias Missas legi, eis, qui contra prohibitionem nostram fecerint, duodecim grossorum poenam incursuris. *f. 12v (8v)*

De iis, qui diebus dominicis aut festis Missarum Sacrificio aut Vesperis non interfuerunt[d]. Caput XV.

Ad sollicitudinem curae nostrae pastoralis pertinet, ne solitudo in Sacris faciendis sit, sed frequens numerus. Statuimus itaque, ut diebus dominicis et festis Canonici Ecclesiae nostrae Mednicensis, qui Vorniae erunt, Summae Missae Sacrificio intersint, et [e] suo quisque stallo sedeat, non ad sacella aut alio divertat, nisi forte Sacris operandi gratia. Idem quoque in Vesperis eos facere volumus oportere, mulcta eum, qui adversus haec fecerit, pro arbitrio nostro mensura[f]; interesse eos toti Missae Sacrificio totisque Vesperis opus est. Et[g] idcirco, qui post Sacrificii initia aut Vesperarum venerit vel ante finem discesserit, non venienti similis habendus est, his solis nullam mulctam[h] formidaturis, qui adversa valetudine aliave maiore vi impediti venire non potuisse probabuntur[i].

Ad aram maiorem ut soli Canonici celebrent. Caput XVI. *f. 13r (9r)*

Recte ac cum dignitate ordinis Canonicorum provincialis cavit constitutio, ne quis ad aram Ecclesiae Cathedralis maiorem, qui Canonicus non sit, Sacris operari seu Missae celebrare Sacrificium possit. Quod nos dignum imitatione arbitrati in nostra Ecclesia Cathedrali Mednicensi servari iubemus.

[a] *deest ed* [b] maiore *ed* [c] cantatur *ed* [d] interfuerint *ed* [e] in *ed habet hic* [f] mansura *ed* [g] *deest ed* [h] mulctam nullam *ed* [i] probabunt *ed*

De oblationibus.
Caput XVII.

Ne qua inter Canonicos Ecclesiae nostrae Mednicensis oriatur de oblationibus altercatio, neve incertum sit, quomodo inter eos sint dividendae ac distribuendae, statuimus, ut cuiusque hebdomadae oblationes eius sint Canonici, cui celebrandi Missarum Sacrificii onus incumbit, aliis, quorum hebdomada non est, quia onus non sentiunt, ab oblationum perceptione exclusis, ut maxime praesentes sint et Sacris intersint.

Ne Principi neve Episcopo quidquam vectigalis aut contributionis nomine ab Ecclesiis exigi aut a clero liceat.
Caput XVIII.

f. 13v (9v) Indignum est, quod a fratribus nostris Coëpiscopis[a] factum accipimus, qui dum gratiam cum Principe ac Senatu inire forte student, iurisiurandi sui obliti, contra sacrorum canonum placita et veterem Ecclesiae immunitatem, non dubitaverunt vectigalia et contributiones Ecclesiis, clericis, earum eorumve rebus imponere, quapropter nos, Ioannes Domanovius, divina gratia Episcopus Mednicensis, de Collegii seu Capituli nostri sententia mederi ei malo, Ecclesias et clericos, earum eorumque res in canonicam libertatem asserere volentes, vetamus posthac vectigalis, contributionis aut alio quolibet nomine ab Ecclesiis, clericis, earum eorumve rebus quidquam[b] exigi, quin tale aliquid conantibus nos serio restituros verbo episcopali pollicemur. Eandemque necessitatem successores nostros sequi, decretis sacrorum canonum innixi, volumus. Excepto, quem abominamur, et divina avertat clementia, gravi aliquo Reipublicae casu, et cui succurri sine ecclesiastico subsidio non facile possit. Tunc enim tanquam ad depellendam commune periculum communibus opibus obviam ire aequum est, proximum quippe dissertationi[c] esset Reipublicae ita laboranti opem non ferre. Sed nec eo casu nobis permittimus successoribusve nostris licere volumus propria auctoritate tale vectigal contributionemve imponere, verum communicato cum Collegio nostro seu Capitulo consilio et de eius sententia, quod proposito pro

[a] Co-Episcopi *err ms* [b] quidquid *ed* [c] disertioni *ed*

valvis Ecclesiae nostrae Cathedralis ea de re edicto intra diem decimum quintum convocabimus, nec sine eiusdem Collegii seu Capituli nostri consensu exactores vectigalis seu contributionis eligemus, nec alium aut alios, quam ex eorum gremio. In exigenda autem a clero dioecesis nostrae pecunia Collegio seu Capitulo // nostro, *f. 14r (10r)* cui incumbet exigendi cura, omnem nostram pollicemur operam, opem, favorem, auctoritatem ac iurisdictionem; idemque successores nostri facere habebunt necesse. Porro pecunia exacta ac diligenter et bona fide numerata non alio loco, quam in aerario Ecclesiae nostrae Cathedralis servari debebit, nec inde moveri, quoad de nostro et Collegii seu Capituli nostri consensu in Reipublicae usum erit alicui tradenda. Idemque in litteris liberatoriis seu quietationibus fieri volumus, ut nec ubi extra aerarium nostrum asserventur, poena exactores mansura, qui intra mensem eo dictas litteras liberatorias seu quietationes non reposuerint.

De novis exactionibus non faciendis.
Caput XIX.

Ut immodicum nostrorum quorundam pecuniae quaerendae studium compescamus, et ecclesiasticarum terrarum colonis, veteri annuo censu ac quotidiano servitio satis oneratis, sit consultum, vetamus Archidiaconum et Canonicum quemquam novum censum, capitationem, vectigal contributionemve aliquam aut operas insolitas sine nostra et Capituli nostri voluntate ac permissu imponere. Qui contra fecerit, is, quod extorsit, eiusve aestimationem, iniuriam passo restituere cogetur et tantumdem Ecclesiae nostrae aerario inferre, nullo deprecationi loco relicto, habebit necesse.

De iis, qui Capitulo temere litem movent.
Caput XX.

f. 14v (10v)

Coërcere illorum temeritatem volentes, qui Ecclesiae nostrae Collegio seu Capitulo litem intentant solo eo permoti, quod adversus eos superiorum litteras et mandata fuerit exsecutum, ne superioribus suis obtemperasse Ecclesiae nostrae seu Capitulo fraudi sit, eos, qui supra scripta de causa litem ei movere ac intendere fuerint ausi, perpetuo inhabiles esse atque incapaces ad nostrae Ecclesiae iura decernimus.

De non hypothecando praestimonio.
Caput XXI.

Non desunt, qui et officii sui, et dati iurisiurandi obliti cum magno rei ecclesiasticae detrimento praestimonia canonicatus sui creditoribus in hypothecam et pignus dant atque obligant, quae postea despoliatis colonis et miserrime afflictis recipiant. Quid enim aliud creditores acceptis ejusmodi hypothecis cogitant, quam ut ingenti faenore quo iure quaque iniuria emuncto, quod debitum erat, auferant. Tales itaque hypothecas aut pignora dari obligarive prohibemus; hoc autem, nisi gravis aliquis atque urgens necessitas exegerit[a] et noster nostrique Capituli consensus accesserit.

De curia a Canonico [b] alicui confratrum committenda.
Caput XXII.

f. 15r (11r) Ne per absentiam Canonicorum nostrorum curiae ipsorum ab inhabitantibus detrimentum patiantur, neve a nemine inhabitatae direptioni pateant hominum perditorum, statuimus, ut abfuturus Canonicus curiam suam, factore aut servitore ibi relicto, alicui collegae suo aut confratri committat; qui factori[c] aut servitori, si qua vis maior accidat, auxilio esse possit, factoremve aut servitorem insolenter et parum cum dignitate aut sine periculo[d] incolentem coërcere, exigere curia atque excludere, si res ita postulaverit, habeat auctoritatem.

De committenda cura praestimonii ab[e] abfuturis.
Caput XXIII.

Praesentia cuiusque quam salutaris rebus eius sit, damnosaque[f] absentia, quotidie experientia magistra discimus atque usu. Cum itaque Ecclesiae nostrae Canonici saepe suorum, sua saepius atque Reipublicae causa peregre, hoc est extra Samogitiam et Lituaniam, proficiscantur diutius ibi commorandi consilio aut

[a] *omm ed* [b] (abfuturo) *ins ed* [c] committat; qui factori *omm ed* [d] *fort intelligendum* [non] sine periculo [e] *omm ed* [f] damnosa *ed*

etiam domicilii constituendi, iubemus, ne prius quisq[uam][c] eorum ex[d] Samogitia et Lituania discedat, quam per litteras aut instrumentum publicum collegae suo alicui praestimonium commiserit, procuratore [e] fideli relicto, qui praesidio et ope Canonici, cui praestimonium // commissum erit[f], in propulsandis iniuriis, si *f. 15v (11v)* quae fient, utatur ad eumque tanquam ad dominum suum confugiat, eidem aeque atque domino suo morem gesturus atque obtemperaturus.

De obstaculo, vulgo *iass*[g] dicto.
Caput XXIV.

Ne praesentibus, qui rei divinae perpetuo dant operam, pares per omnia absentes sint, eandemque habeant labor et otium mercedem, statuimus, ut captus piscium, qui in obstaculum, vulgo *iass* dictum, inciderint, ad praesentes Ecclesiae nostrae Mednicensis Canonicos pertineant, Canonicis absentibus eorumque procuratoribus, factoribus ac villicis, quoad Canonici, illorum domini, [h] adfuerint[i], exclusis.

De collitigantibus.
Caput XXV.

Usu saepe venire solet, ut inter duos pluresve de archidiaconatu aut Canonicatu aliove beneficio lis oriatur, iusque victoris in incerto sit. Quare ne ob dubium litis exitum nunc hunc, nunc illum in Ecclesia nostra locum tenere aliumque excludi contingat, in[j] controversia de archidiaconatu, canonicatu aut alio beneficio pendente quemquam recipi in Ecclesiam nostram vetamus.

De receptis iterum ad Ecclesiam. *f. 16r (12r)*
Caput XXVI.

Si quispiam ad Ecclesiam nostram Mednicensem Canonicus permutatione, renuntiatione aliove quoquo modo de gremio esse Capituli nostri desierit, ad eandem postea Ecclesiam regressus in ea erit causa et conditione, in quibus

[c] quisq. *ms;* quisquam *ed* [d] *omm ed* [e] ibi *ed habet hic* [f] est *ed* [g] jasz *ed ut semper* [h] Canonici *iter ms* [i] abfuerint *ed* [j] *del stylo ms*

erat futurus, si nunquam antea Ecclesiae nostrae Canonicus fuisset. Nam et iusiurandum eum dare oportebit, et ea facere omnia et sustinere habebit necesse in omnibus et per omnia, suo enim ab Ecclesia recessu pristina iura amisit.

Liber secundus
Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis.

De generali capitulo semel quotannis celebrando. Caput I.

Quandoquidem[a] omnes Canonicos Vorniam saepius convenire ad Ecclesiae nostrae Cathedralis negotia tractanda perdifficile est, ne status Ecclesiae nostrae pristinus rebus eius communiter neglectis incolumis satis non sit, praecipimus // et servari perpetuo volumus, ut quotannis Canonici omnes nostri Vorniam ad capitulum generale conveniant, quod celebrari die sanctis PETRO et PAULO Apostolis, Ecclesiae nostrae Patronis, sacra singulis annis iubemus, eis, qui non venerint, mediam sexagenam, poenae nomine intra mensem a prima die capituli numerandam[b], persoluturis et aerario Ecclesiae nostrae illaturis. Quam pecuniam si ultro, qui non venerint, numerari non curaverint, Procuratori Capituli ius erit ex censu praestimonii absentis auctoritate propria percipere; hoc amplius, illo anno si qua prima vacatio curiae aut praestimonii continget, qui ad capitulum generale non venit, optandi facultate carebit. Venire pridie Sanctorum PETRI et PAULI unusquisque habebit necesse, et Vesperis interesse. Qui tunc[c] non venerit, quocumque proximo tempore postea veniat, pro absente erit habendus; idem erit de eo dicendum, qui non concluso capitulo discessit, nam et hic absentis poenam patietur. Nihil enim actum videtur, cum aliquid[d] superest agendum. Eis solis praesentium loco futuris, qui per aegritudinem aliamve maiorem vim, ubicumque eos detineat, venire non potuerunt, quique Ecclesiae nostrae causa aberunt. Edictum citationis per Procuratorem Capituli proponi pro valvis Ecclesiae nostrae Mednicensis debet. Ea[e] vero, quae in capitulo generali erunt constituta,

f. 16v (12v)

[a] Q *corr ms* [b] numerandum *ms* [c] *deest ed* [d] *deest ed* [e] eo *err ed*

in particularibus capitulis corrigi, emendari, augeri, minui aut quoquo modo mutari posse vetamus.

De tempore pulsandi ad generale capitulum.
Caput II.

f. 17r (13r)

Quotidie, quoad generale capitulum durabit, dari signum magnae campanae pulsu debebit, ut uno tempore Canonici ad res tractandas capitulariter conveniant, ne alius alium cum temporis iactura expectare cogatur. Dari autem signum campana intra Sacrificium Missae Beatae MARIAE Virginis volumus.

De Notario Capituli.
Caput III.

Si quando per valetudinem aut aliam necessitatem Notarius Capituli officio sibi incumbenti satisfacere non poterit, statuimus, ut alium idoneum substituere et subrogare possit, sed hoc non nisi de numero[a] aut Capituli nostri consensu; et quidem eum, qui de Ecclesiae nostrae gremio sit, ne Ecclesiae arcana vulgentur et ad extraneorum perveniant[b] notitiam.

De Constitutionibus Ecclesiae nostrae ante capituli generalis celebrationem recitandis.
Caput IV.

f. 17v (13v)

Ut sciat Archidiaconus [c] unusquisque Canonicorum, quibus legibus eos vivere in Ecclesia nostra Mednicensi oportet, et ne illis ignoratis periurio imprudentes alligentur citiusque ad legum vocentur poenas, quam in eas se incidisse intelligant, decernimus, ut quamprimum Archidiaconus et Canonici ad capitulum generale convenerint, priusquam ad ullam rerum consultationem descendant, praelegi sibi Constitutiones nostrae Ecclesiae iubeant, easque a principio ad finem

[a] nostro *adscr supra* numero *ms* [b] perveniat *err ed* [c] et *ed habet hic*

audiant; quibus diligenter auditis capitulum generale tum[a] primum inchoent et de rebus Ecclesiae in medium consulant, non[b] quae sua cuiusque sunt[c], sed quae Ecclesiae DEI quaerentes, ut status eius optime constitutus incolumis esse possit et perdiuturnus.

De arcanis Capituli non vulgandis.
Caput V.

Levis ac[d] futilis hominis est, quae in publicis consultationibus loco secreto et ab arbitris[e] remoto dicuntur, prodere, et reticere non posse, nec damnis haec quandoque[f] res caruit. Quare[g] quaecumque in capitulo tam generali, quam particulari dicta erunt factave ab omnibus, a quibusdam aut ab uno etiam[h], ea praesertim, quae vulgari sine invidia, verecundia, iniuria, contumelia, incommodo, fraude aut quocumque[i] detrimento Ecclesiae, Capituli aut cuiusquam personae
f. 18r (14r) non possunt, publicari[j] // vetamus – etiam Episcopo aut collegae suo, qui, cum quid adversus eum in capitulo dictum factumve est, aberat. Qui contra hanc constitutionem nostram vulgare Capituli arcana fuerint ausi, eos vocem et locum in Capitulo amittere sine ulla veniae spe constituimus, ut communis arcani proditores eo decidant honore, quem reticendo retinere nesciverunt.

De Procuratoribus in capitulo generali constituendis.
Caput VI.

Extra capitulum generale Procuratorem Capituli constitui prohibemus, nisi Procuratoris mors aut alia necessitas constitutionem novi Procuratoris suaserit. Et tunc tamen huius novi Procuratoris constitutio ad primi capituli generalis tempus durare debebit.

[a] tunc *ed* [b] nec *ms* [c] sint *ed* [d] et *ed* [e] arbitriis *ed* [f] quantoque *ed* [g] *deest ed* [h] aut etiam ab uno *ed* [i] quoquo *ed* [j] publicare *ed*

De emptionibus, venditionibus, mutuis aliisque contractibus extra capitulum generale non faciendis. Caput VII.

Quoniam in emptionibus, venditionibus[a], mutuis et aliis contractibus parum considerate factis magna saepe secuntur Ecclesiam detrimenta, in mutuis praesertim, quae ad eorum quandoque veniunt manus, unde extorqueri aut non possunt, aut aegre possunt, et non sine gravi rerum ecclesiasticarum dispendio, statuimus et perpetuo servari praecipimus, ne extra capituli // generalis conventum *f. 18v (14v)* emptiones, venditiones, remissiones aliive contractus, tam rerum mobilium et se moventium, quam rerum soli fiant, et quidem de omnium Canonicorum consensu, nemine discrepante, nihilque de his in capitulo aliquo particulari tractatum aut conclusum ullum robur habere firmitatis volumus, nisi magna gravisque aliqua necessitas Ecclesiam nostram urgens aliud suadeat, adversus quae si quid actum erit, donationes forte aut remissiones factas Procurator Capituli, acsi[b] nihil donatum aut remissum esset, quod Ecclesiae debitum est, exiget, quod sine periurio negligi ab eo posse nolumus[c], ea autem in ratione reddenda[d] inferentem, quasi extra capitulum generale donata aut remissa, admitti vetamus.

De capitulis particularibus bis in mense celebrandis. Caput VIII.

Particularia capitula saepius celebrari res Ecclesiae[e] communes postulare videntur. Bis itaque singulis mensibus ea celebrari praecipimus, his, qui Vorniae erunt et non venerint, nostro arbitrio[f] puniendis, nisi per valetudinem venire non potuerint; in eos quoque animadvertemus[g], qui capitulo non concluso discesserint. Convocatio capituli Procuratori Capituli incumbet.

[a] *deest ed* [b] aut si *ed* [c] volumus *ms* [d] redenda *ms* [e] ecclesiasticae *ed* [f] arbitrio nostro *ed* [g] animadvertimus *ed*

f. 19r (15r)

De contumeliosis et alios sententiam dicentes interpellantibus. Caput IX.

Cum consultationes, quae de rebus praesertim Ecclesiae sint, magnam desiderent animi tranquillitatem, ut in capitulis tam generalibus, quam particularibus recte et ordine fiant omnia, sedato animo perbenigne suam quemque sententiam pro senio dicere iubemus, maledicto et iniuriis[a] se abstinere, sermonem sententiam dicentis non interpellare, interrumpere, aut intercipere, quoad peroraverit. Sententiae interpellator duos grossos poenae nomine solvet, iniuriosus atque contumeliosus, et qui alium verbo laeserit, medium sexagenae inferet aerario. Id quidem si semel admiserit; nam si saepius, coërcendus erit severius, qui ita mansuetudinis ecclesiasticae metas excessit, hoc est, poena duplicabitur unamque sexagenam aerario inferre cogetur, idque toties, quoties per iniuriam contumeliamve dictum quid[b] erit aut factum. Quod si, ut saepe animi impetus nullos admittit fraenos, ad manus ventum erit, tale admissum poenis statuto provinciali constitutis plectetur. Exactio praedictarum poenarum officio Procuratoris Capituli incumbet, nihil gratiae aut precibus daturi, sed, ut quisque deliquerit, iuxta praesentem hanc nostram sanctionem ab eo poenam exacturi.

Ne se quis Procuratoris officio immisceat. Caput X.

f. 19v (15v)

Incivile est sibi, quod alieni muneris est, assumere. // Quapropter statuimus, ne quis se quoquo colore quaesito Procuratoris officio immisceat, sive sua sponte, sive ab aliquo de re ad[c] Procuratoris officium pertinente adeatur, poena in eum, qui secus fecerit, a nobis pro animi nostri motu irroganda.

[a] iurgiis *ed* [b] quid dictum *ed* [c] *omm ed*

De debitis inveteratis.
Caput XI.

Inveterata debita, id est quae quis, cum Procurator Capituli fuit, contraxit nec exegit, ea ipse[b] etiam Procuratoris officio functus exigere habebit necesse et Successori eive, qui exactae pecuniae tempore Procurator erit Capituli, assignare.

De ratione a Procuratore Capituli quotannis
post capituli generalis celebrationem
reddenda.
Caput XII.

Ut omnes Canonici sciant, qui sint annui reditus et proventus Ecclesiae nostrae quique modus pecuniae in aerario sit, ne per cuiusq[uam][c] iniuriam et avaritiam aerarii vires ac facultates diminuantur, statuimus, ut quotannis post capituli generalis conclusionem Procurator Capituli rationem accepti et expensi reddat, quam differri posse sine ecclesiasticae censurae poena nolumus.

Liber tertius
Constitutionum
Ecclesiae Cathedralis Mednicensis

f. 20r (16r)

Defuncto Canonico quis ordo servandus; et de curiarum aut praestimoniorum optione.
Caput I.

Ne res defunctorum expilentur et inter manus hominum alieni cupidorum dispereant neve terrae cultura negligatur, statuimus, ut Canonico defuncto Procurator Capituli, quidquid a defuncto relictum est tam in curia, quam in praestimonio, ad sollicitudinem suam accipiat et diligenter ac bona fide

[a] ipsa *ed* [b] cuiusq. *ms*; cuiusquam *ed*

conscribat, in repertorium seu inventarium referat, agros, hortos coli, seri, meti curet eademque[a] faciat, quae defunctus, si viveret, erat facturus, ut qui testato aut intestato heres exsistit et qui in beneficio succedet, sua uterque salva accipiat et rerum servatarum gratiam nostrae debeat Constitutioni. Absente Capituli Procuratore superiora[b] eius vices gerenti incumbent, quem[c] ab eo relinqui, quoties
f. 20v (16v) ab Ecclesia discedit, volumus suo periculo, nisi fecerit hoc[d] discessurus. // Eae quoque Procuratoris Capituli eiusve vices gerentis partes erunt, ut sepulto Praelato aut Canonico edictum pro valvis Ecclesiae nostrae Cathedralis affigat, quo intra[e] mensem, die affixi edicti non computata, hoc est intra unum et trigesimum diem, quo optare curiam vacantem aut praestimonium voluerit, se in Ecclesia nostra Cathedrali sistere iubeatur; nisi se stiterit[f], negligentiae suae et non curantiae expensum laturus sibique imputaturus, nam hoc unius et triginta dierum edictum peremptorium esse volumus, et in nullius gratiam prorogari. Quod de vacatione, quae per obitum accidit, dictum est, servandum erit, quocumque alio modo vacatio contingat. Optio vero ipsa ita facienda erit. Convenient in Ecclesia, qui die edicto praestituta Vorniae aderunt, interrogabunturque a Procuratore Capituli singuli, ut quisque senior in eo ordine est, id est, ante receptus, curiam et praestimonium, quae vacare dicet, anne optet? Si optare respondeat, non prius decerni ei debent, quam in rem praesentem curiae et praestimonii ab optante tunc possessorum[g] veniatur, curiaque et praestimonio diligenter bonaque fide inspectis, meliorem ab eo factam esse conditionem constet, nihilo gratiae dato aut amicitiae, nec per odium detracto, sed solius utilitatis ecclesiasticae habita ratione, quam cuiusque
f. 21r (17r) desideriis praeferri par est. Si melior facta conditio constabit, audiendus // erit optans et ei, quod optat, decernendum. Sin minus, illo excluso, qui ordine ipsum sequitur, erit interrogandus, et similiter in omnibus cum eo agendum. Porro conditione meliore nulla facta novicius Canonicus, quod vacat, accipiet, nam alios deliquisse conditione meliore non facta palam est, hunc vero nihil. Haec autem intelligi debent, nisi temporis angustia exclusus quis meliorem conditionem facere non potuerit. Sane ad meliorem conditionem tam in praestimonio, quam in curia[h] faciendam biennium habere unumquemque constituimus, quo non exacto ab optione quempiam excludi vetamus. Illud praetereundum non est, factam in

[a] Ea denique *ed* [b] superiori *ed* [c] quam *ed* [d] hoc fecerit *ed* [e] infra *ed* [f] sisterit *ed* [g] possessorem *ms* [h] curiam *ed*

praestimonio conditionem meliorem ad curiae optionem nihil juvare, nec contra. Haec habebunt locum, cum eam quis curiam idve praestimonium optat, quam quodve prius non habuit. Nam qui ad ea, quae quandoque habuit, meliore ab alio facta conditione, regredi vult, huic nulla curiae aut praestimonii facta melior conditio, quo magis, quae semel repudiavit, recipiat, patrocinabitur. Absentes optare non posse iam dudum constitit[a], nisi valetudine adversa aut alia maiore vi impediti proponantur, reive publicae nostraeve Ecclesiae causa absint[b]; hos quippe praesentium haberi loco aequum est, // ceteris, qui sua voluntate reive *f. 21v (17v)* privatae gratia absunt, praesentiae beneficium nulla Principum commendatione consecuturis[c]. Cum mittetur quis in possessionem curiae aut praestimonii, status tam curiae, quam praestimonii[d] describi debet, hoc est, aedificia, quae nova, quae antiqua, quae ruinam minantia, quae collapsa, instrumentum denique omne et supellex. Omnia ita conscripta in Ecclesiae aerario asservabuntur, ut contingente postea vacatione status prior tam curiae, quam praestimonii, et an facta sit melior eorum conditio, non ignoretur servari[e], et hoc modo res successori integrae tradi[f] poterunt. Quamprimum quis curiam aut praestimonium adeptus est, inferre Ecclesiae aerario grossos triginta debet; utrumque adeptus duplum inferet. Et hoc quoties alia atque alia[g] adeptio contigerit; servandum erit, ut vel his minutis incrementis Ecclesiae aerarium[h] augeatur.

De non promotis ad sacros ordines in optione postponendis. Caput II.

Periniquum esse duximus eos, qui in Sacris faciendis parum esse usui Ecclesiae possunt, aliis sublimioris // ordinis altari usquequaque servientibus *f. 22r (18r)* superiores esse aut etiam pares, ea sola re adiutos, quod prius in Ecclesiam recepti sint. Quapropter nos senii praerogativae hac parte derogantes, statuimus Canonicos, qui nec presbyteri sunt[i], nec ad sacros ordines promoti, solo senii privilegio presbyteris aut ad sacros ordines promotis non anteferri, nec presbyteros et ad ordines sacros promotos illis, nisi in curiis et praestimoniis suis meliorem

[a] consistit *ed* [b] absit *ms* [c] consecuturus *err ms* [d] tam curiae quam praestimonii status *ed* [e] ignorentur, servari *ed* [f] *ins ed 2* [g] atque alia *deest ed* [h] aerarium Ecclesiae *ed* [i] sint *ed*

conditionem fecisse probentur. Nam meliore conditione a neutris facta, seniores praeferri volumus, aliis senii praerogativis semper salvis.

De testamentis.
Caput III.

Cum nihil sit, ut Imperator Constantinus ait, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremae voluntatis, postquam iam aliud velle non possunt, liber sit stylus, et licitum, quod iterum non redit, arbitrium[1]. Archidiacono et Canonicis Ecclesiae nostrae Cathedralis Mednicensis liberam esse testamenti factionem iubemus extremaque eorum elogia, iudicia, testamenta, codicillos aliasve quascumque ultimas voluntates[a], quae duorum modo triumve testimonio constent et comprobentur, pro lege servari volumus, nullaque ex parte infirmari,
f. 22v (18v) nisi si quid relictum haereticis proponatur[b], nam eos ex // testamento nihil capere posse, sed nec ad testamenti fidem aut sollemnitatem vocari adhiberive[c] palam est. Denique exsecutores cuiusque ultimae voluntatis eos scribi vetamus; indignum enim est, quorum consuetudine per sacros canones uti prohibemur[d], eos ad pium supremi iudicii nostri aut testamenti opus exequendum adhibere, fide talium merito nobis semper suspecta, praesertim qui purgatorii poenas impie negant. Quomodo enim eis defunctorum animas[e] curae fore, qui praeter inferos, unde nullus exitus est, alium esse poenis locum inficiantur[f]? Haec constitutio de bonis, quae quis ex rebus Ecclesiae Ecclesiarumve intuitu ac contemplatione quaesivit, exaudienda est. Nam hereditaria bona et quae suo quis labore ac industria obsequiisque acquisivit, ea ad defuncti necessarios ac proximos consanguineos indubitato iure devolvuntur, Constitutionibus nostris nihil ad ea pertinentibus.

[a] voluntates ultimas *ed* [b] proponantur *ed* [c] adhibuerive *ms* [d] prohibemus *ed* [e] animas defunctorum *ed* [f] inficientur *ed*

[1] *cf Codex Iustinianus, 1.2.1: „Nihil est quod magis hominibus debetur, quam ut supremae voluntatis, post quam iam aliud velle non possunt, liber sit stilus et licitum quod iterum non redit arbitrium.“ * Const. A. ad pop. * <a 321 pp. v non. Iul. Romae Crispo ii et Constantino ii cc. conss.>*

De successionibus ab intestato
Caput IV.

Diuturnam sibi vitam promittentes intestatos saepe decedere contingit et in incerto relinquere, quid de hereditate sua se defunctis fieri velint, indeque perplexae lites atque inextricabiles oriri solent. Cui malo obviam ire volentes, eorum bona, // qui cum diem suum fungerentur, in nullum sua largitione aut *f. 23r (19r)* quoquo titulo transtulissent, ad insequentem modum dispensari iubemus. Inprimis nos aut nobis absentibus Vicarius noster et Ecclesiae nostrae Collegium seu Capitulum bona fide conscribere substantiam omnem defuncti ius habebit, referre in inventarium. Deinde curata sepultura et funebribus Sacris, prima erit orbae familiae expedienda[a] cura, castigatis, qui ad res defuncti promptiores manus quam ad lacrimas oculos habuerint, qua peste extremi clericorum obitus vix carere possunt. In expedienda familia, praeter mercedes et lugubrem vestem, exploranda defuncti in quemq[uam?][b] charitas est, locus item et dignitas[c] servitii, ne frustra suam aetatem in famulatu trivisse, et qui chari erant domino, negligi se a rerum eius dispensatoribus merito conquerantur. Quae res eorum arbitratu, quibus bonorum dispensatio mandata est, modum accipiet. Ad hanc autem largitionem ita demum descendendum erit, si aes alienum nullum occurrat, quod post funeris sumptum et familiae mercedes dissolvendum[d] est; stultum enim esse de bonis eius, qui[e] solvendo non sit [f], libertatem[g] exercere. Facto autem creditoribus satis, quod supererit, in tres partes dividetur: prima pro defuncti anima cedet, posito ei ad posteritatis memoriam monumento, // ceterae duae *f. 23v (19v)* partes inter defuncti consanguineos et Ecclesiam Ecclesiasve, quam quasve defunctus habuit, ex aequo dividentur, ita ut Ecclesia Ecclesiaeve non plus quam consanguinei consanguineusve unus relictus, aut contra, ferat ferantve. Haec quidem de bonis [h] Ecclesiae Ecclesiarumve intuitu quaesitis, nam quae litteris, industria aut alioqui[i] Principum gratia acquisita proponentur, ea ad solos consanguineos debent devolvi, quibus defuncto ecclesiasticum institutum non secuto iuxta sacratissimarum legum placita sine ulla controversia deberentur; quibus nos derogare nullo modo volumus. Ad suprascriptam dispensationem

[a] *prob legendum* expediendae [b] quemque *ed* [c] locus et dignitas item *ed* [d] erit, si aes... dissolvendum *omm ed* [e] *deest ed* [f] *hic fort verbum aliquod deest* [g] liberalitatem *ed* [h] et *ed habet hic* [i] aliqui *ed 1,* aliqua *ed 2*

faciendam eligi duo debent[a]: alter a nobis, alter a Collegio nostro seu Capitulo, qui suae dispensationis rationem sexto mense post rerum defuncti apprehensionem[b] Nobis et Collegio nostro seu Capitulo reddere[c] erunt obnoxii, excommunicationis poenas non effugituri, si ex hereditate illorum fidei ita concredita quidq[uam][d] amoverint aut expilaverint, salva actione eis[e], quibus in defuncti bona successio erit aut ius ullum.

De supellectili et instrumento Curiarum non transferendo. Caput V.

f. 24r (20r) Contigit saepenumero, ut qui ex una curia in aliam transit // aut ex praestimonio in praestimonium, instrumento omni exportato, curiam et praestimonium deformet. Quod cum[f] factu indignum sit, iubemus et perpetuo statuimus, ut eorum, quae in curiae quis aut praestimonii possessionem missus reperit, nihil auferat, cuiuscumque illa generis sint; eorum, quae quis comparasset, quocumque velit transferendi facta potestate, nisi clavis affixa, proponantur, solove parietibusve cohaereant. Nam nec fornaces dissolvere, nec fenestras vitreas membranasve eximere ius erit, facultate omnibus adempta testamento aut alia qualibet voluntate[g] instrumenti lignei ullius domestici dandi, legandi aut quoquo modo relinquendi; eadem in supellectili prohibitio est.

De anno gratiae. Caput VI.

Ne post cuiusq[uam][h] mortem ambigatur de reditu ecclesiasticorum praediorum, colonorum ceterarumque possessionum, quantum defuncti cedat hereditati et quantum successori in beneficio debeatur, quem ad onus vocari et ab emolumento excludi nequaquam[i] convenit, statuimus, diviso in quattuor trimestria anno, ut si quis decedat intra primum trimestre, hoc est mense Ianuario, *f. 24v (20v)* Februario aut Martio, // ad eius hereditatem quarta fructuum ac redituum pars

[a] debentur *ed* [b] aprehensionem *(*h *corr) ms* [c] *corr ms* [d] quidq. *ms*; quidquam *ed* [e] eius *err ms* [f] *deest ed* [g] omnibus adempta… voluntate *omm ed* [h] cuiusq. *ms*; cuiusquam *ed* [i] nequamque *err ed*

pertineat, tres reliquae ad successorem in beneficio. Si intra secundum trimestre mortem obierit, hoc est mense Aprili, Maio aut Iunio, ex aequo fiet divisio. Si intra tertium trimestre, hoc est Iulio, Augusto aut Septembri[a] morietur[b], tres partes eius, quarta successoris erit. Quod si intra quartum trimestre vita excedere quem contingat, omnes reditus eius anni in eius erunt hereditate, successore penitus excluso.

De fructibus ex uno praestimonio in aliud licite transferendis. Caput VII.

Quoties Ecclesiae nostrae Canonicus, aliud praestimonium adeptus, ad illud priore relicto migraturus est, decernimus licere ei, quidquid annonae, tritici, siliginis, avenae et omnis grani, feni, straminis et quorumcumque terra nascentium iam perceptorum in priore praestimonio habuerit, ad novum praestimonium, aut quo alio volet, iure suo transferre. Vendere autem[c] alii si voluerit, propior[d] erit successor pretio, // quantum alius numeraturus erat, dato, ad horum emptionem; *f. 25r (21r)* quod si alium emere successor patietur, relinquere ei straminum medietatem emptor habebit necesse.

De praestimonio laicis non locando seu arendando. Caput VIII.

Quotidiana nos vita docet laicos in res Ecclesiarum parum esse propicios, quin potius in earum detrimenta nimis multum propensos esse ac praecipites ferri, quare sancimus hac lege nostra perpetuo valitura, ne quis Canonicorum Ecclesiae nostrae Mednicensis praestimonium suum laico locare seu arendare audeat. Qui contra fecerit, is, praeter gravem indignationem nostram, sciat se poenam suae temeritatis et audaciae non effugiturum, et eam quidem, quam nos pro animi nostri[e] motu tali dignam admisso putabimus, eadem prohibitione in nostris et Archidiaconi bonis servanda.

[a] Septembre *ms, ed 1* [b] *deest ed* [c] aut *ms* [d] proprior *ed* [e] *deest ed*

De sacrilegio.
Caput IX.

Contractari[a] res ecclesiasticas temere sine sacrilegio non posse palam est, et
f. 25v (21v) sacrorum canonum sancionibus consentaneum. // Statuimus itaque et decernimus eum, qui res Ecclesiae nostrae Mednicensis, pecuniam, aurum, argentum, factum infectumve, candelas, ceram, ornatus, libros aliudve quiddam[b] ex aerario, sacrario, sacello aut aliunde moverit, contractaverit[c], surripuerit, abstulerit, exportaverit, sive clericus, sive laicus sit, in sacrilegii crimen incidere, nisi horum quibusdam uti volenti[d] noster, Capituli nostri Procuratorisve eius aut aeditui et rerum sacrarum custodis[e] voluntas, consensus aut permissio accesserit.

De poenis.
Caput X.

Poenas, ut in quodcunq[ue][f] admissum constitutae sunt, exigi oportet, nec minui per gratiam, nec per odium augeri, nam contra legum praescriptum severitatis aut clementiae gloriam affectare non debemus, in his solis, quae nostro arbitrio relicta sunt, quod benignius est, semper electo, animi motum secuturi, nisi facti indignitas aculeos irae nostrae promeruerit.

Finis Constitutionum Ecclesiae Cathedralis
Mednicensis seu Samogitiensis[g].

[a] Contrectari *ms* [b] quidquam *ed* [c] contrectaverit *ms* [d] volentibus *ed* [e] *corr ms* [f] quodque *ed*
[g] Samogitensis *ms*

INDEX *f. 26r*

Titulorum Constitutionum Ecclesiae Cathedralis Mednicensis.

Libr.[a] I.

De iureiurando a receptis in Ecclesiam dando. Cap. 1. pagina[b] 2.
Iurisiurandi[c] ab Episcopo, postquam in Ecclesiam receptus est, dandi formula. Cap. 2. Pagina 3.
Iurisiurandi[d] ab Archidiacono et Canonicis in Ecclesiam receptis dandi formula. Cap. 3. pag. 4.
De largitione ab Episcopo Ecclesiae suae facienda. Cap. 4. pag. 5.
De largitione ab Archidiacono et Canonicis Ecclesiae facienda. Cap. 5. pag. 5.
De Constitutionibus Ecclesiae observandis. Cap. 6. pag. 5.
Quo iure iudicandum, cum Constitutionibus Ecclesiae nostrae Mednicensis deficimur[e]. Cap. 7. pag. 6.
De fori exemptione. Cap. 8. pag. 6.
De hospitalitate in Episcopi curiis praestanda. Cap. 9. pag. 7.
De non negligendo Missarum Sacrificio. Cap. 10. pag. 7.
De superpeliceis in ingressu Ecclesiae induendis. Cap. 11. pag. 7.
De dalmutiorum usu. Cap. 12. p. 8.
De Sacrificio Missae intra processionem non celebrando. Cap. 13. pag. 8.
De prohibita Missarum lectione intra Summae Missae celebrationem. Cap. 14. pag. 8.
De iis, qui diebus dominicis aut festis Missarum Sacrificio aut Vesperis non interfuerunt[f]. Cap. 15. p. 8. *f. 26v*
Ad aram maiorem ut soli Canonici celebrent. Cap. 16. pag. 9.
De oblationibus. Cap. 17. pag. 9.
Ne Principi neve Episcopo quidquam[g] vectigalis aut contributionis nomine ab Ecclesiis exigi aut[h] a clero liceat. Cap. 18. p. 9.
De novis exactionibus non faciendis. Cap. 19. pag.[i] 10.

[a] Liber *ed* [b] *in hoc indice re vera non paginae, sed folia annotantur* [c] Ius iurandi *ms* [d] Ius iurandi *ms* [e] deficimus *ed* [f] interfuerint *ed* [g] quidquid *ed* [h] *deest ed* [i] Cap. *err ms*

De iis, qui Capitulo temere litem movent. Cap. 20. pag. 10.
De non hypothecando praestimonio. Cap. 21. pag. 10.
De curia a Canonico [a] alicui confratrum committenda. Cap. 22. pag. 11.
De committenda cura praestimonii ab abfuturis. Cap. 23. pag. 11.
De obstaculo, vulgo *iass* dicto. Cap. 24. pag. 11.
De collitigantibus. Cap. 25. p. 11.
De receptis iterum ad Ecclesiam. Cap. 26. pag. 12.

Libr. II.

De generali capitulo semel quotannis celebrando. Cap. 1. p. 12.
De tempore pulsandi ad generale capitulum. Cap. 2. pag. 13.
De Notario Capituli. Cap. 3. pag. 13.
De Constitutionibus Ecclesiae nostrae ante capituli generalis celebrationem recitandis[b]. Cap. 4. p. 13.
De arcanis Capituli non vulgandis. Cap. 5. pag. 13.
De Procuratoribus in capitulo generali constituendis. Cap. 6. p. 14.
De emptionibus, venditionibus, mutuis aliisque contractibus extra capitulum generale non faciendis. Cap. 7. pag. 14.
De capitulis particularibus bis in mense celebrandis. Cap. 8. pag. 14.
f. 27r De contumeliosis et alios sententiam dicentes interpellantibus. Cap. 9. pag. 15.
Ne se quis Procuratoris officio immisceat. Cap. 10. pag. 15.
De debitis inveteratis. Cap. 11. p. 15.
De ratione a Procuratore Capituli quotannis post capituli generalis celebrationem reddenda. Cap. 12. pag. 15.

Libr. III.

Defuncto Canonico quis ordo servandus, et de curiarum aut praestimoniorum optione. Cap. 1. pag. 16.
De non promotis ad sacros ordines in optione postponendis. Cap. 2. pag. 17.
De testamentis. Cap. 3. pag. 18.

[a] abfuturo *ins ed* [b] *corr, fort ex* recidandis *ms*

De successionibus ab intestato. Cap. 4. pag. 18.
De supellectili et Instrumento Curiarum non transferendo. Cap. 5. pag. 19.
De anno gratiae. Cap. 6. pag. 20.
De fructibus ex uno praestimonio in aliud licite transferendis. Cap. 7. pag. 20.
De praestimonio laicis non locando seu arendando. Cap. 8. pag. 21.
De sacrilegio. Cap. 9. pag. 21.
De poenis. Cap. 10. pag. 21.

Finis
indicis ordinarii.

f. 27v

[a] INDEX
per ordinem alphabeti.

A

De anno gratiae Libr. 3. Cap. 6.
Ad aram maiorem ut soli Canonici celebrent, Lib. 1. Cap. 16.
De arcanis Capituli non vulgandis. Libr. 2. Cap. 5.

C

De capitulis particularibus bis in mense celebrandis. Libr. 2. Cap. 8[b].
De collitigantibus. Libr. 1. Cap. 25.
De committenda praestimonii ab abfuturis cura[c]. Libr. 1. Cap. 23.
De Constitutionibus Ecclesiae observandis. Libr. 1. Cap. 6.[d]
De Constitutionibus Ecclesiae nostrae ante capituli generalis celebrationem recitandis. Libr. 2. Cap. 4.[e]
De contumeliosis et alios sententiam dicentes interpellantibus. Libr. 2. Cap. 9.
De curia a Canonico abfuturo alicui confratrum committenda. Libr. 1. Cap. 22. [f]

D

De dalmutiorum usu. Libr. 1. Cap. 12.
De debitis inveteratis. Libr. 2. Cap. 11.
Defuncto Canonico quis ordo in eius rebus, curia et praestimonio vacantibus[g] servandus est[h], et de eorum optione. Libr. 3. Cap. 1.

E

De emptionibus, venditionibus, mutuis aliisque contractibus extra capitulum generale non faciendis. Libr. 2. Cap. 8.

f. 28r

F

De fori exemptione. Libr. 1. Cap. 8.
De fructibus ex uno praestimonio in aliud licite transferendis. Libr. 3. Cap. 7.[i]

[a] Idem *ed add hic* [b] Cap. 23 *ms* [c] *deest ms* [d] De Constitutionibus Ecclesiae observandis... Cap. 6 *omm ed* [e] De Constitutionibus Ecclesiae nostrae... Cap. 4 *omm ed* [f] *talis ordo ed*: „De committenda praestimonii...“, „De contumeliosis...“, „De curia a Canonico...“ *ed 1;* „De contumeliosis...“, „De committenda praestimonii...“, „De curia a Canonico...“ *ed 2* [g] vacantis *err ms* [h] *deest ed* [i] 2, 7 *err ed*

G

De generali capitulo semel quotannis celebrando. Libr. 2. cap. [s] 1.

H

De hospitalitate in Episcopi curiis [a] praestanda. Libr. 1. Cap. 9.

I

De iis, qui diebus dominicis aut festis Missarum Sacrificio aut Vesperis non interfuerunt[b]. Libr. 1. Cap. 15.

De iis, qui Capitulo temere litem[c] movent. Cap. 20. Libr. 1.

De instrumento curiarum non transferendo. Libr. 3. Cap. 5.

Iurisiurandi ab Episcopo, postquam in Ecclesiam receptus, dandi formula. Libr. 1. Cap. 2.

De iureiurando a receptis in Ecclesiam dando. Libr. 1. Cap. 1.[d]

Iurisiurandi ab Archidiacono et Canonicis in Ecclesiam receptis dandi formula. Lib. 1. Cap. 3.[e]

L

De largitione ab Episcopo Ecclesiae suae facienda. Libr. 1. Cap. 4.[f]

De largitione ab Archidiacono et Canonicis Ecclesiae facienda. Libr. 1. Cap. 5.

N

Ne Principi neve Episcopo quidquam[g] vectigalis aut contributionis nomine ab Ecclesiis[h] exigere // aut a Clero liceat[i]. Libr. 1. Cap. 18. *f. 28v*

Ne se quis Procuratoris officio immisceat. Libr. 2. Cap. 10.

De non negligendo Missarum Sacrificio. Libr. 1. Cap. 10.[j]

De non hypothecando praestimonio. Libr. 1. Cap. 21.[k]

De non promotis ad sacros[l] ordines in optione postponendis. Libr. 3. Cap. 2.

De Notario Capituli. Libr. 2. Cap. 3.

De novis exactionibus non faciendis. Libr. 1. Cap. 19.

[a] Canonicis *ed habet hic* [b] interfuerint *ed* [c] litem temere *ed* [d] De iureiurando a receptis... Cap. 1 *omm ed* [e] 1, 2 *err ed* [f] 1, 2 *err ed* [g] quidque *ed* [h] Ecclesia *ed* [i] exigere liceat aut a clero *ed* [j] De non negligendo... Cap. 10 *omm ed* [k] De non hypothecando... Cap. 21 *ed post* De non promotis... Cap. 2. [l] s. *ed*

O

De oblationibus. Lib. 1. Cap. 17.
De obstaculo, vulgo *iasz* dicto. Libr. 1. Cap. 24.

P

De poenis. Libr. 3. Cap. 10.
De praestimonio laicis non locando seu arendando. Lib. 3. Cap. 8.
De Procuratoribus in capitulo generali constituendis. Libr. 2. Cap. 6.[a]
De prohibita Missarum lectione intra Summae Missae celebrationem. Libr. 1. Cap. 14.[b]

Q

Quo iure iudicandum, cum Constitutionibus Ecclesiae nostrae Mednicensis deficimur[c]. Libr. 1. Cap. 7.

R

De ratione a Procuratore Capituli quotannis post capituli generalis celebrationem reddenda. Libr. 2. Cap. 12.
De receptis iterum ad Ecclesiam. Libr. 1. Cap. 26.

f. 29r

S

De Sacrificio Missae intra processionem non celebrando. Libr. 1. Cap. 10.[d]
De sacrilegio. Lib. 3. Cap.[e] 9.
De successionibus ab intestato. Libr. 3. Cap. 4.
De superpeliceis in ingressu Ecclesiae induendis. Lib. 1. Cap. 11.

T[f]

De tempore pulsandi ad generale capitulum. Libr. 2. Cap. 2.
De testamentis. Libr. 3. Cap. 3.

Finis
indicis alphabetici
Constitutionum Ecclesiae Cathedralis
Mednicensis[g].

[a] l. 2, c. 13 *err ed* [b] l. 1, c. 13 *err ed* [c] deficimus *ed 2* [d] L. 1, c. 9 *err ed* [e] pag. *err ms* [f] *deest ms* [g] Constitutionum... Mednicensis *deest ed*

Novellae Constitutiones Reverendissimi in Christo Patris Ioannis Domanovii, Episcopi Mednicensis seu Samogitiensis[a], in capitulo generali Vorniae ordinatae. Anno Christianae Salutis secundo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum.[b]

f. 30r

De officio Archidiaconi.

f. 30v

Caput I.

Requiescere et animi nostri curam his iniquissimis temporibus remittere neque possumus, neque debemus, cum omnia sacra, crescente perditorum hominum licentia, plus plusque in dies augescente, novis repertis ac susceptis religionibus misceri profanarique videmus. Igitur ne per nostram incuriam[c] pestilens haereticorum virus in Ecclesias nostras irrepat, nos, Ioannes Domanovius, DEI gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiensis, iubemus hac nostra lege perpetuo valitura ac praecipimus, ut Archidiaconus noster tertio quoq[uo?][d] anno dioecesim nostram obeat ac visitet, moribusque omnis cleri in melius reformatis, illud sibi cumprimis proponat studium et in illud unum tota mente ac cogitatione incumbat, ne quid, quod Sacrosanctae Ecclesiae Romanae[e], extra quam nec[f] salus est, neque vita, institutis ac ritibus per omnia non conveniat, teneri usquam aut observari patiatur, divinam ulturus iniuriam, male sentientibus pro flagitii gravitate acriter ac severe coërcitis, illudque ea re consecuturus, ut poena a quibusdam reddita alios a pravis religionibus amplectendis // deterreat. Hoc autem tam necessarium visitationis officium si posthabito DEI timore[g] neglexerit

f. 31r

[a] a Reverendissimo in Christo Patre Ioanne Domanovio, Episcopo Mednicensi seu Samogitiensi *ed 2* [b] 1562 *postea adscr stylo ms* [c] iniuriam *ed* [d] quoq. *ms*; quoque *ed* [e] sacrosanctae Romanae Ecclesiae *ed* [f] neque *ed* [g] posthabito DEI timore *deest ed*

Archidiaconus, aut remissius fuerit exsecutus, graves nobis poenas incuriae suae persolvet[a], nullo veniae loco relicto. Suarum esse quoque partium[b] sciat Archidiaconus in Ecclesia nostra Cathedrali, ut Canonici nostri solent, unum habere vicarium, quo sumptu onerari ob ampliorem Divinae Maiestatis cultum pro animi sui pietate ferre gravate non debet.

De haereticis villicationi non praeficiendis praefectisve expellendis. Caput II.

Ne quorum consuetudinem per sacras iussiones vitare iubemur, eos ab Archidiacono aut Canonicis Ecclesiae nostrae Mednicensis villicationi curiarum aut praediorum procurationi praefici patiamur, pastorale nos admonet officium. Praeter enim quam, quod qui ita depravato sunt sensu, ad poenas erant a nobis et merita vocandi supplicia, periculum est, ne simplici colonorum, quibus praeficiuntur, ingenio abusi, incautam rusticitatem seducant et a vero orthodoxae
f. 31v fidei cultu et pervetusto Sacrosanctae Romanae Ecclesiae // ritu ad suam attrahant[c] impietatem. Quare Archidiaconus et Canonici Ecclesiae nostrae Mednicensis non licere sibi sciant, hac nostra constitutione vetante, hominem, qui Ecclesiam Catholicam, hoc est Romanam, Veritatis Columnam Christianaeque pietatis Magistram, non agnoscat[d], curiis aut praestimoniis suis praeficere praefectumve a se vel ab alio retinere, iis, qui secus fecerint, iustos indignationis nostrae sensuris[e] aculeos. Quam quoque legem nobis dictam esse atque successoribus nostris aequissimum est: cur enim, quod in alios vindicamus et dignum censemus animadversione, id nobis licere permittamus?

[a] persolvat *ed* [b] partium quoque *ed* [c] asttrahant *err ed 1,* abstrahant *ed 2* [d] agnoscant *err ed* [e] s *vid del stylo ms (fort corr in* censuris)

De revisione curiarum et bonorum episcopalium et capitularium[a] ante capitulum generale quotannis facienda. Caput III.

Interest Ecclesiae nostrae colonos habere locupletes nullaque re, quoad eius fieri potest, opprimi, detrimentis affici vel damnis. Quare ut illorum occurramus malitiis, qui humanitatis obliti miris atque // inusitatis modis eos affligunt, *f. 32r* per avaritiam mulctant, despoliant atque exinaniunt[b], vix, unde tolerare vitam possint, relicto. Nos, Ioannes Domanovius, DEI gratia Episcopus Mednicensis, iubemus hac nostra lege perpetuo valitura, ut Procurator Capituli quotannis, tribus quattuorve hebdomadis ante capitulum generale, obeat et revisat curias nostras episcopales, oppida, villas, praedia, et advocatis villicis nostris seu factoribus ac tivonis clavigerisque coram se sistere iussis, accersitis civibus ac colonis nostris, ab illis requirat, si quam iniuriam sibi factam tam a nobis, quam ab advocatis aut factoribus nostris allegent, quibus auditis, terminum post Divorum Petri et Pauli octavam eis Vorniae assignet, ubi ab iis, qui in capitulo generali nobiscum tunc erunt, de singulis iniuriis ius dicatur dictumque auctoritate nostra et Capituli exsecutioni mandetur, iis, de quorum iniuriis dicendum[c] est, dum sententiae dicuntur, de loco Capituli, ut mos est, exire iussis. Stationem, hoc est necessaria, tam in ipsius Visitatoris[d] personam, quam in familiam esculenta et poculenta dare nostri villici seu factores, ad quos venerit, singuli per biduum erunt astricti; pabulum quoque in equos octo. Idem quoque fieri[e] in Archidiaconi et Canonicorum curiis volumus, // nisi quod singuli eorum villici seu factores *f. 32v* singulas stationes, non binas, ut in curiis nostris, praestare tenebuntur, et quidem in ipsius Visitatoris personam et familiam et pabulum non amplius, quam in quattuor equos. Et quia absurdum est, et naturae repugnans, ut se ipsum quis visitet, curiae Procuratoris Capituli visitandae onus seniori Canonico, qui per id tempus Vorniae erit, incumbet. Ad Visitatoris officium et sollicitudinem pertinebit querelas subditorum cuiusque audire et auditas in scriptum referre, nominibus singulorum conquerentium praescriptis. Visitationem per se facere Procurator Capituli habebit necesse, non alii mandare. Similiter et Canonicus

[a] canonicalium *ed* [b] exaniunt *ed 1* [c] iudicandum *ed* [d] visitati *ed* [e] fieri quoque *ed*

senior visitationem curiae Procuratoris ipsius Capituli mandare alii non poterit. Salarium, quod rei iudicatae causa praestatur ab iis, qui iudicio vicerunt, in querelis quidem subditorum nostrorum nobis applicabitur, communicaturis illud, si ita videbitur, cum Archidiacono et Canonicis, qui nobiscum aut ipsi soli, nobis absentibus et committentibus, dictas querelas in capitulo generali audiverint et iudicaverint. In causis vero subditorum Archidiaconi et Canonicorum salarium solus Capituli Procurator sibi vindicabit, et Canonicus senior id, quod a subditis ipsius Capituli Procuratoris praestabitur, solus tollet, ut visitationis fructus eis aliquis constet.

f. 33r

De exactionibus[a] poenarum adversus contumaces.
Caput IV.

Si Archidiaconus aut Canonicorum aliquis poenam[b] Constitutionibus nostris comprehensam a Procuratore Capituli[c] semel monitus persolvere recusaverit, exacto a die monitionis mense uno, ius esse volumus ipsi Capituli Procuratori[d] tot sibi colonos Archidiaconi aut Canonici contumacis in sequestrum accipere, quot satis erunt, ex quorum censu poena exsolvatur, nisi maluerit Capituli Procurator, captis pignoribus, in contumacis Archidiaconi aut Canonici colonis ad poenae solutionem detrectantes urgere. Eadem erunt servanda, si quid Ecclesiae nostrae eiusve ministris Archidiaconus aut Canonicorum aliquis forte [?][e] debeant.

De pecunia in refectiones praestanda.
Caput V.

Archidiaconus et Canonici in refectiones erogandos grossos quilibet ducentos quotannis numerare Procuratori Capituli habebit necesse, centum in ipso die
f. 33v Sanctorum[f] Petri et Pauli, centum vero[g] ipso die Christi Natali, // cuius pecuniae erogatae reddere rationem in fine anni Procurator Capituli erit obnoxius.

[a] exactione *ed* [b] poenas *err ms* [c] *deest ed* [d] mense uno… Procuratori *omm ed* [e] *corr stylo ex* sorte *ms;* forte *ed* [f] Procuratori… Sanctorum *omm ed* [g] *ed habet* in *pro* vero

Finis
Novellarum Constitutionum Ecclesiae
Cathedralis Mednicensis
seu
Samogitiensis.

Rubricae Novellarum Constitutionum.

De officio Archidiaconi	Cap. 1.
De haereticis villicationi non praeficiendis praefectisve expellendis	Cap. 2.
De revisione curiarum et bonorum episcopalium et capitularium ante capitulum generale quotannis facienda	Cap. 3.
De exactione poenarum adversus contumaces	Cap. 4.
De pecunia in refectiones praestanda	Cap. 5.

f. 34r

[Confirmatio Sedis Apostolicae][a]

Bernardus Bon-Ioannes,

DEI et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Camerinensis, Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini PII, divina Providentia Papae quarti, Praelatus Assistens, ipsiusque ac Sedis praedictae ad Serenissimum Principem Dominum, Dominum Sigismundum Augustum, divina favente clementia Poloniae Regem, ac ad omnia illius Regnum et Dominia Nuntius cum facultate Legati de latere, Reverendis ac[b] Venerabilibus Dominis Archidiacono, Canonicis totique Capitulo Ecclesiae Mednicensis seu Samogitiensis, omnibusque illius personis, ac ceteris quibusvis, et praesertim quorum interest, intererit aut interese poterit quomodolibet in futurum, salutem in Domino sempiternam et praesentibus fidem indubiam adhibere.

Cum nuper [c] Reverendus Pater, Dominus Ioannes Domanowski[d], eadem gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiensis, ad conservandum ipsius Ecclesiae suae statum et tam in spiritualibus, quam in temporalibus administrandis ordinem debitum constituere volens, ex sui pastoralis officii vigilantia, una vobiscum
f. 34v capitulariter congregatis certas // Constitutiones tum veteres, tum novellas, tam a vobis, Archidiacono, Canonicis et toto Capitulo illiusque personis, quam a se suisque successoribus Episcopis Mednicensibus seu Samogitiensibus perpetuo et inviolabiliter tenendas et servandas anno abhinc tertio et insequenti statuerit, condiderit[e], ordinaverit et ediderit[f], prout in libro Constitutionum huiusmodi superius descripto latius continetur, pro parte tandem vestra fuit nobis humiliter[g] supplicatum, quatenus Constitutiones huiusmodi tum veteres[h], tum novellas auctoritate apostolica confirmare, approbare et ratificare dignaremur.

Nos vero, nihil magis quam status ecclesiastici conservationem ac cultus divini propagationem aventes, quibus rationibus ipsum Reverendum Dominum[i] Episcopum et vos ad condendas huiusmodi Constitutiones motos esse cernimus, eisdem quoque moti ipsas Constitutiones tum veteres, tum novellas, omnesque

[a] *titulus deest ms; ins ex editionibus* [b] et *ed* [c] seu alias *ed habet hic* [d] Domonowski *ed* [e] *deest ed* [f] adiderit *ed* [g] *deest ed* [h] *corr, fort ex* veteras *ms* [i] Dnum *ed*

et singulas, per Reverendum Dominum Episcopum et vos unanimi consensu, auctore Reverendo[a] Domino Petro Royzio Maureo, Regio Iureconsulto[b], Comite Palatino, Protonotario Apostolico et vero[c] collega, ut in Epistola praeinserta apparet, conditas superius descriptas auctoritate apostolica, nobis commissa et concessa, qua fungimur in hac parte, confirmamus, ratificamus et approbamus illisque firmitatis perpetuae[d] robur adiicimus, illaque [?][e] tam a vobis[f], quam ab ipso Reverendissimo Domino[g] Episcopo Samogitiensi ceterisque Dominis Episcopis Mednicensibus, suis successoribus, // in omnibus eorum punctis, *f. 35r* clausulis et conditionibus perpetuo et inviolabiliter [h] mandamus, ac omnes eorum tam substantiales, quam alios quosvis et de necessitate exprimendos defectus Supplentes, decernimus irritum et inane, quicquid sciens a quoq[uam][i] quavis Auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Datum Petricoviae, in aedibus nostrae residentiae, sub anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, indictione sexta, die vero vigesima quarta mensis Martii, Pontificatus praelibati Sanctissimi Domini Nostri Papae anno quarto.

B. Episcopus Camerinensis, Nuntius Apostolicus.

L. S.

[a] Rndo *ed* [b] iurisconsulto *ed 2* [c] vestro *ed* [d] perpetue *ed ms* [e] *fort* illasque [f] nobis *ed* [g] ipso Reverendo *ed* [h] *hic fort inserendum* servandas [i] quoq. *ms*; quoquam *ed*

APPENDIX I

Decreta celebrationis et conclusionis generalis capituli

Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, F. 155–3, ff. 2r, 3r.

f. 2r

Decretum celebrationis generalis capituli

Et nos, uti praesidentes[a] huius Venerabilis Capituli, protunc ex more et consuetudine antiqua huius Almae Ecclesiae celebrandi, post debitam exsecutionem generalis citationis, contra omnes et singulos quoscumque, ad hoc idem generale capitulum se quodcumque interesse habere putantes, emanatae, hoc praesens generale capitulum celebrandum indicimus in eoque ad omnes et singulos quoscumque actus iudiciarios procedendum ac cetera quaecumque negotia, statum huius Almae Ecclesiae et Capituli atque adeo totius dioecesis concernentia, tractanda decernimus, hoc nostro praesenti decreto mediante, absentia citatorum quorumcumque in aliquo minime obstante, quos etiam sub finem eiusdem capituli contumaces pronunciari curabunt, idque Christi nomine invocato.

f. 3r

Decretum conclusionis generalis capituli

Nos vero, tanquam Praesidens huius Capituli Venerabilis, hoc praesens generale capitulum, iuxta laudabiles consuetudines ac Statuta capitularia huius Almae Ecclesiae iam celebratum, in contumaciam omnium et singulorum quorumcumque, ad hoc idem capitulum sua communiter vel divisim interesse praetendentium, legitime citatorum et non comparentium, in Deo nomine concludendum duximus, prout concludimus per praesentes, necnon omnibus et singulis in hoc ipso capitulo factis, habitis et decretis vim et robur debitae perpetuaeque[b] firmitatis imponimus habereque decernimus, atque legitime citatos et non comparentes contumaces omnino pronunciamus, hoc nostro irrevocabili decreto ad praemissa mediante.

[a] Praesitentes *err ms* [b] perpetueque *ms*

APPENDIX II

Iuramentum notarii

Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 696, ap. 2, b. 799, f. 125r.

A. Iuramentum a notario Stanislao Piotrowicz praestitum (1635)

Ego, Stanislaus Piotrowicz, spondeo, voveo ac sancte iuro Venerabilis Capituli secreta non revelaturum, scripturas fideliter confecturum, honorem Dominorum Canonicorum pro posse defensurum, instrumenta absque licentia Procuratoris vel Venerabilis Capituli non extraditurum. Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Evangelia.

Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, F. 155–3, f. 35v.

B. Iurisiurandi a Notario Capituli praestandi formula. Cap. 1.

Ego, N., Notarius, persancte iuro me acta, Statuta huius Capituli, et quidquid unanimi Praelatorum et Canonicorum consensu decretum et approbatum fuerit, fideliter iuxta proprium ac genuinum sensum, nihil addendo nec detrahendo, annotaturum et actis inserturum, arcana Capituli, praesertim quae sine cuiusquam captione, offensa, invidia, verecundia, incommodo, fraude aut quoquo detrimento Ecclesiae, Capituli et cuiusquam personae publicari non possunt, caelaturum, nec verbo, nec nutu prodituram, consilia conspirationesve nullas, quibus huic Ecclesiae aut eius Capitulo quaq[ue?] in re noceatur, initurum. Ita me Deus Optimus Maximus servet, et hoc sanctum eius Evangelium ad salutem animae meae sit sempiternam.

Index bibliographicus

Abbreviationes

ACV	–	Acta Capituli Vilnensis
Constitutiones 1925	–	*Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Caunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente, anno D-ni 1924 conscriptae*, Kaunas: Raidės spaustuvė, 1925.
Constitutiones 1939	–	*Constitutiones Capituli Metropolitani Basilicae Archicathedralis Kaunensis*, Kaunas, 1939.
KDKDW	–	*Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, ed. Jan Fijałek, Władysław Semkowicz, vol. 1 (1387–1507), Kraków 1932-1948.
LKD	–	*Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a*, ed. Vytautas Ališauskas, Tomasz Jaszczołt, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys (*Bažnyčios istorijos studijos*, 2), Vilnius: Aidai, 2009.
LMAVB RS	–	Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius
LNB RKRS	–	Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius
LVIA	–	Lietuvos valstybės istorijos archyvas
Mažvydas Library	–	Martynas Mažvydas National Library of Lithuania
PAU Library	–	Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and of the Polish Academy of Sciences (Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie)
PSB	–	*Polski Słownik Biograficzny*
Wróblewski Library	–	The Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences

Manuscripta

Archivum Romanum Societatis Iesu

Pol. 65

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

AKapŻmudz 1

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

F. 1671, ap. 5, b. 82

F. 696, ap. 2, b. 799

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

F. 130–272, 2336

F. 155–3 (et alia volumina non numerata)

Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

Sygn. 1963

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

F. 43–155, 210–221, 452, 19552, 20221, 27513

F. 318–28499

Fontium editiones

Abraham, Władysław, Sawicki, Jakub, „Statuty kapituły w Kruszwicy“, ed. Jakub Sawicki, *Polonia Sacra*, 8 (1956), 3–4.

Acta Nuntiaturae Polonae, vol. 2: *Zacharias Ferreri (1519–1521) et nuntii minores (1522–1553)*, ed. Henryk Damian Wojtyska CP, Romae, 1992.

Acta Nuntiaturae Polonae, vol. 15: *Germanicus Malaspina*, part 1: *(1 XII 1591 – 31 XII 1592)*, ed. Leszek Jarmiński, Cracoviae: Academia Scientiarum et Litterarum Poloniae, 2000.

Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum *Taurinensis editio*, ed. Aloysius Tomassetti, vol. 5, Augustae Taurinorum, 1840.

Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis, vol. 1: *(1416 II 13 – 1609 IV 2)*, ed. Paulus Jatulis (*Fontes Historiae Lituanae*, vol. 3), Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum. Sectio Historica, 1984.

Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne, vol. 2: *Synody diecezji wileńskiej i ich statuty*, ed. Jakub Sawicki, Warszawa: Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1948.

Constitutiones Capituli Basilicae Cathedralis Samogitiensis seu Caunensis, Episcopo Francisco Karevičius ad huius Ecclesiae gubernacula sedente, anno D-ni 1924 conscriptae, Kaunas: Raidės spaustuvė, 1925.

Constitutiones Capituli Metropolitani Basilicae Archicathedralis Kaunensis, Kaunas, 1939.

Corpus inscriptionum Poloniae, vol. 8, no. 1, ed. Agnieszka Perzanowska, Kraków, 2002.

Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI. Lietuvių Krokuva XIV–XVI amžiais, edd. Sigitas Lūžys, Wacław Urban, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.

Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum Regni ejusdem ad summam collectae, vol. 1, edd. Zenon Chodyński, Edward Likowski, Posnaniae: sumpt. ed typis Jaroslai Leitgeber, 1883.

Dokumenty soborów powszechnych, vol. 4, *Lateran V, Trydent, Watykan I*, edd. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004.

„Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555–1568", ed. Łucjan Kurdybacha, *Kwartalnik Historyczny*, 47 (1933), 1.

„Dziennik z lat 1561–1583 dyplomaty i biskupa płockiego Piotra Dunin-Wolskiego", ed. A. Obrębski, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 42 (1992).

Góralski, Wojciech, *Statuty kapituły katedralnej w Płocku z 1784 roku*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1982.

Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, vol. 2, Regensburg: Sumptibus et typis Librariae Monasterii Regensbergianae, 1914.

Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej, edd. Jan Fijałek, Władysław Semkowicz, vol. 1: *(1387–1507)*, Kraków, 1932–1948.

Korytkowski, Jan, „Statuta ecclesiae Gnesnensis", in: *Prałaci i kanonicy katedry metropolitarnej gnieźnieńskiej*, vol. 4, Gniezno: Nakładem i Drukiem J. B. Langiego, 1883.

Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju, ed. Jan Kurczewski, vol. 2: *Źródła historyczne na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1910.

Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju, ed. Jan Kurczewski, vol. 3: *Streszczenie aktów kapituły wileńskiej*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916.

Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 530 (1566–1572). Viešųjų reikalų knyga 8, edd. Darius Baronas, Liudas Jovaiša, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1999.

Matricularum Regni Poloniae summaria, ed. Theodorus Wierzbowski, vol. 2, Varsaviae: Typis officinae C. Kowalewski, 1912.

Monumenta Sarmatarum viam universae carnis ingressorum Simone Starovolscio primicerio Tarnoviensi collectore, Cracoviae, 1655.

Najstarsza księga promocji wydziału sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541, edd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska, Warszawa: Instytut Historii PAN, 2011.

Patykiewicz, Walenty, „Statuty kapituły rudzko-wieluńskiej", *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 3 (1956).

Pergamentų katalogas, ed. Rimantas Jasas, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1980.

„Regesty dokumentów diecezji wileńskiej z lat 1507–1522 Jana Fijałka i Władysława Semkowicza", ed. Grzegorz Błaszczyk, *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 9 (2003).

Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae, vol. 1–2, ed. Paulius Rabikauskas, Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1971–1978.

Skarbiec diplomatów papiezkich, cesarskich, królewskich, książęcych; uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy. Rusi litewskiéj i ościennych im krajów. Zebrał i w treści opisał Ignacy Daniłowicz [...] *Z pozgonnych rękopismów znajdujących się w Bibljotece Muzeum wileńskiego*, ed. Jan Sidorowicz, Wilno: W drukarni A. H. Kirkora i spółki, 1860–1862.

Specimen Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Zaluscianae, ed. Jan Janozki, 1752.

Statuta capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis mandato et impensis, ed. Ignacy Polkowski, Cracoviae: Typis Vladislai Anczyc, 1884.

„Statuta capituli Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis A. 1328–1478", „Statuta summaria capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis A. 1328–1478", ed. Udalryk Heyzmann, in: *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, vol. 4: *Statuta synodalia episcoporum Cracoviensium XIV et XV saeculi e codicibus manu scriptis typis mandata, additis statutis Vielunii et Calissii a. 1420 conditis (et ex rarissimis editionibus – etiam authenticis – nunc iterum editis)*, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1875.

Statuta capituli ecclesiae cathedralis Wratislaviensis ex anno 1482/1483, edd. Wacław Urban and Kazimierz Dola, Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2004.

Statuta capituli et ecclesiae cathedralis Posnaniensis ex annis 1298–1763, ed. Władysław Pawelczyk, Poznań: Papieski Wydział Teologiczny, 1995.

„Statuta capitulorum Gneznensis et Poznaniensis ecclesiarumque collegiatarum Varsoviensis et Lanciciensis", ed. Bolesław Ulanowski, in: *Archiwum Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności*, vol. 5, Kraków: Akademia Umiejętności, 1897.

Statuta et Consuetudines Ecclesiae Cathedralis Beatae Mariae Virginis Sarisberiensis, edd. Christopher Wordsworth, Douglas Macleane, London: W. Clowes and Sons, 1915.

Statuty kapituły katedralnej włocławskiej. Z materiałów przysposobionych przez X. prałata Stan. Chodyńskiego wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził J. Fijałek, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916.

Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 70 (1582–1585). Кніга запісаў № 70 (Копія канца XVI ст.), ed. Андрэй Анатольевіч Мяцельскі, Мінск: Беларусская навука, 2008.

Первый Литовский Статут (1529), edd. С. Лазутка, И. Валиконите, Э. Гудавичюс, Вильнюс: Марги раштай, 2004.

Andriulis, Vytautas, „Petras Roizijus Lietuvos XVI amžiaus teisinės kultūros kontekste“, in: *Pirmasis Lietuvos statutas ir epocha: straipsnių rinkinys*, edd. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005.

Archiv für österreichische Geschichte, vol. 39, Wien, 1868.

Baliński, Michał, *Opisanie statystyczne miasta Wilna*, Wilno: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1835.

Bardach, Juliusz, „Statuty litewskie w ich kręgu prawno-kulturowym“, in: idem, *O dawnej i niedawnej Litwie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988.

Bardach, Juliusz, *Pomniki prawa doby Renesansu w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa: Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną, 1999.

Baronas, Darius, Rowell S. C., *The Conversion of Lithuania. From Pagan Barbarians to Late Medieval Christians*, Vilnius: The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, [2015].

Bartoszewicz, Julian, *Królewicze biskupi. Żywoty czterech kapłanów, Warszawa: Instytut Wydawniczy „Bibljoteka Polska“, 1851*.

Barycz, Henryk, „Z dziejów humanizmu w Polsce. Kto z Polaków sprawował lekturę retoryki w Uniwersytecie Bolońskim w roku 1519–1520?“, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 23 (1978).

Barycz, Henryk, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1969.

Bibliographia synodorum particularium, ed. Jacobus Theodorus Sawicki (*Monumenta Iuris Canonici*, series C, 2), Vatican City: S. Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, 1967.

Bilska-Ciećwierz, Magdalena, „Statuty wikariuszy kolegiaty wiślickiej z 1442 roku“, *Roczniki Historyczne*, 72 (2006).

Bilska-Ciećwierz, Magdalena, *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków: Societas Vistulana, 2007.

Błaszczyk, Grzegorz, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1993.

Bružaitė, Reda, „Klebonų rezidavimo problema Vilniaus ir Žemaičių vyskupijose XV amžiuje – XVI amžiaus trečiajame ketvirtyje“, *Lietuvos istorijos studijos*, 29 (2012).

Bruździński, Andrzej, „Krakowski ośrodek kościelnych badań historycznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w latach 1773–1939“, in: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, vol. 5, ed. Jan Walkusz, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006.

Chodyński, Stanisław „Godziny kanoniczne“, in: *Encyklopedia kościelna Ks Michała Nowodworskiego*, vol. 6, Warszawa: w drukarni Czerwińskiego i Spółki, 1875.

Classical Influences on European Culture, A.D. 1500–1700: Proceedings of an International Conference held at King's College, Cambridge, April 1974, vol. 2, ed. Robert Ralph Bolgar, Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

Encyklopedia katolicka, vol. 1, edd. Feliks Gryglewicz, Romuald Łukaszyk, Zygmunt Sułowski, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1995.

Encyklopedia powszechna, ed. Samuel Orgelbrand, vol. 24, Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego odlewni czcionek i drukarni S. Orgelbranda i synów, 1867.

Fijałek, Jan, „Pierwszy synod diecezji wileńskiej w katedrze św. Stanisława 1520/21 r.", *Kwartalnik Teologiczny Wileński*, 1–2 (1923–1924).

Fijałkowski, Tomasz, „Piotr Rojzjusz – polski romanista XVI wieku. Zarys problematyki", in: *Z dziejów polskiej kultury umysłowej w XVI i XVII wieku*, Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1976.

Frick, David, „The Bells of Vilnius: Keeping Time in a City of Many Calendars", in: Making Contact: Maps, Identity, and Travel, edd. Glenn Burger, Lesley B. Cormack, Jonathan Hart and Natalia Pylypiuk, Edmonton: University of Alberta Press, 2003.

Gajkowski, Jan, „Ustawy kapituł kolegiackiej i katedralnej sandomierskiej", *Kronika Diecezji Sandomierskiej*, 6 (1913); 7 (1914); 8 (1915); 9 (1916).

Godek, Sławomir, *Elementy prawa rzymskiego w III Statucie litewskim (1588)*, Warszawa: Oficyna Naukowa, 2004.

Godek, Sławomir, *III Statut Litewski w dobie porozbiorowej*, Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012.

Góralski, Wojciech, „Synody w historii kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego", *Studia Płockie*, 27 (1999).

Góralski, Wojciech, *Kapituła katedralna w Płocku XII–XVI w.*, Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, 1979.

Goštautas, Stasys, „Dr. Ispanų humanistas Petras Roizijus Vilniuje (1551–1571)", *Aidai*, 9 (1979).

Guillén Cabañero, José, „Un gran latinista aragonés del siglo XVI: Pedro Ruiz de Moros", *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, 12–13 (1961).

Ivinskis, Zenonas, „Protestantizmo klestėjimo metai ir jo kritimo ženklai", in: idem, *Rinktiniai raštai*, vol. 4: *Krikščionybė Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1987.

Ivinskis, Zenonas, „Žemaičių Medininkų vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai (1417–1967)", in: idem, *Rinktiniai raštai*, vol. 4: *Krikščionybė Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1987.

Ivinskis, Zenonas, „Žemaičių religinė padėtis vysk. Jurgio Petkūno-Petkevičiaus laikais", in: idem, *Rinktiniai raštai*, vol. 4: *Krikščionybė Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1987.

Jabłońska, Anna, *Kapituła uniejowska do początku XVI wieku*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005.

Jasnowski, Józef, „Domanowski Jan (zm. 1563)“, *PSB*, vol. 5 (1939–1946).

Jovaiša, Liudas, „De arte dedicatoria“, *Knygų aidai*, 2 (2000).

Jucevičius, Liudvikas, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius: Vaga, 1975.

Kasabuła, Tadeusz, „Kanclerz diecezjalny w kapitule katedralnej wileńskiej w okresie przedrozbiorowym“, in: *„W tym, który umacnia“. Księga pamiątkowa ku czci J. E. Ks. Bp. Prof. zw. Edwarda Ozorowskiego z okazji 25-lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSD w Białymstoku*, ed. Józef Zabielski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004.

Kasabuła, Tadeusz, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998.

Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 1811–2148, edd. Z. Jabłoński, A. Preissner, Wrocław, 1962.

Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, vol. 10: *Sygnatury 4677–4715*, ed. Jan Staszel, Wrocław, 1995; vol. 11: *Sygnatury 4797–4886*, ed. Józef Dużyk, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1996; vol. 12: *Sygnatury 4716–4796*, ed. Bożena Sieraczyńska [et al.], Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1998.

Katalog rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN Krakowie, vol. 13, *Sygnatury 4887–5587*, ed. Ewa Danowska [et al.], Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, 2001.

Kiaupa, Zigmantas, Kiaupienė Jūratė, Kuncevičius, Albinas, *The History of Lithuania Before 1795*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2000.

Knapek, Elżbieta, *Akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2010.

Kowalska, Halina, „Pilichowski Adam“, *PSB*, vol. 26 (1981).

Kowalski, Marek Daniel, „Piętnastowieczne statuty kapituły katedralnej w Krakowie“, in: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, Kraków, 2000.

Krahel, Tadeusz, „Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej“, *Studia Teologiczne*, 5–6 (1987–1988).

Krahel, Tadeusz, *Diecezja wileńska. Studia i szkice*, edd. Tadeusz Kasabuła, Adam Szot, Białystok: Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku, 2014.

Krukowski, Jan, *Z dziejów szkolnictwa parafialnego w Krakowie w okresie Odrodzenia*, Kraków: Wydawnictwo Nauk WSP, 1986.

Kumor Bolesław, review of Jerzy Ochmański, „Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie“, in: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 21 (1974).

Kurczewski, Jan, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa djecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912.

Kurczewski, Jan, *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym,*

architektonicznym i ekonomicznym rozwoju, vol. 1: *Na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1908.

Kutrzeba, Stanisław, *Historja źródeł dawnego prawa polskiego*, vol. 2, Lwów-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1926.

Laucevičius, Edmundas, *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas*, Vilnius: Mintis, 1967.

Librowski, Stanisław, „Statuty kapituł kolegiackich dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej", *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 1 (1959).

Librowski, Stanisław, „Wstęp", in: „Statuty kapituły metropolitarnej w Gnieźnie. Dekrety reformacyjne i ordynacje arcybiskupów z lat 1613–1810", *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 41 (1980).

Librowski, Stanisław, *Kapituła katedralna włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Varsoviae, 1949.

Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a., edd. Vytautas Ališauskas, Tomasz Jaszczołt, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys (Bažnyčios istorijos studijos, 2), Vilnius: Aidai, 2009.

Lizisowa, Maria T., *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawno-sadowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000.

Łukowski, Jan, „Najstarsze statuty kapituły gnieźnieńskiej", in: *Poznańskie Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, vol. 10, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1878.

Maćkowiak, Jan, „Wawrzyniec Międzyleski jako autor memoriału pt. *Descriptio potentie Turcie* o tatarach krymskich z 1514 roku", in: *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. Studia ofiarowane Prof. dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, edd. Grzegorz Błaszczyk and Artur Kijas, Poznań: Wielkopolska Agencja Wydawnicza, 1994.

Makarewicz, Juliusz, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Lwów: Książnica Polska T-wa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1919.

Malinowska, Jolanta, *Twórczość poetycka Piotra Roizjusza (1506–1571). Studium historycznoliterackie*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001.

Michalewiczowa, Maria, „Radziwiłł Wojciech (Albrycht)", *PSB*, vol. 30 (1987).

Michalska-Bracha Lidia, Krzysztof Bracha, „Jan Fijałek (1864–1936)", in: *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, vol. 2, edd. Jerzy Maternicki, Paweł Sierżęga, Leonid Zaszkilniak, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014.

Minnich, Nelson Hubert, „The Participants at the Fifth Lateran Council", *Archivum Historiae Pontificiae*, 12 (1974).

Moraczewski, Jędrzej, *Starożytności polskie: Ku wygodzie czytelnika porządkiem abecadłowym zebrane*, vol. 2, Poznań, 1852.

Namaczyńska, Stanisława, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich*

w latach 1648–1696, vol. 1: *Zjawiska meteorologiczne i pomory*, Lwów: Kasa im. Rektora J. Mianowskiego, Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1937.

Obłąk, Jan, „Statuty warmińskiej kapituły katedralnej", *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*, 16 (1961).

Ochmański, Jerzy, „Najdawniejsze przywileje Jagiełły i Witolda dla biskupstwa wileńskiego 1387–1395", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 5, 1961.

Ochmański, Jerzy, „Najdawniejsze szkoły na Litwie od końca XIV do połowy XVI w.", in: idem, *Dawna Litwa*, Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze, 1986.

Ochmański, Jerzy, „Renta feudalna i gospodarstwo dworskie w dobrach biskupstwa wileńskiego od końca XIV do połowy XVI wieku", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia*, 5, 1961.

Ochmański, Jerzy, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972.

Ochmanskis, Ježis, „Seniausios Lietuvos mokyklos XIV a. pabaigoje – XVI a. viduryje", in: idem, *Senoji Lietuva*, trans. Reda Griškaitė, Ona Mickevičiūtė, Vilnius: Mintis, 1996.

Opis żmudzkiej dyecezyi (z trzema mapkami) przez kanonika katedralnego Stanisława Czerskiego, doktora teologii członka wielu towarzystw uczonych, Wilno: Nakładem autora w drukarni Dworca, 1830.

Ó hAnnracháin, Tadhg, *Catholic Europe, 1592-1648: Centre and Peripheries*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

Pawlikowska, Wioletta, „Kanonik Wojciech Grabowski z Sierpca – zapoznana postać szesnastowiecznego Krakowa i Wilna", *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 11 (2005).

Pawlikowska, Wioletta, „Testamenty duchowieństwa diecezji wileńskiej w drugiej połowie XVI w. Prawo i praktyka", *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 3–4 (2011).

Pawlikowska, Wioletta, „The Challenge of Trent and the Renewal of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania: The Higher Clergy of Vilnius and the Problems of Plural Benefices and Residence in the Sixteenth Century", *Bažnyčios istorijos studijos*, 4 (2011).

Pawlikowska, Wioletta, „Wileńska kapituła katedralna w zapisie źródłowym. Część pierwsza: Ksawery Franciszek Michał Bohusz, Mamert Herburt z Fulsztyna, Jan Kurczewski – regestratorzy protokołów z posiedzeń kapituły", *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, 12 (2007).

Pawlikowska-Butterwick, Wioletta, „A 'Foreign' Elite? The Territorial Origins of the Canons and Prelates of the Cathedral Chapter of Vilna in the Second Half of the Sixteenth Century", *Slavonic and East European Review*, 92 (2014), 1.

Pawlikowska-Butterwick, Wioletta, „Clergymen on the Move: Journeys by Vilnan Canons and Prelates in the 16th Century", *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, 29 (2014).

Pawlikowska-Butterwick, Wioletta, „Księgozbiór biblioteki katedralnej w Wilnie z końca XVI wieku“, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 56 (2012).

Płaza, Joanna, „Tytułem wstępu“, in: *Pamiętniki dziejów Biblioteki Załuskich*, edd. Joanna Płaza, Bożena Sajna, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1997.

Polska. Ludzie i czyny. Przyjaciele i wrogowie, vol. 1, no. 1, Kraków: skład główny G. Gebethner i Spółka, 1914.

Przyałgowski, Wincenty, *Żywoty biskupów wileńskich*, vol. 1–3, Petersburg: Druk Jozafata Ohryzki, 1860.

Quirini-Popławska, Danuta, „Jan Silvius Siculus“, *PSB*, vol. 37 (1996–1997).

Quirini-Popławska, Danuta, *Działalność Włochów w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji i hierarchii kościelnej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973.

Rabikauskas, Paulius, *Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltiniotyra*, ed. Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002.

Rabikauskas, Paulius, *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius-Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1993.

Radzimiński, Andrzej, „Uwagi o najstarszych statutach kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej“, in: *Społeczeństwo, armia i polityka w dziejach Polski i Europy. Studia z dziejów politycznych i wojskowych dedykowane Profesorowi Benonowi Miśkiewiczowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin*, ed. Antoni Czubiński, Poznań: Instytut Historii UAM, 2002.

Sendzikas, Kazys, „Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai“, *Bibliografijos žinios*, 1 (1940).

Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku, ed. Tadeusz Oracki, vol. 1, 1984.

Sołtan, Andrzej, „Pesenti (de Pessentis) Alessandro“, *PSB*, vol. 25 (1980).

Stöve, Eckehart, „Ferreri Zaccaria“, *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 46, Roma, 1996.

Subera, Ignacy, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1977.

Subera, Ignacy, *Synody prowincjonalne arcybiskupów gnieźnieńskich*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981.

Swieżawski, Aleksander, „Jan (Janusz) z Książąt Litewskich“, *PSB*, vol. 10 (1962–1964).

Szostkiewicz, Zbigniew, *Katalog biskupów obrz. łac. przedrozbiorowej Polski* (*Sacrum Poloniae Millenium*, 1), Rzym, 1954.

Tamošiūnienė, Aušra, „Petro Roizijaus poetinio talento savitumas“, in: Petras Roizijus, *Rinktiniai eilėraščiai (Carmina selecta)*, trans. Rita Katinaitė, Eglė Patiejūnienė, Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

Tazbir, Janusz, „Roizjusz (Roysius) Piotr“, *PSB*, vol. 31 (1989).

Turnau, Irena, *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa: Semper, 1999.

Ulanowski Bolesław, *O pracach przygotowawczych do historii prawa kanonicznego w Polsce*, Kraków: Nakładem Gebethnera i spółki, 1887.

Ulanowski, Bolesław, Zachorowski Stanisław, „Materiały do dziejów kolegiaty pułtuskiej", *Archiwum Komisji Historycznej*, vol. 10, Kraków: Akademia Umiejętności, 1916.

Ulewicz, Tadeusz, *Iter Romano-Italicum Polonorum. Czyli o związkach umysłowo-kulturalnych Polski z Włochami w wiekach średnich i Renesansie*, Kraków: Universitas, 1999.

Urban, Wacław, „Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem", *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 41 (1991).

Urban, Wacław, „Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu", *Prawo Kanoniczne*, 9 (1966), 1–2.

Uruszczak, Wacław, „Europejskie kodeksy prawa doby renesansu", *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 40 (1988).

Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy, edd. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994.

Valančius, Motiejus, *Raštai*, vol. 2: *Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Vaga, 1972.

Valančius, Motiejus, *Raštai*, ed. Vytautas Vanagas, vol. 6: *Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.

Vilimas, Jonas, „Muzika", in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, edd. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas and Eligijus Raila, Vilnius: Aidai, 2001.

Vilimas, Jonas, „Muzyka", in: *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, edd. Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas and Eligijus Raila, Kraków: Universitas, 2006.

Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polsce albo o Polsce pisali, oraz o ich dziełach, z roztrząśnieniem wzrostu i różnej kolei ogólnego oświecenia, jako też szczególnych nauk w narodzie Polskim, przez Józefa Maxymilliana Hrabię z Tęczyna Ossolińskiego, vol. 2, Kraków: Drukarnia Groblowska Jozefa Mateckiego, 1819.

Wojciechowska, Beata, „Wokół problemu ekskomuniki w Małopolsce w późnym średniowieczu", in: *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym*, edd. Waldemar Kowalski, Jadwiga Muszyńska, Kielce-Gdańsk: Kieleckie Towarzystwo Naukowe Officina Ferberiana, 2001.

Wołonczewski Maciej, *Biskupstwo Żmujdzkie, ze żmujdzkiego na język polski przełożył i niektóre przypisy historyczne dodał Maurycy Hryszkiewicz, z przedmową Stanisława Smolki*, Kraków: nakładem Księgarni Gebethnera i Spółki, 1898.

Zachorowski, Stanisław, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Kraków, 1912; [secunda editio cum introductione a Marek Daniel Kowalski, Kraków: Societas Vistulana, 2005].

Zakrzewski, Andrzej B., „Naiwność czy taktyka? Uzasadnianie prób unifikacji prawa litewskiego i koronnego XVI–XVIII wieku", in: Statutas *ir* Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė, edd. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.

Zarzycki, Wacław, *Dyplomacja hetmanów w dawnej Polsce*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976.

Zimmermann, Gerhard, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500-1600)*, Weimar: Böhlaus Nachfolger, 1938.

Zujienė, Gitana, „Ceremoniał ingresu biskupów wileńskich w XVII–XVIII wieku", *Barok*, 25 (2006).

Zujienė, Gitana, *Insignijos ir ceremonialas Lietuvos viešajame gyvenime (XIII–XVIII a.)*, Vilnius: Eugrimas, 2008.

Žemaičių vyskupijos aprašymas su trimis nedideliais žemėlapiais, sudarytas katedros kanauninko Stanislovo Čerskio, teologijos daktaro, daugelio mokslo draugijų nario, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013.

Żemajtiu wiskupistę aprasze K. Motiejus Wołonczewskis, Wilniuj: Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848.

Indagationes ineditae

Jovaiša, Liudas, Katalikiškoji *Reforma* Žemaičių *vyskupijoje* [dissertatio pro gradu doctorali], Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.

Jovaiša, Liudas, 'Notes' / *Išrašai*.

Kasabuła, Tadeusz, „Podstawy prawne Kapituły Katedralnej Wileńskiej".

Pawlikowska, Wioletta, *Wileńska kapituła katedralna w drugiej połowie XVI wieku* [dissertatio pro gradu doctorali], Poznań: Uniwersytet im. Adam Mickiewicza, 2011.

Pawlikowska-Butterwick, Wioletta, „Problemy z wdrażaniem reformy trydenckiej w biskupstwie wileńskim w XVI wieku", *Rocznik Lituanistyczny*, 1 (2015).

Tamošiūnienė, Aušra, *Pilietiškumas Petro Roizijaus (~1505–1571) kūryboje* [dissertatio pro gradu doctorali], Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.

Vilimas, Jonas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. XV–XVIII amžių atodangos ir rekonstrukcijos bandymas* [dissertatio pro gradu doctorali], Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.

Streszczenie

Pięćsetna rocznica nadania statutów kapitule wileńskiej (1515) oraz sześćsetlecie chrztu Żmudzi (1413–1417) stwarzają okazję, by wydać statuty – pomniki kościelnego prawa partykularnego – dwóch najważniejszych kapituł Wielkiego Księstwa Litewskiego. Oczywiście przypadające rocznice są tylko asumptem, bowiem prawdziwe powody są istotniejsze. Przynajmniej z punktu widzenia nauki.

Edycję tekstów statutów poprzedza studium poruszające kwestie związane z ich powstaniem, autorstwem oraz recepcją i funkcjonowaniem. Niemniej każdy czytelnik z łatwością dostrzeże olbrzymią dysproporcję pomiędzy ilością uwagi poświęconej statutom kapituły wileńskiej a statutom kapituły żmudzkiej, która wynika z objętości zachowanego materiału źródłowego: w przypadku kapituły wileńskiej jest to pokaźne archiwum, a w przypadku kapituły żmudzkiej – materiał szczątkowy.

Statuty kapitulne, podobnie jak dokumenty synodów czy soborów, są aktami normatywnymi. Zawarte w nich uchwały wskazują przede wszystkim na to, jak powinno być, jak należy postępować, mają zatem charakter hipotetyczno-normatywny. Należy przy tym pamiętać, że ich zawartość stanowiła odpowiedź na pewne nadużycia, zatem pośrednio wskazują na ówczesne bolączki Kościoła oraz kondycję duchowieństwa. Potwierdza to również ich struktura. Niemniej jednak źródła owe mogą również – w pewnych sytuacjach – wprowadzać badaczy w błąd, toteż należy wykazać się szczególną ostrożnością, aby ustrzec się przed uznaniem faktu zawartego w normie prawnej, który w rzeczywistości nie istnieje, za istniejący. Ażeby uchronić się przed wyciąganiem ze statutów zbyt daleko idących wniosków, informacje w nich zawarte skonfrontowaliśmy w miarę możliwości z innym materiałem źródłowym – aktami kapituły, czyli metryką, oraz innymi typami źródeł o kapitulnej oraz pozakapitulnej proweniencji. Dla XVI wieku zachował się niemal komplet protokołów z posiedzeń kapituły wileńskiej.

Znacznie uboższa pod względem interesującego nas zagadnienia jest baza źródłowa umożliwiająca omówienie funkcjonowania oraz problem recepcji statutów kapituły żmudzkiej. Dla XVI wieku dysponujemy zaledwie *Constitutiones*, bowiem nie zachowały się akta kapituły żmudzkiej z XVI wieku. Stąd, mając na uwadze wiek XVI, nasze wnioskowania zmuszeni byliśmy oprzeć w głównej mierze na aktach kapituły wileńskiej oraz jej statutach.

Znane nam rękopisy statutów kapituły wileńskiej są źródłami o niemożliwych do precyzyjnego określenia na obecnym etapie badań datach powstania. Niemożliwe jest również dokładne wskazanie okresu, w którym dostępne nam wersje obowiązywały. Choć taka sytuacja utrudnia konfrontację norm prawnych zawartych w statutach z praktyką życia, to jednak jej nie uniemożliwia. Podjęliśmy się tej próby, zakładając, że uchwały w jakimś sensie były odpowiedzią na doświadczenia. Bodaj wszelka retrospekcja nie jest zupełnie wolna od błędów i nieścisłości, dlatego nasze wnioskowanie jest również hipotetyczne.

Pod względem autorstwa statuty są dziełem konkretnych ludzi, choć nie zawsze możemy ich wskazać z imienia bądź nazwiska. W przypadku statutów kapituły wileńskiej możemy postawić hipotezę, że powstały w efekcie pracy grupowej – członków kapituły wileńskiej (najbardziej prawdopodobnymi redaktorami byli Jan Amatus, Jan Albin, Mikołaj Wieżgajło, Wacław Czyrka i Stanisław Dąbrówka), aczkolwiek oficjalnie nadał je kapitule biskup wileński Wojciech Radziwiłł.

Choć o fakcie historycznym nadania statutów kapitule wileńskiej przez Wojciecha Radziwiłła część badaczy zdaje się wiedzieć, to jednak – jak do tej pory – nie cieszyły się one zainteresowaniem. Dodać należy, iż Jerzy Ochmański, wyliczając ustawodawców, w ogóle pominął biskupa Wojciecha Radziwiłła, eksponując biskupa Jana z Książąt Litewskich.

Nieco inaczej wygląda problem ze statutami kapituły żmudzkiej: tytuł rękopisu statutów jest dość często przywoływany (choć nierzadko opacznie) – bądź bez odesłania do tekstu – w przeróżnych kompendiach, słownikach i opracowaniach. Dzieje się tak głównie dzięki znakomitości osób związanych z ich powstaniem. Choć wydaje się, że informacje na ich temat były – z reguły – wtórnie przetwarzane.

W przypadku statutów kapituły żmudzkiej kwestia autorstwa i redakcji wydaje się być mniej skomplikowana. Na polecenie biskupa Jana Domanowskiego ich opracowania dokonał Piotr Roizjusz – persona uznana za jedną z najwybitniejszych i zasłużonych dla Wielkiego Księstwa Litewskiego w dobie renesansu. Niestety, skąpo zachowana baza źródłowa uniemożliwia przedstawienie i przybliżenie etapów ich powstania. Cała nasza wiedza na ten temat pochodzi z przedmowy do *Constitutiones*.

Przez wiele lat duchowni wymienieni powyżej byli członkami omawianych kapituł, spajającymi środowiska skupione przy katedrach Wielkiego Księstwa

Litewskiego. Ponadto, wraz z kanonikiem wileńskim Stanisławem Gabriałowiczem Narkuskim, wchodzili w skład „rzymskiej" części komisji mającej przygotować projekt II Statutu litewskiego. Zaś wszystkie trzy statuty litewskie (1529, 1566, 1588) są pomnikami kultury prawnej najdobitniej świadczącymi o znaczeniu Wielkiego Księstwa Litewskiego na mapie szesnastowiecznej Europy. Wiek XVI bowiem to czas krystalizowania się struktur zarówno państwowych, jak i kościelnych. To również czas wielkich reform oraz okres formowania prawodawstwa. Początki tych procesów często pozostają mało uchwytne źródłowo. Niemniej warto zauważyć, że statuty kapituły wileńskiej wyprzedziły o 14 lat kodyfikację ziemską.

W połowie wieku XIX ukształtowało się i na dobre zadomowiło w świadomości historyków przekonanie, że statuty kapituły wileńskiej były wzorowane na statutach kapituły krakowskiej. Asumpt do takiej tezy dał m.in. rozpowszechniony w literaturze pogląd, że „kapituła wileńska na wzór krakowskiej [była] urządzona", oraz zapis w akcie konfirmacji przywilejów kapituły wileńskiej przez legata papieskiego Zaccaria Ferreri z 1520 roku, że kapituła wileńska swe *indulta et privilegia* posiada *ad instar Cracoviensis ecclesiae et capituli*. Choć z akt kapituły wileńskiej wyziera, że w rozstrzyganiu wewnątrzkościelnych kwestii spornych odwoływano się m.in. do regulacji obowiązujących w kapitule krakowskiej, to jednak ze znanych nam przykładów nie wynika, że zwód statutów był wzorowany na statutach tamtejszej katedry. Wynika jeno, że w rozstrzyganiu kwestii wątpliwych posiłkowano się doświadczeniem i zwyczajami panującymi w bratnich instytucjach.

Niemniej w szesnastowiecznej metryce kapitulnej odnajdujemy zapis świadczący o tym, że pojedyncze dekrety mogły być ułożone na wzór krakowskich. Generalnie podstawę źródłową statutów kapituły wileńskiej stanowiły: prawo zwyczajowe, nadania i przywileje oraz ustawodawstwo synodalne i – pośrednio – soborowe. Porównanie treści statutów kapituł wileńskiej i krakowskiej wykazało brak bezpośredniej zależności między nimi. Względne podobieństwo wynika raczej z recepcji tych samych źródeł, a nie z bezpośredniej zależności między statutami kapituł. Brak pewności dotycząca datacji uniemożliwia danie jednoznacznej odpowiedź na pytanie, która kapituła jako pierwsza uchwaliła/otrzymała poszczególne szesnastowieczne statuty. Stąd też nierozstrzygnięta pozostanie kwestia wzajemnego wpływu.

Postulowane przez Bolesława Ulanowskiego oraz Marka Daniela Kowalskiego porównanie zawartości akt kapituł ze zwodami statutów wykazało istnienie

znacznych rozbieżności. Jedynie część statutów zawartych w kodyfikacji również znajduje się w aktach kapituły wileńskiej. Ponadto część dekretów uchwalonych na posiedzeniach generalnych, nie została wciągnięta do zbioru statutów.

Ze względu na niezachowanie metryki kapituły żmudzkiej z interesującego nas okresu nie było możliwe przeprowadzenie analogicznych badań dla kapituły miednickiej. Niemniej jednak, opierając się na tekście przedmowy do *Constitutiones* oraz ich treści, wysnuć możemy kilka supozycji. Słowa z przedmowy wskazują, że do czasu opracowania statutów przez Roizjusza kapituła żmudzka wcześniej najprawdopodobniej ich nie miała, choć istnieje możliwość, że je utraciła.

W literaturze przedmiotu dość często terminów *statut*, *statuty*, *dekrety* używa się wymiennie. Częściowo za sprawą faktu, że w samych tekstach statutów można spotkać zwroty typu *decretum sive statutum*, *statutum et decretum*. Jednak dla przejrzystości i jasności wywodu, używaliśmy określenia: 1) *statut* w stosunku do pojedynczych uchwał kapituły wileńskiej, które złożyły się na zbiór statutów (zwód), 2) *dekret* w stosunku do postanowień (uchwał) o charakterze ogólnym wydawanych na posiedzeniach generalnych, 3) *Constitutiones* w stosunku do zbiorów statutów żmudzkich. Poszczególne uchwały składające się na *Constitutiones* żmudzkie określamy – analogicznie jak w przypadku statutów wileńskich – terminem *statutu*, natomiast wobec niemożności ostatecznego rozstrzygnięcia kwestii, czy znane nam statuty kapituły wileńskiej są późnoszesnastowiecznymi odpisami/kopiami statutów z 1515 roku, czy ich późniejszymi redakcjami, dla jasności wywodu w tekście świadomie używaliśmy określenia: *statuty z 1515 roku*.

Analiza treści zwodu statutów pozwoliła wysnuć hipotezę, że główny zrąb statutów mógł powstać w okresie między rokiem 1515 a 1522. Sprawę komplikują zapiski w metryce kapitulnej, świadczące o tym, że na przestrzeni XVI wieku statuty kapituły wileńskiej wielokrotnie przeredagowywano i przepisywano. Ponadto nie wszystkie dekrety uchwalone przez kapitułę na posiedzeniach generalnych wciągnięto do zwodu statutów. Z tej przyczyny, jak i wcześniej wskazanych powodów, nie mamy pewności, czy podstawą posiadanych przez nas odpisów był oryginał statutów z 1515 roku, czy może któraś z redakcji? O tym, iż najprawdopodobniej mamy do czynienia z późniejszą redakcją statutów biskupa Wojciecha Radziwiłła, świadczą daty uchwalania poszczególnych dekretów wpisanych do *acta actorum capituli* w stosunku do ich „odpowiedników" w statutach z 1515 roku. Przeanalizowane przykłady wskazują wtórność części uchwał

zawartych w zwodzie statutów z 1515 roku w stosunku do dekretów wpisanych do metryki i *vice versa*.

Szesnastowieczne pomniki ustawodawstwa kapitulnego regulowały najrozmaitsze sfery funkcjonowania kapituł. Choć naiwnością byłoby sądzenie, że znajdziemy w nich odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczące organizacji i funkcjonowania kapituł, to jednak w statutach poświecono im sporo miejsca. Szczególnie drobiazgowo omówiona została płaszczyzna gospodarczo-finansowa. Nie należy jednak martwej litery prawa mylić z czynami, choć statuty pozwalają postawić kilka hipotez na temat życia duchownych wileńskich, których weryfikacja jest możliwa głównie poprzez analizę akt kapitulnych.

Z metryki kapitulnej wynika całe spektrum problemów i sposobów im zaradzania. Na posiedzeniach kapitulnych rozstrzygano spory. Zarzucano duchownym m.in. nadużycie alkoholu, utrzymywanie podejrzanych kobiet, używanie broni, kradzieże, rozboje i grandy. Powinniśmy przy tym pamiętać, że po pierwsze, przykładów wykroczeń duchownych nie należy uogólniać, choć rozpatrywane egzemplifikacje rzucają pewne światło na stan moralno-obyczajowy. Po wtóre, że diecezja wileńska była częścią Kościoła powszechnego, zatem jej stan ogólny, z pewnymi odchyleniami, będzie wskazywał na jego ogólną kondycję.

Przytoczone przez nas przykłady potwierdzają, że kościelny system kar opierał się na karach poprawczych, czyli cenzurach. Niemniej siłę egzekucyjną kar winowajca odczuwał także, a może przede wszystkim, na płaszczyźnie gospodarczej.

Ze źródła, jakim są statuty kapituły, a więc z aktu o charakterze normatywnym wynika, że dla szesnastowiecznych duchownych Wielkiego Księstwa Litewskiego niemal wszystko miało swoją cenę i wartość wyrażoną w pieniądzu. Omal z każdego przewinienia można było się wykupić. Starano się nawet, aby służbę przy ołtarzu i w kaplicach zapewnić za pomocą groszy litewskich. Służył temu system rozdzielania refekcji i dystrybucji.

Po bliższym przyjrzeniu się działalności gremium możemy stwierdzić, że cechowało ją dążenie do polubownego załatwienia spraw. W rzeczywistości dość rzadko sięgano po najcięższą z kar, jaką była ekskomunika. Większość spraw starano się rozstrzygać przy drzwiach zamkniętych. Mimo że wszystkich członków kapituły obowiązywała tajemnica, to i tak spierające się strony obligowano do milczenia.

Zawarte w tekście informacje mogą stanowić punkt wyjścia do dalszego wnioskowania, choćby na temat mentalności duchowieństwa, relacji

międzyludzkich, a także rzucają światło na poczynania duchownych uchodzących za elitę intelektualną Wielkiego Księstwa Litewskiego. Na koniec warto zauważyć, że – paradoksalnie – ludzie, którzy ułożyli reguły funkcjonowania kapituły oraz system kar i nagród, sami im podlegali, a niekiedy – kontestowali.

Podstawę wydania statutów kapituły wileńskiej stanowi rękopis z przełomu XVI i XVII wieku, przechowywany obecnie w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich w Wilnie, który jest pełniejszy od nieco wcześniejszego odpisu statutów, znajdującego się obecnie w Bibliotece Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. O wyborze podstawy edycji zadecydowały dwa czynniki, a mianowicie wspomniane już fakty, że rękopis wileński jest obszerniejszy niż rękopis krakowski oraz że tekst wileński był używany przez kapitułę wileńską.

Natomiast podstawą edycji statutów kapituły żmudzkiej jest rękopis przechowywany w zbiorach Biblioteki Narodowej Litwy im. Martynasa Mažvydasa w Wilnie. Jest to rękopis z końca XVIII wieku, wchodzący w skład zespołu archiwalnego kapituły żmudzkiej (F 155-3). Ponadto zachowało się kilka egzemplarzy dwóch niemal identycznych wydań statutów żmudzkich, które ukazały się w Kownie w latach międzywojennych. Niestety pomimo poszukiwań nie udało się wydawcom odnaleźć oryginałów statutów.

Index personarum

Abraham Władysław 18, 116
Adam de Kotra (Vilnietis (Katriškis)) 48, 49, 73, 148, 149, 174
Albertas Rožanietis *vide* Rozan Albertus
Albin (Albinus; Albinas) Joannes 46, 47, 49, 50–52, 55, 56, 63, 67, 73, 78, 83, 87, 91, 107, 146, 148–151, 153, 154, 156, 164, 167, 174, 179, 184, 185, 188, 194, 211, 402
Albin (Albinas) Georgius 84, 185, 186
Alekna Antanas 29, 128, 223, 238
Alexander, magnus dux 225, 240
Alexander de Pessentis *vide* de Pessentis Alexander
Ališauskas Vytautas 7, 8
Alšėniškis *vide* Holszański
Amatus Silvius Siculus (Silvio de Mathio; Silvijus) Joannes 36, 37, 48, 50–53, 55, 56, 63, 73, 79, 87, 91, 92, 135, 147, 149–156, 163, 164, 174, 180, 188, 194, 195, 402
Andreas, ep. Vilnensis *vide* Goskowicz Andreas
Andryszewicz Pudełko (Andruševičius Pudelka) Joannes 73, 173
Anna (Ona), magna ducissa 66, 167
Antanavičius Darius 7, 8
Arciechowski Petrus 54, 85, 98, 154, 187, 201

Baliński Michał 37, 136
Bardach Juliusz 21, 45, 46, 119, 145
Baronas Darius 7, 8
Bartholomeus de Kowno (Kaunietis) 54, 153
Bartoszewicz Julian 22, 57, 119, 157
Baziak Eugeniusz 30, 129
Beynart (Beinartas) Ambrosius 82, 183
Bernardus de Vilna (Vilnietis) 48, 49, 50, 67, 73, 148, 149, 150, 167, 174
Białłozor (Bialozoras) Georgius 38, 60, 137, 160
Błaszczyk Grzegorz 30, 128
Błoch Agata 7, 8
Bona, regina 100, 203
Bonelli Michele 220, 235
Bongiovanni (Boniames) Berardo 37, 136, 224, 227, 229, 239, 243, 246, 384, 385
Boskaitė Violeta 7, 8
Brazgalski (Brazgalskis) Andreas 39, 138
de Buk Sosna Albertus *vide* Sosna de Buk Albertus
Bulgakov Mikhail 28, 127
Bulpata Joannes 102, 103, 205, 206, 207
Butterwick-Pawlikowski Richard 7, 8

Cabañero José Guillén 28, 126
Cervinas / Cervinus / Cerwin Grigalius *vide* Czerwo Gregorius
Chotecki (Choteckis) Raphael 48, 50–52, 63, 88, 89, 91, 105, 147, 150–152, 163, 191, 194, 209
Chwalczewski (Chvalčevskis) Georgius 53, 54, 153
Cicero Marcus Tullius 346
Ciołek Erazm 107, 211
Ciszkowski (Ciškovskis) Salomon 50, 150, 152
Constantinus, imperator 368
Czerski Stanisław 27, 125
Czerwo (Cervinas, Cervinus, Cerwin) Gregorius 28, 126, 346
Czyrka (Čirka) Venceslaus 46, 53, 54, 56, 78, 145, 154, 156, 179, 402

Dąbrówka Wilamowski Stanislaus 48, 50–56, 63, 79, 91, 147, 149–153, 155, 156, 163, 164, 180, 194, 402
Dola Kazimierz 18, 116
Domanowski (de Domanowo / Domanovius / Domanovskis / Domanowski) Joannes 20, 21, 27, 43, 54, 56, 75, 85, 118, 119, 125, 126, 142, 153, 154, 156, 175, 186, 223, 224, 227, 229, 239, 243, 246, 345, 347, 352, 356, 379, 381, 384
Dudík Beda 30, 35, 128, 134
Duszyński / Dušnikietis Martinus *vide* Martinus de Duszniki
Dziewulska Joanna M. 7, 8

Erasmus Eustachius de Czas 53, 54, 153

Ferreri Zaccaria 24, 36, 55, 57, 120, 122, 135, 154, 157, 222, 231, 237, 247, 290, 337, 341, 403

Fijałkowski Tomasz 28, 126
Filipowicz (Filipavičius) Joannes 45, 48–52, 69, 73, 78, 91, 106, 144, 147–152, 170, 174, 179, 193, 210
Frąckiewicz (Franckevičius) 59, 160
Fijałek Jan 7, 8, 15, 18, 30, 32, 35, 73, 113, 114, 116, 129, 130, 131, 134, 174
Fogelweder Stanislaus 100, 203

Gajkowski Jan 17, 116
Galinienė Dainė 7, 8
Gallus de Jadra Bernardinus 46, 146
Gasztołd (Goštautas) Albertus 45, 145
Gaškavičius *vide* Goskowicz
Georgius de Wołożyn (Valažinietis) 73, 174
Giedrojć (Giedraitis) Joseph Arnulphus 225, 240, 241
Giedroyć (Giedraitis) Melchior 37, 136
Godek Sławomir 46, 145
Góralski Wojciech 18, 33, 43, 116, 132, 142,
Górnicki Lucas 101, 205
Górnicki Paulus 81, 101-102, 183, 205
Gorecki Stanislaus 88, 190
Goskowicz (Gaškavičius) Andreas 73, 173, 309
Goštautas *vide* Gasztołd
Gorzkowski (de Gorzków; Gožkovskis) Nicolaus 65, 166, 338, 339
Grabia Jałbrzykowski Stephanus 54, 80, 154, 182
Grabowski (Grabovskis) Albertus 54, 85, 97, 98, 153, 154, 200, 201
Gregorius IX 46, 146,
Grindin (Grindinas, Grindius) Gregorius 28, 126, 346

Heyzmann Udalryk 17, 115
Hincza de Varsovia (Hinčia Varšuvietis) Caspar 48, 49, 69, 73, 148, 149, 170, 174
Holszański (Alšėniškis) Paulus *50,* 60, 87, 91, *150,* 161, 187, 193
Hose (Hozijus) Ulricus 87, 189
Hosius (Hojzjusz, Hozijus) Stanislaus 87, 189

Isaias, canonicus 54, 154

Jacobus, ep. Vilnensis *vide* Plichta Jacobus
Jacobus de Kuczyn (Kučinietis) 48, 49, 69, 73, 148, 149, 170
de Jadra Gallus Bernardinus *vide* Gallus de Jadra Bernardinus
Jałbrzykowski Grabia Stephanus *vide* Grabia Jałbrzykowski Stephanus)
Janocki Jan Daniel 27, 28, 125, 126
Jarczewski Joannes 104, 207
Jasiński Joseph 54, 85, 153, 186
Jasiński Matthaeus 100, 203
Jesus Christus 299, 300, 305, 319, 320, 340, 345, 349, 350, 383
Joannes, ep. Vilnensis *vide* Łosowicz Joannes
Joannes Andreas de Valentinis *vide* de Valentinis Joannes Andreas
Joannes de Cracovia (Krokuvietis) 50, 150
Joannes de Dobrzynicze (Dobryničietis) 48, 49, 69, 73, 148, 170, 174
Joannes de Domanovo *vide* Domanowski Joannes
Joannes de Pyzdry (Pyzdrietis) 73, 173
Joannes de Ślubowo (Šliubovietis) 48, 49, 69, 73, 148, 170, 174
Joannes de Varsovia (Varšuvietis) 73, 174
Joannes Evangelista 95, 197, 293, 300, 319, 349
Joannes ex Ducibus Lithuaniae (Jonas iš Lietuvos Kunigaikščių) 22–25, 43, 44, 50–52, 63, 68, 79, 82, 83, 91, 105, 119, 121–123, 143, 150, 152, 164, 169, 180, 183, 184, 194, 209, 338, 339, 402
Jovaiša Liudas 9-12, 29, 30, 76, 127, 128, 177, 223, 238
Julianna (Julijona), magna ducissa 66, 167
Julius II 225, 240
Jurgiewicz Andreas 80, 103, 182, 206
Justinianus, imperator *296, 368*

Kakareko Andrzej 7, 8
Kalinowski Jarosław 7, 8
Karevičius Pranciškus 16, 114
Kasabuła Tadeusz 7, 8, 42, 44, 141, 143
Kaunietis Baltramiejus *vide* Bartholomeus de Kowno)
Kimasz Artur *30*, *129*
Kłodziński Matthias 79, 80, 181
Korecki (Koreckis) Alexander *218, 233*
Koryzna Nicolaus 103, 206
Kowalski Marek Daniel 7, 8, 33, 34, 74, 131, 133, 175
Krahel Tadeusz 7, 8, 25, 124, 403

Krokuvietis Jonas *vide* Joannes de Cracovia
Kučinietis / Kučinskis Jokūbas *vide* Jacobus de Kuczyn
Kumor Bolesław 25, 123
Kunicki (Kunickis) Joannes 53, 54, 87, 153, 189
Kurczewski Jan 24, 25, 59, 122, 123, 159, 222, 230, 237, 247, 327
Kussowski (Kusovskis) Stanislaus 53, 152
Kutrzeba Stanisław 57, 157

Ladislaus, sanctus 299
Łaski (Laskis) Joannes 69, 170
Latalski Joannes 47, 146
Laurentius (Laurynas), notarius 37, 135
Leo X 32, 69, 131, 170, 337, 341
Librowski Stanisław 16, 18, 115, 116
Lomžiškis (Motička) Mikalojus *vide* Nicolaus de Łomża
Łosowicz Joannes 338, 339
Lucas Evangelista 293, 305, 350

Makowiecki (Makoveckis)Thomas 88, 97, 103, 190, 200, 206
Makowiecki (Makoveckis) Joannes 54, 154
Marcus Evangelista 94, 197, 319
Maria, Beata Virgo 94, 95, 197, 198, 299, 319, 361
Martinus, ep. Samogitiae 225, 240
Martinus de Duszniki (Duszyński, Dušnikietis) 48–53, 63, 86, 105–107, 147–152, 163, 188, 194, 208–211
Mathias, ep. Vilnensis 338, 339
Matusevičiūtė Ona 29, 128
Międzyleski (Miendzyleskis) Laurentius 47, 50, 53, 73, 78, 91, 146, 149, 150, 153, 174, 179, 193
Mirski (Mirskis) Josaphat 221, 237
Miska Stanislaus 220, 235
Mocarski (Mocarskis) Laurentius 38, 39, 137, 138
Motička (Lomžiškis) Mikalojus *vide* Nicolaus de Łomża
Moyses 297

Nadbor (Nadboras) Andreas 37, 53, 54, 79, 93, 135, 153, 180, 196
Narbut (Narbutas) Albertus 54, 98, 153, 201
Narkuski Gabriałowicz (Narkuskis Gabrielaitis) Stanislaus 21, 37, 54, 56, 119, 136, 153, 154, 156, 403
Nemenčinietis Stanislovas *vide* Stanislaus de Niemenczyn
Newelski (Nevelskis) Joannes 39, 60, 138, 160
Nicolaus, ep. Vilnensis *vide* Gorzkowski Nicolaus
Nicolaus de Gorzków *vide* Gorzkowski Nicolaus
Nicolaus de Łomża (Lomžiškis, Motička) 53, 54, 88, 153, 190
Nicolaus de Wieluń (Veliunietis) 73, 173
Nicolaus de Wolborz 48, 50–52, 63, 78, 79, 91, 147, 150–152, 163, 179, 180, 193
Nicolaus de Żuków 48, *50,* 91, 92, 148, *150,* 193, 194
Niedźwiecki (Niedzvickis) Bartholomaeus 82, 184

Obłąk Jan 18, 116
Ochmański Jerzy 25, 45, 123, 144, 402
Olsevičiūtė Giedrė 7, 8
Ona *vide* Anna, magna ducissa
Ossoliński Józef Maxymilian 26, 124
Ostrowski Joannes 97, 200

Patykiewicz Walenty 18, 116,
de Paulo Hieronymus [?] 341
Paulus, apostolus 327, 353, 360, 382, 383
Paulus IV 28, 126
Pawelczyk Władysław 18, 116
Pawlikowska-Butterwick Wioletta 9, 10, 12, *223,* 231, *238*
de Pessentis Alexander 54, 100, 153, 154, 203
Petkevičius *vide* Pietkiewicz
Petravičius *vide* Piotrowicz
Petrus, apostolus 360, 382, 383
Petrus de Posnania (Poznanietis) 100, 204
Pierzchała (Piežchala) Abraham 73, 173
Pietkiewicz (Petcunius, Petkevičius, Petkevyčia) Georgius 28, 101, 126, 204, 346
Pikarski (Pikarskis) Joannes 54, 154
Pilichowski (Pilichovskis) Adam 99, 101, 202, 204
Piotrowicz (Petravičius) Stanislaus 227, 243, 386
Pius III 27, 125
Pius IV *27,* 37, *125,* 136, 219, 235, 345, 384, 385

Pius V 220, 235
Plichta Jacobus 22, 23, 120, 121, 338, 339
Polkowski Ignacy 17, 116
Poznanietis Petras *vide* Petrus de Posnania
Prerembius Joannes *vide* Przerębski Joannes
Prielgauskas Vincentas *vide* Przyałgowski Wincenty
Protasewicz Szuszkowski (Protasevičius Šuškovskis) Valerianus 37, 136
Przerębski (Prerembius) Joannes 27, 100, 125, 203, 345
Przyałgowski Wincenty (Prielgauskas Vincentas) 22, 23, 24, 120, 121, 122
Pudelka / Pudełko *vide* Andruszewicz Pudełko Joannes
Puzyna Thomas 221, 237
Pyzdrietis Jonas *vide* Joannes de Pyzdry

Radvila *vide* Radziwiłł
Radziwiłł (Radvila) Albertus 19, 24–26, 32, 34–36, 39, 41, 43, 44, 47, 62, 70, 71, 117, 122–124, 131, 133, 134, 138, 140, 143, 144, 146, 162, 171, 172, 217, 218, 232, 233, 297, 298, 302, 402, 404
Radziwiłł (Radvila) Georgius 71, 80, 87, 102, 172, 181, 189, 205
Radziwiłł (Radvila) Nicolaus, episcopus 106, 210
Radziwiłł (Radvila) Nicolaus, palatinus 105, 106, 208, 210
Romulus 297
Roysius (de Ruiz, Royzius, Roizijus, Rojzjusz, Ruizijus) Petrus 19, 21, 26-28, 43, 56, 75, 92, 117, 118, 119, 124, 125, 126, 142, 156, 175, 195, 346, 385, 402, 404
Rozan (Rožanietis) Albertus 48–53, 63, 69, 91, 92, 107, 147–153, 163, 164, 170, 194, 211
Rozbicki (Rozbickis) Stanislaus 50, 78, 150, 179
Rožanietis Albertas *vide* Rozan Albertus
de Ruiz Pedro *vide* Roysius Petrus
Ryszkowski Joannes 80, 182

Salomon, notarius *vide* Ciszkowski Salomon
Sawicki Jakub 18, 55, 116, 155
Sendzikas Kazys 29, 76, 127, 177, 224, 239
Sextus Pomponius 345
Siekierski Maciej 7, 8
Sigismundus ‚Vetus' (Zigmantas Senasis) 23, 100, 121, 203
Sigismundus Augustus 27, 37, 55, 125, 136, 155, 345, 384
Skaszowski (Skašovskis) Paulus 54, 101, 154, 204
Skowron Ryszard 7, 8
Słupski (Slupskis) Nicolaus 38, 137
Solfa Joannes Benedictus 53, 153, 79, 180
Sosna de Buk (Bukietis Sosna) Albertus 73, 174
Stanislaus, sanctus 95, 198, 220, 235, 296, 298, 299, 319, 320, 322, 327, 331
Stanislaus de Niemenczyn (Nemenčinietis) 73, 173
Stanislaus de Vilna (Vilnietis) 45, 144
Stanislaus, Magister 73, 173
Staszkowski (Staškovskis) Jacobus 53, 68, 152, 169
Stephanus, sanctus 94, 197, 319
Stephanus, decanus 49, 148, 149
Strzałkowski (Stralkovskis) de Rawa Andreas 54
Suchodolski (Suchodolskis) Marcellus 103, 206
Świnka Jacobus 68, 169

Tabor (Thabor, Taboras) Albertus 31, 66, 107, 129, 167, 211, 338, 339
Taliat (Taliatas) Georgius 45, 145
Tarło (Tarla) Stanislaus 79, 180
Theophilus de Zakroczym (Zakročimietis) 36, 49, 135, 148, 149
Tumelis Karolis 7, 8
Tyszkiewicz (Tiškevičius) Georgius 38, 137

Ulanowski Bolesław 16, 17, 34, 74, 115, 116, 132, 133, 175, 403
Urban Jacek 7, 8
Urban Wacław 18, 116

Vaina *vide* Woyna
Vaitkevičius *vide* Wojtkiewicz
Valančius Motiejus (Wołonczewski Maciej) 27, 126
Valavičius *vide* Wołłowicz
Valažinietis Jurgis *vide* Georgius de Wołożyn
de Valentinis (Valentinas) Joannes Andreas 53, 54, 100, 153, 203
Varšuvietis Jonas *vide* Joannes de Varsovia
Varšuvietis Hinčia Kasparas *vide* Hincza de Varsovia Caspar

Važinskis *vide* Ważyński
Veliunietis Mikalojus *vide* Nicolaus de Wieluń
Vieležinskis *vide* Wieleżyński
Viežgaila *vide* Wieżgajło
Viliamovskis Dambrovka Stanislovas *vide* Dąbrówka Wilamowski Stanislaus
Vilimas Jonas 26, 124
Vilnietis (Katriškis) Adomas *vide* Adam de Kotra
Vilnietis Bernardas *vide* Bernardus de Vilna
Vilnietis Stanislovas *vide* Stanislaus de Vilna
Vilnietis Steponas, dekanas *vide* Stephanus, decanus
Vinskis *vide* Wiński
Virbickis *vide* Wierzbicki
Višenskis *vide* Wiszeński
Vitoldus (Vitoudus, Vitowdus) 64–66, 165–167, 293, 319, 329
Volbožietis Mikalojus *vide* Nicolaus de Wolborz
Volskis Laurynas *vide* Wolski Laurentius
Vrublevskiai *vide* Wróblewski
Vscislinskis *vide* Wciśliński
Vyšniauskaitė Teresė 7, 8
Vytautas *vide* Vitoldus

Ważyński (Važinskis) Bartholomaeus 38, 137
Wciśliński (Vscislinskis) Martinus 39, 138
Wieleżyński (Vieležinskis) Albertus 37, 48, 50–53, 62, 63, 67, 87, 88, 91, 92, 105, 106, 107, 135, 147, 149–153, 163, 164, 167, 188, 190, 193, 194, 208, 209, 210, 211
Wierzbicki (Virbickis) Venceslaus 54, 79, 153, 181
Wierzbicki (Virbitius, Virbickis) Victorinus 54, 88, 154, 190, 346
Wieżgajło (Viežgaila) Nicolaus 45, 47, 50, 52, 53, 54, 56, 91, 92, 105, 144, 147, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 193, 194, 209, 402
Wilamowski Dąbrówka Stanislaus *vide* Dąbrówka Wilamowski Stanislaus
Winski (Vinskius, Vinskis) Albertus 28, 126, 346
Wiszeński (Višenskis) Paulus 54, 153, 186
Witold *vide* Vitoldus 64, 65, 66, 165, 166, 167
Wojtkiewicz (Vaitkevičius) Joseph 224, 240
Wojtyska Henryk Damian 222, 230, 237, 247
Wołłowicz (Valavičius) Georgius 38, 137
Wołonczewski Maciej *vide* Valančius Motiejus
Wolski (Volskis) Laurentius 54, 71, 84, 88, 90, 97, 154, 172, 186, 190, 192, 200
Woyna (Vaina) Abraham 81, 182
Woyna (Vaina) Benedictus 98, 200
Woyna (Vaina) Simon 81, 183
Wróblewski (Vrublevskiai) 32, 130

Zacharyasz / Zacharijas *vide* Ferreri Zaccaria
Zachorowski Stanisław 17, 43, 57, 116, 142, 157
Zakrzewski Andrzej 7, 8
Załuski (Zaluskiai) 27, 28, 30, 125, 126, 129
Zamboreczki (Zamboreckis) Nicolaus 30, 129
Zigmantas Augustas, Zygmunt August *vide* Sigismundus Augustus
Zigmantas Senasis, Zygmunt Stary *vide* Sigismundus, Vetus‘

Żagiel (Žagelis) Martynas *80, 182*
Žukovskis Mikalojus *vide* Nicolaus de Żuków

Index locorum

Abiejų Tautų Respublika *vide* Respublica Polono-Lithuana
Alsėdžiai 27, 125, 346, 347

Bakszty (Bakštai) 101, 204, 205
Białystok (Balstogė) 7, 8
Bologna 56, 156
Borodzicze (Borodžičiai) 81, 183

Camerino 37, 136, 384, 385
Chełmno 15, 113
Chervyen 65, 166, 219, 235
Cracovia *vide* Kraków

Deutschland 106, 210
Didysis Koženis *vide* Korzeń Wielki

Eišiškės (Ejszyszki) 45, 145
Ermland *vide* Warmia
España 108, 212
Europa 21, 119

France 106, 108, 210, 212

Ganionzas *vide* Goniądz
Gardiensis, Gardija *vide* Guardialfiera
Gardinas *vide* Hrodna
Germany *vide* Deutschland
Gniezno (Gnesna, Gnieznas) 17, 18, 27, 47, 55, 61, 68, 69, 74, 115, 116, 125, 146, 162, 169, 170, 345
Goniądz 106, 210
Grand Duchy of Lithuania *vide* Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
Grodno *vide* Hrodna
Guardialfiera 24, 122, 337, 341

Haniewicze (Hanievičiai) 99, 100, 103, 202, 203, 207
Hrodna 98, 201
Humieno *vide* Chervyen

Ihumen *vide* Chervyen
Ispanija *vide* España

Italia 106, 108, 210, 212

Kamyanets-Podilskyi (Kamieniec, Kamenecas) 50, 53, 78, 91, 150, 153, 179, 193
Kaunas 29, 127, 128, 222–225, 238–240, 406
Korona *vide* Polska
Korzeń Mały 103, 206
Korzeń Wielki 97, 98, 102, 200, 201, 206
Kraków (Krokuva) 7, 8, 10, 12, 16, 17, 22, 23, 25, 26, 30, 32, 46, 47, 55–57, 59–61, 74, 75, 80, 114, 115, 120, 122–124, 129–131, 146, 155–157, 160–162, 175, 176, 181, 219–221, 227, 228, 234, 236, 243, 244, 338-340, 403, 406
Krupa 345
Kulmas *vide* Chełmno
Kupiecko 100, 203
Kyiv (Kiev, Kijevas) 50, 51, 52, 53, 78, 91, 106, 108, 150, 151, 152, 179, 193, 210, 211

Lemberg *vide* Lviv
Lenčica *vide* Łęczyca
Leningrad *vide* Sankt-Peterburg
Lenkija *vide* Polska
Leopolis *vide* Lviv
Łęczyca 56, 155
Lietuva (Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė; Lithuania, Grand Duchy of Lithuania) 9, 11, 17, 20, 21, 22, 72, 109, 115, 118, 119, 120, 173, 213, 229, 246, 319, 327, 329, 337, 340, 346, 358-359, 401-403, 405
Lutsk (Luceoria, Luckas, Łuck) 54, 91, 153, 193, 340
Lviv (Lvovas, Lwów) 30, 128, 129

Mazowsze (Masovia) 346
Mažasis Koženis *vide* Korzeń Mały
Medininkai (Miedniki) 27, 28, 33, 125, 126, 131; *vide etiam* Varniai
Mstislavl (Mścisław, Mstislaulis) 81, 183

Nürnberg (Nuremberg, Niurnbergas) 217, 232

Olsiady *vide* Alsėdžiai

Padova 55, 56, 155, 156
Palermo 36, 135
Paris 106, 210
Peterburgas, Petrograd *vide* Sankt-Peterburg
Piotrków (Petrakavas) 27, 28, 69, 125, 126, 170, 385
Płock (Plockas) 15, 107, 113, 211
Poland *vide* Polska
Polish-Lithuanian Commowealth *vide* Respublica Polono-Lituana
Polska 9, 11, 17, 21, 24, 28, 30, 32, 37, 47, 72, 105, 106, 119, 122, 127, 129, 131, 136, 146, 173, 208, 210, 301, 337, 340, 346, 384
Poznań 61, 162
Prancūzija *vide* France
Prussia 346

Respublica Polono-Lituana 16, 21, 115, 119
Rietavas (Retowo) 225, 241
Riga 28, 127
Roma 22, 24, 120, 122, 297, 345, 346
Rubno 104, 207
Ruthenia (Rusia) 70, 170, 171, 346

Samogitia *vide* Žemaitija
Sankt-Peterburg 28, 126, 127
Spain *vide* España
Szydłowiec 106, 210
Szyłany *vide* Šilėnai
Šidlovecas *vide* Szydłowiec
Šilėnai 100, 203

Tverai (Twery) 225, 241

Varmija *vide* Warmia
Varniai 28, 126, 346, 355, 360, 366, 379, 381; *vide etiam* Medininkai
Varšuva *vide* Warszawa
Vaticanum 32, 131
Verkiai 220, 235
Viena, Vienna *vide* Wien
Vilnius (Vilna, Wilno) *passim*
Vloclavekas *vide* Włocławek
Vokietija *vide* Deutschland
Volča *vide* Wołcza
Vorniae *vide* Varniai
Vorsičiai *vide* Worsicze

Warmia 15, 113
Warszawa (Warsaw) 38, 125, 136
Werki *vide* Verkiai
Wien 55, 155
Wilno *vide* Vilnius
Włocławek 9, 11, 15, 61, 113, 162
Wołcza 101, 204
Wornie *vide* Varniai
Worsicze 100, 203

Žemaitija (Žemaičiai) 9-12, 15, 16, 19, 20, 26, 27, 29, 33, 34, 43, 45, 53, 54, 56, 75–77, 79, 113, 114, 117, 118, 124, 125, 127, 128, 131, 132, 142, 145, 153, 154, 156, 176–178, 181, 222–228, 230, 231, 237–241, 243, 244, 247, 346, 358-359, 401

Pawlikowska-Butterwick, Wioletta; Jovaiša, Liudas
Pa436 Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutai. – Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2015. – 416 p., iliustr.

Kn. taip pat: Santr. lenkų k. – Asmenvardžių rodyklė: p. 407–411, vietovardžių rodyklė: p. 413–414; bibliografijos sąrašas.

ISBN 978-9986-592-82-2

Leidinyje skelbiami ankstyvieji Lietuvos bažnytinės teisės paminklai – XVI a. sudaryti Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų katedrų kapitulų statutai. Tekstai pateikiami originalo (lotynų) kalba su publikacijos principus paaiškinančiais įvadais lietuvių ir anglų kalbomis. Wiolettos Pawlikowskos-Butterwick studijoje, skelbiamoje lietuvių ir anglų kalbomis, aptariama, kaip susiformavo Lietuvos vyskupijų katedrų kapitulų statutai ir kokia buvo jų reikšmė kapitulų kasdieniame gyvenime.

UDK 348(474.5)

VILNIAUS IR ŽEMAIČIŲ
KATEDRŲ KAPITULŲ
Statutai

The Statutes
OF THE CHAPTERS OF
VILNA AND SAMOGITIA

Viršelio dailininkė Dainė Galinienė

Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija
Pilies g. 8, LT-01123 Vilnius

Tiražas 350 egz.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius